Autor: Hecquet
H 36

NOVUS MEDICINÆ CONSPECTUS

UBI

EX SANGUINIS CIRCUITUS anomaliis *secretionum* errata, miſcellanea ſuccorum & humorum adulteria deducuntur;

MISSISQUE SISTEMATICIS ætiologiarum *deliriis, ex turbatis ſanguinis motuum legibus eruuntur genuinæ morborum cauſæ, veræquè medendi leges.*

ACCEDIT

Appendix de PESTE, iiſdem œconomiæ animalis legibus ſtabilita.

PARS PRIMA,

Quæ Phyſiologica eſt.

NEAPOLI, Ex Typographia Felicis Caroli Moſca MDCCXXXVII.
SUPERIORUM LICENTIA.
Expenſis Bernardini Geſſari.

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA FACULTAD DE MEDICINA

INDEX

CAPITUM PARTIS PRIMÆ, Quæ Physiologica est.

CAPUT I. *Quod sua sit, hæcque creata, Medicinæ veritas.* pag. 1.

Cap. II. *Quid certi habeat Medicina? Quid incerti? Utriusque rationes & causæ.* 4

Cap. III. *Rationes & causæ dantur labentis in Medicinæ veritatis.* 6

Cap. IV. *Pergitur in iisdem.* 9

Cap. V. *De reduce aut rediviva Medicinæ veritate.* 12

Cap. VI. *Data creatione terræ sinu suo condentis plantarum semina, tum & plantarum suis cum seminibus; dari principium, quod ut certissimum est & utilissimum, sic unicè necessarium Medicinæ est.* 16

Cap. VII. *Quæ habenda vera sit principii idea. Talem ideam, creationis principio convenire.* 19

Cap. VIII. *Creationis principio vera Medicinæ elementa contineri.* 24

Cap. IX. *Oscillis suis emergens corpus humanum considerandum illi esse, qui veræ illius fabricæ ideam obtinere volet.* 28

Cap. X. *De nascentibus in utero circuitus sanguinis ac totius animalis œconomiæ legibus.* 33

Cap. XI. *De iisdem pergentibus aut provenientibus a partu novis circuitus sanguinis legibus.* 38

Cap. XII. *De instituto a Creatore nutricatus genere, quo in recèns nato protegerentur jussæ ab eo circulationis leges.* 45.

Cap.

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

Cap. XIII. *De durantibus in infante cœptis, & ſobolescentibus in adulto novis ſanguinis circuitus legibus.* 52
Cap. XIV. *De ſanguinis circuitus variantiis in Ephebis & in virginibus; in Prægnantibus & Pueris; tum & in lactantibus feminis.* 59
Cap. XV. *Quid vita? Quid ſanitas? utriuſque cauſæ, œconomia, leges.* 67
Cap. XVI. *In iiſdem pergitur, ſuperaddita ſanguinis circuitus ratione in attribuendis, ſingulis ſecretionibus, ſingularibus ſuccis.* 74
Cap. XVII. *De ſanguinis circuitus ratione, vi & arte in nutritionis negotio.* 81
Cap. XVIII. *De ſanguinis circuitus* mechaniſmo, *in aſtruendo fibrarum* elatere, *in modulando partium* tono, *ſtabiliendoque* fluidorum *cum* ſolidis *æquilibrio.* 89
Appendix de peſte. I
Monitum, ubi de Medici officio, ſub novi aut inſoliti morbi ingreſſu. IV

INDEX

INDEX RERUM.

Tam in hac novi Medicinæ Conſpectûs parte, quam in appendice de Peſte contentarum.

Numeras Romanus Appendicis pag. indicat.

A.

Acretio quid? 26
Acretionis artificium, 89
Acetorum uſus ſub peſte. XV
Aer corpori circumfuſus æquilibrium conſervat inter ſolida & fluida. 44
—— Peſtilens calidarum regionum incola. VIII
—— unde calidarum regionum incolis tolerabilis. VIII
Aeris elateris auctio ſub peſte argumenta. VI
Ætas peſti obnoxia. ibidem
Alexiteriorum, cardiacorum, ſudoriferorum infelicitas ſub peſte, unde. XVI.
Alimenta hominis vera fruges & fructus. 82
—— ad declinandam peſtem qualia? XIII.
Alterantibus aggrediendæ peſtis curatio. XVII
Altilium tubulorum natura. 87. &c.
Amuletorum uſus ſub peſte. XIV
Analogiſmus morbi cum morbo ad curationem multùm confert. mon. app. III
Anni tempus peſti obnoxium. VI
Antidotum ad peſtem quale debeat eſſe dubitatur. XI
—— in alimento invenitur. XII
—— præcavendæ peſtis aqua. XIII
Aqua calida an frigida ſub peſte ebibenda ſit. ibidem
—— Acidis medicata. XIII
Arteriæ lymphaticæ innumerabiles. 61
Arteriarum in ſanguinales & lymphaticas diviſio. 61
—— a nervis oriuntur. 79
—— trunci vera idea. 69
Atmoſphæra cuique peculiaris peſtem præcavet. XIV
—— univerſalis quid conferat ad peſtem ibidem.
Aura peſtilens lymphæ ſiccat, ſanguinem denſat. VII

B.

Bilis cum ſucco Pancreatio in inteſtinum confluit. 75
Botanice & Medicina in quo conveniunt. 50

C.

Calor nativus quid. 32
Carnes ab oleribus præſantiam ſuam mutuantur. 56
Carnium eſu carere potuiſſet humana gens. 54
—— præ oleribus præſantia refellitur. 55
Circuitus ſanguinis in fetu triplex. 33
—— —— —— ratio. 40
—— —— ſolidorum motui debetur. 91
Circulatio in placenta duplex. 65
Commercia perſonarum & mercimoniarum infectarum interdicenda ſub peſte. XV
Conceptionis idea. 63
Contagium quid. VIII
—— —— peſtis unde ibidem
—— —— quomodo propagatur. ibidem
—— duplici ratione nocet. VIII
—— in ſolida primùm agit. XIV
Cor & arteriæ ſua ſyſtole partium elaterem firmant non ſolùm & perennant. 90
Corticis Peruviani uſus ſub peſte. XVIV
—— —— narcoticis admixti. ibidem
Creatio materiæ ſuis cum germinibus ve-

rum

rum & unicum principium quo alia nituntur . 17
Creationis principio vera medicinæ elementa continentur . 24

D.

Determinatio succorum a fibrarum tensionis modulatione pendet. 93
Diæta moderata sub peste esse debet. XII
Directio viarum fibrarum tensionis opus. 93.
Dissolutio sanguinis sub peste. X
Divites pestis invadit unde? XIII

E.

Ealer partium in quo consistit. 74
Elementa medicinæ creationis principio nitur . 23
Entia omnia creata sunt . 16
—— creata suis cum germinibus. ibid.
—— —— cum rebus necessariis ut esse pergant. ibidem
Excrementum a recremento in quo differt. 57

F.

Fecum excretio secretionibus potest annumerari . 41
Fecundandi germinis motus systalticus est . 30
Fecundans spiritus quid? 30.36
—— —— vermibus non continetur . 29
Fecundatio a spiritu venit . 29
Femina prima condebat in se omnia futurorum omnium hominum compendia . 27
Fermentatio nihil conducit ad fecundationem . 30
Fibra sanguinis lymphæ conditorium. 12
—— —— vasorum elateris antigonista. 92
Fibræ sanguinis natura . ibidem
Fluida duplicem elaterem solidis impertiunt . 93
Fluidis suus est elater . ibidem
Fluidorum elater solidorum causa . 93
—— —— agendi ratio . 77
Functiones unde pendent . 27
—— —— ad secretionem omnes referuntur . 67

G.

Glactophora vasa sunt de genere arteriarum . 65
Generatio, unde? 29
Glandulæ vasorum glomeres sunt . 75

H.

Humidum primigenium quid? 32

I.

Infantis recens nati vita in qua differat a vita fetus . 39
—— Cum matre commercium in quo positum . 64
Inflammatio sub peste qualis . X
Inflammationem denotant peste denatorum viscera . XI

L.

Lac, quid? 46
—— In stomachum fetus descendens vim ipsius oscillatoriam excitat . 47
Lactis natura . 49
Lipothymiæ sub peste causa . VI
Loca & regiones quibus endemia pestis est . ibidem
Lochiorum materies . 66
Lympha mater, quid? 31
—— —— unde illius motus . 31
—— —— Nutritia tubulorum seminium . 72
Lymphæ conditio . 51
—— —— unde alitur fetus gemini fontes. 65.
—— —— Nervorum secretoria expendunt. 79. &c.

M.

Mammæ a partu lacte turgescunt, quare? 66
Mammillarum fetus officium . 33
Medicina, quid . 25
—— Scientia est a Deo creata . 1
—— necessaria . 2
—— non

Digitized by Google

non conjecturalis nec in certa. 2
Utilis & activa. 2
à Deo certitudinem suam habet. 32
si incertæ artificis culpa. 5.27
Sacrorum Codicum testimonio commendatur. 2
Medicus, quid. 27
Medici Philosophia. Ibidem
Methaut systaltice virtutis authores. 43
Menstrui sanguinis secretionis ratio. 58
secretio in quo ab aliis secretionibus differt. 62
quare singulis tantùm mensibus. 62
Morbi novi aut insoliti cognitionem incertant systemata, app. mon. II
veram ideam suppeditat naturæ contemplatio. II
Motus inter solidas & fluidas corporis partes reciprocus. 26
quid operatur. Ibidem
Systalticus qualis. Ibidem
in adulto idem qui in germine. 30
Fluidi in sanguine a solidis pendet. 92
Mutationes in infante recens nato. 42
Mutationum in utroque sexu sub pubertatis annis contigentium ratio. 58

N

Narcotica sudoriferorum effectum promovent. XX.
quandoque cardiaca. XX
Acidis quando emendanda. XXI
Narcoticorum usus sub peste. XX
ab usu sub peste metus refellitur. Ibidem.
Naturæ nomine quid intelligendum. 45
leges eædem sunt, quæ in ipsa mundi origine. 4
operationes a chymicis artibus alienæ. 77
Nutricationis nomine quid intelligendum. 82
Nutricatum inter & fecundationem comparatio. 89
Nutriri partes, quid. 93
Nutritio quid. 55
Fetûs. 35
Nutritii succi indoles & motus. 51.83
Nutritionis materia pars albâ sanguinis. 55
ratio explicatur. 56.82

O

Objectiones adversùs principium creationis hic ut unicum & verum admissum refelluntur. 22
Odorum energia. V
Olerum usus ad vitam carnium usui enteponendus. 56
Oscillatorius motus a solidis & fluidis pendet. 69
vitæ functionum author. Ibidem.
Ova, quid. 31
Ovi fecundatio, quid. 33

P

Partes in humano corpore quotuplicis generis. 36
Solidæ, quænam sint. Ibidem.
primùm fuerunt. 29
Fluidæ quales. 26
creatæ omnes in germinibus. 29
singulæ corporis elateres sunt. 90
Parturitionis causa. 66
Pestis febris est. V
atrocitas a duplici elatere. VI
symptomata unde & qualia. VI. X.
invadit duplici modo. XI
est inflammatio extrema. VII. XV
a solidis orditur quibus propria. VII. IX.
sanguinem modo dissolvit, modo coagulat. IX
omnium morborum & causarum morbi omnium summarium est. Ibidem.
pauperes præsertim invadit, quare. XII
causa elateris augmentum. X
contrarios morbos affert. Ibidem.
symptomatum omnium radix una phlogosis. Ibidem
causa evecta elasticitas. Ibidem.

Digitized by Google

Placentæ & mammarum analogia. 45
—— *cum utero connexionis ars.* 64
—— —— *similitudo.* 64
Plethora qualis secretionis mensium causa. 61
Potus qualis esse debeat sub peste. XX
Principia quibus constant entia ignota sunt. 16
Principium, quid. 19
Proportio datur inter corpus & animam 94
Pubertas, quid. 59
Pulmones in fetu otiantur, quare. 39
Pulveris pyrii usus sub peste. XVI. XXII.
Purgantium pericula sub peste. XIV
—— —— *venit a creatione.* 96

R

Recrementum, quid. 75
Remedia calida morbis inflammatoriis non semper nocent. XX
Remediorum sub peste necessaria celeritas. XX
Rhases refrigerantis ad variolas & pestem methodi author. XXIII
Richardus Mead Rhasis methodum confirmat in dissertatione sua de pestifera contagionis natura. XXV

S

Salibus non debetur partium generatio aut evolutio. 32
Salis sedativi utilitas sub peste. XXIV
Salium in humoribus præsentia refellitur. 73
Sanguinis natura. 51
—— *essentia in quo ponenda.* 37
—— *motus sub peste.* V
—— —— *unde augmentum sub peste.* Ibidem.
Sanguis sub peste copia idonea mittendus, quare. XVIII
Sanitas, quid. 20
—— *iisdem hodie legibus regitur quibus in ipsa hominis creatione.* 4
Sanitatis, vitæ & morbi causa a motu veniunt. 15
Secretio, quando incipit. 42
Secritiones, unde pendeant. Ibidem.
—— —— *fæculentæ paucæ.* 81
Secretionum materies lympha. 67. 73
—— —— *unde diversitas.* 69. 77
Secretoria vasa, quid. 42
Securitas animi pestem præcavet. XV
Solidorum nomine nervi intelliguntur. 93
—— *motus oscillatorius est.* 30
—— —— *fluidorum motum moderatur.* 72
—— *energiæ auctæ sub pubertatis annis varia argumenta.* 59
Spirituum gratia universa exercetur corporis œconomia. 68
Stomachus, quid. 42
Stomachi cum aliis partibus consensus 42
Sudorifera sub peste cæteris evacuantibus feliciora. XIX
Sudoriferorum usui inhærendum si ab iis pestis curatio inchoata fuerit. Ibidem.
—— *effectus quibus alimentis promovendus.* XX
Systaltica vis in fetu otiatur. 40
Systema, quid. 4
—— *calidi, frigidi, &c.* 4
—— *Cartesii.* 8
—— *atomorum.* 10
—— *fermentationis.* 10
—— *mechanismi in medicina aliis anteponendum.* 11
Systematum notiones & verba perpenduntur. 13

T

Temperamentorum diversitas unde. 94
Tenuitas sanguinis in quo consistit. 37
Tesles in viris, quid. 57
Theriacæ utilitas sub peste unde. XX
—— *caliditas aceto emendatur.* Ibidem.
Transpiratio secretionum terminus. 75
—— *magistra.* 77
Transpirationis materia. 74
—— —— *materiæ tenuitas.* 74
—— —— *quantitas.* 77
Tubulorum lymphaticorum natura. 78

Digitized by Google

V

Variolarum & peſtis analogia. XXII
Vena cubiti, pedis, aut juguli quando ſub peſte ſecanda. XVIII
—— *amplo vulnere ſecanda, quare.* Ibidem.
Venæſectionis utilitas ſub peſte. XVII
—— *infelicitas unde.* XVII. XXII
Venæſectioni inſiſtendum ubi ab ea peſtis curationem inchoare viſum fuerit. XIX
Veritates in corpore humano dum enaſcitur exploranda. 30
Veteres & recentiores ſi non vocibus, animi ſenſibus & principiis conſentiunt. 12
Vinum non omnino ejurandum ſub peſte. XIII
Vitium defectus ſub peſte alias a coagulatione cauſas agnoſcit. XXI
Viſcera vaſorum glomeres ſunt. 45
Vita evolutio eſt partium corporis non ſolum, ſed & vivendi legum. 35
—— *hominis ſtatim poſt diluvium contracta.* 4
—— *iiſdem quibus ante diluvium legibus regitur.* 4
—— *orditur a ſolidis.* 30
Volatilia quare ſub peſte parùm proficua XVI
Vomitoriorum ſub peſte pericula. XVI
Urina ſecretionum omnium complementum aut ſupplementum. 81
Urinæ ſubſtantia quadruplex. 81
Uteri natura, 35
—— *fabrica,* 37, 61

Finis Indicis Rerum.

UNIVERSIDAD DE LA FACULTAD DE BIBLIOTECA

PRO-

Digitized by Google

Digitized by Google

PROLOQUIUM.

DIBLIOT... DE LA FACULTAD DE MEDICINA

PUBLICA querimonia est, inutile arti medendi aut infructuosum esse sanguinis circuitus inventum, ut pote cum ex illo felicitatis aut facilitatis fermè nihil medicinæ rediisse videatur; argumentum ex eo ducunt quòd quæ ab antiquo fuere, maneant adhuc medicinam difficultates, caligines, impotentiæ, ita ut qui olim, ii ipsi hodie supersint morbi insanabiles; & dum ab invento sanguinis circuitu monstratæ sunt aliæ videndi causæ, obstinatè durant eædem moriendi & ægrotandi rationes; meliùs durant iidem, nihilomagis feliciores aut faciliores curandi ritus. Ideone quòd ab hoc invento iners aut ignava cessaverit medendis scientia? imo in *ætiologias* & methodos novas tota statim ebulliit, remediorumque, *panacearum* & arcanorum *processus* inauditos & non numerabiles, interea tamen cognitionum undequaque collustrata fulgoribus, mille modis cæcutire perseveravit, in curando inprimis, quo in negotio stupendum quàm pauci & breves illius videantur fuisse progressus! medicaminibus enim locupletata in dies, superefluit quidem superbitque mille novis medendi promissis, rationibus & *systematis*, pauperata tamen, imo decrescens tanto quanto defraudata est eo omni, cujus accessione a sanguinis circuitus invento ditari potuisset: itaque medicinæ stimulo reipsa fuit sanguinis circuitus inventum, at quo temerè excita aut præposterè, in extraneas & improprias cognitiones conjecta sese immersit; dato enim sanguinis circuitu obvium erat dispicere, quò spectabat ducebatve ille motus tam universalis simul & tam particularis; partibus nempe communis omnibus, singulis proprius; intelligereque promptum quantæ ad vitæ tutelam necessitatis erat motionis genus, quo partem nullam carere natura voluerat. Consequebatur quanti ad sanitatem momenti futura erant motus illius errata, a cujus integritate vita pendebat, hincque veniebat conjectura posthac eliciendas fore morborum & mortis causas, unde petebantur sanitatis & vitæ origines. Aperti, simplices & quasi ad manum erant ejusmodi conceptus, ad quorum normam condendæ erant primæ hæ animalis œconomiæ leges aut regulæ, universales nempe veritates, quæ inposterum augendis, asserendis, stabiliendisve me-

Digitized by Google

medicinæ operis ſerviiſſent. Primo, circulat ſanguis. Secundo, circulat non tantùm per univerſum corpus, ſed etiam per ſingulas illius partes. Tertio, a ſanguinis facta circulatione per univerſum corpus, vita; a circulatione per ſingulas partes abſoluta, ſanitas. Quarto, partium functiones ſanguinis circulationis ſunt effectiones. Quinto, functionum vitia, ſanguinis circulationis ſunt errata. Seſto, medicinæ ergo finis aut opus, eſt ſanguinis circulationis redintegratio.

Sanguinis circulatio confeſſa res erat; at cum circulatio ab habitu aut *peripheria* motus ſit ad centrum, cumque ſingularum partium ſuus habitus aut *peripheria* ſit, ſuumve centrum, in ſingulis partibus ſingularem fieri circulationem concludendum eſt, eo magis quòd nullam partem invenias, cujus textum non ſit illis omnibus ex vaſis, quorum opera circulatio ſit, omnibus, inquam, vaſis, tum iis quibus rubra ſanguinis, tum illis quibus illius alba pars vehitur revehiturve: unica enim circulationis organa, hujuſque authores ſolos ſtatuere *venas* & *arterias* ſanguinales, manca eſt circulationis notitia, *venæ* namque & *arteriæ lymphaticæ* ſunt, quæ ſanguinis albæ partis circulationem exſequuntur; illis autem utriſque & utriuſque officii vaſis inſtructæ conſpiciuntur ſingulæ, unde non incertum petitur argumentum, nullam dari partem quæ propriam ſortita non ſit circulationem.

Interim cum non ſit eadem ſingularum partium ſtructura, cum non ubique ſit eadem vaſorum menſura, numerus, conditio, non iidem *diametri, ſyſtaltica* vis non eadem, inæqualeſve a corde diſtantiæ; ſint oportet circulantium in illis ſuccorum tritus varii, diſpares circuitus, diſſimileſque circuituum periodi; ſub quibus plùs minùs tardando, plùs minùſve tritus, ſubactuſve ſanguis, varias induit *craſes*, varios ſapores, colores varios; hinc ſub ſanitate *ſecretionum* differentiæ & ſuccorum diſcrimina, quandiu ſuus cuique circulationi ſtat modus, tenor, æquabilitas; ſub morbis verò *ſymptomatum*, *colliquationum* & ſaporum varietates, cum abnormes fiunt ſingulares illæ viſcerum circulationes. Porro ut in illis functionum rationes videre datur, & in his morborum cauſas pervidere, in utriſque non incerta ſe produnt *phyſiologiæ* ſimul & *pathologiæ* fundamenta.

Enimvero facilis & ſimplex eſt quæ hinc animo medentis ſe dat curationis indicatio, unica nempe illaque circulationis tum univerſalis, tum particularis redintegratio, qua ſemel obtenta, ut reſarcitur *ſecretionum* omne negotium, ſua quoque functionibus redditur & ſanitati integritas.

Equidem hunc ipſum finem ſemper ſibi fecerat medicina, at nuſquam obſequendi illius copia aut opportunitas major, quàm a circulationis ſanguinis invento facta fuit, hinc enim ſanguinis ſtatus & motus non incerta ſcientia venit, a qua pendere totam artis felicitatem ab omnibus conceſſum fuit, atque confeſſum. Quod enim operatur in exponendis, deſcribendis, diſcriminandiſve terrarum plagis, locis & tractibus Geographia, ut *macrocoſmi* præbeat notitiam, idipſum facit ſanguinis circulationis inventum, ut corporis humani, quod *microcoſmus* eſt, ſcientiam exhibeat; Geographia enim maria, flumina, lacus regionibus propria oſtendit; ſanguinis autem, humorum, *lymphæ*, ſuccorumque omnis generis vaſa, tubulos, curſus, ſitus cuique viſceri ſingulares explanat, monſtrat, revelat circulationis inventum. His defecta cognitionibus medicina in humorum luto hærere diu cocta fuit, ſed unde emergere illi a circulationis ſanguinis invento datum eſt; hinc enim celſior facta aut ſublimior medendi ars, non lutulari ſub morbis viſcera didicit, ſed ab inordinatis ſuccorum excurſionibus impediri: novit ſuos cuique viſceri dari ſuccos, *proprioſque* ſuccorum circuitus, rationes proinde, reſpectus & ordina-

tio-

Digitized by Google

tionem partes inter omnes esse stabilitam, unde ut sanitatis harmonia exsurgit, dum suo in ordine pergit isthæc motuum series & amicabilis reciprocatio, ita & enascuntur morborum turbæ, ut primum ab illis factus fuerit recessus.

Itaque a circulationis invento desuescens physica medicinalis a rudioribus & inconcinnis nimium materierum ideis aut conceptibus, ordinis ipsius & harmoniæ rerum studium aut meditatio facta est, morborumque curatio ordinis cura: ars nempe restituendi animalis œconomiæ leges.

Absit autem sic voluerimus ad *metaphysicas* ideales, aut commenticias nociones devolvi totam medendi scientiam, nusquam enim fuerit hæc magis scientia rerum, quàm cum his ordinis legibus superstructa erit, ut pote cum tam sint illæ leges in rerum aut corporum notitia, quàm vera sunt aut existentia quæ creata sunt, a Creatore enim jussæ sunt & institutæ; unde (quod hujusce medicinæ honos erit) certitudinis illi titulus fiet non ambiguus. Posthac quid sit isthæc a medente facienda functionum redintegratio in conspicuum venit, legum illarum Creatoris restitutio est, seu justitiæ aut æquabilitatis operatio, qua suum cuique visceri jus in proprios succos & succorum circuitus restituitur. Revera ex disturbatis illis legibus, ut a suis sedibus alienantur succi, qui ad alias partes transiliérint, diversimode immutari illos, alterari imo & impurari necessum est, unde illorum peccamina, vitiationes, salsedines, acrimoniæ, quibus emendandis accommodata sunt *infringendi*, *absorbendi*, *concentrandi indicationum* genera, quæ aliunde suam merentur laudem, at suas medentibus iis fecerunt insidias, qui ex circulationis invento intellexerant minùs, dolosa esse magnorum illorum remediorum nomina, quandiu ad suas unde deflexerant elocati succi sedes non restituerentur. *Purgantium* eadem fraus, quorum opera dolosa quoque aut periculosa comperiuntur, nisi eò unde aberraverint succi remittantur; adeo princeps indicatio est sanguinis circuitus redintegratio! sanguinis, inquam, universi, omnium nempe simul succorum qui ab illo derivantur, quique ad vitæ sanitatisque tutelam circulari indigent. Ad partem sanguinis albam hi omnes pertinent, qui quantumvis nominibus aut officiis multiformibus insigniantur, iidem in radice sunt aut origine, *lymphatici* omnes a lympha nati, quorum circulationis ea est ad sanitatem necessitas, ut graviora quæ acutos morbos infestant *symptomata*, aut quæ *chronicos* obscurant impediuntve magis, *lymphatici* alicujus hærentis alicubi aut stagnati succi, ideoque a circulationis orbita abrepti vitio debeantur. Non enim fucum cuiquam faciet aut dolum tubulorum genus a sanguinalibus dissimile, quo circumferuntur *lymphatici* succi, non enim uniusmodi coloris videbuntur succi circulantes & circulatorii tubuli, ex quo revelavit oculisque subjecit circulationis inventum, *venas lymphaticas* exceptoria esse vasa, quæ a *membranis* sorbendo *lympham*, ad venas sanguinales revehunt. Certè perennando huic orbico motui condendæ fuerunt a Creatore leges, ad quarum normam ille duraret, illarumque legum observationi aut restitutioni invigilare, medicinæ pars est: neque artis minùs est aut miraculi in illo qui ex arteriis in cerebri medullares tubulos, hincque in nervos assiduè fit fluidorum motu, medenti eò observabili magis, quòd ad vitam apprimè necessarius sit; ab illius ergo vel *ecclypsi*, vel fracto tenore, ut multa oriuntur quæ cerebri morbos spectant graviora *symptomata*, palàm fit quæ sit illorum incuria qui in medendis cerebri affectibus viscera destercorari unicè curant, dum in nervorum *lympham* aut tunicarum illorum *spasticam* vel *inflammatoriam diathesin* vitium omne refundendum esset, unde perdita *circulatoriorum* tubulorum flexibilitate, motuum & horum legum periit æquabilitas.

Digitized by Google

Porrò quid in curando emolumenti ex circulationis invento redeat, venit hinc in apertum, unde discere datur, quoduam succi aut vasis genus culpandum maximè medico veniat in singulis singulorum viscerum morbis, unde comperta qua ex parte peccet sanguinis impedita circulatio, non alio quam convenit suas dirigat *indicationes*, suaque mittat remedia, ad artis enim felicitatem facit maximè, internosci alterutrius sanguinis partis culpa fiat aut alescat morbus, albænè nimirùm aut rubræ, ad cujus in circulo *stasin* aut hæsitantiam, suas formandas habet medicus aut mutandas curandi artes vel intentiones; hanc autem artis sagacitatem a circulationis invento obtinet, quo eruditus tubulorum genera quibus insternuntur affectæ partes edocetur, cujusque ingenii sint qui hærent succi, qualique indigeant medicina. His observationibus & discerniculis defecta scientia medendi, antequam circulationis invento collustrata fuisset, in detegendis plurium causarum morborum arcanis curta erat, in illis qui *cerebrum, glandulas* & *nervos* spectant ferè cæcutiens, ut potè quos omnes frigeratæ pituitæ attribuendo, *aetiologias* illorum obscuravit & incerravit curas: unde tam densa incurabilium morborum cohors, quorum pars maxima *fluido nervorum* stagnato debetur, spissescenti nempe *aeroso*, seu succo, qui ut potè natura sua aereus, omnium tenuissimus est & levissimus, allucinationis hujusmodi obvium offert exemplum illa quæ in medicinæ triviis perhibetur *apoplexiæ aetiologia*, qua hunc morbum pituitæ aut sero attribuunt, quem a sanguine in *meningum* vasis sanguinalibus stagnato ostendit eorum qui *apoplexia* denati sunt cerebri *anatome*. Sed inde se monstrat quæ ejusmodi errorum ante circulationis inventum causa fuit; illis enim temporibus latebant utilia illa *anatomes* arcana, quæ revelant artes quibus, fit ut alba sanguinis portio, aut *lymphatica* pars ipsi nervorum meditullio contenta, rubræ affrictu aut pressu vitium aut lentorem contrahat, isthæc autem arcana a circulationis invento aperta sunt. Palam factum est ut nervorum funiculos vinciant & amplexentur arteriæ sanguinales, quos proinde stringi aut arctari necesse erit, quotiescunque sanguinales arterias sanguinis copia premi contigerit. Casus est *hysterica rum* quæ *plethoricæ* sunt, quæ artuum corporibus & lassitudinibus ideò obnoxiæ sunt, maximè si vinis & exquisitis dapibus indulgent, quòd in illis succosis corporibus turgentia penitiora arteriarum sanguinalium capillamenta, nervorum quos circumcingunt fibrillas premant fortiùs, illorumque tardent oscillationes. Exemplum præbent adhue cæcitates illæ aut visùs hebetudines, tum & segnities mentis, quas *lethargicis* aut soporosis affectibus succedere vides, quas *lymphæ* nervorum lentescenti minùs donabis, quam rubræ sanguinis parti stagnatæ intra sanguinales arterias, quæ quantò tument nimiùm, tantò minuunt tubulorum quos vinciunt loculos aut capacitates: idque de ejusmodi cæcitatibus tam ratum habent *ophtalmici*, ut his in casibus a *collyriis* omnibus & ocularibus medicaminibus abstinendum judicent; venæsectionibus & similis naturæ remediis curam omnem committendo.

Præclara hæc & multa sanè quæ a circulationis invento obtigerunt ampliandæ sanguinis vel *fluidorum* sub morbis doctrinæ, præstantiora fermè sunt quæ inde venerunt revelandæ vi quæ sanguinem illum vel *fluida* tractat, agit & regit; *solidorum elater* aut potentia ea est, unde pendet sanguinis circuitus, *secretio* succorum, totiusque animalis œconomiæ regimen aut *mechanismus*. *Systaltica* virtus est illa generalis, universis visceribus communis, singulis partibus aliunde tam propria, ut ex *solidis* assignaveris nullam quæ pressoriæ sen *elasticæ* illius virtutis sit exsors: ipsæ ossium lamellæ, fibrillæque nervorum prementibus *membranulis* vestiuntur, inquilinis *elateribus*, qui quæ illuc advehuntur *lymphas* tractant, pinsunt, diriguut, illarumque usibus accommodant,

Digitized by Google

dant, in quibus ſubigentis veluti manus habes exemplar ſeu expreſſa digiti Dei vel Creatoris veſtigia, ſua quæ condidit opera protegentis. Tubulorum corporis agitatoria motio jugis eſt, ſeu corporis machinamenti juge libramentum, ad cujus *rhytmos* & ictus præterfluentium ſuccorum actæ particulæ ſuas mutant ſuperficies, ſicque modificationes induendo novas, novos ſitus aut contactus ſibi faciendo, in aliuſmodi ſubſtantias digeruntur: ſed illud coquere eſt; a facto igitur circulationis invento manifeſtatæ ſunt ſinceræ *coctionum*, *digeſtionum*vè rationes, in hiſque corporis indigena medicina, quæ ut ſub ſanitate præeſt tuendis ſanitatis legibus; ita ſub morbis iiſdem reſtituendis aſſidet. Hinc nata morbi idea vera & *ſymptomatum* legitima notio, proditum namque eſt conamen eſſe morbum, niſuſque *ſymptomata*, quibus expedire ſe natura experitur, ut quod ſuis operibus ordinis deeſt recuperare queat; in quo *depurationis*, ut loqui amant, modos aut rationes obſervabis, quæ nihil aliud ſunt præter inſitæ partibus *ſyſtaltica* vis aut oſcillationis ictus aut vibrationes, quibus ſtagnatos ſuccos tenuare contendunt, eoſque palantes & a *ſecretoriis* ſuis averſos, in priſtinum ceu nativum ordinem redigere; unde viſcera ab indebitis aut peregrinis ſuccis ſic expediri, ut ad nativa *ſecretoria* remittantur, depurgari erit aut *depurari*.

Igitur a circulationis invento conſequitur in *ſolidorum* vires convertendas eſſe medici curas, ut potè cùm ab illis ducendæ ſunt coctionum rationes, in quibus naturæ exemplo ſuas omnes impendere debet operas, rebus enim medicis fuit nihil luctuoſum magis, quam conceſſa nimia *fluidis* credulitas, qua factum eſt ut in humoribus ſpem omnem collocaverint aut metum; quidquid enim moliretur natura, quidquid aut obtineret, id omne videntes fieri humorum interventu, a quibus evacuatis curatio proſpera erat, a ſuppreſſis verò improſpera, ultrò crediderunt *fluida* una eſſe quæ curanda erant, eoque unicè dirigenda eſſe remedia cujuſvis tituli forent aut familiæ, *diuretica*, *ſudorifera*, *purgantia*, &c. imo & *alterantia* omnis conditionis aut energiæ, *refrigerantia*, *cardiaca*, *aperientia*, &c. illorum enim omnium fructus erat aut effectus evacuatio humorum aut immutatio, quæ ægroti bono vertebatur aut exitio. Sed ſanguinis circulationis exemplo *mechaniſmum* didicit medicina, *emboli* enim vim apprehendens & *antliæ* artes in corde, unde ad corporis fines ſanguis mittebatur; in ſanguine librillis, in corde libramenti ſibi fecit exemplum, ex illiſque mechanicæ inſtrumentis, partium corporis mechanicen intellexit. Fibrarum compactui ex quibus conflatur cor admetiendo fibras partium innumerabiles, quas hic in faſciculos, in *ſphincteres* illic, alibi in *ganglia* denſari conſpexit, cordibus inſtratas eſſe partes omnes videre ſibi viſa eſt, ſeu preſſoriis *machinulis* reſperſas, quæ quocunque ſuccos pellunt; hincque medicinæ natus eſt *ſyſtaltica ſolidorum* virtutis conceptus, a qua eadem ratione pendet *fluidorum* motus, qua à corde ſanguinis circulatio: atqui ſanguinis redintegratio eſt morbi curatio, *ſolidorum* ergò cura hæc erit, ſeu illorum virtutis *ſyſtaltica* reddita menſura, æquabilitas aut modulatio. Sub hoc jugi univerſalique preſſu, multumnè ad motum virtutis aut potentiæ habebunt ſibi *fluida* aut ſibi tuebuntur? quod haberent fortè ſuaderet non mediocris majorum vaſorum capacitas, intra quam ſpatii ad motum *fluida* invenirent; ſuaderet adhùc ſanguinis partium volubilitas, quæ ad motum primus gradus eſt; verum ſi in majoribus arteriis tanto major eſt preſſus, quanto amplior eſt illarum capacitas, quem preſsùs exceſſum arguit eò major ex aperta arteria ſalus quo arteria major eſt, concipere erit in majoribus quo que vaſis non minùs quam in minimis arctè ſtringi ſanguinem, hacque de cauſa inutilem illi eſſe ad ſpontaneum motum proximam quamlibet pronitatem, quam arcet inſuperabilis preſſus. Ad hæc minor ea ſanguinis quantitas eſt, quæ majori-

Digitized by Google

joribus arteriis continetur, præ ea copia *fluidorum* qua turgent minima vasa; unde valebit consequentia, stringi certè suis in vasis quam strictissimè maximam *fluidorum* partem, ideoque illam esse quæ ultroneo motu defecta est; unde liquet ascititium esse *fluidis* motum, quem omnem a partium *systole* habent.

Itaque famulatus est *fluidorum* conditio, quæ cum a se habeant nihil præter obsequium, quo ad servitutem nata sunt, quidquid boni edant aut prodant mali, id omne a *systaltica* vi mutuantur; unde quod turbas, tumultus, *fermentationes*, *explosiones*, *ataxiasve* nominant, *solidorum* turbulentæ, citatiores & abnormes aut inordinatæ sunt oscillationes, tritus, evibrationes, quæ obnoxios succos tendunt, agunt, concutiunt. Hæc cum vera sint, ratio se profert propter quam tam brevis hactenus factus est aut adeò infelix successus remediorum aut illorum progressus, quorum operationes *fluidorum* qualitatibus admetiendo, factum est sinceræ delituerint illorum energiæ, aut mendaces de illis vulgatæ sint operandi rationes. Meliora spondet a circulationis sanguinis invento profecta *solidorum* medicina, quæ remediorum vires in *solida* exerceri revelando, illorum arcet mendacia, felicioresque parat successus. Postquam ergò nuperis his temporibus infidæ compertæ, confessæque sunt *mixtorum* chymicæ *analyses* ad exponendas remediorum virtutes, quas *fluidorum* saporibus accommodare susceperant, reliquum est ut illæ virtutes ad *solidorum* oscillationes referantur, scrutando diligenter, quas ad has habent medicamina rationes, juxta quas *solida* sic afficiunt, ut illarum oscillationes hoc vel illo modo mutent, vertant, inclinent; quo labore postquam sudatum fuerit quandiù sub ignium chymicorum æstuationibus, spes est non mediocris fore ut succedat felicior cognitio remediorum, horumque fiat usus securus magis. Præludit hùc observatio de illis ducta remediis quæ ad usus medicos maximè commendantur, quæ evidentibus donantur qualitatibus ut sapore quodam, quadamve ponderositate, ratione quarum vel sola in *solida*, vel in *solida* primùm suas exerunt vires, talis enim sunt textùs ut primo contactu *solida* offendant, afficiantque tam graviter ut illorum *oscillationes* mutent; ejus sortis sunt *amara*, quæ suo cum amarore astringentis, & austeri aliquid habent admixtum; tum *martialia*, *mercurialia*, *saturnina* & similia *mineralia*, quæ ea gravitate insigniuntur, qua sensibus produnt quem vel contactu solo faciunt sensum, ad utrisque venit nerviceis partibus astrictionis aut pressionis genus, quod oscillationum turbis obicem ponendo, humorum impetus frangit, directiones mutat, circuitus restituit. Alia habes medicamina totis feta spiritibus, qui *elateres* sunt, qui tum *solidorum* quæ permeant *systolen* excusitando, vel fibræ sanguinis quem imbuunt *elaterem* acuendo, illos edunt effectus qui *cardiacorum* sunt aut *diaphoreticorum*; sed hæc inter *narcotica* notabis, duæ præ cæteris rebus halituosa, tenuatis adeò tamque celeribus particulis diffluunt, ut sanguinem intra minima cerebri arteriarum capillamenta adigendo sic cuneent, ut in illis lentescere coactus, medullares quas circumligant cerebri fibras stringendo, subrepentem in illis nervorum *lympham* tardent *stasin*que temporariam illi inferant, quæ quandiu durat, soporem tandiu corpori emque inducit intra tot horas discutiendum, quot necessariæ sanguini sunt, ut circulando morantem illam sui portionem abripiat, communique reddat fluento. Aliusmodi *cardiaca* sunt, *accida* nempe, quæ illo quem linguæ affricant sapore, virtutis suæ rationem aperiunt, salinæ & graves sunt *accidorum* particulæ, quæ non secùs ac cuneiformes particulæ sanguinis globulis interjectæ, illorum tardant volubilitatem, sicque nimiam illius sufflaminant vaporationem; unde quantùm redeat corpori robur ostendit tantum illud quod inde illi partitur succi.

Ex his & similibus curandi rationum ideis simplicioribus, quæ circulationis

Digitized by Google

nis ſanguinis inventi fructus ſunt, quoſq ue maturabit, multiplicabitve recocta magis iſthæc philoſophia naturalis, ſpes fit non imaginoſa, forent ipſiſſimis naturæ luminibus colluſtrata medicinæ opera, a meris phantaſiæ mendaciis ceſſent tandem, imò in melius provehantur & latiùs. Revera aperit data hæc operum medicinæ notio cauſam propter quam fit ut calidis medicaminibus uſurpatis refrigerium ſuccedat: furiatur febris, corpus depaſcunt hujus incendia, ab exhibito *cortice Peruviano*, ut ut ficcans & urens perhibeatur, ſilent ignes, prò turbiſque fiunt paces. Sub *chloroſi* fervent omnia, pulſantes temporum arteriæ cerebrum tuditant, narium *hæmorrhagiæ* oboriuntur, ſubque ſanguinis morati *ſtaſibus* gementes partes omnes, febre ferè ſingulæ laborant ſua, hæc tamen omnia fugat *ſymptomata* non inopportunus *martialium* uſus, quantumlibet *evehere* ſanguinem aut accendere *martialia* comperiantur. Prurit & urit ferina ſcabies, ſub qua aret cutis, acèt ſanguis, fodicat, mordet, quæ pacant ex *fumaria* ſucci, infuſa, juſcula; denique *ſcorbuticorum* corpora moleſtant aut cruciant tormenta dolorum, gingivarum cruentationes, tibiarum tui pes maculæ & ulcerationes, caries oſſium, ſimileſve ſanguinis ſalſedines, acrimoniæ, ardores quos reſtinguit *naſturtium*, tum & quæ ſimilis energit ſunt *cochlearia*, *beccabunga*, &c. quod autem tam diſparia *ſymptomata*, quæ omnia ardorem ſapiunt, acri, amaro & urente remedio curentur, non tantùm non miraberis, quin imo *ſpecifici* medicaminis rationes hic obſervabis, in eo ſitas, quod cum remedii vis in genere ſit generales ſanguinis *ſtaſes* diſcutiendi, *ſpecifici* ratio ſingularis eſt peculiaremque & morbo propriam *ſtaſin* reſolvendi. At quia ex illa ſingulari *ſtaſi*, multiformia ſequuntur *ſymtpomata*, nihil habet prodigii, quod diſcuſſa ſemel illa *ſtaſi* illa omnia deleantur ſimul. Porrò quælibet *ſtaſis*, a ſingulari *ſolidorum ſpaſmo* cummittitur, unde conſequitur ab illo remedio reſolutum iri ſua cum *ſtaſi ſymptomata*, a quo ſolutus fuerit *ſolidorum ſpaſmus*; hancque ob cauſam caloris *ſymptomata* à *calidis* curari vides medicaminibus, apta namque nata ſunt calida iſthæc ſolvendis quibuſdam *ſpaſmis*, ideoque reſolvendis caloribus qui ab illis pendebant.

Equidem hæc *chymicarum analyſium* magis ac magis minuent fidem, fruſtrà nempe inpoſterùm inſtituendarum, ſtatim atque compertum fuerit in tantùm inidoneas illas eſſe ad detegendas remediorum *energias*, in quantum ſerviunt minùs revelandis eorum cùm *ſolidis* rationibus aut convenientis, quam aperiendis illis ſoporibus, quibus *fluidorum* qualitates emendandas eſſe docebatur. Intereà juvabitur hinc non mediocriter rei medicamentariæ ad medicos uſus ſtudii aut ſcrutinii progreſſus, non tantùm ex eo quod innotuerit, quo directè ſpectent remediorum potentiæ, ſed inſuper quod faciliùs poſthàc inveniendæ illæ erunt, utpote ſenſibus factæ tantùm obviæ, quantùm in contactuum rationibus poſitæ videbuntur; contactuum autem cum rebus tam parùm arcanis, quàm abſconſa minùs *fluidis ſolida* ſunt; & revera poſtquam de vera *fluidorum* ſeu ſanguinis conſtitutione fruſtrà hactenus, ut ut acriter diſputatum eſt, in ambiguo adhùc eſt an *acidum* in ſanguine contineatur, dum compertus cuique eſt *ſolidorum* textus, confeſſa omnibus illorum *ſyſtole*, cogniti tubulorum unde conſtant plus minùs capaces *diametri*, numeri illorum infinitas, longitudinum portenta; cogitabis adhuc ſenſibile illud eſſe, quod in medicaminibus actuoſum erit, imò ex ejuſmodi qualitatibus quæ linguam ferunt aut tactum, amaroris aciditatiſvè exemplo aut ponderoſitatis, quæ fibris partium *elaſticis* ſolùm applicitæ ſtupendum! quam multipliciter partium *momenta*, *ſolidorum* oſcillationes, ſanguinis aut *fluidorum* circuitus, directioneſvè mutabunt.

Suaſiſſet venæſectionis antiquitas, illiuſque veteri medicinæ familiaris uſus, ſuaſiſſet, inquam, eorum deeſſe nihil, quæ ad principis illius remedii laudem

Digitized by Google

dem aut utilitatem pertinerent, interim maxima parte curtum illud adhuc esse patefecit sanguinis circuitûs inventum. Sanguinis nomine antiquis notus erat purpureus ille latex, majoribus vasis contentus, cæcutientibus aliunde ad illam sanguinis partem quæ alba est; interim in tantùm non contemnenda hæc est; ut rubram quantitate sua longissimè superet, hocque sub respectu intelligendùm illis veniisset quanti ad medendi usum momenti futurus erat ille humor, quem tanta copia natura condiderat. Illius inabsolutæ, cognitionis causa fuit sanguinis circuitus ignoratio, id est vasorum illorum, ductu quorum circumfertur per corpus *lymphaticus* latex, sed hac parte veterem medicinam emendavit medicina recens, ea proferendo quæ nec sobolfecit vasa quæ sanguinis quem tam animosè vacuabant, maximam fortè & meliorem vehebant partem, unde sanguinis missionis laudes ex usu suo recognoscentes, bonorum illius quæ mirando experiebantur rationes ignorabant; quanto autem rerum medicarum detrimento edocet qui ex invento *lymphæ* circuitu maximus redit medicinæ profectus. Fortè crederetur hic innui *venarum lymphaticarum* inventionem, quæ sanguinis circulationis inventi appendix facta est maximè laudabilis, at insuper & imprimis hic intelligendus est succi illius albi circuitus qui per *arterias lymphaticas*, aut tubulos *arteriacos*, per cæca corporis & viscerum habitûs itinera assiduè repit ad partes & adrepit ad cor: tubuli enim sunt non minùs quam venæ *arteriis* sanguinalibus continui, communem proin *venarum* instar, cum sanguine vehentes succum, tanti ergò, quanti venarum humorem, facientem ad sanguinis missionem: quo dato quantæ virtutis erit ad revellendam sanginis rubram partem sanguinis missio, tantæ hæc erit efficaciæ ad revellendam partem sanguinis albam, quantoque artis emolumento eos ad morbos qui ad *lymham* pertinent, intelligent penès quos erit non mutila aut dimidiata sanguis circuitus scientia; his enim concipere datur, qua ratione a tusa vena arteriæ sanguis revellitur, eadem ratione a revulso arteriæ sanguine, eam quæ ab illo ad *secretoria* aut nervos exit *lympham*, consecutionis lege debere revelli; unde profert se altera ratio propter quam iis quoque remedio est morbis venæsectio, qui illis insident partibus quas rotat; imbuit aut insuccat *lympha*.

Sed in hoc utilitatis puncto non consistit *lymphæ* circuitus dogma, referat quippe inintellectos huc usque corporis virium uberes thesauros, in quibus inveniissent veteres fundum quem inconscii sanguinem mittendo fundebant: hinc ergo medicinæ recenti inexpertum antiquis fit commodum, hodie nempe recognoscendi penarium unde sufficitur ea succorum copia, quam sub *hæmorrhagiis*, *diarrhœis*, *albis fluoribus*, *catarrhis*, tum a *venæsectionibus*, *purgationibus* profundi videt; succi enim sunt quos undequaque detecti *lympharum* tubuli, vel qui ab absoluta per universum corpus sanguinis circulatione communi, *venis lymphaticis* recollecti, publico sanguinis fluento & intra majores sanguinales venas redduntur. *Lymphaticorum* enim nomine solas admitti *venas lymphaticas*, maximam resecare est tubulorum illorum partem, quibus *lymphatici* succi excipiuntur, excernunturve, si memineris tubulorum exitus nihil esse aliud præter oscilla illa omnia quibus perviæ sunt viscerum & cavitatum succingentes aut involventes membranæ non tantùm, sed & membranulæ quarumlibet particularum, quas in quantùm hument perpetuò, humoris affluxu madere jugi intelliges, totas proinde pertusas foraminibus, quæ tubulorum spiramina sunt. Exemplum habes ejusmodi in cute, in qua quot puncta, tot spiracula sunt, quibus assiduè vaporat *transpirationis* materies, quæ quia *lymphæ* nutritiæ superamentum est, tubulorum *lymphaticorum* exitus esse illa spiracula consequitur. Docet igitur sanguinis circuitus inventum, simplicem vel non unam esse *transpirationem*, nec unis cutis spiraminibus exhalare

ime

immensam illius copiam, ut pote cujus partem non mediocrem vaporare concludes intra omnia viscerum cava, *pulmonum* v. g. aut *thoracis*, unde halitum densè fumantem vel ipsi oculi conspiciunt; rem confirmante animalium vivorum corporum apertione, in quibus vitalia densis halitibus fumantia vides. Porro *transpirationis* fumus, *lympha* est, vel aqua vaporescens, ita ut in sudorem facilè faceſſat; roscidus ergo quoque fumantium præcordiorum halitus, ideoque *lymphatici* tubuli unde ille vaporat: neque speculantis merè animi conceptus hic est, inde enim non in paucis casibus adjuvabitur medendi ars quæ ex illo halitu in aquam modò, modò in spiritus *elasticos* nimium, *explosivos*, aut fulgurantes verso, causas eliciet *flatuum*, *catarrhorum*, *hydropum* &c. hisque remedia accommodare docebit.

Neque *parergon* hic erit de diæta monitum quod suggerit *lymphaticorum* doctrina; altè longèque conduntur *lymphaticorum* tubuli, roscidi sunt vixque sapori illorum succi; utque ultima vasorum pomœria assequi illis donetur, nullis non *coctionum*, *digestionum* & trituræ laboribus subjectos illos fuisse oportuit, horumque omnium toleraſſe ictus, verbera, potentias; sed in his partium laboribus deteri sensim vitæ causas, id est, lassari aut perdi elateres manifestum est, sequitur ergo nullum dari prorogandæ vitæ tutiorem modum, quàm illis parcere partium potentiis; faciendo ne in iis impendantur quæ plùs indigent laboris: unde inferre promptum est aptiora esse illa edulia quæ coctu, tritu, subactu faciliora sunt, sed hujusmodi non sunt carneæ dapes, quippe quæ fibratæ sunt & coriaceæ compacturæ, contra teneriora sunt, frangi aut liquefieri facilia ex terræ frugibus alimenta, quibus proinde præ carnibus animaliu concedenda præstantia erit, ut pote quæ ad hominum longævitatem facient magis. Insuper fluxilia sunt, aquata, sapora parùm, facilè meabilia, ideoque affabre facta ut longas vasorum distantias tacitè peragrare queant; eò meliùs quòd stimulante parùm sapore donata, *spasmi* nihil minentur quæ meant vasorum membranulis, unde illis nata facilitas ad assequendos, quò *transpirationis* aut nutritionis causa tendunt *lymphaticorum* fines. Exinde manat alterum diætæ præceptum, potus nempe inter cibandum necessitas aut virtus, qui si maximè vinnulus non sit, sed omnis vellicantis saporis titillatus expers, vehiculo erit nutritiæ *lymphæ*, ut ad ultima *lymphaticorum* capillamenta pertingat: quodque pro optimi aut maximè laudabilis alimenti criterio erit, ab ejusmodi cibatu, potu simili, diluto satis, cutis succedet nitor, partiumque pinguis habitudo, quæ perbellæ sanitatis, vel integræ argumentum est. Hæc autem si ad morborum curationes transferantur, veniunt in conspectum maciei rationes & medicinæ, ut enim ideo macent partes sub morbis, quòd *lymphæ* nutritia evacuationum exsuperantiis profusa pereat, dum aliunde sanguis urens aut depascit eam, aut alienat a modulatione meandis angustis *lymphaticorum* diametris convenienti, remedio erit ex iis cibatus quæ & mitificando sanguinem, & diluentibus solvendo; ardores illius sedant, mergunt acores, *lymphamque* nutritiam ita compingunt, ut *lymphaticorum* ultrò subeant angustos meatus.

Sanguinis circuitus inventi fructus sunt ad laudem artis aut usum observationes tam multæ, aliam tamen spectabiliorem fortè adhuc suggerit: alterutra sui parte alba vel rubra, per omnes & penitiores corporis partes circulare sanguinem, veritas inconcussa est; at quò altiores sunt aut longiores locorum quæ meat distantiæ, eò majori opus potentia est, quæ tam altè sanguinem inter circulandum procul impellat, ideoque omnium potentiarum fortissima, quandoquidem omnium operationum difficillimæ debebitur; sed potentiarum fortissima *solidorum* est, hæc ergo est quæ sanguinis intra vasa minima circu-

Digitized by Google

lationi dirigendæ peragendæque præficitur; porro nervicea sunt *solidorum* stamina, a nervis ergo vel horum *undulationibus*, unde oscillant partes, totus pendet regiturve sanguinis circulatio. Inde concipitur quàm assiduum esse conveniat ad nervorum *diathesin* medentis in medicando respectum, ut pote cum sanguinis motum retractando tractet nervos, eorumque *tonum* modulandum habeat, sic ut quælibet fuerit pars cui insidet morbus, tota nervis instructa sit, & in his adeo fundata, quolibetque sub statu illa versetur, morbidus ille fuerit aut sanus, ab illorum una *diathesi* functionum illius tutela expectanda sit, aut metuendum exitium. Verùm quod de nervis maximè observabitur, ut illorum in cerebro radices sunt, illorum ad stomachum rami egerminant innumerabiles, quam ob rem ad illas utrasque partes reflecti undequaque præposterè & *spasmodicè* a morbo oscillantium partium *undulationes* facilè concipitur, in quibus rationes videre est & causas, gravissimorum quæ sub morbis viscera illa impetunt *symptomatum*: hinc insimul palam fit quanta cura, fereque reverentia tractandus sit inter medendum *stomachus*, quantùm donandum illi parcendumque cujus a nervorum textu tanta venit propria teneritudo, a numero eorum tam universalis cum cæteris partibus responsus, adeo ut irasci stomachum, vel provocari, universas ferè partes emoveri sit, aut ad rebellandum irritari. Fœdis physiologiæ crassaminibus temerata medentium rudis adhuc scientia, viscerum acervum in stomacho excogitaverat, unde cerebro fumos, & visceribus saburram parabat, in illoque stirpitus exhauriendo collocabat totam medentis industriam, ut omnem gravissimis morborum *symptomatis* rescinderet focum; sed *crabones* sic *irritari* edocent nerviceus stomachi textus, hujusque universo generi nervorum compatientis commercia, unde isthæc colliquantis illius medicinæ errata emendat *solidorum* doctrina, quæ sanguinis circuitus doctrina est, quippe quæ *solidorum tono* magis quàm humorum cumulo, vitioque *fluidorum* tribuens morborum origines, *solidorum ataxiis* coercendis potiùs, quàm vacuandis humorum acervis, attribuit morborum curationes. Equidem aliàs & pluriès traditum jam fuit isthuc medendi monitum, sed quæ tanti est artis observationem tradidisse semel parùm fuerit, imo vel culpa illam omittere, ubi de illa differitur parte, *stomacho* videlicet, quæ cum præ cæteris nervicea sit, illa digna est maximè medentis observantia. Itaque hinc didicerit ab humorum saburra respirans medicus, primam esse in curando sollicitudinem, stomachi *tono* parcendi, ut pote qui viscerum aliorum rector est aut norma, ad cujus modulationem componunt se illorum oscillationes; cavendo tamen diligentiùs ab illis medicaminibus quæ *elaterem* tendunt, quàm quæ retendunt; ut enim in stomacho prævalet *elateris* potentia, hæc erigi multo sæpiùs quàm deprimi periclitatur.

Sed tam multis quæ arti ex circulationis invento redeunt commodis supersedisse nostra laus erit aut prudentia, ne quantò plura sunt, tantò curta videatur aut mutila, quam hic exponere suscepimus illorum tractatio. Reipsa tamen utcunque brevis & manca videbitur cœpta hic sanguinis circuitus inventi bonorum expositio, veniam in eo merebitur, quòd rerum magis sensum quàm numerum tradere voluerimus; de cætero, ut in magnis voluisse sat est, sic magnos aut magnorum capaces animos, quales facit physiologia recens, ad majora provocasse sufficiet, ut ex delibatis rerum crudioribus elementis, maturos expromant & uberrimos fructus. Procul tamen hinc insipiens illa confidentia, qua sapientiorum mentes edocendo, erigere suscipiemus, nihil hic, nisi quidquid fuerit error aut allucinatio, nostrum erit, quod absit cuiquam hominum velimus obtrudere; quod superest ut ex ipso naturæ gremio depromptum, sapientioribus recoquendum offerimus, ut illorum adjuti

auxi-

Digitized by Google

nuribus & suffragiis, medicinæ candidatis hoc in puncto simus auxilio, educando eos ex ipsis naturæ consiliis, in quibus agnoscendis exerceant se, & ea exscribere discant: licet enim hoc opusculum elevare ullatenus nolimus, in eo saltem laudabile est, quod nihil commentitium habeat, a fictione mutuatitium nihil, nihil non autem quod in ipsa partium fabrica non positum sit, ideoque ex ipsissimis naturæ visceribus erutum; interim si hæc intuta videri possent, non ambiguam hic recognoscas veritatis aut certitudinis tesseram; *creationis* nempe *principium*, quo fundata est tota hæc medicinalis doctrina. Hanc philosophiam si malignè aliquis voluerit cavillari; jocantis ratiocinii sui sentiet iniquitatem, hominum mendacia cum Creatoris veritate comparando, unde promptum agnoscere illi erit, quantùm incerta fuere scientiarum non paucarum elementa, ex eo quòd industriis magis seu verisimilibus quàm veris hominum conceptibus nixa fuerint, tantùm certum esse futurum quod hic ponimus creationis principium, quod non ancipiti Creatoris verbo superstructum est, verbo, inquam, quod non vox sed effatum est, non dictum sed imperium, illius cujus nutus opus est, jubendo quod vult, quod jubet exsequendo; *dixit & facta sunt, mandavit & creata sunt*. Ad hæc quod commendat istud principium, medicinæ est institutio, enimvero cum de rerum creatarum numero medicina sit, eccur, amabo, unica foret quæ creationis bonis defraudaretur? iis defecta commodis quibus creatas quoque res dignatus est Creator? ea autem fuit illius in creando voluntas, ut quæ de creatis rebus asseruit vera essent & indubia, quod igitur homo & herbæ suis cum germinibus concreatæ fuerint, verum effatum est, certum proin illud principium quod nostra hinc eruit medicina. Verùm, antequam *manum de tabula*, amovenda hinc dubitationis cujuslibet umbra; undenam, inquient, habes, o bone, omnia illa quæ laudas tam frequenter *lymphaticorum* vasorum stemmata, quæ modò *lymphaticarum arteriarum*, tubulorum modò arteriacorum titulis nobilitas? *novorum dæmoniorum* videris *annuntiator* *, innominata enim ferè sunt *anatomicis* vasa isthæc, medentibusque inaudita.

Sed *de lana caprina*, ut ajunt, solo enim de nomine lis hæc erit, ad rem parùm faciente, aut unicè tantùm, quantùm interpretatione sui non incongrua valet; porro si de *lymphaticis* verum est, ex iis esse alia quæ vehunt, alia quæ revehunt *lympham*, *lymphaticarum arteriarum* conditionem & titulum asseruisse illis est; at, amabo, cujus officii erunt illi tubuli qui sanguinis *lympham* hàc illàc distribuunt, ad cutem *transpirationis*, bilis ad *jecur*, succi singularis ad *pancreas* materiem? aliorum & dicito nomina qui ad *adipem* unguen, intra oculos aquam, *lympham* ad *nervos*, tubulosque *cerebri medullares*, ad *glandulas* serum, ad membranas rorem, suos denique ad *secretoria* latices efferunt? quibus sua dari emissaria aut referentia vasa si observaveris, velis nolis *arterias* dices, quæ illarum functioni vacant. Præterea cujusnam nomenclaturæ tibi erunt binomina illa vasa, *vesiculoso-mucoso-nervoso-lacteo-adiposo lymphatica*, quæ in nobiliorum anatomicorum buccis & libris trita sunt? *Ruyschii*, *Nuckii*, *Vieussenii*, *Honii*, *Bergeri*, *Hofmanni* &c. certè immerita non erunt nomina quorum merita erunt officia.

Tam levis ponderis adhuc erunt pauca quæ fortè objicient canalitiæ eduliorum compacturæ, datisque hic morborum & remediorum non vulgaribus

etio-

* *Act. Apost. c. 17. v. 18.*

Digitized by Google

etiologiis; verùm ab iis quæ in rerum aut corporis natura sunt; tam ultro illæ manant, cum illis concordant adeo, a quibus tam directò derivantur, ut pro illarum veritate clamantis propitiantisque naturæ vocem undequaque audire videaris. Sed quod medicis rebus pro coronide non ingloria erit, tam aperta est quæ ex tradita hîc *pathologia* medendi accedit felicitas, secura nempe adeo faciliſque *prognosis*, tam obvia & naturalis indicationum doctrina, verbo tam frequens hanc ad normam exercitæ medicinæ prosperitas, ut indulgentiæ huic opusculo concessurus sit ille non parùm, qui artis usu scientiæ medicinalis veritatem explorabit.

NO-

Digitized by Google

NOVUS MEDICINÆ CONSPECTUS.

PARS PRIMA.

Quæ Physiologica est.

CAPUT PRIMUM.

Quod sua sit, hæcque creata, Medicina veritas.

Conjecturalem esse medendi artem, hocque titulo opinabilem esse tantùm ac incertam omnino, vulgatum est. Jure an injuria? palàm faciet ratio illius originis, aut institutionis conditio. Artium & Scientiarum hæc sors una fuit; omnes invenit aut facit humanæ mentis industria, aut cordis cupiditas; sed ab hac lue vacat medicinæ nativitas. Hanc igitur, quam ore contumelioso fœdare non verentur, impollutam vel ab ortu confiteri ipsis necessum erit; ut pote cum ex eorum censu non sit quæ fecerit humanus labor, at illorum more quæ hominibus utilia sunt, a summo rerum parente condita fuit. Itaque dum cæteræ artes natæ sunt, medicina creata fuit: ampliùs, quæ illi servirent instrumenta creavit quoque altissimus, medicamenta videlicet, ne operibus necessariis quibus dicabatur aliquid defuturum esset. Veritatis ergo genus est, quod medicinæ præ cæteris artibus proprium aut singulare est, nam tum illa ipsa, tum & ipsius remedia creata sunt, quorum assertorem se fecit Altissimus

Digitized by Google

mus, ut virum prudentem ab his abhorrere nolit. Sed quasi tanta hæc pauca forent ad medicinæ commendationem, ipsummet medicum honorandum esse omnipotentis imperium est, cujus disciplinam ut venerandam, sic opera necessaria esse apertè pronunciat. Posthac medicinam existere eamque veram in confesso esse quis inficiabitur? imo verissimam eam nemo non agnoscet, ut pote ab ipsomet veritatis fonte manantem, tum & necessariam maximè ut pote profectam unde nil otiosum aut inutile venit. Et verò necessaria est, essentiæ non tantùm aut existentiæ, sed & usus & commoditatis ratione quæ ad hominum salutem unicè spectet & sanitatem. (a) *Deus enim mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. Creavit, ut essent, omnia; & sanabiles fecit nationes orbis terrarum, & non est in illis medicamentum exterminii.*

Tam honorificum, tamve singulare testimonium, ab eo profectum qui falli & fallere verè nescius est, incertamne aut suspicionem finit medicinæ conditionem? suas quidem habet artes genus humanum, suas scientias aut institutæ vitæ, quæ nobilitavit amor numini aut superbia vitæ; at illas inter nullam invenire dabitur quæ nobilitate originis, aut authoris celsitudine, cum medicina certare non pertimescat, quæ Deum ipsum conditorem habet, neque necessaria magis ulla est, cujus utilitatem elevant sacri codices, sic ut opera illius necessaria perhibeant, imprudentiæque nota sugillent eos qui medicamenta quæ parat aversarentur. Enimvero non præclaræ rerum medicinalium eruditioni tantùm laudis & præstantiæ concedi jubent, at ipsammet medendi artem & artis exercitationem magnificè commendant & disciplinam, ipsamet opera illius sic collaudando & medicamenta, ut iis Regum (b) donationes & præmia, magnatumque confidentiam polliceantur. Porro Spiritus Sancti ore ipso nobilitata scientia, cujus instrumentorum necessitas, & operum præstantia verbis illius assertæ sunt tam apertè, tam confessæque evidenter, anne inhonestis incerti & dubii suspicionibus indignè obnoxia venire debuisset? Posthac nonne crimini proximum est, ut otiosam & inutilem deprimere hanc artem quam creavit qui mali aut inutilis condidit nihil. (c) *Vidit Deus omnia quæ fecerat & erant valde bona.* At verò quo cæco mentis præjudicio, quo infelici cupiditatis errore factum, ut homines sui cupiditate adeo præoccupati, capite tam constipato hîc inveniantur, ut auxiliorum quæ ipsorum causa creata sunt, ipsorum solatiis dicata oblivisci ament, ut medicinam contempsisse gaudeant? dixerit fortè præjudicii malignitas, medicæ Artis mendacia esse & vanitatem immeritam honori suo apponere id omne laudis & præstantiæ quod de medicina animarum effantur Sacri Codices: sed præpostera isthæc interpretatio qua medicinam exprobrant adhuc malitiosiùs, sponte cadet, vel levissimo saltem subjecta examini, quo menti se dat & offert derepentè loci illius obvius & naturalis sensus. Munera sunt, donationes, præmia & fortunæ quæ hic corporum medicinæ afferuntur, cum ubique cruces, miserias, tribulationes medicis animarum offerant Sacri Codices. Medicamenta quæ narrantur è terra creata sunt, lignoque a quo indulcata est aqua maris comparantur, cùm è contra, quæ animam spectant remedia sublimia, dona sint, munerave cælestia quæ a patre luminum descendunt: verbo medicamenta illius loci *mitigantia sunt dolorem, pigmenta suavitatis* & sanitatis unctiones quæ splendidè commendantur; at quæ Sacrorum Codicum testimonio dolo-

(a) *Sap. c. 1. v. 13. 14.* (b) *Ecclesiast. c. 38.* (c) *Genes. c. 1.*

Digitized by Google

dolorum levamini, exhilarandis sensibus, roborando corpori dicantur, anne istiusmodi auxilia cum pœnitentiæ laboribus bene conveniunt? denique si de medico animarum illic ageretur, num sanæ mentis esset iras quæ illic habentur Spiritui Sancto attribuere, quibus in ejusmodi medici manus præcipitari vellet delinquentes animas? (d) *qui delinquit incidet in manus medici*. Sed undenam ferina isthæc medicinæ oblatrandi prurigo? hæc cum ad religionem pertineat, ordinata ut pote a Deo & instituta, pietatemne decet, opera illius temnere aut præsidia? id saltem consilii alienum fuit ab illo Propheta qui Regem Juda sanare jussus fuit; miraculum enim edendo ordinem servavit & artis morem, (e) ficuum enim massam malo admovit. Absit tamen ii simus qui voluerimus suadere, medicaminum vi necessariæ attribuendas venire corporum sanationes; sanat Deus, aut ille Dei sermo, qui demorsos a serpentibus in deserto Hebræos sanabat; at qui aspici serpentem æneum jubebat Deus, ut sanatio sequeretur, sanationes illæ ipse concedit & operatur remedia prosperando. An aliundè periclitabitur ullatenus fidei aut morum integritas, si perhibeatur ad medicinam corporum spectare, quàs proferunt Sacri Codices medicinæ laudes? utrumque certè in tuto est, atqui tunc definitum est tenendam esse Scripturarum litteram, Si constat ergo a Deo conditam esse medicinam, certum & inconcussum est tamque verè esse eam aut existere quàm certò fuisse instituendam. Quo dato si ea est conditoris in re producenda conditio, ut simul ea impertiat quæ ad illam tuendam, conservandamque necessaria sunt, *qui enim dat esse, dat consequentia ad esse*, an in mentem veniet eum qui supremum jus est tam omnimode æquum quàm summè potens, defectam voluisse medicinam quam fecit vel minima eorum parte, quibus servanda veniret illius essentia? sed posito iis stipatam omnibus creatam fuisse medicinam quæ ad essentiam illius pertinebunt, utilis illa creata fuit, cum tota natura sua sit ad utilitatem hominum necessaria; talem enim eam condere potuit causa omnipotens, imo condidit talem quales sunt hominum ægritudines quæ cum necessariæ maximè sint, necessaria condenda erant præsidia; hæc autem ab una medicina expectanda erant; necessaria proinde creata fuit medicina. Hæc cum vera sint, condita sic fuerit medicina, ut primo ab ortu potuerit cognoscere & usurpare ea omnia quæ servirent fini, causa cujus facta erat, imo ea ipsa quæ implendo illius officio opus erant creata quoque fuisse necesse est. Inde sequitur scientiam verè creatam fuisse medicinam, quandoquidem a Creatore facta fuerit disciplinarum verè capax & cogitationum. Insuper illam natam esse dixeris utilem aut activam scientiam, id est artem, cum hominum saluti servire valeat; ampliùs è Creatoris manibus statim enascens, creata invenerit omnia quæ operibus suis necessaria erant, necessariis enim unquam defuisse Deum quis audivit? Invenias igitur, si potes, aut quæ tam vera sit, scientiam, aut quæ tam verè necessaria sit, artem.

(d) *Eccles.* 38. v. 15. (e) *Reg. l. iv. c. 20.*

Digitized by Google

CAPUT II.

Quid certi habeat Medicina? Quid incerti? utriusque rationes & causæ.

SCientiæ quæ a Deo venit, cujus ipse instrumenta creavit, asseruit necessitatem, instituit usum; scientiæ, inquam, divino sic munere dotatæ & iis instructæ rebus quæ servirent illius officiis, suas quoque dictas fuisse veritatis, constantiæ & certitudinis leges certò liquet. Enimverò qui intentator malorum est Deus, in errorem inducere potest neminem, cumque nec jubere possit mendacio obsequium, nec fallaci aut doloso fidem, sequitur ea in re id omne revera contineri, quod de illa asserit; asserit autem medicinæ utilitatem in morbis, operibus illius necessitatem, & medico fidem, quem ideo vult accersiri; concludere licet, hæc omnia bona inesse medicinæ; de iisdem affirmat necessaria esse præsidia, certissima sunt ergo cum sint certissimè necessaria. At nihil habet medicina quod non acceperit, quod accepit a creatione tenet; creatio autem Dei est; igitur a Deo manat omnis medicinæ certitudo.

Quoniam igitur indigno lapsu, aut quo infelici portento, quæ cæterarum scientiarum utilissima est medicina, instabilis adeo huc usque facta fuerit; tamque disparilibus opinionum variationibus adhuc obnoxia jaceat (a) *Mirum & indignum mirari subit, nullam artium inconstantiorem, & etiamnum sæpiùs mutari* (medicinam) *cum sit fructuosior nulla*. Num artis vitio? num artificum delicto? ad artis illius certitudinem omissum a Creatore nihil fuisse, modò expositum est; eam nimirum accepisse ab eo quidquid impendis omnibus injuncti a Creatore officii partibus, opus erat, unde patet quo laborat incerto medicina, precarium illud esse aut alienum. Idne delicti in medicinam invexisset mundum invadens primi parentis crimen, unde tanta malorum luxuries? huic suspicioni ut daretur locus, requireretur ut exinde infirmari visæ fuissent, aut debilitari aliquatenùs ipsæmet naturales causæ, aut naturæ leges, sic ut a commissa primi parentis culpa labi cepissent. At nullibi observatum est a Creatore retractata unquam fuisse aut mutata, quæ ab illo primùm creata sunt, neque naturæ leges ullatenùs esse mutatas, id testante Spiritu Sancto in Sacris Codicibus, duobus post a creatione mundi annorum millibus, ubi Moysen persuasissimum voluit de inconcussa nec mutanda unquam verbi sui veritate; id enim ut exequatur, testem appellat eam quam injunxit stabilitatem naturæ legibus, quæ cum eadem semper videbatur, nec unquam decrescens, exemplar erat variandæ nunquam promissorum ipsius veritatis; unde intelligere est, nullius mutabilitatis labem sensisse naturales sanitatis, aut vitæ leges. Reipsa, is est *microcosmi* cum *macrocosmo* concentus, tam mutua est connexio utriusque motuum & *harmonia*, ut quæ in hos inducerentur mutatio, in illos redundaret: modulationis enim formam tibi fingas qua vibrationum motus, quibus in humano corpore vita stat, rythmum sequuntur

&

(a) *Plin. hist. lib. 29, c. 1.*

Digitized by Google

& modum illorum quibus agitur universus orbis. Exemplo erunt horologia duo pari elaterii tensionis gradu sibi consentientia, inter quæ harmoniam servari non licet violato in uno quod in altero integrum fuerit. Itaque ex eo quod immutatas esse constet orbis universi leges, integras quoque vigere eas quibus regitur sanitas, manifestum est. Fortassis in argumentum mutationis legum naturæ trahent factam a Deo hominum vitæ contractionem; at meminerint quam hic obtrudunt contractionem jussam fuisse post diluvium; unde observandum veniet anteacto tempore, toto videlicet illo quod statim incepit a primi parentis culpa longævum maximè hominem fuisse. Interim ponamus revera sic ut prætendunt, abbreviatam fuisse hominum vitam, anne sequeretur hanc ob rem mutatum fuisse naturæ ordinem, vitæ tuendæ legum? exinde certè brevioris tenoris fuisset aut durationis, sed ejusdem naturæ moderaminis & normæ. Absit igitur incerta habenda veniat medicina eo sub prætextu, quod vacillasse visæ sint aut lapsæ sanitatis leges: eædem hodie certè sunt cum illis, quæ creando institutæ sunt, sicque quod contigit illis variationis genus, hanc quæ medicinam incertat inconstantiam invehere non potuit.

Interim, quæ hanc inconstantiam alit causa, naturalis est, sed hanc habes in mente hominis aut ingenio, cujus ut incertæ cogitationes, mutabilia sunt: (b) *Cogitationes mortalium timidæ & incertæ providentiæ.* Creatis rebus insculpta Dei sapientia numinis ideam animo ingenerabat, (c) *Invisibilia Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus & Divinitas.* Constans ordo, concentus mirabilis, nobilis & splendidus omnis ille apparatus, qui universum orbem ornat, vestit, & illustrat, Creatorem nullibi non monstrando, agnosci jubebant. Hic interea caligando humanæ mentis acies, heu quam misere decepta, quam indignè, quam turpiter allucinata est! *neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex.* (d) Hocque miserabili errore delusus homo, aerem ignem, stellas, solem & lunam, Deorum nominibus salutarunt. (e) Scilicet, totus a natura error est homo lapsus, mendacium totus & allucinatio quotiescunque micantibus quos illi offert Deus veritatis fulgoribus proripiendo se evagantur. (f) *Vani sunt enim omnes homines in quibus non subest scientia Dei.* Deceptione non absimili in medicina lapsus homo est. Qui corpus humanum condidit digitus Dei, hic ipse solus de corpore humano erudire potuisset. (g) *Sapientia constituisti hominem ..... Sapientia novit opera tua.* Nam qua arte aut sagacitate mentis consilia Dei internoscet aut opera sapientiâ destitutus? in medicina potissimum quæ tota occupatur in reducendis in ordinem secretioribus machinæ illius potentiis quæ naturæ princeps & caput est; functiones intellige corporis humani quibus restituendas suscepit ordinationem & harmoniam, corrigendave peccamina. At medici incurioſi sapientiæ illius quæ illos ab allucinatione servasset; aberraverunt non modò, lucroque quod illis redituram erat, aut emolumento seipsos non tantùm defraudaverunt, & posteris aberrationum suarum vestigia reliquerunt & exempla. (h) *Sapientiam prætereuntes non tantùm in hoc lapsi sunt, ut ignorarent bona, sed & insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriam.* Ex hisque incertis aberrantium animorum cogitationibus, variantium opinionum in medicina fons aut origo: a consiliis enim Creatoris rebus omnibus creatis insculptis, cùm alienatæ semel medicorum mentes, in opinionum mæandros mille venerunt, inventorumque fallaciis captæ, aut ob-

(b) *Sap.c.9.v.14.* (c) *Rom.c.1.v.20.* (d) *Sap.c.13.v.1.*
(e) *Ibid.v.2.* (f) *Ibid.v.1.* (g) *Ibid.v.9.*
(h) *Ibid.c.10.v.2.*

Digitized by Google

obcœcatæ; vanis scientiæ mendacis imaginibus, eruditis denique plausibus somniantis phantasiæ deliriis, commentis se manciparunt & fabulis Philosophiæ loco veniebant sapientiæ studium & amor, hæc quæ adjuvassent mirabiliter per universum disseminata sapientiæ notacula mille aut signacula, quæ aperuissent illis inquirendæ veritatis iter, hisque luminibus collustrati, Creatoris consilis speculari non inutiliter didicissent, hæcque eadem in medendo imitari. Sed abhinc medicorum ingenia semovit malè sana curiositas, alioque divertit, sicque sibi dederunt *occupationem pessimam* scrutari artes, quas observandas tantùm suscipere debuissent, cupidiùs *sequi* non pertimescentes *factorem suum*, aut rimari curiosiùs operum illius arcana. (i) At insani illius laboris fructus omnis, *præsumptio* vana fuit, aut *afflictio spiritus*. (k) Revera, *intelligendum quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem, eorum quæ fiunt sub sole, & quanto plùs laboraverit ad quærendum, tanto minùs inveniat*. (l) Quemlibet enim lapidem moveat Philosophus, quidquid audeat attentare, spe sua certè cadet & fide, *Etiamsi dixerit sapientia se nosse non poterit reperire*. (m) Hæc apprehensa dudum aut intellecta subobscurè veritas sapientibus medicis, opinionum insanias comprimere tentavit non semel, sicut multoties, diversisque temporibus, susceperint illi sapientes medicorum ingenia revellere, ab ea qua capiebantur rerum curiosarum cupiditate. Ii fuere authores qui causarum remotarum aut antecedentium quæ morbos committunt, apertos hostes & infensissimos se prodiderunt. Hucque spectat medicorum secta illa non ignobilis apud antiquos, quæ in certis quibusdam *communitatibus* conquiescendum esse volebat, quæ revelandis morborum causis servirent minùs, quam internoscendis eorum speciebus & ingeniis. Imò & ipse *Hippocrates*, qui ab ejusmodi physiologia non adeò fortè abhorrebat, hujus principii author est, a medendi sapientia non differre admodùm signorum scientiam, *Qui aptus est ad cognoscendum, aptus est ad medendum*. Hanc amarunt philosophiam, quandiù medicina in observandi peritia nobilis, eloquens silendo, meditando agens, ars cogitans fuit & scientia muta. At ex quò mutans ingenium, silentium solvit, garrula facta, garrulitati omnium & conjecturæ ancillata est, curiositati serviens, & opinionum interim cupidini subjecta systematum prostibula facta fuit. An mendaciorum dubiorum, variationum fons uberior, aut inexhausta magis scaturigo?

CAPUT III.

Rationes & causæ dantur labentis in Medicina veritatis.

REVERA, *hæc fuit humanæ vitæ deceptio*. Hoc enim esto de systematis judicium; sanitati in decipulam, vitæ in scopulos evaserunt. Huic asserto fidem facit propria systematis notio, Systematis nomine venit, fortuita suppositio rerum fictarum ad libidinem, apertarum solerter & eruditè positarum inter se, unde directæ conclusiones inferantur, justave eliciantur corollaria. At verò quam multis & variis discriminibus objicietur vita, cui simulatæ affingerentur & mutuatitiæ causæ, unde erurentur rationes & modi, quibus servanda esset aut restituenda? fictio quidem tolerabitur, ubi speculationi meræ vacandum

(i) *Eccles. c. 2. v. 22.* (k) *Ibid.*
(l) *Sap. c. 8. v. 17.* (m) *Ibid.*

Digitized by Google

dum erit, imprimis si illæ quæ elicientur consequentiæ, rectæ sint, ejusdem ordinis, nec diversi generis; veritates erunt universales non privatæ alicui aut applicatæ, quæ cum ex se invicem directè sequantur, in mentem venerint, quæ justi erit & recti judicii: ejusmodi sunt *metaphysicæ* veritates, quæ in sola mentis inspectione positæ sunt, quæ ingenium acuunt & elevant, sed aliundè lædunt neminem. Supponere autem vel fingere ad arbitrium quæ in usum aliquem trahenda erunt, consequentias ducere est ordinis aut generis diversi, nam a theoria ad usum aut exercitationem concludere est. At id discriminis illud est quod proprium venit medicinæ systemati, si fultum nihilo est aut mendacio, id est, si fictitiis vitæ causis iisque proinde diversis ab iis quæ homini Creator attribuit. Enimverò ex suppositiciis causis elicere indicationes quæ directæ & justæ fuerint, cum idem erit ac reperire artes medendi corpori hominis, quod ad illarum fictitiarum causarum indolem formatum fuisset aut constitutum. Sed hodie ut se habet homo, instructus nempe diversis ab iis suppositiciis causis vitæ incommodi non parùm incurret aut periculi, si indicationibus ut ut rectè elicitis ex fictis illis principiis, subjiciatur. Hac de re argumenta abunde sufficeret medicinæ systematum historia; sed præterquam quòd infelices & improsperos hominum vitæ casus narrare invidiosum est, aut infortuniorum illius historiam retexere, hæc per singula persequi temporis plus & otii postularet, quàm patitur suscepti hujus opusculi consilium; votis nostris satis erunt adnotamenta quædam communia in ea principia, quibus niti volunt systematum nobilissima.

Calidum frigidum & similes hujus familiæ qualitates, longa per sæcula fuerant medicinæ principes, dominatricum enim honoribus superbientes, illarum arbitratu, quidquid boni aut mali contingebat humano corpori fieri opinio erat. Systema quod his notionibus nitebatur omnium antiquissimum est, nullius enim tandiù duravit fama, sed & nullius fama jacturæ tantùm passum est, ruit enim sic hodiè & eviluit, ut protegere illud indecorum fermè sit, præposterum saltem inopportunum, Despectus, quo jacet, rationes & causæ similes asseruntur ab omnibus qui ab eo recesserunt, vitium enim quo laborat apud eos, illud est, quod principia quibus fulcitur falsa sint, vel incerta, ni infirma dicere malis, aut paucarum virium. Addunt prædita ea esse qualitatibus ejusmodi, quibus nomen maximè fecit Philosophia vetus, quamvis secundariarum tantùm titulis agant, ut pote manantes ab aliis quas primas nuncupari placuit, a quibus suas mutuantur virtutes & potentias. Ampliùs ausum est; in ignem & aquam, præcipuos qualitatum authores mota lis est, agitando, nùm adeò certa erat illorum conditio in humano corpore, de quo interrogabant, an revera ignem & aquam in se haberet; id ut revincerent dictarum qualitatum assertores, ad analogismum confugerunt, quo veritatis defectu abutentes, illarum tutelam pro virili susceperunt. Analogismi ratio hæc fuit, in sanguine quatuor humores finxerunt; adeò, inquiebant, similes igni & aquæ, ut nemo esset ex iis qui haberent philosophiæ sensum, qui in illis ignem & aquam facilè non agnoscerent. Inde sequitur, cum frigidum & calidum nihil aliud sint quam attributa aut modi rerum, cumque res istas ignem scilicet & aquam esse aut existere in humano corpore inconfessum sit aut dubium, quandoquidem in tantùm sanguini insint, in quantùm eidem inexistunt quatuor illi humores, quorum appendices sunt; sequitur inquam, has qualitates quibus tandiù habitus est honor, quibus factum est imperium, tantaque fuit potestas apud medicos, reipsa nihil aliud esse, quam nomina & titulos rerum quas fictio fecit. Erudita ergò fabula est aut fabula philosophica, sed istis fabulis eruditi amabant priscorum temporum heroes animæ, id est antiquioris medicinæ antistites, sic illis suam præbuerint fidem. Interim ea fuit fabulæ istius felicitas, ut suis temporibus utiliora dederit artis argumen-

Digitized by Google

menta, nobisque reliquerit melioris medicæ sapientiæ sensum. Reipsa majores nostri, sapientiores adhuc quam docti, potuerunt ea qua præstabant vi mentis & ingenii exsuperantia subodorari simul & usurparet tot medendi consilia, quibus crevit peritia artis, quæ medicinalis sapientiæ afflatu ducti e rudis adhuc & inconditæ philosophiæ sinu eruere norunt. Adeò ut hinc mentis rectitudine, illinc sublimitate ingenii, morantibus nihil philosophiæ suæ tenebris, medicinalis disciplinæ bona ampliarint. At bone! quem fructus gradum non superassent, si singulari is ille quo donabantur sapientiæ sensus qui philosophiam illorum longè superabat, quoque intùs erudiebantur, principiorum meliorum auxiliis fuisset adjutis? hauddubiè, manibus eruditis tractata sic & progrediens medicina plures admiratores hodie numeraret, quam adversarios.

Recentiorum systemata rerum physicarum nitoribus splendentia delectationum paulò plus aut illecebrarum objiciendo, capiendis animis erant idonea magis, cum geometria. quæ scientiarum certissima est, quasi unanima habebantur, cujus ingenium, locutiones, *theoremata* usurpabant, eo successu ut geometriæ adnata ferme crederentur aut affinia, adeò speciem illius aut formam referre didicerant. Revera in principium adoptabant materiam juxtà morem illius divisam aut dividendam, mobilem ad illius leges, & secundùm regulas illius ordinatam. Materia subtilis, isthæc materiarum princeps, quæ *systematum* celeberrimo quasi pro anima erat, neque commentitium ens, neque extraneum humano corpori habenda videbatur, nam humanum corpus textum ut videtur nervosis staminibus, materia illa, quæ omnium subtilissima est, turgidum ubicumque se monstrat, spiritus intellige, quos *animales* vocant, aura quorum & præsentia adeo madent, ut nullam ex iis fibrarum invenias, ejusmodi *spiritus animalis* exsortem. Ampliùs in sanguine globulosam materiem videbant, interstitia cujus aut intervalla permeando opplebat ramosa materies; observationum millia petita ex analogismo corpus humanum inter & phœnomena naturæ instituto, & quæ suppeditabat physica usualis, jucundam illam & industriam philosophiam firmabat, an alicundè medicinæ arcessenda erat physiologia quæ ad veritatem propriùs accederet? at si multum verisimilitudinis aderat, plus aberat veritatis; id est certitudinis illius quam systema decet, quod usibus medicinæ dicatur; doctissimus autem hujus philosophiæ author, ab hac confessione sua orditur principia, suam hanc esse fidem, conditum esse mundum non secùs ac in Sacris Cocidibus legitur. Unde confestim concludendum est, quæ ponit author principia ea non esse quæ condidit Creator, licet sola sint, & sola quæ tenenda sunt, in his enim unis posuit Creator sanitatis & vitæ causas, iisdem proinde unis fidem habebit medicina. Fatetur adhuc idem ille candidus author, quæ proponit principia, mentis suæ inventa esse & ingenii fœtus, ea autem supposita adhibere, quibus adjuvetur in explicandis naturæ operibus & phœnomenis,

Itaque commenta erunt aut hypotheses, quæ dubitabilia semper sunt, suspectaque falsi, veritatis inveniendæ instrumenta. Adde hypotheses illas omnes, connexa esse, petita aliundè quam ab humano corpore, cui tamen exponendo destinantur; concesso igitur veritates esse, alienæ veritates erunt & elocatę, quæ cum inter se tantùm privatim comparatæ certæ sint, ambiguæ fiunt alteri attributæ rei; potissimùm quæ a natura insitas habet & proprias veritates; seu quæ suis durat & vivit legibus, quæ leges veræ sunt, confessæ & compertæ, at diversæ prorsùs & dissimiles ab iis quæ illi attribuuntur. Enimverò, ut ut veritas una sit, in quantùm veritas est, varias induit formas aut colores tractata ab eo qui tam summè sapiens est, quam supreme potens, quique modificationum materiæ non minùs dominus est, quam ipsiusmet materiæ fundi. Quo dato, immensum

quan-

Digitized by Google

quantùm & quoties fucum facere possint rerum facies? Etenim ubi architectatur omnipotens, ut operum myriades ab unica & eadem lege exire possunt, & unum & idem opus ab unica lege profectum formarum millibus potest vestiri. Porrò, ab errore cavere cui dabitur, si ad internoscendas illas omnes rerum ambiguitates, mutuatitiæ, conditionales & hypotheticæ res usurpabuntur, quas disjunctas, dispariles, perperamque connexas; imaginando doctus aliquis noris componere? fictio valeret, si, quod fieri nequit, numen aliquod artibus arcanis, aut singulis legibus plenè eruditum, quibus machina mundi regitur, eas leges humanæ menti aperire volens & explanare, *automa* fabricaret, iisdem actum motibus, cum iis quibus mundus agitur; motibus autem, quorum leges & regulas sensibus aperiret, quorumque artem omnem & ingenium omne palam proderet: fictione illa, qua constaret artem hanc manifestatam animam esse motuum plane similium iis quibus machina mundi regitur; liceret absque ullo allucinationis periculo, ex comperto *automatis* fabricati artificio, architectioneve illius manifestata, inferre causas & exponere, quibus mundi motus diriguntur. At verò sapientis erit, eandem, spondere felicitatem, ex instituta comparatione machinæ mundi cum *automate* quod imaginando finxit mens hominis, cujus ipse jussit leges, quas pro sinceris mundi legibus dat, has licet comperisse nusquam lubens fateatur, imò quamvis diversas eas esse ab iis quas Creator ordinavit, sponte recognoscat.

Posthac in animumne cujusquam cadet illius esse conditionis *vorticosos* motus, quos peperit una philosophiæ sagacitas, ut medentis mentem aptè ducant & feliciter, in cognoscendis dirigendisve circuituum motibus, quibus aguntur *microcosmi* vortices, hoc est in regendis sanguinis circuitus legibus singularibus in unoquoque viscerum, in quibus singulis proprios agit sanguis circuitus, propria fertur circuitus ordinatione, singularibusque ducitur motuum legibus? Sed jam commenti compertus error est, en se prodit commissi erroris argumentum. Cogites, amabo, quid sortita sit felicitatis apud sapientes, medicos imprimis, de formato fœtu fabula, quidve de ordinata corporis humani œconomia commentum juxtà *geometriæ* leges, quas ingeniosè inveniendo aptavit solerter nobilissimus author philosophiæ illius quam persequimur. Nullibi certè tam pulchrè nitet hæc philosophia mentis acie, ingenii sagacitate, animi capacitate. Interea totum architectionis illius admirandæ fructum requiris? ad illud mentis miraculum stupuere omnes, sed ad unam laudem authoris rediit ingeniosè fingentis animi illa virtus, virtus autem quæ laudatur & alget. Revera, exultans medicina aut superbiens, quod illi contigisset enascentem hominem aut formantem se suis sub oculis intueri, eò progressam penè jam se credidisset, ut naturæ altitudines intellexisse, aut penetralia illius ingressa sibi videretur; at deceptam se sensit, phantasma hominis aut simulachrum vidisse se animadvertendo. Unde consequitur toto hoc comminiscentis philosophiæ conatu, venturæ producendi hominis speciei novæ medicinam fuisse præparatam, sed a qua homini jam facto certi rediit nihil, incerri permultùm, discriminis ultra modum.

CAPUT IV.

Pergitur in iisdem.

ATOMORUM systema, ævi licet antiquioris, successit parùm feliciter, apud medicos imprimis, qui illi aurem vix præbuerunt, & adhuc fidei minus, Atro enim carbone aut reprobrationis sigillo offerebat notata principia,

Digitized by Google

ex eo quod insecabilis aut individuæ materiæ tam ininteligibilis sit idea apud Philosophos, quam apud Theologos conceptus incorporeæ, sectilis tamen substantiæ. Sed systematis illius mendacia maximè intellexit medicina, comperto sibi argumento, ex immensa illa materiæ divisura, in quam abit succus nutritius, cujus in infinitum dividuitas. Quæ enim infinitas major quàm illa quæ aeris particularum est? at in auras difflatur transpirando succus nutritius.

Chymia, quod omnem olim spem superasset, in medicina imperium tenebat nuper, illa ipsa veterum judicio habita indigna, quæ medicinæ ancillaretur, quodque stuporem auget circumcidendo se chymia hanc sibi fecit victoriam. Ex quatuor enim illius principiis quorum satellitio ne hilum adversùs veteris philosophiæ principia obtinuerat, duorum auxilio tantùm recentis philosophiæ clavum ambire ausa fuit & assecuta est. *Acidum* & *alkali* intelligas, quibus tempus fuit, sub quo illorum nominibus nihil non in medicina imperaretur. Equidem, non multo post tempore imperio ceciderunt, ita tamen ut in illo *systemate*, quod principatu usurpato dominium posthac occupavit, authoritatis multùm aut potentiæ retinuerit. *Fermentationis* systema fuit, quod super miserabilium ejusmodi materierum superamentis stabilitum est, sed citò venturam, quæ imminebat illi proximè ruinam admonebant vitrea isthæc aut caducaria fulcra; *acidi* enim & *alkali insufficientiæ*, quas in iis principiis arguebant ipsimet chymicæ artis principes, illius damno prævertebant animos omnium & avertebant fidem, qua de causa factum est, ut *fermenta* quibus famam fecerant *acidum* & *alkali*, casum illorum citò sequuta sint. Hinc decrescente illorum potentia; subiit animos dubitatio, non tantùm utrùm *fermenta* & *fermentatio* in corpore darentur, sed dubitatum quoque est, an essent ullatenùs isthæc principia, an alicubi adessent: unde videas non nomen majus aut majorem fidem fecisse sibi chymicorum principia, ut ut minui se passa sint, & ad duorum numerum circumcidi, quin imò, quò facilius emendanda se præbuerunt, eò apertiora impotentiæ suæ exhibuerunt argumenta. Enimverò, quamlibet cautionem adhibueris aut emendationem, quævis discriminatio fiat rerum quæ omninò dubiæ sunt, rerum incertarum erit qui veniet delectus. At à longo tempore durabat quinque principiorum chymicorum incertum, qua de causa veteri philosophiæ constanter ejurata fuerant, quòdque physica recens chymiæ paolo plus iis indulgere visa sit ne mireris, sic rependendum ei veniebat chymiæ munus, quo tria ex suis principiis refecta physicæ condonaras; unde id beneficii illi redibat, quod hac refectione tribus extinctis erroribus, quibuscum illi militandum erat, duo tantùm confodiendi supererant. Ipsamet medicina lucri non parum ex chymia reportavit *acidum* & *alkali* adoptando, usu enim suo recognitis horum quoque principiorum chymicorum mendaciis, ex innumeris erroribus quos apertè invehebant, edocta est quantùm intuta futura erat aut damnosa illa ars, cujus principiis correctis quantumlibet & emendatis in allucinationum millia inducebatur. Allucinationum causa inde erat, quod ab indole & ingenio medicinæ medicinam divertat chymia; iidem enim ac naturæ sunt, veritatis nimirùm & constantiæ medicinæ mores, moribus ergo chymiæ contrarii, qui iidem sunt ac ignis, dubii semper & fallaces, quæ suscipit enim, transformat semper aut mutat, vitiat aut adulterat, sic ut quæ parit, nova tot entia sint, tot *creaturæ* novæ, quas profert & edit. Hinc intelliges talis esse malitiæ chymicam artem, ut quæcumque attingit corrumpat, sapores, colores, molem, texturam; nihil enim ei objicias quod mutare non possit, aut pervertere tanta vi aut potentia, ut si quid prodat operibus suis tractatum aut elaboratum, alienum sit illud ab eo quod fuerit, Has subeunt mutationes chymicis artibus tractata corpora quæ duriora sunt & durabiliora, quales ergo tendiculas medicinæ non objicient iidem ipsi

ignes

ignes torquendo liquores, succosve aut partes quæ teneræ erunt & molles, cujusmodi sunt ea quæ corporis humani sunt, cum eorum principia elicere tentabit. Frustra erit suum in animum inducere ea tortura solvi simpliciter partium vincula. earumque solos mutari contactus, neque cogitabis talibus potentiis variari tantùm superficies, aut novos contigisse molecularum situs? prætexunt, sed perperam, ignes temperatos, arenis nempe aut cineribus, aqua aut vaporibus intermediis mollescentes & mitigatos, sinceros revera tot ignes cinere doloso simulatos, quos chymia parat distillandis mixtis tenellis & mollioribus; his enim adulatoriis artibus, a chymiæ facinoribus in humanum corpus malè cavebitur; qui enim functionum œconomiam regit calor mollis & vaporosus, distat quam longissimè ab ignibus siccis, caloribusque ustulatis qui chymiæ proprii sunt; quæ quamvis nullam non industriam in auxilium vocaverit, nullaque non moderamina, eos qui reipsa humano corpori insunt, non fervidos ignes aut non igneos calores male semper æmulabitur.

Errorum occasiones tam multæ aut allucinationum tam multiplices causæ natæne erant aut idoneæ veritati retinendæ in medicina? enimvero talibusne auxiliis operum medicinalium ordinatio servari poterat, aut eorum protegi certitudo? hanc etiam ob rem, quæ certæ sinu naturæ prodierat medicina, artis allucinationibus, & inconstantiis indecorè mancipata, inhonestè serviit, nobilemque quam ab institutione, sortita fuerat simplicitatem exuens, somniis phantasiæ & phantasmatum deliriis miserè famulata est. Interim hanc invasere turbæ, iisque circumcincta, medios inter ignes, *fermentationes*, *ebulliones* & *effervescentias* versata est; *detonationes*, *deflagrationes* & *explosiones* in exemplum datæ sunt functionum, quæ corpori humano sunt familiares; *explosiones* imprimis dignæ habitæ sunt quæ primarii aut principis visceris opera interpretarentur; id est cerebri, cujus, si chymiam audias, *animales* quos parat spiritus, non secùs ac ignaria videbantur, aut *explosionum* igniculi, quibus producendi musculorum motus demandabantur. Idem erat ac diffidium ordinis loco sufficere, intraque medias pacis sedes ponere belli causas; nimirùm intra ipsos nervos quos ordinatio aut harmonia spectat singulariter, ut pote cum ab eorum *tenore* atque concentu pendeat functionum omnis œconomia. Malum ulteriùs progressum est, nam ab animo ad manum, sive a cogitatu ad usum & exercitationem transiit. Pulchrè enim delusi, & acquiescentes libenter suavibus his deliriis medici, ad illorum exemplar & normam consilia sua direxerunt, opera illorum ex instituto Creatoris necessaria nata, ex arbitratu pendere cœperunt; medicinamque arbitrati sunt industriam fingendi systemata, aut remediorum formulas obtrudendi methodum, easque affingendi *indicationibus* ad libidinem excogitatis, fictitiisque causis quas invenerant dolosæ artis dulces præstigiæ, Sic medicinam lusum æstimaverunt; aut delectandæ mentis artem; sic alumna sapientiæ, opinionis ancilla facta est; denique animorum illa consensio, consiliorumque concordia, unde tantus arti habitus honos, quandiù duravit idearum unanimitas, in desuetudinem abiit, confusa illa ars & tumultuosa facta in babylonium cahos evasit, ubi mistis omnibus convenit nihil, factam enim idearum discordiam mox sequuta est discordia vocum.

Sic crescendo medicina decrevit, progrediendoque recessit, viatoris instar qui eò aberrat magis, quò magis ambulat, simul atque a recto itinere declinavit, quem illa spectabat scopum eò minùs attigit, quò viam quæ eò ducebat minùs persecuta est. Interim notata sibi vestigia premenda habebat, regulas nempe & notacula a Creatore suis in operibus signata, a quibus statim atque evagari cœpit, omnis illius ad scientiam gressus, ad errorem progressus fuit. *Omnis* tamen *vero*, quod concedendum, *non corrupèrat viam suam* in inquirenda medicina;

Digitized by Google

ex medicis enim non defuere qui illius vitæ quæ deserebatur veritatem noverant, quamque relegendam esse credidissent, ii videlicet, qui *coram* systematum idolis *genua flectere* renuentes, ad illud quod veri habet medicina, constanter enixi sunt; illudque utcunque palpando, intrà densas opinionum caligines quibus medicina mergebatur, internoscere sategerunt; enimvero, quod humanæ mentis honori debetur, eò usque non caligavit, ut veritatis fulgorem omnem apprehendere dedicerit, imò sint non solùm, sed & aliis sentiendum dedit. Unde tandem aliquando a *systematum* insania resipiscens, quæ tot errorum ipsi causa fuerat, eò tandem cognoscendo progressa est, ut principia animadvertere magis ceperit, quam supponere. Hæc fuere naturæ leges, quas sibi fecit in medendo regula, missisque systematibus, & a fictione principiorum cessando, magistram agnovit naturam, cujus imitando mores, exempla mutuata est, & agendi rationes. Systematis illud genus est cognitionum congeries & coagmentatio, sed cave suppositionem dicas, non enim fingitur, sed revera existens ipsi naturæ fulgitur. Nomen si rogas, *mechanismi* systema est, seu naturalium legum doctrina, sola certè fallere nescia, ut pote sola quæ digito Dei signata est atque descripta.

CAPUT V.

De reduce aut rediviva Medicinæ veritate.

AT, ò vanas mentis humanæ curas! ò inutiles animi sollicitudines! cum essentiarum scientiæ cupidior, primas rerum causas rimari agreditur! vanitatis enim anne datur argumentum lucidius quam ille rerum medicarum quem experimur, miserabilis successus, ab anteactis enim pluribus annorum millibus, quinam medicinæ rediit laborum suorum in investigandis naturæ mysteriis exantlatorum fructus? Si requiras, *listus*, ut ajunt, *arasse*, medicinam invenies, nam a quo cepit veritatis puncto, in eodem hærere adhuc se erubescendo confitebitur. Lamentabile damnum quo integra sæculorum lustra in tractandis erroribus miserè decocta sunt! impendium miserabile, diutiùs & malè locati temporis in suscipiendis difficilioribus consiliis & operibus, dolos inter & insidias similitudinum analogismi & millium phantasiæ ludibricorum, quorum fallaciis & fraudibus medicinæ periit institutum a Creatore veritatis iter. *Ergò erravimus a via veritatis . . . . . Lassati sumus in via . . . . . perditionis & ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus, aut Creatoris.*

Fortassis, in viam veritatis maturiùs rediisset hominis animus, at ambitione præoccupabatur, opinioneque iniqua in ea omnia quæ antiquam philosophiam subolebant, adeo ut quidquid illam tantillùm referre videbatur tædio illi esset aut fastidio. Interim palàm erat & obvia ratio quæ animos ab hoc præjudicio levasset: quæ sic se habet, quamlibet verbis aut vocibus mutationem intulerint systemata, quantumlibet varia fuerint eorum elocutio, iidem substiterunt animi sensus, aut ideæ rerum. An pluribùs opus erat, ut ad unanimitatem rediretur? meliùs nunquid non hæc satis erant retinendis mentibus intra unanimitatis cancellos? Enimvero statim atque de ipsis rebus convenit inter illos è recentioribus quibus è meliore luto præcordia finxit philosophia, cum iis ex antiquis quos ad medendi artem sapientia formaverat, dum, inquam, inter eos ita convenit, vocibus distantes, animi sensibus & principiis consentiunt; quo dato, an aliquid erit quod naturalem animi sensum aut confessam omnibus notionem tantùm referat, quantùm communis

illa

Digitized by Google

illa consensio, arcanusve ille & probatus omnibus animorum concentus? sed ulteriùs adhuc hæc consequentia progreditur. Enimvero, abluditur a vero tam publicum, tam universalem animi sensum, illum ipsum esse quem omnibus concesserit Creator? nunquid non hic esset necessarius illi intellectus, aut naturale lumen insitum hominibus ad vitæ tutamen? unde liquet, omnibus illis systematibus revocari animos ad ideas communes, aut ideas naturales, quibus veteris medicinæ principia aut leges stabiliuntur, proindeque ad ideas illius medicinæ quam corporum salutis causa instituit rerum conditor.

Quod ut intelligatur, instituenda est comparatio utriusque philosophiæ notionum, verborum pondus perpendendo & locutionum vim. *Calidum* & *frigidum* physicæ veteris amores erant & deliciæ, quæ *humidi* & *sicci* satellitio stipata, phœnomena quælibet naturalia interpretari, aut distintas illorum ideas assequi pollicebantur. Hæc exceperunt diversæ materiarum species a philosophis recentioribus celebratæ, quæ plus minùs subtiles aut crassæ, plus minùs solidæ aut fixæ, plus minùs agiles aut lentæ, idoneæ plus minùs erant frangendis obicibus aut *resistentiis*, elocandis partibus aut suis emovendis sedibus, partiumque vicinjis aut *contactibus* mutandis; factisque aut fractis partium fœderibus aptæ veniebant, sociandis moleculis aut dissociandis. In his omnibus corporum generationes, functionumque illorum rationes adumbrari putabant, patereque causas quibus illæ pergebant, fatiscebant, peribant tandem. *Sulphurum*, *spirituum salium*que cum *terra* & *aqua* facta connubia, rationes aperiebant, quibus nativa fiunt *amalgamata*, quæ compaginum species sunt, unde ducebant illarum ideas generationum, quæ in hominis & universi mundo observantur; ex iisque differentiis quæ sunt has inter multiplices materias suo singulas ingenio dissimiles, in aliis quidem *volatilitatis*, agilitatis, mobilitatisve causa, in aliis causa *fixitatis*, lentoris, aut gravitatis, ex iis inquam, differentiis nativas eruere satagebant rationes illorum interitus, qui nihil aliud esse videbatur, quàm mixtorum dissociatio, vel dissolutio. Ut ut fit plus minùsve hinc motus, potentiæ aut impetus, plus minùs illinc renitentiæ, hos omnes philosophicos agebant ludos.

Revera quæ ex his locutionibus idea venit, idea est luctarum, pugnarum, & *antipraxeon*, huc enim recidit unanimis physicorum consensus; in hoc consentientibus omnibus iu unis *acido* & *alkali* omnes physicæ spes collocandas esse; fumosis illis pugilibus qui quandiu philosophicam occuparunt scenam luserunt soli. At sâlia hæc fatua facta in sterquilinium projecta sunt, ut pote inutilia & contemptibilia, simulque sapere physica cepit aliter, sed non aliter percipere. In scenam prodiit *mechanismus* qui omnia pressioni, renitentiæ, frictionibus & tritui, undulationibus denique, vibrationibus & oscillationibus attribuenda esse ostendit; quibus nominibus nihil aliud intelligendum venit, præter alternos motus ictus *systoles*, mutuosque nisus duorum corporum quæ luctantur aut pugnant. Jam verò *Peripateticorum antipathia*, intemperies, ardores, *antiperistateve*, cum his recentiorum luctis, renitentiis, ebullitionibus, *effervescentiis*, *fermentationibus* collatæ, anne isthæc omnia, alias ab iis quas modo memorabamus ideas repræsentant? an ab his dissimiles sunt illæ notiones, quas exhibent *oscillationes*, *crispationes*, *elasticitates* & *spasmi*? ampliùs, quas ex variis istis locutionibus elicie medicina *indicationes*, anne adeo variæ illæ erunt? humectes, diluas, fervores refrigeraudo compescas, restinguas *effervescentias* aut comprimas *fermentationes*; *acida absorbendo*, *concentrando* aut invaginando castigentur, figantur fixenturve; *alkalia* conterantur, subjiciantur; sanguinem dulcorare velis aut bilem mitigare; *alcalisatos* dicito succos quos temperandos suscipis aut adustos humores, inde-

Digitized by Google

indene indicationes dissimiles eruunteur? diversæne erunt quæ se dabunt remedia? anne ægrotanti veniet minùs levaminis, modò veniat, sive *evectam* nimiùm bilem deprimendam susceperit medicus, sive bilem fervidam nimis temperandam fuerit aggressus? sub his varia sunt morborum nomina, quorum ideæ similes sunt quæ diversis vocibus enuntiantur, sed quibus quæ adhibentur remedia ejusdem sunt virtutis. In summa, compares *calorem nativum*, sive *humidum primigenium* veteribus celebratum, cum *spiritu balsamico* a recentioribus decantato; illorum calores cum horum effervescentiis; bilis ardorem nuncupes, quod *exaltationem* dixere chymici, certè ejusdem indolis peccamina sunt, iisdem modis castiganda. Sed, quod observabis, quæ sub his titulis tegitur idea princeps, principii actuosi idea est, nitentis semper in aliquam materiam quam domare aggreditur, aut subjicere; ex majori autem minorive illius materiæ renitentia, exurgit plus minùs vehemens, plus minùs regularis motus. Huc, cujuslibet systematis sequaris ideas, reducuntur sanitatis & morborum causæ, quæ hic apparet variatio tota & sola in locutionibus est, seu in vocibus variis quas usurpant, in exponendis iis quæ prædictum motum minuunt aut augent. Hi *qualitates* accusarunt, illi corpusculorum, *atomorum* aut molecularum modificationes, aut situs varias rationes. Alii denique succos salinos aut similes materies dissidii ac tumultus amantes, quæ, ut pote adversæ sibi mutuò natæ, vitæ sunt fovendis dissidiis, alendisque tumultibus idoneæ. Igitur certa & constans est observatio, imo publica omnibus & confessa, sanitatis & morbi causas a motu venire, cujus ordinatio, norma, aut regulæ, turbæ, impetus aut tumultus alunt aut mutant vitæ munia. An pluribus opus erat, ut observationibus medicina stabiliretur, iis autem quæ ex prædicto motu colligerentur; nimirum ex illius periodis, temporibus, intervallis, ordinationibus, ex illorumque omnium differentiis & circumstantiis, ex temporum, ætatum, sexuum, climatum & tempestatum, varietatibus petitis? sic facta fuisset medendi ars, quæ tantùm certi habuisset, quantùm obtinuit incerti, ex quo aliundè quàm ex observationibus crescere voluit.

At impatiens & ambitiosa curiositas, indecoram sibi aut inhonestam arbitrata scientiam arctam adeo aut strictioribus cancellis coercitam; spreta curta hac motus notitia, origines illius, causas & rationes rimari aggressa est. Ignis ille sacer, arcana cujus condita cælo numini soli intelligenda erant, invido mentis humanæ ausu objectus venit: ita oblitus homo, qualis sit entis creati conditio hac parte inscrutabilis, quòd rationes & causæ quibus productum est ininvestigabiles sunt, ut pote in sola conditoris voluntate positæ, horum omnium facto contemptu, hanc omnipotentis voluntatem, quam hominem submisse solùm adorare decet, rimari tentavit, nitendo in vetitum, quod hominem celari manifestè voluit Creator. Enimvero creatum ens a producto sic internosces. In producto animadvertere est evolutionem partium quæ successivè enascendo explicantur, figillatimque cognosci se patiuntur: contra ens creatum acervatim se prodit, partibus omnibus simul & semel absolutis. Facinori igitur imputaveris aut audaciæ, saltem hominis ignorantiæ causa fuit per singula ea cognoscendi cupiditas, quæ in ente creato nusquam nota fuere, nec unquam potuere nosci, quandoquidem creatum ens simul & semel productum se totum monstret & absolutum.

Hic non consistit hæc veritas, alteram aperit, ope cujus & auxilio dedecoris non parùm & mœroris aspulisset a se medicina, scilicet ab iis abstinendo studiis, quæ illi otiosa fuerunt & inutilia: studiorum illorum pars magna fuit circa principia rerum aut elementa anxia nimis sollicitudo; atqui creatio

pro-

Digitized by Google

prodit hæc principia, hic ergo miserè exercutiens philosophia, obvia illa & in propatulo posita nescivit apprehendere.

Creavit Deus hominem & animalia, utrorumque mares & feminas, illaque confestim multiplicari jubet. (a) *Dixit Deus, producat terra animam viventem in genere suo, jumenta & reptilia, & bestias terræ secundùm species suas .... creavit Deus hominem .... masculum & feminam creavit illos .... & ait .... crescite & multiplicamini.* Hic ergo hominem habes creatum, quoque momento creatus est, eo ipso generationis capacem, melius, sic illicò factum idoneum ut alios homines statim gignere possit. *Dedi vobis omnem herbam afferentem semen .... & universa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui.* Hic quoque habes herbas & arbores creatas, creantur autem unà cum seminibus generis sui, quæ sinu suo condunt. At vero entia quæ è nihilo ita prodeunt absoluta omnino, quæ aliundè gremio suo condunt sui similium germina, num ejusmodi entia aliqua sui parte produnt modos, rationes aut causas quibus factæ fuerint conjunctiones, copulationesve partium corporis creati. *Fiat*, vox imperans, omnipotens hic sermo ex nihilo rem fieri jubet, & *factum est ita*, hocque unum & totum est quod aperiunt nobis Sacri Codices. Putabisne corporis creati nomine intelligendam esse partium compagem, quæ a Creatore injuncta fuerit cuidam creatæ materiæ portioni, quas partes suum ad nutum postea ordinari jusserit? verùm an creatio quæ partitis vicibus fuisset absoluta, Creatoris omnipotentiam bellè saperet? Nunquid non attribuere est Creatori particè operandi rationem, qualis ea est quæ in hominem cadit, ut pote tempori & materiæ subjectum? hanc iniquam conjectantis animi suspicionem avertunt Sacri Codices, tradentes creatam fuisse a Deo simul & semel terram, non tantùm seminibus imprægnatam multiplicibus herbarum, arborum &c. sed & ipsamet semina imprægnata seminibus omnibus, unde ultima per singula nascerentur sui generis plantæ & arbores; (b) *Protulit terra herbam virentem, facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, & unumquodque sementem secundùm speciem suam.* Initi posthac, ut in aspectum veniat quædam ars quam adhibuisset Creator in compingenda, ordinandaque hac terra, quærere artem est, ubi nihil est artis. Humano conceptu rem intelligere est, rem creatam illius instar quæ artefacta est concipiendo. At non eò tendit vera creationis idea. Creatio operatio est, quæ materiam supra omnes artis vires sublimat, quæve quas dixit Creator naturæ leges, conspiciendas exhibet, sed harum legum neque rationes neque modos aperit. Veritates sunt conclusæ sigillo; his interim tutò credas licet, reipsa enim profectæ ab authore qui falli & fallere nescius est, dignæ sunt quæ regnant & erudiant, pares splendori solis, qui spectantium se oculos perstringit, invisæ colustrant aut inaspectæ, de quibus enim nos erudiri volunt, ea tacitè edocent, mutorum præceptorum more qui nucibus solis nossent erudire. Porro leges illas intra ordinis sui limites spectare satis erit, eas observando juxta illarum quò diriguntur instituti finem, sic enim quidquid intra se condunt documenti fonte produnt. Medicina imprimis ex iis nihil non capiet auxilii, si nil nisi utilis & necessarii exigat, hoc unum videlicet, causa cujus creata fuit, quodque ad ægrotantium sanitatem unice spectat.

(a) *Genes. c. 1. v. 24. &c.* (b) *Genes. c. 1. v. 12.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT VI.

Data creatione terræ sinu suo condentis plantarum semina, tum & plantarum suis cum seminibus; dari principium, quod ut certissimum est & utilissimum, sic unicè necessarium Medicinæ est.

SIngula sic prosequuntur Sacri Codices in enarranda creationis historia, ut rationi pascendæ non minùs quàm alendæ fidei utiles viderentur. At philosophia inventæ veritatis sensum minùs cupiens, quàm vanitatis illius inveniendæ affectum, modestiæ minùs habuit, quàm ut in eorum cognitione conquiesceret, quæ si ratiocinationes illius superabant, rationi non adversabantur. Hinc meditationis locum occupavit sermocinandi cupiditas, meditando licet quis in philosophum evadat non eloquendo. Sic in investigandis exponendisve rebus facta sedula nimis, pro ideis voces, verba pro notionibus usurpavit. Hæc cum vera sint de pluribus, de scientiis activis aut vitæ servientibus præcipue certa sunt, enimvero cum Creatoris mens fuerit, ut ex necessariis nihil hominem deficeret, suis operibus superesse voluit ea sapientiæ vestigia, hosque illis intersperses veritatis characteres, qui animum cupidum veri ad fructuosas veritates direxissent. Igitur satis fuisset philosophiæ utili & accuratæ, quæ nihil aliud est quàm *digitus Dei* naturam moderantis, seu meditatio ordinis & legum quibus illa regitur, illi, inquam, fuisset satis expiscari veritatum cognitarum vestigia, quæ cognoscendarum principia evaderent. Sed aliò se contulit rerum novarum cupida curiositas; mutuatitias imitari veritates aut eas in exempla adoptare, ad quarum modulum quærerentur, philosophiæ vanitati conveniebat minùs. Intimas rerum essentias investigare ambitiosas satagebat, quarum rationes & causas revelare pollicebatur, sicque cessuras esse res spondenti jactantiæ, paulò lubentiùs creditum est. Igitur garrula physica facta est, & quæ meditationi olim vacabat, verbositati indulsit.

Exinde in principia vindicarunt entium genus fictitium, & quod imaginando sunt assecuti, concipiendo obtinuisse se putarunt. His allucinationibus si quæras quæ causæ fuerint aut occasiones, has dabunt altitudines aut arcana naturæ, enimvero dum nihil non interpretari susceperunt, nihil non prætenderunt intelligere, quod sanè, ad ea quæ captum humanum longè superant, ambitus erat. Revera Creatori causa, non hominis omnia facta sunt, ut enim supremum ens & summè perfectum dedecet, ad aliquid eorum quæ illi subjecta sunt & obnoxia opera sua referre, nullum in creandis illis objectum præter se ponere ponit; *omnia propter semetipsum creavit altissimus*. Igitur licet homo majestatem Creatoris in naturæ majestate adorare teneatur, illius nusquam muneris aut officii est, opera Creatoris aut illorum rationes investigare. Verius credideris voluisse creata ut omnia hæc hominem celarentur, cum rerum essentias creationis mysterio voluerit obscurari, quæ solas rerum creatarum superficies ostendit, ut pote quæ illas prodat omnino formatas, sic ut singularem partium illarum ordinationem aut compaginem absconditam voluerit, illarum quoque initia, progressum, verbo arcanas formationis illarum artes. Itaque cum tantùm inscrutabilia sint rerum principia, quantùm obscura ea volvit esse Creator, audacioris animi solius erit, aut insanæ mentis mysteriorum illorum altitudines rimari. Interim procul a nobis absit consilium in-

cri-

Digitized by Google

crimen humanæ mentis vertendi illius impotentias, criminatio cadet in petulantiam consiliorum audacioris & ambitiosæ phantasiæ, cujus errores castigari tantùm, aut declinari allucinationes optaverimus. Missis ergo dolosis omnibus ad veritatem semitis, satis nobis erunt quæ nobis offerunt creatæ res cognitionum argumenta, quæ ea sola obscurant quæ vitæ tuendæ inutilia sunt, cui si utilia ea futura fuissent, revelasset utique Creator, qui cum necessariis nusquam defuerit, hæc quoque certè suffeciſſet. Amplius hîc videas præclarum benignitatis illius argumentum, insigneque sapientiæ illius moderamen manifestando pauca, pluribus quæ se dedissent anteire voluit allucinationum occasionibus, ab erroribusque nos tueri; nam multiplices quæ se prodidissent sensibus obviæ veritates, totidem fortè fuissent errandi causæ; sed pauca revelando nobis, effecit ut falsi occasione semota, intra veri limites nos contineret, & quasi manu vel invitos ad necessariarum veritatum noticiam dirigeret. Quot igitur conjecturis in incertum productis parcitum fuisset, quot incertis opinionibus; quot dubitabilibus systematis, si sic institui potuisset philosophia; ut illi Creatoris non dubitabili verbo, *fiat*, credere didicisset? Revera igitur corpora creata sunt; creata, inquam, omnia ante tempora, eorum autem gravida germinibus, quæ inposterum nascitura erant. Effatum est ipsiusmet æternæ veritatis, rem affirmantis voce illa jubente & definita, *fiat*; superstitibus nullis aliis operationis illius argumentis, omissa rei gestæ per singula narratione, tacita quavis alia expositione, nisi hanc admittas, vocem illam statim ut jussa fuit, executioni mandatam fuisse, *& factum est ita*. Nihilominus tamen, audax humana mens & curiosa, multa post a creatione sæcula, creationis opus per singula exponere aggreditur, illiusque rationes, modos & arcana rimari. At sapienterne erit cogitare, id illi contigisse felicitatis, ut in ea venerit mysteria quæ illi abscondita voluerit Creator; verius, nonne blasphemiæ genus est cogitasse, arcanum homini abscondi voluisse Creatorem, quod reluctante Creatore, spretove, quod jusserat, mysterio, potuisset intelligere? ratum igitur est & manifestum, attestante rerum conditore, omnia quotquot entia dantur fuisse creata, & illa quibus constant principia ignota esse atque recondita: tum quia seligente Deo creationis viam, omnem proinde removente copulationis ideam, mixtionis & compacturæ variarum materierum, unde varia entia fabricaret, illius operationis modos & artes abscondi voluit; tum quia quidquid vult, constantissimè verum est. Ac inde concludas licet, fieri non posse ut principia quibus nituntur, quæ hodie celebrantur systemata, vera sint, ut pote cum ea esse non possint creationis principia, hæc enim abscondi voluit Creator, nihilque illorum quæ abscondi voluit, illo renuente potest revelari, At quantùm latent nos principia rerum creatarum, patet tantùm & in conspectum venit principium a quo hæc ex nihilo prodierunt. Principium illud est suprema potestas aut voluntas suprema, quæ principia rerum absque principiis condidit, modis & rationibus eas instruendo, quibus se protegerent aut tuerentur, tum quibus in posteris renascerentur iis, inquam, rationibus, quibus contulere nihil quod creatis rebus referant acceptum, sed quas a Creatore acceperunt situ, ordinatione & complemento suo donatas, quarum denique aut custodes sunt ut ipsæmet esse pergant, aut vicariæ ut illas in alia transmittant. Istud autem principium ut naturale & obvium, tamque verum, quàm certus est author unde venit, philosophiæ incompertum remansit aut inexploratum, & quantumvis simplex videatur & incompositum, revera duplex est, duo enim importat aut complectitur, creationem videlicet ipsorum entium, tum & in ipsis entibus creationem germinum, unde singulorum species producendæ erant. Itaque instituta,

tuta, ut decet, physica, & ad ea quæ illius vera principia sunt revocata, ad duo tantùm tota referenda erit; ad entia creata suis munita modis & ordinationibus, ut esse pergant, tum ad germina in ipsis entibus creata, suo singula sinu condentia entium species quæ futuræ sunt mundi incolæ. Interim isthæc ut naturalia sunt, naturæ ingenium æmulantur, quamobrem ad aliquid quod simplex aut incompositum magis est, reducuntur; illa enim duo, uno principio continentur, hocque unum principium erit creatio materiæ suis cum germinibus. Ad illud autem principium spectare fermè videretur antiqua hæc primorum philosophorum opinio, qua ovo acceptam referri volebant mundi originem. Illi fortassis homines primi, a creatione mundi recentes adhuc, narrari audiverant quòd subobscurè ad ipsorum tempora servaverat traditio de ortus mundi historia, tunc fortè rumor erat de seminibus cum materia creatis, juxta vetusti authoris historiam, Moisis libros intellige quorum notitia aut fama narrantibus Hebræis ad illos perveniisset; ut ut fit, istiusmodi opinio quæ per sæculorum millia jacebat oblivioni tradita, nuperis temporibus revixit; enimvero quid aliud innuit systema ovorum quo evincitur in prima femina creata fuisse ova omnia quæ in singulis feminarum posteris futura erant, quid, inquam, aliud innuit quàm systema mundi ex ovo nascentis quotidie aut renascentis? si huic ideæ quæ hodie publica & confessa est, addideris non secus ac in quercus grande, in semine plantæ, verius in omnium plantarum seminibus delineatam videri nascicurarum plantarum non solùm sed & arborum summam, aut compendium aspici, quodque prodigium auget, si æquè verum est, in gallinarum & cæterarum feminarum animalium ovis, oculis aspiciendas se prodere principes animalium exinde nascicurorum partes formatas, figuratasve; nunquid non creationis materiæ suis cum germinibus principium antiquis compertum videbitur, recentioribus acceptum, confessum omnibus?

His caracteribus & notaculis principii veritas assereretur; nihilominus tamen illud quod hic tradimus principium bonis iis & utilitatibus adhuc donatum est, quibus destituuntur cætera principia quæ hominibus huc usque laudi fuerunt & usui, quibusque fandaverant artes aut scientias. Hæc enim finxit humana mens, illud instituit Creator & instituendo creavit; illa omnia multiplicia sunt & composita, hoc solitarium est & simplex; omnia illa *hypothetica* sunt & gratuita, hoc subsistens & effectivum est. Et revera *Peripateticorum* elementa, *Cartesianorum* materiæ, *chymicorum* principia fuerunt entium commenta, nostrum autem principium in rerum natura est, observationeque multiplici factum sensibus obvium manifestatur.

Tot ac tantis muneribus dotatum principium, certissimè bonum ac utile est, ut pote allucinationibus nullis, nullis erroribus obnoxium. Igitur animum utiliter informare potest, certoque dirigere, regulas & leges ut certissimas sic tutissimas dando: modò eas sequi semper quivis intendat aut æmulari, eas autem nusquam audeat prævertere. Fax erit menti prælucens, ad veritatem vestigia firmans, dirigensque consilia, verbo, firmissima basis, tutumque fulcimentum est, quo immensè crescet aut firmissimè stabilietur rerum notitia.

Quod ejusmodi conditionis est principium, vel solum satis erit, solum enim veritate & certitudine cætera vincit; solumque necessarium est, quandoquidem solum sit quo carere non liceat: denique quot consilia, quot auxilia, quot lumina a cæteris contribuuntur principiis, afferendis his omnibus commodis hoc solum non impar erit.

Si illud explicandis pluribus naturæ phenomenis non adeo servit, con-

cipien-

Digitized by Google

cipiendis pluribus sufficiet; si sermocinationibus curtum aut mutilum videatur, ideis & animi sensibus uberius est aut felicius, quantoque fulget minùs, tantò lucet magis. Hic enim hactenus impingere sueverant systemata, coli se jubebant, & venerari, dummodo principia ponderent, quæ satis fuissent explicandis naturæ phœnomenis, adeo ut majori reverentia dignius illud haberetur, quod explicandis pluribus par erat magis. Nec mirum, physicum enim virum cogitabant, qui naturæ opera exponeret, cum è contra physicus concipiendus ille sit qui naturam ex ipsius operibus noscere didicerit. Sic naturæ dominum agnoscere voluissent eum qui unicè auditor illius est aut interpres. Ad altiora fortassis aut majora contendere volet philosophia, at medicina modesta magis est aut ambitiosa minùs, aliunde satis habet, si suis possit felicibus frui votis. Hanc ergo de principio ideam habebis, cui difficilè adversabuntur, qui ex physicis viris, æquiores erunt *physicæ* æstimatores.

CAPUT VII.

Quæ habenda vera sit principii idea. Talem ideam, creationis principio convenire.

PRINCIPII nomine intelligitur veritas universalis, certissimè comperta, unde particulares, nedum cognitæ, veritates colliguntur. Principium igitur aliquid veri erit, solum enim verum ducit ad veritatem; aliquid erit cogniti, prodat enim se oportet ducatum præbens. Hinc a principio abierit suppositio omnis, omne enim quod supponitur, nondum ut verum agnoscitur, non enim supponeretur ut verum, si verum cognosceretur: imo verò quod supponitur, dubium adhuc est & incertum; atqui quod incertum est nondum habet veritatem; hanc igitur dare non potest, ea de causa quod non detur illud quod non habetur.

Hæc, de idea principii, si vera sint, tota illa principiorum turba, quibus stabilita fuere systemata, veritatis principia non sunt, nec esse possunt. Illorum enim si audias authores aut patronos, hæc erunt systematum fundamenta, cum sint suppositionum illarum bases & fulcimenta. Hæc ergo principia ex instituto aut natura sua ad hypothesin ordinata erunt; hujusque gratia facta, unde concludes illa esse *hypothesis*, non veritatis principia: jam verò *hypothesis* ex natura sua dubia res est; igitur ex natura sua erunt principia rei dubitabilis. Atqui naturæ rerum aut essentiæ sunt immutabiles, sequitur ergo hæc principia nata esse principia *hypothesis*, fierique non posse, ut usquam in principia veritatis adolescant.

De principio creationis non ita senties. Materia suis cum germinibus creata, constantissima veritas est, ut pote quam asseruerit æterna veritas. Non igitur haberi potest ut opinio dubitabilis, sed ut indubia venit admittenda propositio, antevertens omnes dubitandi aut examinandi causas, quam enim illuminat rationem, simul & evincit. Hæc enim vis est effectionis quam jubet aut operatur erroris expers aut mendacii authoritas, cui tutò te dedas licet, cuive cæci instar nulloque facto periculo credas te totum aut committas; cum enim ut potentiæ sic sapientiæ supremum hæc teneat dominium, fallere nec falli potest. Inde liquet tyrannidem non esse, non jussum obtemperantiæ officium, quo mentem hominis premat Creator aut voluntatem; sed collustrationis genus qua profunditur animus, aut convictionis vis qua præoccupat, exa-

Digitized by Google

men omne aut ſtudium præſcindens; omnipotentis enim ſapientiæ virtus eadem eſt, dubitationes prævertendi aut diſſipandi. Fortaſſis philoſophiæ cupidiori minùs erit ejuſmodi ſapientia, ex eo quòd pompoſiorem ſibi finxerit de principio ideam. Hinc crediderit aut juſſerit credendum nomine principii, illius affinis, quo indiget medicina, intelligendas venire ſimplices ſubſtantias ex quibus coaluerunt corpora, & in quas diſſoluta reſolvantur: illius ideæ ratio originem duxerit ex illa quæ in vulgus manavit opinione præjudicata, ſcilicet illud eſſe phyſici viri officium, deducendi naturæ effectus ex cognitis naturæ cauſis; quod ei, ut fertur, cedit feliciter, in quantùm ejuſmodi cauſas intellexerit, quæ principiis inſunt, unde coagmentata fuere corpora. Hæc ut ut de aliis vera fuerint, medicinæ ingenium non ſapiunt; unde ſupra fidem non erit, ideam principii quod phyſicam attinet, diverſam eſſe ab ea notione principii quod medicinæ convenit. Quantumvis igitur phyſicum eum agnoſcant iniqui rerum æſtimatores, qui de naturæ phœnomenis garrire novit, medicum eum putabunt ſapientes qui ſanare noverit, id eſt, qui ſanitatem didicerit tueri. Eſt autem ſanitas œconomia quædam aut ordinatio functionum, quibus alitur animalis vita, unde videas, ad redintegrationem animalis illius œconomiæ, unicè referri medentis curam. Poſthac decebitne medicinæ neceſſitatem injungi, partes eſſentiales interuoſcendi, aut, ut loqui amant, principia definiendi, quibus conſtant partes, quæ illas exercent functiones? tam parùm certè iſthæc in medicum cadit cura, quàm in horologiorum opificem illa, inveſtigandi eſſentias partium ex quibus componuntur æs & chalybs elateriorum, rotarumve, quibus ſtant horologii mechaniſmus & ordo. Itaque a medico hanc amovendo ſollicitudinem, rimandi ſcrupuloſiùs, aut curioſiùs explorandi compoſitionis principia, quibus conſtant *ſolidorum* ſtamina, fluidorumve miſturæ, illi ſufficiet erudiri de mutuis operis, quas utraque hæc ſibi tradunt, de illorum elateriis, potentiis, aut viribus, de ordine illorum, *tendentiis*, proclivitatibus & directionibus, de æquilibrio quo continentur, denique de iis omnibus. quæ concordiam illam, concentum aut harmoniam ſervant aut reſtituunt. Hinc medicum, qui rector eſt aut moderator motuum quibus vita ſtat aut ſanitas, comparabis nauclero, qui motuum maris aut tempeſtatum explorator eſt; cum autem a nauclero non requires, ut compertas habeat ventorum, turbarumve maris arcanas rationes; neque ut phyſicam fuerit aſſecutus arenarum, aquarumve doctrinam; ut illi ſufficit littorum & vadorum noſſe varietates, rupiumque & ſcopulorum ſitus, loca & poſituras, procellarum genera, quæ maria nonnulla. aut quoſdam marium tractus agitare ſolent, anni tempora & cæli mutationes quæ has inducunt turbas; tandem, quæ tunc temporis, ſinguliſque ſub circumſtantiis adhibendæ nauticæ artes, quæ operæ tractandæ; obviam & facilem hanc inſtitues comparationem, a medico quoque non exigetur, ut reconditas ſanitatis & morbi eſſentias teneat, neque revelatas habeat eſſentiales *fluidorum* aut humorum compagines, elateriorum unde moventur rationes, nec denique cauſas unde vitiantur, turbantur & invertuntur: ſatis illi fuerit omnium illarum turbarum hiſtoriam callere, quo tempore veniunt, recurrunt, quantove pergunt, cæli mutationes quæ hæc inducunt, anni tempeſtates, regiones & temperamenta quæ turbationum occaſioni erunt, ſigna quæ portendunt, ſymptomata quæ conſtantur, modos quibus finiuntur, effectus qui ſuccedunt; didiciſſe tandem quas uſurpabit artes, quos adhibebit modos, quæ auxilia, quaſve tractabit operas, ut microcoſmi turbas aut tempeſtates compeſcat, illaſque expediat feliciter. Num majora his aut utiliora exequeretur erudita magis medicina, phyſica curioſior aut cumulata magis doctrina? imo verò ſi abfuerint a medicina

ejuſ-

Digitized by Google

ejusmodi felices eventus, inane nomen est eruditio, physica lusus, scientia vanitas. Igitur pomposis his omnibus titulis etiamsi destitutum fuerit principium, omnem veri medicinæ principii ideam poterit obtinere, ideam puta rei unius quæ ad sanitatem pandit iter, cum sanitatis causa ereata fuerit medicina.

Nihilominus tamen, quod hic traditur principium, illius naturæ non erit, quæ ab illo penitùs removeat conditionem, quæ ideæ principii ut essentialis illi aut propria asseri huc usque solita est. Ad veram principii ideam pertinere volunt, ut essentiales mixtorum partes revelet; id autem abundè exequitur *principium creationis*; materiam prodit unà cum germinibus suis creatam, plantas suis cum seminibus, semina tandem & germina seminibus universis & germinibus eorum gravida mixtorum, quæ in posterum producenda erunt: nunquid non illud revelare est *solidorum* stamina & primordia fluidorum, id est primas seu essentiales mixtorum partes? corpuscula erunt suis munita organis, scaturientia è nihilo, unà cum suis potentiis, viribus & resistentiis, agitatis jam aut agitabilibus, quibus corporibus inde nascituris, servire possint. Nonne sub illis corpusculis videre est entia ferentia secum & condentia tubulos, suum jam situm & ordinem obtinentes, qui vivificos vehunt succos, vitæque munia tuentur juxta sibi jussas a Creatore leges, ea vi eove impresso ab illo impulsu quo librantur, hosque in fines quos instituit. Si addideris ejusmodi mixta secum & in se habere posterorum germina, an aliud concipere licebit quàm corpora è Creatoris manibus prodeuntia organis donata quæ in motum prona sunt, aut ad motum ordinata semper, partium situs aut positus ratione, legum, proportionum & harmoniæ vi, verbo, potentiarum & virium illarum impulsu quas iis inserit Creator? ea posita sic rerum ordinatione quæ tam suo instituto certa est quàm eventu constans, cujus scientiæ *genus in naturæ rebus homini* veniet? Num scientia isthæc quæ compositionis principiorum cognitio dicitur, id est ejusmodi particularum, quas è materia deprompsisset Creator, ut ex iis corpora compingeret? at opus a creatione recens, quod totum formatum se prodit, hanc amovet conjecturam, illique adversatur, quod igitur homini supereſt; naturam nascentem explorabit, pandentem se in dies & monstrantem se iis motibus a quibus initium sumit, tum iis quibus evolvendo se crescit & explicatur. Spondet sapientia conditoris, huic operi præesse ordinem certum, intereſseque constantes leges, quæ motus illos regunt, moderantur atque continent. Num philosophum, quem unicè juvabit necessariorum scientia, cuique videbitur tam abundè providisse Creator, ambire decebit indubitabile minùs, aut immutabile magis principium, quàm illud materiæ motabilis aut motæ, ordinis & legum vi, quæ constantes semper & certæ sunt? num aliunde scientiæ suæ normam indubiam magis, aut firmiùs stabilimentum optaverit?

Huic principio, opprobrio fortè erit, aut dedecori, quod ad *metaphysicam* potius quam ad *physicam* attinere videbitur, nam, ut inquient, a fide aut a revelatione venit: cogitabunt ineptum esse & inopportunum a Codicibus Sacris naturæ rerum argumenta mutuari; jubent enim silentium Sacri Codices, interdicta quavis libertate, nisi credendi: objicient adhuc indignum esse confugere ad Deum in exponendis naturæ rebus, eligereque in creationis mysterio cœcutire, ubi de indagandis principiis quibus mixta constant, tum de illorum effectionibus eruditi juvaret. At o veritatis genus insolens, quam physicæ vellent attribui, si ejusmodi sit ut veritatis supremæ vultum reformidaret, aut ad illius conspectum metueret tentari, ne illi adversari comperiretur! Si autem mentes non præoccupet ejusmodi metus, cur nam veritatis

pri-

Digitized by Google

privatæ & ancillantis conditionem, ex principiis aut supremæ veritatis natura recusarent? quandoquidem ex illa sola scaturiat omnis veritas, nihilque quod verum sit, illi queat adversari. Sed isthæc opinatio omnibus usitata factaque vulgaris, scilicet indecoratum esse physicæ aut inhonestum, suas a Deo ducere rationes & principia, ab audacula mentis humanæ confidentia manavit, unde iniqua venit sententiæ illius interpretatio; nam attribuere Deo id omne, quod negligerent investigare aut non amarent, hominis animum deprimere est, qui ad intelligendum factus est: at in elementa scientiarum sibi vindicare veritates sensibus obvias atque constantes, quarum luminibus humanæ menti præluceri voluit Creator, illique documento esse & consilio; leges autem quæ simplices sunt, concordes, consentientes sibi, amplius, quæ cognitæ semel, naturæ fideles efficiunt nos aut familiares, quos & ad numen ipsum ferunt aut sublimant; certè hæc omnia adoptasse, animum nobilitare est, illius illustrare cogitationes, scientiæque pondus, vim & constantiam impertiri, Imo verò mentem humanam ad impossibilia cogere esset, si aliam philosophiæ rationem æmulari juberetur; altiora enim meditando attingere nequit, nisi definitos a Creatore philosophiæ limites transilire voluerit; quod sic intelliges: ex operibus suis Creator unicè cognosci voluit quas iis regendis adhibuit leges, quemque iis injunxit ordinem, quandoquidem hæc sola sint quæ obvia fecit aut manifesta; signa sunt quæ instituisse videtur, quorum series & ordinatio, consensus & harmonia cognitionis principia sunt aut inquirendi regulæ; (a) *sint in signa & tempora & dies & annos*. Talia sunt, ut ex Scripturæ Sacræ verbis intelligere est, quibus sol & luna destinantur; nunquid non talibus quoque destinarentur *sublunaria* corpora, illa ipsa imprimis harmonia mirabilis, quæ ex motibus & phœnomenis exurgit quæ in humano corpore conspiciuntur? atqui, unquamne susceptt astronomiæ prudens, orbium cælestium *analysin*, aut illorum corpusculorum ex quibus coaluerunt? unquamne investigandam venire sibi putarunt illius materiæ naturam, unde facti sunt, ut illorum revolutiones, circuitus aut periodos intelligerent? motuum illorum leges, periodorum recursus, *phœnomenon* concentum & harmoniam intellexisse satisfuit, ut illum veritatis & constantiæ gradum, quo præcellit *astronomia*, invenirent. Medicina, si sua bona noviset, minùsne profeciset, si bene conscia tantarum ad philosophiam commoditatum, quas in antecessum a natura habebat in illa ordinatione & constantia motuum animalis œconomiæ, in principia sibi vindicasset illorum motuum regulas aut leges? norma stabilis erat ac firma quam illi præfixerat Creator, signum quod illi erexerat aut notaculum quo adjuvaretur regereturve, in iis quæ cognoscenda habebat; dum è contra non tantùm illi abscondit ea omnia quæ in essentiarum rerum notitiam ducerent; imo donavit nihil ex iis quæ illam potuissent adjuvare. Ratio quam adhibuit, ut mundum conderet, consilii illius Divini argumentum est, illa creatio fuit, quæ cum arcanum sit aut mysterium, mirabilem celat artem, qua nihil non è nihilo producitur; idque rationibus & modis inscrutabilibus & inenarratis. At ut videtur illud non fuisse Divinæ mentis consilium, id creando mundum, ut doctos homines aut eruditos efficeret, ita certum est singularem illi fuisse curam, creandi nihil, quod omnino bonum non fuisset, illiusque conditionis, ut hominum utilitatis confestim servire posset. Hanc ob rem, mundum ut primùm creavit, illicò ad hominum usus paratissimum esse voluit, sicque perfectum,

(a) *Genes. c.* 11. *v.* 14.

Digitized by Google

ctum, ut commodis quæ hominibus apportabat citò serviret. Animalia statim a creatione perfecta, generationi habilia fuere, patrumque lumbis conditos fuisse Nepotes, (b) Sacrorum Codicum assertum est; è nihilo emerserunt arbores & plantæ suis fetæ seminibus, maturique creati fructus in pabulo fuere: igitur perfecta erant illa opera quæ creando Deus videnda hominibus atque palpanda dedit, sed modos abscondit & rationes quibus illa opera è nihilo facta & perfecta sunt. Hanc certè ob causam, quòd iis quæ necessaria futura erant hominibus operam dabat Creator; istháec autem cognitio rationum & modorum creationis, de eorum censu non erat quæ hominibus futura erant necessaria. Similiter conveniebat ut illa omnia bona invenirent homines, conservationique suæ idonea; hanc ob rem ab illis mali ut omnem arceat suspicionem, examinis cujuslibet aut indaginis omnem ab illis amovet curam, ut bonitatem spondeat, a noxa securum asserendo illorum usum, quia optimè bona sunt, *vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.*

Posthac, internoscerene cuiquam dabitur in prima illa entium creatorum productione, alijna principia quibus usus fuisset Creator, aut intelligere initiales quas usurpasset materies, ut illorum entium partes compingeret? ita sanè, principium illic aliquod animadvertitur, principium scilicet creationis, *in principio creavit Deus cælum & terram.* Hujus principii fidem facit quod postea legitur, *terra erat inanis & vacua, & spiritus Domini ferebatur super aquas.* Itaque quid inde colliget & affirmabit æqui amans & veri animus, de modo quo primùm producta sunt corpora? certè hoc unum, supremæ vocis imperio, è vacuo terræ illa prodiisse. Hæc si curiosæ menti pauca sint, veritati satis erunt; quæve hinc ducitur scientia, tantò certior est, quantò firmiùs ejusmodi principio nititur, quod eò minùs errori obnoxium est, quò magis errori patet humana mens. Hoc autem principium, ipsa est Dei voluntas, potentior adhuc (quidquid arroget sibi philosophia) ad suadendum evincendumve quovis principio, quod invenerit solertissima mentis sagacitas, quodque ut plurimùm præjudicata opinio fecit, alit cupiditas.

Itaque ab admisso creationis principio, jacturæ nihil aut dedecoris physicis rebus impendebit, nam quòd illud a Deo mutuetur, non cogitandi, imo nec ut decet ratiocinandi jure physicam defraudat. Veritas est ipso ex fonte scaturiens, id est, ab authore totius veritatis profecta, quæ omnibus hinc eruendis consequentiis stabilimento erit, statuendæque hinc scientiæ basi. Hac ex veritatis tam nitida scaturigine mananda certè purissima veritas; at lutulentas amarunt cisternas, sicti aquarum, quæ non satiant, accensi; inutiles intellige aut amabiles fabulas, quibus delectari fatogeruut, non erudiri. Sed auditur nulla adversùs veritatem præscriptio, ad illam regredi licet semper, sicubi facilem se dat & obviam, qualem nobis se præbet in creationis principio; ubi adhuc invenire erit, quidquid veri, certi & facilis jampridem suppeditare potuisset, ad promovendam medendi scientiam simul & peritiam.

(b) *Epist. ad Hebræos c. 7. v. 5. 10.*

Digitized by Google

CAPUT VIII.

Creationis principio vera Medicina elementa contineri.

PRINCIPII veritas asseritur cùm ad cognitionem ducit veritatum quæ investigabantur: quo concesso, verissimum medicinæ principium habebitur principium creationis, ut pote cùm nullum sit, quod tam facilè ducat ad veritates quæ medicinæ propriæ sunt. Imò, an illud argumento certiori indigere potuisset ut in principium naturæ assumeretur, id est, in principium illud, quod instituisset naturæ conditor? quandoquidem ideò tam longè (ut modò constabit) progredi potuit, tot circumstantiis par esse, tam singularibus aptari, in tot & tam longa temporum intervalla, sexuum, ætatum & regionum variarum adeò, tam multiplicium tamque dissimilium causa, quia in se condi monstrat digiti Dei signaculum, pingentis aut delineantis iter quod it ad veritatem.

Entia suis cum germinibus creata, entia sunt quæ sui non tantùm sed & aliorum causa, neque in præsenti tantùm, sed & in futurum vivunt: at ex eo quòd illa entia pullulando, per vices ultima in fæcula durare debuerunt, sinu suo debuerunt complecti omnia entium germina, quæ frequentarunt terram aut frequentabunt. Adde, non ejusdem sexus fuisse illa omnia entia, neque eidem destinata cœlo, iisdem denique præterenndas fuisse varias ætates, induendas fuisse varias temperies, accipienda diversa instituta vitæ. Portentosam intelligentiam! sapientiam admirabilem! stupendam providentiam! quæ una in atomo, aut materiæ mica tam divitem instrumentorum suppellectilem complecti novit, in usus tam varios, in tempora tam longa, tam distantia, tot inter vitæ, sexus, ætatum conditiones, quodque mirabere magis, tam certò, tam constanter, tam unanimiter. Unde concludere est, omnia illa quotquot fuere, quot sunt & sunt futura, homines, animalia & plantæ, illis in entibus primùm creatis contenta fuisse atque conclusa. Num principia adoptare physica potest, quæ certiora magis sint aut constantiora, quæ majora possint, aut ad ulteriora ferri, in quibus plùs consiliorum, plùs legum, plùs ordinationis aut mechanismi recondatur? in his saltem pervidet medicina, unde quæ præcipua habet, fulciat documenta, suaque quæ utilissima erunt consilia firmet & opera.

Et revera, apertum illi sit & manifestum, in illis germinibus creatis, una cum omnibus necessariis entium illorum quæ ex ipsis nascitura erant conservationi, contenta fuisse vasa omnia ex quibus compingenda erant illa entia; tùm & illis præextitisse vasorum illorum situm, seriem & ordinationem, simul & aptitudinem quà ad longitudines sibi debitas pervenirent, convenientesque sibi & prodituris entibus diametros assequerentur; adde insitas illis fuisse suas *tendentias* seu proclivitates ad ea, ad quæ destinata erant, ut eos inchoarent motus qui temporibus & sexui convenirent illorum entium quæ nascerentur. Profectò, futura tot phœnomena, venturæ tot effectiones, portentosam vim supponebant, stupendamque potentiam: interim tanta virtus & energia, arcano consilio interruptæ pendent, aut suspensæ vacant, idque juxta fixum & imperatum ordinem, per plura sæculorum lustra, insuper sic otiantes & suspensæ, ab ordine suo, positura & situ nehilum deflectentes, ad ultima usque tempora durant. Enimvero motus ille aut vita, unde ens aliquod exoritur mille post annos a creatione, effectio est ipsiusmet potentiæ insitæ germini initio mundi, cum illud condidit Creator illo in ente, quod juxtà speciem illius primum fuit.

Tam

Digitized by Google

Tam multa longissimè prospecta præstitutave tanto temporis intervallo, fidem superarent, hic stupens humana mens ad tanta torque miracula, unis materiæ atomis credita, penè renueret assensum: observando imprimis, ejusmodi fuisse illa miracula, ut non obstantibus & invitis temporum incommodis, tempestatum casibus, differentiis regionum, hominum & vitæ cupiditatum turbis & insultibus edenda forent. Ast evidentiæ rerum diffidere esset, illa enim a temporum ortu præscripta, quotidiè succedere videntur; historiæque desunt & conjecturæ, quæ testentur illa unquam fefellisse fidem, adeò ut ex ea qua evenerunt indubitabili constantia, illa ipsa defutura nunquam, imò Creatoris instituto responsura semper, facilè intellexeris. Igitur entia primùm creata sunt gravida non tantùm aliorum germinibus entium, quæ tempore suo proditura sunt, sed & hæc germina suo gremio complectuntur adhuc futurorum illorum entium partes, una cum ordinatione legum, regularum, & *mechanismi*, quæ in illis aliquando explicanda sunt, motumque & vitam suscitatura.

Medicinæ bases & fulturæ sunt, hæ veritates eximiæ; an certiores cogitabis? elementa sunt aut principia, unde leges & canones illius eruuntur, scientiamne quamlibet noveris, quæ tam dignas nacta fuerit regulas aut colendas magis? medendi scientiæ præludunt, doctrinarum enim primordia sunt, quæ corporis humani scientiæ, quò spectat medendi ars, ducatum præbent. Posthac, medicinæ studium si bene definieris, divinitatis meditatio est; sive ordinis aut legum quæ instituit tueturve in rebus creatis. Annè præ illa excelsior philosophia datur, cum illa sit sublimis sapientiæ meditatio? anne ars præcellentior, cum hæc suo ex instituto condita sit, ut Dei ipsius consiliis se immisceat, seu Creatoris legibus & ut iis sese attemperet? Elementa quidem scientiarum sunt quæ hominis ingenio accommodata magis videbuntur, ut pote quæ comminiscendo ea finxerit; istiusmodi erunt *hypotheses* male fultæ, delectabiles & ingeniosæ *conjecturæ*, observationes dubiæ fortassis & ancipites, effectus aut adnotamenta ambigua: è contra suis in entibus creata germina, mirabilisque ille quo instruuntur *mechanismus*, ceu divina illorum architecta ars, numinis solius opera sunt, quibus nullam præstitit opem hominis industria interea humanæ menti intelligibilia & comperta magis sunt, dubitationis cujuslibet similisque vitii expertia. Perit fortasse omnis imaginandi vis in illa partium minutie, in illo regulari, consentiente & abstruso *mechanismi* artificio, quòd illas ordinet & regat exiles partes, quas fingere nequit aut sibi repræsentare; perit adhuc in illa legum & regularum motus serie; quæ illi se prodet tantùm, quo tempore definivit Creator: at omnem illius veritatem & certitudinem intelligit animus, idque a fide non obtinet, unde ratio cogeretur, sed a ratione suprema, unde collustratur. Revera, eo non pertingit animi sagacitas, ut per singula concipiat reconditam omnem partium illarum minutissimarum posituram, arcanaque compaginis illius rudimenta; neque illi daretur molecularum illarum naturas aut essentiam definire, aut sapores illis proprios, similisve sortis qualitates exponere; hæc quamvis notacula sint aut singula, quibus elementa designare amant aut adoptare. At amabo, qualem fecerunt fucum! quos non fecerunt medicinæ ludos aut dolos, istiusmodi vulgares elementorum ideæ aut caracteres! in his plus satis hactenus erratum est. Medicina, ut necessaria est, principiis aut elementis fictis ad arbitrium niti recusat; quæ hic traduntur, ad ingenium illius facta videntur, aut accommodata magis, autoremque agnoscendo quidens entium est, certissima erunt & indubitata, etiamsi totam certitudinem suam a sola verbi illius veritate tenerent. Illud enim est verbum ejus, ut quidquid vult citò operetur, ea illius voluntas, ut quidquid effatur illicò creet: *dixit & facta sunt, mandavit & creata sunt*,

Digitized by Google

Interim, quamvis nulla detur *analyſis*, qua obtineri queat partium illarum *miſſolunio*, quibus conſtant creatæ germina, illas accipi nolumus non ſecùs ac ſimplices partes omnis expertes compoſitionis; *homogenearum* partium compagines in illis conjicere ſatis eſſet, ut ſe daret compoſitionis alicujus idea. Inſuper, *organicæ* habendæ ſunt illæ partes, poſituræ & ſitus ratione, quibus a Creatore donatæ ſunt; ex hiſque partium poſitutis veniunt mutuæ rationes, concentus & harmonia, unde altera exurgit compoſitionis ſpecies. Si objiciatur, ſic obtineri tantùm partium *integrantium*, ut ajut, aut indiſſimilium cognitionem, quibus germina creata conſtant, omiſſa partium eſſentialium notitia; memoriam refricare erit iſtiuſmodi elementorum ideæ, quæ prætermitti debet, ut pote cum ad artis medendi profectum contulerit nihil, cujus artis ea erunt vera principia, quæ informant animum aut excitant ad medicinæ peritiam & uſum: atqui naturæ legum ſcientia, rationibus, proportionibus, *ſymmetria*, *mechaniſmo* & commodulatione partium corporis humani fulta, ſola eſt quæ facilius & uberiùs medendi artem amplificat, modò illa ponatur ſcientia tum iis in legibus, quas in primis entium germinibus inſtituit Creator, tum in creatis inſimul commensu & convenientiis partium illarum ex quibus componuntur; hæ igitur partes initiales verè ſunt aut elementares, quandoquidem una cum ſuis rationibus mutuis & deſtinationibus cognitæ ſemel, medentis animum illuminant, ad artiſque peritiam inſtruunt & uſum. Intereà ſi temeritati non imputetur, creationis rationem hic velle ſcrutari, factaque copia in ſecretiora germinum illorum compoſitionis deſcendere, paulò amplior de his ſcientia obtinebitur; videlicet ex iis quæ maxima mole ſunt, illa quæ ſummè exilia ſunt, æſtimando; anatomicorum more, qui in maximorum animalium organis, minimorum partes explorant. Atqui palam eſt, iiſdem partibus inſtructa videri adultorum corpora, quibus creatione donata ſunt eorum germina; nulla enim ars habetur nullave induſtria, quæ novas addendo architectetur in corpore, dum adoleſcit. Magnitudo quam creſcendo illæ acquirunt, nihil aliud eſt, quam filorum inractilium, quibus coaluerant germina, amplificatio, qua maſſæ plus aut molis ſibi fecerunt. Porrò quæ in adultorum corporibus habentur partes, ex omnium conſenſu, duplicis generis ſunt; aliæ ſubtegminis duri aut texturæ denſæ, *ſolidæ* dicuntur; aliæ ductiles ſummè non textiles, volubiles, laxæ, molles, ſociatæ non adhærentes, ſolutæ non diſſolutæ, agitabiles non diviſæ, unitæ ſimul & *aſynthetæ*, *fluidæ* nuncupantur. In illis tum *fluidis*, tum *ſolidis* partibus adhuc ſe prodit motus reciprocus, alternans & mutuæ colluctationis, quo alitur univerſa animalis œconomia; ille ipſe eſt qui functiones omnes, digeſtiones, coctiones, ſecretiones, defæcationes aut *depurationes* regit, qui illorum omnium quanticatum, temporum & periodorum norma ac menſura eſt; denique ſtyli penduli & vibrati inſtar, quo horologium oſcillatorium animatur, omnium qui in corpore exercentur motuum ſymmetriam, concentum & harmoniam modulatur. Sed quod obſervandum maximè eſt, quæ ex illis partibus inceſſanter & efficaciùs moventur partes, tubuli aut vaſa ſunt; qui illa agitat, motus eſt *ſyſtalticus*, aut compreſſionis; denique vaſa iſthæc, liquoribus plena ſunt aut ſuccis, qui tritu indefinenter & preſſi continuò, e vaſorum cavo exilire cogerentur, niſi curvaminum & angulorum figuris, directionibus & flexuris, ingredi cogerentur ductus aut itinera, quæ formant & offerunt curvitates illæ & anguli. Unde fit, ut illa vaſa formando mille circulos & orbes (quandoquidem curvanda veniunt millies & intorquenda, ut partium ſtamina firment) ſuccos illos in orbem aut circulum totiès ire & redire cogunt, quoties per multiplices vaſorum glomeres aut per varios viſcerum labyrinthos tranſmittenda. Multiformes concipito diſtinctoſve in microcoſmo vortices, intrà quos ſingulares aguntur circulationes, quæ

omnes

Digitized by Google

omnes ad communem toti corpori referuntur, ad eam nempe quæ intra majora vasa peragitur; quò, fluviorum instar qui ad mare regressi cum aquis illius confunduntur, singulorum viscerum succi corrivantur, universo sanguini miscendi. An mentis error esset aut deceptio, si assereretur universam hanc partium, potentiarum & motionum suppellectilem, nihil aliud esse, quam evolutionem quæ aperit & manifestat totam illam partium, virium motricium & potentiarum congeriem, quam in primis germinibus recondiderat Creator? quæ si vera sunt, prima entia creata, materiæ portiones fuerunt, in quibus universæ naturæ typos aut modulos finxisset Creator; quod si de femina interpretaris, in prima parente conditi fuerunt omnes omnium hominum typi, id est, compendia futorum omnium humanorum corporum aut rudimenta.

Sequitur ergò sanguinis circulationem & attenuationem, defecationes seu *depurationes* illius & *secretiones*, quæ in adultorum corporibus exercentur, fieri in iis & absolvi, potentiarum & virium, legum & regularum, pronitatum & *tendentiarum* illarum virtute, quas in primis germinibus instituit Creator. At singula hæc suis coercita fuere limitibus & conditionibus, cuique entium illorum tempus suum, terminum & mensuram affixit, adeò ut præfinitis temporibus pereundum sit omnibus illis. Inde videas ex corporibus esse non nulla quæ aliis longæviora sunt, illaque de causa primorum temporum hominibus tanta contigit longævitas. Rationem intelliges, concipiendo Creatoris fuisse potentiam & voluntatem concedendi primorum germinum nonnullis, longiorem potentiæ vivendi mensuram. Et revera, curnam curta hic fuisset Creatoris potentia, dùm in hominis est potestate, intrà oscillatorium horologium eam elateris & potentiæ mensuram coercere, quæ vibrata semel, ad menses aliiquot, sponte sua, nulloque per id tempus exteriori adveniente auxilio, oscillare pergat.

Inde concludas opus esse corpus humanum, quod primo ab ortu creatum fuit, quodque exinde moveri pergit, vi earumdem potentiarum, quas illi affixit rerum conditor, eandemque ad normam, leges easdem & regulas eundemque ordinem, quæ simul & semel in illo creavit. Igitur nihil habet, quod constanter non sit ordinatum, nihil quod regulatim jussum non sit aut institutum. Qui in illo exercentur motus definita habent tempora, concordesque periodos, suæ sunt enim vasorum quæ illos agunt mensuræ; sic ut universa animalis œconomia, una ordinatio sit a Creatore facta, suis stipata legibus & regulis quæ vitam tuentur & sanitatem. Utriusque conservationi præest medicina, quo in negotio regendo, dicerene sibi poterit leges, quæ plus habeant veritatis? anne regulis utetur, quibus constantiæ plus erit, plusve certitudis? hic suos habet typos non infideles, non intuta in his videbit exempla, quæ imitari, prosperare erit.

Posthàc, quid Medicus sit interrogas? spectator naturæ, consiliorum illius interpres, operum imitator: philosophia medici corporis humani motuum doctrina est, observandorum peritia, scientia observationum. Amplius, medicus sucupari debet agendi rationes quas usurpare amat natura, vestigia quæ terit, quos affectat calles, cursus quos sequitur, eventus quos parat, quos meditatur exitus; erudiri quoque de perfugiis & artibus quæ natura novit, de conaminibus quibus se tuetur ac protegit, verbo, de omnibus salutis rationibus quas illa docet, suggerit aut adhibet. Cautiones illæ omnes & circumstantiæ, ætatum discriminibus, temperamentorum, sexuum, tempestatum & regionum differentiis additæ, medicum illum sapientem erudiunt & utiliter, qui alumni naturæ titulo salutari amans, discipuli illius nomine gaudebit. Id studii vel curæ medico optabilius eò est, quò tutius succedere consuevit & felicius; ut enim veritate plenum est illud quod imitandum suscipit exemplar, incurrit falsi nihil aut erroris; exemplar enim est ipso Dei digito depictum, aut è veritatis sinu profectum,

Digitized by Google

veritatis, in quam, quæ Deus est, qui in germinibus corpora creavit, iisque in germinibus mechanismi leges, quæ facto temporis intervallo, in iis se produnt & explicant; hæ autem leges, illæ sunt, quæ medico sunt imitandæ. Habet igitur medicus, unde confidat, imitandam sibi dari sua inter artis opera veritatem. Incertitudinem si sentiat, ex sola illius culpa illa veniet, cum nempe aut vanas principiorum fabulas adoptare, aut peregrinas sibi dicere leges, aut extranea sibi aptare exemplaria voluerit; quæ omnia suggesserit male fida comparatio, aut *analogismus* infelix, qui plus aliundè curiositatis habet aut amœnitatis, quam utilitatis aut fructus, veri minùs, quàm delectabilis. Medicinalis hujus studii caput erit, felix in illud ingressus; hinc sequitur methodus quæ nihil nisi prosperi spondet, nascens enim & ab ovo, corpus humanum ut adhuc se habet a natura primoque ab ortu examinandum subjicit, ideoque priusquam illud fœdaverit, aut vitiaverit luxuries aut cupiditas. Obtinerene medicina potuit aut viciniora veri principia, aut similiora naturæ elementa?

CAPUT IX.

Oscillis suis emergens corpus humanum considerandum illi esse, qui veræ illius fabricæ ideam obtinere volet.

ALTERUM vitæ tempus est nativitas, priùs enim vivit, quàm nascatur infans. An incertum minùs vitæ brevis argumentum! quæ impercepta præterire cepit, meliùs quasi conscius ille esset futuræ brevis lucis usuræ, in antecessum vivit; at vita quæ precaria est, hanc enim aliundè mutuatur, a fecundatione scilicet. Hinc intelliges, infanti venire vitam a principio, quo ipse destituitur, cùm a causa exteriori fecundatio veniat. Ea de causa fieri non potest, ut germen, quamvis sinu suo condat animalis opus, vi propria se explicet ut animalis formam induat. A foris ergo est illa virtus quæ hanc evolutionem operabitur, unde spiritum fecundantem intra germen non contineri concluditur, ideoque expandi germen aut evolvi spiritus opera, qui in germine non est, sed quæ ei contribuitur. Absit tamen putaveris curtas esse aut inutiles vires illas aut potentias, quas infinitas illi esse ostendimus, sed otiantes vires erunt aut potentiæ conditionales vel jugatæ, quæ sola concentus vi agunt; impages concipito, quæ aliis adjungi vel copulari indigent. Istiusmòdi sunt horologii partes, quæ quamvis perfectæ sunt & ut actioni convenit ordinatæ, vacant interim & otiantur, usque dum accedens extera vis illas exsuscitet aut provocet ad motum. Itaque ex plantarum seminibus æstimando animalium oscilla, ut in illis adumbratæ videntur plantarum primordia, quæ emersuræ sunt; sic in his contineri putabis orituri animalis compendia, aut saltem partium ex quibus coaliturum est illius corpus rudimenta; solida hic sunt quæ situm jam præoccupaverunt & posituram, sic parata expeditave, ut illicò obsecundabunt iis tendentiis & pronitatibus, quas germinibus insevit Creator, quandò vis quæ illas in motum vocare debet aut ciere advenerit. Vis hæc spiritus est fecundans, profecta igitur unde manat ille spiritus; at a corpore manat loco & sexu dissimili; principium ergò motus a quo vita manat, *solidis* proprium non est, neque hæc possident principium aliud quo alatur vita, cum a quo vita venit principium, id omne agat aut operetur quod vitam fovet.

Certant inter se naturæ rerum curiosi, in definienda spiritus fecundantis natura, quos inter invenias qui spiritum illum pro vermiculo habent a quo ger-

men

meri animaretur ; hanc illis opinationem fecit circa piſcium lactes & ſimiles prolificos ſuccos habitæ obſervationes, in illis enim beſtiolarum, motacillarum ritu mobilium, myriades conſpicilla monſtrarunt: at beſtiolis quoque acetum ſcatet, nunquid illud in ſpiritum fecundantem adoptabis? ulteriùs adhuc itum eſt, a quibuſnam enim mixtis phyſica recens, ſuis armata *microſcopiis*, beſtiolarum agmina non obtinuit? ergone ad beſtias philoſophia damnaretur? fruſtrane erit organorum apparatus tam ſingularis? incaſſum ergo ſexum addixerit Creator, ſpiritui fecundanti elaborando unicè dicatum? dum vermiculi viles aut abjecta reptilia, liquoribus putridis aut communibus profuſiſſimè deſſeminata, officio huic nobili imparia non erunt? Cæterùm, nunquid non ſatis erit medicinæ, cui obſervaſſe ea ſatis eſt quæ opera illius adjuvant, de hoc principio comperiſſe, tenuiſſimum illud eſſe, ſolertiſſimè ordinatum, impetu mobiliſſimum, velocitate perniciſſimum, virtute portentoſum, quandoquidem germinis fecundandi cauſa rapidiſſimè feratur, ad ipſum corporis centrum, ubi conditum eſt, illudque penitùs attingat, pervadat intimè, pandat, explicet ſuoque loco dimoveat. Quanam mirabili artis induſtria, miſſile aliquod versùs acervum tubulorum qui exiliſſimi fuerint & contorti multipliciter, evibratum, in unum ex oſcillis illorum tubulorum recta cadendo ſeſe inſinuaret, anguloſque, anfractus & curvaturas illorum præterlaberetur? hic tamen haberes rudem tantùm imaginem ingenii hujus principii fecundantis; hoc enim principium, ſpiritus actuoſus & agilis maximè eſt, motu ſuo & impetu, in directionibuſque ſuis conſtans & certus adeò, ut in germen illud certò & directò adigatur, exiguam illam materiæ micam, quam ingreditur cæca quadam apertura, quam ſolus concipit intellectus, non capit imaginatio; qui ſubit etiam diametros & ſeriem filorum intactilium, quibus animalis corporis ſtamina delineantur; qui tandem ea amplificat, penetrat, præterlabitur, vivificat.

Interim hujuſne principii naturam penitiùs reſeratam voles? Quod in fecundando germine, evolvendo ſcilicet illud & explicando operatur, nunquid non idipſum erit, quod evolutione facta protegit & ſervat intra corpus adultum? idem enim motus eſt qui utrubique pergit aut perſeverat: atqui motus quo corporis adulti vita conſervatur, ſyſtalticus eſt; quid ergo ſi ſyſtalticus quoque motus in fecundando germine conciperetur? unde colligendum ſupererit ſpiritum fecundantem eſſe nihil aliud præter ſpiritum elaſticum, aut elaterem qui ſpiritus eſt, qui inſiliendo germen invadet ſubibitque ea parte qua pervia eſt ſua cicatricula, indeque irrepens in fibras ex quibus texuntur aut fiunt corporis humani ſtamina, has aperit, implet, producit, præterlabendoque flectit, curvat, figurat; ſcalpturæ elegantis & eruditæ inſtar, quæ ex uno unius & ex eodem profectæ lineæ ductu, flexæ curvatæque millies, millieſque reflexæ, ſingulas & omnes figuræ partes deſcribere poteſt & delineare. Hæc principia ſimplicia certè ſunt, proindeque ad naturæ mentem & ingenium; nihil habent quod illius moribus proprium non ſit, hacque de cauſa minimè ſunt allucinationi obnoxia; denique una cum homine naſcentia videntur, tuncque ab omni hominum commento, imaginationeve exuta & aliena, ſinceras nobis produnt *mechaniſmi* rationes quas inſtituit Creator, huceraſque quas juſſit motuum cauſas. Itaque in hoc conveniunt medicinæ & botanices ſcientiæ, quod cùm certa non fiat plantarum notitiam, quæ illas è terra enaſcentes intueri omiſerit; ſimiliter quas condit œconomiæ ſuæ leges corpus humanum, ſolis revelabit iis, qui incipientes illas & orientes in homine naſcente non neglexerit obſervare.

Hujuſmodi examine, quo primus ad genuinam philoſophiam datur aditus, liquet primùm corporis partes creatas fuiſſe omnes in germinibus, ſummque quo aguntur motum, aliunde quam a ſeipſis habere. Partes autem illas ſolidas primò

fuiſſe

fuisse non incertum est, idque manifestaret *ovarii* texturæ conditio, firma enim & densa est, sic ut glandulosam illam esse fermè creditum sit. Adde germini creditas esse leges & regulas in futurum exercendas, imò longo post tempori reservatas, cùm videlicet fecundabitur germen. At nunquid *liquidum* tam facilè moveri, mutari, vitiari, in alienasque propensum formas & posituras, par videbitur declinandis tot mutationum, tot vitiorum, tot peccaminum discriminibus?

Insuper motus est cujus opera quidquid germini creditum est, tempore præfixo evolvi debet, illumque motum a Creatore solidorum causa institutum fuisse, hanc ob rationem intelliges. Si aliquid motus acquirere potuissent *fluida*, à *fermentatione* sola id obtinuissent; at fermentatio fieri nequit nisi in loco, quem subire aut ingredi potis est aer externus, conditio certè, quæ in germine desideraretur; germen enim aut ovum materiæ mascula est, quæ calice aut capsula densa, spissave concluditur, intrà corpus altè condita, ab omni aeris externi contactu longissimè distans.

A *solidis* ergo orditur vita: indicio est motus qui vitæ prodromus est, is enim solidis proprius est & singularis; motus vibrationis est qui oculis se prodit, statim atque germen inchoat vitam, *puncti* videlicet *salientis* facie, quod illico manifestum se facit. Num aliud tibi fingas, quod *oscillationis*, motum propriùs æmuletur, quodve ideam illius referat melius? Itaque exploranti corpus dum onascitur, quatuor se dant non incertæ veritates, quibus philosophia universa stabilietur, Primum Corporis partes quotquot illæ sint, in germine condi. Secundo Partium illarum numerum majorem de *solidorum* genere esse. Tertium Motu illas agi, cujus causas in se non habent. Quartus Motum illum *oscillatorium* esse. Quo dato, si observes, nihil adesse in adulto corpore aliud quam quod Creator illi dederat in germine (quandoquidem germinis evolutio sit corpus) compertum sit easdem esse corporis adulti partes, cum iis quæ in germine fuerunt: at ex eo quod partium quæ in germine sunt numerus major de *solidorum* genere fuerit, sequitur majorem numerum partium corporis adulti esse de *solidorum* genere. Rem suadebit *solidorum* pondus in corpore; dum enim sanguinis pondus (juxtà vulgi mentem) 24. librarum est, corporis massæ pondus est 100. & amplius librarum. Constat non minùs motum illum a quo aliter vita in adulto corpore, illum ipsum esse a quo in germine inchoata vita est, cùm nulla alia causa data fuerit, quæ vitæ motum redintegrare possit, cum semel desiisse ceperit; eam ob rationem propter quam fieri non potest, ut ad vitam revocetur qui semel mortuus est. Unde concludas motum illum, quo vita stat in humano corpore, motum esse qui *solidis* proprius est, id est, motum *oscillatorium*.

Hinc certè protegitur parùm, aut malè stabilitur *fluidorum* systema; enimverò tam in certum est fluidi muleùm contineri intrà materiæ atomum, quàm verum illam atomum compactam esse plenamque partibus quæ majori numero densæ sunt & *solidæ*. Verùm si in minima corporis humani compingendi partem *fluida* veniant, annè cogitabis tantùm iis esse virtutis, ad illius tutelam aut conservationem? Inde quoque damnum capit & vitium spirituum animalium authoritas aut potentia; cujus enim commodi aut utilitatis erunt ejusmodi spiritus, si nascendo corpus munitum in lucem veniat sui motus principio, quod sibi non parayit, sed quod aliundè mutuatur? non igitur a spiritibus vim suam habet, sed ab eodem principio unde ortum duxit.

Interim, ii non erimus, qui *fluidum* aliquod germini ineſſe negaverimus. Sua altrice *lympha* imbui confessum est, non secùs ac albumine suo ovum; at huic *lymphæ* non insunt partes animalis essentiales, sed albumini solùm congener, animali nascenti prima statim a conceptu confert pabula. Sufficit nobis,

non

Digitized by Google

non aliud, ante tempus illud, lymphæ hujus munus fuisse, quàm illud quod vehiculi est, quo nempe diluantur germinis exsuscitandæ partes, quove flexibiles sint & produci faciles, arcendo ab iis quidquid aridi nimium foret & sicci, quo rendunt illæ partes, quæ natura sua densari amant aut inspissari.

Hæc ad deficcationem in *fluidis* germinis pronitas, alterum suggerit argumentum *solidatis* partium quæ in illo continentur. Non enim *spiritus volatilis* est *fluidum* illud, non ebuliens succus, non petulans aut tumultuosus liquor qui sponte fluat aut præterlabatur, qui saliat aut erumpat in motus, sed succus est mucosus, partibus constans, quæ lentæ & ductiles sunt, ideoque exporrigi faciliores quàm diffundi, factæque magis ut spissescant, quam ut eliquentur: tam inconcussæ veritatis est, nihil esse in germine quod aut solidum non sit aut solidescere non amet! Inde naturæ consilia in *fluidorum* productione interpretari proclive est; res omnes sunt mancipatui natæ, aut liquores servi, aut succi famulantes; *solidis* nempè, quæ illis ipsis imperant & dominantur, vel illorum operibus præsunt, ut ad nutum illorum serviant & abitrium. Substantiæ sunt ex natura sua patientes & subjectæ, *asthenes* seu ultronei motus expertes, *solidorum* viribus servientes, quibus obedire unicè didicerunt.

At isthæc lympha mater aut succus ille primogenitus, nativam aut veram de sanguine ideam aperit, ab hac enim manat primogenitus sanguis. Igitur a lympha naturam suam sanguis mutuatur & ingenium, non ergo se movet, movetur; lympha enim a qua gignitur, motùs nihil habet, quem recipit omnem a fecundante principio. Sed hoc principium *elastica* vis est, quæ germinum partes ad motum vocat. Igitur *elastica* vis erit non dissimilis in corporis adulti partibus exercita, quæ sanguinem movebit, hicque *systalticus* erit aut *oscillationis* motus.

Verùm enimvero cum idem sit adultum aut evolutum corpus humanum quod fuit intra germinis angustias coarctatum, ex ipsamet natura depromptum sanè exhibet id omne quod instituit Creator ad functionum illius œconomiæ rutelam. Speculum ergo erit ei qui illius investigationi studebit, aut imitamentum undè discat quid operis illic geratur, quæ illic habeantur leges, quæ regulæ, qualis ordinatio rerum.

Sub his igitur nascentis corporis humani rudimentis, quocumque vertas animum, ad *solidas*, *fluidasve* undè conflabitur partes, materiam utrinque ductilem immense observare dabitur. Si ad germen ipsum; quod *solidarum* partium compendiolum est? sub grani unius pondere, corporis pondus ad libras 100. & ultrà expectabis. Si ad germinis lympham, succi nempe illius tantillum quo roratur? ex roris stilla, ad libras 24. assurgendam tandem aliquando succorum quantitatem intelliges. Portentum auget artis miraculum quo tantam molem attingit tantula materies; attingit, inquam, indivisa enim sibique cohærens semper exporrigitur, elongatur. Tractatum, ut moris est, aurum ad bracteárum millia ducitur; sed hanc longè superat artem isthæc industria qua ad tantam molem ducitur minimum primigenæ materiæ punctum, unde crescit corpus humanum aut exilit, a saltu enim incipit vita seu a puncto saliente, undè salientes finguntur partes seu prima corporis stamina, quæ in illa vascula elastica emergunt; unde coalescit universa corporis humani compages. Sic partes everberatæ semel pergunt assiduè, hanc ad incudem in dies revocatæ augentur & adolescunt. *Systaltica* illius plasmaturæ rationem aperit plastæ ingenium; spiritus fecundans hic est, mille *elaterum* figuris & speciebus constans, quæ vermiculorum imaginibus aut formis ebullientes oculos ludunt, sua aliunde facientes portentosa multitudine, ne fecundationi ullatenus desint. Cogita ergo has machinulas elasticas, mobiles assiduè aut assiduè motas, ut pote fictus nullius te-

naces

naces aut quietis, quibus catulit seminalis succus, illas singe animo appellantes ad germina feminarum, aut ova, illa ipsa organa motùs, seu materiæ organicæ partes ad motum ordinatas à Creatore, sic ut ad mutuas operas institutæ sint, certè ipsum motum potiùs quam motùs causam accedere intelliges, maximè cum his partibus a Creatore jussæ fuerint suæ ad motum *tendentiæ*, ordinationes, leges, quibus statim atque fecundatione quasi admonitæ sunt, illicò obsequuntur. Motus autem ille *elasticus* erit duplici de causa, *elater* enim est qui accedit, & elasticæ quas subit partes: subit, inquam, tubuli sunt etenim, qui germen constituunt, primæva partium corporis humani stamina, cava quorum ingrediendo dilarant parietes, qui quo valent renixu se comprimentes *Diastoles & Systoles* motus instituunt.

Corpus ergo hominis facilè compataveris operibus malleo tusis, quorum partes percussura elongatæ crescunt. Corporaturæ genus est, quo ipsa *fluida* solidescunt. Hæc enim systoles ictibus subjecta, tubulorum quos pervaduut parietibus affricantur, adunantur, aduatique levigantur. Quo loci *solidorum* in *fluida* potentiam & imperium non immeritò miraberis, illis enim hæc ita famulantur, ut dempta ea qua partes *solidas* vestiunt & imbuunt mollitie, eo dempto humoris rore quo *solidorum* alunt *elateres* aut moderantur, nullius futura sint valoris aut potentiæ.

Hinc quoque *humidi primigenii* naturam colligere licet: *fluidorum* enim nomine venit isthæc *lympha mater*, ingenita ovo, quæ puncti salientis, non secùs ac corculi pulsibus tusa, intra primorum corporis staminum canaliculos cogitur, adhæresci, levigatur; lubrica enim cum sit, flexilis & sequax, duci patitur se elongari: parcarum hic agitari colum vides, *Lachesis* imprimis pensum volvi, quo hominum neret vitæ stamina. Lymphæ enim primigenæ filum quod occillando pinsit & format partium agitatio, corporis licium erit aut vitæ ellychnium, unde prima venit corporis alitura, undeque veniet sanitatis & vitæ fomes. Revera *balsami vitæ & sulphuris glorios* quo vitam ali tam magnifice asseverant, ne hil quidem aut umbram hic videre est, at naturæ non artis non fabulæ sectamur vestigia. Eandem experiuntur sortem *salium* quælibet gènera, munera quorum hic obliterantur ut officia: ast id si alicujus culpa, non nostra, sed naturæ erit, quæ hanc omnem onerosam suppellectilem in fingendo corpore humano repudiavit. Nec id temerè dictum suspicabitur, qui locorum angustias & brevitatem observaverit & materierum ingenium. *Salia* condidisse naturæ otiosum fuisset, quæ intra tam angusta ovulorum spatia coercuisset evolvendarum partium stamina. Salinum enim succum & fermentationi natum brevibus cancellis coercuisse naturam intra quos tumultuari aut ebullire non datur, salia est ejurasse natutam. Ex parte materierum judicium idem, par argumentum, succi sunt dissimiles & alieni ab iis quos philosophicus ignis singere consuevit qui salis nihil, nihil *empyreumatis* olent aut referunt. *Lympha* pura est, unde oritur vita, *lympha* est unde alitur, sive unde crescunt corporis partes; lactei & mites utrinque succi, salium quorumvis expertes. Nec inconsultò, ductiles enim esse debuerunt & exporrigi faciles, non fragiles aut faciles rumpi, ne quæ ab uno grano, quod ovuli pondus aut magnitudo est, ad ulnarum milliaria, vitæ staminum futura erat extensio, statim ab ovo cessaret, aut in ovo frangeretur.

Posthàc quid sit *humidum primigenium* non tantùm inficiari nefas est, imò quid sit pervidet ille qui initia vitæ sedulus inspexerit, aut nativa norit corporis humani rudimenta. In eo filarium habebit ex fibrillis mollibus, succosis, produci facilibus aut extendi, quas intùs alit succus mollis, insulsus, tractabilis, unctuosus non pinguis. Undè veniet adhuc *caloris nativi* non illegitima idea; non enim deflagrando ardescit succus ille vitalis, sed ignescit affrictu, non flam-

mat

Digitized by Google

mat ardendo, sed calendo micat. At *solidorum* hic altera ratio se prodit, hæc enim attritu incalescunt. Calor ergo nativus genus calidi est quod educit non partium tumultus, non succorum lucta, sed quem concipit succus compressus ab ortu, tritus continuò, assiduè pulsus; pressus, inquam, non expressus, tritus non detritus, pulsus non expulsus, verbo saliens non transiliens; incessanter enim exercitatus semper, suis interim tubulis coerceri amans; erumpendo semper, tumpendo nihil, quaquaversum fugiens, undequaque reverrens; in orbes ubique motus, nullibi exorbitans, ire redire gaudens, exire nescius. In his omnibus circuitionis motus habes imaginem, illius profectò quo consistunt nativa sanitatis & vitæ munia.

CAPUT X.

De nascentibus in utero circuitus sanguinis ac totius animalis œconomiæ legibus.

FECUNDATUM ovum pendulis tubæ fimbriis excipi, tubæque ductu intra uterum dirigi, ordinis ipsius aut harmoniæ miraculum esse concedet, penes quem erit fimbriarum situs & dispositio. Partes enim illas laxas, longè pendentes, expensas latè, altè, reflecti sponte, relevari, curvari in digitos & *ovario* sic applicari ut illud apprehendant & arctè amplexentur, industriæ portentum erit. Adeò legum vi & ordinis imperio obsequitur corporis humani *mechanismus* ordinis, inquam; illius supremi a quo creata sunt in ovo hominum germina. Interim hæc pauca erunt comparata iis quæ tegit ovum, quæve sinu suo gerit intra uterum evolvenda. Nam si ovum non secùs ac futuri animalis compendium, partium illius omnium lineaminibus fetum, ibidem delitescere posterorum animalium germina tibi non in ambiguo erit: tot ac tanta tamen, prima prodigii initia sunt; motum enim, situs, ordinationum rationes, propensiones, tendentias, directiones, determinationes quibus obnoxia erunt futura animalia, tum inconspicuas adhuc futuri animalis partes inibi sua velut in radice contineri quoque observabis. Si fidem superabunt, adjuvabit vulgaris & frequens machinariorum ars! hi norunt jaculari missiles ignes, sua ordinatione ita comparatos, ut per aera volantes, in stillas modò, modò in angues aut pisces deflagrando erumpant aut evolvantur. Tantillum illud est humanæ sagacitatis: ostendit saltem præsentes in rebus factas ordinationes aut dispositiones legum, motuumque tendentias, *directiones* aut *determinationes*, in futurum posse ea injungere rebus, quæ dato tantùm tempore evolvendo se prodant.

Ovi igitur fecundatio, partium animalis non solùm evolutio est, sed & Creatoris legum promulgatio; injussum enim tentat nihil ut emergat animal, quotquotve edit molimina: numinis ipsius consilia sunt aut imperia: revera aliquid spontanei habet, sponte enim sua ad opera fertur, sed insitæ proclivitatis effectus est, cujus instrumentum habetur non causa, fautor non author. Quod autem legibus omninò mancipatum sit ovum, arguit intra uterum illius conditio, ubi propriis non tantùm quas in se condit legibus servit, sed & alienis. Illic vita quâ vivit mutuatitia est, quasive propriæ sanguinis circuitus regulis subjici parùm illi fuisset, mutuatitiis se devovet & peregrinis; illis videlicet, quibus a materno corpore sanguis ad fetum transfertur. Igitur hic secundus erit sanguinis circuitus, quo carere nequit fetus, hicque a matre venit; tertius accedit qui a fetu ad *amnios* succum progreditur. Unde intrà uterum triplici sanguinis circuitu vivere fetum manifestum est; uno, qui primus est, qui intrà fe-

Digitized by Google

tûs corpusculum peragitur; altero, qui secundus est, quo sanguis a matre ad fetum vectus ad matrem revehitur; tertio denique, quo succi fetûs intra *amnion* transeunt, & ad fetum revertuntur. Ad mirabilis illius consonantiæ prospectum stupet animus; sed talem concentum postulabat ineuntis aut formandi æquilibrii ratio, a quo cum fovenda veniebant in adultis sanitatis munia, inchoanda erant in fetu vitæ officia. Quod ut succederet feliciter ea opus erat sanguinis copia, quæ fetus partes a flaccidítate tueretur, quæ cum a brevi aut pusillo corpore curta fuisset, a matre supplenda veniebat, idque mutua circuitionis legum communione; sed cum aliundè ea sit naturæ providentia, ut in necessariis abundare malit, quam necessariis deesse, ab iis a matre abundè venientibus succis metuendum fuisset, ne exundarent corporis tenelluli partes; superfluis ergò parandum fuit effugium, hicque pendendæ erutæ *secretionum* initia, rationumque illarum exempla. Fortassis, sua *fermentorum* idola invocarent, qui ejusmodi simulacris litare amant; sed compendio studens natura, ut simplicibus sic paratioribus instrumentis utitur: sic ergò ab ea prospectum est, inter evolvendas vasculorum nascentis corporis capacitates, quorumdam ex iis exitus aut diametros maturiùs explicari curavit & dilatari; epistomia putes; quibus elapsuris succis aperuit vias. Mammillis infantis contigit id effluvii genus, quæ cum præ cæteris corporis partibus *arteriis lymphaticis* ditiores sint, turgentis lymphæ, & in fetu exuberantis vi aut pulsibus illæ cedentes primæ dehiscere debuerunt. Succis ergò nutritiis aut lympha copiosiori comulatum infantile corpus, hac parte levatur; his enim aperturis, quæ otiatur liquoris nutritii pars ne nisi moveatur vitium capiat, intra amnion-reservanda deponitur facta nulla, interim crescenti corpusculo jactura, ipsi enim annonæ loco venit residua hæc lymphæ portio, quam postquam eructavit mamillarum osculis, ore suo sugit, ejusmodi succorum reliquias in tantùm non fastidiens, ut appetat magis; in hocque ex infantis corporis succorum exitu, redituve ponitur tertius quem diximus succorum circuitus; ubi observabis semper & ubique æquipollendi naturæ artem, qua dempto aut impedito superpondio, æquipondium redditur aut conservatur.

Aliarum autem adhuc animalis œconomiæ legum rationes aut exempla pandit id mechanismi genus. Hic enim fictitiæ puranni sanguinis methodi mendacia recognoscant ii, quibus medicis in rebus è meliore luto animus aut præcordia ficta sunt. Discant quas vocant succorum *secretiones*, neque *depurationes*, neque defecationes esse sanguinis, sed eliquationes succorum; artes intelligo quibus succi teruntur, eliquantur, præparanturve. Hoc autem ut tutiùs succedat; succorum massam totam & simul natura comminuendam non aggreditur, sed quam illius portionem uno circuitu subigere nequiret, subigendam alteri reservat, ita ut illa portio superstes *secretoriis* credita, commodis committatur locis, unde sanguinis circuitui de novo subigenda facilè reddatur: *cohobationis* genus est, qua eadem materies repetendæ sæpiùs circuitioni subjicitur quandiù quibusdam naturæ commodis & utilitatibus serviendum habet, usque dùm eadem tractata sufficienter in sanguinem facessat: sic *saliva*, sic *liquor stomachalis*, sic *succus pancreaticus*, sic *lympha* ventriculorum cerebri, sic liquor seminalis, succi sunt inutiles sanguini, impares enim qui statim illi adnentur, sed usque dùm ejusmodi fœderationi fiant aliquandò pares, serviunt interea alteri *animalis œconomiæ bovo*, sanguinis alveo posthac reddendi, quandoquidem hi succi omnes sanguini remisceri consueverunt.

Hic quoque conspicies nutritionis specimen aut formam, sed quâ arte, quibus instrumentis, ex quibus materiebus peragatur augmenti genus, vix inveniet fidem. Artem vides sine arte, adeò simplex est hæc omni penè exuta supellectili! instrumenta cum materiebus & numero pauca & obscura virtute; hinc enim

Digitized by Google

enim *solidum* molle, illinc molle *fluidum*, utrumque niminum mole: sapore nullum; minimum quidem, ovulum enim, quid inter tantas partes, in quas grandescit & extenditur? unius grani pondus, quo constat tota ovuli moles, in corpus septem circiter librarum intrà novem menses assurgit. Salia hic si scrutaris? nondum in scirpo quæris; si *systalticam* vim aut instrumenta tritus? molli pede fulciri rem fermè crederes, adeò hic omnia caduca, fluxa, instabilia! rimari cessas, mirari habendo satis. Mireris autem bene est, venerare, stupeas; at negligentis aut otiantis animi crimen declinando; hisque in tenebris cæcutire non ames quas inter splendescit non infidele lumen. Absconsa hic veritatis semina eruere contendas, Creatoris digito monstrante viam; studium accendat operis examinandi natura, veritatis authorem parentem habet; ututque inconcinnum appareat, nudumque pompa, emersuras omnium certissimas motùs & mechanismi leges sinu suo fovet. Membranæ sunt multiplices, validæ, densæ, quæ ovum circumvestiunt; fibrosa sunt quæ membranis includuntur partium animalis stamina, omnia proindè stringi, laxarive apta, toto denique spiritus fecundantis *elatere* plena. Hùc facit natura fluidi quo madet aut repletur ovum; non pura pura aqua est, sed succus mollis, succosus, natura sequax, ductu facilis, ovi centro fluitans; facit tandem quoque ovi positura, illud enim non omni sua mole, sed uno quasi pedunculo, utero adhærescit. Num aliquid intùs extùsque agitabile magis intelligere datur? pernicissimus elater a conceptu veniens, totam hanc agitat moleculam, quam movere pergit a matre veniens spiritus, à qua ut sanguinem seu sanguinis lymphas portant arteriæ, spiritus quoque seu nervorum succum nervi afferunt. His ex fontibus tot *elateres* profectos videas, ipsius umbilicalis funiculi ductu descendentes; oscillationes animadvertis, tot *undulationum* compressionum ve agitatoriarum causas, quæ ovi membranas, succos & partium stamina movent, premunt agitant, agitant, inquam, eò facilius, quod tota ovi compages situ suo aut adhæsu fluitet maximè, succoque molli, lubrico & fluitante turgeat, frictionis primordia hic introspicere etiam licet, *diastoles* & *systoles* rudimenta, aut *oscillationum* initia, à quibus *systalticè* agitatæ partes, premunt, fricant, terunt, terendoque pinsunt, densant, compingunt fluidorum particulas & *solidorum* partes, quæ his artibus crassescentes molem sibi faciunt & corpus.

Pressionis aut *elateris* vim in ovo alit & auget uteri, quo continetur ovum, fabrica & situs. Musculus cavus est, constans fibris eò validioribus, quò brevioribus, quamvis ad eam produci debeant longitudinem, quæ ex loco qui grani unius moli continendæ par est, in illam evadat capacitatem, quæ corpori septem librarum continendo sit non impar. Igitur simul cum ovo crassescente, utero crescendum venit; vis est aut pressio lateralis quæ a parietibus uteri ovum vestientis ovo applicatur, unde partium ovi *tonus* & *elater* firmantur, ut sic stabilita fibrarum directione, qui *systalticus* est vitalis motus a matre meliùs transiret in fetum. Hac de causa *diaphragmati*, quod vitæ flabellum est, uterus subjacet, ut hujus *systoles* & *diastoles* ictus inter crescendo sentiens indesinenter fetùs corpusculum *systolen* discat, ad hujusque rythmum aut modos accommodatum oscillare.

Interim a prodigiosa illa vi *systaltica* repetita toties aut tam multiplici, propria aut precaria, metuat nemo, quasi fetus undique pressus, in ovo suffocari periclitaretur, ad æquilibrium tendit tota isthæc, quanta quanta est *systaltica* vis, ut potè quæ partium mille renitentiis temperetur. Sed hic non conquiescit ejusmodi moderamen naturæ; quod enim fetum intrà aquarum fluctuationes oriri voluerit, factum est ut agitabilis nasceretur, in undarumque *undulationibus* ponens oscillandi tyrocinia, *systoles* sensum conciperet aut disceret usum, *systoles*, inquam, quæ a mollibus initiis oriundo molliter progreditur. In eo se

Digitized by Google

prodit naturæ istud consilium, quod *lymphæ* rore aut succo ovi & uteri partes imbui voluerit & mergi, ut *systoles* & prossus undequaque venientis ictus, molliùs in fœtum caderent; artificum more, qui tenellam habentes tundendam materiem, instrumentis panno vestitis aut corio utuntur, ne quam levigare studeant partium compacturam, asperent magis.

Ex hac eadem naturæ industria auguraberis cujus valoris aut potentiæ *fluida* futura sint in adulto corpore, cùm in infantili *solidis* unicè serviant, quorum potentias aut adjuvant, aut moderantur, otiosa aliundè futura aut invalida. Hinc in ipso vitæ limine, videas id omne quod virtutis est aut imperii a *solidis* venire, quidquid verò famulatûs est aut mancipii a *fluidis* exerceri. Neminem morabitur spiritus fecundantis notio vulgaris, nomine cujus, liquidi subtilis aut halituosi ideam habet philosophorum pars non minima; quidquid enim operatur spiritus ille animabilis, *solidi* titulo tenet. Re ipsa tam nobile movens, concepti semel aut accepti motus tam obstinatè tenax aut imperturbatè, de solidorum genere sit oportet aut familia, cùm quantælibet fuerit pernicitatis, *volatilitatis*, mobilitatisve *fluidum* quodvis, dividuum maximè cum sit, de impresso motu retineret eò minùs quò magis obviorum corporum occursu de mole sua, proindèque de vi ad motum amitteret, sicque incessanter velitando citò frangeretur. *Solidi* ratio diversa est, ut plus habet molis, plus retinet virtutis, cujusque renitentiæ plus habeat, ideò fugax minùs erit, durabitque magis; hanc autem conditionem fecundationis spiritui deberi facile confitebitur, qui cogitaverit quàm diù, quàm longè, quàm fortiter durare debeat spiritûs fecundantis virtus & energia, quæ a creationis suæ momento multa in sæcula, mille per generationes successivè transmissa, duraret; vis enim illa fecundans ex illis germinibus est quæ a Creatore condita sunt, sic ut, cùm in prima matre posterorum omnium ova creata esse intelligitur, in primo patre conditum fuisse spiritum omnium illorum ovorum fecundationi futuræ debitum concluditur. Ad quid enim ovorum illorum perditio, quæ fecundari nunquam potuissent? manca certè videretur istha:c creatio, quod vitii cum cadere nequeat in Deum, hæc omnia ova, licet fecundanda necessariò non venirent, fecundationis capacia creata erunt, cumque in prima matre omnia posterorum ova creata fuisse arguitur, ex eo quod physica causa nulla sit, vi cujus ovum in feminino corpore compingi possit, ipsissima ratione qua evincitur vim adesse nullam physicam quæ spiritum fecundantem producere possit, liquet manifestè spiritum fecundationis, totum & unicè a Deo creatum fuisse in primo patre, & in illo spiritu, creatum semel & simul spiritum omnem fecundantem in unumquemque nepotum illius transmittendum, aura cujus coævarum feminarum ova fecundari possent. Duplex erit igitur creationis miraculum, duplex namque necessitas sexûs impotentiæ duplici providendi; ut in femina singula posterorum ova, in mare nepotum singula germina a Creatore condenda veniebant. Jam verò operationi in hominum nepotes ultimos durabili, fluidum aliquod, quod idem ac fluxum est & instabile, assignatum fuisse a vero alienum est. Spiritûs fecundantis nomine meliùs cogitabis *elaterem* tenuissimum; hunc si flexuosum, *undulantem*, mobilissimum, inquietem, systalticum, quasi *oscillantem* concipias, spiritûs ideam tenes verè animabilis; mobilis enim ille est & movens, qui sua actus elastica vi intra locorum angustias has enitendo dilatare volet. At hoc ipsum est quod operatur intrà lubricum ovi sinum serpens spiritus fecundans, angustatus intra arctissimas tubulorum capacitates quibus constant ovorum oscilla, quæ primula sunt animalis rudimenta; nititur enim in motum, nisibusque repetitis, quod impetu uno assequitur, aggreditur altero, sic alternatim agitur & agit, dilatat, stringit, densat, aperit, *systolen* exercet; hæcque vis illa est *elasticitatis* compressivi, oscillationis, quam in adulto corpore

exeat

exerceri vides; vis autem solido insita, advecta ab eodem, & exercita à solidis animalis partibus.

Fortassis, in fluidum competere melius videretur portentosa vis illa inserendi se aut penetrandi intra ultimos locorum recessus; at *solidorum, elaterum* prodigia ex hoc uno exemplo intelligere dabitur. Spica graminea deglutita ore, intra pectus intrusa, per invia loca & cæcos exitus, ad ultima usque cutis externæ vascula pervadendo, intrà costarum intervalla, apostemate ibidem facto, viridis & integra erupit. Hæc si valeat, crassum & rude corpus *elasticum*, si exilissimos tubulorum, strictissimosque diametros dilatare, si minutissima illorum oscilla transilire potest, in ancipitinè erit atomum summè *elasticam*, seu *elateris* micam, irrequietam semper & irrequiebilem intra molles & lubricos, *systalticos* aut resilientes canaliculos adactam, horum omnium pressionibus acceleratum ire per orbes, per eosdemque serpendo redire.

Hæc sunt nascentis sanguinis circuitus initia, quem inchoant *solidorum* vires; cumque paucula sit quæ suam hic sociat *solidis* operam *fluidorum* quantitas; venit in apertum, quam parum imperii venturum sit *fluidis*, in exercendis animalis œconomiæ functionibus; si geminis duplicis solidis potentiis imperium illud sit comparatum, *elateris* nempe fecundantis & alterius qui *systalticis* embryonis nascentis partibus creando insitus est. Revera, non agendo operantur *fluida*, sed *reagendo* sunt aut patiendo, in quantum agitari se patiuntur & elaborari. Quo labore? illo uno quo tantam tenuitatem assequuntur, ut exilissimorum vasorum ductus subire queant & perreptare. Qua laboris industria? aperit oscillorum ovi fecundati, id est primordia futuri corporis staminum textura, situs & ordinatio, capillamentorum glomeres qui varii sunt, quorum evolutioni servit fluidum intùs perreptans. Succus ergo est mille per orbes aut circulos, per curvamina, plicaturas & angulos frangendus, pinsendus, tenuandus, eòque efficaciùs quòd in brevi corpore quo breviores sunt tubolorum circuli, eo numerosiores sint anfractus, anguli & recessus, quorum omnium renitentiis, reflexionibus & repercussionibus millies repetitis, *fluidum* illud immensè tenuatur. Sed inde noveris, in quo ponas futuri sanguinis essentiam, scilicet in tenuitate summa, exquisita flexibilitate, fluxibilitate perfecta, ut sanguinis circuitus, quo uno vita stat atque sanitas, facilis, integer atque perennis servetur. Tenuitatis autem nomine cave intelligas disjunctas, dissutas aut separatas succorum particulas, in quas non secus ac *porphyrii* levigantis opera dividerentur & ab unione solverentur tritæ particulæ; tenuatum illum intellige succum qui cum ductilis sit & sequax intra strictissimos tubulorum ductus pressus & angustatus in longa fila trahitur. Ductarii funis exemplum erit qui horologii motum produxit eo longius, quo fuerit longior, quoque numerosiores circum axem formarit orbes; vitalis enim ille succus vitam eo longius protrahit, quo tenuatus magis in longum, in plures & faciliores ducetur orbes & circuitus.

Sed huc redit de *systaltico* illo motu famosa difficultas: partium elateris causas quærunt, opinantes nullam ulli rei adhibendam esse fidem, cujus clara & distincta idea haberi nequit. Igitur structuram partium doceri volunt, inde rationem *elateris* aut causam intelligant, quo inconcesso, *elateri* partium astruendo assensum renuunt.

At in vestitum niti est. Creata fuisse germina in confesso est, spiritum nempe fecunditatem in mare, tum ova in femina: at hæc sunt *elateres* vitæ, qui proinde creati sunt; homine ergo altiora sunt, quæ quærere nefas. Neque philosophiæ dedecori verterur isthæc confessio; ut regis enim, sic Creatoris arcana celari bonum est, ita maximè in rebus quæ vitæ tuendæ necessariæ sunt. Ejusmodi enim naturæ sunt ut in illorum usu errandi locus aut occasio omnes

Digitized by Google

declinandus veniret, ne hominum conjecturis aut opinionibus obnoxia facta hominum vita sæpiùs periclitaretur. In condendo igitur humano corpore, creatione usus est Deus, ut principia formationis illius abscondendo, faceret ne iis malè positis in sui perniciem homo abuteretur. Noverat quantùm ad curiosa *sensus & cogitatio humani cordis prona futura erant*. Ne ergo de principiis vitæ curiosiùs inquirendo errandi periculum incurreret, quæ ad tutamen vitæ sciri opus erat, hæc unicè aperuit; corpora suis cum seminibus, seu semina suis in corporibus creata asseverat, in hisque philosopho conquiescere necesse est; præterquamquod enim ulteriùs progredi non succedit in rebus, quas abscondi voluit manifestè Creator, inutile aliunde & scrutari res quæ compertæ sunt aut saltem cognitæ satis, ut quidquid afferendum habent auxilii, hominibus apportent. Porro germina animalium suis in corporibus, spiritum fecundantem in mare, ovum in femina creata fuisse veritas nota est; & hæc philosophia operibus medicinæ necessariis satis erit; similiter quidquid spiritus ille virtutis habet & potentiæ, quidquid ovum continet posituræ, ordinationis & *mechanismi*, in his germinibus condi quoque affirmabis: modus autem aut ratio qua singula hæc in germinibus coaluerunt, arcanum Creatoris est, curiosioris animi cupiditate nulla violandum. Arboris scientiæ boni & mali exemplo, de qua comedere inconcessum erat, ut ut pulchra oculis esset & delectabilis aspectu, singularem illam & arcanam de germinibus scientiam, ut ut grata videretur interdici juvat. Nec aliunde fortassis repetenda, tardati rebus in Medicis progressus causa; nudam se videt & erubescit medicina! heu *lignum scientiæ* retigit de quo comedere non licebat: ad inconcessa cognoscenda se contulit, primas rerum essentias aut essentiarum rationes scrutari ausa. Tutiora prementes vestigia quæ nobis a Creatore revelantur, medicinæ felicitati satisfactura ea confisi, ut unicè necessaria admittimus, expectantes inde venturum nobis illud omne quod cum ad necessariam corporis humani scientiam, tum ad medendi sapientiam opus erit.

CAPUT XI.

De iisdem pergentibus aut provenientibus a partu novis circuitus sanguinis legibus.

VITA igitur evolutio est; corporis namque pars nulla est, quæ suo in germine creata non fuerit: cumque suæ sint singulis partibus mutuæ rationes & convenientiæ, has quoque germinibus inditas fuisse consequentia est. Sed a consensu rerum, proportioneve & harmonia manant convenientiæ illæ, imo animalis œconomiæ omnis leges, symmetria, consensus & proportio sunt; partem ergo ullam evolvi concipiet nemo, quæ legibus suis concentus & harmoniæ defecta prodeat. Non ergo a partium corporis tantùm, sed & a vivendi legum evolutione auspicatur vita. Heu miseram vivendi conditionem! servituris causa vivitur; adeo legibus obnoxia nascitur vita! cujus ad lucem profectus, ad leges progressus est. Hinc uteri ergastulo liber infans, alterum subit servitutis genus, nam qui a matre modò pendebat, aeris necessitatibus illicò servit, quandoquidem quem a matre habebat spiritum, ab aere ducit. Rupto vitæ funiculo, *umbilicali* scilicet, quo duce a matre ad fetum manabant vivificæ *oscillationes*, aliunde trahendæ illi veniunt *oscillandi* quæ sunt vivendi causæ, quas ut abundè continet, sic affatim suppeditat aer. Commune & pu-

Digitized by Google

publicum elaterium est, aut *elasticitatis* universæ promptuarium, unde afflatus a matre recens infans, novum addiscit *oscillandi* rythmum. *Oscillationis* enim novum genus est respiratio, cui illi necessariò vacandum est. Necessitatis ratio a pulmone venit, cui cum novæ sanguinis circulationi deinceps vacandum sit, *oscillandi* munere carere non potuit, quandoquidem *systaltica* vis opera exercetur sanguinis quælibet circulatio. Manifestatio est recens oscillantis organi, pulmonis videlicet, simulque functionis novæ evolutio, at non novæ vivendi rationis; nam quibus legibus vixit in utero fetus, iisdem vivit editus infans, circulationis nempe & æquilibrii, ad quorum normam aut modulationem in posterum dirigendæ erunt omnes vitæ functiones.

Itaque ab æquilibrii legibus orditur respiratio, functio illa princeps a qua inchoatur propria seu spontanea recens nati vita; hic autem miraberis concentus & symmetriæ vim & ingenium. Intra fetus corpusculum habentur pulmones, cor & sanguis, respirationis materies & organa, abest tamen respiratio, hac una de causa quod absit æquipondium; obnoxium enim organum est pulmo; qui sui juris unicè non est aut arbitrii, sed nutus alterius aut potentiæ, aeris nimirum solius, cujus spiritu animatus in motum agitur. Observatum superiùs est, qua ratione germine suo condita, suisque ad motum *tendentiis* instructa prima futuri corporis stamina, feriabantur tamen, usque dum fecundantis spiritus appulsu agitarentur; ratione non dissimili, pulmones ut ut in motum proni, imbutive *systaltica* vi, in fetu oriantur, absente spiritu motore, qui vim illam exsuscitet. At exinde mutila fermè videretur, aut manca circulatio sanguinis in fetu, in quo omisso ferè pulmone, per alias corporis illius partes, tota sui mole it reditve sanguis; sed rationem aperit spiritus *oscillantis* absentia, quod tamen oscitanti naturæ non imputabis. Architectorum more, qui ædificia debitis basibus aut fundamentis fulta erigere cavent, naturæ providentiæ erat in formandis visceribus eniti non tantùm, sed & iis firmandis studere, antequam cæteris partibus remotioribus & externis absolvendis allaboraret. Enimvero hoc pulmonum institutum est, ut licet partibus vicinis servire quoque debeant, remotis & distantibus tuendis servandisve maximam præstent operam, vi cujus evibratus sanguis ad distantissimas partes, ad cor remeare possit. Quo sensu, aspiranti antliæ pulmonem comparaveris, qui quò celeriùs susceptum in se sanguinem exprimit, alterum qui vi emboli cordis, non secùs ac impetu præsilantis antliæ, in ultimas corporis partes pulsus est, ad exinanientem se invitando regredi cogit. Igitur posterius hoc officium aggredi debent pulmones in recens natis, partium enim alendo *tono*, substituendæque virtuti servire debent, interea dum molem suam augent & longitudinem.

Interim stupendo discas, qua sapientia, quove moderamine utatur hic natura in tractandis, regendis, temperandisve partium potentiis; Clam sensimque explicanda erant fetus viscera, idque sanguinem per illa omnia leniter circumducendo, ne impetus fortior aut vehementior pulsus, quæ evolvendæ erant partes & elogandæ rumpere potuisset; hoc ut obtineret natura, hinc partes, quales pulmones sunt, quæ augendo sanguinis impulsui servire solent flaccescere jubet, tantùm sic *resistentiarum* illis imponendo, quantùm iisdem potentiarum prope diem venturum erat; illinc resistentias arcendo ab iis partibus versùs quas sanguinis motum accelerari juvat. Hæc ars est, qua sanguinis moles a pulmonibus repulsa reflectitur, flaccescentis enim pulmonis, adirique renuentis obicem sentiens, patentes & faciles ingreditur *foraminis ovalis*, & *tuboli arterialis* aperturas, pulmonemque declinando versùs *aortam* sponte fertur.

Hic

Digitized by Google

Hic habes adhuc alteram fileutis aut otiantis pulmonum functionis ratiopem ; ſanguinis circuitus libertate, conſtantia, perennitate, recens nati vita ſervanda eſt ; quamobrem viarum commodis & locorum facilitatibus a natura providendum erat, quibus omnibus ſic cautum eſt. Antequam (quod ab inſpiratione certè veniſſet) fervidior factus aut vehementior ſanguis, *elaſticitatis* plurimùm nactus, ſuccorum tramites turbaret, miſcereque calles, reſpirationem tardari natura curavit, dum aperiendis, concinnandiſque vaſorum *diametris*, formandis illorum capacitatibus, ordinandis, dirigendis, firmandiſve fibrarum *oſcillationibus* allaboraret : hoc conſilio novem menſium ſpatio, ſanguinem ab impetu præſervari voluit, ut mitiùs circumductus, miſceret nihil. Hic quoque alterum adhibet artis genus, tenellum puſionem, toto hoc temporis intervallo, lacteis & *lymphaticis* ſuccis nutriri inſtituit, ſuccis proinde pinguibus, mucoſis, glutinoſis, compingi facilibus aut firmari. Rei caput erat, qua induſtria ſucci illi intra vaſa præterfluentes, illorum parietibus adhæreſcerent ; quo in negotio, mirabere naturæ ſagacitatem. Succos illos *lymphaticos*, unde exurgit alba ſanguinis pars, globulis mille reſpergi curavit, ſeu rotundis rubræ materiæ moleculis, volubilibus & ponderoſis. Quid inde? cordis embolo pulſi ejuſmodi globuli, vaſorumque *ſyſtole* & preſſu agitati, intra vaſorum *diametros* & anguſtias perreptant, tum inviſcati ſuccorum illorum glutine & impliciti, pandunt illos, dilatant, exporrigunt, vaſorumque parietibus applicant. Ulteriùs, hos globulos graves aut ponderoſos habebis non ſecus ac agitabiles, orbiculatas & volvi faciles maſſulas, quæ volutæ multoties & revolutæ, reptatu ſuo ſtipant, complanantve vias ; harum ergo ſphærularum preſſu, pondere, affrictu, ſucci nutritii applicantur, vaſorum parietes poliuntur, levigantur viæ, fibræ flectuntur, contrectantur & molleſcunt. An aliunde parabiliora ad futuram circulationem, aut expeditiora evaſiſſent vaſa? an ſolertior ars, aut ratio utilior, qua ſua illorum *determinationibus directionibuſque* oſcillationum, curvamina fibrarum, vaſorum flexuræ & anguli tubulorum elaborarentur? Interea ſenſim hic paulatimque enutritæ vaſorum fibræ, firmitudinis tantùm & *elaſticitatis* contrahunt, quantum illis opus eſt, ut venturis ſanguinis inſultibus & impetui obſtare poſſint & reſiſtere.

Feriantis in fetus viſceribus *ſyſtalticæ* vis argumenta adhuc alia produnt, intra cranium *cerebri* moles, intra pectus *thymi* magnitudo, in abdomine *hepatis* amplitudo, *lienis* ſaturi ſanguine rubor, *capſularum atrabilariarum* craſſities. In his omnibus reſides, ſtagnanteſque ſuccos omnes videre eſt, quos lonteſcere decebat, ut intimiùs & meliùs inſuccarentur prima partium ſtamina, quoſque cumulari oportebat, ne in partium augmenta pabula deficerent. Ut ut ſit duæ ſanguinis partes, rubra & alba, hic ex æquo torpere videntur ; *cerebrum* & *thymus lympha* ; *pulmo* & *hepar* ſanguine turgent ; ſero opplentur *atrabilariæ capſulæ*, quas ergo prodromas renes facilè dixeris, ut pote cum renum functioni præire videantur, renum munia præoccupando ; donec enim urinæ ſecernendæ pares evaſerint, combibunt ſerum, ſanguiniſque fluento reddunt. Cæterùm non inconſultò tot cumulari aut coacervari ſuccos putaverit ille qui attenderit ad futurum aeris effectum, cum in recens nati cutem ſemel irruerit. Ab hujus premente circumplexu adveniet repentina *elaſticitas*, qua ſubito preſſæ *ſolidæ* partes ſuffocarentur ; niſi ſubjecto *fluidorum* obice aut repagulo ſuſtentarentur, quò exteriori potentiæ prementi obſiſterent. Id exercet officii *fluidorum* ſeu ſuccorum illorum cacantium renitens & *elaſtica* moles, quæ æquipondii vices gerit, ut intelligere eſt ex comperto machinæ *pneumaticæ* experimento, quo educto aere corporis animalis alicujus externo, in immenſum

Digitized by Google

um corpus animalis tumet & crescit: igitur ducto ab opposita ratione argumento, appellente aere externo suffocarentur compessæ nimiùm partes, nisi contrahente elatere interno defenderentur.

Itaque formatis ut decet, stabilitis ordinatisve partium fibris, tubulis, positionibus, suo singulis partibus facto assertove *elatere*, editur infans, iis omnibus proinde munitus, quibus cum aere luctetur. Revera enim lucta est hominis vita, æquilibrio constans, aut æquali *fluidorum* cum *solidis* moderamine, tum & utrorumque cum aeris insultibus. Quid enim in corpore infantis facturum sit æquilibrium, cujusve futurum illud sit potentiæ, ostendunt repentinæ venientes illi a partu mutationes; non secus ac enim sydus novum quod microcosmum collustraret, vegetat corpus, novaque profert phœnomena. Hinc exercito intra recens nati corpus æquilibrio mutatur sanguinis circuitus facies; qui enim a matre ad fetum circumagebatur sanguis, suum intra fetus corpus circulum unicè agit; sic tamen, ut qui longius suos producebat orbes, latiùs eos exporrigat, nempe ad plura viscera, intra quæ efficacior a partu aut crebrior fit sanguinis circulatio; efficacior, inquam, ut pote cum illis apportet circulationis bona, id est apertam *secretionum* exercitationem: nam in utero non paucorum viscerum *secretoria* vacabant, quæ statim a partu incipiunt exerceri; talia sunt *pulmonum*, *jecoris*, *pancreatis*, *intestinorum* & *renum secretoria*, quæ in fetu silebant aut feriabantur, sed quæ in infante operari incipiunt, unde prodeunt sputa, lacrymæ, urina, feces, hæ quidem nigricantes primùm, *meconium*que vocitantur, paulò post ex albo flavescentes; facto hinc judicio *bilem*, quæ illas in utero deficiebat, has a partu comitari; sed unde *secretionem bilis* in fetu non fieri intelligitur, quandoquidem feces, quæ in fetu coacervantur, *bilis* colorem non referant. Inde quoque patet singulare instrumentum esse respirationem, quo utitur natura ad promovendas aut edendas *secretiones*, illa enim absente vacant, præsente exercentur: atqui sanguinis circuitus fructus est aut effectus *secretio*, eo enim tendit omnis sanguinis motus, ut elaborentur, digerantur, secernanturve proprii viscerum succi; exurgente igitur recenti aut nova *secretione* in aliquo viscere, singularem illi accessisse circulationem sanguinis facilè concludes. Ejus sortis sunt *pulmo*, *jecur*, *pancreas*, *intestina*, *renes*; ex his enim statim a cœpta respiratione *secretiones* se produnt; illis ergo novam accedere circulationem affirmabis: unde cum hæc viscera singulares sint propriarum secretionum officinæ, singularia quoque erunt privatarum circulationum organa.

Cæterum secum excretionem *secretionibus* annumerasse error non erit; licet enim iis non accedamus, qui intestinorum saburras ab intestinis è sanguine secerni prædicant, ad *secretiones* intestinorum spectare credimus, ut pote cum intestinorum *secretionum* proventus sint; nam si non ab ipsis intestinis, saltem ab intestinorum *secretionibus* descendunt, quod sic se habent: quemadmodum apud chymicos *distillationum* species duplex est, sic in humano corpore *secretionum* modus est duplex, per *descensum* alter, alter per *ascensum*.

Quotquot è viscere egrediuntur, quales sunt *bilis*, *succi pancreatici*, &c. per *descensum* fiunt; quotquot in viscus ingrediuntur, qualis est chyli quæ intra vel trans intestina peragitur, per *ascensum* erit: at ex illo *ascensu* in intestina aut ingressu, *deliquium* fit aut *præcipitatio*, partis scilicet crassioris quæ intestinorum poros aut meatus subire non potuit, secumque nomine venit; revera *secretionis* materies non est, sed reliquiæ ad *secretiones* pertinentes, ut pote à *secretionibus* deciduæ.

At amabo videas quam pauca sint quæ adhibet natura, in edendis tot & tam

tam multiplicibus *secretionibus* novis; toto menſium novem ſpatio vitæ fœtus alendæ fermè ſatis erat intra majora vaſa aut intra corporis præcordia ſanguinis circulatio, vita enim ejuſmodi, *secretionum* auxiliis non adeo indigebat, maximè cum ſecernere tantùm aggrediatur natura, cum ſuperabundare incipit aut ſupereffluere. Id intelligere datur, tum eo ex tempore, quo *secretiones* principes in recens nati corpore apertiùs exerceri videntur, tum ex vaſorum genere & natura, unde exeunt. Priori obſervatione concipitur tum exoriri tantùm *secretiones*, cùm molem, ſitum, poſituras, & ordinationem, verbo, cunctum complementum omne & evolutionem ultimam partes adeptæ ſunt, quo tempore ſuccis gravet aut ſaturæ, ſuperflui aliquid eructant. Id evincit, quod altera obſervatio eſt, vaſorum *ſecretoriorum*, natura capillamenta enim ſunt & ultimi vaſorum fines, proindeque de eorum numero, quæ ultimò producta ſunt aut exporrecta. Quandiù igitur explicandis, exporrigendis, evolvendiſque partibus allaboravit natura, intra majora vaſa potiſſimùm circuivit ſanguis; meliùs, intra ſanguinea vaſa quæ arteriæ ſunt & venæ. *Secretoria* enim vaſa, arteriarum parerga ſunt aut appendices ex illarum finibus exporrectæ; cumque evolutio ſit corporis accretio, ultimo evoluta fuiſſe *ſecretoria* vaſa, facilè credes. Ut igitur fiant *ſecretiones*, duo omninò requiruntur, primum ut evolutione formata ſint *ſecretoria*; ſecundum ut vis accedat quæ par ſit in hæc uſque vaſa pelleudis, extrudendiſve ſuccis. Sed hoc ipſum eſt, quod recens nato contingit; quæ agitandæ per ſanguinea vaſa ſanguinis maſſæ in fœtu ſatis fuerat emboli cordis potentia, expellendæ ſua per vaſa *ſecretionum* materiæ impar erat; alteram igitur illi aſciſci vim conveniebat, pulmonis nempe *ſyſtolen*, quæ *cordis* potentiæ addita, ſecernendos ſuccos pellit & expellit. Poſthac *ſecretionum* illarum artem omnem aut *mechaniſmum* intelligere ſi cupis? reſpirationis vi adiguntur ſua ad *ſecretoria* ſecernendi ſuccí, eaque versùs pelluntur & determinantur, hoſque ſuccos perennata reſpiratio aut pulmonum *ſyſtole* trudit inceſſanter & extrudit.

Iterùm obſervabis, quam paucum quoque illud ſit, quod in recens nato mutat ſanguinis circulationem, quæ in fœtu agebatur; id enim operantur *determinationum* ſolæ mutationes, unæque *directionum* & ſuccorum averſiones. Sublata *reſiſtentia* quam reſpirationis inexperti de cauſa flacceſcentes aut ſubſidentes pulmones, fluento ſanguinis objiciebant, patentes ſibi *arterialis* & *venoſi* tubulorum aperturas præterlabendo ſanguis ex dextro cordis ventriculo proſiliens, intra dehiſcentia pulmonum vaſa raditur, quo conſecutione quadam, undequaque & ex ſingulis viſceribus affluens novam circulationis faciem apportat. Illuc corrivantur, qui in viſceribus ſtagnabant ſucci, quorum acceſſione dum creſcit ſanguinis fluentum, decreſcit viſcerum moles. Hinc ſuam *jecur* amittit magnitudinem, areſcunt cordi aſſiſtentes tubuli ſecui ſingulares & *umbilicalia* vaſa, *thymus* minuitur, ferè obliterantur *capſulæ atrabilariæ*. Semel enim exſuſcitata reſpiratione, *oſcillationum* illa principe, cæteræ ſimul exſuſcitantur per omnes corporis partes, quæ compreſſæ laxataeque alternatim, ſuos ſingulæ eructant ſuccos, qui undelibet expulſi preſſive eo pelluntur, unde minùs illis reſiſtentiæ venit; versùs ergò majora vaſa, qualis vena cava eſt, hincque per dextrum cordis ventriculum ad pulmones, publicum maximè & potentiſſimum circulationis ſanguinis organum.

Porrò, quantum inde a ſe mutetur ſanguinis circulatio, intelligere eſt ex multiplici illo ſuccorum genere, qui novos ineunt circuitus, ſimul & ex partium aut viſcerum numero, quæ ſuccorum circuitui occludunt vias aut aperiunt. Quam ebiberat *lympha thymus* intra novem menſium ſpatium, *ſerum* quod ſanguini tranſmiſerant *capſulæ atrabilariæ*, *bilis* quæ in jecore reſederat, *ſanguis* qui per tubulos ſecui proprios propipiebatur, novas ſubeunt vias, aut ad alia viſcera ſecun-

Digitized by Google

ferantur. *Thymo* pulmones, renes *capsulis atrabilariis*, *arteriali* & venoso tubulis pulmones succenturientur; suas bili jecur aperit vias, quemque resídem continebat sanguinem, communi & publico circuitui reddit.

Has interea turbas omnes aut mutationes sanus infans & illæsus sustinet! causam imputabis æquilibritatis rationi, cujus opera fit, ut quidquid motûs, virtutis & impetus exerceatur in corpore, incogitante homine & inconscio pergat. At verò ex eo quod a partu nihil novi sibi det hominis corpus, quod æquilibritatis illius causa sit, consequitur unicam esse causam illius, quod tum in fetu, tum in infante habetur æquilibrii, eandem proinde quæ germinibus a Creatore credita fuit; quo dato, in ancipitine erit, ut originem sic causam eandem esse ordinationis & constantiæ legum, quibus stat animalis œconomia, Creatoris nempe institutionem, quæ in fetu inchoata, in infante pergit & in adulto exercetur? Unde rem omninò jussam esse vitam concludens, cujus initia, progressus & status ordinata sunt; ordinata autem ab eo qui ut omnipotens, sic omniscius est. An obsequii, mancipatus aut servitutis, an nihili hominis obscura hæc erunt argumenta?

Hæc etsi multa sunt, quæ de mutato sanguinis circuituum statu hactenus commemorata sunt, altera supereſt non prætereunda, solemnis simul & necessaria infanti adveniens sanguinis motuum ordinatio. Ea est, quæ ad *secretionem* animali œconomiæ maximè necessarium spectat, *spirituum* scilicet, ut loquuntur, seu nervorum *lymphæ* generationem. Revera, *lymphæ* illius aliquid intra fetus cerebrum secerni, nemo est qui neget; at ex quo exerceri incipiunt in recens nato tam multa sensuum & motuum organa, quæ huc usque vacaverant; ex quo actus suos aut functiones suas iterare frequentiùs fortiusve illa ceperunt, quæ in utero ceperant jam exerceri, ad cerebrum uberiorem appellere sanguinis copiam necessum est; quæ uberiorem lymphæ copiam faciat.

Id boni a respirationis energia adhuc expectabis; naturæ enim ars est, quæ sanguinis circulationem longiùs terre novit. Igitur respiratione abstinuit, quandiù debili, nedum scilicet firmato nervorum *tono*, ad molles adhuc ac tenellas organorum fibras, ut impetuosum sanguinem, sic uberiorem *spirituum* copiam afferri periculum fuit; tum enim fatiscente *solidorum elaterio*, languentibus proinde *oscillationibus*, *fluidorum stagnationes* mille partibus contigissent, defectis nimirum iis potentiis quæ propulsum sanguinem repellerent; at verò perfectis in infante nato organis, sanguinis circulationem longiùs exporrigi cœptum est: quo autem mechanismo audies. Qui pulmones è limine tantùm salutando sanguis ad *aortam* illicò reflectebatur, eosdem accedente respiratione reseratos subeundo longiùs pellitur, aut evehitur altiùs. Quam ob causam? ut longiùs cordi adveniens, altiùs repellantur & efficaciùs; videlicet ad ultimos usque *corticalis* substantiæ recessus, quo roralem lympham aut *spirituum* materiem exportet. Artem illic aut instrumentum adesse oportebat, quo singulis sensuum & motuum organis, suum quibusque roris illius demensum distribueretur, quas implevere partes tubulorum positiones; situs, curvaturæ; verbo, *determinationum directionumve* rationes. Toto novem spatio mensium in id incubuit natura, ut cerebri tubulorum millia evolvendo, figuras illorum, positus & proclivitates ordinaret formaretque eorum mensuras, capacitates & diametros, his autem partium modulationibus accommodans se sanguis appulsus. suum singulis tubulis demensum divisit, quod circulationis & tritus legibus & potentiis tractatum, in succos organis quibusque proprios evasit. Inde exurgit, suum cuique organo dari sanguinis circuitum qui suo cuique proprio succo præparando allaboret. Hujus rei fidem facit oculus, cujus humores, singularis & propriæ illi circulationis fetus aut opera sunt. In alterum cor venit exemplum, quod dum universi

corporis circulationi servit, privato donatur sanguinis circuitu. Unde ratio patet, propter quam tam numerosis, tam variis, tamque multiplicibus vasculorum glomeribus, flexuris & curvaminibus consitum cerebrum videatur atque respersum, vasculorum, inquam, mille *piæ matris* plicaturis fultorum; profectò per tam multos tubulorum mæandros, sanguinem ferri decebat, ut multoties iterata systole attereretur, qui in succum omnium tenuissimum evadere debebat; tot aliunde membranarum fulcris indigebat succus ille qui quò subtilior erat, alieno indigebat fulcimine, quò in suis *directionibus* sustineretur, ne aut vaporaret, aut ne deerrando *secretoriorum* oscula præterlaberetur secretioneque sua caderet. Solemne enim naturæ est, membranarum opera, tum suam partibus singulis tueri *systolen*, tum illam ad penitiora partium propagare? Sic omnes *corticalis* substantiæ sinus subit *pia mater* tam constanter & assiduè; ut ipsum medullæ spinalis centrum ingrediatur, hac de causa quod ibi delitescat *cinericia* substantia, iisdem quibus substantia corticalis usibus dicata. Suis quoque membranulis cinguntur singuli nervorum villi, a quibus quidquid *systalticæ* vis habent aut potentiæ mutuantur. Ut ut sit ex commemorata mirabili illa singularium sanguinis circuituum ordinatione & harmonia, publica illa exurgit sanguinis circulatio, qua regredientes ex singulis cerebri partibus succi ad cor revehuntur. Tam multa motuum concentuumve prodigia incessanter, simul & constanter fieri posse edocet æquilibritatis ratio, quæ cum *proportionum* legibus contineatur, ex insita primùm a Creatore primis partium staminibus symmetria & proportione, *æquilibrium* universæ animalis œconomiæ regimini præesse consequitur; æquilibrium autem quod æstimandum venit tam ex concordi circulationum sanguinis, id est *fluidorum* motu, quam ex hujus consonantia cum *solidorum* potentiis.

Sed huic æquilibrii necessitati aliunde adhuc providetur. Exsuscitato, evectoque in recens nato, inspirati aeris energia, insimul *fluidorum* & *solidorum elaterio* (adeò ut ad ultimos usque vasorum fines, & universum corporis habitum fortiùs adigatur sanguis & impetuosius) periculum non leve fuisset ne sanguis evibratus longiùs, æquilibritatis rumperet leges, aut incuneatus nimiùm, ad corporis centrum regredi nequiret, si potentia deficeretur, a qua ab habitu corporis retropelleretur. Sed talis potentiæ vices agit, nati recens corpori circumfusus aer, qui quo maximè valet pondere & *elaterio*, æquipondii munus obit, cutem scilicet undequaque premendo, sic ut pulsum ad habitum corporis sanguinem repellat, cogatque ad circuitum: tantæ molis erat & negotii, illas artes, organa isthæc aut instrumenta condere, quæ stabiliendo servirent, aut protegendo per universas corporis partes æquilibrio!

Mentis enim humanæ captum fermè superat longitudo locorum, latitudo aut profunditas, recessuum labyrinthus, meatuumque multitudo, quæ sanguini in circulando permeanda sunt: a capite ad calcem, a corde ad ultimam corporis peripheriam eundum esse sanguini pro minimo erit, si conferas vasorum multiplicium multitudinem immensam, tum & illorum singulorum glomeramina, angulos & plicaturas; quarum nullæ præterlabenti sanguini prætereundæ sunt aut omittendæ, dato enim, quod in confesso est, vasa esse ex quibus constat humanum corpus, eaque omnia plena esse; horum vasorum singula suo succo plena esse consequitur: porrò ex illis intorta glomeramina invenias, quæ evoluta ulnas 300. & amplius dabunt; unde ea exurgit immanis adeò vasorum longitudo; ex quibus compinguntur viscera, ut in longum exporrecta evolutave leucarum milliariorum spatia occuparent. Tales sunt longitudines aut mensuræ, quas circumeundo sanguis permeandas habet; posthac tot vires, tot potentias aut elateria corporis œconomiæ tuendæ necessaria fuisse fateberis, ut tum com-

munio

Digitized by Google

munis & publicæ sanguinis circulationis, tum privatorum viscerum aut partium sanguinis circuituum tenor & constantia servaretur.

Difficiliores adhuc viæ aut aditus erunt ad partes, si densæ fuerint, compactæ & duræ, quibus subeundis necessaria venit sanguini appellenti vis eò major, quò solida pars minori systole donatur, quæ sanguinis appulsus vel admissiones invitet aut adjuvet. Talis est ossium conditio, quæ cum in edito recens solidescant in dies, succis ingressum omnem negarent, ni aeris afflatu pulsus sanguis, reseraret vias aut reseratas servaret; tam longè enim ad vitæ tutelam propagauda est sanguinis circulatio, circulationumque æquilibritatis aut constantia.

CAPUT XII.

De instituto à Creatore nutricatus genere, quò in recèns nato protegerentur jussæ ab eo circulationis leges.

INSTITUTAS a Creatore fuisse in fetu circulationis, hujusque constantiæ aut *æquilibrii* leges, evincit providentia illa, qua infanti nato proprium statim parari voluit alimentum. Firmatis, ut ostensum est, partium potentiis, *directionibus* & elateriis, omni cura cavendum erat, ne tam æquabilis ordinatio interturbaretur; nimirum ut sospes duraret tot in annos, quot præstituerat Creator, cujus non in eo tantùm ponenda omnipotentia est, quòd res è nihilo condiderit, at in eo maximè, quòd ex nihilo conditas res, iis ornaverit dotibus & potentiis, quarum admiculo in plures annos servari possint. Hoc ut exequeretur Creator, quas semel illis dixit leges, easdem secundùm consilii sui propositum pergere voluit. Sic, in utero compacturam *vasculoso-spongiosam*, *placentam* dixere, instituit, unde nutricatus materiam fetus traheret; a partu organum similiter *vasculoso-spongiosum* assignavit, mammam intellige, unde lac sugeret. Utrinque observabis compositionis & texturæ non absimilis instrumenta, affinis proinde usus & *mechanismi* futura, similibus tandem obnoxia legibus. Unde *placentam*, mammam uterinam non malè dixeris, nam mammæ pectoralis instar, lacteum succum seu lacteam *lympham* secernit in fetus nutricationem; necessariam illi adeo, ut ne ea careret a partu factus infans, curaverit natura, ut succus ille locum non naturam, nomen non indolem mutans, in mammis illico paratus, nato recens in pabulum se objiceret. Naturæ autem titulo, nudum & sine re nomen non accipies; architectricæ vis idea est ex proportionum rationibus & harmonia veniens; melius, ordinationis illius Creatoris legum, rerum seminibus insitarum, quæ a matre ad infantem transferuntur. Qualis enim, amabo, manus quæ tam expeditum, tamque certum instituit uterum inter & mammas consensum mirabilem? sic ut delinquentis uteri peccamina sentiant & expient mammæ, cum bene se habente in gravidis mulieribus utero, tumeant lacteve turgeant ut plurimùm, languente verò fetu, aut minitante abortu flaccescant lacteque plorent. At singularis adhuc & conspicui magis uteri cum mammis amicabilis consensus argumentum est, alterna isthæc officiorum & mutua reciprocatio, qua cessante a partu uterinæ mammæ alimonia fetus, mammarum succedunt illicò vices, infantique in lucem venienti lacte litant. Vim qua enascatur id prodigii genus non aliunde requires quàm a directionum, *determinationum*ve rationibus, tum & a mutationibus *diametrorum*.

Memineris *lympham* fuisse *matrem*, ovuli cicatricula concussam, unde cepit

cepit *embryonis* nutricatio; neque præteribit succi *amnios* memoriæ, qui cum *lymphæ* illius primigenæ propagatio sit, ingenii quoque illius dotes sortita erit. Igitur quidquid illi *lymphæ matri* jussit Creator, id omne retinuit succus *amnios* nutritius, iis omnibus proinde gravidus proprietatibus, *tendentiis*, proclivatibus & potentiis, quarum semina condebat *lympha mater*. In hisque habes congenitas *fluidorum* energias, motuumque leges, regulas & canones institutos ab initio & solidis injunctos; à Creatore ergò manari vides utrormuque vires. Atqui juxta illas motuum leges necessum est, ut pulsus liquor & undequaque pressus, eò recta tendat & adigatur, ubi resistentiæ aut repagulorum minus sentiet; hoc dato, subsistente a partu utero, tubulorum omnium ex quibus compingitur, quorumque opera ad placentam succi nutritii vehebantur, capacitates & *diametri* minuuntur: insuper illarum parietibus conniventibus, pressus fiunt, qui appellentes ad uterum succos retropellunt, coguntque regredi. Ab ejusmodi retrocuntibus succis, sanguinis *stasi* aut *stagnationibus* mille objecta fuissent viscera, sed id ne contingeret mali, ita providit natura; mulierum pectori molles, laxas, bibulasque partes adnasci voluit, ascititias ferè crederes, minusque illis propriæ, tam facilè iis carere posset illarum sanitas, aut functionibus extraneis, aut peregrinis necessitatibus debitas, quandoquidem vacante utero ferientur. In partibus ejusmodi quæ ad combibendum aut sorbendum comparatæ sunt resistentiæ parùm, aut invitamenti multùm invenire debent succi ab uteri pressu aut subsidentia expressi & remeantes. An alibi mirabiles mechanismi artes se produnt magis? anne *proportionum*, consensuum, conspirationum illarum, quas rebus affixit Creator, quasque omni humanæ mentis sagacitati imitari nusquam dabitur aperciora dantur argumenta?

Providam adhuc hic observabis Creatoris sapientiam, aut industriam architectantis naturæ; sub primis illis partium formandarum elementis, arte opus erat, qua pressim densarentur ponenda illarum prima stamina, ut illis veniret durabile robur, constansque firmitudo. Id omne firmitatis tantò magis necessarium illis erat, quantò major illis opus erat *elasticitatis* virtus, ut animalis œconomiæ functionibus servire possent. Hoc ut succedat, illa sine arte ars quam adhibuit Creator in formandis embryonis partibus, ipsissima est qua natura utitur in firmandis partibus fetus & infantis. Quæ dudum fuit in ovo *lymphæ mater*, in utero facta *amnii* succus, in lac a partu evadit; succus ergo, ut ab initio summè divisus, ita in *indefinitum* dividuus, ut potè enormiter ductilis, ad illam scilicet exporrigendus longitudinem, quam *embryo* granorum aliquot ponderis, ad plurium pedum & librarum molem crescendo assecuturus est. Unde succum illum omnem intelliges, ut sua in radice, suove in ovo tenuem mirabiliter, ita suo in progressu mirabilissimè tenuandum. Lactis ergo nomine concipies succum *lymphæ matri* congenerem, hoc titulo nobilem, quod, quanta fuit *lymphæ matris* virtus granorum aliquot massulam sic ampliandi, ut corpus, quale fetus corpusculum est, in librarum fortè septem aut octo molem emergat; tanta futura erit lactis energia, ut corpusculum septem aut octo librarum, in corpus centum & amplius librarum ampliet aut exporrigat. Hinene suspicaberis differentiam aut rationem, quæ erit lactis inter & *lymphæ matris* tenuitatem, habere se ut 100. ad 7. at mirare magis, ne vel micam virtutis aut umbram esse in humano corpore, quæ a Creatore non manaverit. Potentiæ enim quid habet lac, quod non acceperit? acceperit, inquam, a *lympha matre*, quæ cum ab uno Creatore mutuata fuerit id omne quod tenet virtutis, ab eodem Creatore descendere quoque totam lactis energiam rectè concludes. Id autem virtutis, de tenuitate substantiæ lactis summè dividui accipiendum est; aliundenam enim illi veniret tantùm

poten-

Digitized by Google

potentiæ? an a colore? albus est, omnium ergo colorum debilissimus, immo fermè nullus, tam splendet parùm! tam parum afficit! an a calore? vix tepidum est: an a mobilitate partium? spissitudini semper est proximum, tam facilè cogitur, aut coalescit! an a sapore? lacte quid dulcius? linguam feriens tam obscurè, palatum tam leviter vellicans. Hìc quoque igitur *infirma mundi elegit Deus*, ut alta faceret aut conderet magna. Unde procul hinc *salia*, *sulphura*, *spiritus*, non horum ratione operatur lac; opus erat partibus, quò pluſquam capillarium tubulorum *diametros* clam & innoxiè subirent, subirent autem præterlabendo nerveas membranulas, ut crispari, lædi faciles. Sed quid non *spasmi* aut vellicationis non sensissent illius conditionis partes, a *salium* spiculis, ab igniculis *sulphurum*, a spirituum *explosionibus*? ad rem attinebat propiùs particularum minutiæ, quæ quo magis tenuatæ sunt & molis exiguæ, penitiora partium intimiùs penetrant; quæ quò plus massæ extenuando se & exporrigendo perdunt, eò minùs retinent impetus & motus, unde dociles & jugum passæ subsidere discunt, & quiescere amant: an aliquid ad nutricatus negotium & partium firmitudinem idoneum erat magis? hincque totam in adultis nutricatus rationem auguraberis.

Porro in lacte animadvertes *elateriorum* & æquilibritatis semina. Vis illa resiliens & *elastica* in *puncto saliente* primùm observabilis, alternantis *lymphæ matris*, cum *systaltica* membranulæ qua continetur virtute, *elaterii* energiæ accepta tota referenda est. Sed hìc omnium quotquot futura sunt in adulto corpore *elateriorum* primordia recognoscas, quæ quam a fecundante spiritu conceperunt semel *systoles* & *oscillationis* vim ad omnes *lymphæ matris* posteros & congeneres succos, proindeque ad lac transmittunt. Contagii vim dicerres, a partium affinitate, situ, *tendentiis* venientem, qua proclivitate & positura pares, sibi mutuò affrictæ partes, motus similes, aut pares motuum *rythmos* contrahunt, quid suadent succi nutritii cum ovuli *lymphæ* qua cum miscetur particularum similitudines; utrobique enim *elateriorum* millia concipito, iis similia quæ ab incubante aquis spiritu effusa fuerint in corpora omnia creata; intelligitoque ea a Creatore in motum comparata fuisse sic atque proclivia, ut committi secum & commiscerì solùm indiguerint, ut potentias ad motum, quibus gravida creata sunt illicò exerceant: agilium pugilum exemplum erit, qui luctari prurientes, inhianteſque pugnæ, arenæ committi tantùm opus habent. At *succi nutritii* genus est lac, turgidum ergo erit iisdem elateriorum potentiis, quas *lymphæ matri* credidit Creator, easdemque quæ in hac fuerunt, vehet secum *oscillationis* & *æquilibrii* rationes.

At exinde *oscillationis* & *æquilibrii* exercitationes; in infantis corpore assiduè imposterùm agitandas venire ille intelliget, penès quem erit partium infantis textura. Primùm se offert stomachus, ut tritus, sic *oscillationis* organum princeps, ad quem a mamma descendens lac, fibras illius vellicat, *systalticamque* vim illius promovendo, omnium totius œconomiæ animalis *oscillationum* maximè solemnem exsuscitat. Hinc enim intuere partem (stomachus est) omnium nervearn maximè, fibris *muscularibus* omninò contextam, totamque systaltica vi imbutam; de hac memineris, non ita pridem (in utero nempe) *oscillationis* officio eam vacasse, dum terendo, digerendo, coquendove *amnii* succo operam dabat: illinc observes appellentem succum (id est lac) *amnii* succo congenerem, hoc quidem ponderosiorem, at more illius *elateriis* gravidum; luctantium par nobile intueris, in arenam descendens & ad confligendum comparatum. Exorsuri ludi rationem & causam si quæris, aperiunt hinc ponderosioris in lacte quàm in *amnii* succo elaterii præsentia, illinc laxæ, deprimi exporrigive facilis membranosæ partis positus: videre videris aliquid grave aut pos-

ponderosum elasticumve, stomachi fundum deprimens, quo insita sua vi elastica resiliens, reciproci motus aut alternantis, id est *oscillationis* ludum & rythmos exsuscitat. His adde in infante lactente suctus vim & actum, quo agitatæ buccarum, pharyngis & œsophagi musculares fibræ ad stomachum dirigunt *oscillationis* undulationes. Porrò nota est atque confessa in cæteras microcosmi regiones aut partes stomachi omnipotentia, adeò omnibus omnium partium affectionibus condolet! saltem comperti sunt illius consensus & sympathiæ cum singulis & præcipuis visceribus, a quibus, cum offensa sunt aut impedita, redeuntes retrogradæque factæ *oscillationes* mille mala stomacho apportant aut symptomata. Sic publicum est succusso commotove fortius cerebro vomitiones succedere; nascente pulmonum *phlogosi* aut inflammatione ægrum lacessit vomendi cupido, unde tam mali ominis est vomitus, cadens in eos quos aggreditur *peripneumonia*, aut quos minatur *phthisica* lues, obstructo hepate vomituritio fatigat; utero laborante, aut in pallidis virginibus, aut mulieribus gravidis, assidui se produnt vomitus. Imò qua cum parte rationem non habet, aut non alit sympathiam stomachus, quem lædit & ad vomendum emovere non infrequenter observatur *erysipelas*, distantissimas licet & ultimas obsideat partes. Huc quoque pertinent vomitus enormes, ab impedito corporis habitu venientes, sub primis variolarum insultibus; tam verum est afflictis remotioribus corporis partibus stomachum condolescere!

Tot incommoda sentit stomachus a cæteris partibus, sed pauciora non sunt nec minora quæ illis omnibus reddit aut infert. Testantur *cardialgiæ*, diri illi & exitiales affectus, ipsi non solùm stomacho, sed & ad omnes corporis partes suam invehentes sævitiem, sic ut quasi contagioso malignitatis afflatu, validissimæ vires atterantur illicò; fatiscentesve universæ functiones fatale minitentur exitium. Huc accedunt tormina stomachi, seu *colicæ stomachales*, *hysterisis* & *hypochondriacis* familiares, tantæ tyrannidis & imperii, ut omne corpus in consensum trahant, accitis primùm mille partium torsionibus, *spasmis*, convulsionibus postremò succedentibus, febre, *paralysi*, *atrophia*, si incondita aut præpostera curatione tractatæ, in *chronicos* abeant affectus. Sed in universum corpus omnipotentiæ stomachi argumentum evidentius nullum ducitur, quam ab offensa illa quam viscera trahunt a prima, ut loquuntur, coctione, delicta cuius aut peccamina vix emendant succedentes aliæ coctiones; quasi tanti foret stomachi dignitas, ut vel illius errores revereri, aut adoptare tenerentur cætera viscera. Ut ut sit, eam esse patet stomachi *systalticam* vim, ut universo *systemati nervoso* imperare videatur; sed cum nervosa sint prima partium stamina, suspicari nefasne erit, nullam dari corporis partem quæ stomachi dominatus immunis sit?

Eo sub conceptu, stomachum habebis non secùs ac *systalticæ* vis modulatorem, *elateriorum* magistrum, qui quod intra pectus est circa sanguinem cor, intra abdomen circa chylum ille erit, nimirum antliæ genus, hoc titulo præcorde singularis, quod suam tractando materiem, pellat non tantùm aut extrudat, sed & elaboret simul & perficiat. Geminam enim in stomacho *elasticam* potentiam observabis, alteram quæ confessa omnibus est, qua subigit cibos & coquit, quo nomine audit *chyloseos* officina: id autem officii (& hæc altera est stomachi elaterii potentia) premendo exequitur, unde pressus genus est *chylosis*, prelumque aut pressorium organum stomachus, exprimendo pellens. Huc usque propagatam aut transmissam intueri est, institutam a Creatore & ordinatam *elasticitatis* energiam, quæ in *puncto saliente* exorsa moveri, in infante agitari pergit; cujus transmissionis instrumentum & via est stomachus, qui stationis intermediæ adinstar *oscillationum undulationes* a matre descendentes in se suscipit.

Mo-

Digitized by Google

Motuum propaginis aut *communicationis*, ut loquuntur, vis est, quæ consecutione quadam a motore ad mobile transit motus. Revera, ex quo à fecundante spiritu, intra ovulum excitari motum semel cœptum est, ab *embryone* ad fetum, a fetu ad matrem, a matre ad infantem incessanter is ipse motus successit. At ne locorum distantiis, missilis, cujus hic partes lac agit, labasceret vis, loco opus erat, unde aucto mittentis robore, missilis cresceret impetus aut redintegraretur. Is locus est stomachus, qui quò magis membranaceus est, eò nerveus est magis, elasticitatis proinde majoris capax. Reipsa, naturæ solitum aut familiare est, membranaceas adhibere partes, ubi elaterii plus opus est. Sic tunica densa est, quæ ovum cingit; membranaceus est sacculus *embryonis* corpusculum; membranæ sunt quarum medio grandescendo natat fetus; in quibus omnibus singulas fetus augminum epochas animadvertere est, juxtà quas accretionis gradus in fetu numerabis. Similiter, ne infanti perirent illæ ipsæ vires, imò ut acquireret eundo majores, promptuarium comparandum ei fuit, ubi cumulatis *elaterii* potentiis, oscillationum vires cumularentur. Huic officio se offert membranaceum quoque organum, stomachus videlicet; totus membranis constans, nervorumque fibris mille textus, sicque ad sentiendum paratus, ut quæ non sentiunt oculorum tunicæ, furialiter vomitu repellant *convulsa* stomachi membranæ. Annæ ad *oscillandum* paratius aliquid aut expeditum magis? tam tenero textu parti opus erat, quæ appellentis lactis mulcimine agitanda veniebat, ut *oscillationes* per universum corpus perennaret. Ut enim ab elaterii potentia venit, quod sanguis a corde prosiliens ad ultimos usque viscerum recessus permeet, ab energia quoque elaterii stomachi venit, quod chylus stomacho pulsus, ad cor usque perveniat. Posthac non erit unde mireris virtutis tantùm stomacho tribui, ut pote cum chylo caracterem vivificum affricare debeat non solùm, sed & singulis partibus *tonum* parare suum, aut proprium *oscillandi* rythmum. Melius *oscillationis* opus est aut effectus chyli caracter, aut conditio singularis a propria stomachi everberatione proficiscens, qua tractatus modulatusve chylus ad circuitum habilis fit & ad nutricatum; adeo ut tum ad singulos universi corporis tubulorum *diametros*, curvamina, posituras dirigi, flecti, accommodarique se patiatur; tum ut nullis non tubulorum parietibus affigi se finat & adaptari. Tot autem naturæ consiliis aut necessitatibus ita provisum esse voluit Creator: non tantum prima rerum germina inter & corpora, quæ his ex germinibus emersura erant partium necessitudines aut affinitates, ordinisque legum harmoniam, concentum & symmetriam instituit, quæ impressos primùm motus, aut factas primùm *elateriorum* primigeniorum vibrationes ad postera corpora transmitterent, sed & pabulo cavit, quod partium functionibus tuendis esset idoneum, illarumque legibus, mechanismo & ordinationi concordaret.

Lac maternum pabulum illud est; in quo videas suis in operibus perennantem se Creatoris ordinationem, in illa videlicet similitudine lactis aut convenientia cum *lympha matre*, ceu succo illo primogenio, quem ovulo insevit Creator, ut in *embryonis* pabulum cederet. In utroque inueri licet substantiæ paritatem; pura enim puta aqua neuter est, sed in ambobus animadvertas succi aliquid aut glutinis tenuissimi; uterque constat laxis, mollibus & ductilibus particulis, iisque *homogeniis*, similis proinde aut cognatæ conditionis, textus & naturæ non adeò dissimilis, adeò ut quod de illis conceperis, de his certò affirmare liceat. De *lympha matre* nosti, illius fuisse tenuitatis, ut intactilia germinis stamina quiverit subire; compertum habes fuisse illam duci aut in longum exporrigi facillimam; denique ab illius particulis ut ut insipidis fermè aut fatuis, id omne roboris aut *elaterii embryonis* partibus veniisse, quo grani unius massula in

corpus ſeptem librarum potuerit grandeſcere. Ex his omnibus lactis naturam æſtimabis; tenuium erit partium, aptum proinde ſubeundis tenuiſſimis infantuli partium *diametris*; ſummè ductile erit, ad illum longitudinis gradum habile, quem creſcendo acquirunt longiores adulti corporis fibræ: nec te emoveat lactis ſapor dulcis, *elaterii* enim illius capaciſſimum eſt, ope cujus per tres annos grandeſcet factus infans. At inde concludere in proclivi eſt, par eſſe lac augendo firmandove partium *tono*, neque proinde impar tuendis *oſcillationum* directionibus. Poſthacne impar erit ſervandis ſanguinis circuitus legibus, tandem perennandæ totius œconomiæ animalis ordinationi? roris enim inſtar, ut ut minutiſſimis *elateriis* turgentis, quo vegetant plantæ, roralis ſuccus eſt lac, cujus particulæ ut pote tenuiſſimæ, maximeque penetrabiles, fibrarum interiora ſubeundo, tubulorum quos formant parietibus, aſſiduo illorum *oſcillantium* affrictu corporantur, quibus *elaterii* firmioris energiam faciunt eò *majorem*, quò ex moleculis tenuioribus ſimul & mollioribus exurgunt. Exemplo erunt mechanicorum *elateria* quæ (ſi durabilia & valida voluerint) curant non ſolùm ut chalybs unde emergent, ecoctus maximè & expurgatus ſit, *grani*, ut loquuntur, *tenuiſſimi*, ſubactique maximè & molliſſimi, qualis eſt *chalybs Damaſcenus*, qui cùm exquiſitior ſit, granis quoque conſtat minutiſſimis & albeſcentibus. Porrò ut chalybs qui diutiùs ſub malleo ſudavit, in lamellam ſummè *elaſticam* exporrigitur, ſic ſuccus lacteus intra mammas matris, ut decet excoctus, intra infantis ſtomachum, ſuccedenteſque illi canales & tubulos preſſus, tuſus & expanſus, in *elaterium* validiſſimum tenuatur.

Nihilominùs tamen ab illa *elaterii* energia, partium *ſymmetriæ* timebis nihil, aut ſanguinis legum *harmoniæ*; lactis enim rore, dum vegetat corpus, mulcetur, quantùmque roboris lac prodit, tantumdem condit & edit dulcedinis. Rigidæ, nec aſperæ ſunt lactis partes, quæ tubulorum villos mordeant aut aſperent, non tumultuoſæ quæ inſiliant, non ſeditioſæ quæ turbent, ſed ſociabiles quæ movendo agunt & agendo vellicant; ſociabiles puta, congeneratas, familiares, innutritas. Quippe ſic eſt; ab ovo veniunt, quæ obſervantur in adulto corpore lactei aut *lymphatici* ſucci cum partibus quas imbuendas aut rorandas ſuſcipit commercia, evolvendorum enim inſuccandorumve futuri corporis ſtaminum cauſa condita eſt *lympha mater*, vices cujus ſuſtinet maternum lac, & *lymphæ matris* nutui obtemperaturæ creatæ ſunt enutriendæ partes; creata igitur, juſſave has inter & illam mutua conſpiratione aut conniventia, ſibi incem ducatum ſponte præbent, aut obſequium reddunt. Iſthæc fortè mentis humanæ voluptuosè ſomniantis luſus aut commenta dices; ſed veritatem enucleabit creationis ſic mediatæ ratio.

Rei minuties eſt, aut materiæ punctum illæc germinis maſſula, quam ovum dixere; interim tam arctos intra limites ſummam corporis contineri concedunt, corporis autem quod ſi ex intuitu judices, ſex pedum altum eſt, ſi ex tubulorum, quibus conſtant illius partes, plicis & glomeribus metiri volueris, ad ulnarum millium millia aſcenſum intelliges. Eò uſque cum exporrigendis partibus *ſolidis*, inſimul elonganda venit tantula exigui *fluidi*, *lymphæ matris* ſcilicet quantitas. An amicabilis magis ſocietas? an major conſpiratio aut indiſſoluta magis? verùm aliundenè rectiùs duceretur inſitæ partium *elaſticitatis* origo? obvium eſt, *elaterii* aliquid contrahere ea omnia, quæ diutiùs plicata ſunt aut convoluta; adeò ut ſi denſiores aut crebriores, preſſæ magis aut multigenæ fuerint plicaturæ longè plus iis veniat *elaſticitatis*: adde quantò plus deprimitur *elaterium*, tantò altiùs reſilit. Hæc cum vera ſint, quàm prodigioſam aut immenſam acquirent *elaſticitatis* potentiam ovuli partes, quæ cum concipiendæ vix longitudini debitæ ſint, tam arcto tamen loco glomeratæ concludun-

tur?

Digitized by Google

ent? ad quantamlibet enim brevitatem contrahatur intra ovum futuri animalis partium ſumma, illarum nullam creſcendo revelabit, quæ inibi præextitiſſe deſuerit. Ovorum ergò nomine concipies glomeramina vaſorum multiplicium, quæ plexa ſunt multoties, flexa & convoluta, quæ fecundatio pandit & explicat, exporrigitvè & evolvit nutricatio; unde reſilitionis genus erit qua curvatæ partes reflectuntur, dilatantur & in ſitus novos diriguntur; quod cum hinc potentiæ alicujus vim, illinc partium renitentium reſiſtentiam importet, naſcentis creſcentiſvè *elaterii* corporis partibus primigeniis inſiti ideam obtines; *elaterii* autem eò efficacioris, quò magis ductitio ſucco alatur aut foveatur. Qua enim arte pinguibus imbuere ſolent & inſuccare pelles & coria, ut mollia fiant ſimul & ductilia, qua induſtria oleis ſua tueri norunt & enutrire *elateria* mechanici; artibus iiſdem natura novit corporis partium ſtaminibus cum mollitudine ductilitatem, & cum ductilitate elaſticitatem conciliare. Idque totum artis (ut decet naturæ ſimplicitatem) in exiguo poſitum eſt; primùm in *lympha matre* ceu primigenia, tum in poſtgenita lympha ceu ſucco nutritio, aqueo, ſi credas oculis, at revera rorali, ditiſſimoque non ſpiritibus, ut loqui amabant, ſed ejuſmodi particulis, quæ ſuam partibus vim, *elaterium* & *tonum* ſufficiunt; verbo, illius virtutis aut energiæ, qua totam firment corporis *ſymmetriam*, univerſamque animalis œconomiæ *harmoniam* tueantur. Cuneos fortè cogitares, qui partes ſtatuminarent, at rigiditatem mollitudini ſufficere eſſet: *mechaniſmum* alterum ſuadet lymphæ conditio, ſuccus enim eſt villoſi aliquid habens aut lanuginis, lanuginis autem glutino ſæ, mollis atque ſequacis: villos ergò in *lympha* recognoſcas viſci aliquid habentes, internis vaſorum parietibus aſſiduo ſuo affrictu adhæreſcentes; ex his autem ſeriatim adunatis lamellæ coaleſcent, quæ vaſorum parietibus inſtratæ, fibris illarum, ſtratus novos ſuppleudo, nutriendis ſerviunt, eædemque, ut pote renitendo ſequaces, tunicarum *elaſticitatem* ſervant aut augent.

Id ut ſuccedat faciliùs, ſic a Creatore cautum eſt. Succum nutritium qui ſanguinis pars alba eſt, globulos inter, qui partem rubram conſtituunt, eoſque verſatiles, lubricos & vplubiles verſari voluit; adde intra vaſorum parietes compreſſiles, *ſyſtole* continua agitatos, qui utramque ſanguinis partem albam & rubram premunt, miſcent, pinſuntque & pinſendo pellunt. Annè modus utilior, aut ſagacior ars fingi potuiſſet, quæ ſanguinis uſibus reſponderet meliùs? ſingularibus motuum generibus, aut neceſſariis pulſionum directionibus addici ſanguinem non conveniebat; ſed his omnibus occaſione data morem gerere: itaque a natura factum eſt, ut coaluerit ex moleculis rotundis, flexibilibus, lubricis, nullius directionis ſpeciei addictis, imo pronis in quaslibet motionum ſpecies. Intelliges ſanguinis globulos, quos habebis non ſecus ac phalanges, quibus alba pars illius aſſiduè & neceſſariò volvatur. Inde certè ſanguinis circuitui facilitas venit & promptitudo; ſed alterius uſus adhuc erunt ſanguinis illi globuli, ut enim orbiculi verſatiles ſunt, rotando agunt, rotatuſque ratione, lympham in qua pervolvuntur, ſeu partem ſanguinis albam quaſſant, pandunt, attenuant, vaſorumque lateribus applicando affigunt. Verùm, ut *elaſticitati* partium, in quarum alimentum ceſſurus erat, utilis quoque eſſet ſuccus nutritius, cavendum adhuc erat, ne expanſus nimiùm aut plus ſatis in longum exporrectus, ultrà *elaterii tonum* elongatus, *elaſtica* vi caderet ſua; neceſſe ergo fuit, ut interea dum partium *ſyſtole* levigatus everberaretur, in elaterem curvari cogeretur, aut intorqueri. Id officii præſtant iidem ipſi ſanguinis globuli, qui rorati aſſiduè, ſucco nutritio ſe veſtiunt, ad ſuamque rotunditatem illum fingendo curvari docent; & ad elaterium formant, inſimulque aſſuefaciunt illum vaſorum præterfluen-

Digitized by Google

dorum flexuris mille, curvaminibusque illorum accommodant. Tanta fuit providentia Creatoris, qua nutritium succum ad circulationem informari voluit & erudiri.

CAPUT XIII.

De durantibus in infante cœptis, & soboleſcentibus in adulto novis ſanguinis circuitûs legibus.

AB ubere recens aut ablactatus infans, juris ſui aut arbitratus eſſe videretur, finito enim materni lactis commeatu, ceſſent oportet *elateriorum* commercia. quæ ſibi a Creatore manantia mater infanti fueverat. Quæ ſi vera ſint, proprio marte, privatoque mechaniſmo ſua ab ablactatione vivit infans, miſſiſque alienis viribus aut potentiis, ſuis vigere diſcit. Ita ſane erit ſpectando mirabilem illam corporis humani ſymmetriam, ſtupendum *fluidorum* cum *ſolidis* concentum, incomprehenſam functionum harmoniam; quid non enim potentiæ: quid non virtutis ſpondet tantùm induſtriæ, ſapientiæ tantùm quod artem ſapit minùs quàm miraculum? Si addis non incertam ſupremi opificis providentiam, qua operis ſui tempora menſus eſt & annos, in proclivi erit aſſerere profectam ab omnipotente Conditore fabricam, improtectam non exiiſſe ex illius manibus, nec eorum ullo fuiſſe defectam, unde ſponte ſe ſervet aut tueatur. At illud miraculum auget, quod quantum illud induſtriæ prodigium eſt, tantum eſt infirmitatis portentum. Quidquid enim pulchri, quidquid magni condit aut prodit, id omne creatum eſt; ideoque ex ſe & per ſe nihilum ſapit; unde obtinet nihil, quod ab alio non teneat. Vera hæc eſſe de iis ex quibus conſtat corpus humanum, nemo eſt qui néget, de iis autem, unde duret atque ſervetur, æquè vera ſunt. Undequaque foris obſideatur, periculum impendet; quæ intrò veniunt, minantur inſidias; id omne diſcriminis urget eò propiùs, quò minùs eſt evitabilis horum omnium cum corpore neceſſitudo, ut pote quorum nullo aut afflatu carere poſſit aut contactu. Relictum ſibi tot inter diſcrimina infantile corpus nihil non incurriſſet mali, niſi id auxilii quod matri crediderat Creator, in iis omnibus condi adhuc curaſſet, quæ ablactato infanti uſui eſſent. In hoc poſitum erat lactantis cum lactente commercium, ut inſtitutæ primùm a Creatore *æquilibrii* leges, a matre in infantem tranſirent; ſed ejuſdem virtutis erunt & auxilii, quæ infantis uſui venient, tanta cura providit ſummus rerum Conditor legum ſuarum perennitati atque tutelæ! hanc ob rem, ut unica ſui cauſa hominem condidit, hominis gratia inſtituit res omnes creatas. Inde fit ut habeat nihil rerum natura, quod obnoxium non ſit, ſeu quod de aliquo non pendeat: hoc facto diſcrimine, quòd cum rerum creatarum caput homo ſit aut Princeps, illius cauſa imprimis omnia condita fuerint. anne in perniciem illius aut exitium? Creatoris conſilio repugnat, quo hominum vitam ad certum annorum numerum definivit; cujuslibet igitur potentiæ fuerint univerſæ res, quæ hominem circumſtant; ut ut inimicent aut adverſentur tam dira vi, ut hominis corpus depaſcere valerent, tantæ potentiæ nuſquam erunt, ut inſtitutum Creatoris aut conſilium prævertere queant. Igitur hinc alteram adhuc ſibi vindicabit medicina veritatem, quæ ut creationis principio ſtabilimento eſt, ſic illius artis certitudinem adjuvat; pro comperto namque habebit nihil inesſe rebus, iis etiam quæ homini inſolentiùs inſultare poſſunt, quod definitum de vita hominis conſilium antevertere valeat; ampliùs a Conditore ſupremo

crea-

Digitized by Google

creatis rebus illud omne insitum fuisse, quod attingendo illi vitæ termino definito necessarium est.

Ea inter quæ a mamma infantem excipiunt, ceu quæ ablactati infantis alendæ vitæ serviunt, aer est. Cujus usus, illi fuerit ab utero recenti ostensum est, cujus utilitatis, eidem ablactato, futurum sit, hinc palam erit. In cunis aut intra lactantis ulnas vagiens recens natus vulgatum est, quanta cura, parcimonia quanta, aeris usura possit indulgeri, cum enim a matre secundus tantùm alter sit aer, tenellulas adhuc pusionis partes depasceretur, si tota qua pollet vi, in eas agere illi concederetur. Ab ablactatione tale nihil infanti metuendum est, finito enim mammarum ministerio, ut vegetiori cibatui, sic fortiori aeris effectioni ferendæ par evasit; unde palàm & liberè aeri commisso, virtutem illius haurire datur pleniùs, quæque sugendo aut primoribus tantùm labiis delibare inevoluta elateriorum semina concessum illi fuerat, plenis buccis evoluta aeris elateria exsorbere licet. Neque temerè putaveris majorem *elasticitatis* aeris proventum ablactato venire, id boni efficit crebriùs exercitata inspirata aeris reciprocatio; cum enim quæ otiata fermè fuerant lactentium membra, moveri in ablactatis incipiant aut exerceri frequentiùs, sive molles inter & lentas deambulationes, sive dulces inter ludos, agitatoriave inter crepundia; in his omnibus retractandis, agitandisve infantibus venit non inutile corporis exercitii genus. Hinc intra pulmones irruens sanguinis impetus & copia major, *diastolen* illorum urget & auget, in appellentisque aeris elaterium nititur fortiùs, quod premendo exsuscitat: inde lucta major crebriorve aerem inter & pulmones, a qua quassatus magis, flabellatusque frequentiùs sanguis, agiliùs circulando ire redireque suescit.

At nullibi evidentiùs se produnt perennatæ sanitatis & vitæ leges, quas primùm instituit Creator, quàm in eduliis quæ ablactatis infantibus propria sunt. Lactaria sunt, pultes & *panatellæ*, exanguia igitur exanimalia, non carnaria, sed de eorum familia, quæ alendis hominibus primùm designaverant supremus rerum Conditor; eò enim luxuriæ nondum pervenit, ut ut hodiè facta anormis, gulæ insana cupiditas, ut pulmentorum loco, intrita carnium aut jura sufficerit, in ablactatorum alimoniam. Igitur quæ illorum cibatui sunt, ut simplicitatem naturæ sapiunt aut benignitatem, sic Creatoris benedictionem referunt. Non enim sanguinem, non carnes aut animalia instituerat in hominum nutricationem, sed herbas & legumina, quorum prosapiæ sunt pulmenta quibus aluntur ablactati infantes. Itaque, quæ siluisse videbantur aut evanuisse tuendæ sanitatis leges, quas matri in fetum & infantem transmittendas indiderat Creator, in ablactatorum eduliis reviviscunt. Materno lacti vaccinum succedit, quod ut ut originis conditione diversum, in eò simile est, quod utrumque composituræ similis sit, exæquo constans iis globulis, quibus ipsum sanguinem constare conspicilla ostendunt. Certè, non ambiguum indè duceretur argumentum vaccinum lac non minùs quam maternum corpori humano nutriendo par esse, quandoquidem hujus ad instar, iis moleculis constare deprehendatur, quæ essentialibus partibus affines sunt aut congeneres. Tria igitur habes, maternum scilicet, vaccinum lac & sanguinem, quæ quamvis specie, colore & natura differre videantur, in uno tamen conveniunt partium essentialium concentu, texturæque parilitate, nec dissimilibus ad motum eumque similem *tendentiis*; in quibus omnibus instituti a Creatore ordinis vim qui animadvertere renuerit, ipso sub Sole amabit cæcutire. Quò loci mirabere providam simul & beneficam Creatoris manum! è nihilo emergens homo, nihilque nisi adscititium habens, eorum quæ tutelæ suæ necessaria erunt nullo destitue-

tur: putabis de novo creari in dies artes & instrumenta quæ illum protegant, su-

Digitized by Google

stupendi quidem prodigii conceptus est, sed quem longè superat quod enarramus creationis miraculum. Quas enim germinibus dixit semel Creator motus leges, illæ ipsæ in embryone & fetu, in infante & matre, in ablactato denique & iis quæ ablactati nutrimento ab eodem Creatore instituta fuere, unæ sunt; utrobique enim & in omnibus observabis easdem potentias ad motum, *tendentias* easdem, mutuos partium positus; ubique mutuas ad invicem conspirationes, eamque reciprocos & amicabiles situs, tam similes agendi rationes, ut in idem & unum conspirare hæc omnia, tenderevè palam sit.

Fidem auget rerum indoles, ex quibus fiunt infantium pultes, propria ablactatorum nutrimina; farinæ sunt, in quibus refricari videtur *lymphæ matris*, primævæ fetus alimoniæ memoria; quod enim ovo gallinarum albumen est, quod ovulo mulierum nutritia lympha, hoc ipsum farina est tritici grano. Pulpæ genus est, aut succosa materies tanta elastica vi pollens, quanta vegetationi futuræ opus est, tantæ *ductilitatis* capax, quanta necessum est, ut in culmos plurium pedum altos, eosque plurimos & multiplices exporrigatur. Hoc in propatulum ut veniat, numerasse satis erit non minùs quam aristas centum quæ ex unico grano egerminare possunt. Sed cùm a pandente, vegetanteque illo lacteo succo; qui diluta farina est, illam obtinent proceritatem, tantumque assequuntur numerum, intelligitur quantùm diffusilis sit oportet, *pansiva* aut elastica vis illius sucei, qui appellentibus terræ & roris succis turgidulus, tam longè lateve se diffundit. Porrò hæc omnia si cum ovuli mulieris fecundationis comparaveris, isthæc inter se non minus quam *ovum ovo* similia comperies, easdemque Creatoris leges utrobique recognosces; quæ enim ab infante ab ubere matris semoto ab alienari videbantur in oduliorum viribus & potentiis, ad infantem post liminio redeunt. Sed illæ leges circulationis sunt leges, a quibus incepit vita embryonis, eædem ipsæ erunt quibus impostexum pergent in ablactato infante circulatio sanguinis & vita.

Tam facilibus & obviis dapibus, ex herbis nempè & oleribus, ali debebat & sustentari hominis a creatione recentis, peccatique fatalis inexperti vita: imò verò, victu tam parco, tamque simplici enutrita, vix tandem aliquando cessatura fuisset innocentis hominis vita, quæ vel a perpetrato primi parentis scelere, ad plura annorum sæcula durare potuit; fortè etiam durare perseveravisset, nisi jugo mortis aut imperio strictiùs adhuc & de novo gentem humanam mancipasset universæ *carnis*, ut habet Scriptura, *viarumque* illius corruptio, hoc est integra morum perversitas. Exinde enim providente Creatoris misericordia, ne *hominibus malum proni* pullulantia in dies peccamina secundo diluvio eluere cogeretur, peccandi occasiones antevertere voluit, gulæ impotentiæ indulgendo carnium esum, ne inobedientiæ facto jam periculo, in vetitumque nitl solitus homo, inconcessas animalium carnes glutire auderet, qui posthabito Creatoris mandato, interdictum fructum attingere veritus non fuerat. Indecorum carnium esus titulum! tristem epocham! interim tam infelices dapes perditè amat Christiana gens! carnisque priviumque ferè haberet non secùs ac sanitatis aut virtæ scandalum! carnibus tamen carere potuisset, quandoquidem acta carnium copia, minui manifestè cœperit hominum vita. Ergonè conjicere vetabit Religio, amoris aut clementiæ argumento fuisse, de non edendis carnibus sancitam a Creatore legem, qui hominem condendo ut maximè longævus esset, iis illum astringi voluerit eduliis, quæ consilio divino, prorogando scilicet vitæ termino conducibilia magis erant: inde solvendo ei illi objecto, quo carnium utilitates elevant aut protegant; utiles quidem aut conducibiles sanitati esse eas Creatoris indulgentia, qui patris optimi more, *scorpionem pro ovo*, *serpentem pro pisce* non dabit; at indidem colliges, oleribus utiles esse minùs,

nam

nam utrobique licet recognoscas Dei beneficia, in oleribus tuendæ hominum vitæ assignatis observabis Creatoris opera sua condentis providam sapientiam, in carnibus verò concessis Dei miserentis indulgentiam. Has ergo & adoptat medicina, sed qua ratione producendæ vitæ idoneas minùs sanxerat illas Creator, conservandæ sanitati ut aptas minùs eas tamen indulgebit.

Rationem ostendit corporis humani textura. Prò confesso habetur, licium illius ex vasculorum filis innumerabilibus textum esse, tum & maximam *fluidorum* seu sanguinis iis vasculis contenti partem, albam esse & *lymphaticam*; hoc ipsum confirmante calculo, quo patet decuplam esse in sanguine albæ partis quantitatem; quibus si addideris, qualis est partis albæ sanguinis ad rubram ratio, talem circiter esse, ejusdem illius albæ partis quantitatis ad solidarum partium massam, qualia sunt 20. (quod in homine robusto sanguinis mensura est) ad 180. (quod in eodem massæ corporis pondus esse potest) facilè intelliges quæ alendo corpori humano aptiora erunt edulia. Hæc certè erunt quæ gravidandis insuccandisque *solidis* partibus magis erunt idonea, cùm eo tendat nutricatus ratio, ut molis plùs & magnitudinis sibi faciant *solidæ* corporis partes. Sed aliunde compertum est, albam esse vel *lymphaticam* sanguinis portionem, quæ in nutrimentum corporis cedit: concludendum ergò superest, aptiora esse nutricationi edulia, unde sanguini redibit portionis albæ proventus major. Ejusmodi indolis erunt animalium carnes, quæ suo quem præ se ferunt rubore, sanguinis partes quibus turgent ob oculos ponunt, rubram nempè illius partem? ex adverso expendas olerum, fructuum, seminumve succos; albidi sunt & *lymphatici*, de *mucilaginum*, pulparumve genere, ad *lympham* sanguinis nutritiam proximè accedentes, colore, vultu, sapore; affines diceres aut cognatos, tam bellè *lympham* nutritiam referunt, aut æmulantur.

Perperam elevabis carnium conditionem, hoc titulo, ut ajunt, præ oleribus commendabilem magis, quòd illæ succi plus habeant & juris, hujusque cocti meliusque subacti; qua de causa, ut stomacho negotii minùs facessant, in vasis tenuantur magis, faciliùs distribuuntur, uberiorique transpirationi excernuntur.

At hic malè sanus est vulgi medicorum error. Quasi affirmares ideò præferendum esse vino *spiritum vini*, quod defecatior sit, subtilior, coctusque magis; sed quanto sanitati offendiculo esse consuevit ejusmodi conceptus, malo suo experiuntur, qui *inebriaminibus* ejusmodi delectantur; invenias enim neminem qui stomacho laboret frequentius, adeò ut cruditatibus nemo objiciatur crebriùs, quam qui *spiritui vini* indulserunt. *Sed ne extrà oleas*. Saltem palam est eam esse indolem succorum, qui ex oleribus proveniunt, ut cum alba sanguinis portione meliùs congruant; quibus de causis, iisque pluribus, modo dictum est; alia tamen addenda venit ratio quæ rem evincit. Coctio major quam in sanguine appellant, a rubedine concluditur, ex purpuræ enim nitore bonitatem sanguinis afferunt & defecationem; atque in globulorum lubricorum maximè & volubilium coagmentatione positum esse sanguinis ruborem sensibus demonstratur, argumento non ambiguo, nutricationi incongruam esse partem sanguinis rubram.

Est enim nutritio linitûs genus aut incrustationis, qua nutritiorum succorum particulæ, non secùs ac tessellæ tenues internis vasorum parietibus filacium, lamellatimque applicantur, affricantur & adunantur. Conveniuntnè tam crulliffationi globosæ particulæ, lubricæ imprimis & volubiles, ut situs omnis & quietis impatientes, sic quoque elabi gestientes? Congruens certè magis erit lentæ materies, mollis & flexuosa, adhæsus amans & compactionis; qua sum si conferas oleraceos, farinarioſvè succos, si illorum particularum texturam, figu-

Digitized by Google

figuram, colorem, habitudinem; quàm proximè accedant ad albæ sanguinis partis ingenium & conditionem recognoscere erit; proindeque nutricationi præ carnariis succis maximè idoneos.

Indultum igitur a Deo carnibus animalium alendi jus agnoscendum est, sic tamen ut secunda Creatoris voluntas, cujus prior aut primaria hæc esset olerum prærogativa. Sine pœnitentia enim sunt dona Dei, unde quæ illo creante semel instituta sunt atque concessa, constanter perseverabunt. Itaque olera sunt adhuc quorum clientelæ creditæ sunt sinceræ Creatoris voluntates primaque decreta: (a) *Dixit Deus, ecce dedi vobis omnem herbam..... olera virentia & universa ligna..... ut sint vobis in escam.* In his ergo condi voluit nutricatus energias, potentias aut leges, quas in humano corpore exerendas, explicandasque haberent, tùm & convenientias, quibus cum humani corporis *mechanismo* & ordinatione congruerent; subintelliges circulationis leges, his enim continendis destinata fuisse olera liquet, in quantùm a laudabili chyli conditione manat sanguinis circuitus felicitas. Verùm, quod oleraceorum eduliorum jus imprimis elevat, boni nihil aut tolerabilis habent ad nutricationem animalium carnes, quod non ferant acceptum ab oleraceis; nam quòd in laudabilia alimenta adoptentur, annè alia de causa, quod ex herbarum succis coaluerint. Hinc carnes animalium, quæ ex aliis animalibus vivunt ex alimentorum *enchymorum* classe expunguntur; talia sunt, *ursus, leo, vorvus, accipiter*, &c. quæ animalium carnificina nutriuntur. Sic & inter cupidias & mera gulæ irritamenta numerantur potiùs *anseres*, & *anates* qui ex insectis, imò & bufonibus vescuntur, quam inter optabiles dapes. Contrà dilaudantur quæ juniora sunt animalia lacte materno madida adhuc & tenerescentia, tum quæ selectioribus herbis pascuntur, aut pinguioribus insuccantur seminibus. Iuterim, ut ut aspernabiles non habebis nomine hoc solo commendas animalium carnes; meminerisid omne boni succi ab oleribus provenientis, quod in corpus nostrum transmittunt, a primæva conditione sua desciviisse. Fecerunt enim animalium stomachi critus, vasorum peristole & succi illius in carnescompactura, *antinomiæ* genus, quo a primævis partium posituris deflectentes succorum herbarum quæ comestæ sunt, particulæ ab iis quæ a Creatore positæ erant prioribus regulis recedunt serviuntque secundariis, eis nempe quæ corporis *mechanismo* præsunt. Undeni obliteratæ, obscuratæ saltem, corporis animalium mechanismi virtute, hujusque imperio fractæ aut adulteratæ Creatoris leges, tuendæ corporis œconomiæ cujus causa institutæ fuerant, pares minùs sunt. Indene repeti dedeceret, ut primi sic & nostri ævi invectam hominum vitæ brevitatem?

Hoc omne ut in prospectum veniat, vegetationi plantarum nutricationem corporis comparabis, insitionique accretionem illius. Sub hoc conceptu herbæ succum habebis non secus ac dilutum quoddam ex taleolarum myriadibus, quas creatione insevit aquis rerum Conditor. Hinc concipies, herbarum succos ipsissimas esse aquas quas in principio creavit Deus ejusmodi germinibus seu taleolis fetas quas terræ combiberunt, & quas sorbent herbæ, hæ autem ab animalibus comestæ, in illorum carnes facessunt. Porrò taleolarum exemplo (quæ arborum segmina sunt hinc & inde truncata. obvia proinde perviaque ascendentibus e terrarum sinu succis) omnem nutricationis artem intelligere datur. Solutis intra hominis viscera animalium carnibus, taleolarum quæ in eos tubulos, ex quibus coaluerant carnes cesserant, demolitio fit. sic ut eædem illæ taleolæ, non secùs ac cylindrici tubuli, hinc & inde pervii, *lymphæque* san-

(a) *Genes. c. 9. v. 3. Genes. c. 1. v. 29.*

Digitized by Google

sanguinis patentes, seriatim vasculorum internis parietibus, ut terræ superficiei taleolæ, inserantur & adhæresçant; has taleolas subiens & perluens sanguinis *lympha* dilatat, implet, vegetat, suoque glutine ferruminat & unit. Inde venit discrimen quod intercedit ea inter quæ ex carnibus, & ea quæ ex oleribus sunt nutrimina; quæ ex demolitis carnibus proveniunt, rudera sunt succorum qui in substantias herbarum coaluerant, materiaturæ ergò quæ cum in compositionem corporis alterius venerint, proprios sibi fecerant situs, singularesve expertæ fuerant posituras; quibus ut aprarentur, nativas quas a Creatore, hominis immediatè alendi causa, susceperant *directiones*, deponere debuerunt & exuere, ut ea quæ animali nutriendo conveniebant induerent. Secùs fuisset si olera ipsa immediatè homini alendo venissent, ipsissimarum enim Creatoris legum, *tendentiarum*, jussarumque *directionum* non infidi custodes, bona tam multa, tam singularia commoda humano corpori integra omnia & intemerata apportassent, quæ immutata, inalienata ad Creatoris mentem functiones illius regerent, œconomiamque tuerentur. Posthac quænam sint, carnes, an olera, quæ humano corpori nutriendo aptiora sint facilè judicabis, quæve sanguinis circuitûs tutelæ, perennitati & ordinationi fuerunt utiliora.

Interea adolescit pueri corpus, vegetationumque ritu quæ in plantis eò tendunt non tantùm, ut in molem sibi debitam assurgant, sed etiam, ut de se emittant fructus; simili fit, mirabilique providentia, adolescendo corpus humanum, privato & individuo sibi non solùm prospicit, sed & soboleſcendo speciei providet aut posteritati; hinc quasi illi parùm fuisset ea protulisse organa, quæ vitam illi assererent, tunc expromit ea quæ vitam ex se prodituris suppeditent aut originem. Itaque matureſcente puero, non secùs ac exorientia sidera, emergentia videas organa; in his enim advertere est vegetationes novas functiones, opera nova, imò verò renovata mundi renascentis primordia; ubi mirari ne cesses beneficam æquè ac omnipotentem Creatoris virtutem! ille ipse misellus homo quem vidisti nuper ortum è nihilo, ecce eò virtutis & potentiæ jubente Creatore sic elevatus, ut proferendo de se hominum mundo par esset; quanto enim posterum numero ex se proferendo suffecit conditus primus parens, tanto sufficeret hodiernus homo. Prodigii illius futuri pignora sunt aut testimonia testes in viris, in feminis uterus, hæ enim partes quæ hactenùs sibi solis servierunt, usûs alieni mox erunt. Privato namque officio fungi pertæsæ, publico aut communi se devovent.

Labente tertio circiter annorum lustro, corporis œconomiæ venit isthæc nova facies; qua nata causa, aut qua data occasione, perspicuum facit partium utrique sexui singularium conditio. Evolutio fuit, quæ huc usque facta est corporis humani efformatio, sed evolvendas inter partes explicantur ultimæ, quæ densiùs complicabantur; quo dato partis nullius tardare diutius debuit evolutio quam testium in viris, & in feminis uteri. Testis filarium est unici tubuli qui continuus est, non intercisus, sed orbibus mille aut flexuris distinctus, tamque multiplex, ut evolutus in trecentas & ampliùs ulnas exporrigatur; ubi si consideres loci angustias, partis molem, longitudinem ductus, diametri exilitatem, industriam naturæ, operis laborem, breve senties insumpti temporis intervallum. Simile offert naturæ miraculum uteri fabrica: Cavitas est vix aliquot lineis ab origine lata, tanti spatii illa ætate facta capax, ut corpus pede uno & ampliùs longum condere possit; fibrata pars est, cincta fibris vix digito longis, quæ ad palmas plures elongari possunt. Addideris tubulatam esse partem illam aut *vasculosam*, unde concludes in utero ut in testibus, vasa esse aut ductus, qui ad longitudinem tantam prodeuntur; utrobique enim majorum corporis vasorum ex-

porrectas appendices concipere datur, quæ cum vasis unde producuntur continuæ sint, ejusdemque cum illis diametri & figuræ, quæ cylindracea est, tùm & similis posituræ & directionis, resistentiæ nihil fluento succorum, qui a majoribus vasis afferuntur, objicient; imò verò patulæ ut sunt, invectos ex iis succos sinu suo aut capacitate ultro admittent. An ut illic torpendo stagnent, considentve? ab animalis œconomiæ legibus abhorret isthuc moræ genus. Sanguis ergò, ut pote sequax, tùm & undequaque pressus protensos tubulos subeundo pererrat, illorumque flexuras peragrando circulat. Itaque ætas aut tempus est quo microcosmo orbes novi adnasci consueverunt; viris alter, quem testes in puberibus efformant, alter fœminis, quem in viris maturis uterus effingit; quos cum circumactus intrà illorum ductus sanguinis necessario pervadere debeat, cuique sexui sub puberibus annis propria advenit circulatio sanguinis, eadem legum serie mechanismo eodem qui generalem ceu communem universo corpori circulationem cœpit perfecitve.

At verò cujusque sanguinis circuitus singularis terminus est non infrequens, succi alicujus circulatione elaborati *secretio*, quæ neque hic defraudabit, utrobique enim *secretionem* cuique sexui singularem succedere videas; in altero partis albæ sanguinis, qui succus seminalis est, adolescentibus singularis, rubræ in altero, qui sanguis menstruus est, adolescentulis proprius. Hincne temerè conjiceretur sanguinis partem principem esse illam quæ alba est, ut pote cum nobilioris sexus functioni propriæ designetur? ut ut sit quantùm duplici huic, naturæque duplicis, *secretioni* contribuat sanguinis circulatio, intelligitur illo ex renovamine quod sub pubertatis annis sexui utrique contigit. Juvenes narium hæmorrhagiæ fatigant, mentum illis lanugine vestitur, vox gallulascit; in fœminis mammæ sororiant, prodeunt menses: in utrisque naturæ fit redintegratio, tantæ virtutis aut energiæ, ut egerminante pubertatis ætate sponte cessent chronici affectus, qui assiduas medentium operas eludendo, cuilibet medicaminum omnipotentiæ obsurduerant. Microscomo jubilæum tunc temporis contingere diceres, quo anteacta peccamina naturæ delerentur, aut illius obliterarentur delicta. Tam singularis eventus causa est in illam ætatem cadens absoluta partium evolutio, aut organorum illiusmodi perfectio, qua illorum tubulis contigerit elaterii satis, tùm & modus, mensura, *tonus*, capacitas & exitus, quæ *secretionibus* exercendis opus sunt. Ultima quasi manus est organis imposita, illam iis addens firmitudinem; qua tuitioni suæ retineant necessaria, superflua eructent; superflua dices, non impura, bonis etenim tam abundè dives natura, vel bona profundit. Ubi memineris *secretiones* illas, suo quasque sexui singulares, opera esse naturæ elaborantis bona, non ejicientis inutilia; quandoquidem eametipsa quæ modò *secernit*, ejus naturæ sunt, ut sanguinis circulationi aliquando reddita prosperè cedant, animalisque œconomiæ lucro apponi possint. Igitur, quæ sub pubertatis annis enascuntur circulationis novæ leges, eò diriguntur non tantùm, ut novi succi *secernantur*, semen nempe in viris, in fœminis sanguis menstruus, sed &, ut hic & illud intra sanguinis fluentum redeuntia circulent non infeliciter. Reipsa ad sanguinem remeare semen ostendit cœlibum exemplum, qui vel *se castrarunt propter Regnum Dei*, vel *cum mulieribus se non coinquinaverunt*, qui certè feriante aut reside semine, morborum iliade afflictarentur, nisi apportatum a sanguine in dies, tam citò & innoxiè sanguinis fluento reportaretur. Eiusdem est fortunæ menstruus sanguis, qui in prægnantibus cohibitus, periculi nihil (si demas ineluctabilia gravidatis incommoda) sanitatis aut vitæ muniis apportat. Quomodo prosperè microscomo cedant aut commodè tam procellosi motus, variantes adeò vicissitudines, conversionesque tam subitaneæ, intelligere est ex acquisita partibus,

Digitized by Google

tibus, ſtabilitave circa pubertatis annos mutua *ſolidorum* cum *fluidis* ſymmetria, indeque manante œconomiæ animalis & legum circulationis harmonia; quippe huc uſque perennata eſt vis eadem aut potentia, a qua, ut pridem exorſa ſunt in protoplaſto germine primordia vitæ, in adulto corpore matureſcunt aut explicantur ſanitatis munia.

CAPUT XIV.

De ſanguinis circuitûs variantiis in Ephebis & in Virginibus; in Prægnantibus & Pueris; tùm & in lactantibus feminis.

SANGUINIS ergò circulationis augmentum & amplificatio illud eſt, quod ſexui utrique, ubi maturuerit, accidere conſuevit. In altero enim, qui virilis eſt *ſecretio* ſucci eſt; cui cum ſanguine remiſceri & circulare moris eſt; in altero, ſemineo ſcilicet, ſecreti ſanguinis excretio eſt, familiaris adeò ſanguinis unde exiit maſſæ, aut amicabilis ut illi cum temporis ratio poſtulat, ad ipſammet innoxiè regredi detur. Interim phœnomenon omnium, quæ ephebis accidere ſolent, author ille ſuccus eſt; ſic ut, molles & ignavos videas ſemimares aut eunuchos, imberbes, & omni ut virtute vita & dignitate nobilioris ſexus miſere defectos. Unde pubertatem vegetationi non malè comparabis, ætas enim eſt novo fecundata ſpiritu, ſub qua non ſecùs ac ſub novo beniguèque aſpirante cælo, omnia revireſcunt non ſolùm, ſed & egerminant nova. *Solidorum* elaſticitati amplificatæ, milleque elateriis, quæ regrediendo revehit ſeminalis ſuccus, exſuſcitatæ id omne imputabis. Alterum *lymphæ* genus eſt a *lympha matre* deſcendens, elaterioque primogenio fetum, unde animatæ pubentis nerviceæ partes, *oſcillationes* ebulliunt; a quibus denovo tuditati vaſorum parietes, quos vehunt ſuccos quaſſant vegetius, terunt, attenuant, eoſque circulationi habiliores reddunt, faciliores, expeditioreſque. Hinc *ſpirituum*, ut loqui amant, uberrima ſeges, meliùs nervorum *lymphæ*, ceu *ſucci nervoſi* copia major, creſcere tantò ſolita, quanto crevit lymphæ ſanguinis attenuatio. In his autem omnibus cernere eſt eoſdem naturæ in operando mores, eaſdem leges, par ingenium; etenim vitæ munia inchoavit & organa elaterii vis, eadem hæc complet & abſolvit; a circulationis legibus cœperunt, circulatione ſanguinis amplificantur; cœperunt a *lympha matre*, deſinunt in *lympham*, *ſeminalem* nempe, quæ cum ovo fecundando par ſit, mater quoque erit excludendi fetûs, quem in lucem profert. Hic aliundè obſervabis non inutilem naturæ ſagacitatem, imò utilem commodis ſuis & uſibus propriis ſervientem; ſeminalis enim ſuccus; cujus eudendi cauſa integra abſumpſit annorum luſtra, ut primùm numeris omnibus abſolutus eſt, circulationis ſanguinis, ut optimæ parenti a qua natus eſt, quaſi gratus vices vellet rependere, obnoxium ſe reddit, ſuaque illi mancipat officia, cui dum ſuam acceptam refert exiſtentiam perfectionem reddit & complementum. Vivifica aura eſt, ſtimulo cujus aut eſtro vellicata fibrarum elaſticitas, ut vividiorem, ſic potentionem exſuſcitat *oſcillandi* vim; hoc autem ſubſidio opus erat promovendæ ſanguinis circulationi ſub pubertatis annis, ubi protractis longiùs & exporrectis plurium partium tubulis (*ſeminalibus* inprimis, quibus teſticuli glomerantur ea denſitate, ut inter centum ulnas & ampliùs reſolvi queant) e tam longinquo remeabilis ſanguis ad cor revehendus erat. Inſuper aliud commodi

Digitized by Google

ſanguinis circulationi exinde redit, impetus nempe vis, quæ cum a diſtantiſs non parùm adjuvetur, eo fortior illa erit, quò longiores diſtantiæ fuerint; quo conceſſo; impetus quantùm accedet illis partibus, quæ centenariis ulnis creverint? arces hæ ſunt, aut leges ſirb quibus humanum corpus elaborari vides; unde intelligas, quàm parùm ſit illud quod inſumitur materiæ, quam multùm induſtriæ, quod adhibetur! fluidi pauxillum eſt, quod in teſticulorum uſus cedit, perplurium ulnarum eſt, quod *ſolidis*, (tubulorum nempe menſuræ) adjicitur. Revera, quidquid augminis veniat corpori dum pubet, quidquid complementi detur omnibus illius functionibus, harum nulli tantùm additur, quantùm animali; partibus nullis tantùm, quantùm nervicis. Hinc ſenſus acuuntur, ſapit mens, imaginatio colluſtratur, quæ quidem omnia ad animam ſpectant, at corpori ſingulare & proprium eſt vitium augmentum, quo pollent puberes, adeò verùm eſt in regimine œconomiæ animalis, deberi primas *ſolidis*, quorum complemento ac robori ſingulariter allaborat natura! interim, illud mediocre non eſt, quod *fluidis* contingit boni, namque tunc temporis ſanguis tenuatur, purgatur, perficitur; at ut hoc concedendum eſt, neque diffitendum alterum illud, totum hoc quod *fluidis* accedit optimi, aſcititium illis aliundo eſſe, a *ſolidis* nempe commodari, ut pote comminutionis, defecationis & *ſecretionis* omnis authoribus aut cauſis. *Solidorum* energiæ aliud argumentum eſt gallulantium vox ſeu raucedo pubentibus familiaris; ſonorum enim inſtar qui organorum ſunt effectus, organicarum partium modus aut effectio eſt iſthæc vocis vitiatio. Cum ergò chordarum ritu quæ plùs minùs tenſæ ſunt, plùs minùs acutus eliditur ſonus, ſimiliter deflectente in puberibus gutturis fibrarum *tono*, primò abſona fit vox, uſque dùm illo ut convenit modulato clareſcat; fidicinum exemplo, qui dùm lyræ nervos tendendo, modulantur, inconditos primò & ſtridulos edunt ſonos, uſque dùm concordes illi facti modulate pulſentur & jucundè ſonent. Hùc quoque facit barbæ germinatus, qui fibrarum cutis elaterii preſſus aut conamen ultimum eſt, quo excluſi pilorum bulbi protruduntur & germinant. Interim nec caſſæ, nec ſpuriæ ſunt ejuſmodi fructificationes, non ſecùs ac enim veri frutices ali poſtulant; in his ergò ſingulariter quoque circulabit ſanguis; qua lege, quo ordine, quo artificio, arguit tubulatorum ejuſmodi ſurculorum elaſticitas, menſuras, textus, & cum iis omnibus lentor & teneritudo, in annos tamen durabilis.

Clanculum, inconſciiſque fermè viris, ſanguinis eorum circulationi contingunt ejuſmodi acceſſiones; at manifeſtæ ſunt & obviæ ſenſibus quæ feminis accidunt. In his ipſa ſanguinis purpura excernitur, meliùs, ipſemet purus putus ſanguis foràs effertur. Igitur amplificatio quoque eſt ſanguinis circuitus, qui cum plures per annos ad uterum per arterias advectus per venas immediate ad cor revehebatur, tertio tandem labente annorum luſtro, carceres tranſiliens elabitur. Ratio eſt elaſticæ virtutis argumentum, quæ in adultis virginibus, non ſecus ac in ephebis dictum eſt, ætate matureſcente creſcens, ut preſſus aut oſcillationis vegetioris, ita fortioris impulſus aut impetus capacior evaſit. Sic eſt, at aliam eamque propriam magis cauſam oſtendit in hunc ætatis articulum cadens vaſorum arterialium evolutio. Arteriacus enim tubulus eſt quodlibet excretorium vas, quem emergere oportet, antequam *ſecretio* prodeat aut exerceatur. Neque remorabitur ſucci ſecreti color cujuſcunque vultus aut faciei ille fuerit, arteriacus tubulus eſt quo educitur. Unde ſucci qui excernitur ratione, arterias non malè divides in ſanguinales, quæ ſanguinem ipſum arterialem vehant, & *lymphaticas*, quæ *lympham* arterialem excernant. Neque ſomnianti phantaſiæ dabis iſtud arteriarum diſcrimen, innuit enim *puncti ſalientis oſcillantiſque* in illo ſucci albo, ad arteriæ eſſen-

Digitized by Google

eſſentiam non omnino pertinere, ut ſanguinis purpuram contineat. Ut ut ſit, adoleſcente uteriuslibet ſecus corpore, ſtupendum quàm denſè egerminare neceſſe ſit *lymphaticas* arterias! vix enim concipiendo es, quoto numero enaſci oporteat *excretoria* vaſa quæ excipiendis mille ſuccis in dies emerſuris parata ſint. Interim vaſculorum *ſecretoriorum* numerum aſſequi ſi cupias, oſcilla numerabis, quibus eructantur ſecreti ſucci, namque tot ſunt *excretoriorum* exitus. Horum milliaria oſtendit inſpecta cutis ſuperficies, cujus ſingula ferè puncta, exitus ejuſmodi centenarios conſpicillis exhibent, tenues adeo, ut cæcorum emiſſariorum more fumanti ſanguini vaporarium in cute continuò parent. Hæc autem ſpiracula, pro tubulorum excretoriorum extremitatibus habenda eſſe conſtat, ea ex obſervatione non ancipiti, qua compertum eſt, nullum eſſe fluidum, quod ſui vaſis exſors ſit; porro vas illud arteriæ ſanguinali continuum eſſe evincit *injectio*, quæ ex idoneo liquore in arteriam ſanguinalem facta, in *lymphaticas* arterias tranſit. Immenſæ ſpiraculorum ejuſmodi, quæ *inſenſibilem perſpirationem* externam ſecernunt, multitudini, ea ſi addas quæ *inſenſibilem perſpirationem* internam funduut, quibus omnes & ſingulæ membranæ madent, quibus viſcera fumant, quibus denique lenteſcunt fibræ, molleſcuntve numerandis, quæ illis oſtiolis continuæ ſunt, *lymphaticis* arteriis impar evades.

At quorſum, inquies, memorandum iſthuc non numerandarum arteriarum novum genus? videlicet ut cæterarum *ſecretionum* exemplo, *menſtrui* ſanguinis ſecernendi artes, rationes, *mechaniſmum* & leges intelligere detur; maximè cum partes inter omnes corporis humani, ulla vix ſit, quæ præ utero, *lymphaticis* arteriis luxuriet magis. Cum enim omnium maximè dilatabilis ſit, impluvii genus factus eſt, *lymphaticis* arteriis, non ſecus ac colliquiis aut elicibus undequaque pervius, quò perpluente undique roſcido ſucco aſſiduè madens, flexibilis fieret & ſequax. Verum, præter hunc, qui cæteris *ſecretoriis* communis eſt uſum, alterum obtinent *lymphaticæ* uteri arteriæ. Hic uſus ut in proſpectum veniat, memineris oportet, inſinceras ſemper eſſe corporis quaslibet *ſecretiones*, cum enim tantæ non ſint rigiditatis tubulorum quibus excipiuntur, vehunturve diametri, quin appellentium ad ſe ſuccorum impetui cedendo aliquatenus dehiſcere queant, miſceri ſe illæ patiuntur, de ſuccorum unde delibantur maſſa ſpirantes aliquid, aut evehentes: hinc liquet quantum obſequibiles factos eſſe *excretoriorum* tubulorum parietes, dilatarique dociles oporteat, qui vi aut arte, ſuum ultrà tonum hiare non recuſant. Vis illa, qua morbidè coguntur diametri vaſorum, aut violantur tubulorum capacitates, & unde turbatis confuſiſve *ſecretionibus*, enaſcuntur morbi, aliàs tradetur, ſed artem qua vinci ſe concedunt, aut amant oſtendit uteri fabricatio aut *mechaniſmus*. Quindecim annorum hoc opus, hic labor eſt, qui a natura inſumpti ſunt in cudendis aut elaborandis tubulorum uteri menſuris, proportionibus, *tono*, diametris & diſtantiis. Uterus enim cavum viſcus eſt miris mille modis glomeratum, tubulis compactum brevibus, ſi ex eorum menſura præſenti judices; longiſſimis autem, ſi futuram proſpicias. De diametris idem eſt, in præſentia auguſtiſſimæ ſunt, in futurum dilatabiles maximè cochleis comparabis, quæ in ſe recollectæ breviſſimæ videntur, dum in ſe deſcendunt, at longiſſimæ cum ad motum ſtimulatæ in longam tenduntur alvum. Sic eſt de uteri canaliculis, intra ſe coacti breviantur, at quaſi *vermiculari* motu explicarent ſe, in longum exporriguntur. *Elateris* genus habent mechanici aut artifices, quod *cochleam* nuncupant, anne exemplar hoc eſſet *elateris* illius, quo elongant ſe uteri tubuli? indecora fortè, maleque conveniens cum Creatoris majeſtate comparatio eſt, tolerabilis tamen, in quantùm humani conceptus adju-

adjuvabit infirmitatem. Interea, innati partibus *peristaltici* motus aut *oscillatorii* argumentumne dari potest evidentius? at motus illius proprium est, a tubulorum principiis ad illorum fines succos quasi undulando deducere, adeo ut quò longiùs exporrecti fuerint tubuli, a distantiis longioribus *oscillando* ille motus succos reducet a distantioribus locis. At ecce vis illa, scilicet impetus quo cum descendens sanguis per arterias sanguinales, in *lymphaticas* agitando solito fortiùs diametros earum cogit, *tonum*que violat, unde prorosida *lympha* cui uni se emendæ natæ erant *lymphaticæ* arteriæ, ipsissimum sanguinem excipiunt, secernunt, funduntque. Phœnomeni illius comitem habes aliam causam, in *plethora* nempe, non generali quidem, quæ corpori universo oneri sit, sed particulari, quæ uni utero sit incommodo. Dum per quindecim annos crescendo seque evolvendo in vasculorum numerosiores orbes flectitur, sinuaturve uterus, nova circulanti ad se sanguini parat aut aperit implenda spatia, nova proinde illius ad cor reditui nectit moras; hincque nova veniunt legenda sanguini, relegendaque vestigia, quibus in circulando tardatus lentescit, lentescendoque congeritur in dies aut cumulatur, suaque gravis & pulsus mole, fortiùs irruit per arterias sanguinales, quæ succorum pondere molestatæ, vehementiùs premunt sanguinem, & in *lymphaticas* in quas finduntur, adigunt. Sed cum ejusdem posituræ & directionis sint *capillares* arteriæ tum sanguinales, tum *lymphaticæ*, ut pote ex eodem trunco manantes, ex accedente pressus & impetus majoris vi intelligitur adacto sanguini cedere debere *lymphaticas*.

Ullibine architectantis naturæ industriam mirabere magis? interim animadvertere ibidem est admirabilem non minùs providentiam; quod cæteris *secretionibus* moris est, ad *mensium* secretionem non attinet, ut enim continua hæc esse non debuit, instituenda fuere temporum intervalla, ad quorum leges recurreret. Humani enim generis ager uterus est, cui ut terris serendis cessata sua opus erant; revera ut assiduis nimium imbribus ebria terra, salis infatuati instar, ad nihil valet, similiter continuò exuperante sanguine fatur uterus, fecundationi evasisset inidoneus. Igitur ut rori fecundanti, sic menstrui sanguinis utili rorationi, suæ sunt dictæ leges, institutæ suæ periodi, quæ mensis unius factæ sunt; sed qua arte, qua ratione aut arcano, ex eodem uteri fabricæ *mechanismo* eruitur. Narratum est, quemadmodum præoccupatum sit quindecim annorum spatium in concinnandis, explicandis, ordinandisve tubulorum uteri mensuris, proportionibus, commensu, diametris, idem erit ac cogitasse, toto hoc temporis intervallo occupatam fuisse naturam, informando, intendendo, modulandove fibrarum elaterio & *tono*. Sed elateriorum sui sunt intensionis gradus, ultimumque rigiditatis punctum, quò cum ascendit intensa elaterii vis, sua non secus ac laxata digula retenditur; similiter, cumulata lentescentis intra uteri vascula sanguinis mole, suum ad ultimum intentionis gradum evecta fibrarum elasticitas, ad nativum, unde extendendo se hæ recesserant *tonum* regreditur, quemque combiberant sanguinem redeundo ad se, seque deprimendo intra uterum eructant. Intra uterum, inquam, ubi alterum habes naturæ sagacitatis indicium: mirum enim, quantùm conferat illa uteri cavitas, ad determinandam illam *secretionem*; hac *mechanismi* lege, qua pressu aut *oscillatione* pulsus liquor, eo sponte evocatur ubi resistentiæ minùs est; porro a tergo pulsus intra uteri vasa sanguis, horumque pressu ad fluendum coactus, intra uteri cavum ubi minùs resistitur, necessariò & certò dirigitur, derivatur, tandemque delabitur. Igitur in arteriis *lymphaticis* alterum observare est tensionis gradum, qui nativus est, proprium formans illarum diametrum, propriumque fibrarum *tonum*, unde resultat singularis ca-

paci-

Digitized by Google

pacitas, quæ *lymphaticum* ſuccum unicè admittendo expuit ſanguinis purpuram, tum & alterum qui adjicialis eſt, quo aſcendunt vaſorum fibræ, cumulatorum ſuccorum *plethora* turgentes. Adjicialis hic gradus is eſt quo perveniunt ſuum ultra nativum *tonum*, & innoxiè extendi ſe patiuntur *lymphaticarum* arteriarum fibræ. At iſtiuſmodi extenſione quaſi ſtimulata illarum *elaſticitas* ſe recolligit, in ſeque redeuntes vaſorum parietes, quos continent ſuccos premendo exprimunt & evacuant. Sic definitam habes menſium periodorum, quibus recurrere debet menſium eruptio, cogitando menſuram hanc eandem eſſe cum illa temporis quo currente naſcitur intra ſanguinales arterias ſanguinis moles aut exuperantia talis quæ recludi aut dilatari cogat *lymphaticarum* capacitates. Atqui arietanti ſanguinis moli ingreſſum per menſem integrum intercludunt *lymphaticæ arteriæ*, quo exacto ab eadem adacta mole dilatari ſe ſinunt harum diametri; igitur intra menſem eò molis & impetus aſſurgit intra ſanguinales ſanguis, quibus non poteſt non cedere *lymphaticarum* arteriarum elaterium & *tonus*; menſibus ergo ſingulis prodibit iſthæc evacuatio. Sed quod prodigium auget, ad dies tantùm aliquot, abſque nimietatis periculo pergere hæc ſuevit; ut enim amica vis eſt, quæ *lymphaticis* arteriis facta eſt, amicè quoque componi cito ſe ſinit, idque ut eorumdem organorum, ita earumdem legum ratione; certo argumento, proprium ac genuinum eſſe omnem illum *mechaniſmum*, qui hic in exponendis naturæ phœnomenis uſurpatur; in quo ſemper & ubique videas ſimplicitatem in multiplicitate mirabilem, ſtupendamque in ſimplicitate multiplicitatem. Etenim evacuationem hanc permiſit fibrarum elaterium, comprimit elaterium; fluente ſanguine detument arteriæ ſanguinales? decreſcunt ſimul ſanguinis moles & impetus, perit & illa vis *lymphaticarum tonum* aut oſcilla cogens. Verùm cum non adeo violatus fuerit *lymphaticarum tonus*, quin in ſe redire poſſint aut detumeſcere illarum parietes, vaneſcente mole unde tumebant, ita ſe recolliguntur, ad nativumque redeunt *tonum*, ad ſuas capacitates, proprioſve diametros, unde lymphatico ſucco admittendo iterum redditi pares, *ſecretioni* illius unicè vacant. Sed eadem opera ſanguini admittendo impares facti omnem illi claudunt aditum, qui aliunde intra ſanguinales arterias repreſſus, ad venarum ora, a quibus ad lymphaticas arterias deflexerat, reflectitur, illarumque ductu revehitur ad cor. Interea, per cæcos & vorticoſos vaſorum quibus denſè texitur uterus, mæandros repere coactus ſanguis, lenteſcendo per uterum ambulat, in quo molis aut exuperantiæ in futurum menſem primordia poni obſervabis, ſic enim in dies detumendo minùs quàm intumeſcendo vaſa, erumpendum ſanguinem cumulant ſenſim, ad menſtruamque evacuationem ſe accingunt.

Sic itaque ſe habent animalis œconomiæ res; in puncto quovis, quolibet in articulo explorandam ſuſceperis adminiſtrationem illius, eundem Creatoris digitum vides inceſſanter operantem. Quas in condendis germinibus, quas in fecundandis ovis dixit leges, eaſdem in formando fetu, in edendo illo educandove adhibitas intueris; eaſdemque denique quibus creſcit, adoleſcit, concipit, generat. Revera, gravida facta mulier, earumdem quoque opera ab imminentibus inde periculis ſibi cavet: *directionum & determinationum molis & impetus, capacitatum & diametrorum* mutationibus functiones viſcerum abſolvi, immutarive oſtenſum eſt; non diſſimilibus immutari innoxiè aut alio transferri in prægnantibus menſtruam ſanguinis excretionem hinc intelliges. Enimvero a violatis *lymphaticarum* arteriarum *diametris*, aut iis præter morem dilatatis in virginibus prodeunt menſes, ab iiſdem præter morem conſtrictis retinentur in prægnantibus. Re ipſa, conſtrictionis uteri genus eſt conceptio, qua de cauſa ingravidationis indicium non leve eſt, regionis uteri obſervata depreſſio: ſeu

ſemi-

seminalis aureæ est complexus, unde titillatæ quæ uterum succingunt tunicæ vellicantur, arcanaque & miti crispatura in se gedeuntes, *lymphaticarum* arteriarum dehiscentia priùs oscilla constringendo claudunt. Elasticam vim concipito, qua firmantur tubulorum illorum parietes, hique connivendo magis, appellentibus aut derivatis huc succis, resistentiæ plùs objiciunt aut repagulum fortius, unde quanto faciliùs ad uteri cavum, molleſque & patulos versùs tubulorum exitus deducebant succos ab arteriis sanguinalibus descendentes *oscillationes*, tanto faciliùs illi retropelluntur, retroprestis arctantium se tubulorum *oscillationibus*.

Sed hic videas in *lymphaticas* subitò verti arterias, quæ modò sanguinales erant; illæ enim ipsæ quæ excernendo sanguini *menstruo* in virgine serviebant, in eadem impregnata secernendæ fetui *lymphæ* nutritiæ se commodant. *Metamorphoseos* ejusmodi rationem edocent *placentæ* cum utero adunationis ars & usus. Inoculationis genus est, cujus opera vasa matris cum fetus vasis uniuntur, tum & decapulandi modus, quo è corpore matris succus nutritius in fetus corpus transfunditur. *Placentæ* namque ut bulborum radicularum capillitium est, vasculorum nempe capillamenta ex *chorii* superficie egerminantia. Sed cum plantarum radiculæ vel in ipsas petrarum rimulas insinuando se, ex solo vel infelici aut ficco, id sibi faciunt humoris; unde crescant utiliter; ratione non dissimili, ex ovuli tunicis emergentes vasculorum tubuli (a), *in* uteri, quo devolutum est, vaginulas incidentes, radices figunt, suguntque succos. Vaginularum autem nomine intelligas prominentia uteri oscilla, quæ offerentibus *placentæ* radiculis, resistentiæ minùs objicient; revera obiciſne minùs veni & quàm iis ex uteri vaginulis quæ vocant, & in quas dehiscere consueverunt in virginibus arteriæ sanguinales? illæ enim vaginulæ oscilla *lymphaticarum* arteriarum sunt, quæ in gravidis a sanguinalium officio cessant. Hinc liquet cujusmodi sit placentæ cum utero insitus, inoculatio certè ejusmodi vasorum, quæ vehendæ nutritiæ *lymphæ* dicantur. Præterquamquod enim tali succo devoventur *lymphaticæ* arteriæ, talem quoque ad fetum apportent necesse est inoculata placentæ vasa. Hæc igitur de *lymphaticorum* classe erunt, quæ ab arteriis uteri *lymphaticis* succum sorbentia ad fetum vehent, nisi fortè de *lacteorum* genere habeas, ut pote cum lacteum succum fetui suppeditent. Saltem quidquid ingenii adhibet natura, quidquidve habet apparatus in ordinando transitu lactei succi qui ab intestinis in lactea vasa, & hinc in venam *subclaviam* ascendit, hanc omnem imitetur artem in ducendo commeatu, qui a matre ad fetum descendit. Illic habes canalem aquarium, quo lacteus latex ad venas elevatur; hic quasi aquarium vides quo lactea lympha in venas transit. Illic cernere est orbiculatæ compacturæ genus (mesenterium nempe) ex *membranis, glandulis & lacteis* vasis constans; hic obtines *placentam* aut orbiculatam aggeriem, ex *tunicis, glandulis & galactophoris* vasis perpluribus constantem. Igiturne *placentam mesenterio* comparabis? saltem cum non dissimilis sit in utroque apparatus, cum par sit ars, parque officium, concludendum superest *lacteorum* quoque sui generis causa conditam aut institutam fuisse *placentam*: unde *lactea* erunt aut *lymphatica* vasa, quæ cum arteriis uteri *lymphaticis* inoculantur. Corporis ergo humani materiatura erit *lymphaticus* latex? sed aliudne suadet aut prodit *embryonis* alituræ, fetusque corpusculi color, habitudo aut compactura? idipsumne non refert aut repræsentat annonæ genus

aut

(a) *Vid. Berger de nat. hum.*

Digitized by Google

aut conditio, quæ fetui intra *amnium* congeritur a reipsa ponito multam sanguinis purpuram per *placentæ* vasa ad fetum transferri, saturo colore rubro delibutum cum deprehenderis? imo, quod omnem eam conficit rem, an sanguinis parte rubra, ea nempe quæ globulosa & volubilis est aptè compingi crederes & solidè fingi corporis partes? Profectò ut se habet corporis humani membratura, quæ *vasculosa* est, seu tota ex tubulis structibilibus constans, ex iis illud componi debuit materiebus, quæ ductiles essent & in fila exporrigi faciles. Porro istiusmodi materies ex lymphatico succo melius expectabis, qui cum lentoris aliquid habeat & glutinis, in longum protendi, & in strata densari facilè poterit.

Itaque singularis est matrem inter & fetum succorum circuitus, non enim sanguinis, sed *lymphæ* erit; adeo ut *mesenterii* vice cujus inter membranas & *glandulas* serpendo repunt *lacteæ* vasa, unde per canalem intermedium scandendo in *subclaviam* venam chylus transmittitur; membranaceum erit fragmen *placenta* dictum, matrem inter & fetum interjectum, cujus inter tunicas & glandulas ab utero sorbitus *lymphaticus* latex, per *lymphatica* vasa intra *venam umbilicalem* transfundetur. Si te morabitur nondum comperta satis horum vasorum hanc intra venam apertura, ab errore te tuebitur confessa illa naturæ lex aut secundum quam semper & ubique observabis, nullibi *lymphaticorum* exitus, aut aperturas nisi intra venas dari. Quod ergo intra placentam dari *galactophoras* seu *lymphatica* vasa compertum sit & publicum, nullamque illic haberi alteram ab *umbilicali* venam, hanc intra definere & aperiri illa vasa pro comperto erit. Sed aliunde communi animalis œconomiæ regulæ repugnat inoculationem fieri posse venarum umbilicalium cum arteriis uteri, *anastomosin* enim venæ cum arteria nno ore pernegant omnes *anatomiæ* principes. Eandem ob rationem, crederemne commissas pro venis habenda esse *galactophoras* illa vasa, quæ cum uteri arteriis inoculantur; de genere arteriarum erunt, *excretoriorum* nempe illorum vasorum in quæ findi definendo solent arteriarum trunci. Hoc sub respectu *placentam* habebis non secus ac fragmen ascititium, sed glomeramen ex trunculis tubulorum arterialium, qui appendicum instar aut additamentorum arteriarum finibus adnascentes, tubulos earum elongant, earumque continuant officium. Interim, ut arteriis truncorum moris adhuc est, postquam ex lateribus suis excretoria protulerunt, in *lymphatica* vasa definere, hoc ipsum hic quoque haud dubitanter usu venit, *arteriarumque placentæ* finibus necessariò succedent *lymphatica* vasa, quæ quam exceperunt *lympham* intra *umbilicalem venam* eructabunt.

Inde se proferunt *lymphatici* laticis gemini fontes, unde alescit fetus, hinc enim proventus non mediocris illi venit a *lymphaticis* intra *umbilicalem venam* dehiscentibus; illinc tamen uberior alter a tubulorum illorum secretoriorum myriadibus, qui intra *amnium* undequaque sudant, adeo ut omnis *amnii* capacitas tota perpluat humore nutritio, eoque tam copioso, ut balnei loco esse potuisset.

Ut ut sit duplicis quoque circulationis intra *placentam* habes argumenta, *lymphæ* scilicet nutritiæ, quæ a matre in fetum transcolatur, tum & ipsius sanguinis, qui ab arteriis *umbilicalibus* in ejusdem nominis venas materna *lympha* turgentes præterfluit, ad fetus hepar regressurus. Adhiberi autem debuit ilthæc miscela, hinc *lymphæ*, succi nempe compactilis, unde sternerentur prima partium stamina, illinc sanguinis purpuræ, globulosæ scilicet & circumvolventis se illius materiæ, quæ palangarum more super succorum strata volvendo se illa densaret, levigaret, complanaretque. Aliundene melius solidandis partibus potuisset provideri! at insimul arguendane unquam veniet in

medico *solidorum* cura, quæ in architectante natura tanta fuit! aliave de causa quàm quòd inde mananda erunt partium *elater* omnis, energia, *tonus*.

Interea, ut fontium sua sint aquarum receptacula, sic & illius *lymphatici* laticis suum est promptuarium; hoc erit uteri globatus apex, fœtus capiti impendens, qui illi quasi cælum erit, rorem vitæ stillans, affatimque fundens *lymphaticum* imbrem. Enimvero intelligas durante toto ingravidationis tempore, quo grandescit fetus, crescere quoque uteri amplitudinem, insimulque sanguine multo omnia hujus cumulari vasa; unde cum in sanguine partis rubræ quantitatem longè superat *lymphatica* pars, quæ alba est, hujus copiosam *secretionem* fieri debere facilè quivis intelligit. Interim durabit solùm hæc *secretio*, quandiu appellentis ad uterum sanguinis impulsui cedere recusabit *lymphaticarum arteriarum elater*, quem illico strinxit ingravidatio. Huic antehac cedere & dilatari singulis mensibus utero moris fuerat; is enim modus illius & mensura est in virginibus, hac dubio procul de causa, quòd ultra menses, ordinario impulsui obsistere nequeat elater uteri naturalis. Aliter in prægnantibus, in quibus advenientе a fecundante spiritu vellicatione, ultra uteri morem & modum tam firmatè strictus est uteri elater, ut vel novem virtutis *elasticæ* gradus fuerit assecutus, adeo ut, dum in virginibus semel in mense sanguinis impulsui cedere solent *lymphaticarum* arteriarum oscilla, in prægnantibus non nisi exactis novem mensibus aperiri se finant: unde intelliges ut novem *tantis* plùs crevit uteri elater in prægnantibus quàm in virginibus, sic necessarium venire ut novem *tantis* & ampliùs crescat plus in prægnantibus sanguinis vis aut impulsus quàm in virginibus, ut sanguini appellenti cedant, & obsequantur *lymphaticarum* arteriarum oscilla. Et hæc erit causa parturitionis, quæ ideo in nonum mensem cadit, quòd non nisi aucta novem *tantis* & ampliùs sanguinis impellentis vi, superari possit elateris uterini vis, quæ novem circiter *tantis* aucta fuerat ab advenientis spiritus fecundantis virtute. Verùm hic notabis *solidis* inter & *fluida* æquilibritatis vim & consuetudinem, cum eam quam intulerat fecundatio *solidorum* seu fibrarum uteri astrictionem, solvere possit aut relaxare *fluidorum* sola vis aut moles. Cumulatum intellige sanguinem per novem menses intra uteri tubulos, ubi mole sua & pressu illorum excitando *elaterem* & elevando, conniventes vasorum diametros dilatat & cogit, tuncque totus aut tota mole sua in *arterias lymphaticas* irrumpens, inoculationum loca arietando quatit, quatiendoque solvet & fetum deturbabit; sed id non impetus sanguinis ratione sola, non tantùm ob mutatas *fluidorum* motus, directiones, sed insimul propter directiones mutatas *solidorum* undulantium. Illa enim a conceptu facta erat *lymphæ nervorum* directio, quæ os uteri internum stringeret arctissimè, sed hanc auxit astrictionem conglobando se imprægnatus uterus, a centro enim ad peripheriam, & ab ore uteri fundum versùs tactæ tactæve uteri fibræ (ut loquuntur) *spirituum undulationes* ad os uteri dirigunt, ut illud stringant fortiùs, fetumque pressiùs amplectantur. At exacto novem mensium intervallo sedem ac locum mutat stringendi vis, nam quæ hactenus os uteri occupaverat, circa uteri fundum exerceri cœpta, dum hujus latera premendo coarctat, os uteri laxari sinit & aperiri. Interea irrumpendo sanguis in *arterias lymphaticas*, antiqua relegit vestigia, hasque pervadendo in sanguinales vertit, *lochiorum*que sufficit materiem, usque dum aliquot post diebus, cessantibus sanguinis impetu & mole ad suum regredientes *tonum* aut suos ad diametros eædem arteriæ, officium mutent & in *lymphaticas* rursùs evadant.

At ecce hinc illicò se dabit succorum nova *metastasis*, proindeque sanguinis circuitus altera facies. Detumescendo a partu uterus subsidet, subsidendo-

que

que se recolligit, unde pressionis genus qua arctando se vasorum diametri, hinc qui ad uterum appulerat determinatus sanguis, per uterum *lochiorum* forma foras exprimitur, illinc appellens alter aliò repellitur: at eò certè ubi invitamenti plùs aut resistentiæ minùs erit, si præsertim ibidem habitudinis aut structuræ cum utero similitudinem nanciscantur. Sed sic erunt *mammæ*, quæ ut & *uterus* sua cum placenta, pulposæ sunt, *vasculoso-glanduloſæ*, verbo, artis illius & conditionis, quæ *lymphæ* nutritiæ ab utero deerrant locum concedant, aut hospitium. Sed hic sanguinis circulationis in puerperis status est, quo sanguis ab utero ablegatus, ad partes illas quæ tubulorum oscillis, diametris, colis tandem, cum iis quæ in placenta senserat, non absimiles sunt, in illis suam exuit lacteam lympham. Ille ipse pergit in lactantibus, ejusdem determinationis vi, qua semel ab uteri pressu ad mammas corrivatus est sanguis, motus namque species est, qui diu durabit, nisi gravi ex causa, determinatio altera adveniens, partium situs, contactus, diametros, *tendentias*, aut promitates mutaverit: sed hæc mutatio non adeo in proclivi erit (in quo Creatoris constantiam in operum suorum, & consiliorum firmitudine mirari subit) quamvis enim sua cum uxore nutrice rem habere non reveretur vir parùm continens, officio nutricatus fidelior natura quàm nutricator, succorum determinationes ad mammas vix interrumpet, aut secretionem lactis interturbabit; sic ut a conceptu ferè tota per plures annos lactationi vacare possit nato suo benefida mater.

CAPUT XV.

Quid vita? Quid sanitas? utriusque causæ, œconomia, leges.

AT formati fœtus rationes & leges invenisse, nonne hominis vitæ est didicisse causas? uniusmodi enim est natura, adeo ut prima illius opera didicisse semel, cætera sit edoceri. Data igitur sanguinis circuitus notitia, unde exorsa sint infantis vitæ munia, uno sanguinis circuitu perennandas venire hominis vitæ functiones concipitur. Circuitus autem nomine nemini veniat otiantis in ambulando sanguinis itus reditusve inutilis; nam ut in infante nutritii succi ordinatio ille fuit, quæ demensum illius partibus singulis dividendo distribuit, *lymphæ* unius causa institutum a natura fuisse sanguinis circuitum obscurum non est; maximè cum in embryonis corpusculo præ rubra parte sanguinis quæ ferè nulla est, alba luxuriet; hocque dato adhuc, *lympham* habebis ut materiem primam, ex qua primùm compactæ sunt nascentis hominis partes; fetusque vitam lanificio comparabis, ni mavis textrinæ, cui pro subtegmine erit *lymphæ* nutritia, quæ circulantis sanguinis ictibus partium staminibus adacta fuerit & applicita. Verùm artis ejusdem aut rationis erit hominis adulti vita, causa cujus ut circulabit sanguis, sic omnis versabitur lympha & impendetur, non uniè tamen, ut in nutrimentum cedat, cujus ferè unius usus erat in infantili corpore, ut pote cui insuccari tantùm ferè opus erat, at insuper ut omnibus adulti functionibus se commodet: tanta est lymphæ necessitas, quæ implendæ omni necessitati par est! hanc igitur tractare, tenuare, locare, circuitus sanguinis munus & officium est, quod tamen de illius parte rubra accipies, quæ in se & intra vasa circumrotata levigat lympham, dilatat, pandit, & ad ea quibus debetur loca propellit. Huic asserto venit inde veritas, tum

Digitized by Google

quod ex functionibus nulla sit, quæ ad *secretionem* non referatur, tum quod nulla sit ex *secretionibus*, quæ ad *lympham* non pertineat; meliùs quæ non fiat a *lympha*, quæ secretionum omnium basis aut parens est. Saltem *lympha* causa aut ministerio functiones exercentur omnes, harum namque aut alit potentias aut operas implet. Reipsa quaquaversum oculis animi lustres functiones quaslibet, singularum operas in elaboranda *lympha* impendi, vel intuitu primo videas. *Spiritus animalis*, seu *lympha* nervorum, *animalem* occupat, *naturalem* chylus, succus nutritius vitalem; is labor est functionum illarum quæ principes sunt, idem ipse cæterarum est quæ his ancillantur. Flava lympha est quæ *jecur* exercet, limpida quæ *pancreas*, mucosa quæ *intestina*, aquosa quæ *renes*, succosa quæ *testes*, quæ denique cutem halituosa. Hæc sanè spectabilem in corporis æconomia *lympham* ostendunt, aliunde tamen adhuc nobilius illa illustratur, namque cum *lympha* sit quæ functionum magistræ præest, uno hoc titulo omnibus ab hac ut pote communi omnium fonte aut causa manantibus præficitur; porrò cum ad *spiritus animales* seu *lympham nervorum*, quæ functionem animalem regit, hæc omnia spectent, ad illum sanguinis circuitus, œconomiæque animalis mirabilem apparatum stupere cessabis, concipiendo omnem illum ab architectante natura suscipi, ut succo omnium ut nobilissimo, sic omnium corporis functionum communi instrumento perficiendo allaboret, laboris autem hujus rationem aperit operis futuri natura, quod utrumque hinc intelliges.

Spirituum gratia exercetur universa corporis œconomia, nempe ut vires sibi provideat, quibus servet se aut tueatur, quæ cum a nervorum robore & *tono* veniant, eo unicè collimare debet omnis illius opera, ut eo definiatur nusquam a quo pendet nervorum robur; quod cum nihil aliud sit præter rorem illum *lymphaticum* quo nervi madent & imprægnantur, roris illius sufficiendi causa assiduè illi laborandum est. Atqui aura levis est ille ros, tenuitatis tam immensæ, ut dum sensus fugit & imaginationem, uni menti tantùm comprehensibilem se det. Inde sponte sequitur, & dividuam maximè esse illam materiem quam versandam habet corporis œconomia, & dividendi immensam esse illius potentiam, quæ stupendum adeo divisionis punctum assequi valet, eoque magis, quòd si conferas dividuæ istius materiæ *crasin* aut texturam, eo minùs dividuam illam concipies, quo magis lento succo, glutinosoque & mucoso sit similis.

Hinc chylus est lactis genus, ex ciborum crassorum, multiplicium farragine non rarò emergens; molle quidem sed densum, vultu simplex sed compositum, saporis unius & coloris, sed multiplicis naturæ; quot enim quamque diversis officiis serviendum illi erit! defecatum tandem ut videatur, tot interè exuendum partibus quot viscera sunt aut incernicula, quot tubulorum capacitates aut excretoriorum *diametri*, quos succis domandos habet aut instruendos. Sic comparatus hic succus, ad hærendum cæspitandumve, ut videtur, factus magis quam ad progrediendum, suo statim ab ortu, vixque stomacho egressus longum simul & tortuosum iter ingreditur; intestinorum fortè cogitabis difficiles & flexuosas vias; pedum enim non minùs quàm tringinta longitudinem æquant ast id certè ad immense longius iter præludium est. Metire animo a stomacho ad subclavias venas, ab hisque ad ultimos vasorum exitus, ultimaque *excretoriorum* oscilla, locorum distantias & celsitudines, flexuras vasorum & glomeramina, tubulorum angustias, anfractuosasque viarum ambages, vix concipiendo eris, qua arte succedat, ut tardus ad gradiendum succus, qui chylus est, spissitudineque tenax, tam longa altaque locorum spatia peragrare possit, tantasque & tam multiplices resistentias superare. Ars autem hæc, circuitionis ars est, quæ sic se habet.

Istius-

Iſiuſmodi textus eſt ſuccus nutritius, ut ægrè in partes aut moleculas diſjunctas ſeparataſve diſcriminari poſſet, ſaltem ratione illa ſola diviſus, ſpatia locorum quæ vel mediocris forent longitudinis, vix replere valebit. At quia lenteſcit, tractitius eſt & ductilis, qua ratione *elaſticis* preſſoriiſve tubulis arctatus, ſtupendum quam longiùs duci poſſit aut exporrigi. Ejuſmodi autem ſunt vaſa corporis, arteriaca imprimis, quæ cum unius tractus aut poſituræ non ſint, in orbes verò & glomeramina hic illic & ubique flectantur, intra omnes quas componunt partes oſtendunt hanc *mechanices* rationem. Animadvertere enim hic eſt naturæ induſtriam non inutilem, qua locorum diſtantias & celſitudines abbreviare novit aut decurtare; namque vas illud quo texitur univerſum corpus, unicum quidem eſt, ſi continuitatem ſpectes, hocque ſub reſpectu ſic longum, ut plura leucarum millia occupare poſſet; at multiplex quaſique interſectum, quoties in orbes, angulos aut glomeres flectitur: ita fit, ut ſucco nutricio, dum circulat, innumera hoſpitia parentur & receptacula, intra quæ mole ſub minima, a recollecta vero & iterata pluries ſyſtaltica vi coactus, preſſuſve in filum infinite glacileſcens rareſcit. Hùc accedit, undequaque corporis peripheriam circumprementis aeris pondus; cum enim ſingulas ſuperficiei corporis quadratos pedes premant aeris 2260. libræ, (*a*) ex quindecim pedibus quadratis quibus conſtat univerſi corporis ſuperficies, exurgit ſumma 33900. aeris pedum, quibus corpus circumprimitur: unde tubulatum, ut revera eſt, humanum corpus hauſtri hydraulici inſtar, quod preſſorium dicunt, quod undequaque ab aere preſſum, quos tubulis ſuis condit pellitque ſuccos, exprimit & ad fluendum cogit.

Ac verò quo tandem evadet omnis ille corporis univerſi preſſus? quid fructus inde reportabit animalis œconomia? quid vitæ, quid ſanitati redibit utilitatis? profectò id omne, quod vitæ muniis perennitatem, conſtantiam, integritatem aſſerere poteſt; in *fluidis* nempe fluxus facilitatem, in *ſolidis* flexibilitatem textus & mollitudinem, in utrique æquilibrium; ſuum enim inde venit liberum *ſecretionibus*, & expeditumque exercitium ſupra ſenſus, omnes ſuccorum attenuatio, inceſſabiliſque ſpirituum proventus. Tot affert bona *ſolidorum elater*, quem preſſio fovet, cum enim *contractiles* villi ſint, ex quibus texta *ſolidorum* ſtamina, aſſiduo quo deprimuntur preſſu reſiliunt, eo promptiùs, quo reſilitionis quoque capaciores ſunt qui *ſolidis* ſub jecti ſunt & coerciti ſuci; *fluida* hi ſunt vaſis contenta, eo *elaſtica* magis, quod altera parte volubili lubricaque conſtet, tùm altera quæ hanc decies ſuperat, quæ cum fibrata ſit *elaterem* participat. Duplicem ſanguinis partem hic recognoſces, rubram, quæ globoſa eſt, & albam, quæ ſeroſa eſt aut *lymphatica*; duos quaſi pugiles, quibuſcum perpetuo velitantur *ſolida*, velitandoque *oſcillatorium* faciunt, ſeu vitalem motuum. Vitalem, inquam, vitæ enim functionum author eſt, ſanguinis circuitum perennando non tantùm (quæ ad vitam prima conditio eſt) ſed & ſuum cuique viſceri, ſuum imo cuique *diametro*, *excretorio*que ſuccum elargiendo. Sic hydraulicæ antliæ locorum habueris, quæ, quos ſuis ictibus *ſyſtaltici*s pellit ſuccos, ex æquo diſtribuit; æquum puta id juſtitiæ genus aut regularitatis, quæ proprium non alium modulata quantitate, tempore ſuo, periodis certis, viſceribus ſuccum dividit, aquilegis inſtar, qui ex aquariis publicis ſic æquus depromit aquas, ut ſingulis quos inſtruit fontibus ſuum linearum numerum diſtribuat. Talis in humano corpore eſt œconomia ad quam ſucços cogit mechanica neceſſitas; ſic loqui docet aut amat phyſica ratio;

(*a*) *Vid. Verdries, de æquilibr. corp. p. 36.*

Digitized by Google

tio; in qua humana eruditio conquiescere fuevit; at alia sunt supremæ rationis dogmata, quæ in creatis rebus digito Dei exarata introspicias. Ordinis hæ sunt æternæ leges, quarum ad normam institutus a Creatore partium commensus, spontaneam illas interponit necessitudinem, cui ultrò se dedunt & obsequuntur. Modo audiebas *solidorum elaterem*, pressum, *oscillationem*, hinc que succedentem *fluidorum* exquisitam comminutionem; jam memineris sic a Creatore institutum esse vas aut tubulum quo *fluida* hæc continentur, ut ramos de se mittat aut tubulos laterales qui varii erunt textus, formaturæ, inclinationis aut diametri; posthac nunquid non in proclivi est concipere, interea dum per medium trunci principis fluentum abripitur fluidorum illorum moles, intra ejusmodi laterales tubulos systaltica vi adigi illam fluidorum portionem, quæ talis comminutionis gradus sit, ut illorum lateralium tubulorum diametris aut formaturæ accommodatus sit, dum quod supereſt comminuendum, in alios incidit tubulos, quibus ad cor circulando regreditur. Sed hæc est trunci arterialis expressa imago, hunc enim a corde progredientem contemplando, intuere ut e lateribus suis mittat canaliculos plùs minùs capaciores, ad *angulos* plùs minùs rectos, *acutos*, aut *obtusos* inclinantes, *fystoles* plùs minùs participes, in quibus aut omnes suas servat, aut ex iis quasdam exuit tunicas, qui in *conum* modo, modo in *cylindrum* desinunt: videre videris incerniculum aut pollinarium cribrum, quod pro ut plùs minùs succutriur, intra foramina quibus pertusum est, pollinem subtilem plùs minùs aut crassum secernit. Sic fluidorum moles a corde adacta fortiùs intra lateralium trunci tubulorum *diametros*, quassa inibi agitatavè *oscillatorio* illorum motu, tenuatur, comminuiturve; adeo ut pro vario comminutionis gradu, hos aut illos tubulorum lateralium diametros aut oscilla subeat, unde variarum *secretionum* materies & ratio; sed hanc utramque adhuc pleniùs definient angulorum inclinationes, quas tubuli illi formant ex arteriæ trunco exeuntes, ut enim illi fuerint recti plùs minùs, acuti aut obtusi, hiant aut arctantur plùs minùs, proindeque certis comminutionum gradibus paratiores fiunt aut accommodatiores.

Sed secernendis, discriminandisve variis fluidorum succis, serviet maximè partium quibus fluida constant diversitas, quæ duplex tantùm in sanguinis mole est, in albam enim rubramve partem tota dispescitur. *Oscillatorio* quidem vasorum motui utraque ex æquo subjecta est, sed alterutra tantùm, ut pressui cedit facilius, ita faciliùs tenuari se sinit. Hujusmodi esse rubram sanguinis partem negabit ille qui noverit, ut volubilem, sic lubricam illam esse; proindeque fugiendis, declinandisque tubulorum lateralium hiatibus aut oscillis accommodam; maximè cum quo momento occludi sibi sensit tubulorum lateralium oscilla, eodem aliorsùm reflectitur, eo versùs scilicet, ubi minorem inveniet resistentiam. Arteriæ sunt aut extremitates in quibus in venam desinit arteria; ibi enim ut suam hæc muscularem exuit tunicam, hac ratione ut magis sit dilatabilis, ita & fugienti a tubulorum lateralium oscillis sanguinis parti rubræ, resistentiæ minus objicit. At altera adhuc nascitur hic ratio, propter quam pulso sanguini resistentiæ minùs circa arteriæ fines objicitur; ut enim arteria in apicem *coni* desinit, ideoque desinendo arctatur, sic vena ab apice *coni* oritur, ideoque progrediendo patescit, unde sequitur angustiores esse arteriarum exitus; ampliores verò ingressus venarum. Itaque cum sanguinis rubra pars, comminutioni subjicitur minùs, minùs quoque ad secretiones comparata erit, quod de alba non affirmabis, quæ cùm sequax magis sit & arteriarum ictibus obsequibilis, vi illorum tractari se ac dirigi patietur lubentiùs.

Sanguinis ergo alba pars aut lympha *secretionum* fundus est & materies,

quo

quo loci institutæ primùm a Creatore legis constantiam intuebere! in *lymphæ* condi voluit in ovulo rudimenta vitæ, in eadem poni voluit vitæ fomites & alimenta. Succum ergo *lymphaticum* habebis ut consiliorum Creatoris custodem atque sequestrum, ideoque sinu suo condentem motuum omnium, *tendentiarum*, pronitatum & potentiarum semina, quæ *lymphæ* inposterùm exercenda credita sunt. Quod enim constanter fieri cernimus, quod a mortalium nemine nec producitur, nec produci potest, hoc affirmaveris a Creatore factum. Illud enim sive corpus sit, sive corporis modùs, utrumque *entis* genus erit: sed *entium* omnium conditor est Creator; unde illud a Creatore venisse concludendum est. Ut enim nihil subsole novum est, aut de novo conditum, certè aut res, aut rerum semina creata sunt, sic ut nova tantùm sit occasio qua revelantur absconsa, unita solvuntur, uniuntur disperſa, aut emergunt quæ suis erant involuta seminibus. Omnia hæc sua in radice opera sunt Creatoris, quæ homini sine homine se dant, sine homine, inquam, ut rerumopifice; cum homine tamen, ut Creatoris consiliorum administro; aliundè non est cur id providentiæ genus Creatori deneges, in condenda lympha, cùm enim quid, quid substantiæ est creatum fuerit, meminisse sufficiet *organicum* quid esse lympham, proindeque substantiæ particeps, ut meritò de illa asseras quod creata fuerit; creata autem cum iis potentiis ad ea propter quæ creata est; id est, suis omnibus cum *tendentiis*, pronitatibus & energiis ad ea quibus servire apta facta est. Porrò quid fuerit *lympha* nascens ostendit *lympha* adulta, id est, *lympha* quæ crescendo cum corpore adolevit; revera ut hæc nihil sibi potest dare aut comparare, nihil quoque prodit quod a creatione non acceperit; ejusmodi autem est sanguinis fibra quæ *lympha* est non tantùm, sed & omnis *lymphæ* conditorium; insuper aliquid organici habet & compositi, in retis enim modum figuratur, & ex partibus conflatur, quæ in *polypos* multiplices facilè concrescant.

Porrò *tendentiæ* illæ pronitates, & potentiæ, quæ *lymphæ concreatæ* sunt, Creatoris leges erunt succo huic ingenitæ, ductu quarum iis inposterùm serviet operationibus implendis quarum causa instituta fuit. Tractata materies est opificis supremi manibus, tempore suo suis aptanda consiliis: ut artificibus moris est qui in antecessum comparare norunt materies, quas suis cum tempus erit accommodent operibus; exaratæ in *lympha* disposituræ sunt ad *secretiones*, id est, facilitates ad induendos *colores*, *sapores* cæteraſque qualitates succorum qui secernendi erunt. Enim vero, quidnam sunt aliud *colores*, *sapores*, &c. præter *superficierum & contactuum* mutationes? facilitates ergo erunt in *lympha* ad *contactuum superficierum*que mutationes. At iterùm quidnam ejusmodi dimutationes adjuvabit facilius, expeditiusve quam locorum illorum ingenium aut natura, quibus coerceri *lympham* voluit Creator? tubuli *systaltici* sunt aut *contractiles*, seu agitatoria vasa, quæ *lympham* versando millies, illius particularum *superficies* & *contactus* millies emovendo mutant: *allisionum*, frictus, *collisionum*que vires, potentias & effectus illic intuebere, quibus situs suos & posituras perdendo lymphatici laticis particulæ, contactus incessanter facere novos, assidueque nova superficies induere discunt. Arteſne noveris ad *colores*, *saporesve* rebus induendos efficaciores? interim, ne curtæ illæ forent adhuc aut impares, alia superaddi voluit Creator auxilia, inter quæ minimas non tenent partes, *lymphæ* molis aut illius massæ mutationes. Quid novi aut alterationis contrahant corpora, molis aut massæ plùs vel minùs acquirendo, perdendove, compertum est, sed hoc sub conceptu; aliquidnè *lympha* mutabilius cogitabis; quæ non numerabiles, quantitatis & capacitatum varietate diversos tubulorum *diametros* indesinenter tranare cogitur? assiduus enim pressus

lus est, quo expressus continuo *lymphaticus* latex, scobis non parùm aut rementi hùc illùc pertranseundo spargit; inde deciduæ a *lympha* circulante reliquiæ, quas sorbendo *excretoria* vasa, in *secretionum* materies vertunt. Porro sculptura simul & scalptura ostendunt, quantum a se mutetur materies, artificis alterutris tractata manu; hæc enim cælata diversimodè aut refecta; varia expromit lineamenta, variasque figuras: atqui figuræ sunt & ficturæ quibus formandis delineandisque *lympha* debetur, quasve exprimendas habet in partibus quas alluit, aut alit. Posthac in quærendis *secretionum*, nutricatus, cæterarum lymphæ operationum rationibus anxius nimiùm non sudabis ampliùs; omnia arcana hæc ecce revelat *allisionum*, *collisionum*, fictusque dogma; attamen hoc aliunde tibi firmabit adhuc *directionum*, *determinationum*que doctrina.

Fluida est *lympha*, ideoque de numero liquidorum, quæ propriis terminis ægrè coercibilia, alienis contineri indigent. At verò, ut falli aut fallere nescius est, qui suas propriæ in conceptaculo lymphæ dixit leges, præcauto opus fuit ne a præstitutorum motuum rectitudine illa deviaret; cui incommodo a Creatore sic provisum fuit. In tubulos non secùs ac in formas aut typos *lympham matrem* creando fundi jussit, ad quorum gyros atque flexuras, quasi intra orbitæ cancellos circulando moveri doceretur, simulque nascendo disceret obsecundare. Hic positam vides *solidorum* in *fluida* imperii epocham, sic enim ab incunabulis *solidorum* jugo *fluida* assuefacta sunt, ut tubulorum directionibus solida coerceri, sola nusquam aut arbitratu suo ambulare potuerint. Porro ut suæ sunt insitæ *fluidis tendentiæ*, *solidis* quoque congeniti sunt sui conatus, in quibus ut illis reverebere impressas Creatoris leges, juxta quas corpori vivendum erit. Conatus autem nomine intelliges *systalticam* vim, aut refliendi potentiam, qua dilatati dilatabiles tubuli, succum quo pervaduntur stringendo premunt, & premendo exprimunt, eo motus vibrationis æmulo, qui *oscillatorius* vocatur, solidis sic proprius, ut illius ad nutum regantur omnia animalis œconomiæ munia, integræque serventur sanitatis & vitæ functiones. Hujus enim opera aut ductu fit non tantùm ut rectos ingrediatur vitæ calles lymphaticus latex, sed & ut illos ordine debito sequatur, eo nempe qui cum vero lymphæ usu conveniat, id est, cum nutricatione quò præcipuè tendit *lymphæ* apparatus. At nutricatio nihil aliud est quam factus tubulorum auctus aut accretio, quæ ut aptè succedat, ad partes accedat oportet *lympha*, particularum illa serie ordinata, quæ fingendis aut affingendis tubulis idonea sit, affigendis, inquam, minùs enim ex *lympha* nutritia formandi veniunt tubuli, quam ex tubulis in antecessum in *lympha* nutritia formatis compingendæ partes. Sic quippe est, corpus humanum creavit supremus rerum conditor, sed illius quoque alituræ provisum voluit, partium alendarum non solùm materies, sed & materiatus creando; tubulorum nempe seminum, quo tota scatet *lympha*, (a) quæ, si observationi fides, tota *tubulata* conspicitur. Tubulorum trunculi erunt, talcolis similes, (b) aut surculis utrinque capitatis, quid insitorum instar, partium corporis germinationi servient; *lympha* namque non secùs ac vivi radix germinatus amans est aut impatiens, hacque de causa obvio ferè cuivis solo commodans se & accommodans. Sed ejusmodi lascivis fræno opus erat, aut moderatore, cujus vices agit aut munus *oscillatorius* tubulorum *solidorum* motus, quorum elater diametros plus minùs laxando, *tonum* & *undulatio-*

(a) *Vid. Bellin, opusc. p. 41. prop. 8. de motu cordis.*
(b) *Berger de nat. hum. p. 171. 173. & 10. de nutritione.*

Digitized by Google

lationes ita modulatur, ut suam tubulorum lymphæ trunculis seriem aut ordinem asserat & regat, eorumque vel tueatur *directiones*, vel ab inclinatione præservet aut deliratione, unde quantæ potentiæ aut imperii *solida* futura sint in animali œconomia colligitur.

At fermè præterierat non omittenda mentio originis *sulphurum* simul & *salium* quibus conditæ vulgò habentur *secretiones*; revera enim *chymicorum* ignis creaturæ tam legitimæ apparent, ut fructus aut *collisionum* effectus inquam esse posse viderentur; sed præjudicatam opinionem mentibus excutit, (a) *paradoxi chymici* nobilis author, ubi multus est in demostrando, *tritus* solius opera obtineri multa posse, quæ ignium vi extorqueri solita sunt. Hac ergo ex parte tuentur se adhuc *mechanicæ physices* jus & honos. Aliundè, sit venia verbo, fucum fortè fecerit medicorum mentibus *salium* doctrina, fidem faciente chymicorum philosophia, quæ cum præcipua sibi fecerat principia ex *salibus*, hæc nullibi non & singulis ostendere docuerat. Interim etiamsi tam vera essent quam suspiciosa aut dubitabilia sunt, quæ de *salibus* celebrantur; nihil ab œconomia animali tam alienum est, aut functionibus illius peregrinum magis, quam salis ingenium; enimvero cum materiæ punctum sit; quod in humani corporis molem exporrigendum est; idnè muneris sali, fragili materiæ, facilique rumpi, commode creditum putabis? salisne naturam redolet *lympha* illa *mater*, mitis adeò succus, lacti congener, dulcedinis omnis fons, ac mulcedinis, ab eo omni abhorrens, quod *salinum* aut acre sapit. Inde concipere datur, a Creatoris consilio alienum fuisse, ut salibus imbueretur primigenius humor, unde argumentum ducitur neque salibus imbui debuisse postgenitos humores; ut pote qui habeant energiæ nihil, quod non acceperint a prima *lympha*, undè manant aut animantur. Revera, ex succis in *secretionibus* impendiuntur non desunt qui, si sapori fides, *salinum* sæpè sapiant, cujus ordinis sunt *bilis*, *urina*, *succus pancreaticus*; sed ut id concedendum erit, ita observabitur, ex illis alios esse, qui statim atque *secresi* aut nati sunt, illicò foras ejiciuntur, cujusmodi *urina* est; alios, *bilem* nempe & *succum pancreaticum*, qui statim suo ab ortu, illùc amandantur, in intestina, videlicet, quæ vix salini quid transcolari sinunt. Quod assertum experimento fultum est, namque sal vescum quo chylus imbutus est, una cum alvinis fecibus & rejectaneis foras maxima ex parte excerni comperitur. Noster tamen error non erit, intra sanguinem & vasa admitti aut retineri non posse ullos salinos succos: at ne præter naturæ consilium aut institutum illud est, ad morborum magis quam sanitatis causas, (quæ alias tradentur) relegandum nobis est.

Itaque ratum erit, secretionum omnium basim & fundum esse *lympham*: his certe multis de causis, sed & hanc ob alteram videlicet, quod mera *lympha* sit, quo tendit universus *secretionum* labor; a *lympha* quæ nutritia est incipiens, in *lympha* quæ nervorum est desinens. Neque te morabitur *transpirationis* vaporans materies, quæ *secretionum* terminus alter aut finis est. Hæc enim *lympha* quoque est, sed halituosa, quæ quasi veterana, omnibusque functa officiis quibus dicata fuerat, in auras aut spiritus aerios vanescit; tam ad tenuationem comparata lympha est! quæ tandem in spiritus ultimo dividua est, adeo ut illi in spiraculum vitæ, in spiramina cutis abeundum sit.

(a) *Struve paradox. chymic. sine igne. p. 18. &c.*

Digitized by Google

CAPUT XVI.

In iisdem pergitur, superadditâ sanguinis circuitûs ratione in attribuendis, secretionibus singulis, singularibus succis.

EO exilitatis aut nihili ut perveniat *lympha* nutritia, monstrifica aut mirabili virtute opus est; nunquid enim miraculum sapit minùs materiæ in nihilum reditus, quam ex nihilo eductio materiæ? revera non eo usque fertur illud prodigium, sensus enim fugientis succi reliquiæ in aerem admissæ corporis molem si quidem celant, substantiæ rem, *extensionem* videlicet retinent: sed si malè redditum hic est creationis miraculum, expressum non obscurè intueri licet secernentis naturæ prodigium; quid enim portentosum magis, quam succi quantitas, quæ seipsa 12500000. vicibus minor fit aut exilior? (a) seu quæ molem acquirit 12500000. vicibus minorem? ea tamen est *lymphæ transpirantis* conditio, molis cujus mensura, cum eadem sit oporteat cum sui *excretorii diametro*, ejusdem exilitatis erit, cum illius *diametri* exilitate. Atqui dum *arteriæ ultimæ* sanguiferæ osculum 500000. vicibus minus est orificio *arteriæ magnæ* minus est 25. vicibus osculum vasis *secretorii* cutis, proindeque osculum hoc 12500000. vicibus minus est orificio *aortæ*; undè liquet *lympha* illud quod aortæ capacitatem occupat, cum ad *secretoria* cutis circulando pervenit, 12500000. vicibus seipso minus fieri aut exilius. Ad credendum difficilis videretur immensus ille tenuationis *lymphæ* pregressus, sed facilem reddit, unde crescendo exiit tenuissimum matris *lymphæ* punctum, tantillum enim illud fuisse necesse est, quantilla fuerint *embryonis* vascula; sed tantilli hujus rationem aperit vasculorum *embryonis* proportio cum adultorum vasis, quorum 4096000000000. cum in quadrato pollicis contineantur, supereſt; non tantam habere proportionem ad aduki vasa embryonis vascula, quantam sabuli granum habet ad totum orbem; unde quantacumque fit 1. inter & 12500000. distantia, illa certè minor erit adhuc, quæ concipitur sabuli granum inter & massam orbis universi. Itaque quantumvis secretione tenuata *lympha* videatur, nedum rediit ad illud, unde in *embryone* profecta est, tenuitatis punctum.

Inde saltem intelliges, in quantùm immensa est *lymphæ* divisio, in tantùm immensa quoque opus esse virtute, quæ illam exequatur; eo magis quod *tam* longæ sint vasorum distantiæ, quæ *lymphæ* peragrandæ sunt, quam exquisita multiplex & incomprehensibilis illius attenuatio. Pro minimo enim forte esset, ad pedes aliquot, per vias planas, tubulosque duros & rectos pelli aliquid quod solidum fuerit atque compactum, quandoquidem sortis hujus aut massæ corpus, ut pote impressi semel impetus obstinate tenax, vel mediocri evibratum vi, ad scopum, quò pulsum dirigitur sponte currit. At ponas fluxam rem aut fluidam, cui ad scopum immensè distantem veniendum est, per vias tortuosas, tubulosque molles & mille modis intortos; vincendis tot obicibus & resistentiis, tam longis & multiplicibus distantiis rumpendis, tam variis ambagibus & impedimentis vim æquiparare non sustinet humana mens. Reipsa Creatoris unius omnipotentiæ proprium erat tale virtutis portentum, ut pote qui

(a) *Vid Verdries, de aquilibr. corp. &c. p. 21.*

Digitized by Google

qui vel infirma mundi & despicabilia ad sublimia elevare noverit; cum cuius sibi soli sufficiat, suique unius & proprii juris sit, semper, & ubique creare potest, ex nihilo nempe rerum substantias, ex hilo substantiarum modos; unde hilum erunt complementa rerum si materiam spectes aut molem, mundus verò, si industriam aut artem consideres. Hujusmodi est corporis humanis partium *elater*, cæca illa & arcana vis, fibrarum plusquam capillaribus filis a creatione insita, cujus vibramine animatur universa corporis œconomia; namque substantia minus illa vis est quam substantiæ modus, spiritus magis aut afflatus quàm corpus, undè interea pendet & agitatur tota corporis moles, verbo hilum est, mirabilis omnis motuum illius harmoniæ fautor & author. Memoratæ modò stupendæ attenuationis *lymphæ* causa hæc quoque est, ideoque omnium, quas circulando *lympha* operatur, *secretionum* parens. Interim quid illa sit, aut quæ ratio illius, manifestat aut aperit simplex & solitarius illius conceptus; pressus autem concipitur indesinens, assiduus, perennis, a corde proficiscens per arterias, ex hisque serpens ad venas, lymphatica, nervos; quodque nihil aliud sint partes & organa, quam vasorum glomeres & compaguræ, a pressu venire & ali partium omnium functiones, actionesque consequitur.

At incomprehensæ longitudinis sunt illa vasa ex quibus coaluerunt partes, quandoquidem evoluta si foreut, unico tractu, longoque ordine & recto protensa, universo orbi cingendo futura non essent imparia. (a) Quod ergo tanta tubulorum longitudo, tam brevibus, pedum scilicet aliquot quibus corporis mensura continetur, cancellis coercita sit, palam est quam densis plexibus, quam multis glomeribus, quam frequentibus flexuris hìc illic distinctam hanc esse oporteat, quæ tot anfractus, tot ambages, tot tricæ sunt, quæ introrepentes succos tardant & impediunt, particulares illis formando circulos & orbes, quos circulando permeent. Verum horum omnium nominibus viscera varia, multiplicesque glandulas concipies, quæ formando multiplices vasorum plexus, variæ formant pressuræ organa, intricula varia, distinctas succorum officinas. Ut enim hæc omnia unius & ejusdem *diametri* aut formaturæ non sunt, intra illas tubulorum angustias pressus *lymphaticus* latex, hos aut illos tantùm ingreditur tubulos, eaque sola tenuata sui portione, quæ lateralium tubulorum *diametris* facta par erit. Deciduas ergò fingito partes; quæ scobis aut ramenti instar a præterlabente succo nutritio sejunctæ, intra obviorum tubulorum hiatus aut oscilla secernuntur; in his multiplices habebis viscerum & glandularum succos, variasquepingi videbis humorum *secretiones*. Imputitareſne aut excrementa dices, quæ natura respuat aut contemnat? meliùs recrementa vocabis, quæ quia ultimam manum nondùm obtinuerunt, ut in nutrimentum corporis, aut *lympham nervorum*, aut *rubram* ceu *globulosam* sanguinis portionem, aut *transpirationis* halitum cedant, intra receptacula conduntur, ex quibus ad sanguinis fluentum remeando pluries, non secùs ac iteratis *cohobationis* vicibus perficiuntur magis, aut repetitis *circulationibus* digesta meliùs atque subacta, officiis vitæ sanitatisque functionibus utilia reddantur aut idonea; hicque caracter erit & notaculum, quo ab excremento recrementum internoscas; qui enim succus rudis adhuc aut indigestus erit, recrementum est, illic condi solitus aut reservari, unde ad sanguinem remisoendus regrediatur; tales erunt *bilis*, *succus pancreaticus*, *stomachi & glandularum lympha*, quibus addideris *menstruum sanguinem* in feminis, in viris *se-*

(a) *Vid. Verdries, de æquilibr. corp. p. 36.*

Digitized by Google

men, in utrisque salivam; quamvis enim perfectè minùs subacti hi succi, viderentur ad alios comparati, sanguini tam utiliter aut innoxiè adeò remiscere solent, ut inter ejectanea numerari ea nefas sit: dissimiles sunt *urina*, *feces*, & *transpirationis* materies, eò enim amandantur, unde ad sanguinem innoxiè venire non possint aut revocare gradum. Hoc ergò sensu, quid *bilis*, quid *succus pancreaticus*, quid *saliva*, quid *lympha* erunt? sanguinis exuviæ, quas ad circuitum accingendo se, linquit: quasi enim quod suscipit emetiendi itineris longitudinem præsentiret, quæ oneri essent aut impedimento hic illic ponit, quo alacriùs ad propositam sibi metam properet. Meta hæc immensa tenuatio est, quam attingere debet sanguinis *lympha*, in succum abeundo nervosum; aut in *transpirationis* halitum; hoc ut illi succedat, qui graviores essent aut crassiores succi, identidem deponit: hos quidem non ut perdat, sed ut apponat lucro, aut eos concredendo organis, quæ illos perficiant, aut ad ea amandando loca, quæ suo succorum visco impuritates illorum amoveant. De intestinis dicta hæc erunt, quæ muco lita (albuminum ovorum in rebus clarificandis ritu) *bilis* & *succi pancreatici* sordities retinent, ut ithæc portio lymphæ sanguinis fluento reddita agilior, aut nitida magis, exercendis nobilissimis vitæ muniis aptior evadat, aut esse cesset inidonea. Bilis imprimis, tanti nominis ille humor, castigari sic indiget aut emendari; non etenim, quod aliorum succorum fortè vitium erit, segnes aut fatuus est humor, at imò pinguis ac saporus, igneseereque aptus, ideoque dilui opus habens, ne evolvendo se magis ac magis intra sanguinem, quò illi redeundum est, aut *exaltando* se flammet. Id discriminis ut avertat natura, ab *hepate* in intestina, insimul cum *pancreatico succo bilem* confluere curavit, ut eodem temporis articulo, eundem in locum concurrentes duo illi succi, invicem se temperarent, sic ut *bilis* amarore condirentur *chylus* & *pancreatis lympha*, horumque dulcitate deprimerentur *bilis* ignes aut *concentrarentur*. Ecquis enim ignigena non esse *bilis*, quæ tritus, frictionis, & collisus fetus aut opus est: *oscillantium* nempe arteriarum *systoles*, vi cujus everberatæ pinguiores succi nutritii particulæ attenuantur evehunturque in *bilem*; at illicò in aptatos sibi & comparatos tubulorum *diametros* detrudantur, citoque *præcipitantur*, ad inferas partes, ne longiùs eundo, terique ulteriùs pergentes deflagrarent, sicque ustulatæ, sanguinis circuitui ad ultimos vasorum fines properanti moras alicubi necterent. Interim, ut suus sibi perire nequit naturæ labor, illa ipsa, in *exaltanda bile*, tritus culpa, sanitatis bono vertitur; qui enim hinc fit *bilis* amaror, non secus ac *saponaria* virtutis energia, chylum tergit & intestina, utraque mundans & purgans; adeò sunt ordinata naturæ opera, quæ etiam vilescendo prosunt!

Non infeliciùs cedit *lympha pancreatica secretio*, quod enim usu venit artificibus, qui fontibus singulis sua condunt receptacula, in tractandis corporis humani *lymphis* anticipatum a natura, aut usurpatum observatur. Illic parantur effluvia quibus sponte elabantur redundantes aut supereffluentes aquæ, sed effluxus illius imitamentum aut exemplar est *pancreatis* organum; namque qui copiosè in sanguinem confluit *lymphaticus* latex, ne luxurians sanguinis circuitui, aut *secretionum* exercitationi foret impedimento, aut diluendo nimium aut eliquando fortiùs vitio verteretur, parata sibi *pancreatis secretoria* ingreditur, quibus non secùs ac colliquiis stillat indesinenter; nec inopportunè, chyli enim recentis *macerationi* serviens a lentore illum & spissitudine præservat, ad fluxumque facilem reddit & expeditum. Ac & exinde principes chyli simul & sanguinis dotes, nativumque auguraberis utriusque ingenium; quod enim totus a natura sanguis *lympha* fit, quod a lympha nascatur, quodque diffletur aut desinat in *lymphas*, ejusdem cum *lympha* saporis, odoris & indolis esse san-

guis.

Digitized by Google

quinem cogitabis. Motuum quoque naturæ, quorum opera animalis regimini erit auxilio aut nocumento, indolem indè interpretaberis; cum enim sanguinem pinsi curet & elaborari, eo exutum omni quod a *lymphæ* dotibus, dulcitate imprimis alienum est, eo omni quoque carebit quod turbulentum fuerit aut tumultuosum: obsequibilis ergò succus erit, natura sua tardatæ aptus, motore assiduo aut agitatoria vi indesinente indigens. Interim ut ductilis quoque est sanguis qua parte *lympha* est; ab ejusmodi motore duci se patietur; hincque deduces *fluidorum* agendi rationem, acta enim aguntur, jugi & *oscillatorio solidorum* mutui obnoxia semper, cujus nutûs, arbitratûs & imperii sunt, cujusque vis ut illis necessario assistit, ita ad illius impulsus soles ambulant & diriguntur. In directionibus enim tota ponitur universa corporis œconomia, non tantum in viarum recto, aut justa positura, quæ succos suum ad locum recta ducat, sed & ea in arte, quæ illos ab aberratione præservet, cursum eorum sic dirigendo, ut a propriis aut destinatis sibi *secretoriis* non deviando, peregrina sibi & indebita non ingrediantur: unde, quantumvis longè differt terminus, quo *lympha* tendit; ut ut innumeræ *secretiones*, quibus servire aut impendi debet, antequam illùc perveniat (tam multiplices saltem aut multiformes, quam varia viscera sunt, quam dissimiles *diametri*, quam multæ *glandulæ*, diversaque incernicula) his omnibus & singulis vacet oportet, suumque cuique rependat debitum, ut expedita, ambulans, solutaque & suis functa officiis, *secretiones* omnes a prima ad ultimam, quæ *insensilis transpiratio* est, absolvat. Annè lymphæ attenuationis portentosæ argumentum evidentius? quo patet fecis nihil superesse ab absolutis omnibus quibus servit operationibus. At aliundè liquet meliùs animalis œconomiæ, aut operationum naturæ rationes, a chymiæ artibus esse prorsùs alienas? hæ enim, dùm nihil non residui, ustulati aut infumati, calcis, aut cineris, verbo, nihil non *sapidis mortui* post se relinquunt, nihil illæ, aut intactilia produnt, neque inter deflagrationes, *explosiones*, fumos aut crepitus, operationum chymiæ ritu abeunt, sed in auras, efflationes & spiritus placidè vanescunt.

Ideò tamen ne putaveris parvulum esse illud spiritus, in quod *transpirando lympha* efflatur; benè memor *transpirationis* quantitatem, quæ intra 24. horas vaporat, majorem esse tactilium evacuationum summa; insuper, tanti esse *transpirationis* quantitatem, quanti fuerit insumpti alimenti moles: sic ut exacto diei unius circulo (si corpus sanum est) ad idem sui pondus redire comperiantur, unde ab assumpto per diem alimento decesserat, ea ratione subducta; qua si in die tribus libris (v. g.) cretum illud bilanx ostendisset, exacto illo die, coctionibusque peractis, tribus circiter libris minutum illud bilanx repræsentet; seu quod idem est, quale pondus erit corporis ante cibatum, ipsum circiter est ad quod redit a cibatione, postquam peractæ sunt illius coctiones. Inde fit, ut quæ sensus manifestè ferit trium librarum moles partium corporis *oscillantium* pressu comminuta fugiat ab illis. Modum si quæras, indigitabit *circulationis* ratio; uniusmodi enim natura est, ejusdem quam elegit semel agendi rationes ubique tenax. Itaque trium librarum materiæ molem tenuandam eò usque suscipiens; ut illa vaporare possit, intra tubuli gyros & orbes, toties eum circumagi cogit, quoties in glomeramina flecti opus habet tubulus unus qui ulnarum milliaribus longus, (si in rectum exporrigatur) intra pedum aliquot mensuram continetur. Sed hinc intueri datur, quot quantæve futuræ erunt viarum & anfractuum angustiæ, quæ lymphæ ad transpirationem eunti transmeandæ venient, quamque frequentibus *resistentiis*, obicibus & repulsis inter eundum objicietur, imprimis ab arctis tubulorum capacitatibus & diametris angustioribus: annè comminuendi extenuandive

melior

melior ars aut efficacior? quod autem in edolandis, pumicandisque rebus ultrà venit, hic quoque scobis aut retrimentorum non parum redundabit: deciduis ergò ejusmodi reliquiis providendum fuit, his hospitia parando, quæ *secretionum* receptacula facta sunt. Revera, cujuscumque figuræ fuerint illæ *lymphæ* portiones, quæ repulsam passæ fuerint, ut diversæ molis erunt, paria sibi aptave oscilla ultrò subibunt, horumque amabunt hospitium, ductuque horum dirigi, determinarique sustinebunt. At ecce tenes multiformes *secretionum* succos, in multiplicibus illis *lymphæ* portionibus, quæ regium aut princeps, quod ad *transpirationem* ducit, iter sequi rectà non sustinentes, hùc illùc ad laterales *arterias lymphaticas* declinant, & pro variis harum capacitate, diametro & habitudine, hic illic in *bilem*, *serum*, *mucum*, *salivam*, & ubique in *miliaribus* partium *glandulis*, in roralem & halituosam *lympham* vertuntur. Tot uplicia ergò erunt succi nutritii segmina, quæ a communi fluento abeuntia, calles devios quidem subeunt, sed in his, quo indigebant, tenuationis gradum ita sibi comparando, ut illis, unde recesserant fluento reddi posse donetur? Varia enim specie, diverso vultu, aut multiplici forma, ad sanguinales arterias circulando redeunt, & ex his iterùm in *lymphaticas* ad *transpirationis* usque *secretoria*, itibus, reditibusque repetitis penetrare contendunt. Offendet fortè animos id famulitii genus, quo *transpirationi secretiones* subjiciuntur, quasi ideo fierent *secretiones* ut *transpiratio* fieret; cum consultiùs judicare videbitur, qui *transpirationem secretionum* magistram minùs quam pedissequam instituerit, ut pote cùm *secretionum* superamenta sint ea, in quibus eliminandis occupatur *transpiratio*. At neque tam iniqui erimus *secretionum* rerum æstimatores, ut præposterè *transpirationi* primas voluerimus concedi; de hac asserere consilium non est; omnium corporis operationum sic terminum esse, ut illius gratia nihil non suscipiantur in œconomiæ animalis regimine, sed ut necessarium lymphæ veteranæ habeantur effugium, quo hæc [illegible]ibus suis functa officiis, ultimò transcolantur, secedit, evadit.

De *transpiratione* interrogant, cujus ordinis sit ille succus qui efflatur? convehitur quidem *lympham* esse, sed de *lymphæ* natura ambigitur: *lymphane* nervorum erit, tenuissimus ille succus quo madent aut rorantur nervi? annè fuerit *lymphaticarum arteriarum* latex? ut nervorum capillitia sunt ex quibus texta sunt stamina cutis, opinio est tot exitus aut spiramina esse capillamentorum illorum extrema, quibus vaporaret *transpirationis* materies, maximè cùm inintellecta videantur vasa, quæ *lympham* nervorum ad cor revehant. Revera non desunt qui muneri huic *lymphaticas venas* præficiunt, sed industrium commentum magis habetur quam aperta veritas, eo magis quod sic definita malè videatur *venarum lymphaticarum* origo. Aliunde, cùm omnium tenuissimi succi *secretio* sit *transpiratio*, hanc repeti congruentius est, tum ab illo humore qui præ cæteris subtilior est; tùm ab iis *secretoriis* quæ omnibus aliis graciliora sunt: addes, ex *secretoriis* omnibus, ea esse *transpirationi* attribuenda maximè, quæ numerosiora sunt, ut pote cùm ei *secretioni* quæ cæteris abundè copiosior est destituentur. Hæ conditiones, quæ ad rem pertinent, in arteriis certè non occurrunt; præterquam quod enim palam est, succum in corpore dari, qui longè tenuior eo est qui arteriis continetur, cujusmodi est *lympha nervorum*; in confesso quoque est nervorum fila graciliora longè esse arteriarum capillamentis; undè liquet arteriis tantò numerosiores esse nervos, quantò arteriis & graciliores sunt, & tenuiorem vehunt succum. At esto, ab arteriarum extremis vaporet *transpirationis* halituosa materies, constabit non minùs, eò usque tenuandos venire succos, donec in fumum aut auras abeant, ideoque oportere, ut succi illi qui crassiores essent, aut ab hoc tenuationis

pun-

Digitized by Google

puncto alieni, hùc illùc ad conceptacula circulando regrediantur, usque dùm illis *circulationibus* iteratis, ut repetitis *cohobationibus*, tenuatis, ut decet, & ultimæ *secretioni* factis paribus, ultima *secretoria* permeare detur.

Interim, si spectes structuram nervorum, horumque *lymphæ* naturam & habitudinem, nimirùm, ut cæca est aut oculos fugiens illorum cavitas, ut lentescens aut *lentori* proxima hujus textura, nullibi recognoscas meliùs pressionis vim aut necessitatem in *secretionibus* aut exercendis, aut promovendis. Hinc sambuci medullarum instar plena videas nervorum fila, sed mollia, loculosa fortassis, pulposa saltem & bibula, ideoque sorbere apta, illinc limpidam aquam, succosam tamen, *lympham* vocant, combibi aptam; in illis agnosci negabis siphunculos illicientes, aut madidas bibacis panni lacinias; quæ quam delibare semel cœperunt aquam, sugere aut trahere pergunt? sed cùm numerum omnem longè superent aut quamlibet imaginandi lasciviam, extricanda nusquam aut discernenda filorum medullæ cerebri miliari, videre videris milliaria siphunculorum comparatorum a natura ad sugendas aquas, sinuque suo trahendas. Attamen si physicam offendat suctionis vox aut nomenclatio ista hæc, hanc exponet aut emendabit tubulorum, qui hic utrinque concurrunt, fabrica aut conditio. Secretionem ergò intellige, adactionem succi intra tubuli sinum, sic constituti, ut illius ad se & intra se coptum semel reptatum non admittere non possit. Vasa cogites correlativa, mutuo situ, positura & concursu sic adaptata, ut adjacentium pressioni, vi & impulsibus ex æquo obnoxia sint. Si addas juges esse hos pressus omnes & impulsus, conditionem habebis tubulorum qui *lymphæ* nervorum *secretionem* operantur; hinc nempe fibrarum medullæ cerebri, illinc arteriarum quæ illis contiguæ sunt & continuæ capillamentorum, quæ omnia undequaque circumpremendo *meninges*, ex arteriis *lymphæ* rorem intra contiguas medullæ cerebri fibras exprimi coguut. Sed loculamentis distinctam tibi fingas bibulam medullam illam, hac ratione ejusmodi *haustris hidraulicis* æmulam, quæ acetabulis instruuntur, quorum opera, quam ex imo jugiter trahunt aquam alio ferunt indesinenter; hoc exemplo, id succi quod bibunt medullæ nervorum spongiosa loculamenta, in vicina exonerando se transmittunt, serieque continua ad sua loca serpendo trahunt, diriguntve. Quænam ejusmodi loca sint indigitant nervorum exitus, qui cùm membranarum expansiones sint (in has enim desinere nervos convenitur) membranas & vasa quæ ex membranis enasci videntur & emergere, nervorum esse appendices, in illisque terminari nervos concludes. Verùm, in conficiendo membranarum texto, non sic impediuntur nervorum fibræ, ut prorsùs evanescat aut oblitterentur, ex membranarum enim punctis frequentia emergere observantur vasa, alba, lucida, crystallina, limpida aqua turgidula, quæ *lymphatica* vocantur. Nervorum corollaria hæc sunt, aut tenuissimæ *meningis*, qua vestiuntur singulæ illorum fibrillæ, productiones, adeo ut non secùs ac arteriæ suam exuendo arteriacam pellem in venas vertuntur, suppari arte suam linquendo nervi succosam qua turgebant medullam, quæ in membranarum texendis staminibus panditur & insumitur, ex ipsissimis membranis renascendo, egerminant in tubulos tam graciles, quam tenuis est nervorum *meninx*, medulla vacuos, sed medullæ loco aqua turgentes; elices puta, qui *lympham* aut madorem nervorum a membranarum alicura vacantem aut superstitem sorbent aut lambunt, ad sanguinemque (ne tam pretiosi succi vel una stilla corpori periret) revehunt. Inauditam audire est venarum *lymphaticarum* prosapiam, at huic conjecturæ jus & fidem facit naturæ sibi ubique similis consuetudo; illi mores est, *rubram* sanguinis partem in circulum agere ex arteriis in venas, *albam* quoque in *lymphaticas* ex nervis circumagere pergit. Neque quemquam mo-

morabitur obſervatio facta, qua injectus liquor in *arterias*, in *lymphaticas* eraſſit, quaſi ab *arteriis*, non a *nervis* oriri *lymphatica* hinc eſſet concludendum; *lymphatica* enim, vaſorum ſunt liberum genus, neutrum nempe aut mudtatorium, ut pote cum non vaſorum ſanguinalium inſtar, nominis ſui truncaut ſtirpi unitè aſtricta ſunt, ſed ab arteriis ſanguinalibus modò ab arteriis *lymphaticis* oriunda ſe prodant. At, amabo, occur a nervis quoque ductam originem iis denegare? meminiſſe ſat erit, non obſcurum eſſe, a nerveis partibus, tunicis nempe, membranis aut ſimilibus involucris ſolere ea exoriri; unde lymphatica non malè judicabis partium earum emiſſaria eſſe, quæ veteribus *ſpermatica* habebantur, quæ cùm plurimæ ſint, undelibet emergere *lymphaticæ* ſuſci, pio eſt, id eſt, qualibet ex parte, cùm nulla ſit, quæ ut a *ſpermaticis* oriturſic in iis fundata eſt. Igitur in *macrocoſmo lymphatica* erunt, quod in *microcoſmo* aquarum ſcaturigines; quæ cùm omni ex terræ puncto proſiliant, ſic ut hic ſcandant montes aut planities mergant, illic findant rupes aut invia recludant; ſimiliter ſuperæ aut inferæ ſint corporis partes, cujuſvis nominis, textus aut ſortis viſcera aut organa ſint, *lymphaticis* undequaque catulliunt: ratio palam eſt, ut terræ gravidantur aquis, unde agri madent, prata hument, nemora uveſcunt, ſtagnant lacus & camporum æquora natant, ſic lymphis ſcatent & circumfluunt corporis partes, quibus undique ſolida ſudant, lenteſcunt fibræ, molliuntur ſtamina, organa humeſcunt, viſcera rorantur; at refluis & ſuperſtitibus a tot operationibus *lymphis* a natura providendum fuit, tùm inſtituendo vaſorum genus ſubſidiale quod ſuam commodaret operam cæteris vaſis, ſive fuiſſent de genere nervorum, ſive de genere ſanguinalium, quod utrorumque refluas lymphas reſorbendo ad publicum ſanguinis fluentum reportaret: tùm condendo hic illic aquariorum ſpecies, *ciſternas*, *foſſas*, *ſinus*, *receptacula*, *lacunas*, *imbrices*, *a quæductus*, *elices* & *infundibula*; iſthæc enim repræſentant tam multiplicia conditoria *lymphæ*, *glandularum*, *lymphaticorumque* vaſorum, *arteriarum* ſimul & *venarum* milliaria, *capſularum*, *veſicularum*, *ſaccorum*, *arteriarum* & *ſecretoriorum* innumerabilis numerus, quibus reſperſa viſcera ſunt; nodorum, glomeraminum aut *gangliorum* quibus inſtructi nervi videntur quæ intermediæ ſedes ſunt, in quibus medio quaſi in itinere laſſa lympha quieſcat, aut in quibus tenuata magis, levior ambulet, alacriorque progrediatur. Poſthæc intelliges, emiſſariorum non minùs quam vaſorum glomeramina eſſe corpus humanum, imò aquilegii eſſe genus, regimen illius aut œconomiam, ubi cum aquarum ſtillatus undequaque fiat, ut diſtillationum officinam habebis corpus humanum, in quo *lymphatica* publicorum loco erunt aut communium excipulorum, quæ cujuſque generis vaſorum ſtillatitio ſploratus aut emiſſitios humores excipiant. Quin imò emiſſariorum maximè compages illud eſt, vaſis enim aut canaliculis totum eſt conſitum, tùm oſcillis aut ſpiraminibus undique pertuſum, quibus aut intùs jugiter ſtillat, aut extùs diffletur indefinenter. Ultimæ hæ metæ ſunt univerſi animalis œconomiæ laboris, at in quo ſan quimis circuitus energias & artes obſervabis in *emboli* cordis evibratione, tùm in arteriarum *elaſtica* vi, omninmque partium circumpoſitarum preſſu tanto, ut a corde, unde primùm protruditur ſanguis, ad extremos uſque vaſorum fines illi pervenire non tantùm, ſed & ab his ultimis finibus ad cor regredi concedatur. Enimverò, computando orbes, angulos & glomeres, in quos ſinuantur, flectunturve vaſa, antequam aut interna viſcerum extrema, aut externam corporis habitus peripheriam attingant, numerandis ulnarum milliaribus, quæ in his inſumuntur impar eris; his autem permeandis par eſt ſanguinis circuitus, ſuperand s nempe diſtantiſſimis locorum intervallis, tantò igitur potentior intelligetur. De ſanguinis circuitus artibus conſtat non minùs, quarum pars maxi-

ma

ma posita quidem sunt in illa partis rubræ globulorum volubilitate, gravitate & mole, harum enim vi & conditionibus *secretiones* omnes plurimum adjuvantur; at & insuper, in mirabili partium commensu, concinna *fluidorum* cum *solidis* harmonia; symmetria, & sociabili utrorumque concentu; alicubinè se prodit artis plùs, aut solertiæ? quantumque enim fuerit cordis & *solidorum* omnium *systaltica* vis, frustra erit, absente partium concinnitate, quæ resilentias arcet, diametros solvit, & laxat vias, sicque *fluidorum* directionibus commodè servit, determinationibusque facilia parat obsequia. Ad hæc, quæ multa certè & magna sunt, stupet animus, illi tamen adhùc majora offert nutricationis ratio.

CAPUT XVII.

De sanguinis circuitûs ratione, vi & arte in nutricationis negotio.

QUANTAM *secretiones* inter & vaporationes jacturam faciat *lympha*, hactenùs expositum est; illam enim ineptis succorum portionibus extricatam esse convenit, quæ itineribus illius oneri fuissent & impedimento; at illimem quoque esse eam non minùs est necesse, ab iis nempe tutam feculis, a quibus impurata foret aut sordidata; quod commodi ab iis obtinet, *secretionibus*, quæ omnes a sinu illius arcent impuritates.

Feculentarum *secretionum* numerus factus est major, cum animos præoccupaverat œconomiam animalem sordidantium succorum rudis & malè sanus conceptus, qui error eorum fuit, qui crassaminibus, *tartaris*, viscis, glutinibus morborum causas dabant; sed hunc & illum castigavit physiologia comptior facta nuper & melior, quæ ab excrementorum censu eximendo *salivam*; similesvè succos, censoria excrementitiorum virgula malè notatos, mirum quam brevem aut curtum fecerit feculentarum *secretionum* numerum; quæ arcendis impuritatibus famulantur. Reipsa ex tot excretis quæ hùc illùc per universas partes sparsa vides, vix unum offendas aut alterum quod feculæ sit instar aut excrementi, quod nempe projiciat a se aut abdicet natura; quin potiùs in horum benè multis tot veluti confecturas cernere est, quas præsentes aut futuros in usus ubique ad manum paratas habet; utiles enim succi sunt hujus non rarò aut illius organi commoditatibus addicti. Sic manifesta sunt *salivæ* bona, nec inintellecta *lacrymarum* juvamina, cordi nempe mœrore presso nimiùm parata semper solamina, apertaque stagnantibus præ dolore succis effugia. Contemptibilia tibi videbuntur aurium *cerumina* & *lemarum* succi, pinguia tamen sunt aut balsamica, quæ aures & oculos liniendo defendunt. Confessa & publica sunt *glandularum* omnium, harum imprimis quæ *stomacho* propriæ sunt auxilia, nec incomperta *lymphæ seminalis* in viris (sive *testium* & appendicum illorum, sive *prostatarum* & *seminalium vesicularum* illa fuerit) utilitas; tandem notissimus in feminis *uteri* aut *lacunarum lymphæ* usus; adeò, nec in vilioribus dormitare uspiam natura aut otiari videatur! una supereſt *urina*, ejectitia revera materies, sic ut præsentiâ suam minuat non tantùm, sed & perdat utilitatem, quam sua absentia servat. Illam ergò universæ animalis œconomiæ lavatricem putabis, quæ eluvionis specie sanguinem mundat & viscera tergit, in quo omnium illius operationum finitionem videas aut absolutionem, chymicorum operationibus non insuetam, qui lotionibus opera sua finire solent & dulco-

Digitized by Google

tare. Hinc *secretionum* omnium complementum aut supplementum *urina* est ut pote quæ *secretionum* peractarum argumentum sit aut reduviarum quæ a *secretionibus* peractis in sanguine residuæ sunt eversiculum. Quadruplex enim substantia *urinæ* est, serum quo maxime constat, *sal* quo saturatur, *lymphæ* qua densatur, bilis qua tingitur; alianè aut plura repræsentant quotquot habentur, *secretiones*! unde palam est jugis & continua naturæ sollicitudo, in amovendo a sanguine quidquid *amarum* sapit, aut *salinum* redolet; tam parùm illis cum sanguine convenit! ad lotionem enim pertinet ebibere quod salis est, quod sordis est eluere. Lixivium ergò adhuc erit, quo liquatæ sanguinis assiduè rotati ustulatæ partes mergantur, ejectanturque foras; in quo animalis œconomiæ mores recognoscas & disciplinam, quæ ab eo omni horret, quod fervorem redolet aut ignem. Quidquid ergò collisus inter & fictus factum ardori proximum ferveret, aquæ supereffluentis copia jugiter elotum restinguitur non tantùm, at mersum quoque ac *præcipitatum* aquis evehitur. Ex his omnibus inferas licet vesicam & renes succenturiata esse, aut vicaria emissaria cæterorum corporis incerniculorum, quorum *secretoria* quæ præterlapsæ sunt succorum particulæ ineptæ, illorum effugiis exceptæ, *ureterum* diverticulis eliminantur. At nullius vices aut officia tam apertè supplent *vesica* & *renes* quam *hepatis*; *secretionis* enim nullius reliquationes tam manifestè resorbent; tanta naturæ cura est in abluendo sanguine purgandovè a biliosis! haud dubiè sapidioribus, eaque de causa, suavi & benignæ sanguinis naturæ nimiùm aversis, quorumque consortio ne exasperaretur mitis & placida *lymphæ* sanguinis dulcitudo, ad purum hæc elutriare satagit naturæ.

Ejusmodi ejectamina sunt, a quibus expediri amant & extricari ipse sanguis & ipsius *lymphæ*, ut nutricatui, quò collimat non minimus naturæ labor, concinne serviant & utiliter. Limpidus enim latex sit oportet, qui in nutrimentum cessurus est, purus nempe ab omni eo quod nutricationis negotium pervertere quiret aut abalienare: absit enim cogites, inconcinnum qui illud esse aut fortuitum, cui satis fuerit materierum aggeries, quæ coeant mutuò, concrescant, agglutinenturvè, quasi in accumulandis succis nutritiis unicè occuparetur altrix natura; at ad normam agit, neque tam copulat materies quam leges, eas nempè quas condidit Creator, quasque poni voluit in reciproca rerum consensione, quam qui assecutus non fuerit labor, infelix aut cassus erit, alieni quid edens aut monstri. Igitur succi nutritii concinnatio, Creatoris legum ordinatio est, qua certæ materies quæ alendo corpori aptæ creatæ sunt, applicantur, disponunturvè, juxtà præstitutas a Conditore leges. Unde ad alimoniam quæ laudabilis sit requiritur rei alimentariæ delectus non solùm, sed & rei ipsius appositio certas juxtà leges. De alimentorum delectu non ambigitur, si rerum veritate aut necessitate res sit; (*a*) *dixit* enim *Deus, ecce dedi vobis.... & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cœli & universis quæ moventur in terra, & in quibus est anima vivens..... & omnem herbam..... & universa ligna quæ habent in semetipsis sementem ut sint vobis in escam*; numinis ergo effatum aut pronunciatum est, fructus & fruges sincera esse & nativa hominum alimenta, sed indidem inferes hæc inter & alenda corpora institutas esse rationes mutuas & reciprocas affinitates, ob quas corporum alituræ maximè conveniunt ejusmodi dapes. Status & ordinationis modi sunt in alimentorum partibus, textui partium alendarum & ordinationi concordes: unde ad laudabilem nutricationem opus est, ut quam a Creatore ordinationem partium acceperunt alimentariæ res, eandem in alendas partes transferendo servent: pari ratione alen-

(*a*) *Genes. c. 1. v. 29. 30.*

Digitized by Google

alendis corporibus opus est, ut iis instructa sint virtutibus & potentiis quæ advenienti rerum alimentariarum ordinationi concordent. Posthac, nutricationis nomine intelliges transitum a rebus alimentariis ad corpora alenda, transitum autem ipsarum partium nutritiarum non tantùm, sed & illarum ordinationis, adeò ut plantarum more, quæ ab agro in alterum suis cum potentiis transducuntur, quæ in corpus transferuntur nutritiæ partes, potentiarum suarum, positurarum, situs & *tendentiarum* aut tenaces aut cupidæ sint, ad eandem quam in eduliis obtinebant, formaturam propendentes, æqui tubulos, vasa, canaliculos intra edulia formabant, tubuli ergò erunt, vasa, canaliculi, in quæ formabuntur intra alendum corpus. Eruderationis genus est, quo demoliti corporis materiaturæ, in alterius compingendi corporis fabricam usurpantur, sed ut ruderum nomine, non lapidum, laterum aut lignorum portiones aut segmenta intelliguntur, sed ipsi lateres, lapides, tigilli, trabes; sic quæ dicuntur rerum alimentariarum partes, canaliculorum testulæ non erunt aut particulæ; sed ipsimet canaliculi detruncati, aut canaliculorum trunculi, soluti quidem, sejuncti & decurtati sed tubulati. Hoc sensu, succus nutritius tubulorum seminarium erit, aut latex tubulorum diratorum segminibus aut superamentis fetus, quæ intra corpus alendum unita simul & producta in longam seriem, quam in demolitione amiserant longitudinem, in nutricatus compagine recuperant.

Inde fultum habebis, quod hactenùs stabilitum fuit, creationis principium; ex his enim nutricationis notionibus intelligitur, necessarium fuisse, ut una cum rerum germinibus creatis, concreata fuerint germinum edulia, materiaturæ nempe, ex quibus suo tempore germina crescerent aut alerentur. At ut vascula sunt aut tubuli, quibus unicè constant animalium corpora, tubulorum (*b*) *embryones* (*quidquid enim fibræ accedit, fibra fit, ni potiùs jam fibrula existat*) concreatos fuisse concipitur, qui in corporum alimoniam cederent. Certè, quod germinibus insuccandis idonea condiderit Creator edulia tam verum est, quam a Creatore condita fuisse germina constat quæ augminis capacia erant aut ampliationis; at in ambiguo non erit ifthæc edulia tubulatas fuisse materies, attendenti, nullam esse vim aut efficientiam quovis in corpore, quæ tubulum formare queat, aut torquendo flectere; cognito enim mirabili illo *mechanismo*, quem in se condit *fibræ* uuius fabrica, qui omnem sagacissimi cujusvis artificis sapientiam vincit & industriam, evincitur eas esse arcanas artes, quibuscum vasculum unum aut capillaris canaliculus consistit aut compingitur, quas nedum assequi quantalibet humanæ mentis acies, tantò minùs operando æmulari queat; *capilli capitis* exemplo, quem in album nigrumvè mutare, unius supremi numinis potentiæ est. Undè quanti nihili sit hominis virtus, palam est, quæ in uno capitis capillo vincitur! posthac, mirari cesses, (*c*) tubulatam observari *lympham* sanguinis quæ ignis vi sicca facta est, (*d*) cum enim rerum edulium effectio sit, tubulatarum materierum liquamen erit, iis gravidum tubulorum segmentis, in quæ demolitæ fuerant alimentariæ res. Hincque veteris philosophiæ asserti rationem elicies & veritatem, quæ pereuntis alicujus corporis corruptelam, causam esse docebat generationis alterius. Enimverò edules omnes substantias habebis, non secùs ac machinamenta ex ejusmodi compacta partibus, quæ tubulorum structilium ritu, hac vel illa serie ordinatæ, hos vel illos, in hoc vel illo corpore tubulos formare possunt,

(*b*) *Berger. de nat. hum. p. 173.* (*c*) *Bellin. de corde p. 41.*
(*d*) *Berger. de nat. hum. p. 172.*

Digitized by Google

adeò ut iidem qui in uno corpore locati idonea illi vasa efformant, elocati in aliud, in idoneos illi canaliculos effingantur; unde, ut corporum generationes, elocationes partium aptè dixeris, ita nutricationes corporum, tubulorum translationes esse non falsò affirmabis.

Cùm igitur ex Creatoris instituto in hominis alituram condita sint fruges & fructus, quæ aliundè tota vasculis constare comperta sunt, horum vascula erunt, quæ in corporis humani nutrimentum vertentur. Animalium quoque carnes vindicabis? harum vasa erunt, quæ in hominis alimoniam veniant. Quo artificio absolvatur illud adunationis aut compacturæ genus non intelligis? si miraculum, mirare; si arcanum, meditare; ab errore certissimè tutus elicies quidquid illic conditur necessariæ veritatis ad medicos usus. Verum tamen exempla aliunde offert natura, in quibus rationes illius contemplari datur, juxtà quas vasis vasa copulat, corporis extrarii vasa alterius corporis vasis continua reddendo aut communia: has autem rationes edocent variæ, quæ insitionum ope junguntur arborum connubia; hæc enim sive *inoculatione* fiant, sive *emplastratione*, *fissura* aut *incisura* in *ligno* aut *medulla*, ex *furculo* aut *gemma*, eo recidit omnis illius artificii ingenium, ut unius arboris tubuli cum tubulis alterius coeant tam apto concursu, aut ea concinnitudine, ut inter utramque unus & idem inposterùm stabiliatur succorum circuitus. Sub hoc vultu si intuearis *lympham* nutritiam, hanc cogitabis non secùs ac eliquamen eruderatum ex millenis tubulorum segminibus & rerum alimentariarum demolitione resolutis, quæ intra corpus alendum coalescentia rursùs & reconcinnata, tubulos in illo aut vasa formant. Porrò segmina isthæc *furculo* compares aut *gemmæ*, fundum cui inserentur *medullæ* aut *ligno*, in lympha habebis insita tam facilia inseri, quam paratus est insitionis fundus; insita, inquam quæ (plantarum illarum exemplo quæ tam vivaces sunt, aut proximæ vitæ, ut in obvio solo quovis radicem mittant aut accipiant) singulis quæ offenderint alendarum partium punctis hærere apta sunt aut adunari. Sive enim *inoculatione*, sive *emplastratione* fiat illud insitionis genus aut plantationis, tot oscillorum milliaribus foratæ sunt aut meabiles partium alendarum superficies, ut quocunque inciderint inserendæ succorum nutritiorum particulæ, illic hæreant figantque radicem.

Neque casu aut fortuitò, sed ad Creatoris mentem, tantùm industriæ aut aptitudinis hic excerceri opinaberis; cùm enim oscillorum, quibus pertusæ sunt partium tunicæ, ne quidem sit ullum, quod non fecerit Creator, modulos & formas in illis in antecessum ab illo figurata fuisse animadvertentes, iis aptanda tubulis, quibus cùm adunanda venirent: ædificiorum exemplo, in quibus cœpta opera interrupta pendere videas ex lapidibus, qui salientes extra aut prominentes, ventura expectant aut pollicentur. Itaque cæca inter & exigua nascentis corporis humani primordia, futuri operis maximi fundamenta poni credes; maximi, inquam, ut pote quod *grani unius* a quo incipit molem, vicibus milliariis grandescendo superandam assequatur; hæc enim proportio maxima est, quam invenire licet *granum unum* inter, quod ovuli pondus est, & centum & ampliùs *libras*, quò assurgit adolescendo corpus. Fundamenta autem vocabis tubulorum primogeniorum rudimenta, quæ aut in tubulos longiores exporrigentur, aut quæ ascititiis tubulorum portionibus augebuntur; alterutra enim fit oportet nisi utraque nutricationis ratio; tubulorum nempe corporibus ingenitorum vel fartus, insuccatio exporrectiovè est, vel appendicum additamentorumvè ex appellentibus aliundè tubulorum segminibus adjectio. Quod ergò sunt erga plantas terræ meatus, quos subeundo factæ aut projectæ seminum radiculæ in herbas egerminant, hoc ipsum repræsentant

corpo-

Digitized by Google

corporis partium ſpiramina, quibus aptando ſe canaliculorum ſegmina quibus ſcatent ſucci nutritii, pullulaſcunt, emerguntque in vaſculorum additamenta. cum enim ſpiramina illa ſubjectorum vaſorum continuitates ſint & egreſſus, quæcunque his adjiciatur, vaſorum illorum appendices erunt. Cæterum inoculationum ejuſmodi artes te non morabuntur, talium enim exempla præbent cum utero *placentæ* in mulieribus, aut in belluarum femellis *cotyledonum* adhæſus; commiſſuræ genera ſunt aut *incaſtraturæ* quibus alterne ſe admittendo amplexantur ſe partes; ſi addes partium illarum aduuandarum ſuperficies ad amuſſim edolatas eſſe compactaſque forti preſſu, pluſquam *Hermeticus* adhæſus in illis concipere erit, ei maximè, quem non præteribit ſucci nutritii glutinoſa indoleſ, qua non ſecus ac ferrumine nativo denſantur partes & glutinantur.

Hæc ſi ita ſunt, ſiſtit ſe aut offert arcanum nutricationis negotium, quod cum unicè verſetur in ſpiſſandis denſandiſve aut elongandis partium ſtaminibus, utrique officio abundè ſatis eſt inſitionis prædictæ genus; namque ſi memineris innumera eſſe ſpiraminum oſcilla, ſaltem tam frequentia, quam crebra ſunt vaſcula ex quibus conſiunt partes, quæve in illos exitus deſinunt, in illorum ſingulis ſucci tantillum inferi non concipies, quin ſingula partium alendarum puncta creſcere aut ali intelligas; atqui tantillum illud ſucci canalitium eſt, unde fateberis tot canaliculis creſcere corpus aut canaliculorum additamentis, quot in partibus puncta ſunt, quin potiùs quot in arenæ puncti latitudine oſcilla ſunt, quæ ad 2000. numerum aſcendere obſervantur; concludere ergo eſt (*e*) 2000. portionibus creſcere ſingulas partium quantitates quæ fuerint arenæ unius menſuræ.

Ampliùs, canalitiæ ſunt ejuſmodi nutritiæ portiones, teretes ergo, in uno puncto non conſidentes, ſed in latera flecti reclinarique propendentes, eò magis quò obnoxiæ ſemper ſunt & ſubjectæ præterlabentis ſanguinis fluento, roratui inprimis globuloſæ illius portionis quæ illas aſſiduè deprimit; unde in latera curvat illas & inſternit. At obſervatum eſt ſuccoſa eſſe vaſorum extrema, pulpoſæ enim appendices ſunt, in quas deſinere comperiuntur; hujuſmodi autem erunt additicii ex ſucco nutritio canaliculi, qui vaſorum parietes ſuccingendo ſuis quotquot hiant oſcillis aſpergilla formant, quæ fundunt rorem partium aut humorem eructant: hinc interiores partium induviæ; quæ encauſti genus ſunt, ex pulpaminibus & humore compacti, humore, inquam, roſcido, quem huc *lymphatica* exhalant, pandunt, complanant, levigantque *ſanguinis globuli*; pinſunt, denſant, corporantque *ſyſtaltici* partium ictus.

Hæc plura quamvis ſint, quæ oſtendit propoſitum inſitionis exemplar, in his tamen unis non conſiſtit; nutricatus enim non tantùm ſed & ubertatis rationem aperit. (*f*) Inſiti genus habet hortorum cultus, quod ex *pertica* nominant, *perticam* ergo virentem accipiunt quam pluribus inciſuris hic illic vulneratam terræ mandant, ſic jacentem ut arborum gemmæ, quas ſuis condit inciſuris, ſuos foràs promant apices quibus egerminent. Abhorrebitne a vero, non abſimilis eſſe ſortis è ſuccis nutritiis venientes tubulos, qui lateralibus aliis, cæcis quidem, ſed tempore ſuo emerſuris canaliculorum germinibus donati erunt? hinc rationem eliceres, propter quam meabiles ſunt tam mirabiliter univerſæ corporis partes, millenorum enim oſcillorum aut meatuum

(e) *Vid. Leuvenhoek. tom. 1. p. 31.*
(f) *Inter en perſbg*

tuum haberes origines; nec te præteriret carnium regenerationis causa, quam in tubulorum regerminantium pullitie, tanquam in radice videres: hinc adhuc intelligeres, non secus ac minoribus ex vasis conflata sunt majora vasa, ita quoque minimis aliis minora constare; unde cum nihil sit in corpore humano, quod vas non sit aut tubulus, ita quoque nullus in rerum natura tubulus est, quod tubulis non constet; imo in tubulo, nihil quod non sit tubulus. Ut enim nihil habet, quod nutritium non sit, quidquid habet, tubulus erit: ejusdem sapientiæ, quæ in creandis corporum germinibus fuit providentia, sic elucet in iisdem alendis aut conservandis. In germinibus condi voluit futura omnia producendorum corporum germina, pari miraculo insimul creari jussit alimenta, iis gravidata succis tam multis aut multiplicibus, quàm multa aut varia forent corpora nascitura. At cum canalitiæ erant, quas germinibus crediderat alendæ partes, canalitios quoque creavit edulium succos; optimè conscius (g) ejus fabricæ & ingenii esse concreatas germinibus partes, quæ operando assequi nequiret creata mens quælibet aut industria: hanc ob rem ut operum suorum tutelæ providens & conservationi, (h) in alimentariis rebus paravit seminarium, non molecularum; ex quarum compactione alendæ corporum partes crescerent (alterius enim artis erat aut ingenii, quam compacturæ, nutricationis negotium, ut pote quod in addititiorum tubulorum ordinatione dirigenda versabatur) at seminarium tubulorum ipsorum, quos in aliis corporibus ad tempus recondi voluit & reservari, ita tamen ut pessundata, quam in illis corporibus obtinebant serie, in corporis humani alitarum reconcinnari valerent. Sed alia inde in conspectum venit nutricatus ubertatis aut commodi ratio; quod enim contingit opificibus qui tessellatis operibus operam dant, idipsum nutricatus artificio accidit: illis usu venit non tantùm ex aptioribus materiæ massulis digitos, nares, oculos, &c. fingere, sed *digitos, nares, oculos, &c.* quæ in lignis, marmore, metallis planè figurata reperiuntur, eruere norunt, & illis quæ formant corporibus adaptare; commodo simili studuit aut compendio Creatoris providentia, faciendo, ut alimentariæ res, quæ sarciendis aut augendis corporis humani vasis aut tubulis dicabantur, non tantùm tubulorum testulas aut fragmina (hæc enim insinuant succorum rudes moleculæ) suppeditarent, sed ipsos tubulos, qui illam quæ plantis congruebat, ordinationem exuendo, alteram induant, quæ animalis corpori propria est. Itaque ut ut mutati videantur altiles succi ex plantis in humanum corpus transeuntes, ut ut discolores & diversimodè sapori sint, utrobique revera durant tubuli semper, quoslibet offerant vultus; tanta constantia, ut iidem qui in humanum corpus ex plantis transierant, ex eodem, si resolvi illud contingat, in plantas regrediantur. Argumento est agrorum stercoratio, tum terrarum fecunditas ab ebibito humano sanguine, quem bella fuderunt; exinde enim lætè videas agros herbis luxuriantes; certè totas ex tubulis conflatas esse germinantium herbarum illarum partes tam verum est, quàm nihil magis: at amabo, cujus erunt originis illi tubuli? quis eorum parens? quis author? fortassis fucum faciet partium corporis humani architectatio mirabilis, quod in illarum ultronea quasi formatura, ut industriæ plurimùm, ita energiæ prodigium introspicias. Ac an efficientiæ tantùm penetralibus terræ? an tantùm mechanismi plantarum medullis attribues? formandis ergo, figurandisve tubulis

(g) *Quidquid fibræ* (nutriendæ) *accedit, fibra fit ni potiùs jam fibra existat.*

(h) Berger, *de nat. hum. p.* 273.

Digitized by Google

bulis impares esse plantas & terras manifestè argues, ideoque de humo nasci non posse plantarum tubulos. Creatæ alicujus artis aut industriæ opus esse nutricationem crediderat antiqua philosophorum opinio, quæ illam in aggregatione, quam *per juxtapositionem* nominabant, aut per *intussusceptionem* poni docebat; opera erat, quæ partium accessu tantum aut fartura indigebat; ad hæc autem quid tam inidoneum? de farciendis, supplendisve tubulis, maximè si organici sint & ordinati, non ita judicabis; *mechanismi* enim nimiùm aut artis in illis intervidere est, quàm ut humanæ sagacitatis feturæ esse queant. At organi vices implent nutricatus tubuli, formaturæ enim sunt & ingenii singularis, tantaque dexteritate partibus nutriendis apparatæ, *systaltico* illarum motui concordes adeo aut congeneres, ut facto tumultu nullo, nullo sensu jugiter illis adnuentur. Si adhuc attendas, non hodie primùm factos esse tubulos illos, sed ab ineunte mundo in primarum herbarum partibus creatos, ea positura, indole & textu instructos, horumque tam fidè tenaces, ut eadem ad partes alendas ad dies adhuc integra secum apportent; certè naturam (si non nomen organi) illis facilè concedes. Ecquid enim tandiu durare posse cogitabis, quod conflatum non fuerit aut comparatum ad depellendas vincendasve tam crebras & multiplices temporum, climatum ætatumve injurias? ad hæc tamne idonea futura fuisset, inelegans aut inelaborata materies? itaque stupendi laboris aut artis infinitæ sit oportet creatorum nutricationis tubulorum opus, organique vires & ingenium redolens. Quas vires? prodit illorum tubulorum usus; quod enim partibus afferunt, hoc ipsum erit quo valent & imbuuntur; illorum accessu partibus alendis venit *elater* aut crescit, universi ergo corporis *elaterum* fomites audiant: de *automatum* genere erunt, sponte agitabiles *machinulæ*, timidæ comprimi, resilire impatientes; nascituræ *oscillationis* artes intervides? revera *oscillantia* corpuscula erunt & *oscillatoria*; micantes assiduè & agitatæ semper aut agitabiles *atomi*; *atomi* quidem, si minutiem spectes, capsulæ, si figuram; fistulosæ enim sunt aut canaliticæ; longitudine breves, mole tenues, diametro angustæ, pertusæ tamen aut meabiles, utrinque capitatæ; arborum taleis, segminibus aut plantariis non absimiles; *systaltici* motus omnis aut oscillatorii causæ; felices pyxidulæ, ominosæ Pandoræ pyxidi longè dissimiles, ut pote quæ pro thesauris carbones, pro Junone fumos aut nubem non promant, sed sinceros fundant vitæ latices, & sanitatis fontes aperiant.

Quàm multùm enim inchoandæ vitæ primùm contribuerit *lympha mater* observatum est, at ipsius *lymphæ matris* nutritii sunt nutricatus tubuli; qui hanc ob rationem, *solidis* non tantùm, sed & *fluidis* alendis inservient, *fluidorum* saltem portioni nobilissimæ simul & nitidissimæ, quæ sanguinis *alba* est, a *lympha matre* proximè descendens. Enimvero portione sanguinis alba, puriorem, quæ spiritus illius & anima est, distinguere juvat ab altera quæ illi pabulo fuit, hanc enim dirigendo *amalgamavit* sibi & corporavit. In illa autem quæ nitidior est, *lymphæ matris* perennitatem internosces aut propagationem, in hacque ingenitam creationis energiam, *fluidorum*que virtutis aut potentiæ fontem. Sed auræ illi spiritali, fomitem alicundè accersi necesse erat, quem nutricatus tubulorum medullis condi suspicio est; medullas autem dices tubulorum illorum interiora quæ inanes & cavæ non erunt capacitates, sed plena pulpis loca. Spongiolas concipito primogenio illo humore turgentes, quem plantis insevit Creator, quippe animalium *lymphæ matri* congener aut affinis est: posthac si memineris arterias pressoria esse vasa aut *systaltica*, quò conveniunt alibiles succi, spongiolas innumerabiles premi jugiter intra illas facilè concipies, quæ succum quo imprægnantur, fundent liberaliter, roralique & benignissima aspergine sanguinis *lympham* imbuent: at ut

matri lymphæ affine eſt iſthuc ſucci genus, illi quoque ſingulariter & amabiliùs aſſociabitur. Itaque altiles tubulos habebis, non ſecus ac altricis *lymphæ* conditoriola aut pyxidulas, quæ animalium *lymphæ matri* fomites & alimoniam ſuppeditabunt. An vitæ pabulum exquiſitius, melius, nobilius? in illone non recognoſces ſpirituum quorumlibet, *vitalium animaliumque* ideas, notiones, ſeminia, energias? ſaltem *lymphæ nervorum* fundus erit aut materies; aliquidne animalis œconomiæ regimini, utilius, dignius aut neceſſarium magis? attamen in his nondum conquieſcit tubulorum altilium utilitas, portionem enim alteram ab *albâ* habet ſanguis, *rubram* videlicet, quam illi fovent aut alunt. Teſtes ſunt orbiculares partes, quas cernere licet intra plantarum fibras, tum globuloſæ quas lac oſtendit; cum enim laboris ſatis nondum paſſus ſit *chylus*, ut partes novas cudere potuerit aut elaborare, a vero non abeſt plantis & *chylo* ingenitas fuiſſe partes quas hic lacti tranſmittit; unde fateri neceſſum erit, non ſecùs ac penuaria eſſe loca altiles tubulos quibus quaſi promptuariis, id omne condi Creator voluit aut coacervari, quo ſuam in aliturâm indigere poſſet corpus humanum. Veniunt enim alendæ *ſpermaticæ*, ut loquuntur partes? præſto erunt ſuo feti *lymphatico* rore, plantarum canaliculi; carneæ venient? ſiſtunt ſe orbiculares illarum particulæ, quæ in rubros ſanguinis globulos faceſſendo, partibus ſua veſtiendis purpura ſervient.

Itaque, quod ad metalla *marcaſſitæ*, hoc ipſum ad alimentarias res erunt altiles tubuli, matrices nempe aut ſeminaria Creatoris ipſius fata manibus. Inde tibi manabunt *radicales* famoſi *humores*, *innatus calor*, *humidum primogenium*, *inſiti ſpiritus*, *balſamum vitæ*, totaque (ſi iſthæc te ſtemmata juvant) *archæorum* familia nobilior: at ſi è meliori luto ficta tibi fuerint præcordia, ut *elaſticæ* omnis energiæ fomites aut materiæ ſunt altiles ſucci, illorum tubulis primigeniis *elaterum embryones* a Creatore creditos intelliges, quos intra nutriendas partes fundendo ſpiritu motore imbuent illas, vitali ſpiritu aut ſyſtaltica vi. Spirulæ erunt micantes, *oſcillantes* ſemper aut *oſcillatoriæ*, aſſiduè mobiles aut *motacillarum* inſtar motatæ ſemper: nunquid non in his *machinulis* agitatoriis recognoſcere eſſet *animatæ* phyſiologiæ rationes aut principia? *vermiculos* nempe aut *animalcula*, a quibus generationum cauſas mutuari tentarunt; ecquid enim aliud ſeminales ſucci animalium, unde fecundantur femellarum ova, quàm ſuccorum alimentariorum ultimæ evolutiones, quæ intra marium organa ultimò perfectæ ſunt. Poſthac ſuccos iſtiuſmodi totos animalculis ſcatentes, conſpicientium oculis videri aut apparere facilè intelliges; meditandoque in quæ reſoluti ſunt altiles tubuli, qui in ſemen eliqueſcunt, in ſemine recognoſcis *revivificationem* illi non abſimilem qua *fixatum* denſatumve *mercurium* intra *cinnabarim* nativam, in *mercurium* fluidum *chymici* eliquant; hoc enim exemplo, qui intra res alimentarias denſati fuerant altiles tubuli, in ſeminarios animalium ſuccos eliqueſcentes *revificantur* in tubulos; at verò cum eliquatio iſthæc abſolutiſſima ſit, proinde *reſolutio* in minutiſſimas particulas, *revivificatio* erit eorum tubulorum, qui minutiſſimi fuerint: at minutiſſimi ii ſunt quos imis plantarum medullis inſuevit Creator; iidem ergo ipſi erunt, in quos *revivificatio* fiet in conficiendis ſeminalibus animalium ſuccis. Hæc ſi vera ſint, *elaterum* embryones erunt ea quæ animalcula vocant in animalium ſeminibus, ſed quæ meliùs nominabis *automata* creata, ut pote ab ipſo numine afflata; ideoque a factitiis *automatariis* in hoc diverſa, quòd quam hæc exercent perennantve *oſcillatoriam* motionem, a mortali creatave teneant induſtria; quam verò exercent illa, a creante habent immortali potentia. In his ſpiraculum vitæ erit inſpiratum a Deo, in illis

Digitized by Google

illis ſpontanei motus ab homine veniens exercitium. Cæterùm, iniqua nemini videbitur facta hic nutricatum inter & *fecundationem* comparatio; utrobique enim animadvertas partium augmentum, quod in *fecundatione* evolutio & exporrectio eſt, in nutricatu fartura, aut ſtipatio; utrobique *lymphæ*, hujus nempe aut puriorum attenuatamve magis portionem quæ in ſeminalem ſpiritum ceſſit, aut altiles tubulos qui in partium textum denſati fuerant; denique utriuſque operationis artem & materiem poſitam vides in unis *elateribus lymphæ* qui evolvunt & inſuccant, fingunt & exporrigunt. Has generationis artes elucidarent maximè tam multimodæ illæ inſectorum cum enaſcuntur *metamorphoſes*, quas ſub *nympharum*, *chryſalidum*, *aurearum*, *oviformium* & *vermicularium* ſpecie induunt: ubinam enim plures obſervabis & diſſimiliores explicantium, pandentium aut evolventium ſe fecundatorum ovorum aut germinum modos aut artes? undenam *elaterum*, *oſcillantiumve* majores potentias intelliges aut induſtrias magis? undenam Creatoris potentiæ, ſapientiæ & providentiæ theſaurorum in creatis germinibus reconditorum dubitabilia, minùs elicies argumenta? at quæ vellicandis curioſorum mentibus pauca videbuntur, candidis unius medicæ artis indagatoribus plura erunt.

CAPUT XVIII.

De ſanguinis circuitûs mechaniſmo, *in aſtruendo fibrarum* elatere, *in modulando partium* tono, *ſtabiliendoque* fluidorum *cum* ſolidis *æquilibrio*.

SIc aluntur partes, creſcuntve; qua autem ratione aut arte, quave conditione materierum quæ in nutrimina illarum cedunt, ſi mediteris ex contextura, naturam illarum & indolem augurabere. Minutiſſimi ſunt *elateres*, fiſtuloſi aut canalitii, vaſorum, unde texitur corpus, parietibus appliciti, accuſi ferruminativè, partium ſyſtole everberati ſemper, expanſi, complanati, denſati exporrective in latum & longum; aliquid cogitabis, quod vim *elaſticam* alat efficaciùs aut faciat? non immemor enim quàm immensè ductilia ſint ovulis aut germinibus ingenitæ primævæ corporis ſtamina, animo metire, quanta ſit a lineis aliquot quibus continetur in ovo corporis compendium, ad quinque ſexve pedes diſtantia, quo aſcendit corporis adulti longitudo. At hæc adhuc pauciora ſunt; mente contempleris (hîc enim deficit maxima imaginandi virtutis copia) quàm longiſſimè diſtet puncti latitudo, ulnarum infinitudini comparata, in quas evolvenda comperiuntur vaſculorum milliaria, unde conſtant aut compinguntur corporis partes: certè eo uſque ductilis materies, ut non facilis rumpi eſt, ſic *elateris* immenſi potentiam ſpondet; interim *elaſticitatis* illius vim mirabiliter elevat modus aut ratio, qua tam exigua moles in tam altum aſſurgit. Igitur quot puncta numeraros intra longitudinis infinitæ lineam, tot intelliges *elaterum* micas aut ſpirulas ex quibus in longum immensè crevit oculi maſſula, tubulos puta *lymphæ* nutritiæ, primis partium ſtaminibus in dies applicitos, qui in ſingulis ſtaminum poris aut punctis ſedem figentes, totidem fecerunt augminis gradus & *elateris*. Addas, tubulos illos altiles, ſuis ſingulos forari oſcillis aut poris, tum aliis gravidari *acervis*, quæ adhuc meabiles & poroſæ ſunt aut fiſtuloſæ, humore nempe primogenio plenos, canaliculorum embryonibus feto, proindeque innumerabilibus iis tubulis, quos plantis inſevit Creator ut animalibus

Digitized by Google

quotquot naſcitura eſſent, alendis inſervirent. Itaque quodlibet adultæ fibræ punctum, quamlibet corporis particulam ſpectes; quidquid hæc habeat mollis, alti quidquid habeat, lative aut longi, id omne *elater* eſt aut *elaterum* fartura, tubulorum ſcilicet altilium, quos condendo Creator plantis credidit, quoſque plantæ, olera, fructus & edulia ejuſmodi in alendis corporum partibus impendunt. Inde ratio venit exquiſitæ illius *elaſticitatis*, qua ſingulariter præditas vides partes *ſpermaticas*, quod enim referant primæva creatavo in uno corporis partium ſtamina, ideo *elaſticæ* ſunt, tum quod totæ in *elatere* a Creatore primùm *ſolidatæ* ſint, tum quòd ſpirulis *elaſticis* indeſinenter fartæ fuerint & inſuccatæ, altilibus nempe tubulis quibus ſcatent edulia, ex hiſque veniens *lymphaticus* vel nutritius latex.

Malè firmum fore *elaterem* fortè crederes, quem formarent tam multæ particulæ, quæ ut pote disjunctæ diſſutæve, utut ſigillatim *elateres* fuerint, vix *elaſticum* corpus effingent; nam a vero abluditne multùm frangi toties aut intercipi *elateris* vim, quoties perit aut intermittitur *elaſtici* corporis continuitas? vibrationis exemplo, cui *elateris* motum facilè comparaveris, quæ illic hæret aut ceſſat, ubi obicis aliquid ſentit aut repaguli; ſed hujuſmodi incommodo ſic a natura cautum eſt: qui accedunt corporis partibus alendis ſuccorum nutritiorum altiles tubuli, ex contiguis illico in continuos evadunt; non enim rudis ferruminationis inſtar; tubuli illi partibus agglutinantur, unde facta inconcinna congeries aut compactura, continuandis aut tranſmittendis *elaſticis* vibrationibus parùm idonea foret; at ut partium pori, in quos incidunt altiles tubuli, vaſculorum corporis exitus aut oſcilla ſunt, cum his illi coeuntes inoculantur ea dexteritate, ut utrorumque fines directè ſibi occurrentes committantur mutuò & adunentur. Sic non priùs copulari queunt, quam illico dedolati, levigative trulliſſentur; encauſtes ritu, quo affrictæ materies & perpolitæ compinguntur adeo ut in unum & idem corpus entur & coaleſcant: unde fit, ut duorum extremorum concinno coalitu facto, continuus & idem tubulus emergat. In quo animadvertas ſanguinis circuitus artem aut *mechaniſmum*, qui intra ſingulorum vaſculorum cava orbiculares aut globoſas moleculas præterlabi cogendo, ſuccorum nutritiorum glutinationi ſervit, ſuperficieſque affrictu ſuo & pondere complanando, tubulorum altilium commiſſuras adunat & ferruminationem polit.

Hæc multa ſunt quæ uſurpat natura, in elaborando partium *elatere*, quod extendendo inprimis & elongando fibras illarum exequitur; verùm, ut optimus ille habetur *elater* qui crudus, aut abſque igne cuditur; neque hanc natura rationem omiſit; revera, non inſtituendo malleos, ſed malleorum vires in *ſyſtoles* ictibus, quas cor & arteriæ exercent, & in indurationis denſationisve ſpecie quam operatur fortis & indeſinens circumpoſitarum partium compreſſio; unde quæ ſolemnes magis ſunt in artificum officinis *elateris* cudendi rationes, hîc a natura præoccuparas cernere eſt, cujus cura omnis aut unica ſollicitudo verſatur in extendendis denſandiſque partibus, eoque ſucceſſu ut quæ linearum aliquot tantùm erant partium rudimenta, ad ulnarum milliaria protendantur, quæve grani tantùm unius ponderis, ad centum & ampliùs libras eleventur; eleventur, inquam, millium *elaterum* appoſitu, altilium, nempe tubulorum, quibus inſuccantur acceſſione. Ampliùs, è re corporis œconomiæ erat, ut, quod mores illius & ingenium ſaperet, mollis eſſet illius elater, in tot obſequia facilis, quot exercendis illa obnoxia foret: iſthuc commodi apertiùs nullibi comparet, quàm in pellibus aut coriis, quæ debita ſubactione agitata, mirùm quàm mirificè lenteſcant, tractabiliaque fiant & *elaſtica*! at pelles aut membranæ ſunt aut nerveæ omnes corporis partes, peri-

Digitized by Google

peristaltico motu jugiter agitatæ, pingue autem & humidum tam assidnè sudantes, aut rorali oleo ita delibutæ, ut obsequibiles immensè fiant & dilatabiles; interea *elasticæ* non minùs, quandoquidem ad quamlibet latitudinem abierint aut longitudinem, ad eundem, unde recesserint capacitatis aut mensuræ gradum, sponte redeant. Argumento erit *uterus*, qui in gravidis monstrificè tumens, tam feliciter & perfectè detumet in puerperis, ut ad nativam molem ultrò regrediatur. Idem ostendunt *stomachus* in bibacibus aut ebriosis, *vesica* in *ischuriis*, abdomen in *ascitieis*; sed si hæc singularia privatis partibus aut viscoribus videbuntur, in quantùm ductiles sint aut dilatabiles omnes corporis partes, sub *anasarca* fatearis rem necesse est, ubi nihil non in universo corporis habitu invenias; quod postquàm dilatatum fuit insigniter, ad proprium *tonum* non redeat; sed evidentius idem suadebunt *glandularum* affectiones aut morbi, sub quibus aut animadvertere licet *glandulas* non infrequentes, ubi nequidem licuisset glandulæ micam opinari, aut tumoris monstra, ubi vix tetigisses granuli puncta. Posthac in dubiumne vocabis partium *elateris mollitudinem*? hinc ergo concludas licet, tam vegetum hunc esse quàm quem extensio, tam fortem quàm quem percussura, tam obsequibilem quàm quem subactio fecit: adde tam universalem omnibus, quàm singulis illius particulis proprius est aut singularis, cum nullam corporis minutiem habeas, quæ non sit *elater*, *elateris* nempe aut fomes aut author.

Hinc universalis unanimisque totius corporis humani compressus, resilitionis enim genus est aut reperçussus, *elateris* vim ubique prodens & significans, seu *tonicam* tensionem; unde fit, ut ad quamlibet partem appellere possit nihil, quod a se non illico illa repellat, sicque ex corporis partibus nullam invenies, quæ juge non sit circuitus sanguinis organum, namque nulla est, etiamsi a corde distantissima, quæ ad excipiendum a corde pulsum invitata, ad repellendum illum confestim non reinvitetur. Itaque de cordis *antagonista* anxius satagere cessabis, quem assiduum objicit universa corporis *peripheria*, cujus *oscillando* prementes *musculares* fibræ cum corde reciprocant; quæ cum tam multæ fermè sint quàm *membranarum* capillitia, addito tot esse membranas, quot numerantur partes, quæ omnes ex membranis constantur, omnes & investiuntur, supereſt mille respersa dari in habitu corporis *oscilla*, aut pressoriàs machinulas *systaltici* motus aut *oscillatorii* æmulas, simias cordis aut imitatrices, quæ habitum versùs evibratum a centro sanguinem, centro reddunt, sicque circulationis perennant motum: verùm suis repetitis crebrò ictibus ac reditibus partes calcando sanguis, solum illarum firmat, densat stipatve; insimul *elaterem* nativum alit, primæva fibrarum strata firmando, tum & illum elevat, novos in diebus tubulorum altilium *elateres* iis accudendo. Cæterùm *elateris* hujus firmiter sic stabiliti vim sentit nihil vividiùs aut experitur quàm ipse sanguis, unà cum suis consortibus succis, stupendum enim quantam motus sui partem *elateri* illi debeat, meliùs quàm parùm aut nihil de motu proprium sibi vindicare possit, quandoquidnm tardus iners & plumbeus comperiatur soli sibi relictus, id est, *solidorum* aut *continuntium* partium *systole* viduatus, sic ut subito tunc oriari, spissescere, imo solidari videatur. Hinc argues, quidquid motus in circulando habet sanguis, id omne mutuatitium esse, ne dempta quidem illa motus specie, quam *fluidi* nuncupant quæ tam ascititia illi est, ut ne vel infirmum illud motiunculæ genus queat sibi conciliare. Dum è contra ille ipse *solidorum elatere* animatus, hujusque pressu & ictibus stimulatus, incomprehensas viarum longitudines emetiri potis est. Inde quantùm imbecillis in corpore *fluidorum* energia cognoscitur, tantò impensiorem esse *solidorum elaterem* aut potentiam af-

Digitized by Google

firmabis, eoque certiùs, quòd nullibi vegetior appareat aut efficacior *elateris* virtus, quam ubi *elateris* minùs cernitur : corporis habitum intelliges, unde *elateris* effectio major proficiscitur. Enimvero, quod a corde ad distantissima corporis spatia sanguis pellatur, prodigii minùs illud habet, cognita antliæ pellentis immensa vi, adjuvantibus non mediocriter tubulorum mittentium *systole*, missilium impetu & robore, declivitate locorum & viarum facilitate; quæ enim currenti addita hic calcaria non vides? de sanguinis autem ad cor regressu non item; hic antlia deficit, inertes sunt tubuli reducentes, exsuccus liquor redux, viæ difficiles aut adversæ, ut pote illi invito sui pondere conscendendæ aut superandæ. Hæc ardua parùm videbuntur? tam multiplicibus *resistentiis* additur ultima, quam objicit remeantium succorum moles aut copia major; sanguinem enim jacularì, unum & omne cordis officium est; eundem remisisse, corporis habitus aut hujus elateris officii pars dimidia, cujus altera est, utramque *venarum* & *nervorum lympham* reddere centro: ab habitu enim partium, ad cor remeabilem esse nervorum *lympham* simillimum vero est; geminus est labor elateri illi exantlandus, quo tota imbuitur corporis & viscerum *peripheria*, hunc que revera absolvit & exequitur: unde tantum *elateris* partium staminibus a Creatore crediti rationes tenes & causas, tum & innumeræ illius *elaterum* copiæ quos in alituram corporum condidit, in his enim ut posita est creationis miraculi summa, ab iisdem corporis œconomiæ mirabilis salus ventura orat, atque tutela.

Interim id unicè dictum non putabis; quasi *elateris vis solidis* unis propria sit, micantes enim arterias aut *oscillantes* non secùs ac *musculos* habebis, quibus suum quoque *antagonistam* inveniri necessum est; sed hunc sistit aut offert sanguinis fibra, quæ cum succorum nutritiorum repositorium sit, *elaterum* altilium erit conditorium; alicundene venit *elastica* potentiæ vis aut copia major? pennariumne alicunde locupletius? reipsa publicum est ut lentescit solidescitque sanguinis fibra, tenacitatis tantæ futura, ut findi, pungi scindique recuset, in tantùm ut ferri aciem eludat & temnat, premi non sustinens, gestiens resilire: anne *ovo* tam simile *ovum*, quàm id luctæ genus *elateris* ludo aut reciprocationi? sed inferes, suos quoque esse *fluidorum elateres*, adeo *elateribus* luxuriat humanum corpus. Eo tamen adhibito discrimine, quòd agere videantur qui *solidorum* sunt *elateres*, *reagere* verò aut agi, qui sunt *fluidorum*, adeo ut in illos imperium cadat, in hos famulitium. Utut sit, dum *systaltica* arteriarum vi subjacet sanguinis fibra, *systolen* repercutiendo contranititur, antagonistæque vices implet: sed cum contraniti *retaliari* fit; vim illi inesse propriam & potentiam ab illa exerceri patet. Succulus musteus esset turgere aptus aut tumere, qui exspatiando dilatandoque se arteriarum parietes dilataret? hunc adjuvaret conceptum *spirituum* nomen & idea quam nervorum *lymphæ* vulgò attribuunt, tenuissima enim hac substantia *alkool* aut *spiritui vini* assimilata, *partem* sanguinis *albam*, quæ nervorum lymphæ congener est, & quæ maxima parte fibra illius est, musto est assimilari. Fibræ sanguinis conditionem interpretaberis meliùs, seu *pansivam* ejus naturam, *elateris* illius rimando veritatem aut meditando: corpus ergo putes qualitate sua lubricum, textu reticulatum, substantia flexibile, glutinosum, molle, lentescens; hancque omnem rerum aut *modificationum* suppellectilem, in *elaterum* aggerie; concursu & harmonia fundatam, aut inde resultantem: machinulam *compressilem* habes constringi & dilatari promptam, maculis distinctam aut loculis, alternatim arctari & ampliari facilibus; quam si tubulo *contractili* coercitam ponas, alternantem percipis repercussum, quo alternatim

tim ille tumeat detumeatve. Posthac eritne unde suam *fluidis* elasticam vim, deneges? quin potiùs fortè erit unde concludas positum esse in sanguinis fibra perennem omnis *elateris* fomitem aut fontem; fomitem, qui altiles quos condit succos aut *elateres*, suos singulis partibus alendit suppeditat; fontem, unde manat *elaterum* princeps *spiritus animalis*, ceu *lympha* nervorum, principum ille partium motor, illarum nempe quibus stant partium *tonus* & virtus; quæ cum tota *elastica* sit, ab eo veniet quod maximè *elasticum* erit.

Itaque *fluidis* suum stat *elateris* jus; at precarium jus est, quod *fluida* utendum habent non fruendum; hoc enim suo minùs quàm aliorum commodo exercent: *elaterum* ergo nidus sit aut officina fibra sanguinis, at aliis certè non sibi nidificat, maximè cum qui cuduntur illic *elateres*, *solidorum* causa sint, penès quæ manet *elateris* potestas omnis aut imperium: ostendit eventus, quandoquidem uni *solidorum* bono impenditur quidquid succi, spiritus & virtutis fovet sanguinis alba pars aut fibra; dum enim cæterarum corporis partium pabulo servit, *solida* rorat, insuccat, infarcitque non tantùm, sed animat quoque aut vivifico imbuit spiritu, unde geminus *elater* erit quem *solidis* impertit, alter quo crescunt, quo viviscunt alter. *Solidorum* nomine nervos intelliges, ex his enim insternuntur partium stamina: porrò ut sibi minùs quàm aliis suas nervi debent operas, a *lympha* sanguinis mutuari illis necessum est unde privatis simul & publicis officiis pares sint, succi nempe nutritii portionem, quam sinu suo condit sanguinis *fibra* & ad nervos transmittit: cumque totus *elateribus* conflatus sit, *elateres* erunt, quibus tum insuccabit nervos, tum animabit.

Hic intueri licet *elateris* alendi artem in nutriendis partibus; indidem edicies formandi & modulandi partium toni rationem, suus enim est cuique parti modus, *crasis* sua, propria *diathesis*, quæ singulari *solidorum* tensioni, regularique *fluidorum* distributioni aut *anadosi* debetur; sed in hoc *solidorum* & *fluidorum* positu mutuo consistit partium tonus. Hoc sensu, nutriri partes, fibras illarum lentari est, faciendis enim partium appendiculis *elaterum* altilium qui in dies accuduntur appositu, locus intra partium stamina faciendus est, proindeque pandi ea, dilatari protendive necessum est. Cumque a puncto ad ulnarum milliaria fiat in adolescente corpore progressus, ex augminis quantitate extensionis mensuram auguraberis, ex mensura verò extensionis, ut *elateris* vim, sic ex gradu illius, hujus naturam & conditionem intelliges. Hinc partium mollities aut firmitudo, fibrarum lentitudo aut rigiditas, diametrorum capacitates aut angustiæ; cumque partium textus latioris aut strictioris ratione fiat, ut plùs aut minùs hujus vel illius succi intra partium tubulos aut vasa admittatur, indidem manant generis alterius varietates, *parenchymatum* scilicet aut substantiarum colorum, saporum, odorum. Interim varietatum nomine cave concipias ineptas rerum dissonantias; ut enim ex inæqualiter licet tensis fidibus (ita nempe tendendo ductis, ut singulares & varios singulæ ederent sonos) consonantia tamen enascitur, similiter utut dispar videatur in singulis corporis partibus tensio fibrarum, varius proinde earum *tonis*, *eutonia* tamen nascitur & harmonia: revera enim *arhythmi* apparent partium motus, quod dissimiles sint effectus, in eo tamen fit eorum concentus unus, quod functionum harmoniam alant & tueantur, unicumque quod in sanitatis œconomia princeps bonum est, sanguinis circuitus ordinationem, perennitatem, æquabilitatem conferant: quin potiùs cum itibus reditibusque contineatur totius animalis œconomiæ summa, disparilem esse oportuit partium contexturam, ex quibus aliæ sunt quæ mittant, quæ excipiant aliæ; quasi diceres fuisse necessum, ut ex his firmiores aliæ forent, infirmiores aliæ;

impo-

Digitized by Google

immotum enim omne aut immobile intra partium tubulos coercitum cardari debuisset, si parilis potentiæ, firmitudinis & elateris fuissent partes universæ. Amplius, ut ex succis qui in corpore parandi veniunt, crassiores alios, alios tenuiores, fatuos alios, alios saporos, singulos tandem aut odore, colore, consistentia, ingenio saltem dissimiles esse convenit, tot sunt elaborationis, coctionis, digestionis aut trituræ varii gradus, quos a vario textus, *systoles*, *elateris* aut pressus gradu expectari decet. Tanti momenti erat singularum partium variare *tonos* aut fibrarum tensiones modulari! modulationis ejusmodi opus est aut fructus, *directio* viarum, tum & succorum *determinatio*, hinc enim partium formaturæ, situs, posituræ; tum & succorum impulsus, fluxus, impetus, quæ totidem opera sunt partium virtutis aut potentiæ, totidem inflexus aut rectitudinis effectus. Ad has corporis rerum notiones recognoscere licet *solidorum* in edendis, regendis administrandisve primatum, juxta quas partium actiones, functiones viscerum & universæ corporis œconomiæ operationes, repercussus erunt aut everberationes. Ut enim ex aeris allisu & modulatione intra *pneumonicas* fistulas, varii sonorum *toni* eliciuntur, sic *solidorum oscillationibus*, pressu & *systaltico* ictibus tractati subactique succi, ita modificantur, ut singulares (quotquot in humoribus observantur) facies induant, aut caracteres.

Hic fortè cæcutiet comminiscentis animi curiosa nimis cupiditas, at conquiescet sapientiæ creatoris & illius omnipotentiæ benè conscia mens, quæ in his industriæ miraculis, æternas ordinis leges & in his cogitandi regulas & typos agnoscendo, dum creatoris operum rationes arcanas exponere timet, confiteri gaudet & imitari gestit; eventus bene secura, sibi illum eligendo ducem, qui veri fons est certique parens; illaque sibi ponens exemplaria quæ a veritatis authoritate proficiscendo, undique veritate micant: nunquid hæc alienum quid a vero suadebunt? Reipsa, si rerum essentias non revelant aut essentiarum singularia, non obscurè docent, in quo *essentialiter* posita sit rerum natura; rerum, inquam, quas tractandas habet medicina natura, quam suscipit imitandam. Cæterùm singularium scientiam non omnem celabunt, singularium enim vires, *elateres* & potentias exponunt, partium simul singularum & singularum personarum, quas singulas *elatere* proprio instructas esse, factoque ex horum propriorum *elaterum* communi & harmonico concentu, communem quæ emergit animalis œconomiæ harmoniam revelant. Hinc deduces adhuc *temperamentorum criteria*, *idiosyncrasiarum* rationes, ætatum, sexuumque varietatum causas, ut pote cum tot variæ sint *tonorum* gradus aut mutationes, ab aucto vel imminuto, intenso vel resoluto partium *elatere*; quibus ex causis admissa aut repudiata convenarum succorum majori aut minori copia, variæ veniunt partium texturæ, diversæ capacitates, colores varii, dissimiles habitudines; & pro varia succorum crasi, mora aut mixtura, *calidi frigidi*, *humidi sicci*, *acidi amari* sensus. Enimvero tam obnoxium & accidentale est quidquid corporis humani est, ut modificationum illius sui quoque modi sint, unde operationum illius non paucas, sonorum varietatibus aut vibrationum differentiis facilè comparabis, fidium enim instar quæ vellicatæ sonos reddunt, fibrarum harmonicè tensarum affectiones sunt & voces, quæ diversimodè tensæ aut modificatæ variè juxta modum suum aut rhythmum tremunt, vibrantur, *undulantur*: quæ cum in hoc omnia conspirent, ut concordem functionum forment harmoniam, *unisonum* dices concentum universam sanitatis œconomiam. Hæc suadet corporis partium *symmetria*, mirabilis, rerumque illius non inevidens consonantia; hic æquilibritatis vires omnes & effectus introspicere est; at verò ex his ut ut industriis me-

cha-

chanismi regulis & legibus, puri puti animalis machinam inſtitui credas; aliò omnia collimare & dirigi intelligas; ut enim aliundè pendet hominis quam corporis vita, ab altero nempè concentu qui corpus inter & animam intercedere debet, alterum æquipondii genus eſt, (a) hominis vitæ tam neceſſarium, quàm neceſſaria anima eſt, ut ſit homo. Neque hoc aſſertum exageratum putabis, attendendo in quo ſita ſit hominis notio aut natura, quæ cum in cogitandi virtute tota ſit, in eo collocanda erit, unde fiat illi cogitandi poteſtas: porro ut vis hæc, animæ licet propria, & ab ipſa anima veniens hominis cauſa exercetur, ea ſit oportet quam exercere poſſit homo; hic autem anima ſimul & corpore conſtat, aliquid ergo proportionis ſit oportet corpus inter & animam ut homo cogitare poſſit; vel ut anima cogitet corpore circumdata, meliùs ut animæ cogitantis actus ſentiat homo & prodat: ordinationis genus eſt ad cujus leges attemperato humano corpore aut accommodato, agitur & agit homo, ſentit, id eſt & percipit, movetur & movet; vita enim corporis, motus eſt, hominis vita cogitatio & ſenſus. Correlativa ergo ſunt corpus & anima, inter quæ neceſſaria ſunt & amicabilia commercia; unde cum diſparis ſint ſubſtantiæ aut conditionis (quantùm enim corporis alterum obtinet, tantùm ſpiritus habet altera) proportionis & ordinis effectus erit, quòd diſcordes adeo natura ſubſtantiæ, animitùs adeo concordent. Rationem fruſtrà quæſieris in parilitate partium, organorum ſimilitudine aut affinitate officiorum; quid enim animæ & corpori? ſpiritus ad materiam quæ comparatio? quanta enim multiplicitate partium, aut organorùm varietate conflatum corpus eſt, tam exquiſita ſimplicitate gaudet ſpiritus; in officia refundis duplicis illius ſubſtantiæ concentus? certè quæ intra tam diverſa exercentur, obſequia erunt & imperia, ni dicere malis imperata obſequia, quæ cum tam certa ac parata ſint, ſupremæ potentiæ juſſa erunt. Itaque creatoris voluntatem & inſtitutionem hic recognoſces, qui ut pote rerum creatarum dominus in tantùm, in quantùm illas ex nihilo eduxit, de rerum modis & affectionibus non minùs jubet, quàm de rerum ſubſtantiis: unde, dum ſuum ad nutum jubet rerum ſubſtantias, ſubſtantiarum *modificationes* ordinat ad imperium. Summi dominatûs argumentum certè illud erit; at in quem ille cadet melius, quàm in creatorem, qui ex nihilo ſua educit opera? eccui aliunde convenit aptiùs ſummum obſequium, quàm creatæ rei, quæ quidquid habet, acquiſitivum omne eſt, ſubjectum omnimode, penituſque obnoxium? Interim mutuæ neceſſitudinis rationes corpus inter & animam apertiùs nihil oſtendit, quàm utrique ſubſtantiæ creationis ratio communis; licet enim corporis materiem ſuperet longè ſpiritus conditio, in hoc uno conſentiunt, quòd utrumque creatum ſit, hocque titulo æqualiter obnoxium creatori, qui huic & illi ex æquo dixit leges, leges autem, quas ex his neutrum dicere ſibi nequibat. Sed utriuſque divitias fecit alta utriuſque paupertas; eo enim ipſo quo *per ſe* nihilum ſunt, creationi ſubjectæ fiunt & idoneæ, ut pote quæ nihil niſi ex nihilo facit; verùm difficiliuſne creatori erit egregii aliquid edere ex *potentia nihilo*, quàm *ex nihilo materia*? atqui convenitur ad creatorem pertinere poteſtatem educendi ſubſtantiam quæ nulla erat; alienumne illa ergo erit educere quæ nulla erat potentiam? curtam enim aſſerere creatoris virtutem, in edendis ſubſtantiarum modis, quæ in educendis rerum ſubſtantiis dives eſt, mendacium eſt. Porrò corpus & animam educere creatorem conceditur, modos

(a) *Vide Verdries de æquilibrio*, &c.

dos autem illorum aut respectus aliundene quàm a creatione venire negabis? posthac reciprocas corporis & animæ potentiarum rationes tenes; creatoris enim jussæ sunt ordinationes, tam necessariæ, quam certæ sunt operationes causæ illius, quæ ordinis omnis fons & author est. Igitur ordo est, æquipondii genus illud, quo animæ concinit corpus, aut creata inter utrumque necessitudo a creatione unicè manans, interposita quippe duas inter substantias, quæ tam necessariò creari indigebant, ut existerè possint, ut secluſa creatione nihili, tenebris insepultæ æternùm ex æquo delituissent: quòd sint igitur, a creatore habent, sed ab eodem quoque tenent, quod sint ad se invicem aut mutua sui causa, attestante id animæ *existentia*, quæ privata corporis causa creatur, sic ut a rerum natura abesset anima, si animandum corpus abesset; cujus solius gratia, *creando infunditur, & infundendo creatur*. An ut physico influxu aut contactu corpus agat moveatve? materialis aut corporeæ virtutis genus illud est, spiritali substantiæ aut dignitati repugnans; vis autem ordinis erit, a supremi ordinis authore creatæ corporis ordinationi superaddita, huicve præfecta quanto tempore durabit aut perget isthæc ordinatio quam suo comitatu servat, affatu regit, præsentia tuetur. Sub his quidem præstitutæ vitæ termini causam subodorari liceret, at meliùs adhuc inde inferes duas has inter substantias strictioris necessitudinis, imo proportionis, concentus & harmoniæ leges. Creationis institutio est, seu creatoris decretum, veritatem cujus minui velle scelerosum est non tantùm, at quoque ab ipsa ratione tam alienum, quàm absonum aut ridiculum iniquam erroris aut mendacii notam in eum infligere, qui veritatis æternæ fons & parens est. Exinde liquet adhuc inquirendam non venire physicam proportionis illius aut æquilibrii causam, artis enim operatio non est, quæ quas usurpasset agendi rationes sisteret, at creationis opus omnem a se removens artem, veritatis autem prodigium pandens. Revera discedat oportet physica contemplatio, unde naturæ mores & leges abesse convenitur, sic autem est de animæ in corpus imperio, corporisque in animam agendi ratione; verbo, de reciprocis utriusque commerciis. Eam enim esse corporis naturam, ut ejus physicæ vi in animam agere detur, nemo non negat, è contra annuitur, talem esse spiritalis substantiæ conditionem, & illius agendi modum in corpus, ut cum physicæ rationibus minimè illi conveniat; nihilominus tamen in se mutuò agunt, virtutis ergo aut potentiæ alterius quàm physicæ fit oportet, creationis scilicet quæ solas rerum finitiones ostendendo, illarum incunabula celat, elementa condens, prodens complementa. Igitur exemplaria tantùm erunt in quibus velut in speculis intueri medico dabitur & contemplari ordinis & constantiæ leges, rectitudines legum & sapientiæ regulas, ad quarum exempla, ut docebitur sanitatis aut vitæ rationes, sic ad normam illarum exprimere discet & componere medendi leges.

FINIS.

BIBLIOTECA ... DE LA FACULTAD DE MEDICINA

APPEN-

Digitized by Google

APPENDIX DE PESTE.

MONITUM.

Ubi de Medici officio, ſub novi aut inſoliti morbi ingreſſu.

HUJUS operis inſtitutum non erat nec conſilium, aggrediendi cauſas ſingularis ullius morbi, aut tradendi ſingulares curationum rationes, *conſpectus* enim eſt, aut intuendi modus univerſales animalis œconomiæ mutationes, ex quibus deducerentur naturales *phyſiologiæ* conceptus, ſequerenturque generales *medicatricis* naturæ & medendi artis *indicationes* & leges; ſed fecit materiæ pondus, ungens præſentia peſtis & artis progreſſus amor, ut ſpeciminis modò conſpectui noſtro ſitere ſe peſtem annuerimus, benè conſcii doctrinæ illius, veritatis & fidei multùm acceſſurum eſſe, ſi illi contingat luminis tantillum impertire, quod aptum ſit diſcutiendis incomprehenſi ſimul & luctuoſi illius morbi tenebris, vel adjuvando curam illius, vel amovendo pericula curationum aut infortunia. Interea in tractando privatum aut ſingularem hunc morbum, conſpectus ideam ſectati ſemper, *communitates* illius ſolas exponere animus fuit, aut generales illius *etiologiæ* & curationis conceptus elucidare; unde ſi ad completam peſtis tractationem deſiderata hic non pauca videbuntur, cauſam invenies in ipſo operis ſcopo eo collimante ut retegantur generales morborum conceptus, nullatenus ut ſingulatim conceptus morbi proprietates revelentur. *Ut* enim rebus in arduis ad eventum felicem maximè facit veros habere primos rerum proſpectus, ad quorum exemplaria dirigantur futura operum ſeries, ſic ad medicinæ felicitatem apprimè facit mentibus inſeviſſe veros morborum conceptus primos, ad quorum imagines formentur inſtituendæ curandi indicationes; quod autem morbis in univerſum convenit, idipſum privato alicui morbo aptandum eſt, in quo ſanando in tantùm proſperabitur, in quantùm legitimus fuerit qui medentis animo inſederit primus morbi illius intuitus.

Digitized by Google

Laudabilis maximè instituendæ sic medicinæ ratio, qua quis instructus, ad futurorum quorumlibet morborum curationes aptus invenitur, ipsorum etiam qui insoliti fuerint aut novi; conscius enim & eruditus rerum rationumque quæ naturæ offendiculo esse novit, tenet modos quibus illa levari amet & auxiliorum genera promptus intelligit quæ ad illos quadrant modos. Sapientia hæc illius erit qui naturæ convictu doctus uti familiariter, morbidam in sana didicit naturam, medendique artem in *medicatrice natura*, quam speculando in morbis, fida duce non caret, cujus spreto aut ignoto regimine per devios *systematum* calles incendendum illi est; non enim aliunde variant & incertantur morborum novorum aut insolitorum curationes, nisi quòd surgentibus his morbis, origine, natura, nomine interdum obscuris, ad amicum sibi quisque *systema* confugiens, quas illi *systema* peperit, non quas edocuerit natura indicationibus auscultat confidentius, sicque cerebri sequitur commenta naturæ defectus consiliis. *Epidemica* ergo lues grassatur? *systemata* cum morbis ebulliunt; hi *fermentorum* fabulas sectati horum altè jam sepultorum quos consulant manes evocari volunt, alii hujus aut illius philosophiæ elementa adoptari, cæteri chymicorum admitti principia; at fatuorum tot ignium ludibriis duci faciles nimium animos, in opinionum lethales abyssos præcipites dari est.

Ab his liber sit discriminibus naturæ factus auditor assiduus, in qua medicinam nactus jugem, consiliarium habet ad manum, quem confestim interrogando, monitorem illico audit; generatim novit naturæ tuendi sese rationes, instrumenta, modos in depellendis quorumlibet morborum assultibus; in antecessum illi est obtinuisse, cujus fuerint generis & conditionis præsidia, quæ ad sanandum ingredientem novum morbum illi veniens eligenda: quin imo has omnes auxiliorum rationes ipsamet natura tibi definiet, si ex operibus illius, illius vocem interpretari sinetus observaveris diligenter quæ sint quas feliciter adhibet artes, quos suscitat motus, quas tentat vias, humores quos pellit, quæ tempora servat, quas amat periodos, quas *judicationes*, quos exitus in expediendo novo ingrediente morbo; ut enim hic celer sit in firma corpora incidit aliquandò, fortioriſque *tonî* præcordia, quæ malo reluctando diutiùs, imo hoc eluctando feliciter, locum medico dant & tempus explorandi, agnoscendique modos quibus adjuvat & expedit se natura, quos proinde sibi sumet imitandos. Abstinendo autem aut continendo manum, comparatur id medicinæ genus, *mera* verè *medicina*, qua naturæ spectator factus medicus, otiando agit, de illa operante tutus, quæ illius causa & nomine agit indefinenter, nec infructuosè, illius enim patientiæ fructus est, rescivisse modum quo ferus ille curatur, vincitur tandem morbus, modò hac, illa modò vacuandi ratione, non infrequenter evacuatione sensibili nulla. Alia enim artis deceptio est, infidam cogitasse solutionem morbi, si sicca sit, vel absque evacuatione facta, licet extera naturæ videantur isthæc consuetudo, quæ *digerendo* imprimis (tantillum est quod evacuando monstrat sensibus!) omnes absolvit animalis œconomiæ operationes, interim *transpiratione* dempta, quæ quidem evacuatio est, sed insensilis, quò tendunt *digestiones* illius universæ: at non absimilis sæpe est solvendi malignos morbos naturæ modus, hos enim *coquendo* humores & in vapores *transpirandos* tenuando, percurat: hujusmodi est blanda *diaphoresis* qua maligni morbi solvi amant.

Equidem truces adeo interdum sunt maligni morbi, tamque in exitium præcipites, ut subitò cadens natura confestim malo cedat; nihil aut parùm medico linquens temporis, quò ex naturæ certaminis aut luctæ modo vincere

Digitized by Google

core discat. Sed tunc ex anteactorum temporum annalibus memoria tenebit multiplices pestis historias, ingenia, mores; tum medendi rationes & remedia ex medicorum libris didicerit, quibuscum conferendo pestis præsentis indolem, intelliget quæ huic congruent medendi *indicationes*, quas idoneas, facto hoc *analogismo*, ideo inveniet, quòd *analogismus* sit medicinæ corporis indigenæ fultus regulis, id est creatoris legibus corpori insitis; cum enim ad has quadrando medicorum illorum opera prosperè cesserunt, hæc eadem opera imitando nostri medentes, felicitèr curabunt, eadem omnes usi naturali medicina, quæ ut pote vera quia creata, utriusque fido erit & felici consilio. Hæcque sunt, quibus in hac appendice annuendo, innuisse peropramus.

Digitized by Google

APPENDIX DE PESTE.

Ubi de Medici officio, ſub novi aut inſoliti morbi ingreſſu.

Ermè hinc exciderat illius memoria morbi, qui ſub hunc *medicinæ noſtræ conſpectum* opportunè cadit; præterquam quòd enim inter ineurabiles morbos tantò magis incurabilis videtur, quantò numeroſior eſt quam depopulatur populorum turba, illius in obſcuro & ancipiti maximè verſantur *natales* & *cauſæ*; quarum pernicies *mechaniſmi* doctrinæ revelanda reſervari videbatur, (a) *cujus ratio non niſi ratione quadam mechanica tolli poteſt*.

De peſte interrogant an febris ſit? conamininis enim aut luctæ tantillumnè produnt repentinæ illæ mortes, quæ omnem naturæ præoccupant curam? Ita ut primum orientis exquiſitæ *acutæ* peſtis punctum, breve ſæpe ſit mortis præludium; hinc que curationum infortunia exculari volunt, inde profecta ut aiunt, quod ſua naturæ in curando negata operatione, ceſſet omnis medendi virtus, irritis nempe factis omnibus auxiliis medicinæ & medici conſiliis. Verùm, operis an potentiæ nomen febris eſt? Nunquidquè deficientis *potentiæ* ſignum eſt operæ defectus? Febris in natura radicem habet, ut potè naturalis potentiæ modus, ceu *ſyſtalticæ* virtutis augumentum, quo *ſolida* oſcillando celeriùs, vegetiùs & fervidiùs, febrem conſtituunt, cujus proinde niſus in quo conſiſtit, in naturali illa potentia fundatur. Hujus autem potentiæ niſus a corpore non abeſt, quo tempore a peſtilenti *miaſmate* invaditur, quin potius hic ipſe niſus eſt quo cum congreditur primùm peſtilens aura, unde velitatio velox, vehemenſque inſultus qui certè non pugnat in ventum, nec abſentem laceſſit potentiam, ſed eam quæ corpori præſens jugiter aſſiſtit, illicò ferè ſuperat evertitque. Febrem ergò peſtem dices, lucta eſt enim, ſed imparibus armis

(a) *Sydenham ubi de peſte* §. 87.

Digitized by Google

armis occepta, & iniquis conditionibus, sub qua tanta vi eoque impetu irrumpit assultans *miasma*, ut adversantem omnem nisus aut potentiæ vim brevi perrumpere queat.

Igitur animum despondere cessabunt medentes, certiores facti, hic ut in cæteris morbis, una cum illis curare naturam, seu insitam corpori *systalticam* vim habere ducem, oppressam quidem, non extinctam, imò integram & quantam instituit creator morbis & ipsi pesti domandæ parem, (a) *quæ-niam Deus mortem non fecit . . . . . creavit ut essent omnia, sanabiles fecit nationes, non est in illis medicamentum exterminii. Atqui medicamentum exterminii daretur, mortemque fecisset Deus, neque sanabiles fecisset nationes*, si vi naturæ aut corporum potentiis ineluctabilem morbum fecisset, qualis foret pestis, cui vincendæ impares corpori dedisset potentias, vires nempe, quæ graviter lacessitæ, ineptæ essent arcerendæ, subigendæque morbi alicujus malitiæ; febris autem officium est terendi & subigendi hostiles succos; pestis ergò febris est, in naturamque assultura gravis quidem, potentiis tamen illius non insuperabilis, si iis uti noverit non novitius, sed recoctus medendi artifex.

Hæ potentiæ *elateres* sunt, quos alit aeris *elater*, a quo proindè ut habent undè sustentent vitam, contrahunt quoque undè faciant morbum; ab aere benigno pacatoque illis venit oscillatio mitis, æquabilis, ordinata; a malè morato, turbulentovè oscillatio inæqualis & inordinata, ad aeris enim *elateris rhythmum* oscillant aut vibrant corporis potentiæ, quapropter si vehementiùs, festinantiùsque oscillet aer, præcipitantiùs oscillabunt potentiæ vitales; sicque aeris *elateris* modus motus mensura est, norma vitæ, sanitatis regula. Hinc locorum, terrarum & regionum ad sanitatem potentiæ; hinc constitutionum aeris, anni tempestatum & ventorum potestates, a quibus omnibus profecti aut advecti multiplices habitus, laxi aut rigentes plùs minùs, corporum habitus contactu suo plùs minùs laxant aut stringunt, tum aspiratu intra pectus, olfactuvè intra ipsa cerebri pomœria admissi, afflictu suo *spasmorum* millia *solidis* invehunt *ataxias nervis*, *fluidis* turbamenta; vita ergò vapor est, aura morbus.

Hinc odorum energiæ, qui quantumlibet cæca sint; oculisquè inaperta spiramina, illas in *microcosmo* horrendas edunt strages, quas monstrificas procellas in mari *typhones*, & in agris insanas turbines proferunt immanes venti; portentorum enim illorum causæ sunt catulientium *elaterum* myriades, a terrarum centro ad superficies pandi nitentes, terra & maria cælo miscent, ut potè cum non aliundè quam ab accensis, exstimulatis, iratisquè *elateribus* aeris proveniunt *fulgura*, *tonitrua*, marium procellæ, terrarumquè motus: similiter quas in hystericis vides nervorum furias, *spasmos*, deliria, vomitus, febres, dolores, odoris alicujus effecta sæpè erunt, id est auræ subtilis, actuosæ, *elasticæ*, quæ nervorum *undulationes* in *ataxias* vertendo, oscillationesquè in *erethismos*, *spasmis* oppleut omnem corporis œconomiam.

Illæ rerum universi turbæ, *macrocosmi pestes* sunt, tam misere agros & maria devastant! in illarumque originibus eas quæ *microsmi pestes* edunt causas intueri datur; in his ergò ut in illis *elateris* intensi sævitiem agnosces, hæc autem in res plenas *elatere* cadens, aut totas *elateribus* fetas, qualia sunt corporis humani viscera, cædium patrat portenta, inde enim hominum strages, non mortes si numerum, supplicia si dolorem, prodigia si insolentiam spectabis. Sed *pestis* hujus atrocitatem auget biformis *elateris* ferina potentia duplex, hinc illius qui partibus insitus est, illinc alterius ab aere advecti: hic

evc-

(a) *Sapient.* 1. 13.

evectus mirabiliter, puritia sua potens, minutis levis, pernicitate velox, apprimèque factus meabilis, eo appellens, ubi mollia, aperta, meabilia omnia sunt & *elateribus* consita, non secus ac pulveri pyrio admotus ignis, aut igniculorum mista suscitabula, omnia turbat, agit, emovet; utrinque enim *elaterium* stimuli additi sunt, quibus accensæ res aut exsuscitatæ rapiuntur in motus enormes, crebros & impotentes, quales sunt oscillationes citatiores, crebriores, velociores, quæ *spasmi* sunt aut *spasticæ undulationes*.

At in his omnibus non obscurè delineatos habes rabidos & effrænes sanguinis ad partes aut viscera raptus, unde non ferendi capitis & lumborum dolores, *petechiæ*, *bubones*, *carbunculi*, *parotides*, *hæmorrhagiæ*, quæ peste demortuorum viscera cruentant, & *gangrænæ*, quibus illorum laceræ sunt partes; sanguinem enim sub peste, *solidorum* velocioribus oscillationibus, œstro veluti percitum concipies, qui rapidi torrentis ritu per vasorum mæandros impete pulsus illorum cogit curvaturas, violat diametros, rumpit nexus, repagula vingit, *solidorum* enim potentiæ (quæ corporis potentiarum suprema habetur) vis est immanis facta, quæ evertens omnes corporis œconomiæ leges, nisus spernit omnes, superat omnes *resistentias*.

Quomodo crescat in immensum evecta *solidorum* potentia, hinc elucet, quod cum ea nata sit, quæ segnem & torpidum natura sua succum, sanguinem nempe lentescere aptum, facilemquè stagnare, per cor millies intra diem circulari cogat, in proclivi est cogitare, cretam portentosè illam potentiam, eò pregressuram, ut illum eundem succum agat furialiter, ita ut quas propria natura vincit resistentias, ascititia aucta virtute perrumpat. Hæc autem ascititia virtus ab aere pestifero manat, aut ab illius intenso ultra modum *elatere*. Porrò impensè creti in aere pestifero elateris, non obscura sunt tria argumenta, locorum quæ pesti pro patria sunt natura, anni tempora quibus nascitur & sævit pestis, ætates hominum & temperamenta quæ aggredi amat. Loca, regiones præcalidæ sunt, quibus *endemia* pestis est, & undè ad alias prorepit; ætates inter, juvenilem, floridam, catulientem sanguine corripit, dum infantili parcit & senilem veneratur; ex anni temporibus æstate gaudet, sub qua meretur aut grassari amat; quibus positis memineris quantum *elateris* aeri a calore veniat, a triplici illo memorato jam caloris argumento, hincque stupendam elateris vim accrescere aeri intelliges.

Neque quemquam (si artifex fuerit) morabitur jugis ille *lipothymiæ* sensus, de quo ab his qui peste laborant familiaris querimonia est, nullum quippe præfervidi caloris tam obvium indicium habetur, quam virium exsolutio, ardente *syrio* teste, sub quo ignavia hebetantur hominum corpora. Talis inertiæ causam petunt ab uberiore *transpiratione*, quam augeri maximè in calidis regionibus confessum est, in confirmationem adducto hominum robore, qui *Boreales* plagas incolunt, qui vegetiores sunt & majorum capaces laborum: interim aliundè sub peste ducenda est fractarum fatiscentium virium ratio, nimirùm a præoccupatis a pestis veneno nervis; unde ut a fonte suo cum descendant vires, virium quoque, si fons ille siccatur, lapsus venit. Porrò cùm olfactu, aspiratione aut deglutione suscipiatur pestis contagium; nervosæ *cerebri*, *pulmonum* aut *stomachi* partes sunt, quibus primùm allidit, unde fit, ut quemadmodum ii qui puteos purgant, vel fossas aut mineras effodiunt, a terrarum effossarum spiraminibus repentinis periculosè interdùm invaduntur, ita ut illico animo linqui derepente aut præfocari periclitentur, ratione pari pestis veneno tacti pulmones aut dictæ partes, eam illico concipiunt *spasticam diathesin*, quæ currentes ad viscera *oscillationes* tardat, vertit, arcet; quamobrem suo defraudatæ cæteræ partes *lymphæ nervorum* penu fatiscunt; eo perin-

culo-

Digitized by Google

culosiùs, quòd ab hoc *symptomate* proferente se sub primo pestis assultu, intelligendum veniat vinciri veluti nervos aut sufflaminari, hacque de causa comprimi sanguinis circuitum, quod instantis proximè mortis significatio est.

Neque perperam hinc deduces *symptomatum* omnium rationes, quæ sanguinis *coagulationi* imputari solent, quam enim *coagulationem* dicunt, *stasis fluidorum* est, quem post se trahit *spastica* vasorum constrictio, sub qua coercitus, stagnandoque sanguis pressiùs tunditur, sicque diutiùs percussus, aut patientiùs everberatus, illa qua *solidus* est fibrata sui parte densatur, cogitur, concrescitque in pelliceam illam duritiem, quæ *inflammatoriorum* affectuum *criterium* est aut notaculum; posthac *phlogoses, caumata*, similiaque *phlegmones stigmata* in demortuorum a peste cadaveribus inveniri, pestis causam suis oculis videre est & invenisse.

Pestis ergò, quam *venenorum omnium summam vocant aut compendium, aut fenicalis veneni extractum aut quintam essentiam*, absolutissima inflammatio est, id est inflammationis omnis complementum, ceu inflammationum omnium congeries & summa, *solidis & fluidis* simul & semel & confestim inusta; in eo *peracutum* aut *acutum extremè* constituens morbum, quod momento quasi, illud omne compleat mali, cui obtinendo diebus multis opus est febri *acutæ* vulgari aut ordinariæ, quæ sensim ad *malignitatem* progreditur, aut illam partitò profert, adeò ut quæ per *fluidorum* strages cœpta est, in *solidorum* aut nervorum vitia desinant: unde pesti fit discrimen, statim enim a *solidorum* aut *nervorum* læsuris orditur; verbo sub *acutissima* febre ordinaria; *fluida* primùm occupare *phlogosis* videretur, sub peste verò *solida* primùm *phlogosis* invadit: unde cum proximè imminet domui ruina, cujus bases aut fulcimina ardent, corpori peste venenato instat interitus, ut pote cujus fulcra, *solida* nempe aut nervi deflagrant.

Et verò, qualis est spiritus urens quo infectus aer arborum gemmas & cerealium culmina, spicasve uredine siccat, sic aura pestilens ore ducta, nervorum medullas & ipsa stamina torret; igniculorum enim ritu, quorum illa refert ingenium, quæ tangit, urit. Uredo autem hæc sic se habet; nervorum tubi, filorum fasciculi sunt; interiùs *lympha* rorati, cincti exteriùs membranulis, quæ sanguinalibus vasis insternuntur; sed utraque conficit spiritus pestilens, siccando *lympham*, sanguinem densando, imò hunc & illam perdendo simul; enimverò tam arctas capacitates subeundo igniculi illi *elastici* supra modum, quia ignes, igniarii more intra cuniculos breves coacti pandunt se vehementiùs, angustosque vasorum diametros, comprimendo delent, *lymphamque* pressando densant; quod simul & semel partem sanguinis rubram & albam pessundari est, geminosque siccari vitæ fontes. Fulguritis ergo arboribus non male comparabis quæ pestilenti spiritu tacta sunt corpora, utrobique enim habes arentia igne rerum stamina; pestis enim ignifer aer est, summe subtilis aura in *elateres* leviſſimos tenuata, penisiora pervadens, præpotentisque energiæ, corporis potentissimos *elateres* vincens, eos vel assimilando sibi & proinde furiando si obsequibiles se præstent, vel extinguendo, suffocandove si contumaces; qua ratione enim *minus* extinguit *luminare majus*, debiliorem deprimit fortior elater.

Si rogas cujas sit pestilens ille aer? cujus originis vel prosapiæ? creatus est calidarum regionum indigena, quæ illi pro fundo sunt & conditorio, creatus, inquam, non reipsa venenatus, malum enim opinari creatum a creatoris bonitate abhorret; creatus ergo quia *elaterum* myriadibus fetus, conditus est promptuarii instar aut seminii, unde sensim & clanculùm ad vicinas, ex hisque ad remotiores regiones propagando se illi elateres, pro animâ mundi sunt,

in

in quibus *ſpiritus* ille eſt qui res *intus alit*, quandiù illum ſuis coercitum limitibus & conditionibus juſſis addictum, naturæ legibus hominumque bono ſervire fivit creator. Nihilominùs tamen illarum regionum inquilinis tolerabilis eſt ſpiritus illius convictus, ad illius enim ingenium formando ſe corporum illorum *ſyßaltica virtus*, ad illius *rhythmum* fingit & modulatur partium *tonum*, ſicque ad invicem ſtabiliente ſe quodam æquilibrii gradu, incolis illis ferendus naſcitur vividior ille aeris *elater*. (a) Verùm cum (b) *peſtilentia aut corruptus aer* (c) venturus erat in præcipuum & ſingulare flagellum, quo uteretur creator ad punienda hominum delicta, ad manum illius reponi decebat & aſſervari alicubi terrarum flagelli illius præſentem ſemper materiem, quæ impendentis numinis iræ foret ſignaculum, & ad cujus intuitum a delictis ſe continerent homines; ſin minùs laxaret creator data ſpiritui peſtifero retinacula, illique ad criminum loca abire & ſævire concederet; hic enim ſpiritus cum diverſi ſit *elateris* ab eo quo vivunt regionum illarum incolæ, illicò ei inimicatur, nec rarò vincit priuſquam pugnet: meliùs illinc efflari jubet iratum numen plurimos habitus *oſcillatorios*, qui quia indigenas regionum naturas tolerabiliter oſcillare conſueverunt, ad alienigenas advecti incolarum naturas, intolerabiliter oſcillabunt. Hinc ortus contagii, quod tranſmiſſus erit evibrationum aeris maximè *elaſtici*, proprii quidem illi loco, cauſa cujus factus fuit, ſed qui loco, ubi peregrinabitur ſit hoſtilis, extraneæ nempe oſcillationis, alieni tritus, pacis oſor, turbarum amans.

Tranſmiſsûs illius en habes materiem, modum & cauſam docet aeris habitus aut diſpoſitura; mollis & fluida moles eſt, ſeriei unius & continuitatis, cujus partes ſemper, undando repunt, adeò ut alicubi moveri cœptæ quaſi ex traduce ad diſtans currendo moveantur: atqui aer vibrans *elater* eſt, illius ergò motus evibrationes erunt, quæ alicundè proficiſcendo longè lateque diſcurrent. Contagium ergò aeris *elateris*, aut illius *oſcillatorii* motus, ad diſtans tranſmiſſa modificatio eſt, ſic enim ſe habet, quoties peſtilens aura vicinum evibrans aerem de infeſto loco ad locum veneni purum clanculùm arrepit, hæcque ratio eſt contagii per adjacentes terrarum plagas ſe diffundentis; nihil enim propagari tam amat, aut tam facile eſt multiplicari, quàm evibrationes aut *undulationes* rerum, quæ fluitantes, continuæ & affines ſunt, ſic enim conſtitutis rebus familiares ſunt motuum *communitates*, porrò fluitans & continuum nihil tam eſt, quàm aeres, nihil affine magis, quam aeris particularum ſimilitudo, ubicunque enim aer volubilis eſt, cohærens ubique, *elaſticus* & oſcillans: adde communionem, neceſſitudinem, ſimilitudinem externi aeris cum interno quo corpora noſtra vigent, contagii rationes habes & artes fermè omnes.

Enimverò alius modus eſt contagii illius quod aſportatur, quo adjacentibus ſibi terris parcendo peſtis, ad alias etiam diſſitas regiones tranſvolat ſæpè, non rarò tranſfretat. Illorum culpa fit, quos ducit amor nummi, qui vili emptas pretio locorum infectorum merces, ad ſuos heu crudeles! efferunt; quorum crumenas emungendo, vitas perdunt; ſed tum non aeris infecti modificatio eſt, quæ contagium facit, ſed ipſiſſimi aeris infecti tranſvecta portio, quæ ſecum ad incautos effert contagium. Cogita ex lino, lana, goſſypio contextas mercimonias, in infecto loco elaboratas, ad integra loca aſportari, eaſque in ipſiſmet regionibus infectis complicatas, vinculis ſtrictè revinctas, cilliſque ar cte

(a) *Reg. III. c. 8. v. 37.* (b) *Leviticc. 16. v. 25.*
(c) *Paralip. I. c. 21. v. 14.*

Digitized by Google

arctè concluſas fuiſſe; in illis omnibus loculamenta videre videris aut nidamenta, quæ commiſſas ſibi in ipſo peſtiferæ luis gremio peſtis micas non leves, aut peſtiferi aeris veras portiones, quæ loca ad quæ aſportabuntur & ubi replicabuntur merces certo infecturæ ſunt? cogitabis enim quam multas peſtiferi aeris oſcillantes *atomos* per aera efflabunt apertæ ciſtæ & recluſæ merces, quæ ad ſuum oſcillandi modum rapiendo vertendoque aeris circumfuſi *elateres*, hos formabunt ad illum qui corrupto infectarum regionum aeri proprius eſt ſicque evadent in peſtis ſeminia.

Imò in ſeminaria malorum, peſtem enim faciunt venenorum principem, eminenter, ut ajunt, condentem in ſe quarumlibet ægritudinum ſemina: nam venenorum vulgò, *diſſolvere* ſanguinem aut *coagulare* ſatis eſt, valet utrumque peſtis, quæ liquat modo, modo cogit ſanguinem; gregariæ morbi cauſæ eſt hunc aut illum edere morbum, *dyſenteriam* vel *anginam* vel *pleuritidem*, vel ex inflammationibus unam, omnes generat peſtis; *ſtrictum* & *laxum*, celebris hæc cauſarum biga, producendis quibuslibet morbis par habita fuit, utriuſque potens peſtis eſt, partium enim *laxat* modo, modo *ſtringit tonum*, omnibus ergo æquipollet morbidis cauſis; denique friguiſſe ſanguinem aut incaluiſſe *pathologia* veteris ſumma erat, at ſub peſte nunc ardet corpus, nunc alget, tam verum eſt morborum & cauſarum morbi omnium ſummarium eſſe peſtem!

His omnibus ut reſpondeant phœnomenis; invocant, *arſenici* virus, *acidorum* figendi virtutes, *alkalium* diſſolvendi potentias, *ſulphurum exaltationes*; alii frigoris inertiam, alii furias caloris; nec pauci arcanam & nomine tenùs cognitam *malignitatem*. Harum allucinationum cauſa eſt una de *fluidis* aut humoribus opinatio, ſcilicet in iis poni morborum cauſas, quas ut exponant, in definiendis humorum ſaporibus doctè quidem ludunt, infeliciter tamen, quandoquidem ut ut jam ab antiquo in illis circa peſtem *etiologiis* diù ſudatum fuerit, obſtinatè durant peſtis ſtrages. Revera etiamſi ad *fluida* pertinerent cæterorum morborum cauſæ, tam in aperto eſt *ſolidorum* culpas eſſe graviora peſtis *ſymptomata*, ut in illius aſſerenda cauſa cæcutire amet, qui hanc aliunde repetere pergit. Argumento eſt cita, prompta, aut repentina ſæpe mors, quæ in tam multis ægrotationem præoccupat & medici curam, tam expedite enim extingui vitam, non obſcurum eſt præcipuas confici cito vitæ potentias; atqui potentia vitæ princeps, *ſolidorum* potentia eſt, a qua nempe manat omnis *fluidorum* poteſtas, *ſolidis* ergo danda venit hæc peſtis cauſa, totæ proinde in oſcillationum vitiis, *ſpaſmis* & *eretiſmo* agnoſcenda, ſub quibus ſtagnando gemunt *fluida*, unde aut coercita lenteſcunt, aut ſtimulata currunt, eliquataque diffluunt in effrænes *hæmorrhagias*, ſudores enormes, atroces *diarrhœas*, truces *dyſenterias*; ſæpiuſque fit ut ſuo adversùs *ſolida* nixu renixuque vario, *anxietates*, *moleſtias*, *ſpaſmos*, dolores accerſant intolerabiles, quæ ſingula *generis* nervoſi quærimoniæ veluti ſunt aut teſtimonia.

Solidis tam propria peſtis eſt, ut ſub illa ſolideſcere *fluida* periclitentur, teſtibus *carbunculis*, *parotidibus*, *bubonibus* crudis aut non ſuppurantibus, in quibus coercita habes, *ſolidorumque* preſſu *ſpaſtico* ſtricta arctiſſime *fluida*, adeo ut *ſolidorum* oſcillationibus non everberata, liquefieri recuſent, denſentur potius ſpiſſeſcantve. *Fluidorum* enim compacturæ ſunt, a ſanguinis irremeabilis adactione natæ. Cauſas aperit peſtis aſſultûs ratio, recogitabis enim, ut ab aſpiratis peſtiferis halitibus; qui *elateres* ſunt rabioſe oſcillantes ut, inquam, in *ſpaſmum ſolida* rapiantur, nam ſtimulo vividiori exſuſcitata preſſiùs, fortiùs, celeriùs & ultra modum oſcillant; interim hinc venit *fluidis* impetus, quo hæc pulſa vehementiùs, ſuas tamen ſervando ſemper *directio-*

Digitized by Google

nes, suam ad metam velocissime currunt; hæc autem solita meta arteriarum capillamenta sunt, quæ cum *conica* sint, insuper & strictioris *diametri*, facta proinde omnino ad obicem aut resistentiam, illam *fluidorum* portionem quæ natura sua lentescens est lentescere cogit; sed isthæc sanguinis pars alba est, quæ ad *tendineas* aut *glandulosas* partes, quarum exilissima vasa sunt impetuosius & confertim adacta, cuneatur eo fortius & efficacius, quod auctis missilis seu sanguinis impetu & velocitate, remittens desit potentia, quæ missilis appulsi transitum expediat, hinc *fluidorum stasis* intra densum *tendinum* & *glandularum* textum, a qua *bubones*, *parotides*, *carbunculi*, dubiæ spei tumores, interea non aspernabiles, illic enim irretito veneno, ab illius rabie libera viscera servantur, hacque sub mora, naturæ medicatrici otium fit, auxiliisque medicinæ tempus aut spatium majus.

Ætiologia supparis est *petechiarum & exanthematum geneseos*, febrium malignarum infame terriculum & formidabile *symptoma*! stagnatæ, utraque circulationis orbitam & ordinem dejectæ partis sanguinis rubræ notaculum; quam enim a facto sanguinis impetu contrahit in *glandulis stasin* alba sanguinis pars, *bubones* factura; parem incurrit in cute pars rubra sanguinis, quæ impetus via sanguinalibus arteriis in *lymphaticas* laterales intrusa, colore atro aut liventibus stigmatis maculat cutem, ubi exilio damnata, velutique fulgurita, *necrosin* minatur.

Verùm nunquid non in his verus se daret *dissolutionis* conceptus, qua sub peste sanguinem perfundari clamitant? hinc enim albam sanguinis partem secedere in *glandulas*, illinc rubram in cute cuneari, obviane magis est dissociationis idea, quæ *dissolutio* est sub qua huc alba, illuc rubra pars sanguinis effortur, utrobique stagnatura? isthic enim partium sanguinis disjectus aut a se discessus, impetus vehementissimi vis, sanguinem sub peste ultra modum & metas omnes excutientis testimonium est, sanguinisque circuitus perdi leges & disturbari. Sed monstri genus aliud alit pestis causa quæ quamvis una & simplex, ut pote in uno *elateris* augumento consistens, plures aut omnes parere potest & contrarios morbos; *Protheus* enim pestis videtur, sub hac modo sub illa se monstrans forma, adeò ut in hoc ægrotante *dysenteriæ* vultum induat, in illo *anginæ* speciem, in illo stuporem, soporem, segnitiem, in hoc *phrenitidem*, *delirium*, *anxietates* & *spasmos* repræsentet; nunc omnia sicca & arentia vides, modo omnia in *sudores*, *diarrhœas*, *vomitiones*, *hæmorrhagias* colliquata; hic febris vehemens, illic *aphyxia* lethalis; hic ardent omnia, illic omnia frigent. Sed ut omnium ejusmodi *symptomatum* radix est una *phlogosis*, omnium una causa est evecta *elasticitas*, quæ inflammationum parens est. Inflammationem concipito sanguinis coerciti *stasin*, cujus discutiendæ causa exstimulata partium *peristole*, verbera sua geminat, aut suos repetit ictus, *elateris* evecti operam vides. At cum nullibi, nec alia ex ratione ulla tantum crescat, quantum a pestilenti *miasmate* partium corporis humani *elater*, quippe qui ab *oscillatorio* nimium æthere incandescens furiatur, sponte sequitur inflammationis omnis authorem esse *miasma* pestis, imo suscitabulum, ut enim *elaterum* vividiorum sator est, *morbida* quævis visceribus abdita *elaterum* semina exsuscitat, adeo ut elateres qui *dysenteriæ*, qui *anginæ*, qui *diarrhœæ*, qui *vomitionum*, qui *spasmorum*, si emergerent, in visceribus arcane minaces erant, in hos morbos insumat illos aut præcipitet pestis: unde fit aut grassante eadem peste pariter quidem omnes morte demeti videas, sed non eadem mortis ratione, ex quibus alios hoc ex morbo, ex altero alios perire observabis;

Hærebis forte in recognoscenda *elateris* exsuperantia, ubi omnia labascere videntur aut segnescere, ubi lumina premit sopor, stupor artus gravat, mens

Digitized by Google

mens hebescit, linguent functiones, organa torpent, tales enim pestis exhibet sæpe mortis imagines, aut talia morientium simulacra: at quam sæpè ludit mirabiliter virium lapsus! sic qui modò vigebat, momento post vino mersus gradu titubant, stupet, soporatur, similiter quæ viribus integra stabat alacris, succis & sanguine plena hystericæ paroxysmo tacta corruit illicò, animo linquitur, delirat, convellitur; de *epilepticis*, *apoplecticis*, *sideratis* idem observabis. qui ut ut *aphoni*, segnes aut resoluti videantur, *elatere* toti pleni erant, præ sanguinis *stasi*, stagnatione, *phlegmone* oppressi, vel præ *spastica* nervorum *diathesi*, rigentes, attoniti, convulsi; mirum enim est, ut *spasmi* nervorum, humorum aut sanguinis *phænomena* benè æmulantur! sed hanc dirimit omnem litem *cadaverum* eorum apertura, qui peste denati sunt, quorum viscera ubique *phlegmones*, aut *gangrænæ* exhibent notacula, nec rarò sanguine mersa videntur, licet a corpore, segnitie, ipsoque veluti frigore mortis morbum auspicati, soporatique mortui fuerint. Duplex ergo pestis invadendi modus ex varia corporum constitutione proveniens; corpora enim sunt in quibus fortior est partium *tonus*, quem efficit nervorum textus firmitudo; in his ut animæ mortis capaces sunt; & ex ipso periculo audaces, densa quoque sunt partium stamina, quibus proinde fit fortior insita *systaltica* virtus: hinc facta vegetior oscillandi potentia, oscillanti pestis veneno resistit meliùs, huicque omnimodum obsequium renuendo, suum quidem oscillandi *rhythmum*, non seriem mutare patitur, quin imo suarum *undulationum* tuendo tenorem, constans illarum sequitur *directiones*; hocque sub statu constat cum peste corporis vires: corpora alia sunt quibus mollior & tenerior est partium textus, quarum ut debilior est *tonus*, lenes sunt facileque dimoveri a suis *directionibus undulationum* oscillationes, quæ distractæ palantes & deviæ factæ, corporis viribus quæ in illarum tenore sitæ sunt, serviunt minùs; adhæc quæ mollioris *toni* sunt partes, adventitii *elateris* pressioni cito cedentes, vasorum suorum capacitates minui *concedunt*, quod *strangulari* est; at indè & *solidorum* oscillationibus & *fluidorum* circulationi mora fit, sicque suffocato virium commeatu, cum animo concidit corporis robur. Itaque quocunque in exploranda pestis essentia vertas animum, ut *microcosmi* deflagrantis effecta vides, sic evectas, exasperatas, exstimulatasque perspicis potentiarum incandescentium undique energias.

Interim quantalibet fuerit pestiferæ luis pernicies, hujus tyrannydis ea non est omnipotentia, cui prævaleat nihil; præterquam quod enim, ut modò observabatur, corporum sunt constitutiones firmæ satis, ut etiam pestis infectæ veneno, suas *solidorum* oscillantium *directiones* a deliratione præservent, de meliore luto facta adhuc alia sunt præcordia quæ de pestis contagio sentiunt nihil; nam ea quidem est illius barbaries, ut parcere nulli amaret, sed non desunt, quos æquus amavit Deus, quibus ab hoc immani flagello tueri se datur. De tutaminis ratione contendunt, sciffis opinionibus de antidoti usurpandi natura, ut pote quod ex *alterantibus* alii, alii ex *evacuantibus* seligunt; de *alterantibus* iis alia, quæ *calida* plurimi, *frigida* non pauci volunt, dum adhuc in ambiguo est apud non infimæ notæ viros nunquid non præstaret movere nihil, ubi nihil non turbarum corpori impendet. A calidis *antidotis* singularis metus est, ne incitabulorum ritu ignem cineri doloso subditum excitent, faciles evibrari *solidorum elateres* emovendo, *stimulantibus* suum quoque periculum est, quippe quæ fodicando partes stimulum pestis acuent aut invitabunt; neque adeò tutum venam secari ajunt, ne quo tempore partes inter omnes æquilibrii servandi cura habenda est, momentum, a quo æquilibrium omne pender, venæsectio tollat, æquilibrantem fortè sanguinis portionem resecando; reperies

Digitized by Google

etiam, quos *frigidorum* medicaminum, ut ut iguavorum metus habet, anxios ne quando firmanda venit aut ſtringenda *ſyſtalticæ* virtutis potentia, laxetur, ea adhibendo, quæ *fluidorum* ſpiritus deprimunt, *ſolidorumque* hebetant *elateres*.

Tot inter ab *antidotis* metuenda diſcrimina, in emendando aere ſpem locant & operam, de illo ſibi pollicentes, cujus cauſam alit aut affert, mali tutelam; at hic iterùm dubiis omnia plena, definita nondùm aeris emendandi ratione, quam in *ſulphureorum*nè, an in *acidorum* ſuffitibus ponendam eſſe dubitant adhuc; unde quos non ſanctè retinent civium amor, vitæ genus & religionis officium, in fuga diligenti & longa, tardoqnè regreſſu unicè reponunt peſtis declinandæ remedium.

At hic quoque, ſi ſua bona norit homo, Creatorem providiſſe intelliget reminiſcendo creatas fuiſſe penitiores corporis partes *oſcillatoriæ* virtutis ea inſtructas potentia, a qua, quandiù integra eſt, habent unde exteriorum oſcillantionum inſultibus obſiſtant: quod enim ſeminibus ſui ſint *utriculi*, tritico quod gluma eſt, quodque arborum gemmis thecæ ſunt & vaginulæ, ad arcendas corrumpentis auræ injurias, horum omnium vices implent & officia partium corporis tunicæ, communes & ſingulares membranulæ, quarum lamellulæ multiplices, divites *elateribus*, ad aeris preſſorios & *elaſticos* nimium aſſultus munimina ſunt, quæ peregrinos rerum *elateres* a ſe pellendo, ab alienis oſcillationibus viſcera protegunt, eoque efficientiùs quò univerſaliùs, quandoquidem condita ita ſunt munitavè omnia corporis penetralia, ut nulla ſui parte vel aeri, vel intromittendis quibuſvis rebus aperta ſint, intermediis quippe membranis unicè meabilia, ſtrictiſſimis aliundè pertuſa oſcillis, trans quæ ingreſſuris rebus ad ſanguinem eundum eſt; exemplo ſunt inteſtinorum tunicæ quæ tranſcolant chylum; præcauto adhuc majori adversùs aerem utente natura, quæ invias aeri fecit pulmonis veſicularum tuniculas.

Igitur ad depellendam a corpore peſtilentis auræ malitiam, quod homines peſti eripere eſt, muniminum illorum integritati, aut firmitudini ſervandæ ſtudere ſufficit, ſic enim fidi cuſtodes erunt, qui improbis ſuccis ingreſſus negando incolumes ſervabunt vitæ fontes. Id omnes obtinebitur boni, ea removendo quæ naturalem oſcillandi rationem nec mutant, nec vertunt ſuffectis iis quæ illam alant aut augeant; vim enim aliquam, quo tempore frangi periclitatur erigere, eam ſtabilire eſt. In hoc autem opere feret adhuc opem Creatoris opera, qua alimenta condens, naturalis oſcillandi *ſolidorum* potentiæ fomites inſtituit, ut pote ſic comparata, ut ex *elaterum* conflata ſeminibus, partium *elaſticitati* alendæ apprimè conveniant.

Itaque declinandæ peſtis medicamentum in alimento invenitur, ſi illius fuerit conditionis, qua alimentum *ſolidis* cum mollitudine firmitùdinem aſſerat, *fluidiſque* cum pace *fluxilitatem*; utriſque ſuas *energias* tueri eſt, quæ ſi valebunt, ſuis protectæ *elateribus*, depellendo omni aeris maligno *miaſmati* pergent eſſe partes. Ejuſmodi alimoniam ſufficiet moderata *diæta*, ſive ad nativum partium *tonum* emoderanda diæta; enimvero in ordinanda victùs ratione *punctum omne tuliſſe* putant, ſanctè jubendo, ut *euchymi* ſint qui aſſumentur cibi, quique adhuc temperanter uſurpabuntur: ſed *euchymi* verè ſunt, imprimis ad arcendum veneni peſtis appulſum, non ii tantùm qui tritu faciles, quiquè quibus abundè turgent, ſanguinem ditant ſuccis laudabilibus, ſed qui apti nati ad perennandum naturalem *ſolidorum* tritùs aut oſcillandi modum, in hunc rapi ſe ſinunt & aſſimilari, diſſimiles ab illis quorum acceſſus ad partes alliſus eſt, adeò opulenti ſpiritibus & ſuccis, turbulenti accedunt ad illas, quarum oſcillandi rationem mutant aut pervertunt, unde læſæ coctiones peſti

pa-

Digitized by Google

parant ingreſſum. Huic autem malo ut obviam eatur adhuc efficaciùs, *euchymorum* ejuſmodi ciborum moderata non ſolùm, ſed parca diæta erit, ſic inſtituta, ut operis ſui domina facta ſemper natura, reſidui nihil relinquat, quod crudum ſuperans aut malè confectum, in nidamentum evadat pèſtis veneno: hincquè cauſam elicies propter quam tam ſæpè pauperes maximè depopulari peſti moris eſt, enutriti enim ut ſolent malè ſanis dapibus, crudis farciuntur ſuccis qui peſti ſe dant in hoſpitia: ratione contraria; divites cum demetit peſtis, in cauſa eſt opipara qua abutuntur menſa, unde in æſtuoſos ſuccos eluxuriantur, qui *elateribus* catulientes, proprio partibus oſcillandi modo obſequi temnentes, modum ſufficiunt ſuum, ad cujus nutum trahendo trituum potentias, digeſtiones turbant, mutant, vitiant, peſtique ponunt initiamenta.

Hinc vini, aut ex vino liquorum ad arcendam peſtem, pericula, potulenta enim imperioſa ſunt, *oſcillatoriis* aut *elaſticis* mille imbuta virentibus, quæ molliores *ſolidorum* corporis oſcillationes vincunt; harum autem poſthac uſurpando locum *ſpaſticam diatheſin* exſuſcitant, quod venturæ peſti præludere eſt; unde præcavendæ peſtis antidotum aquam eſſe probatur, ut rationis, ita & obſervationum gravibus momentis. (a) Revera, in generis humani potum facta aqua, *ſpiritu qui ſuper aquas ferebatur* feta adhuc, oſcillationumque ſeminibus quæ ad ſuſtentandam *ſolidorum ſyſtalticam* vim creata ſunt, turgida eſſe pergit? propria ergò maximè alendis naturalibus partium oſcillationibus, quas adversùs ingruentem peſtem tueri, hujus *miaſmatis* aſſultibus cavendis eſt providiſſe, quam ob cauſam de medicis caſtrenſibus, qui malignis graſſantibus morbis laborantibus ſuam locant operam obſervatum eſt, ex illis perimi ſolere, qui ituri ad ægrotantes, meri potu ſe præmuniunt. Cave tamen hinc concludas, ejurandum omninò eſſe ſub peſte vini uſum, quod aqua temperatum ſub ipſo paſtu concedentur iis, quibus conſuetudini eſt, peſtis enim luctus & mœroris tempus habetur, *mœrentibus* autem *ſiceram*, quæ vini genus eſt, *dari* conſulitur: (b) ſed præcavendæ peſtis cauſa, matutinis horis, tum & pomeridianis, plures aquæ calices ficcaſſe, pro ſingulari remedio habebis; calidanè an frigida bibenda ſit; queſtio eſt, quam ſolvit partium pectoris potiſſimùm habitudo, quæ ſi inoffenſa eſſe ſuevit frigidæ potu, hanc calidæ præpones, ut potè firmando *ſolidorum tono* idoneam magis; quantumlibet enim calidæ uſu *diaphoreſin* promoveri prædicent, calore molliri partium *elaterem*, verum quoquè eſt, tum & ſanguinem emoveri, quod adeò tutum eſſe ſub eo temporis articulo, ubi accendi periclitatur ſanguis, difficilè æſtimabis. Fortaſſis a calidis ex *Thée*, *Caſé*, *Chocolatâ* ſorbitiunculis, alèquis hinc veniet tempore peſtis metus; maximè enim familiaris ſit peſtis ubi *Caſé* fructus naſcitur: niſi tolerandus judicetur, quia firmat mentem & exhilarat, pellitque timores at tum emoderandus ſic illius uſus erit, ut ſingulam *Caſé* ſorbitiunculam præcedat frigidæ cyathus, eandemque illam ſequatur alter, ita ut hinc inde inter duas aquas emendatus *Caſé* incedat: *acidis* medicata aqua, ſi præſentioris erit auxilii, hæcquè præcavendi ratio à veteribus medendi magiſtris in peſte uſurpata fuit; (c) ſed de *acidis* in peſte exhibendis ſermo opportunior recurret, ubi peſtis curatio tradetur.

Multorum animis fixum, ratumquè eſt, in *fluida* corporis cadere primum

(a) *Vid. theſ. in ſcholis medic. pariſ. diſcutienda. Præſid. M. Steph. Franc.* Geoffroy *6. Martii.* 1701. an aqua ſæviente Peſte *prophylacticon* eximium.

(b) *Proverb.* 31. 6.

(c) *Vid.* Rhas. *de peſte*, c. 7.

Digitized by Google

mum contagii semina, qua a præconcepta perperam opinatione, quia depellendi hujus contagii obscurata ratio fuit, illam excuti necessarium fuit: illam autem prorsus incertat in aere sita contagii sedes, ex quo enim compertum est in sanguinis vasa non immediatè aerem commeare, elucet eò ferri primò contagii assultus, ubi fit primus aeris infecti contactus; sed hic fit in *solidis, membraneis* nimirum *fluidorum* sepimentis: igitur ad ejusmodi auxilii genus, dirigendum venit omne præcavendæ pestis consilium, quod nervos aut membranas feriet primùm aut afficiet; hinc suffituum, & odoraminum præstantia, ut potè quorum veluti balsamo litæ, præoccupatævè *membraneæ* partes contagii spiculo maneant inoffensæ; ad quorum energias opus erit *acida* illis admiscere, horum enim massulis gravescentes aeris *elateres* vibrant difficiliùs & segniùs oscillant, quod pestilentialis auræ vim retundi est, in quo *acetorum antiloimicorum* aspergilla, aut ex illis olfactoriola facta tam laudabilis effectus habentur; quò attinet adhuc *oxycrato* pavimenta roraſſe hinc enim undequaque surgunt *acidobalsamici* habitus, qui corpora circumvestientes, *atmosphæram* horum singulis commodant, iis gravidatam particulis, quæ circumfusi aeris evibrationibus repagulo sunt.

Verùm sua quodlibet corpus vestitur *atmosphæra*, *transpirantium* nempe jugiter halituum nube, qui quidem halitus corpori unde decidui sunt amicabiles, ab aeris inimicitiis innata indole sua corpus protegunt; at ab his veniet tutela fortior, si a sanguine, ut modò dicebatur, insuccato dimanant, ut potè cujus *diæthesin* redolentes, depellendis hostilibus aeri *miasmatis* illam objicient; fuerint ergò sanguinis roscidis, benignis, coctisque laudabiliter eduliis enutriti efflatus, amicabilium atomorum acies aut agmina erunt, quæ veluti nubis interposita umbra corpus tegent.

Hæc afferet bona corporum *atmosphæra* singularis, ut oportuerit informata, sed majora adhuc expectabis ab *atmosphæræ* universalis dispositura, id est molis totius aeris circumflui, quæ urbes aut regiones circumplectitur, dum enim illa homines quosdam tuebitur, integras terrarum plagas altera servabit: quanta ergò hujus habenda cura est! a peste fugere procul citoque hominibus pro *antidoto* est, pestem fugare urbibus & provinciis pro remedio. Itaque aera evibrantis pestilentiæ *miasmatis* aggressus illicò retundi necessum est, pestem, ne terreat urbes, ipsammet deterrendo *detonationibus* mille, crepitaculis, *explosionibus*, deflagrationibus pyrii pulveris per longos interpositarum terrarum tractus accensi, *bombardarum*, *catapultarum* similiumque bellicorum tormentorum fulgurationibus, fulminibus, flammis & frigoribus, quorum strepitibus attonita pestis appellens, territa regrediatur, vel suo in ovo aut semine confossa, præfocetur: sic enim usurpatus *pyrius* pulvis, immensè suum pandendo *elaterem*, aeris evibrantis insolentiùs *elateres* reprimit, densat, infringit, tum totius aereæ molis *superficies* mutat, variat *contactus*, *impetus* frangit; quod aera a statu malitiæ convellere est & disturbare.

Ad aeris emendationem spectat *amuletorum* usus, quem indulgent ex sapientibus non pauci opinioni vulgi, ideò tolerandæ, quod hac in *amuletis* confidentia adjuti, pestis terrorem facilius excutiant: interea de *amuletis* adnotandum conflata esse ex rebus maximè vaporosis, unde consertum & jugiter exhalantibus spiraminibus, quæ densat *transpirationibus* nubem corpori circumfusam, crescere suam cuique corpori *atmosphæram*, quam adversus contagium valere tanti ostensum est. Hucque referes *acetorum* usum, quibus nares, manus & tempora linunt, horum enim *acidis spiritibus* condita modò spiramina, *alexiteriam* formant *atmosphæræ* nubem *acidis* densatam, compactamvè, in quam ariesando insecti aeris evibrationes, cito fatiscunt.

Ecce

Ecce jam multa sunt ad arcendam pestem commendabilia, curta tamen certè futura, nisi cura adhuc majori, imò scrupulosè interdicta sint personarum ingressus & mercimoniarum commercia, quæ ex locis infectis egressæ tetram inferrent pestilentiæ *mephitim*; hæc enim sincera ratio est, qua fit, ut etiam peste intacto aere, locum aliquem invadere queat pestis, hujus autem contagii modus suprà expositus est.

Sed his omibus cautionibus præeminet adhuc facienda animi securitas vel mentis fortitudo, quæ aeris interni incolumitati prospiciet, id est constanti *spiritum tenori* seu *nervorum lymphæ undulationum* firmitudini; terror enim pestis invitamentum, quippe qui ut animi, ita & nervorum oscillationum consternatio est. Hinc partium & organorum *elateris* mollities, a qua digestionum tarditas aut languor, qui ad pestem apparatus aut dispositio est; ut ut enim valentissimum sit pestis venenum, facilitate corporum & consensione indiget, qua deficiente, ægrè aut tardè admittitur; porrò mentis terror, assensus animi est, præoccupatioquè mali; ut autem vinci timidus miles, vincitur semper, sub peste pusillanimis homo, pestis prima præda fit. Grassante ergò peste incedant homines alacres mente, animo fortes, conscientia tuti. Sed ut ab animis pleniùs excutiatur terror, publicum fiat, sapientiumque ore vulgatum nec ineluctabile nec insanabile malum pestem esse, quæ quidem videtur *dæmonii novum genus*, sed cujus artes ut hominibus notæ sunt, horum quoque sapientia ejicitur.

Hujus sapientiæ monitum primum erit, meminisse celerem esse pestis terminum, celerem itaque esse oportere medentis operam, aliis omnibus prætermissis remediis, quæ saltem pari passu ad salutem non perducerent, eaproinde sola adoptando & usurpando, quæ in peste proficua explorata sunt & usu comperta. Sicubi ergò, certè in peste curanda, ad manum habebit medicus obviaque menti, quæcunque uspiam feliciter a prudentibus artis usurpata fuerint, selecturus ea quæ illi adversabuntur graviori symptomati, unde præsentius & velocius ægroto impenderet periculum: oblitus nunquam, medici munus, maximè sub peste esse, hominis vitam ponere in tuto, spretis aliundequibuslibet consiliis, quæ ad comptiorem medendi methodum facerent fortè magis, sed ad æquè tutam quæ conducerent minùs.

Quapropter ad curandam pestem accingens se medicus, cerebrum afferet non secùs ac penuarium quoddam, suppellectilem omnem remediorum complectens; non quidem eorum quæ excogitaverit philosophiæ sagacitas, sed quæ docuerit, comprobaveritquè longior usus. At, inquies, ad quamnam se componet normam medicus, in eligendo definiendovè remediorum genere, quæ præferenda venient? hæc tibi norma erit; ut ut diversa sint & multiformia pestis *symptomata*, cogitabis communem omnium esse parentem & radicem unam, quandoquidem omnium idem sit ingenium, omnium eventus idem. Pestis enim morborum multorum complexus quidem est, sed ex iis habes nullum, qui non sit similis naturæ, *vomitiones* enim, *cardialgiæ*, *dysenteriæ*, *anginæ*, *pleuritides*, *hæmorrhagiæ*, *petechiæ*, *carbunculi*, *bubones*, *phlogoses* sunt, *caumata*, *inflammationumque* argumenta, quæ ergò cæcam, arcanamque tegunt *inflammatoriam diathesin*, ex eo ambiguam minùs, quod illam asseramt viscerum gangrænæ, sanguinisque quibus merguntur sæpe effusiones, quæ omnia promunt cadaverum sectiones.

Interea observabitur omnia isthæc inflammationum stigmata; impressa maximè conspici in corporis habitu & viscerum superficiebus, ideòque in ultimis vasorum extremitatibus infire ejusmodi inflammationes, undè patet tam longè pulsum fuisse adactumquè sanguinem; stasesquè esse sanguinis *inflammatorias*, quæ sub peste

va-

Digitized by Google

varum capillitiem occupant, longissimas ergò esse distantias locorum unde adeuarationem revocandus est sanguis; insuper, ut penitiora sunt vasorum cava, intra quæ coercitus stagnat sanguis, consequitur ad commune fluentum reducendo illi paria imprimis esse remedia; quæ energias suas exerunt, intra ipsissimas vasorum capacitates, quas ab onere statim expediunt & impedimentis citò levant. At procul adeò pelli sanguinem, ambiguum non est effectum esse aut opus corporis fortissimæ potentiæ, ut potè cum ultima sint corporis confinia, quo abactus est sanguis; quæ potentia cum ad *solida* pertineat, a quibus nempe venit omnis impetus vis, nequicquam ad *fluida* quæ impetum sequuntur non inchoant, palam fit *elateris* potentiam esse, quæ sanguinem adegit; tunc intelligitur ad pestis remedium requiri simul ut intra vasorum capacitates operetur, & *solidorum* exsuperantem minuat potentiam; quibus si addas operis tantùm remedio illi brevi temporis intervallo esse peragendum, ratio se dat, propter quam infida, infausta & miserabilia sunt tam multa, tamque magni nominis ad pestem medicamina, culpanda ut plurimùm ex eo quod ut ut *volatilia* illa sint, *exaltata* & actuosa, curta aliundè sint, quia in *fluida* agunt, id est in illam potentiam, quæ corporis fortissima non est, nec ea proinde quæ morbum fecit, quam adhuc in tantùm non minuit, ut illam elevet magis, impetum quem frangere debuisset, monstrificè augendo. Posthàc esse & infelicia *alexiteriorum*, *cardiacorum* & sudoriferorum plurima expectabis, crudè enim exhibere *sudorifera*, id est, solorum *fluidorum* in sudores eliquandorum causa, spreta aut inintellecta ratione *sudoriferorum* vires ad *solida* simul convertendi, in quo uno *sudoriferorum* felicitas & efficacia sitæ sunt, alexiteriorum fructus perdere est, & periculà cumulare.

Sub hoc corporis rerum statu, aliusmodi sunt *purgantium* pericula, enimverò *purgantia* admovere partibus *spastice* se habentibus, impotenterquè determinatis ad oscillandum versus locum, qui procul summè est, *currenti calcaria addere est*, factæquè determinationis morbidæ vestigiis inhærere, quod morbo famulari est, hujusquè impetui manum dare: tunc enim factis invalidis purgantium stimulis ad rumpendum currentis oscillationis impetum, revocandosvè ad corporis centrum qui in habitu illius stagnat succos, *crobones* tantùm *irritantur*, cassaquè aut præpostera purgantium operatione, utiles eliquantur humores in medio corporis centro, intactis & superstitibus in corporis aut viscerum confiniis illis humoribus qui *stases inflammatorias* alunt, sicquè ægrotans omnia *purgantium* subit pericula, beneficia non sentit.

Paris sunt periculi *vomitoria*, quæ *solida* acriter vellicando, ea illorum parte, quam non occupat morbidus humor, quoque revocari nequit a capillarium extremitatibus quibus impactus est, resides, fortè innoxios succos a coctione ventriculi superstites ejicient foras, nehilum delibando ex iis, qui fecere & fovent morbum; hinc interea succedente acerbissimo *eretismo* qui *fluidorum* stringit strangulatus, *stases* auget, inflammationibus cumulum addit. Ad hæc in inutilibus nec innoxiis medicaminibus, facta temporis jactura, eo in morbo qui celerem poscit medentis operam, festinatumquè aut diligens poscit medentis operam, festinatumquè aut diligens poscit levamen, aliud agendo otiari est; in eo namquè morbo, sub quo ad habitum corporis pulsa, illic hæret sanguinis pars melior, a cordis influxu aut regimine facta remotior, medentis perit aut nocet labor omnis qui illam cordis ditioni reddi contemnet aut non obtinebit, sic enim in temere deturbandis innocentibus succis gloriosiùs triumphans medicina, ab hostilibus turpiter triumphatur.

Gravis hujus in medendo delicti reatus bene conscii, artis facti peritiores non pauci, ejurando *purgantium* sævitiem, hanc in curanda peste medicinam dedi-

Digitized by Google

dedi ſcendam eſſe confitentur, in *alterantium* uſu immorari præoptantes, ne quos purgando non ſervaverint, occidiſſe videantur. Et iis placebit maximè ſimplex hæc peſtis curandæ ratio, qui putant peſtem eſſe minùs ſanguinis maſſæ corruptelam, quam illius circuitus errorem, materiæ modum magis, quam ſubſtantiæ vitium, ſanguinis enim qua parte ſpiritus eſt, *ſublimatio*, *evectio* aut evolutio eſt peſtis, qua ſummè tritus & tenuatus in auram ſanguis ad corporis habitum abripitur, ubi vaſorum extrema capillamenta impediendo, ad corregredi ceſſat; ſed inde liquet ad peſtis ſanationem, *paginam*, ut ajunt, unam *alterantibus* quidem repleri, at alteram implendam venire remedii genere altero, quod abreptum ad habitum corporis ſanguinem reducat ad centrum, quod coronis erit aut complementum.

Hanc operam bellè exſequeretur *ſolidorum* vellicatus, a quo compreſſi vaſorum parietes, concluſum intra ſe ſtagnatumque exprimendo ſanguinem cogerent remeare, at quid & quantùm a ſtimulantibus hic metuendum ſit, expoſitum modo eſt, quæ ideo hinc exulabunt; interea ſi ad *diatheſin ſpaſticam* attendas, ſub qua ſanguis aut *fluida* ſtriguntur, preſſionis ſtatum *diatheſin* hanc eſſe comperies, caſſæ ideò & imparis ad exprimenda & pellenda *fluida*, quia horum *reſiſtentia* ſuperat preſſoriam *ſolidorum* potentiam; itaque illam *reſiſtentiam* amovere ſuam preſſioni hujc potentiam reſtituere eſt aut vindicare, ut potè cum ablato vaſorum parietibus interpoſito obice, illicò reſurgat quæ feriabatur *ſyſtaltica virtus*: atqui hunc obicem confeſtim reſecat venæſectio, hæc ergò alterum eſt quæſitum remedii genus, quod alterantibus aſſociatum peſtis curationem abſolvet, quippe quod communi circularionis fluento reddet ſtagnatum ſanguinem. Memineris enim ut *ſolidorum* ſic & *fluidorum*, unum eſſe & continuum a corde ad habitum corporis filum; amplius, eandem nec interruptam eſſe preſſionem, unde ſanguinis ceu *fluidorum*, quæ majora, centro corporis poſita, vaſa occupant, portionem demere, prementi in habitu corporis ſanguini locum facere aut ſpatium dilatare eſt, idquè momento & inceſſanter; ut enim baculi extremum unum ferire, alterum extremum pulſare eſt, ita *fluidi* cujus continuæ preſſævè partes ſunt alicubi ſecuiſſe filum, eo verſus revolvi illud cogere eſt; igitur a venæ ſectione habes, non ſolum unde *alteretur* ſanguis a venæſectione enim hic habet, unde partium ſuarum mutet contactus, ſed & illius opera fit, ut ſtagnata etiam in diſſitis locis ſanguinis pars ad centrum corporis remeet non ſolùm ſed & remeet citò.

Hac arte a capillaribus vaſis ad majora tranſvehuntur ſucci, quod ab anguſtioribus tubis ad ampliores tranſire *fluida* eſt, atqui ſub tali tranſitu motûs non parùm *fluidis* perit, igitur a venæſectione ſub peſte minuitur ſanguinis *impetus*, *determinationes* mutantur, ab habitu ad centrum reſtituuntur *directiones*. Tria autem venæſectioni aſſerunt iſthæc commoda, ſi mature, ſi ex debito loco, ſi idoneâ copiâ inſtituatur; ex hoc enim triplici fonte manat ſparſum in vulgus venæſectionis opprobrium.

A *cardiacis*, a *vomitorio* vel a *purgante* peſtis curam ſtatim auſpicari tritum eſt, id eſt, ab iis omnibus quæ ſanguinis jam ferventis æſtum & impetum augendo ad capillaria abigunt, trudunt, adigunt; quo crimine præmiſſo, turbis obortis ut medeantur, aliquot ſanguinis uncias timidi fundunt, poſtquam in viſceribus aut habitu corporis ſanguinis *ſtaſin* confirmarunt; ſed tunc illic hærens nimiùm ſanguis, venæſectionis invitamento & operæ auſcultare renuit, locoquè cedere reluctando, ad vacuati ſanguinis ſpatia ſegniter accurrit, inanitiſquè manentibus vaſis majoribus, in quæ capulari recuſant capillaria, fatiſcit ægrotans viribus minutus, quod malum venæſectioni imputantes, quod ſanguinis adactioni remediis commiſſæ attribuendum erat, in venæſectionem

Digitized by Google

refundunt, quod ad præposteram medicinam attinet vituperium.

Artis magisterium est intellexisse, quorsùm sub morbis inclinari juvet sanguinis impetum, ut servatis naturæ *vergentiis* aut *directionibus* à morbi motibus aut assultibus sanguinis viscera tueatur medicus, bene gnarus & nusquam immemor ineuntis morbi causam secùs ac missile quoddam habendam esse, a cordis *embolo* jaculatum; cujus projectus rationem assiduis mentis oculis speculando, tramites prospiciat, prævideatque in quam casurum est metam: sic sub peste, suæ sunt sanguinis inclinationes, suivè impetus, juxta quos in hæc vel illa viscera prorumpit *apostases* facturus, quæ meditando medicus, sic illos reget, subjicietque motus, ut illos apponendo naturæ lucro, ab iis illos avertat locis, quo abrepti *stases* committerent, aut nodos insolubiles, *stagnationes* nempe, *inflammationes*, *sphacelos*, *hæmorrhagias*, similiaque naturæ triumphatæ miserabiliter testimonia. Itaque sanguinem tractabit *derivando* modo, modo *revellendo*, prout cominùs, aut eminùs cum hostili humore concertare conveniet; sed quia observabitur, partem hanc aut illam, *cerebrum* fuerit, *pectus* aut *intestina*, invadi sub peste solere, ex *symptomatum* gravitate, declivitate locorum, vasorum communione, *cubiti*, *pedis* aut *juguli* venam amplo vulnere tundi, fortassis temporum *arteriam* secare curabis; amplo, inquam, venarum vulnere, sub peste enim, ubi sanguis plenus *glatere* & æstu turgens, partes corporis universas undequaque premit, in effugium promptum evadit ampla apertura, qua minuta magis *solidorum* hac parte *resistentia*, eo versus ubertim irrumpens sanguis *derivat* meliùs aut efficientius & quasi gurgite pleno revellit.

Interim hæc omnia ad venæsectionis sub peste felicitatem minus adhuc erunt, nisi copia idonea, promptaque profundatur sanguis; faciente enim pestis celeritate, ut paucis interdum horis perimat hominem, pandendus est prompte sanguini locus, quo se immergat celeriter, ut cito declinans a visceribus, viscera non assiliat. Sed in corpore locorum dilatationem promptiorem non obtinebis quam a vasorum inanitione illico facta, quam concedere sibi sub peste moris fuit medendi magistris, iis maxime qui potti grassanti assidere ausi sunt, cujus sævitiem curare norunt & vincere sanguinem ad animi deliquium profundi jubendo (a); a qua sapiente medendi audacia, ex quo recedere cœptum est, nimia illa in sanguinem reverentia, qua thesauro vitæ, ut ajunt, parcere voluerunt, ipsius vitæ tutamini defuere; avarorum exemplo qui suis abuti timentes pecuniis in subsidia vitæ, necessariis fomitibus defraudant vitam: populari hac lue, quæ altera lues animorum est, infici se passi medentium plures, sanguinis idolo litarunt, horumque indulgentia in morbis ordinariis lascivire doctus sanguis, in *malignis* didicit rebellare, suisque furiis sub peste relictus, strages edit medicatione, inquiunt, nulla sanabiles. At reipsa, quod infaustam, aut noxiam experiantur venæsectionem, in causa est vulgi opinatio publica non tantum, sed & facta medentibus propria, qua labio & ore uno pronuntiatum est, sanctè interdici sub peste venæsectionem. Hinc autem lapsus duplex, si enim cogente *plethora* insigni, aut urgente *symptomatum* gravitate a mittendo sanguine abstinere in artis leges delinqui creditur, ad aliquot uncias illum mitti sinunt, at iterari venæsectionem aliquot tantum post diebus concedunt. Interim ex illorum excidit memoria, ex morbis unicum esse, *pestem* nempe, sub quo *crisin* moliri medico permittitur, haneque artificialis *hæmorrhagiæ* forma; quod autem paucum, *criticum* non est, sic ut sanguinis stil-

la

(a) *Vid.* Sidenham *de peste & cap. auctores ab eo laudatos.*

Digitized by Google

in sub morbis, pro *crisi* non habeatur: de venæsectione sub peste similiter judicabis, *criseos* loco non habebitur si fuerit parca, sic enim de majorum vasorum sanguinis mole tantillum tantum delibans, de sanguinis quantitate quæ a majoribus vasis sufficitur capillaribus demit non satis; itaque constante plenitudine, constat *solidorum elater*, neque succedit, quæ sequitur ab inanitis, ut decet, vasis, partium retendentium se laxitas.

Aliud in curanda peste delictum eorum est, qui dosultoria adhibentes auxilia, venæsectionem modo, modo *vomitorium* jubent, nunc *catharticum*, nunc *sudoriferum*, contrarias sic, eodem fortassis die, sanguini *determinationes* injungendo, eo sub morbo, ubi parum sibi constans natura, disturbanda non est. In pestis namque cura, fida memoria tenebitur uni & eidem cœptæ semel succorum aut sanguinis motuum per evacuantia insistendum esse *determinationi*; unde si a venæsectione auspicari visum est morbi ingenio accommodum, vel si a *sudoriferis* inchoare suaserit conditio rerum (sola enim isthæc faustiora præ ceteris evacuantia experieris) vel incunctanter festinato & generose in mittendo sanguine perges, non intermixtis hac illac medicaminibus, quæ sanguinis missionis rationi vel operæ adversarentur (*b*): vel audaciter *sudoriferorum* usui inhærebis, in proliciendis profuse sudoribus unice occupatus, interdictis omnibus quæ *sudoriferorum* operandi modus forent contraria.

Et verò inflammationis complementum & consummatio est pestis, dum enim cæteris sub morbis flammantur sanguinis *sulphura*, sub peste deflagrant sanguinis spiritus, adeo ut exilioribus sanguinalibus *arteriis* impacta rubra sanguinis pars, impetuque se ruens & arteriarum *lymphaticarum* propaginibus adacta illius alba pars, completam faciant *stasin inflammatoriam*, scilicet ex utraque sanguinis parte conflatam, ipsumque partium meditullium occupantem: atqui tradunt *sudorifera* meditationis ad curandos *inflammatorios* affectus authores, quales sunt *peripneumonia*, *pleuritis* &c. tradunt, inquam, succedere felicius *sudoriferorum energias*, ubi præmissis aut intermixtis evacuationum nullis, solis *sudoriferis* insistitur, sic enim jussa primum sanguini determinatione unica ad sudores cogitur efficacius sanguis; in peste ergo, quæ inflammationum princeps est, si *sudoriferis* subjicienda primum videbitur, in illis unis generose & constanter pergendum erit, donec profusus & largus obtineatur sudor (*c*). Observare enim ne cesses, ut ad corporis *peripheriam* sub peste pellantur humores, id est, ad ultimos vasorum fines, siti ergo proxime ad *secretoriorum* cutis oscilla, in quibus in procinctu sunt ad sudores ad quos cum vergant immediatius, duci sponte viderentur; sed ex eadem illa positura patet quam longæ sint illæ locorum distantiæ, quæ *sudoriferis* attingendæ sunt; quanta ergo agendum cura, ut eo usque constantes nec interruptæ perveniant *sudoriferorum* virtutes: longæ sunt oscillationum undulationes quarum senor a corporis centro ad habitum continuandus erit; unde liquet quantum sub *sudoriferorum* usu a stimulantibus remediis omnibus caveri juvet, quorum fodicatione constricta *solida* corporis centro interciperent oscillationum cursus, unde ad centrum corporis reflexæ *directiones* sudorum excretionem impedirent; hincque mortes aut pericula certa.

Aliunde tam ex *alterantibus* remediis, quam ex *alimentis* seligere novit medicus ea quæ sub *sudoriferorum* usu, oscillationum in *solidis* tuebuntur *directiones* aut adjuvabunt, tum in *fluidis* servabunt pacem, arcendo æstuationum tumultus; hæ quippe sunt artes bene fortunandi *sudoriferorum* usus, illorumque

(b) *Vid.* Sidenham *de peste.* (c) *Vid.* Sidenham *de Peste.*

Digitized by Google

pacandi potentias. Sed has erues artes ab illorum eduliorum genere quæ æstuant minus, quæ nempe *evectis* particulis (quales sunt animalium carnes) non turgent, cujus sortis erunt ex cerealibus plurima, inter quæ tamen præoptabis *oryzam*, *hordeum*, *avenam*, unde pultes, cremores & jusculæ medicamentosa simul & belle nutrientia parabuntur, ab illis enim absunt coctionum illæ pestes, nimirum fermentescendi vires, quæ a carnium succis sanguini sub morbis venire solent. Attamen si jubet consuetudo ex carnibus jusculæ indulgeri, cerealibus illis medicata hæc erunt, ex juniorum animalium carnibus conflata, acidarumque herbarum succis, *acetosellæ*, v. g. *oxytriphilli*, vel *omphacii* emendata; *omphacii* enim imprimis virtutes, adversus pestem singulares usus ostendit.

Verum quia in *diæta* pestis *diapnoicum* omne esse oportet, huc quoque suum potulenta symbolum conferre convenit, ea sic constituendo ut ad *diaphoresin* contendant; pestis enim ut pote morbus qui totus spiritus aut aer est, sub quo videlicet internum corporis aerem aut spiritum infecit externus aer, diffiari amat. Igitur ex radicibus *diaphoreticis* blandioribus, *scorsoneræ* imprimis decocta jubebuntur, *limonum*, *citriorum* succis, vel *vitrioli* aut *sulphuris* imbuta spiritibus, ex quibus pro ratione indolis morbi, & ægrotantis temperamenti, *fixi*, graves aut leves plus minus seligentur; observabile enim est quantum sudores promoveat liberalis potus, qui si *acidis* fuerit perfusus, *solida* quæ flectit firmat, *fluida* quæ rorat densat, sicque expressum *serum* ad *excretionem* parat & cogit.

Inter *alterantia narcoticis* primas concedes tanti ad sudores obtinendos momenti, ut horum consortio carentia valentissima etiam *sudorifera*, pro sudoribus æstuationes, deliria, febres accendant, cutemque & viscera siccent: ita ut tota *sudoriferorum* felicitas ab *opio* illis admixto pendeat: hinc *theriacæ* laus omnis, quæ generis omnis, inconcinnè ut fermè videretur, farta medicaminibus, ab *opio* habet unde *sudoriferorum* etiam sub peste princeps sit, cæterorumque loco esse queat; cum enim remedio cuivis præmium melius asserat nihil, quam illius antiquitas, *theriacæ* præstantiam spondent sæculorum millia per quæ laude floruit & virtutibus ad venena quidem maxime laudata, at aliudne venenum pestis veneno præsentius? neque id conjectando dictum putabis, cujus commoda, fructus & præ cæteris securitatem in peste prædicant, qui pesti astitere medentium nobilissimi. Sunt qui taxant aut verendam habent illius caliditatem quam interim *acetum* emendat, in quo soluta *theriaca* si propinetur, stupebis ad profusos qui faciles se dabunt & paciferos sudores, de calore succedente nihil, quod uberi potu calido præverti non possit, aut posthac attemperari.

De calidis enim remediis admotabitur, ea non sic calefacentia nata esse, ut semper & necessario flamment, urant, accendant, apta quippe facta ad sanandum a creatore, tempora, loca, opportunitates habent suas, morborum genera & ægrorum temperamenta, ad quorum norma accommodata, exhibitave, in tantum non offendunt suis caloribus, ut calores morbidos & febriles æstus compescant. Calidus & siccans certè est *cortex Peruvianus*, hic interim tempore & loco exhibitus febrium incendia restinguit; *amara* omnia *antiscorbutica*, *martialia*, æstuosa sunt, acria attenuantia, attamen opportune data, suisque aptata morborum generibus refrigerio sunt; de *theriacalibus* experieris similiter, si suis locis adhibeantur, attemperantia illa esse & sedantia. Rationem si rogas hanc prodit *opii* admixta *theriacæ* portio non mediocris, quæ cæteris illius condimentis confusa, hæc suum ad ingenium transformat; porrò *opium* natura sua *oxyporum*, particulis tenuissimis, levissimis, agilibus maxi-

mè

mè & immensum meabilibus constat, partibus, inquam, quæ non mole su- quatiunt, non pondere gravant, impetu non pulsant, sed incomprehensa sua *meabilitate*, flatus instar aut insensilis auræ sanguinem pervadendo, sed emovendo nihil, penitiores subit vasorum recessus, ipsamquè attingit *lymphæ*, *nervorum*: medicamentosus aer est qui interno corporis aeri natus affinis, illi gestit adunari, cum autem aeris interni, id est, *spiritus vitalis* inquinatio sit pestis, quantùm utilitatis a *narcoticis* expectandum sit ad sanandam pestem intelligitur, insimulquè *a sudoriferis* quibuscum associantur *narcotica*, ut *theriacæ* contigit, *sudoriferum* quippe mitigando furores, insrænandoquè impetus, cicurant pericula & opera leniunt; sic enim *narcoticorum* spiritibus subacta *sudorificorum* sævities, concentrataque & edulcorata illorum *salia*, sanguinem pacata subeunt, nervorumquè cæcis aditibus & illorum *lymphæ* immeantia, rubræ simul & albæ partis sanguinis *stases* solvunt amicè & placidè delent.

Ast a *narcoticis* metus quoque sit non paucis, opinantibus periculi impendere non parùm sub morbo ubi a coagulatione spissescens sanguis, viribus malè sufficit, si ejusmodi concedantur medicamina, a quibus stupent partes; quod, inquiunt, veneno venenum addere est, ipsosquè suffocando vitæ fontes, omnes sufflaminare *secretiones*.

De coagulatione fusta malè opinio suprà emendata fuit; de cætero, alias a coagulatione causas sub peste aguoscit virium defectus, quas obscurat aut celat *spastica solidorum diathesis*, sed quæ stringendo vasa, *fluida* tardat, sanguinisquè circuitum impediendo strangulat vires; quos autem *solidorum spasmos* laxare *narcotica* cum demonstratum sit, hoc sensu *cardiacorum* nomen *narcoticis* veniet asserendum. A *narcoticis* autem tempere sanguinem, spirituſque ligari, veteris philosophiæ alter error erat, quem confutat *opii diaphoretica* vis; inde quoque eruitur quam immerita sit suspicio *narcoticis* perperam imputata, *secretiones* comprimendi omnes, quandoquidem *diaphoresin* movendo *narcotica*, quæ omnium *secretionum* superat summam, omnibus abundè suppletur *secretionibus*. Tam iniqua adhuc est veneni calumnia, quam *narcoticis* exprobrant, antiquatæ enim *physices* mendacium ineruditum fuit, de illo medicamine frigus intensissimum asserentis, quod præ spirituum exsuperantia calidissimum oculis subjicit chymica manus.

Fortè futurum aliquando ut post usurpata *narcotica* necessarius fiat *acidorum* usus, qua de causa *acida* pro *antido* adversùs narcotita *prædicant*, quorum deleteriam virtutem sic emendari volunt; at si memineris *theriacalium* medicaminum offensis, *acida* quoque remedio esse, recognoscas oportet caloris reprimendi causa *acida* adhiberi, ideoque post *narcotica* necessaria venire, ubi effrænes factæ *opii volatilis*, aut evolutæ nimium particulæ fervores darent aut molestias, tunc enim *volatilibus* illis particulis accedentes *acidorum* massulæ, onere premunt illas, vetantquè impensius pandi, dum aliundè gravibus *acidorum* salibus depressæ sanguinis particulæ subsident & fervere impediuntur; igitur fervores sunt quos *opium* accersit, attestantibus *agrypniis*, *delirationibus*, *pruritu*, *vertiginibus*, oculorum rubore, *cardialgiis* à *narcoticorum* usu interdum venientibus, quæ omnia incalescentis sanguinis non obscura sunt judicia; imò & soporibus ab *opio* superstitibus, qui cerebri *phlegmones* non insolita sunt signa.

Miraberis quòd in tradenda pestis curandæ methodo duplici, dum toti fuimus in generose jubendis *sudoriferis* & *venæsectionibus* altum sit silentium de *purgationibus* & *vomitoriis*, quibus grandia adeò fecere nomina, felices multi, stupentesquè curationum eventus; nunquid non hominum vitæ tutulæ defuisse videbitur, in illo morbi genere, qui ut omnium gravissimus est, illi, indi-

Digitized by Google

indiget medicaminibus, quæ omnipotentia celebrantur, ab illis abstinuisse, quæ omnium ferè calculo *panchrestа* sunt, quæquè in curando *omne punctum tuliſſe* multis videntur? absit tamen iniquos nos inde quis putet *purgantium & vomitoriorum* æstimatores, sed de *purgantibus* imprimis tam confessa sunt infortunia in curanda peste, ut hæc ejuranda pronuntient tum ii medentium nobiliſſimi,(d) qui nostris diebus pesti sanandæ præficiuntur, tùm illi qui præteritorum sæculorum pestilentiis astiterunt: (e) quò spectat hoc optimæ notæ medici monitum: (f) *porrò*, ait, *in febribus purgationem dubiam reddit earum malignitas, & quidem hoc confirmante experientia quæ multorum cippis inſcribenda erunt verba Hippocratis epidemicis* passim obvia, MORTUUS EST, QUIA PURGATUS FUIT. (g)

Revera de venæsectione quærimonia non minor: ita sanè, at ab iis tantum qui de peste nuper scripserunt, qui in purgando audaculi facti, in secanda vena timidiores paulò se præstiterunt aut pusillanimes, hic ergo (quod bona tantorum virorum venia dictum sit) audiendos minùs; si enim tam seduli & diligentes in mittendo sanguine, quam in purgando fuissent, idem illis certè quod (h) *Septalio* contigisset, nemque resipiscere a venæsectionis formidine, succeſſibusque meliùs eruditi, ægrotantibus suis illo remedio profuissent. (i) Quod enim a virium defectione sub peste metuunt, non cadit in animum penes quem erit corporis rerum notitia, quandoquidem ipsissimum corpus quod derepente peste corripitur; modò *euſarchum* erat, florens & *pleticum*, illa proinde turgidum adhuc succorum copia, quæ alendo corporis robori par erat; itaque quòd hodie fatiscant quæ heri vigebant vires; non in causa est succorum jactura, sed illorum usuræ defectus qui certè in corpore conditi servantur adhuc, quodque in corporis usum restituisse, reseraſſe est virium thesauros. Ad hæc, nunquid non inepta est & cassa mentis sollicitudo de non perdendis viribus, quarum fruendarum nec otium datur nec tempus, per celeritatem morbi ad exitium currendo festinantis! profectò tali sub morbo vires tueri est, vitæ securitati providiſſe.

Verùm in his rerum tricis & ambagibus, dubitationibus curationum & remediorum discriminibus, dedeceretne prudentem artis media incedere via? hinc arcendo *sudoriferorum* furores, illinc temperando profusas venarum sectiones, interim ex utrorumque utilitatibus interpretando, quid medico veniant agendum, ut tam diro morbo prosperam inveniat aptèquè methodum. Annè ut inde litem sibi moveri hic vel ille sentiat? quin imò rixas hinc & jurgia exulare procul jubemus utpotè hominum cutis curam habentes unicè & artis fructum non artificis gloriolam aucupantes.

Nostrum hic format aùt acuit medicinæ conceptum, reperta nostris temporibus, compertaquè sapientibus illi morbo medendi methodus felicior, *cui* cum peste convenit magis, adeò uterque concordat! *variolas* intelligito, morbi monstrum ingens, pesti suppar, cujus unius malignitate vincitur. Formidabilis & confessa erat in curandis *variolis sudoriferorum* aut *cardiacorum* pernicies, sed hanc attemperare docuit *Sydenhamiana* methodus, hinc concedendo *venæsectiones*, ubi prævertenda aut curanda se darent graviora *ſymptomata*, illinc arcendo *sudoriferorum* & calidi regiminis usum; jubendo ex cerealibus juscula, rum illa quæ ex carnibus constarent sanctè prohibendo; ad illam methodum

(d) *Voiez les obſervationes ſur la peſte de Marſeille imprimees a Lyon.*
(e) Rivinus *de peſte p.* 893. (f) Hofmann. *diſſert. VIII. de Peſte.*
(g) Bohn. *d. offic. med. p.* 273. (h) *Vid.* Septalii *lib. v. a* 36.
(i) *Vid. adhuc.* Perducium *de ſtateria ſanguinis; cap.* 10.

Digitized by Google

dum pertinet adhuc frigidi aeris aspirandi, liberalisquè potus hauriendi copia facta, quodque methodi caput est, *narcoticorum* familiaris aut creber usus, denique ipsorum etiam ex mineralibus *acidorum* data potestas, si urgebit *malignitas*. Ad hanc imaginem exseribi aut delineari pestis curandæ exemplar, saperetnè infamem aliquid aut malè sanum? adoptandum ideò videretur medendi hoc consilium, quod idem vetus author qui *Sydenhamianæ* ad *variolas* methodo præluſit, stabiliendæ hic ad pestem methodo preludere videatur; *Rhases* (k) ille est, *octogenarius practicus*, medicorum *Arabum* princeps, in medendo *admirabilis*, (l) qui refrigerantis ad pestem methodi author legitur. (m)

Illi enim pestis *incendium* habetur, (n) *turbatio & fervor* sanguinis, undè arcenda omnia *quæ sanguinem flatu implent, & ad insignem volum evolluntur, faciuntque ut fervori & ebullitioni sit accommodatus. Ad pestis*, ut loquitur, *cautelam, venæ secanda; alvus* si opus est *moveto ex prunorum Damascenorum succo*. Diæta erit *ex oleribus frigidis humidisque* qualia sunt *lentes, lactuca, papaveris capita, solanum, intybum*, &c. tum *ex piscibus qui molli constant carne; in omni autem comestione aceto utendum erit, acidum enim omne in universum arcet pestem. Aqua frigida lavandum* est & *aqua nivis in potu sumenda. A cibis calefacientibus & a vino cavendum. Domus quaque die aqua & aceto roranda*.

Curationem traditurus, sic habet; (o) *te illius volumus admonere*, quod quidem *medici vel per insciliam, vel quod parùm in arte sint exercitati contempsère, ne in futurum periculosam & erroneam curationem tentes. Cum igitur videris signa pestilentis morbi ..... venam incidito, & quam multum sanguinis effundito, scilicet ad animi defectionem usque*. Remedia erunt, *quæ febrem sedant*, qualis est *frigida aut aqua ex nive; verùm si redibit aut inaugetur calor, ... ad medicamenta extinguentia ac sedantia* declinato; *quæ nempe sanguinem præter modum refrigerant & addensant, sicuti cum opio, cicuta, lactucæ, solani succo & similibus*. (p)

Sin videas malignam transmutationem succedere (q) ..... *oportet satagere ut natura opitulemur, medicamentis excutientibus ..... quæ cutem rarefaciant ..... uti est necessum; ..... atqui ea temerè offerre non oportet, sed distinctione ac consideratione habita, ... delictum enim in hac parte magnum est, ... considerabis autem an caloris vehementia languentem ad interitum non sit adductura, ... quamobrem non oportet hisce inconsultò uti ..... sed post quintam diem ..... febrisque ita hebes sit sicuti est foris ..... tunc languentem foveto ..... aquæ calidæ ..... in domo non admodum frigida ..... frigidam aquam paulatim sorbere imperato, ... frigida enim aqua si paulatim sorbetur sudorem movet ..... atqui opus est ut languens aerem suavem, frigidumque inspiret*, has enim *diligentiæ*, ... *servabis vires neque ullam vel præstantiorem, vel conducibiliorem hac curatione est invenire*.

In his mutatis fortè rerum nominibus (quippe quæ temporum nostrorum philosophiæ quadrent minùs) naturæ gressus & mores intueri licet; rerum ergò notiones & conceptus, qui usus, sapientiæque viri in medendo recocti fructus sunt, adoptati quid vetabit? ab eadem origine, undè *variolis*, ut ne ma-

(k) Ettmuller. (l) *Interpres* Rhas. *in proemio*.
(m) *Vid.* Rhas. *libello de peste*.
(n) *Et Cap.* XXV. *tractatuum illius, tract.* 10. *fol.* 73.
(o) Libel de pest. c. VI. p. 13. (p) *Ibid. p.* 12.
(q) *Rhas.* libell. de pest. c. VII. p. 14.

Digitized by Google

maligni meliores venerunt medendi leges, rationes mutuando pesti medendi meliores. Enimverò *variolis*, quæ fuerint maligni moris nosse mederi, sanandæ pestis tyrocinia posuisse est. Itaque, ut in variolarum curationibus, discees ex his. *Rhasis* observationibus, sanguinis *phlogoses* sub peste temperare, illiusque *ecclampsin* prævertere *venæsectionis*, *diætæ temperatæ*, *potus liberalis & calentis*, *frigidi aeris acidorumque* auxiliis, imò & *diaphoreticorum* opera, quorum occasiones, modos & genera edocent veterani illius medici consilia, in illis præsidiis posita maximè, quæ *vehementes sanguinis fervores extinguunt; & perturbationes sedant*. (r)

Atqui turbationum sanguinis aut febris exacerbationum *sedativum* singulariter præsidium, confessum omnibus, compertumque habetur, *cortex* nempe *Peruvianus*, cujus *energia in variolosis febribus Sydenhamio* nota fuit *Mortonoque* comprobata, quin imò cujus potentiam adversùs *malignas* febres expertus apud *Italos* medicus nobilis, (s) illam opere singulari, singulariterque bono evulgavit; unde mirari subit, quo malo artis & ægrotantium fato, oblivioni relictus fuerit bonorum tam dives fundus ad felices curationum exitus, sub illa pestis feritate, quæ eruditissimos hodiè lusit medensium conatus, præsentissimaquè tempsit remedia. Annè discriminis plùs ab illo medicamine impendebat; jam præclaro felici suo curationum exitu, quam ab *emeticorum*, *purgantium*què furiis, *sudoriferorum*que incendiis, quibus tandem ultimum *vale* dicendum fuit,

Prætereà medentibus cordi est & laudi *narcoticorum* cum *cortice Peruviano* connubium; notum laudibusque celebratum in urgendis fortioribus illius dosibus ausum felix, (t) quo febres *malignas*, quæ prope diem ægrotantes enecarent, incantamenti instar extinguit; nunquid non inde suspicari promptum erat, (u) de *extinguentium* numero esse *corticem Peruvianum*, quæ optat commendatquè medicorum *Arabum* princeps, cujus proindè sedativam febrium virtutem explorare cautè potuissent & utiliter, ad comprimendos illicò, suoquè in ovo suffocandos celeres pestis assultus, metuendo nihil a temeritatis incurrendæ crimine, docti, ductiquè affini non extero, curationum non absimilium *analogismo*, præeunteque sapientium exemplo, qui ad singulares malignitatis casus, *corticem Peruvianum* adhibere norunt feliciter.

Sedativum aliud est, quod in curanda peste invenitur adhuc inexploratum, *sal* videlicet *sedativi* nomine non temerè celebratum, cujus vis in sedandis *hystericarum spasmis & hypochondriorum* turbationibus, cum cognita sit, (discriminibus nullis aliundè patens) ad coercenda pestis turbamenta transferri tutò potuisset, unaque cum sapientium judicio adoptati: eò securiùs, quod singulare quid ad pestem sapere videatur, originis aut prosapiæ titulo, a *vitriolo* enim prolicitum, hujus *acidi* indolem refert, cujus potentiam adversùs intentissimum *variolarum* malignitatis gradum expertam habemus, (x) scriptisque sua celebritate dignissimis memoratam.

Absit tamen, ut hæc quæ nostra; ideoque parva sunt huc proferendo, gloriæ illorum invidere videamur, qui in cicuranda pestis fera lue, suas tam digne locant operas, certè enim *non sumus nostris* in arte *patribus meliores*, at quia in præsenti hoc medicinæ gravi negotio, *asymbolos* abire dedeceret artis medendi cultores, tam præclarè gestis hactenùs in diesquè glorioso gerendis, optaverimus saltem debiles nostros addi conatus,

POST-

(r) *Rhas. Ibid.* c. VII.
(s) Torti *de febrib. malig.* (t) Ibid. (u) *Vid.* Rhas.
(x) *Vid.* Sydenham.

Digitized by Google

POSTSCRIPTUM.

ECce, quo ipso tempore sub prælo sudat *conspectus* noster, in manus nostras opportunè cadit & feliciter, *dissertatio de pestiferæ contagionis natura*, &c. Authore *Richardo Mead*, apud Anglos totumquè medicorum orbem celeberrimo; qua cum cupida voluptate perlecta, sensimus doctrinæ nostræ de peste accessurum ponderis non parum ex tam nobilis authoris nomine, sapientia & eruditione, quibus protecti, antiquam ferè & obsoletam *Arabum* memoriam refricuisse, non timebimus, *Arabes* (*y*) enim *medici*, ut habet hic nobilis Anglus *morborum pestilentium naturam optimè perspectam habuerunt*, testem adpellando eundem *Rhasis* locum, (*z*) quem in appendice nostra laudavimus, Rhasemquè sequendo ducem, in describendis pestis prævertendæ artibus aut præsidiis; hanc insuper coronidis loco clausulam addendo, (*Aa*) *ex his*, quæ *de contagionis naturæ* (quam nobiscum igneam facit) *qua præcepta ante data nituntur, dicta sunt, iniri potest certior sanationis ratio, quam quas vulgò authores docuerunt*; sed hanc tuebamur in appendice conjecturam, igitur tam gravis monitoris fulti sensis & sermonibus, a cordatis viris veniam expectamus aut fidem.

FINIS.

(y) D. Mead. *Dissert. p. 35.*

(z) Rhases *de re medica* (*nobis de pestilentia & libello de peste*, *Venetiis* 1556.)

(Aa) D. Mead. *dissert. p. 42.*

Digitized by Google

Digitized by Google

NOVUS MEDICINÆ CONSPECTUS.

PARS SECUNDA.

Quæ Pathologica est.

CAPUT PRIMUM.

Totius animalis œconomiæ conspectus naturalis; ceu Naturæ typus, ad cujus intuitum ut naturæ disciplinam sic artis suæ partes intelliget medicus & officia discet.

QUOD è nihilo surgat humanum corpus, in causa est suprema vis, Creatoris nempe summa potestas; quod enascatur, efficit spiritus fecundantis energia; quòd adolescat, author est *elater* per omnes illius partes a Creatore diffusus, *fibras*, *viscera*, *glandulas* non tantùm, sed & per succos omnes, quos condit aut prodit sanguis. Igitur caducum quantumvis, labile & infirmum humanum corpus, quovis sub respectu conspiciatur, vel creatione eductum, vel generatione propagatum, vel nutricatu adultum, vim undequaque promit, cujus opus aut pabulum est. *Solida* ex quibus com-

Digitized by Google

compingitur, *elastica* machinamenta sunt, *fluida* quæ complectitur, ex *elateribus* sunt conflata; unde quod extùs corpus humanum exhibet, quod intùs celat, totum *elater* est, proindeque vis, energia, potestas: vis autem non cæca, non accidentalis, non fortuita, sed jussa, instituta, & aliquò directa, ut pote manans unde incerti nihil, nihil inutilis aut fortuiti descendit. Certitudo enim, sapientiæ veræ propriùs ille character principio cuivis ficto aut invento inconcessus, creationis principio individua est: itaque, quam vera, est corporis humani creata vis, tam certa ea parte est, qua ad præstitutum & ordinatum a Creatore scopum collimat aut tendit.

Inde venit in prospectum virtus duplex, potentiæ nimirum & consilii; potentiæ, quæ indole sua omnium maxima est, *elateris* namque vis est, qua nulla major; consilii vero, cujus ullibi vix tam multa minus argumenta sunt quàm portenta. Hinc enim respicias inconspicuam *fluidorum* molem, quæ a *puncto saliente* clam proficiscens, eam motus vim sensim acquirit, qua intra corpus palmas plures latum longumve, materiæque libris pluribus solidum, circumagi valeat: isthæc erit in fetu sanguinis circuitus vis. At quàm mirificè propagatam exhibet adultum corpus, quod accrescendo, ut *mechanismè* longè plus adhuc quàm materiæ adipiscitur, calles novos & intentatas semitas calcandas sanguini & peragrandas parat; adeo ut illa virtus quæ *fluidorum* molem in ovulo ad lineas aliquot, & in fetu ad paucas palmas circumagebat, eo usque assurgat in adulto corpore, ut illam ad quinque sexve pedum longitudinem circumpellat. Interim hæc pauca erunt, illa enim potentia quæ sanguinis circulationi peragendæ per novem menses in fetu par fuerat, eidem prorogandæ ad sex, septem plurave adhuc annorum lustra in adultis par evadit. Neque tamen his consistit potentiæ illius augmentum, quæ, id exigente ætatum, conditionum (fortunæ aut vitæ) sexuum varietate, tum & organorum aut functionum evolutione, crescit in dies; erat enim sanguinis circuitui faciendæ appendices, quibus ad dilatandam locus exspatietur. Tam dives est virtutis aut potentiæ fundus! quem partibus indidit Creator, ut præsentibus officiis exercendis par sit non tantùm, sed & venturis implendis non sit impar: sic cor, quod in fetu intra angustissimos limites sanguinem circumrotando exercet, ad plures pedes eundem in adulto evibrare valet, ampliùs; idem ipsum cor quod in nostris hominibus ad lustra tantùm aliquot sanguinem circumferre solet, eundem olim in primævis hominibus circumagere poterat ad secula. Ejusdem exempli est *meningum* cerebri *elater*, qui in fetu *lymphæ* nervorum ad palmarum aliquot longitudinem cudendæ sufficiens, eandem in adulto ad pedum quinque sexve distantiam propellere potest. Similiter adhuc in mulieribus observabis, quò usque assurgere possit partium robur, quod dum in virginibus sanguinem intra illarum corpus circumpellere satis habet, eundem in prægnantibus ad alterum transmittere valet, fetus nempe corpusculum quod circulatione sanguinis communi cum matre vivit. Sed mentione nata fetus aut occasione, non præteribis singularem cordis & partium virtutis circumstantiam; cordis ea vis est, ut ad suos *secretorios* sanguinis aut succorum eam extrudat copiam, quæ *secretionum* ubertimæ materiem abundè sufficit. Interim hæc ipsa virtus sic in fetu temperatur, ut dum ad corporis habitum nimiam sanguinis copiam ferre abstinet, ad corporis centrum aut præcordia maximam innoxiè reflecti faciat. Unde cogitabis unam & eandem vim esse, quæ infantis & adulti corpus, quæ hæc aut illa organa, has vel illas *functiones* agit & regit, quæ huc illuc modò flectitur, reflectitur modò, idque declivitatum, promptarum aut *renitentiarum* invitamento, vel *determinatio-*

nem,

rum, directionum aut *reflexionum vi*; cogente & reflectente angulorum, plicarumve *directione*, situ, positu; in quibus omnibus forte dulci mixtum mirabiliter & ubique agnoscere licet, adeo ut utrum mirari debeas magis anxius hæreas, blanditiei vim, an virtutis blanditiem; hæc enim reipsa est, qua liquor maxime calens, catuliens spiritu, pulsus vi, impetu missus & celerrimè currens, medias per partes, quæ sensu seneriores sunt, facillimæ moveri & affici promptæ, latenter adeo & tacitè prætergreditur, ut cursus sui aut trajectus admonitionem non faciat aut sensum. Aliunde, supra fidem fermè videbitur virtutis potentia, si partium quibus insidet, molem, texturam, numerum spectas: *solida* enim inprimis sunt, quæ cum solidi plùs aut massæ habeant & firmitudinis, fortioris erunt *elateris*; quodque plicarum plùs habeant & gyrorum *elateris* tenaciores erunt. De numero liquet adhuc magis, *solidorum* enim partium ad *fluidas* ratio saltem est, ut 5. ad 1. quandoquidem dum 20. circiter librarum est sanguinis pondus, quod corporis supereſt 100. circiter librarum est. Ideone virtutis exsortes habebuntur *fluida* partes? imo vero, ut saltem inde concludere erit ad *solidas* maxime robur pertinere: sed hinc ne resultaret inimicantis aut periculosæ virtutis nimia vis, æmulæ potentiæ remissus objiciendus fuit, *fluidorum* nempe, quæ quia *elateribus* quoque imbuuntur, *antagonistarum* loco *solidis* facta sunt. Materiæ ergo minùs quam virium compactura est corporis humani texturæ, cujus omnes & singulæ partes cum canaliculi sint, aut canaliculorum *embryones*, omnes & singulæ *elateres* erunt aut *elaterum* semina; *elateres* in *solidis* partibus, *elaterum* semina in *fluidis*; porro quantùm a perfecto corpore distant corporis rudimenta, tantùm ab *elateribus* perfectis *elaterum* primordia distant, indeque manant virium quæ *fluidorum* sunt, & illarum quæ sunt *solidorum* discrimina; in his enim evolutæ erunt, in illis evolvendæ, at illius pronitatis & *tendentiæ*, ut *elateris* quem inposterum proferent, vim affectent jam & exercere tenent, sicque nisus aut conatus est, potentiæ quidem subjectæ, sed luctantis, reluctantis imperium, patientis tamen. Sors hæc est *fluidorum* potentiæ, cujus conditio mancipatus & obsequium est, sed ut de *elaterum* familia sunt, non cessando obediunt, sed agendo. Posthac, quantumlibet obnoxia sit illorum actio, virtutis accessio & augmentum est, unde arguas nihil esse in corpore, quod actuosum non sit, cum quidquid illud habet, quod *fluidorum* & *solidorum* nomine concinetur, aut *elaterum* compago sit aut seminium. Sub hoc conspectu quod intus extrusive exhibet corpus, id omne *elatere* micat undique, sic ut hoc ipsum quod infirmioris habet, id quoque *elater* sit & virtus, vis & potentia.

Nihilominus tamen fragilia sunt, tenella & mollia ex quibus conflatur corpus; quod solidioris habet aut compacti magis, dissolutioni proximum semper est; quod spiritus, diffluctioni paratum; quod *fluidi*, fluxilitati natum; Creatorisne providentiam bellè sapit, fragilitatis tantum tanta cum potentia fuisse commissum? conjugium tam impar aut inæquale, ruinæ aut deprædationis causa institutum fermè videretur. Interim non aliunde venit Creatoris sapientiæ argumentum lucidius, *vocans enim ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt*, ex infirmitatis sinu virtutem eruere novit, ex concordiæque nihilo, concordiæ miraculum. Infirma isthæc & caduca, ex quibus compingitur corpus, Creatoris opera sunt, eaque ratione stabilia, ut pote cum in Creatore omnia ea quæ earent firmitudine fruantur; nominum operibus in eo præcellentiora, quòd dum hæc artis & materiæ fetus sunt, ordinis fructus sint creatæ res quas jubet unum Creatoris verbum, quas illius educit imperium, potentia tuetur, voluntas ordinat; hæc eadem quæ cœlo & terræ pon-

dere jussit, quæ mari suum dixit modum, aquis & fluctibus limites fixit. Ut autem summè ordinantis institutum est, quod macrocosmi partes invito rerum spontaneo pondere, vel reluctante illarum naturali volubilitate, singulæ suis quæque sedibus ordinatæ durent, ordinis quoque virtus aut potentia est, quòd microcosmi partes natura sua labiles, caducæ, fragilesque, jussos sibi ordinatosque situs, itinera, loca, positus, constanter & assiduè servent. In illis infirmatas, subjectasve videre est, Creatore volente, proprias rerum vires, & ab illarum indole alienæ virtuti servire; in his, eodem volente, nativam infirmitatem rerum aliena vi vides elevari; hac certè de causa, quod cassa languet aut torpet infirma creatarum rerum natura, quæ propriis viribus fulta fuerit; fortis è contra fiat & valida quæ Creatoris jussu fuerit elevata. Igitur in quantum è materiæ sinu profectum humanum corpus caducum & fragile est, ruinæ proinde & corruptioni natum, durationi & constantiæ addicitur, in quantum creatione eductum est. Tantùm autem virtutis & potentiæ tam subito venire rei quæ nihilum erat facilè intelligitur ab eo qui attenderit, quàm multa sit in Creatore virium copia, quàm curta in creata re copia rerum; sed ut abundantiùs admittunt & uberiùs aquas, quæ infimæ magis sunt & subjectæ valles, quoque celsiora sunt montium juga; similiter eò pleniùs imbuuntur creatæ res, quæ minus de rebus proprii aliquid habent, quoque præcelsioris potentiæ & virtutis est Creator. Creatio enim mancipatus est, quo rei creatæ accipiendi necessitas incumbit, cum enim nihil illi sit potentiæ, resistentiæ nihil habet, uni patens undique & subdita Creatoris actioni.

Hinc Creatoris in humanum corpus actio, conditionis illius caracter fit & notaculum, Creatoris enim vestigium aut via est, unde intelligat humana mens in quo sita sit corporis virtus & natura, quæ ideo nihil aliud erit quàm impressus primùm Dei digitus, qui, quæ primo creando fecit & ordinavit, facere quotidie pergit & ordinare, creatam servando rem, tuendo & custodiendo; illa unica & omnis corporis humani virtus aut potentia est, cum tutelæ nihil illa aut salutis habeat quod non acceperit: accepit autem humanum corpus suo in germine creato, partium suarum seriem, situm, ordinem; partium ergo series, situs & ordo ille ipse est, qui hodie perseverat; a seipsis autem pergere nequeunt, cum non plùs habeant virtutis ut esse perseverent, quàm habuerunt ut esse inciperent: unde quod perseverabunt de Creatoris dono aut munere erit. Enimvero *quasi lutum figuli in manu illius*, quæ novit *plasmare illud & disponere*; *omnes viæ ejus secundùm dispositionem ejus: sic homo in manu illius qui se fecit.* (a) Ubi adumbratam habes creationis corporis humani physicam notionem, hinc enim quas partes habet & organa, Creatoris manus opera esse liquet, quasve edunt functiones Creatoris consilia: verè igitur in illo, *est*, *vivis & movetur* ipsum corpus, cujus durandi ritus, mensura, modus ab illo oriuntur non tantùm, sed & fluunt in dies. Posthac, quòd certum attingat vitæ terminum, quòd regulares motus, aut motuum regulas constanter servet, quòd tam æquabilis a Deo sit functionum concentus, tam constantes periodi, harmonia tam admirabilis, in conspectum venit, (b) *intuendo in opera altissimi*, quæ singula hæc sunt, & (c) *in multitudinem disciplinæ, aut scientiam Domini*, qui *separavit* (d) ea aut ordinavit, *immutavit*que, aut varias fecit *vias eorum*. Totus ille corporis *machanismus*

(a) *Ecclesiast. c. 33. v. 13. 14.* (b) *Ecclesiast. c. 33. v. 15.*
(c) *v. 11.* (d) *v. 8.*

Digitized by Google

nismus de mandato Creatoris est, (*e*) corporisque functiones *illius præcepta* (*f*) sunt organis *custodienda*.

Ad hunc intuitum meditando omnia corporis œconomiæ arcana, aberunt quidem scientiæ illius quæ vanitate inflat amœnitates aut lusus, at abundè supplebunt nec injucundè, alterius quæ veritate ædificant doctrinæ lumina. Veri enim scientia est meditata Creatoris operum cognitio, quæ ut gloriam, ita & sapientiam illius enarrant. Ideonè ut in contemplatione *metaphysicæ* medicus conquiescat? quin potiùs, ut inde medicæ *physices* principia discat, medendi nempe normam, dogmata, leges. Id innuit medicinæ sincera notio; exscribendæ enim naturæ ars est, seu motuum illius & operationum scientia: sed cum natura posita sit in institutis a Creatore rerum potentiis, legibus & regulis, jussaque has omnes inter harmonia, concentu, symmetria, hinc tutus calcare docebitur medicus, non delirantis naturæ calles, non devia illius premere vestigia, imo edoctus naturæ certitudinem, artis incerta dediscet, in quantum ordinis certa discet dogmata. Sed quantùm certitudinis ex ejusmodi philosophia naturali venturum medicinæ sit, concipies ex omni illa certi copia, quam in corporis mechanismo observabis. Quantumcunque sit humanum corpus, sive spectaveris illius summam, sive lustres singulas illius partes, *solidas fluidas*, *similares dissimilares*, internas externas, arcanas evidentes, privatas communes, sanguinales *spermaticas*, duras molles, verbo cujuslibet coloris, faciei, naturæ aut officii fuerint, omnes & singulæ canaliciæ sunt aut ex vasis conflatæ; veritasnè creata datur, quæ plùs aut tantum habeat universitatis? exinde manat altera quæ latitudinis non minùs, sed tantùm habet; scilicet ne tantillam esse corporis partem quæ plena non sit, in *micro* enim non secus ac in *macrocosmo* vacuum nihil patitur natura: porrò, quo plena illa sit, ostendit singularis & propria vasorum natura aut usus, quæ cum trajiciendis liquoribus destinentur, palam fit succo cuidam vehendo dicata esse omnia corporis vasa. Sed quisnam aut qualis ille succus? quæ ratio, qualis ars, qua succus ille simul & semel replendo occuparet tam densum canaliculorum numerum, tam longam illorum mensuram, quam constituunt non numeranda millium ulnarum milliaria, monstrat *lymphæ matris* conditio, natura, vis; succus est albus, *elatere* imbutus & pulsus intra primævos ovuli canaliculos, intra quos saliendo movetur. Igitur non absimilis sit oportet ille succus qui intra corporis adulti vasa saliendo ambulat aut ambulando salit; ut enim unistirpe est corpus humanum; ita quoque ejusdem ortus sunt aut originis ea, unde fuit conflatum & cretum; quod de *fluidis* accipiendum, quæ a *lymphæ matre* descendentia propagatavè, ejusdem naturæ erunt & conditionis. Atqui ejusmodi est sanguis, maxima sui parte albus, qui *elatere* turget & *elateribus* urgetur, premitur & premit, resilit & evibratur; sanguis ergò est quo plena vasa sunt. Unde duplex exurgit veritas, quæ medentis animo excidet nusquam: prima. In humano corpore esse nihil, quod non vas sit aut canaliculus: secunda. Nullum esse vas, quod vacaverit, aut fuerit vacuum; exindeque emergit veritas tertia, videlicet sanguinem esse, quo plenum est quodlibet corporis vas. Sanguinem autem hic dices, succum omnem qui in partem venit universæ sanguinis massæ; maximè si succus ille omnium sanguinis massæ succorum potior & uberior fuerit, cujus est sortis *lymphaticus latex*, qui illa replere solet vasa, a quibus abest purpurea aut rubra sanguinis

por-

(*e*) *v.* 8. (*f*) *v.* 11.

Digitized by Google

portio; hinc que constat veritatis tertiæ veritas.

Interea litem dirimere juvat, quam primæ veritati movebunt ii, quos præoccupavit iniqua suspicio de partibus *fluidis*, negantes ex canaliculis eas constari, contraque asserentes, dari partes quæ sanguine plenæ non sunt. At severa præjudicata eorum opinio est quam emendat facta circa fluidas partes observatio melior, quas cum constituat inprimis *lymphaticus* latex, de illis affirmare tam verum erit, quod canalitiæ sint, quam de iisdem quod altiles sint & nutritiæ; at altiles succi canaliculi revera sunt, ut suo loco traditum est; de *fluidis* partibus ergò asserere quoque licet, quod canaliculis constent. Neque concedendum est vacuas illas humore esse, *lympha* enim puriori primigeniæ analoga gravidari adhùc ostensum est, qua propter instituto superiùs veritatum ternioni derogatur nihil.

Stupendum quam pauxilla sit & curta sanguineæ molis quantitas immensæ canaliculorum replendæ longitudini comparata; quid enim, amabo, librarum fortè viginti mensura (si sua calculo vulgari stabit fides) liquidi alicujus, cui replendæ dabuntur ulnarum canalis millium millia? maximè si teres adeò fit canalis, ut capilli latitudinem superet; atqui longè magis elevant corporis vasorum exilitatem, quæ ostendunt plusquam capillaria esse, quandoquidem observatione facta compererunt capilli tenuitatem vincere millies capillaria corporis vasa. Heu portentosas *diametrorum* angustias, quæ *fluido* trajiciendæ venient! ita tamen est, cum non alia suppetat illi via, ut ad cor circulando regrediatur; virtus ergò fuerit aut dolus, modus aut ratio est, qua sanguinea moles, tam arctas vias subire valeat simul, & tam longa canaliculorum spatia emetiri, ut dùm nullum emetiendi spatii punctum intactum præterit, nullum sit illius punctum quod præterlabens fluidum non tangat indesinenter. Fingere erit teretissimum filum ex sanguine prodigiosè tenuato exporrectum, quod a corde proficiscens, ad ultimos vasorum sanguinalium fines, ex his ad *lymphaticas* arterias, hinc ad nervos, ex his ad *lymphaticas* venas, hinc denique ad cor reflectitur: quos per anfractus, mæandros, glomeres & orbes, bone Deus! animo deliberare concedetur, qui meminerit, intra testiculi unius massulam implexas contineri terentas & amplius canaliculi ulnas; quam totam renuandi artem assequeris, conspiciendo in eas artes, potentias & leges, quas partibus indidit rerum Conditor.

Punctli salientis hoc opus, hic labor est; ovuli enim staminum instructor sit, corporis organorum ordinator, artifex aut cusor *elaterum*, Creatoris legum custos aut administer, potentiarum dispensator, virium œconomus, nascentis animalis œconomiæ parens simul & moderator. Malleatoris genus est, incudi suæ materies subjiciens, succos, id est, altiles, sive quos condebat *lympha mater*, sive quos a matris *lympha* nutritia jugiter accipit; utrinque incudi veniunt ductiles materiæ, quæ *punctli salientis* ictibus verberatæ panduntur, extenduntur, elongantur, densantur tamen, sic ut extenuando se firmitudine crescant, viresque acquirant in longum eundo. Corporis ergò virium mensuram invenire si cupias, illam cogita quam a puncto ad ulnarum milliaria ductæ productæve illæ materiæ partes assequuntur: longitudinem namque partium quæ ab extensione sumunt vires, virium illarum mensuram esse necessum est, utque *elastica* sunt istiusmodi vires, harum mensuræ, *elateris* earum modulus erit. Itaque qui hac ex parte se dat animalis œconomiæ prospectus, stupendam exhibet *elateris* vim & copiam, in eo tantam, quod tam multa & multiplex sit, quam numerosi fibram glomeres, quamque multiformes gyri, earum convolutiones & orbes. Hic *salientis puncti* effectus est, ille

ejus

lius industria, hoc illius in *solidis* opus, hæc illius in *fluidis* opera, *solida* dum erudit, intrudit *fluida*, sit ut non priùs exporrigat pandatque vasa, quin insimul invehat humorem, ut eodem quo formantur tempore oppleantur illicò, sicque fit par & æquabilis utriusque progressus: in hocque posita vides *fluidorum* cum *solidis* proportionum, concentus, harmoniæ, æquilibriique mirabilis initia. Enimverò non secùs ac amicabiliùs inter se versari & familiariùs convivere discunt ii quos finxit aut formavit educatio communis, contubernales quasi esse voluit Creator *fluidas & solidas* partes; insimul saltem formari, ut ex uniusmodi convictu; illis fieret unitas morum aut communitas. Ulterius progressa est Conditoris providentia, utrasque simul eodem ex puncto & tempore eodem nasci instituit, ut ex iisdem cunis eadem exiret indoles, par ingenium; gemellorum exemplo qui eodem in utero una formati, similes produnt animos & mores non tantum, sed & iisdem voluntatibus duci suescunt & desideriis. Sed in his similitudines legum & communitates, quibus *fluida & solida* servire congaudent facilè recognosces, eidem enim sociata jugo aut assueta, eidem annuunt famulitio; eò lubentiùs quòd eidem potentiæ subjecta nata sint, cujus vi ut emersa sunt, illius imperio didicerunt obsequi. Hic autem ut nascentis œconomiæ animalis disciplinæ rudimenta vides, indidem prævidebis progressus. Reipsa crescentibus partibus aut exporrigentibus se, accrescit simul aut propagatur *elater*, cui pari passu suppositus resilent humor, *elateris* tantùm partibus spondet, quantum *solidis* futurum erit longitudinis, quantumque *fluidis* fiet augmenti, adeunt pro singulis creatorum *solidorum* punctis appellat una humoris resilientis particula; pugiles duos diceres, qui æmulatores assidui, nullibique non occurrentes, luctantur ubique; hinc intelligis qua de causa & continuum sit, non intercisum aut interruptum circulantis sanguinis filum, & *elateribus* urgeatur undique circulans sanguis. Inde pressus universalis, jugisque nisus & alternans, unde necessitas circulationis & universalitas, ut enim *solidorum* particula nulla est quæ non premat, nulla *fluidorum* est quæ non prematur, prematur autem intra canaliculos eò versus reflexos, unde profecti sunt, illùc ferri, cogique *fluida* necesse est: at à corde proficiscuntur vasa quæ ad ultimos corporis fines protenduntur: igitur ad cor remeare sanguis cogitur, sanguis, inquam, universus, cùm nulla sit vasculorum pars quæ sanguinem non remittat, quæ repercutiat nulla. Verùm, qua fide, quo harmonico consentur, quam concordi motu; quam placido, quam æquabili! miraculum saperet aliquid confluvium, quo liquores ex millenis locis in unum ex condicto regraderentur, etiamsi uniusmodi, indolis & naturæ essent, mole, substantia, celeritate pares; tum etsi per ductus, itinera, canales, quæ diametris, directionibus, positu, intervallis convenirent: at humores disparis naturæ, ingenio diversi, quos inter motu tardant alii, alii festinant, in quorum aliis ponderis plus est, in aliis plus molis, in his succi plus, in illis plus spiritus: adde ex iis esse qui per calles flexuosos, esse qui per rectos, esse qui per itinera longa, esse qui per brevia feruntur: superadde id omne trajectus fieri intra varios diametros, declivitates, positus & intervalla locorum tam multiplicia, quam multiformes sunt & variegatæ corporis humani succorum *secretiones*; hos interea succos omnes concordare, ut ad unum cor placidi corriventur, pro portento erit. Quid autem si memineris minùs quam circulationum illud esse quod ad cor fit confluvium? præterquamquod enim tantilla quæ fuerit corporis pars vasculorum compactus est, undè qui circulando refluunt succi, cordi redduntur; viscera si numeraveris tot habebis singularia circulationum singularium organa, unde succorum circulatione sabactorum, modulatorumve vortices totidem exeunt, alii celerius, tandiùs alii, in-

unum

unum tamen conspirantes cordis confluvium. Quantùm dexteritatis habeat omnis hic *mechanismus*, nemini non in prospectum venit, mirabiliorem tamen tegit adhuc industriam quam prodit & manifestat propria & singularis, debitis sibi & destinatis vasis facienda succorum diribitio. Unicus enim in radice canalis est, qui sanguinis massam suis omnibus secernendis succis gravidam complectitur: finditur hic princeps canalis in alios sibi famulantes, in quorum alios rubram fundit sanguinis partem, albam in alios: horum autem, qui recipiendæ sanguinis portioni albæ dicantur multiplicitas major adhuc est, aut numerosior, ut pote cum *lympharum* quæ partis albæ sanguinis soboles sunt, quarumque familia longa est & multiformis, canales sint aut colliquiæ: quo dato, totius animalis œconomiæ cardo versabitur, in eo ut albæ partis demensum, quod in varias sed singulares organorum *lymphas* abire debet, *cerebri* nempe, *stomachi*, *pancreatis*, *hepatis*, *intestinorum*, *renum*, *uteri*, *testiculorum*, verbo, partium omnium quæ *glandularum* & *secretoriorum* nominibus celebrantur, ut, inquam, demensum, illud, suum quodque canaliculum fidissimè ingrediatur: adeò ut pars illa quæ debetur *hepati* non ad *stomachum*, quæ *cerebro* non *ad hepar*, quæ *pancreati* non ad *uterum* inveniat. Id successus anno contigisse semel, semel fortean in mense fidem vix inveniet, sed quod dexteritatis tantum, in hora multoties in die, infinite in anno, lustro aut sæculo, constanter & assiduè succedere pergat, non errando, nutandovè, pari passu, semitis iisdem, eventu non dissimili, omnem humanæ mentis aciem superari est. Attamen succedere singula hæc in confesso habetur; hic ergò digitum Dei confiteri perges, seu operantem indefinenter Creatoris potentiam, qui quæ creando ordinavit, servando creare perseverat: simili modo quo primæva germinis stamina creavit, impressum a se ovi fecundati partibus motum creare pergens. Itaque quòd constans adeò & tam diu duret iste motus, causa erit Creatoris posita lex, posita, inquam, non brutæ, non inconditæ materiæ, sed ordinatæ instructævè ingenitis quas ille instituit *solidorum* potentiis; insitique quas ordinavit ille *fluidorum tendentiis*. Cæterùm cassas sensu voces, aut merè sonantia verba esse *potentiarum* & *tendentiarum* nomina putaverit nemo, ut pote quibus mutuas utrarumque *proportiones* exprimere animus est: adeòut posito semel mutuo ad se invicem ordine, quem in apta *fluidorum* cum *solidis* positura, idoneo situ, justaque compagine locabis, *potentias solidorum* dicas illorum ad *fluida* habitudines, *fluidorum tendentias* illorum ad *solida* respectus, respectus autem rerum & *physicas* habitudines intelligas, hoc est partium tam dextere sitarum, digestarum tam justè, dispositarum ordine tanto, ut mutuas vices & operas non possint non præstare sibi. Talis a Creatore facta est *animalis œconomiæ* legum institutio, hæc naturæ disciplina, quæ medico speculum erit, aut medicinæ spectaculum, quod mentem illius illuminet, instruat artem, consilia formet, opera moderetur.

CAPUT II.

Exposita pergit earumdem rerum series.

AT indè quam magnificè splendet animalis œconomiæ conspectus! quam splendida se profert, quam ordinata bellè naturæ rerum disciplina! en se exhibet opus filatim mirificè elaboratum, ejus artis & industriæ, ut unicum filum fit tam variè, tam pulchrè, tam multipliciter tortum, inflexum, curvatum-

Digitized by Google

cumque, ut variarum ubique, divisum nullibi aut dissolutum, diversa organa formet, aut varia figuret instrumenta. Insuper, canaliculatum id filum est, adeò ut non tam filatim, quam canaliculatim fit instructum id opus, eo ordine, serieque tam constanti, ut inconfusi suas quique sedes, diametros, posituras canaliculi servent. Prodigium auget non mensurabilis fili illius aut canalis longitudo, cujus anfractus, angulos & curvamina, nullibi delitando, permeat succus, qui ut ut tenuatus tantùm, quamtùm striatus & angustus est omnium teretissimi canaliculi diameter, cursus sui aut itineris tam tenax est, quam inconfusus ille quo vehitur canaliculus. At inauditum hactenus & insolens hinc se prodit recentioris physiologiæ portentum; *vasculosum enim seu canaliculis conflatum penitus esse humanum corpus*, prima est veritas; *canaliculorum illorum nullum esse qui succo plenus non sit*, secunda veritas est. At ecce compar *solidorum* quantitati *fluidorum* quantitas; singulis namque canaliculis suus cuique datur commensus canalitius humor; sicque universæ corporis massæ, dimidium saltem fit *fluidorum* moles: saltem, inquam, ut enim *lymphaticorum* venarum exemplo, tenuissimæ erunt aut translucidæ canaliculorum tunicæ tantò plus *fluidis* quantitatis erit; quanto minùs erit spissitudinis canaliculorum tunicis, unde exurget fortassis *fluidorum* summa major, quam *solidorum*. Sanguinis ergò seu *fluidorum* molem viginti tantùm quinque librarum esse negandum erit; e contra vero partem *solidorum* moli, naturæ regendam venire *fluidorum* quantitatem; affirmandum. Ita quidem est, sed aliunde restat adhuc impar non minùs *solidorum* vi, *fluidorum* potentia, cum enim *elateris* virtus sit *solidorum* vis, quæ virtus sub incude crescit, resiliendi verò *fluidorum* virtus, quæ sub pressu minuitur, palam est tanto magis decrescere *fluidorum* virtutem, quantò magis premuntur, ut pote cum attenuata magis depressavè queant resilire minùs. Itaque dum in immensum ducuntur, exporriguntur vè *solidorum* fibræ, in glomeresque, plicaturas & strata multiplicia densantur, in his, quod mechanicorum *elateribus* accidit, videre videris, ut enim horum *elateribus*, virtutis tantò plus aut energiæ venire compertum est, quantò ex numerosioribus lamellis aut foliis coaluerint, similiter *elateris* potentia eò major *solidis* accrescit, quò numerosiora sunt ex quibus conflata fuerint fibrarum stamina. Facit adhuc ad *elateris* robur, partium densitas aut compactura, hùc enim tendit tota percussuræ ratio; sed ut densando panni alicujus aut telæ texto, contribuit maximè filorum exquisita gracilitas, quàm portentosæ densitatis erunt stamina partium corporis humani, quæ struunt suprà capillum omnem gracilescentes fibræ? at, inquient, quò hæc omnia? quorsum singula hæc de *elateris* fabricatione? ut hac parte conspectum *corpus humanum*, *immenso robore fetum animadvertatur*; *robore autem quod non a sola musculorum firmitudine æstimabis, at meliùs a partium illarum elatere quæ infinitè minima sunt, proindèque ab infinito elatere*; in hocque ponitur tertia veritas. Neque commentitius videbitur hic conspectus animalis œconomiæ, attendenti nullum esse temporis punctum, ex quo semel explicari ceperunt prima corporis stamina, quo *elateris* actioni subjecta esse desierint; quandoquidem a primo *puncti salientis* ictu, quem statim a fecundatione conceperunt, *elaterem* exercere non tantum jugiter, sed & augere constanter perseverarunt; evolutio enim, qualis est corporis humani fictura, aut novas prodens partes, aut inceptas pandens; fibrarum solidatio est, qua lentescendo densantur omnes; undè asserenda venit *quarta veritas, stupendam esse vim, quæ corpus humanum regit aut agit*; *eamque universam esse, ut pote singulis non visceribus tantùm, aut organicis partibus, sed & similaribus, quæ organorum stamina sunt aut fundamenta*.

Ut hæc autem vis non cæca, non temeraria, non inconsulta est, ducitur

enim, regitur, ordinatur a Creatore descendens, illiusque serviens consiliis & voluntatibus, quas illa revelat, injungit, applicat. Argumento est, ordo ille mirabilis, constans *secretionum* series, functionumque concentus ille aut harmonia, quæ decreti Creatoris aut instituti illius consectaria sunt aut effecta. Cogitando enim quidquid energiæ, motus & ordinis exercitum vides in adulto corpore, illud omne a *puncti salientis* impetu, vi & rythmo datatim proficisci, evolvendoque se partes in alias quæ succedunt aut pandent se tùm traditam sibi motus mensuram, impressamque modulationem aut jussum sibi rythmum in illas traducere; nihil energiæ, motûs & ordinis in adulti corporis partibus recognosces, quod velut ex traduce, a prima corporis staminum motiuncula, seu a primo partium puncti saltu, tandem a secundante spiritu non descenderit. Dubitationi locus esset, si aliquid arcanæ virtutis suspicari liceret in inchoatis semel partibus, quod evolutioni cœptæ ultimam imponeret manum; at verò cum tam egena sit & iners ex se materia, ut nedum modificationis suæ vel leviſſimæ author esse queat aut principium, non est undè motionum suarum & ordinationum possit haberi parens, ut pote cum architectationis genus illud omne sit, in tantum materiæ potentiam superans & capacitatem, in quantum materiam vincit mens aut ratio. Semoto enim inintellecto illo consensu quem corpus inter & animam intercedere necessum est, ut stare possit hominis vita, & in quo rationis arcanæ intervideas non aspernabile dominium, sic erudita est ea quæ corporis œconomiam moderatur architectæ naturæ vis, ut rationem sapere, aut arguere sapientiam videatur. (a) Et revera, ut *invisibilia Dei, ipsius quoque sapientia & divinitas, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*, similiter recondita Creatoris sapientia, arcanaque consiliorum ipsius ratio, per ea quæ in humano corpore ordinata sunt, manifestatæ revelantur. Ex hocque animalis œconomiæ conspectu *quinta* venit *veritas; ordinem & harmoniam, æquilibrium & proportionem veras esse aut nativas animalis œconomiæ rationes*, in hisque poni omnem medici philosophiam, in eo mendacem minùs & ab allucinatione tutam (& hæc est sexta veritas) quòd in ipsius Creatoris *legibus, regulis & ordinationibus* fundata sit.

Porrò hanc philosophiam sua commendat simplicitas, sincerus ille naturæ character, qui cum huicce philosophiæ proprius sit; bene certe convenit cum medicina, illa videlicet arte, quæ naturæ interpres aut administra est. Ea autem est illius simplicitas, ut medicinæ unicum quid & solum semper & ubique conspiciendum exhibeat; vas unum, unum humorem, vim unam unicam legem quæ proportionum est, in omnibus æquilibrium unum; hæcque omnia ab uno Creatore profecta. Annè simplicitatis plus inest scientiæ cuilibet aut arti? vasis unius nomine intelliges canalem unicum; an quò confluunt cæteri canales? imò, quo cum cæteri canales unum sunt, adeò ut reipsa uniformes etsi non sunt omnes corporis canales, unigenum omnes constituant canalem, semper & ubique sibi continuum, cujusvis hic illic fuerit formaturæ, textus, coloris aut diametri, adeò ut flectatur in plicas, angulos, orbes, plexus, glomeres densiores, rariores, rubros, albicantes, pauciores, numerosiores, duros, molles, strictos aut laxos; huic aut illi, publico aut privato, continuo aut periodico famulantes officio; idem & unicum sit vas, omnibus in partibus *similaribus, organicis*, carneis, osseis, membranaceis, nerveis, adipe, glandulis, visceribus omnibus, cerebro, corde, pulmonibus, hepate, liene, testibus, utero, iisque omnibus quæ succingunt intùs, extus cingunt, aut intrò condunt omnia corporis loca.

At

(a) *Epist. ad Rom. c. 1. v. 20.*

Digitized by Google

At plenum semper & ubique vas illud est; hocque sub conspectu, unus & idem erit qui intrò fluit succus, ab eadem officina prodiens, eadem ex materia, iisdem instrumentis & artibus; a *lympha* nascens, in *lympham* desinens. In radice igitur idem, sed qui a brevioribus in longiores canaliculos, a strictioribus in capaciores diametros, a rarioribus in densiores glomos, a paucioribus in numerosiores transeundo, modò hos, illos modò induit caracteres, texturas varias, diversas vires, sapores & colores multiplices, celeritatis aut lentitudinis, tenuis aut spissi, calidi aut frigidi dissimiles gradus. Variæ sunt rerum facies, simulacra varia materierum, quæ sub diverso vultu idem repræsentant, humorem nempè immensè ductilem, hacque ratione (quacumque faciem induerit) unum, quod in immensum tenuari, produci & exporrigi possit, sic ut canaliculorum totius corporis immensæ longitudini queat æquiparari, æqualitate tantâ, ut nulla sit vasorum tenuitas aut minuties cui æquipollendæ sit impar. Quod autem tantùm ductilis sit hic humor, efficit incomprehensa illius facilitas, qua minui potest, subigi & attenuari, hocque sub respectu una semper & ubique similis illius natura se profert, quod succus sit, non in pollinem summè dividuus, quod artis industriæ vis aut punctum ultimum est, sed in tantam fili minutiem facilis sit exporrigi; fili inquam adeò gracilescentis, ut oscilli aut capacitatis nihil sit quod subire non queat aut pervadere.

Succi & vasis virtutibus respondet vis impellentis non parilitas, non analogia, sed *identitas*; qui enim in inchoandis partibus saliendo micare cepit *elater*, in iis perficiendis *oscillando* idem perseverat; hic enim *elater*, quod genitis rebus moris est, *elateris* primævi non secùs ac sui genitoris progenies non est, imò neque creationis tam opus (non enim ens alterum aut substantia nova est) quàm series & propagatio illius in creatis rebus, sic a Creatore ordinatis, aut *elateris* vis defutura illis non sit, quandiù modificationi suæ, quæ Creatoris in materia ordinatio est, ipsæ non defuerint. An quia, quod de animabus verum est, crearet Deus in dies propriam cuique corpori genito *elasticam* vim? secùs cum corporibus actum est. Marem & feminam creavit Deus, suo utrumque fetum germine, masculo in maribus, feminino in femellis; quod in illo spiritus fecundans erat, in hoc ordinatio partium quæ admittendo illi spiritui sic idonea erat, concinniter adeò comparata, tantaque proportione illi commensa, ut masculino germini accidenti promptum in feminino pararetur obsequium. Ut autem in mare primò concreata fuerunt posterorum marium germina non tantum sed & germina germinum, similiterque in feminis concreata posterarum semellarum ovula, insimulque ovulorum ovula, abundè liquet *elaterem* creationis opus esse minùs quam creationis seriem & propagationem, proindeque unum cum eo quo cum creatus est. Ex tam simplici causa, qui exit effectus simplex est, motus nimirum qui unicus est in universa corporis œconomia, *orbicus seu circularis*; alterum addere moris fuit, quem *fluidi* motum dicebant; sed qui reipsa coit cum orbico, quo cum sic idem est, ut ex se nullius virtutis aut officii videatur in regenda corporis œconomia, quandoquidem orbico desinente pereat; igitur ubicunque motum animadvertis, circularis ille est, rubram aut albam pellat sanguinis partem, proprius, singularis aut privatus sit, communis, publicus aut generalis, jugis aut periodicus; intra hæc vel illa vasa, quæ *arteria* fuerint aut *venæ*, *lymphatica* aut *nervi*, ubique motus unus est, ubique orbicus seu *circularis*. Plures tamen esse *fluidorum* motus consentitur, at omnes & singuli in orbem eunt; omnes, inquam, in circulum enim ferri omnem sanguinis massam publica vox est: singuli verò, quia succorum singuli singulares habent & proprios motus, qui circulatim fiunt. Interim, ut duo genera sunt ad quæ *fluida* referuntur, sanguinis rubra pars & alba, utriusque motus, *fluidorum* quo-

Digitized by Google

rumlibet motus omnes exponent. Atqui *circularis* est rubræ partis motus, ab *arteriis* in *venas*, circularis quoque est motus albæ partis, ab *arteriis* in *arterias*; duplex ergò, isque circularis motus, qui universam corporis œconomiam regit. Neque te morabitur quæ hic asseritur isthæc circulationis species ab *arteriis* in *arterias*, vocum enim hanc novitatem minuit expositа, quæ ab antiquo est corporis vasorum series aut ordinatio naturalis. Ut venæ sunt, in quas transit rubra pars sanguinis; quem vehunt arteriæ sanguinales, *arteriæ* sunt *lymphaticæ*, in quas transit alba sanguinis pars, quam quoque vehunt *sanguinales arteriæ*; qua naturæ arte, universæ sanguinis massæ circulationi perfectæ provisum fuit: perfectæ quidem, dum enim a corde per arterias pulsa altera sanguinis, quæ rubra pars est ad venas pervenit, eodem pulsu altera ejus quæ alba pars eò appellit, ubi in *lymphaticas arterias* evadunt sanguinales arteriæ; sic ut dum rubra pars venarum vias remetiendo ad cor regreditur, pars alba emetienda *arteriarum lymphaticarum* itinera longa peragranda suscipiat: milliariorum videlicet canaliculorum immensas longitudines, ex quibus conflatur tota corporis moles, & intra quos serpendo repit tùm ad nervos, tùm ad *lymphaticas venas*, hincque per venas sanguinales adreit ad cor. Id circuitùs ut palam fiat, memineris circuli illius quem aquæ maris subeundo terras, ex hisque ad mare tandem redeundo describere solent, ut enim hinc per patentes vias, qua flumina sunt, illinc per itinera cæca quæ sunt penetralia terræ currendo aquæ aut serpendo adrepunt ad mare, pari ratione sanguinis massa, aut evidenter per venas aut latenter per nervos & *lymphatica* remeat ad cor.

Inde sanguinis circuitus duplex, hujus nempe vestiti purpurâ, qualis intra arterias sanguinales & ejusdem nominis venas continetur, qua tamen sub veste albæ potiorem quam rubræ partem tegit, & hic circuitus ille est qui omnium ore teritur, vulgi enim oculis & manibus ut objectus est, communi omnium calculo approbatur: circuitus alter, sensibus obvius quidem minùs est, certus aliunde in tantùm, in quantum certa est, justa & æquabilis vasorum ordinatio, series, proportiò, quæ cum Creatoris opera sint aut instituta, constantissimæ certitudinis erunt. Qui fieret enim ut cassa & inutilis esset concinna adeò oscillorum concursus, justusque diametrorum commensus, tantaque aptata his atque respondens succorum minuties aut attenuatio? ideò certè ut suus fluido cuique pateret exitus. Ita fit evibrato sanguine ad arteriarum extrema dum gracilescunt in tubulos diametri diversi & directionis variæ, illic enim succorum qui his modulantur illicò secessus fit aut diremptio, hinc nempe portionis albæ quæ in *lymphaticas* arterias secedit, illinc rubræ quæ intra venas adigitur. Itaque videre videberis oscilla mille, quæ *lympham* ad arteriarum sanguinalium extrema appellentem protinus & festinatò sorbent; ubi alteram, mirabilem non minùs intuebere industriam, ut enim copia major albæ quam rubræ portionis sanguinalibus arteriis continetur, numerosiora non tantum præ venis, sed & paratiora quoque vasa præsto esse curavit natura, quæ *lympham* uberius exciperent & celeriùs; ut enim de arteriarum genere sunt albæ partis exceptoria vasa, de venarum verò familia, quæ rubram partem revehunt, plus illis systoles est, vi cujus crebriùs oscillando & celeriùs, tantò largiorem *lymphæ* quantitatem fugunt & glutiunt, quantò frequentiùs hiscunt & vegetiùs; dum ergo librarum circiter viginti erit sanguinis massa; quæ remeabit ad cor, tantò major erit *lymphæ* quantitas, quam *lymphatica* circumferent, quantò præ sanguinalibus vasis numerosiora *lymphatica* erunt.

Concipere inde in proclivi erit (si calculo vulgari danda fides) dum alterutrius circulationis opera octava forte *fluidorum* pars in orbem fertur, septem quæ supererunt octavæ, alterius ope circumferri; hæc circulatio erit quæ per

lym-

Digitized by Google

lymphatica, illa quæ per *venas* agitur. Itaque dum una *fluidorum* pars *venas* fertur, partes aliæ septem per *lymphatica* serpunt, proindeque minor ea erit *fluidorum* pars quæ rubicunda fluit per *venas*, quam ea quæ alba repit per *lymphatica*, quo dato longè majori *fluidorum* copiâ turgere intelliges ea quæ latent quàm quæ patent vasa. Et revera, suis quibus madent aut insuccantur partes humoribus si spolientur, suo quo præstabant pondere minutæ illicò conspiciuntur, etiamsi figuræ suæ aut magnitudinis nihil amittant: argumento essent, eloti *pulmones*, exsuccique facti *lienes*, ut anatomici benè norunt. Sed rem conficit ossium ustio, seu *calcinatio*, qua licet partium omnium ponderosissimæ sint, rarescunt adeò ignis vi siccata, ut quæ plurium fuerant unciarum ad drachmas aliquot descendant.

Ad *lymphæ* circulationem pertinet *nervorum lymphæ* circuitus; cujus enim ministerii sunt erga *sanguinales arterias arteriæ lymphaticæ*, similis usus sunt ergà easdem, *cerebri*, *spinalis*que *medullæ medullares* fibræ; in has enim ut desinunt *arteriæ sanguinales*, in *nervos* coalescendo desinunt *medullares fibræ*, quæ cum canaliculi sint *arterias* inter & *nervos* intermedii, appendices vicariæ sunt, quæ ab *arteriis* in *nervos* transferunt *lymphaticum rorem*, Ulteriùs cum in *membranas* pandantur *nervi*, & *lymphaticis venis* totæ egerminent *membranæ*, non perperam in colliquias habebis *lymphaticas venas*, quæ quam undequaque *membranæ* plorant *nervorum lympham*, ad cor per sanguinales *venas* reportabunt. Posthac palam erit ratio, propter quam pluries in hora per cor circulet rubra sanguinis portio, cujus ut minor quantitas est, celerior quoque est motus, tubulorum ipsius conditione, quibus plus est aut venit *systaltica vis*; contrà verò tardigradus immensè erit *lymphæ* circuitus, inquam testudineum ejusmodi reptatum competere evincitur, ex eo quòd si parili lentoris gradu è cælo descendendum foret liquoris stillæ, non minùs quàm sæculorum millia illi impendenda forent. (a) Lentoris portentum simul & diligentiæ miraculum! lentoris in progrediendo, diligentiæ in sufficiendo; quid enim ejusmodi motu mirabiliùs, qui cum suprà conceptum omnem tardare videtur, lentè tamen adeò festinet, ut celeriori nulli daretur tantùm conficere operis aut sufficere succi. Reipsa, ut *lympha* perpluunt undique corporis cava, quàm multis & repentinis eluvionibus illa paterent, si abessent elices quibus aquæ jugiter derivarentur. Id muneris concessum *lymphaticis* est, quæ *membranarum* lingendo madorem sub *lymphæ* vultu, ad sanguinales venas illum revehunt; hæcque postrema sanguinis circulationis meta est quo primo tendit, quo definit ultimò, necessaria proinde ad vitam conditio, sine qua illi cessandum est aut animali pereundum.

At verò fierinè potest, ut dum in coporis capillaribus tam locuples fundus est succi, qui tam subtilis est, tenuatus adeò, eoque adactus vi omnium potentissima, hujus intereà tam parcus fiat ad sanguinem reditus? enimvero viginti tantùm esse librarum sanguinis massam asseritur, cum centum fortè & ampliùs librarum fuerit illa liquidi copia, quæ *lymphaticis* arteriis aut similibus vasis continetur. Sit ergò corpus centum sexaginta librarum, quandoquidem hujus substantia tota vasculis conflata est, pondus illud ex copia succi in vasculis contenti æstimandum erit, ossium exemplo quæ si sicca facta sunt, tanto magis tunc temporis levia fiunt, quanto cum succis plena erant fuerant ponderosiora; sed concesso solido partium tegmini sexaginta librarum pondere, quod certè maximum erit, centum quod supererit, succorum pondus erit. Ulteriùs, viginti librarum sit tali in corpore sanguinis massa, pauxillum erit succi quod per *lympha-*

(a) *Vid. Verdries de æquilibr.*

Digitized by Google

phaticas venas ad ſanguinales redundabit; licet enim portionem rubram multùm ſuperet alba, hujus partem maximam appellenti in dies chylo, ſi, ut decet, imputaveris, nihili fermè erit quod à reflua per *lymphaticas* expectabis. Nihilominùs tamen jugis eſt *lymphæ* refluxus, circuituſque illius ad ſanguinem indeſinens; unde alterutrum aut utrumque admittas oportet, aut ſucci intra capillaria corporis vaſcula circumducti partem non nimiam ſuffuratur *inſenſilis tranſpiratio*, aut tam lentè, ſenſim adeò, a partium punctis minutis, multis disjunctis, per canaliculos tam arctos, graciles & longos ſanguini advehitur quæ a capillaribus illi redit lymphæ pars, ut maſſæ, molis aut materiæ hilum tantùm afferat, imo nihil aliud niſi roralis aut aeræ ſubſtantiæ filum. Omne autem illud artis ejuſdem vis energiæ debetur, omnem enim illam ſucci copiam quam in *lymphaticarum* arteriarum capillamenta adegit cordis & arteriarum ſanguinalium *elater* cogit, arctat & premit *elaſtica* vis, adeò ut quæ a partium ſaltu cepit ſuccorum circulatio, partium preſſu abſolvatur.

At verò ſi tam multa exequitur una & eadem vis, tam multarum ordinationi præeſt eadem & una lex, quæ lex proportionum eſt, ordinis & harmoniæ; quantalibet enim fuerit potentia, vincendis tot reſiſtentiis, rumpendis tot repagulis, ſolvendiſque tot difficultatibus, quas denſe formant diverticula viarum canaliculorum anguſtiæ, anguli, curvaturæ, impar certè erit, niſi acceſſerit naturæ vi induſtria, labori ſagacitas. Talia autem exprimunt aut produnt *ſolidorum* cum *fluidis ſymmetria*, proportio, conſonantia; hanc enim efficiunt *directionum* poſitus juſti, concordes rationes, mutui reſpectus, amicæ habitudines, unde rerum ſocietates, nexus, vincula, commercia quæ formant amores, tendentias, alunt & proclivitates, connubia jungunt. Poſthac ſtupere ceſſabit, qui functionum concentus, motuum regulas, *ſecretionum* leges, excretionum ſeries, periodos & conſtantias conſpexerit; ordinis aut proportionum vis aut effectus ſunt, quibus ſic ſibi concinunt, reſpondent atque concordant partes ut habeant nihil, quod mutuum non ſit aut obnoxium, tantùm invicem ſibi debitæ videntur! ea eſt (quod exemplo erit) *ſolidorum* conditio, ut ſua qua præſtant *ſyſtaltica* vi, ad terendum, comminuendumvè comparata ſe monſtrent; ſimiliter ejus indolis ſunt *fluida*, quæ agitanda & elaboranda *ſolida* ſuſcipiunt, ut præ cæteris omnibus teri ament; tenuari & comminui. Sed hæc ut ſuccedat exquiſita comminutio, opus eſt, ut nullibi non & nulla non ſui parte tangantur fluida, tundantur, eudanturvè. Reipſa vero *ſolidorum* quælibet vel intactilis, particula *elaſtica* eſt, aut *elateris* mica, perpetuò micans, occillans aſſiduè, jugiter vibrans. Denique agitata ſemper materies, facta ſubtilis, preſſa continuo, fugæque parata illico vaporabit aut elabitur, ni loca diſſiliant; itaque in parte nihil eſt, quod canaliculus non ſit, quod undequaque non fuerit pertuſum oſcillis, hiatibus & emiſſariis pervium. Atqui in corpore receſſus tam cæci nulli ſunt, quos non ſubeant *fluida*, eapropter viſcerum non tantum nullum eſt, ſed & *glandularum* nulla, quæ *ſecretorio* ſuo aut exceptorio vaſe careat; at vero *glandulis*, ut loquuntur, tunicæ & membranæ reſperſæ ſunt, tum & univerſa cutis, & interna quævis partium involucra: unde pars nulla eſt quæ ad evacuandam, exhalandum aut tranſpirandum non ſit parata. In his omnibus conſpicias intuitu uno animalis œconomiæ laboris ſcopum, inſtrumenta laboris & inſtrumentorum opera, ſic ordinata ſibi, ut difficilè definires an ſcopus laboris cauſa, aut ſcopi cauſa labor, an inſtrumenta cauſa laboris, aut labor inſtrumentorum cauſa, an inſtrumentorum cauſa opera facta ſint, an cauſa operum inſtrumenta: verbo, dum in univerſo corpore materiæ multum eſt, molis non parum, maſſæ plurimùm, ſuperat operis magnitudo, laboris immenſitas, infinitas artis.

Tam

Digitized by Google

Tam mirificæ artis effectus aut opus, æquilibrium est; æquamentum intellige corporis rerum quo amice diffidentes pugnare amant, vincere nolunt. Libramentum est aut lucta, quæ occillando ludit eo tenore aut rythmo, quo pugilum neuter prævalare nititur, sed æquivalere; certaminis novum genus, quo certantium uterque ex æquo se tuetur aut servat; æquilibrium enim nomine tibi non veniet æquipondii conceptus, quo corpora duo distantiis & pondere consentientia adeo conquiescunt, ut à motu ferientur; non sic se habet corporis rerum æquilibrium, sed quantum illæ produnt æquilibritatis, tantùm mobilitatis condunt, *elasticæ* nempe vis, qua sese invicem lacessunt, ictuum tali moderamine, ut ea quâ se aggrediuntur pugna, ad concordiam via fit. Motuum ergo alternantium æquabilitas est, actionum consensus unus & in unum conspiratio, aut in harmoniam unam, unde cuncta manant sanitatis & vitæ bona.

In his omnibus singularum rerum unitatem cernere datur; mobilis, motus, viarum, legum, agendi rationum, proportionum operandi, unitatem tandem æquilibrii, cujus ad unas regulas instituitur universa corporis œconomia; hujus autem unitatis rationem prodit originis communitas aut illius unitas fontis qui summè unus est, Creatoris videlicet à quo uno fluit omnis mechanismi corporis ratio, ordinatio nempè illius, legum ortus, constantia, perennitas; quidquid enim caduci his omnibus affricare materia videatur, divinam vim, unde descendunt, sapiunt semper, iis feta viribus, quas ut educere nequit materia, protulit creatio.

Hoc offertur medicinæ spectaculum, in his versabitur medicus, qui non secus ac naturæ candidatus artibus illius & consiliis erudiri cupidus & informari, mores meditatur illius, voluntates explorat, contemplatur leges, regulas, ritus & usus, unde documenta sibi faciat aut exempla. Hinc autem edocebitur, densus quantum sit, varius & multiplex partium numerus, unde compingitur corpus, duplicis tantum eas esse generis, quæ totam illius compagem constituunt, *liquidas* nempe & *solidas*; verius, unicam esse partem unde coaluerint partes universæ, canalitiam scilicet substantiam, quæ quidem plus minus habet spissitudinis, ponderis, motus, fluxilitatis aut massæ, sed quæ ubique aut canalis, aut embryonum aggeries canaliculorum; si quidem illic canalem exporrectum aut continuum intueri licet, hic canaliculorum segmina; illic vasa, hic humores aut succos qui *tubulata* substantia constant. At indè quam simplex animalis œconomiæ conspectus! contemplandus enim medico veniet canalis unicus, aut unicum vas exporrectum & continuum in *solidis*, sectum, divisum, solutumvè in *fluidis*; motûs utrobique particeps; illic motoris, mobilis hic vices gerens aut officium, itaque quidquid motus habetur in humano corpore, à canalibus simul & in canaliculos exercetur, sed ejusdem generis ille est & rythmi, *oscillatorius* nimirum, hocque titulo unus. Stupendum tamen quàm multos, quàm diversos, quàmque multiplices edat effectus, quàm plura exequatur opera, quàm multiformes *secretiones*, quibus non est impar; in causâ est *directionum*, *determinationum*, *tendentiarum* ratio; in quibus ut sita est tota corporis mechanismi concinnitas & industria, ponenda quoque tota sapientia artis & medici contemplatio. Hic cogitabit, quàm longè exporrecta sit canalis illius longitudo, intra quem sanguis, hujusque satellites succi feruntur, cujus quamvis mensura sit millenorum ulnarum milliariorum, interim quos complectitur succos ad ultimos sui fines constanter & directè ducit; ubi intueri medico datur exaratam lineam, descriptumque ductum, juxtà quem sanguini ambulandum ita est, ut ipsi delirare sit inconcessum; adeo ut *directionum* naturalis regula sit & cursus norma, citrà quam aut ultrà progredi nequeat aut exilire. Hinc igitur cancelli facti sunt atque limites, ut intrà suum alveum sanguis coerceatur,

Digitized by Google

insuperque facta ei necessitas ad extremitates canalis quo vehitur perveniendi, quâ datâ illi à Creatore metâ obtinendâ, ne cespitando sanguis defraudaretur sæpiùs, posituræ unius aut declivitatis conditus non fuit *sanguifer* canalis, sed curvaturæ multiplicis & multiformis inflexus, ut angulorum, anfractuum occursu, repercussuvè, allisus, collisusque ad præstitutos sibi calles determinaretur efficaciùs, & ad ordinatum itineris scopum certius perveniret. Inutilisnè cursitationis causâ? imò causâ utilitatis quàm maximæ, videlicet ut illam quâ potissimum indiget, dotem exquisitam, id est, tenuationem assequatur, quæ eò major fit, quo longius in filum ducitur; simulque ut longum habendo iter, hùc illùc eructando succos, quocunque *secretionum* spargat materies, suumque suis singulis *secretoriis* dividat demensum; denique ut copiosissimæ & solemni maximè *secretioni* absolvendæ, *transpirationi* nempe sufficiat. Tam multa bona apportat *determinationum ars*, quæ *solidorum* opus est aut virtus, cui si addideris id omne commodi quod venit ab arcanis *fluidorum* tendentiis, unico oculi ictu apprehendere erit omnes sanguinis circulationis fructus & utilitates, totumque corporis *mechanismi* miraculum. *Tendentiarum* enim nomine intelliges mutuas rationes, parata obsequia, insitoſvè nisus, aut connatas proclivitates, quibuscum natæ res, serviunt ad nutum & ultroneæ obediunt: ejusmodi sunt *fluidorum* naturæ, quæ flexiles factæ & faciles, nutantibus *solidis*, aut oscillantibus sponte obsequuntur, vi ordinis primùm instituti, quo *solidorum* viribus famulando, Creatoris auscultant consiliis. Hæc autem consilia sunt, ut *fluida* iis omnibus feta, quæ tuendæ corporis œconomiæ debentur, earum rerum promptuaria sint, quæ operibus illius erunt necessaria. Sed ad nutricationem & *secretiones* isthæc opera referuntur, ut ergò eo tendendum iis erit, in se quoque habebunt unde edendis iis necessaria contribuant; hinc nempe particulas tennari summè faciles, aut immensè dividuas, illinc sequaces particulas, ductiles, tractabiles & obsequiosas. Unde quidquid energiæ aut virium *solidis* erit, in evolvendis excludendisvè ejusmodi *fluidorum tendentiis* insumetur, quidquid verò promptitudinis & obsequentiæ in *fluidis*, *solidorum* nutibus & imperio servire gestiet. Aliquidnè tam unanimum aut consonum magis?

CAPUT III.

De morborum causis.

UNANIMITAS hæc erit, consensu sque hujus rationes & modi, quæ dogmata arti sufficient & artifici consilia; qui abstinendo cautus a scrutandis causatum arcanis, quæ creando celari voluit Creator, non infidis quæ monstrat rerum exemplis gaudebit erudiri. Ita fiet ut medicinalis disciplinæ canones & regulæ, ordinis leges sint & veritatis, illius videlicet ad cujus normam res ipsæ non tantùm conditæ sunt, sed & rerum effectiones, modi, rationes, naturæ, motus; quorum omnium mensuras, quantitates, periodos noviſſe, id omne habere est, quod medicinali physicæ & arti medendi necessum est. Ecquid enim sensili scientiæ convenit melius, quàm quod sensibus manifestè verum deprehenditur? at ejusmodi sunt æquabilitatis, proportionum, ordinis & æquilibrii leges, quas medico monstrat naturalis ille œconomiæ corporis conspectus, sub quo regulares *solidorum* rythmos, pressus & *oscillationes* observare, *fluidorum* motus, *secretionum* mensuras, tempora, periodos tenere, denique mutuat utrorumque habitudines, *directiones & determinationes* assequi sufficit, ut ex conspectis nativis eorum moribus & ingeniis, eorumdem ventura vitia, eruas & delicta.

Me-

Digitized by Google

Medicinæ *gnomon* est isthæc harmonia, quæ justà sua operum directura, operationum illius modulatio est; nedum sollicitæ aut ancipitis, cespitando in eligendis quæ capessenda habeat consiliis, aut vestigiis quæ habeat premenda, quin potiùs viarum solùm eruditæ, quæ usurpandæ illi veniunt, illarum exemplo quas natura terit, rerum non solùm quæ tractandæ sunt, illarum judicio quas illa regit, sed & rationum, mensurarum, temporum & quantitatum quas ubique prodit. Posthac non aliundè repetes medicinæ munus & officium medici, harmoniæ enim illius imitamen erit, quàm restituendam suscipiet aut resarciendam, juxtà calles aut ductus, numerum & tempus, mensuram & quantitatem quam docet & monstrat partium *symmetria*, circulationum ordinatio, succorum *anadosis* aut diribitio, *secretionum* series, quantitas *excretionum*, verbo omnium æquilibritas & proportio; ut enim corporis rerum æquamentum est sanitas, dissociatio est morbus. Interim dissociationis nomine non veniant salium *fluores*, *fusiones*, *dissolutiones*, *præcipitationes*, *decantationes*, quæ in partem *symptomatum* veniunt, non causarum; sed ipsorum succorum à suis vorticibus, circulationibus, viis, vel ductibus, emissariis aut *secretoriis* deliruntium alterationes; quarum vitio, huic vortici dantur qui alteri debebantur succi, has subeunt vias qui ad illas ferendi erant, denique qui illis *secretoriis* proprii erant, his addicti videntur. Ejusmodi allucinationum exempla produnt *icterus*, sub quo, quæ ad hepar viam affectare debet *bilis*, ad cutim effertur; sanguineus mictus, quo seri loco sanguinem fundunt *ureteres*; mensium suppressio aut evagatio, qua qui ad uterinum sanguinis circuitum pertinebat languis, intra generalis sanguinis circuitus fluentum resorptus, nullos non particulares circulantis sanguinis vortices miscet, vitiat, contaminat. Jam manifesta mala sunt, quæ inducit in integrum facta succorum dissociatio, sed infesta quoque committit, si partita fuerit aut inabsoluta, qua cumulata sanguinis massa iniquis mille succorum *secernendorum* reliquiis conspurcatur. Argumento sit *insensilis transpiratio*; quàm larga hæc esse debeat & copiosa palàm est, ita ut si tantillo minuatur, vix ullam cogitabis corporis partem, cui aliquid non afficet mali, ipsimet enim vitæ fontes, massa nempe sanguinis indè inquinati, quocumque ferunt quam concipiunt pestem. Mille inter, alterum offert exemplum, mensium minutio; namque licet, quasi ex condicto, horâ suâ, tempore & solitis viis prodeant; neque suis defecti coloribus, nullum erit quod non offendant, lacessantvè organum, si brevius fluant aut parcius.

Itaque sanguinis massam conspicies non secùs ac fluentum ex pluribus socialibus succis cretum, quod aquarum ritu principali alveo coercitum, hic illic intra obvios & hiantes laterales fluvios dissociatur, hæc enim principes arteriarum canales præterfluens, quos eundo sentit hiantes sibi laterales ductus ingreditur, eà arte, ut pro singulis singulorum *diametris* dissocietur, cuique concedendo illam sui partem, quæ mole sua par illi fuerit & commensa. At elaboratio est & modificatio hujusmodi commensus, quâ fit ut materies cui sic paratæ denegatur ingressus intra illos qui illiusmodi erant canales, congruo sibi exitu defraudata, incongrua ad sanguinis fluentum regrediatur, sic in societatem remeans quæ ad dissociationem facta fuerat. Hæcque erit morborum omnium publica aut universalis causa, æquabilitatis amissæ aut cadentis æquilibrii rationem importans; quà enim materiæ portione levari debuerat, onusta manet aut impedita sanguinis moles. Neque in excusationem veniet succi tantillum, ut ajunt, quod ex defraudata aut minuta *secretione* aliqua, ad sanguinem remeare potest, quantò namque est æquipondii parilitas major, tanto disparilitas facilior, undè quod stateræ momentum est, hoc ipsum corporis functionum æquilibrio est elocati dissociativè succi tantillum: opinionem enim quâ volunt parva admodum esse ma-

magnorum morborum initia, ut confirmat fumantis lucernæ odor, quem in feminis vitam extinxisse compertum est, evincit fontanellæ perperam facta occlusio, quâ ad sanguinem repulsa liquoris stilla, portentosum quot mala det, dolores & pericula; tam aliundè multiplicia, ut pars nulla sit, intra cæcos quoque corporis recessus altiùs recondita, quàm inficere non possit tetra illa mephiris.

Tantillum autem illud succi hinc illinc abreptum superadditumvè, æquilibritatisque pessundans æquabilitatem, non ex fonte aut loco unico venire potest, ut enim *secretoria* tot sunt quot incernicula, tot autem incernicula quot viscera sunt aut organa, verius quot *glandulæ* dantur, ad numerum stupebis attendendo ad numerum multigenum succorum, materierum, miasmatum, quæ ad sanguinis massam reflexa, circulationum illius turbamento erunt; sanguinisnè nitorem fedando, impurandovè? vulgarem hunc arcent conceptum, quæ à succi alicujus retrocessu tam subitò surgunt incommoda. Quid enim tam repentinum, quàm terroris subitaneus effectus, qui *menses*, aut *lochia* comprimendo, *febres*, *nauseas*, *vomitus*, *strangulatus*, *suffocationes*, *deliria*, *lipothymias* confestim accersit? At esto quoque hinc vitietur sanguinis *crasis*, modo abesse intelligatur crassamentorum, phlegmatum & sordium congeries, accersi verò tantùm *heterogenei* aliquid, alieni aut peregrini, quo cum amicabiliter sanguini versari non datur; hinc enim fortè nascetur mutua succorum repugnantia, incongruitas aut *antipathia*, quæ contubernio illorum & pauci adversabitur; sed aliundè proficiscuntur ex reflexu succorum œconomiæ animalis turbæ, pluribusque ex locis venit harum materies, illinc videlicet ex interrupta *secretionum* æquabilitate, hinc ex totuplicibus fontibus, quotuplices sunt in corpore succorum circuitus, horumque *secretiones*.

Circuitus sunt tum partis rubræ sanguinis, tum albæ, earumdem sunt *secretiones*. Rubra circumfluit ex arteriis sanguinalibus in venas ejusdem nominis, quarum loco si fortè *lymphaticas arterias*, aut viscerum *secretoria* subire illi contigerit, cruentari *lympham* observatur, undè deducas tam multiplicium sanguinis *excretionum* rationes, sub quibus certè non brevem morborum catervam contineri palàm est: at quàm immensè crescit horum numerus quos invehunt assidua sanguinis hic illic arietamtis molimina; ostendit enim fibratus partium textus, horum singulis, suum esse *tonicum motum*, aut *elasticam* firmitudinem, quæ tubulos, undè constant, premendo jugiter, ad circuitum jugem adigit præterfluentes succos. Interim si strictioribus factis *circulatoriorum* aut *secretoriorum* vasorum diametris; aut si quæ sanguinem evibrat potentiam, superante nimium tonico partium motu, solitâ quâ decebat quantitate vel à majoribus vasis in minora, vel ab arteriis in venas, *secretoriavè* transmitti sanguinem omittatur, hîc undique pressus, pulsus & arietans, quò non pertinebat ferendo, se, vim infert, adactusque coactus & hærens, tenescit, tardat & stagnat, sic mille parit *systases*, *phlogoses*, *phlegmones*, omnium ferè morborum parentes, aut causas. Cassorum ejusmodi moliminum, quæque committere possunt malorum exempla dant siccæ *hæmorrhoides*, in iis qui earum fluxibus fuerant obnoxii; tum & *mensium* defectus in feminis, quarum ætas horum evacuationi mancipata adhuc; otii enim impatiens qui retinit sanguis, aliò deflectit, nulla non incommoda commissurus; tanta sævitie, ut vix quempiam invenias, quem ejusmodi cessata tandem aliquando non incommodent. Alia produnt morbidorum sanguinis moliminum exempla, qui membro curti facti sunt, in his enim sanguis, cui in longitudinem, cui natus erat, suum negatur producere circuitum, in se revertens cumulatiùs, circulare frequentius cogitur; interim tantum de suo acquirens *intestina* motu, quantum de *progressivo* perdit, alterutrum

Digitized by Google

trum committet aut arietando undique, *hæmorrhoidum* seu similes aut reserabit vias, aut enormes pariet, vel abnormes pulsus, mille daturos vix tolerabilia morborum tædia.

Hæc edunt, si cassa sint & evacuationis exsortia, sanguinis molimina; at ostendit medendi usus aut observatio abortivas dari aut degeneres *excretiones*, quæ inquietis sanguinis aut illius molimina effecta sunt. Hujus sortis sunt in multis *catarrhales* affectus, *coryza*, *tussis*, *rheumatismi*, *arthritides*, in nonnullis *diarrhœa*, *perirhœa*, *sudores*, tot spuriæ *secretiones* aut morbidæ, quibus purgari sanguinem in iis adeo necessum est, ut si tempore suo fieri cessent, morbus aliquis illicò succedat; denique ejus virtutis & potentiæ sunt in quibusdam sanguinis molimina, ut cutis rumpendo spiramina, aut emissaria violando, sua illi inurant oracula; exempla sunt *herpes* & *erysipelas*, tyrannici illi affectus aut tam intolerabilis dominatus, ut si semel erumpere cessent, desinant in pejus, *sopores* nempe, *spasmos*, *tussis*, &c. Unde laborem assiduum & perennem dices *tonicum* partium sub illis affectibus motum, ni concipere malis ut visus perpetuos & pressus indesinentes, urgentia illa semper sanguinis molimina, quæ in extrudendis & amoyendis quæ sanguinis oneri sunt aut labori succis assidue contendunt; unde deduces quoque *lassitudinum* causas & statuum origines, quæ *plethoræ* aut *stagnationum* comites duo & assectæ non infidi sunt, pressæ enim partes, præterquam quòd sanguinis & succorum, qui ægrè permeant *circulationes* sensiferas reddunt & doloris participes, facit *diametrorum* strictio fortior, ut pressius arctata *secretoriorum*, quibus perfunduntur interni partium parietes, oscilla, pro succo vaporem eructent, humorisque loco explodant fumum.

Sub hoc universali partium pressu intueri licet lentescentis simul & *inflammatorii* sanguinis causas, videlicet illius coriaceæ pellis albæ, plus minus pro *inflammationis* gradu rutescentis, quæ sanguinem regit aut vestit, sub iis omnibus morbis qui *inflammatorii* nuncupantur, quique morborum qui graviores sunt, maximam occupant partem. Memineris enim ex canaliculis conflata esse partium stamina, iisque alba sanguinis parte turgidis, quæ *lympha* est, succus proindè ductilis & tractilis, densari facilis & compingi: si addis, natura sua lentum esse a *lymphaticis* capillaribus arteriis ad sanguinales venas circulationis regressum, concipere erit pressum, densatum, stipatumve succum, qui ad sanguinem lentus appellit; sanguis autem succis ejusmodi abundè cretus, spissescit in dies, tardigradusve factus cespitat, hæret, moratur, *lympha* enim spissiore malè saginatus invisceatur, & in pingue spurium abit.

Sed hæc ad sanguinis albæ partis circuitum pertinent, unde fluunt tot ægrotationum corporis, ægritudinumve mentis causæ; utrarumque, inquam, ab alba enim sanguinis parte venit *nervorum lympha*, quæ vitiata semel, a motu aut *crasi* sua degenerans, ipsi menti incommodat, ut suo loco exponetur. Non autem is est *lympha* sanguinis circuitus, ut, licet serum idem quocunque circumambulando ferat, ejusdem coloris & vultus ubique serum illud repræsentet; quamvis enim ubique sit idem seri fundus, *secretoriorum* textura diversa, diversas iis affigit facies. Itaque *bilis*, *succus pancreaticus*, *lympha stomachalis*, *nervorum lympha*, *urina*, *sudor*, nomina varia sunt *seri* ejusdem, sed variis vestiti coloribus. Ut autem *colores*, *sapores*, &c. particularum seri illius varii situs sunt, rationes & modi, quos parat aut instituit pressio, tritus aut comminutio; quantùm veniet periculi, si *serum* in *bilem*, &c. tritum, *modificatumve* aliò asportetur? quò magis enim heparis incerniculo fuerit aptatum, eò minùs alteri aptum erit, unde incongruis & disparilibus succis fetus sanguis secum rixabitur, in seque divisum dissociabitur, indebitos visceribus

trudendo succos; inde sanguinis turbæ, *secretionum* chaos & succorum *migmata*, hicque *cacochymiæ* conceptus erit.

Enimvero in *cacochymiæ* voce luditur miserabiliter; vulgò habetur pro congerie & acervo humorum *salibus* fartorum peregrinis aut malè sanis infectorum saporibus, *acidis*, *austeris* aut *muriaticis*; non infrequenter pro exundante *colluvie serosa*, qua partes merguntur frequentiùs, pro *pituitarum*, *phlegmatum* & crassaminum saburra, intra *primas*, ut loquuntur, *vias* stagnante. Ut ut se habeant ejusmodi *cacochymiarum* ideæ, his movendi litem, nec tempus, nec animus est, sed ad corporis humani *mechanismi* veritatem propiùs accedit ea quæ concipiendam *cacochymiam* exhibet non secùs ac inconcinnam benè moratorum etiam succorum aggeriem, qui dum locis suis aut sedibus distributi, applicitive, animalis œconomiæ bono serviissent, incommodo illi veniunt, in unum remisti; bilis exemplo quæ in *hepate*, ut decet, *secreta* utilitati est; damno verò, si ab hepate dejecta sanguini remiscetur; *bilio*sa enim *cacochymia* est mille apportans mala. Unde intelligere dabitur, succi unius refluxum satis esse ad inferendam *cacochymiam*, ad *cachexiam* enim sufficit, quæ succi unius vitio aut indebita mixtione difficiles committit aut contumaces morbos. Argumento sit serosus latex, qui a *transpiratione* indebita redux, *catarrhales* omnis generis affectus inducit. Hujus quidem valoris est deerrans unicus humor; sed quantæ potentiæ multiplicium humorum regressus! inprimis si non tantùm intra privatum locum aut singulare viscus colligerentur, sed intra publicos vitæ fontes, sanguinis nempe massam conveniendo remeent. Status aut casus est morosorum illorum affectuum, dubii nominis aut ancipitis naturæ, qui cum nullius non morbi semina condant aut prodant discrimina, nullius, quem tutò definias, vultum ostendunt, *complicatos* dixere, ut pote implexos tam multis semper, sæpe discrepantibus adeo *symptomatis*, ut dum *diagnosin* adjuvant, aliunde misceant *indicationes* & curationem incertent. Tam inconditos mores induere possint morbi, quos animi *pathemata* pepererint, hæcque inter mœror aut *melancholia*, sanitatis illa quotidiana pestis, quæ cum nervis singulariter inimicetur, a quibus non unius organi, sed nullorum non organorum dimanant functionum rationes, dissimillima quoque protulerint fortassis symptomata; frequentiùs tamen inconditi *symptomatum* satellitii author erit aut causa, dissimilium succorum a suis *secretoriis* dejectorum in sanguinis massam confluxus; cum enim tunc temporis irrita aut cassa facta sunt plusquam unius partis *tonica molimina*, plurium partium defraudatarum supereſt offensæ sensus scilicet violatarum illic, hic inversarum *oscillationum* status, qui ut supponit mutatas succorum ordinationes, varias etiam partium habitudines facit.

Expressam hìc vides *chronicorum* morborum imaginem; sub *acutis* enim, a quibus sæpe decidui illi sunt (artificis culpa fuerit aut artis) perperàm laesitæ partes, *tonici* motûs loco *spasmum* contrahunt, & pro *directionum* rectitudine, sinistras & præposteras exercent *oscillationum undulationes*: aliundene multiplicium *symptomatum* fons uberior? causane dabitur, quæ dispares magis pariat effectus, aut majores turbas prænuntiet? hinc *secretionum* disparilitas, *excretionum* abalienatio, turbamenta rerum & confusio. Viscerum *obstructiones* aut infarctus, evacuationumque defectiones (quæ *chronicorum* appendices solitæ sunt) ex iisdem fontibus manant, *secretoriorum* namque diametris & vasorum capacitatibus inepti succi, undecunque venientes, impediendis iis, oppletis, infarciendisque opportuni fiunt; quantùm enim energiæ & proclivitatis nata sunt *secretoria*, ad admittendos, fuoque fovendos sinu, qui congrui erant, succos, tantùm capiunt repugnantiæ adversùs

eos

Digitized by Google

eos qui illis inopportuni sunt: *substantiæ familiaritas* hæc est, qua perèunte tot sanitati succedere mala subintellexerant primi medicinæ patres. Interim facta vi, a próprio ad alienum *secretorium* transfertur *excretio* tot morborum mater, torque morbidarum evacuationum, quæ *chronicos* deturpant affectus, origo.

In sanguinis massam cadunt istius sortis incommoda, cum universalem illius circuitum evagari contingit; at sua quoque invehit mala particularis quilibet singularis succi circuitus, si vitium capiat, qualis ille est quo nervorum *lympha* (quam *spiritus* dixere patres) per nervos circumfertur; cum aerius sit liquor, qui proinde parùm habet corporis, vix de materiæ vitiis & affectionibus illum participare crederetur: at ex quo a cerebro ad ultimos nervorum fines illum devehi, hinc ad venas sanguinales revehi confessum est, circulationis legibus obnoxium esse consequitur; segnescere igitur, tardare, lentescere poterit; eò magis, quò iis coercitus tunicis, quæ ut *elateris* omnis, ita *oscillationum* omnium sunt authores, *laxitatis* erroribus qui strictionis aut laxitatis nimiæ vitiâ sunt, patebunt magis: si addideris, hunc ipsum liquorem, ut pote cum sit *lymphæ* genus, spissitudinis esse proximum, in proclivi concipere erit, lentori & tarditati illum esse maxime subditum; utque partium nulla est, quæ nervis intexta non sit, palàm est harum esse nullam, ubi *stasin* aut lentorem contrahere non possit nervorum *lympha*, proinde nullam quæ nervorum offensæ non pateat: hæc autem ut plurimùm *erethismi* aut contractiunculæ genus est, quo tot inter vitæ labores, *pathemata* animi & mundi commercia feriri solent & emoveri tunicæ nervorum, quæ tali œstro percitæ crispantur quadantenùs, *lymphamque* quam assiduè *occillando* premunt, arctiùs stringendo tardant. Sed hinc conniventia nimiùm illa arteriarum *lymphaticarum* oscilla, quæ a sanguine ad cerebrum efferendam habent nervorum *lymphæ* materiem, ingressum illi negant, cujus è contrà ad sanguinalia vasa facto recessu, turbamenta mille aut tumultus intra sanguinem surgere vides.

Circulationis hujus duplicis duplex error aut vitium est; hinc enim aucto, a succo aliquo remeante, sanguinis fluento, cumulatisque illius succis, *systases* & *stagnationes* intra ipsum fieri necessum est, unde obices & repagula mille, quæ circulationem totius sanguineæ molis turbant & miscent; illinc soliti commeatu defraudati nervorum canales elanguescunt, invalidiùs *occillantes*, lentescit illorum *lympha*, segniùsque absolvitur illius circuitus; quibus ex causis fit ut dum tumultuatur sanguis, torpescant spiritus, oppletisque cerebro & sanguinalibus vasis (unde *comata*, *lethargi*, *sopores*) exsolvantur nervi, unde *languores*, *lypothymiæ*, *syncopes*. Hic pingi vides non insolita *hysterici*s, *hypochondriacis*que affectibus symptomata; sed alia adhuc apportat mala tumultuarius, hærens aut a suo tramite delirans nervorum *lymphæ* circuitus.

Non enim uniusmodi sunt *oscillationum* errores; facit interdùm admotus nervis stimulus, ut sua serie aut *directione* servata, accelerentur tantum illorum *oscillationes* & adurgeantur; quo cum incommodo, ostendit *lymphæ* indoles, ut ut enim tenuata illorum *lymphæ* sit, *lymphæ*rum more tardigrada hæc esse amat, citatiori passu urgeri non sustinens, imo vero crebrioribus *systoles* ictibus percussa, in tantum non obsequitur, ut inspissata lentescat, suoque sic circuitui obicem ponens, moram injicit. Quod ergo properanti nimis sanguinis circulationi contingit, qui pulsus fortiùs, cuneatur, stagnat & hæret, hoc ipsum in *lymphæ nervorum* cadit, quæ crebriùs verberata, segnius ambulat aut tardat gradum, suumque circuitum eo lentius absolvit aut exequitur, quo ad circulandum dil igentius stimulatur magis. Hic multigenos difficillum morborum uidos, fo-

mites

mites aut igniculos poni augurabéris, nec temere, si attendas quam *glandulæ multæ*, quæ occurrunt infarciendæ, quam crebra emissaria aut *secretoria*, quæ obturanda veniunt, quam plurimæ, quæ *erethismo* objiciuntur membranæ & tunicæ, in quas desinunt pandunturvè nervi, denique quàm numerosa vasa, quæ ex singulis membranarum punctis emergunt aut egerminant, quæque succi nervorum, illuc undequàque appellentis erroribus patula sunt. Posthac nunquid non ut sanguinis, sic *lympha* nervorum suas dari *stases* aut *stagnationes* inferre licebit? quin potius & vasorum sanguinalium & nervorum, suos esse infarctus, aut obstructiones licebit affirmare. Sed hinc intelligere datur cujus valoris aut momenti medico sit vasorum capillarium consideratio, quorum eam sanguinalium, quam *lymphaticorum* posituræ, occursus, textus & ordinatio tot incommodis, discriminibus erratis & offensis causam præbent aut ansam. In capillaribus nidulari febrium fomites subolfecerant veteris medicinæ antistites, ulterius informata habet medicina recens, undè stabiliat ex illis scaturire locis longe plurium morborum origines; imo illorum quorum abstrusiora, aut cæca habita fuerant ineunabula, quales sunt *glandularum* & *nervorum* affectus, quos ut facit sanguinis albæ partis aut *lymphæ* vitiositas, hos aperit compertus *lymphæ* cursus aut circulatio.

Indidem se profert *colluviei serosæ* solemnis illius & decantatæ nimium morborum causæ, *colliquationum* que multiplicium ratio, quarum uberes proventus exhibet roris illius, quo madent semper membranarum universæ superficies, copia immanis, qui halitus faciem sub sanitate gerens, in aquam sub morbo cogitur; *transpirationis* ritu, quæ cum ex natura sua visum fugit & tactum, a natura desciscens, sudoris aut aquæ induit speciem. Quod igitur est a *transpiratione* læsa factus sudor, idipsum erit a degenerante membranacearum madore spissescens humor; utrobique enim *transpiratio* est externa ex cute, interna ex præcordiorum membranis vaporans; utrinque eadem materies, *lymphaticus* nempe succus, qui illic immense tenuatus in aerem resolvitur, quique hic *nervosi generis* omnibus functus officiis in aereum vaporem efflatur; iterum a vitiata *transpiratione* externa, sudore stillat cutis, a læsa interna *transpiratione*, humore pluunt interiores membranæ, unde factum impluvium subjectæ partes, si plenæ fuerint, aut plane cohærentes *rheumatismos* dabunt; si laxiores, molles aut divulsæ, *leucophlegmatias*, *anasarcas*, *œdemata*; si cavæ, *ascitico hydropes*, diversi nominis pro cavitatum aut viscerum varietate, ejusdem vero stemmatis, originis aut prosapiæ, a lympha ubique natos, quales sunt *cerebri*, *pectoris*, *abdominis* & *scroti hydropes*.

Quorum palato sapiet minus ista hæc *etiologia*, hanc firmabit quod *lymphæ* accidit *discrasiæ* genus; succosa illa & dulcis esse solet, ut animalis œconomiæ muneribus benè serviat, sed quavis ratione *fluorem* aut deliquium passa, aquosa nimium aut serosa facta, in phlegma eliquescet, halitusque loco serum plorabit, unde *colliquationes*, *catarrhi*, &c. iterùm si hæc pauca videantur, numeratis, si licet, non numerandis oscillis, quibus forati sunt aut pervii membranarum interni parietes, aquarum cataractas in microcosmo aperiri sic intelliges.

Quidquid in humano corpore boni absolvitur, aut committitur mali, id omne pressus, *systoles*, aut *elateris* vi, operæ aut potentiæ debetur; æquitatis virtus est, succos æquilibrans omnes, motuumque illorum rationes æquiparas, ea dexteritate aut commensu, ut suos singuli calles & itinera subeant. Interim virtus hæc, quæ aliundè rerum humanarum sors est, nutabilis est, cum enim in *oscillatione* sita vita sit, in nutamine consistit sanitas; imminuta ergo fracta ve hac æquilibritate, sanguinis albæ partis a rubra diremptioni vitium fit

aut

aut error, quo committitur, ut quæ pressa mediocriter alba pars, *lymphaticas arterias* inter & *sanguinales venas* dispertita, circulando æquabiliter incedere consueverat, inverso aut præpostero pressu citata, intra *lymphaticas* se immergat plenius, unde uberius ad extrema membranarum oscilla affluens, horumque violando diametros, fundat pro madore imbrem. Hujus deflexus occasio aut causa est, sanguineæ illius molis quæ majora vasa occupat tumor, quo turgescit hæc adeo & ampliatur, ut tota vaforum replens loca, appellenti nutritiæ *lymphæ* ingressum negat aut hospitium, quæ cum interea *systaltico* partium pressu adurgeatur, lateralibus *lymphaticis* adacta illarum diametris vim infert, factaque via vi, intra illarum capacitates absumitur tota illa *lymphæ* quantitas, quæ cum sanguinalibus dividenda fuerat: casus adhuc orit aut effectus sanguinis tantæ facti spissitudinis aut compacturæ, ut patere aut dilatari nescius, parum aut nihil adventitii succi intra se admittat; argillarumne illarum ritu, quæ aquis non meabiles, ingressum omnem intra se illis recusant? melius glutinum more quæ texus firmitudinis vi, id omne quod aqueum est respuunt. Is ipse status est sanguinis, quem missum *hydropicorum* affectionum non minima pars ostendit, sub quibus non raro cernere datus sanguinem coriaceo, pellicoo illo & albicante glutine vestitum, qui *pleuritici* sanguinis titulo circumfertur; adeo *inflammatoriis* morbis proprius est! certè, quantum vulgo errari soleat in *chronicorum* affectuum *ætiologiis* & curis, hinc suspicabere; sed *de tramite in viam*.

In his, quæ pauca sunt, evagationum exempla habes, quibus a suis decidentes *secretoriis* succi, sanguinem turbant & functiones miscent; quod erratici genus, si ad singulos corporis succos transferas, in conspectum venient omnium morborum rationes & causæ, succum enim elocari, morbum committi est; unde fingas tibi *bilem*, *succum pancreaticum*, *transpirationis* materiem, *urinam*, *menses*, *seminales* succos sub quovis sexu, a suis sedibus ad alienas transferri, quot peregrinis organis exantlandi erunt labores, dum quæ succis suis viduata erunt, feriabuntur; interim quot organorum aut succorum, tot morborum nomina erunt aut causæ; salem inde turbæ nascentur, aut tumultuatio, unde morborum ille princeps seu morbus universalis, *febris* nempe, quæ cæteros morbos faciatne, an finiat, non facile definies; ut enim illorum plurimis comitem dare se suevit; ex illis unum ægrè invenies, qui vel a febre initium non faciat, vel febris operâ finem: qua ratione, dcriter & ab antiquo discepratum non compertum est; mysterium enim est sermocinationum minus quam observationum momentis tractandum, institutum nusquam ut medentium mentes eruditat, sed ut opera illorum dirigat & consilia, factum exemplar, unde discant quam in curando sequatur aut faciat sibi natura artem. Sub ejusmodi conceptu *febrem* ostendit nobis corporis *mechanismus*, unde medicinæ veniet nisi doctrinæ plus, plus saltem consilii.

CAPUT IV.

De febre morborum omnium radice aut causa universali.

QUalia sunt nobilium stemmata, quæ silendo heroum facta loquuntur, sic eloquia muta sunt naturæ phœnomena, quæ illius consilia loquendo interpretantur; ejusmodi sunt medicinalis philosophiæ theoremata, quæ ex

ex unis naturæ legibus, regulis & ordinationibus non, ex arcanis operum illorum naturis eruuntur. Ad hunc intuitum veram morbi naturam ex natura li causa animadvertere licet, quam indicat perpetuus constansque in edendis morbis naturæ ritus, hunc enim exploraſſe, doceri, tenere, intellexiſſe eſt morborum rationes, quæ artes ſunt quibus tueri ſe natura ſolet. Morbus ergò naturæ tuitio eſt, conatuſve quo inſurgit illa adverſus infeſta ſibi & ominoſa, ut hæc a ſe amoveat & amoliatur; qui conatus, cum ea omnia inferat, quæ *ſymptomata* morborum dicuntur, eorumdem morborum cauſa erit; hic autem conatus eſt qui febris vocatur, medicorum & ægrorum illud terriculamentum, reipſa tamen ſolitum & familiare inſtrumentum quo ſe protegit. Omnium ergo turbarum, quæ ex hoc certaminis aut belli genere neceſſario ſequuntur, radix & origo eſt febris: cujus motus niſus ſunt, quorum tendentiæ, initia, ſeries & exitus notacula ſunt & veſtigia, quæ calcando natura premenda medico docet, ut ea dediſcendo quæ ſuggererent male ſanæ curioſitatum fabellæ, ex ipſa naturæ & morborum hiſtoria, diſcant horum cauſas, & illius imitamina.

Hunc ſub morbis naturæ conatum exponunt & elucidant, quæ ſub ſanitate aſſidua fiunt *tonica conamina*, quæ corporis æconomiæ præficiuntur, hinc partium illa perennis inquies, *oſcillatio* jugis, nativos ſuccorum motus dirigens, emendans hoſtiles, arcens peregrinos. *Syſtaltica* vis eſt quæ partium *tonum* alit atque temperat ea teneritudine, ut accedente vel leviori *erethiſmo*, qui mollem & liberam fovebat fibrarum firmitudinem *elater*, ſpaſmum illicò concipiat, unde quæ latenter *oſcillabant* partes, apertiùs reſultent & validiùs, ſicque ingeminatis & crebrioribus factis ictimulatarum fibrarum ictibus, qui latebat partium pulſus apertè micat, & a nativo *rythmo* deſciſcens, ſua quoque ab æquabilitate recedit. Febrem hic pingi dices? conſentitur, modo ſub hac morbum minùs communem, quàm communem morborum cauſam comprehendi recognoſcas, ut pote cum huic malè conveniat genuinus morbi conceptus. Morbi nomine accipitur manifeſtè facta functionibus læſio, at amabo, quanta cum pulſuum turbamentis, frequentia, celeritate, magnitudine, duritie, inæqualitate pergit ſanitas in iratis hominibus, plethoricis, ſenibus? Igitur morbi præludium aut cauſa eſt non morbus pulsûs turbamentum, a quo manantes functionum evidentes offenſæ, morbum conſtituunt. Et revera, læsi tantùm incipiunt vitæ munia, quando dejici cœperunt & mutari motuum ſanguinis aut circulationum *directiones*, unde aliò quàm decebat dejecti ſucci, dum curſus ineunt incongruos, degeneres brevi, invehunt & abalienatas functiones; atqui infimul cum pulſuum turbamentis, ſanitati ſolidas circulationum directiones conſiſtere apertum eſt: igitur morbi cauſa non morbus eſt febris.

Hoc ut palàm fiat; *conaminum tonicorum* quæ ſub ſanitate jugiter exercentur, rationes & uſus exponi convenit: artes ſunt, quibus utitur natura in amoliendis inutilibus aut nocituris ſuccis; inſtituta enim ut eſt corporis œconomia, ſuccis quotidie cumulatis eluxurians, brevi ſuffocari periclitaretur, ſi deſes & virium inops careret effugiis, quibus a ſuperfluis ſe expediret. Quantùm exempli cauſa diſcriminis & incommodi impenderet illi, ſi *bilis*, *ſucci pancreatici*, *ſalivæ*, *urinæ* & *tranſpirationis* materiæ moles & pondus diutiùs illi ferendum veniſſet? Quà ergo de cauſa antlias a nautis jugiter exerceri oportet, ne aquis navem ingredientibus brevi mergantur, ſimili ratione, labore jugi œconomiæ animali opus eſt, quo a ſuccreſcentibus ſuccis levetur in dies, ne illorum luxurie extinguatur: hoc ut ſuccederet, preſſoria facta ſunt corporis vaſa, quæ manuum aut digitorum inſtar tractant & pinſunt, premunt & exprimunt quos continent ſuccos, hoſque tandem propria versùs emiſſaria

cogunt,

Digitized by Google

cogunt, pellunt, amoliuntur; cumque *secretionum & excretionum* ejusmodi continua sit necessitas, *oscillationes* juges, nisus perennes aut *tonica molimina* partibus indidit Creator, quæ circà has evacuationes indesinenter occuparentur.

Corpori in antecessum accepisse est præsentis simul sanitatis causas & futura venturis morbis auxilia, quæ enim continuandis servandisque succorum circulationibus sub sanitate addicuntur *tonica molimina* ceu *systaltica oscillationes* tacitæ, molles & ordinatæ, iisdem sub morbo restituendis revocandisvè paratæ fiunt, factæ vividiores, fortiores & stimulatæ. Ejusmodi illæ erant, quæ sanguinem terendo, tractando, comminuendovè, à lentore, densitate, spissitudine præservarent, illius conditionis hæ fiunt, quà lentescendo, spissescendo stagnantique sanguini disrarando, explicando & eliquando pares evadant. Iterum illæ serviebant sanguini suis in itineribus continuendo, idoneæ hæ fiunt sanguini à suis peregrinationibus revocando, restituendoque suis itineribus nativis.

Sub his contineri veram febris notionem, quà habetur morbi causa, indè liquet, quod cujuslibet functionum offensæ, quæ illi succedit, author evadat, proindeque pareus enascentis morbi: argumento est quod inter medendum observatur; quodque in dies docebit usus.

Ecquam enim assignaveris febris speciem, cujus *symptomata* conatùs ejusmodi non sint argumenta? modò dolor has illasvè partes infestat *lancinans*, *punctorius*, *ostocopes*, *pulsatilis*; modò prorumpunt humorum effluxus aut evacuationes *lymphæ*, *seri*, *bilis*, ipsius inò *sanguinis*, qui pluspiam uniusmodi dat *hæmorrhagias*; erumpunt aliàs *maculæ*, *papulæ*, *pustulæ*, *abscessus*, certè tot effecta *systaltici* pressus ceu conaminis *oscillatorii*, molesti aliquid aut nocivi amoliri nitentis. Id molesti nuncuparunt morbidum humorem, *coctionem* conatus energiam, febrem denique ipsum conatum, sed pro morbido humore nobis erit stagnans aut lentescens sanguis, quem disrarare, pandere, & sua versus *secretoria* remittere contendit partium *systaltica* vis. At verò ut fibrarum nervearum operæ sunt *tonica* illa conamina, non erit undè stupeas ad eas tam multiplices & numerosas molestias, quæ conamina illa comitantur, cum sensus omnis in corpore authores sint nervi; neque ad tot partes, tot viscera, tot *secretoria* quæ læduntur, cùm hi omnium partium stamina sint, nervorumque omnium eadem sit & unica radix. Hinc videre conceditur *symptomatum* omnium evacuationum, *colliquationum & eruptionum* causam esse illum conatum; concludere ergò erit febrem esse morborum causam, qui illorum *symptomatum syndrome* constant.

Solidis igitur propria erit aut addicta morborum causa? ita videbitur si ad primum morbi insultum attendas, sub quo *occasionalis* aut *procathartica* causæ vim (interna hæc fuerit aut externa) in *solida* primùm exerceri observabis. Si in corpus peccaverit aer, corrugatur cutis, unde vitium duplex ex æquo *solida* primùm stimulans; hinc enim ab occlusis cutis spiraminibus exspirantis materiæ retrocessus immanis, undè factus ad sanguinem confluxus, & superaucta subitò hujus moles, *fluidorum* vim & *resistentias* elevat, unde cùm veniat *solidis* arietandi necessitas major, fortiùs illi *oscillandum* est & frequentiùs, ut in facta sibi repagula vegetius enitendo, vincant efficacius: illinc exasperatis ab aeris læsura papillis cutis, totum exhorrescit nervorum genus, ut pote quod totam in cutem desinit, unde millenorum vasorum diametros angustari, coerceri succos & sanguinem, in hosque venturos everberationum; *oscillationum* aut conaminum *tonicorum* nisus mille & ictus animadvertis.

Indè sanguinis *stases*, *stagnationesque* succorum, quibus dissipandis aut di-

ſcutiendis operas dando *ſolida*, motus dant febriles & conamina produnt; hæc que pars eſt quam in productione morborum *fluidis* concedes; humores quippe hac aut illa inquinatos corruptela fruſtra ſuſpicaberis: hoſtiles erunt qui peregrini fuerint ſucci, id eſt elocati, aliam à propria ſedem occupantes; qua abiis quæ a natura nacti fuerant *ſecretoriis*, intra ſanguinis ſinum remeaverint, tum temporis nativis viribus exuti, ſubjectique alienis, ut ſuas miſcent *craſes* partium etiam turbant *oſcillationes*; indè *iræ*, in advenas enim & à ſuis locis exules ſuccos *ſolida* inſurgunt, tùm ut cumulatos & ſtagnantes ſuccos eliquando diſſipent, tùm ut in illos inſiliendo ad ſua aut inidonea minùs exceptoria remittant. In his duobus, omnem febris vim aut rationem poni intelligas, cujus opera fit, ut eam undè *liquida* exciderant fluiditatem reſumant, & ad idoneas *ſecretorias* amandentur; ſic fiunt morborum ſolutiones, *judicationes* & *criſes*, cum eà dexteritate, ratione & commenſu triti ſunt, comminuti, aptativè ſucci, ut eas ingrediantur capacitates & ea ſubeant emiſſaria quæ morbi moribus aut ingenio magis reſpondeant conveniantvè; undè *ſudorem* modò, modò *diarrhœam*, bonis ægri rebus ſuccedere vides, ni caſſo & infelici tritu ruditer aut crudè ſubacti, in incongrua liquamina degenerent, quæ ſolidis *ſecretorium* diametris inepta ſtagnant diù, ſicque aut *chronicos* varii coloris affectus committunt, aut utilium loco *ſecretionum*, *apoſtates* dant aut *abſceſſus* dubii eventus, inopportuni ſaltem & faſtidioſi, ut pote quibus malè *judicati morbi non ſolvuntur*, ſed poſt ſe aut *recidivas* relinquunt, aut infelices trahunt reliquias.

Ex dictis concluderetur *paſſivam* aut famulitiam eſſe in febrium productione *fluidorum* conditionem, maximè cum ictibus ſubjecta ſubactaque hactenùs viſa fuerint; interim, neque diffitendum, ſua quoque eſt hoc in opere *fluidorum* energia, luctæ enim genus febris eſt, ſub qua ut ut obſequioſa *fluida* ſint & patientia, retaliant tamen & reluctantur. Sanguis enim cæterorum ſuccorum radix aut parens, cum alba parte maximè conſtet, ſucco fibrato turget, *compreſſili* maximè aut *contractili*, qui iteratis vaſorum *oſcillationibus* ſtipatus durefcit, & in compacturam *elaſticam* coaleſcit, quam repræſentat duricorius ille ſanguis, quem exhibent *inflammatorii* morbi: porrò ille ſuccus vaſorum *ſpaſmo* compreſſus & *ſyſtoles* ictibus percuſſus ſæpè in ſe redit, deturgetvè, à *diaſtole* verò dilatatus reſultat & panditur, ſicque partium *oſcillationes* mirabiliter adjuvat, quin potiùs auget & frequentat; repagulum enim ſtringenti ſe arteriæ objiciendo, *ſyſtolen* breviat, quæ dum brevior fit, crebrius repetitur, undè pulſus crebritas, frequentia, celeritas. Sed hac ratione patet, quæ *fluidorum* vis aut effectio ſit in febribus, ſub quibus pulſuum varietates à ſanguinis denſitate & *elatere* deducendas eſſe intelliges, quem medenti oſtendit ſanguinis educti pellicea durities, quæ eà curâ obſervanda venit, ut omni levamini fidere intutum illi ſit, quandiù coriacea illâ ſuperficie veſtitus educitur: juxtà traditum illud a priſcis artis antiſtibus documentum, utiliſſimam fuiſſe comperiam in magnis febribus *phlebotomiam*, quæ ad *coloris mutationem* inſtituta fuerit.

Hæc quidem *fluidorum* vis, ſed quæ illis propria non eſt, at omnino mutuatitia, quamque habent à *ſolidis*, tanto mancipatu, ut ſi illorum *oſcillationibus* fuerint deſtitutæ, quantolibet *elatere* turgeant, torpeant ignava, ſtagnent, reſideant, undè cita mors. Hac enim ratione contigunt ſubitaneæ mortes, *apoplexia* imprimis, quæ repentinam accerſit mortem, ex eo quod ſanguis alimentorum ſaporibus, ſuccis & ſpiritibus farctus in dies, ardentiumque liquorum ignibus flammatus, ſic inſuccatur, ſtipatur, denſaturque vividioribus quas eſcu lenta ejuſmodi pariunt *oſcillationibus* jugiter everberatus, ut tandem cumulatus oppleat ingurcitetque vaſa, illorumque *ſyſtolen* mole ſua ſufflaminet; vaſorum enim parietes ultra tonum diſtendendo, dum illorum *diaſtolen* auget, *ſyſtolen*

Digitized by Google

stolen supprimit. Tanti est *systoles* usus! ad quem adeò pertinet tritus sanguinis (quod & circulationis est) negotium, ut illa absente, dum teri definit sanguis, circulare cesset: hacque de causa febris *apoplexiæ* superveniens, illam solvit, tunc enim sanguinis molem & *elaterem* superante *systole* vasorum, teri incipit & tenuati sanguinis, circuitusque sui relegit iter.

Sub hoc conceptu meditata febris, non obscurè universalem se proferat aut monstrat morborum causam; ni fortè universalem morborum illam nuncupari malis, quasi morbos omnis febris sit, seu unicus omninò sit morbus qui febris diceretur. Hoc sensu, quod de febre asseritur, in morbum cadit; igitur naturæ conatus erit, amolentis à se molestiquid ipsi venit aut aduascitur; isthæc idea medendi, ut ut fortè tolerabilis, id haberet incommodi, quòd morborum nomina circumcidendo, medicinæ rebus inferret turbas. Itaque licet sui generis morbus dici possit, commodius erit & utilius suam cuique morbo febrem admittere, quæ ut omnium erit illius symptomatum causa, adjutorium quoque illi acceder quo ab his leše expediat. Sic *pleuritidis* comes febris, nisus erit in lentescentem sanguinem, quem in cursu suo cespitantem, laterique præ *pleuræ spasmo* hærentem solvere terendo contendit; argumento est *eritus* illius febrilis eventus naturalis, qui si imperturbatus & felix fuerit in sudorem exit, non dubium certè comminutionis indicium. De cætero suam dari cuilibet morbo febrem, quæ proprium curationis illius sit instrumentum adeò verum est, ut facta tantillæ parti injuria quæ actionem illius violet, præsto febris sit quæ in auxilium accurrit: testis spina est digiti extremo infixa, quæ febrem invocat; testes *vesicantia*, quæ æquo licet moderamine applicita, in teneris hominibus febrem accersunt, imò quæ febris augendæ causa, à non ignobilibus medicis jubentur, sub iis morbis, ubi *solidorum* conamina aut *oscillationes* promoveri, aut increbrescere opus est; ejus sortis fuerunt apud veteres *apoplexia*, *lethargus*, *coma*, quibus recentes addi volunt *febres malignas*, sub quibus ex obscuro pulsu augurantur, molliores esse aut invalidiores *solidorum oscillationes*: porrò hos morbos sua febre defectos existimantes, ascititia febre adjuvari volunt, quam *vesicatoriorum* appositu provocant & obtinent: arte simili, in senum morbis alendæ febri studendum esse opinantur alii, edentulum, ut putant, illorum sanguinem refocillaturi, labantes (quod aliorum mens est) *oscillationes* resuscitaturi; id dogmatis, *cum grano salis* (ut ajunt) accipiendum, de erratis enim medentium in senum morbis forsitan aliàs; at rem evincit divini senis effatum, qui *spasmo* supervenientem febrem pro remedio habet; cum enim *spasmus* sit morborum pars maxima, ex his nullum invenias, cui remedio non sit febris, conatus nempè ad sanitatem, quem fortiùs *oscillando* exerunt vasa, ut ad *secretoria* in quæ continuantur, morbidos ceu devios humores extrudant.

En ut malo malum natura nostra trudit, quasi tam propria homini sit infelicitas, ut vel propriis in bonis esse debeat miser! interim, sic rem se habere fermè suaderent ipsorummet, quæ invenit ars, remediorum effectiones, quas si æquo animo exploraveris, febris operibus non adeò absimiles eas esse comperies; Prima se sistant *cardiaca*, hæc enim amabo, quid aliud sunt, quàm caloris, ut ajunt, nativi suscitabula? meliùs, mobiles materiæ aeris particulis aut *elateribus* turgentes, & *oscillationis* proximæ, quæ vel intra sanguinem diffusæ, gelascentes illius succos aut stagnantes agitent, aut liquent, vel quæ partium fibras vellicando, *elaterem* illarum erigant aut promoveant! *hypochondrii* dolores qui absque inflammatione fiunt à superveniente febre solvi observavit *Hippocrates*; in quo remediorum quæ *aperientia* vocantur, rationes recognoscere est; febris enim genus est, quod excusitant, suis quibus *aperientia* pollent vividioribus & actuosis particulis, quarum vi partium fibras *spasmodicè* tensas, stri-

ſtricta ſque emovendo, ſopitas aut abalienatas earum reſuſcitant aut revocant *oſcillationes*. Hanc de *aperientium* effectionibus opinionem probant aut firmant *martialium* medicaminum operationes; ab horum enim uſu quantum exſuſcitentur *tonicæ* partium conamina aut *oſcillationes*, oſtendunt caloris ſenſus, capitis dolores, faciei rubor, hæmorrhagiæ, arteriarum pulſus, de quibus in ipſo *martialium* uſu conqueruntur ægrotantium plurimi; quibus omnibus ſi addas rutilum, qui aberat, ſanguini ſupervenientem colorem, qui *martialium* uſui ſuccedit, in apertum venit febri analogum quid eſſe illud omne quo morbi curantur. Hùc quoque ſpectat *narcoticorum*, *opii* imprimis energia, quæ tota in evolvendo, evehendo, calefaciendovè ſanguine inſumitur, atteſtantibus faciei rubore, ſudoribus, cutis pruritu, & papulis *narcoticorum* uſum excipientibus, cum & *menſium* evacuatione, quam ſæpè illa reſtituunt. Arqui confeſſum eſt, quanti auxilii eſſe ſueſcant *narcotica* in *ſpaſmodicis* affectibus, unde deduces *Hippocratis* effati veritatem, remedio eſſe *ſpaſmo* ſupervenientem febrem aut aliquid febris æmulum. Pro coronide erunt petita argumenta ex corporum exercitationibus, mutationibus ſoli & peregrinationibus, quas ſuis injungunt ægrotantibus medicinæ ſapientes, ut à pulmonum morbis & ſimilibus affectibus *chronicis* contumacioribus illi convaleſcant; ſcilicet ut vel agitatoriis partium motionibus, vel novi & inexperti aeris aſpiramine revaleſcentes *ſolidorum* ſimul & *fluidorum oſcillationes*, effecando & examurcando ſanguini allaborent. Revera ut à ſtagnantibus ſuccis, quos ſtringendo coerceret *ſolidorum ſpaſmus*, incipiunt morbi, ſtupendum quò deſidiæ perveniant, ſi in *chronicos* evadant! hinc horribilis ſuccorum pigrities, ſub quâ vitium capientes, corruptelarum millemodis viſcera ſordidant & vaſa, quibus ut medeantur, *digeſtivorum*, ut loquuntur, advocant auxilia; ſuccos autem *digerere*, eos retractare eſt, quaſi rem ad incudem revocares; reipsà *digeſtivorum* officium eſt, *ſyſtalticam* partium vim excitandi, hujus ingeminandi ictus & *oſcillationes* ſtimulandi, quod partium conamina & vires elevare eſt, febrileſque ciere motus. At verò ſi eò venerit *oſcillationum* ſtupor quem ingurgitata conceperint vaſa, quæ eum altè ſepulta ſint imis viſcerum, *glandularum*, *oſſiumvè* penetralibus, ubi ut obſcuræ & debiles eſſe ſolent *oſcillationum* undulationes, ſic difficiliùs poſſunt reſtitui; tunc temporis efficaciùs cum *oſcillationibus* redintegrandis medico agendum eſt, ut uſu venit in *ſtrumarum* & *venereæ* luis curationibus, quæ inſtitui ſolent ejuſmodi remediorum ope, quæ inſitos non tantùm partium *elateres* reſuſcitare valeant, ſed quæ *elateribus* novis deſides queant informare partes, hujus fortis ſunt *mercurialia*, quæ tota *elateres* ſunt, dividua tam mirabiliter, tantaque pernicitate meabilia, ut ſuas *elaterum* & *oſcillandi* vires, quocunquè diffundere poſſint, & quamvis maximè cæcos penetrare partium receſſus: undè ſive lenteſcant in mediis oſſium medullis ſucci, ſive hæreat reconditioribus glandularum labyrinthis *lympha*, his cum *elatere* animam ferent & *oſcillationem mercurialia*, quæ latentes oſſium *membranulas* & exiliores *lymphaticorum* tunicas attingendo, ad oſcillandum eas invitant aut cogunt. Objicient videri morbos, in quibus febrile nihil animadvertitur, tam conſtans & imperturbatus ſub illis eſt pulſus, ſic ut dum maximè torquet aut urget earum paroxyſmus, tunc æquales ſint pulſuum ictus; exemplo veniunt *hyſterici*, *hypochondriaci*, & *aſthmatici* affectus, ſub quibus dum liquuntur ægrotantes, ſuffocantur, aguntur ſpaſmis, doloribus torquentur, alienantur mente, pulſu quieto donantur & ordinato.

At non unicè ex pulſu naturæ conamen metiri norunt medendi artifices; ab uſu tenent alterius eſſe vultûs aut ſimilitudinis conamina naturæ ſub morbis *ſolidorum*, qui *ſpaſmodicis* aut ſicci ſunt, alterius ſub morbis *fluidorum*, qui humoribus attribuuntur. Sub illis ſimplex nervorum raptus eſt, corrugatio, quam

quam aura levis ant halitus aura levior, sæpiùs animi motus, verbo incorporeum fermè aliquid, aut modificatio quædam accersit, & undè paroxysmus committitur: indicio est illorum indoles aut *temperamentum*, qui *spasmodicis* affectionibus obnoxii sunt, homines natura sua tenerioris texturæ, de quorum numero feminæ sunt, aut qui seriis nimium cogitationibus vel studiis tenerescunt, quos, ut chordis ad *unisonum* exquisitè tensis accidere suevit, afficit aut emovet motiuncula quævis; hinc in utrisque undulationum mutationes & inversiones *oscillationum*, à quibus *spasmi*, corrugationes & contractiunculæ, in quibus consistunt *hysterici & spasmodici* morbi? Sub ejusmodi nervicearum partium, quæ siccissimæ sunt, conamenuè expectare convenit contendentis naturæ in humorem quem exterminare niteretur? efflatum quid expectabis, quem, Hippocrate monente, *sternutatio* producet; in aliis succedent *ructus, flatus, borborygmi*, quibus *hysterica & hypochondriaci* conflictari solent, & unde levari consueverunt. Consentit medendi ratio, quæ ab *anodynorum*, demulcentium & *narcoticorum*, usu felix est, infelix autem *purgantium* usurpatione.

Urgent inter medendum quasdam occurrere, febres dicas an febriles pulsuum habitudines, quæ nec *hectica*, nec *colliquativæ* sunt, continuæ tamen, quæque gravium morborum non rarò appendices sunt; sub his pulsus adest celer, frequens & *duriusculus*, noctium inquies, vigiliæ, sitis abest & linguæ ariditas, constat appetitus, coctiones perseverant, interim ægrotantes ejusmodi non revalescunt, ad *evexiam* non pervenientes & in statu neutro versantes; licet ex pulsus conditione constanti febrem adesse pronuntiares: at, amabo, qualem febrem, quæ si vel in annos plures abeat, nullum conatus dabit indicium, quo ad hanc vel illam propendeat evacuationem aut *apostasin*. Reverà comperta est *lenta* febris, aut *hectica*, quam fermè cum antedicta misceres, sed hæc *colliquativa* est, pulmonibus minitans, in sudores, sputamina, diarrhœas propendens, quæ nisus exterminantis signa sunt: igitur illam fortè pro lenta habendam voles? neque adversabimur, modo a *colliquativarum* numero illam arceas, proindeque recognoscas conatus omnis exsortem.

Inobservatæ febris fortè genus est, quæ tota in *tonica* partium evibratione *spasmodica*, aut *spasmodico* arteriarum *rythmo* consistit, quem alit imbibitus stimulus, irritatio, fremitus a prægressis febris succussionibus superstes; *solidorum* anxietudo, instabilitas aut inconstantia est, a sua cum *fluidis* inæquali fultura veniens aut a perditis *fluidorum* premendorum cum *solidis* prementibus *contractuum*, *resistentiarum & distantiarum* commensu & proportionibus, undè malè fultæ, *spasmo*que tensæ arteriæ in se celeriùs reflectuntur, seque motando fremunt. Hujus *ætiologiæ* veritatem promit curandi ratio, quæ iltiusmodi febri medetur; hanc exasperant *cathartica*, *amara* lædunt, *diluentia*, *nitrata & absorbentia* juvant, modò fatua fuerint, non *salina*, non *acria*, quibus addes *anodyna*, *fotus*, *balnea*; sed hinc aberit *cortex peruvianus* febrium ille *Herculeus* aut strenuus debellator, à quo hæc febris novas acquirit vires; quæ tamen monita omnia cassa erunt, omissa corporis & animi quiete; adeò quiete tractari amat ejusmodi febris! Interim sub assiduo illius labore, arteriarum conatus mille tentari crederes, quibus in quandam materiem excernendam eluctarentur; nitendo tamen jugiter, enituntur nihil, *critici* enim nihil aut *judicatorii* observatum usquam est, quo expedire se sueverit hic morbus; irritus ergo, ecce inquient, & impotens febrilis conatus? irritus quidem si materiem spectes, utilis si ordinem; ordinis autem est, non solùm ut absolvat naturæ debitas *fluidorum* evacuationes, sed & ut tueatur nativi *solidorum* motus regulas & leges, sicque servet *solidorum* cum *fluidis* amicabile commercium; porrò ab hoc concentu recessus & abalienatio est isthæc febrilis inquies, quæ proindè nihil aliud est,

quam

quam ad quietem conatus. *Spasmodica* enim affectio est, sub qua partium *elastica* vis suum ultrà *tonum* extensa agitatur: at ut suam ad quietem regredi contendit nimiùm dilatatus *elater*, sic suum ad *tonum* redire nititur *spasmodicè* tensa *arteriarum elasticitas*; hicque conatus erit, illius quam hic tractamus *spasmodicæ* febris. Ut ergò nulla febris est quæ sit conatus expers, morbusquè nullus qui suam non habeat febrem, nullus quoque erit morbus qui, aut sub quo non sit aliquis proprius conatus autem ad evacuationem modò, modò ordinem, sed semper ad æquilibrium, a quo totius animalis œconomiæ concentus, felicitas functionum, ipsa sanitas.

CAPUT V.

Quæ notio sit, aut idea morbi.

CORPORIS œconomiæ ordinatio sanitas est, illius inordinatio morbus; pendet enim in harmoniæ genus a rerum proprio situ non tantùm, justaque positura, sed & a propriis temporum, mensuræ & quantitatum circumstantiis, juxtà quas ad illam harmoniam requiritur, ut res illius suis simul quæque locis, mensura, quantitate, & temporibus disponantur, ex quibus si vel unum defuerit, *ametria* succedet, aut disturbatio. Nihilominus tamen, ut sui juris aut arbitratùs non est corpus humanum, suis viribus aut potentiis obnoxium, minùs quam Creatoris voluntatibus aut consiliis; quaslibet patiatur turbas, quovis agatur tumultu ordini subjacet semper, Creatoris mancipatum legibus; conditus ut homo fuerat non periturus, vitæ perennis in se femina condit, adeò ut mediis in morbis aut inter mortis discrimina ordinetur ad vitam; tanta vis mechanismi est corporis humani! tam multis artibus, industria aut sapientia tanta elaborati, ut quantumvis ille fragilis & caducarius, ut pote cum materialis & temporaneus sit, ad durationem potius quam ad casum comparatus videretur. Si innumeri pateant vitæ exitus, tam multi se dant regressus; tam crebra in corpore videas molimina vitæ, tam frequentia motuum conamina, creatione indita partibus! quæ luctando, mortem ipsam (ni heu! interceſſisset primi mortalis culpa) eluctarentur. Indè fit, ut dùm ægrotando gravius corpus humanum, a vita longius removeri videtur, mille modis ad vitam tendat, illarum Creatoris legum vi, qua ad præstitutum sibi motum & motus terminum undequaque urgetur. Itaque, quo tempore ab ordinatione recedunt corporis œconomiæ res, eo ipso in ordinem regredi contendunt; in eoque posita est notio morbi aut illius idea naturalis, aliud enim nihil est, quam inordinatarum corporis œconomiæ rerum ad ordinem conatus.

Enimverò quibuslibet titulis aut nominibus designetur morbus, ab æquabili sanguinis circuitu recessus est aut abalienatio, at sanguinis circuitus perennationis causa, tam multa congesta sunt motus organa, cumulatæ concentus & harmoniæ tot artes, totque non incertæ proportionum rationes, regulæ, leges, ut ad mortem necessariò magis non eat corpus, quam ad absolvendum indictum sibi à Creatore vitæ terminum, quò ut attingat, iis legibus donatum est, quibus morem gerere, vitam producere est; undè dubius hæres, an mirabere magis in certa vitalitatis munera, aut non incertæ mortalitatis argumenta. Neque tibi hæc erunt elevata verba, quæ obvii corporis mechanismi mera sunt interpretamenta, dum enim morbo unus patet aditus, mille illi partes offerunt effugia. Ejusmodi est canalitia illarum fabricatio, ratione cujus retrocedenti aut à

circu-

Digitized by Google

circulari suo vortice deliranti succo hospitia, dices, parabuntur? sic quoque est, at ampliùs emissaria erunt, quæ à *stasi*, aut *stagnatione* viscera servabunt aut expedient; quod ne desit fecit Creator, ut tubuli sint aut vasa singulæ partium *fibrillæ*, tùm ut vasorum singula vi imbuerentur aut instruerentur virtute pressoria, *systaltica* aut *oscillatoria*, qua indigenas succos pellerent, & expellerent peregrinos. *Elater* est universalis, *solidis* omnibus insitus, cujus Creatoris digito, duraturusque in tempus ab illo præfinitum; cui ut sufficerent, dum energiæ demensum iis affixit quo subjecta *fluida* moverent, id obsequii *fluidis* injunxit quo illicò *solidis* obtempe.arent. Energiæ *solidorum* nomine intelliges texturæ modum, situs rationem, posituræ genus; vasorum, elicum, emissariorum & secretoriorum inflexus, devexitates, curvamina, directuras; diametrorum, capacitatum, oscillorum mensuras, rationes, magnitudinem, proportiones; quibus si addideris motoris impetus, mobilium moles, motuum velocitates, insuper horum omnium symmetriam, commensum & harmoniam, robur immensum undequaque emergere videbis, undè *tonicæ* partium *conamina*, quæ non tantùm vitæ tuendæ, sed & quæ sanitati tuendæ, arcendisque morbis præficiuntur.

Procul hinc igitur insanum mala sanæ medicinæ dogma, opinantis morbum abnorme quid esse, confusum & inconditum, nam suæ quoque sunt morborum regulæ & leges, undè illorum periodi, tempora, *crises*, quæ nativi corporis *mechanismi* opera sunt, ab illa vi legum emanantia, quæ sub morbis violantur, non pessundantur. Itaque vis illa quæ in sanis ad sanitatem conatus est, sub morbis conatus erit ad curationem, utrobique pressus & *elater*, qui in illis amicos fovet & regit succos, qui in his abigit hostiles, sed per easdem vias, juxtà leges easdem, pressus nempe, tritus & circuitus, quibus assueta sub sanitate natura insistit sub morbis.

Hinc revelabuntur *coctionum humorum* arcanæ rationes, quæ nisus sunt in succos, quos natura ducit ad idonea *secretoria*, quæ vergentiæ erunt, juxtà quas illi duci amant, ni coctionum nominibus veniant circuitus sanguinis devergentiarum reductiones, tritus scilicet & oscillationum labores in revocandis suum ad orbem evagantibus succis. Hinc in propatulum causa venit propter quam serius modò, modo ociùs *coctiones* in morbis absolvantur, adeò ut in *acutis* ad dies aut septimanas aliquot, in *chronicis* ad menses amosvè protelentur; id enim facient locorum distantiæ, in quos se immerserint deviantes succi, quæ prout plùs minùs diffitæ fuerint, facilius aut difficilius redux erit sanguis, tardiusque aut diligentiùs revocabuntur morantes succi.

Sed ut in apertum veniat, magis totius hujus doctrinæ summa, meminisse juvabit omnem *solidorum* cum *fluidis* luctam, qua stat sanitas, pressionem esse universalem, qua dum terendo elaborantur succi, sua versus *secretoria*, juxtaque suas directiones urgentur; at tantane dexteritate putaveris aut rectitudine, ut nusquam cespitent aut evagentur? certè vix constantiæ tantùm cadit in humanum corpus, ut labile, caducum & fragile est, tam multis aliundè erroribus & injuriis undique patens; reipsa, vix ex hominibus unum habes ex omni parte sanum, in quo titubantis circuitus sanguinis ab evagantibus succorum aliquorum asperginibus notacula observare non liceat; unde tam crebra & familiaria incommoda, quibus hominum afflictatur pars maxima, quæque si inopportunè cessant aut sanantur, lethales aut graves inducunt affectus. Hac de causa invenias familias integras, aut ex familiis hominès plures, domesticâ quâdam aut hæreditariâ lue inquinatos, *arthritides* erunt in aliis, *rheumatismi*, *herpes*, *erysipelas*, *hæmorrhoides*, *hemicraniæ*; in aliis, *diarrhœæ*, *sudores*, *hæmorrhagiæ*, *albi fluores*, gravia quidem incommoda,

Digitized by Google

moda, aut difficillimæ ægritudines, tollerandæ tamen ut plurimum, non sanandæ penitùs; de *hæmorrhoidibus* monente *Hippocrate*, non sic eas esse secandas, ut penitùs abscissæ deleantur, quin potiùs harum unam superstitem fieri oportere. Talia sunt incommoda quæ ætati consistenti & juvenili familiaria esse consueverunt; at alia quoque sunt aliis ætatibus propria, quæ huc spectare possunt, cujus soetis sunt in infantibus *aphthæ*, *achores*, *favi*, *aurium humiditates*, *vomitus*, *diarrhœæ*; in senibus vero, *pruritus cutis*, *scabies*, *catarrhi*, necessarii fermè ætatibus illis affectus, qui cautione summa sanandi sunt, ne quod usu frequens est, extincti, ut videtur, ubi primam fixerant sedem, alibi, alioque sub vultu regerminent aut reviviscant periculosiùs.

Ex his affectibus multi sunt quibuscum consistit sanitas; interim ut depurgantis se sanguinis aut egurgitantis naturæ signa sunt, vix inveniet fidem, quantùm venturis indè morbis contribuere soleant, cum eos præposterè sanari, aut vanescere contingit; quod adeò verum est, ut si ab ægrotante scisciari curet medicus, numnè evacuationi aut ægritudini alicui quæ cessaverit, fuerit olim obnoxius, auditus ab eo sit cessare aliquam aut evacuationem aut affectionem, qua olim tenabatur, *arthritis* fuerit, *erysipelas*, *herpes*, *hæmorrhois*, vel *hæmorrhagia* genus aliud, a quibus liberum esse penitùs, vix alicui tutum est; ratione pari, qua tot ægritudinum generibus obnoxiæ feminæ fiunt quæ *mensibus* fuerint defectæ. Reipsa, quidquid obtrudi vulgò soleat, ut discerniculum inveniat, ratione cujus *mensibus* obnoxiæ esse debeant feminæ, dum viris tale nihil ferendum veniat, id omne ficulneis argumentis fultum videbitur, attendenti non densiori vasorum numero donari feminas quam viros, neque præ his illas majori turgere sanguinis copia, hujus enim malè deducta causa est ab otio illarum aut vitæ desidia, quandoquidem mulieres rusticanæ omnes, tùm cæteræ laboriosissimis operibus vacantes, quæ feminarum complectuntur numerosissimam partem, *mensium* evacuationi subjectæ tamen sunt. Sexus ergò an conditionis hominis necessitas sit ejusmodi excretio, ambignum erit; tam sexui utrique solitum est aliundè vacuari, aut sanguinis superfluo levari! cui sæpè satis erit exudans mador *herpeticus* aut humor, vi eadem præservans a morbis, qua oris & labiorum pustulæ, gravissimas febres derepentè judicare videntur aut solvere. Naturæ sapientia aut industria est, qua hominum vitæ & sanitati provisum voluit, ne videlicet quæ ad *transpirationem* eunti sanguini impedimento fuisset incongrua aut superefluens portio, *stases*, infarctus, & obstructiones ingenerasset, si his caruisset effugiis. Porrò de *mensirua purgatione* res palam est, *una & eadem*, ut ajunt, *fidelia* duplex officium absolvi voluit compendio studens natura, faciendo ut eadem evacuatione & levandæ nimiæ sanguinis moli & generationi adjuvandæ uterus serviret. Indè se prodit qui sub *sanitate* pergit assiduus labor, eò primum & directò tendens, ut immensè comminutus sanguis, suisque omnibus defunctus *secretionibus*, ad *transpirationem*, quæ optata meta est perveniat, tum & hæc subsidiaria ejus intentio & cura est, ut si quæ sit inconcinna aut inutilis illi portio, inter eundum hìc illìc eructet aut eructare contendat. Hic intueris conamina *tonica*, seu singularum corporis partium conatus naturales & assiduos in sanguinem quem tractant, terunt & elaborant indesinenter, ut levis, liber & æquabilis ambulet & circumferatur: quod ut illi succedat feliciter, continuo nititur ut ambulando & inutilia emoliatur, (undè plusquam uniusmodi ægotationum esca, aut evacuationum materies) & faustum comminutionis assequendo gradum placidus expiret. Alterutro aut utroque scopo defraudatur? nititur in vetitum, multiplicandumque nisus, labores ingeminat, sanitatisque quieto labori succedit inquies & dolor, id est, morbus cujus ideam in his agnoscas, quæ nihil aliud monti objiciet

Digitized by Google

ciet quàm certaminis aut luctæ modum, quo hostile aliquid aut inimicum eluctandum suscipitur. Sed quis luctator sit, quæ lucta, quid illud hostile adhuc quæritur; luctatorem ex luctæ natura definies, hostile ex pugnæ exitu. Lucta est *fluida* inter & *solida*, quæ cum in motu posita sit, luctæ princeps dicetur, penès quem erit motus summa; hanc autem *fluidis* attribuere vetat *fluidorum* ratio, quæ labilia sunt lubrica & impatientia situs, talia proindè quæ motùs mancipia non domini videantur. Sub hoc conceptu, *solida* manet motus imperium, & ideò luctæ principatus. Ampliùs in *elatere* sita est *solidorum* vis, hæc itaquæ *syssaltica* erit, ictuum rythmo constans, quæ *oscillatio* est. Denique hostis indolem revelat morborum eventus, quo aut aliquid elimi natur, aut conquiescendo aliquid vanescit sensim & obliteratur. Unde si omnia hæc in unum contracta sint, morbum exponunt aut repræsentant, ut motum *solidorum oscillatorium*, qui rem vel evacuando amolitur aut amoliri nititur, vel obliterando vincit.

In quibus recognoscere est & consuetos naturæ, ritus, & solitam illius simplicitatem, proindeque vera conantis naturæ, sequè tuentis argumenta, sub morbis utendo iisdem intentionibus, instrumentis ac rationibus quibus ad sanitatem uti suevit. Reipsa, cujusvis tituli aut ordinis scrutando si meditabere morbos, quidquid in iis animadvertas, causa vel *symptoma* sit, id eò tendit maximè, ut evacuationes aliquæ fiant aut evacuationum conamina; prioris classis sunt *diarrhœæ*, *sudores*, *hæmorrhagiæ* (*symptomaticæ* aut *criticæ* fuerint) quibus natura se levat aut expedit: posterioris sunt *abscessus*, *apostasos*, *pustulæ*, *maculæ*, *bubones*; *judicatoria* sæpè non *judicantia*, abortitaquè naturæ conamina, quæ morborum solamina sunt, non absolutoria: quæ tamen omnia si abfuerint, aut ægrotanti pereundum brevi est, aut sensim quasi deflagrando malum conquiescet: quâ ratione aut arte intelliges naturam cum ipsâ naturâ conferendo, aut morbi motus cum sanitatis functionibus, aut animalis œconomiæ legibus. Harum princeps est, aut cæterarum absolutio, faciendæ per *transpirationem* vaporatio succorum; sed hæc eadem pergit sub morbis, juxtà quam *oscillationum* febrilium vi quassus, tritus, tenuatusvè sanguis, a *stasi* aut stagnatione fit liber; interim a *fluidorum* pondere, pressu & resistentiis soluta vasa, ut nativos redipiscuntur diametros, sic insitas repetunt *directiones*, quarum ductu suis ad viscerum *secretoria* dimissis succis, versus extrema pergit sanguis cutis spiramina, quæ cum tam multa sint, quàm quæ sunt innumera, in exiles adeò minuties secatur, dividitur, disjungiturvè, ut resoluta sui succi corpora, in spiritum vaporet aut fumum. Contrà verò si obstinatè rigescentibus vasorum fibris, strictiùs illorum capacitatibus adactus hæreat sanguis, circuitus fluento restitui impos, ut *secretionibus* omnibus non vincendos obices ponit (unde partium siccitas) harum & *transpirationis* sinu suo condendo *concentret* aut coercet materies, sicque sanguis infelici cumulo factus dives, eo, undè vita, pauperatur, succorum videlicet liquiditate; quâ de causâ spissescens magis cuneatur fortius, donec impeditus omninò circuitui sanguinis lethales injicit moras, unaque cum motu vitæ comprimit causas.

Nihilominùs tamen, quod alibi observari cœptum est, ex morbis plures sunt de *chronicorum* censu non tantùm, sed & de *acutorum* numero, in quibus vix animadvertere licet conatus umbram, adeò sub his omnia stupere videntur. Sic inter medendum observare datur malignas febres, quæ dum ea proferunt quæ pacis sunt, cæcos tamen celant tumultus, qui proximas ægroto intentant minas. Hoc certè in casu infensissimum aliquid & hostile subesse necesse est, in quod tamen niti nullatenus videtur natura, cujus functiones tam obscurè lædi videntur, ut sub *urinarum*, *pulsus* linguæ, &c. naturali vulto fucum faciant.

Digitized by Google

At ecce brevi se profert mentitæ pacis insidiosa fraus; in procinctu enim sunt *delirium*, *phrenitis*, *tendinum subsultus*, *purpureæ maculæ*, *vibices*, tot aperta *solidorum* simul & *fluidorum* nisus indicia; quæ si paulò serius in conspectum se dant, in causâ est altiùs insidens, & remotiùs morbi materies, simulque distantiores & profundiores partium fictus quas *spasmus* tenet, undè tardiùs fieri palam & regredi necessum est *oscillationes* morbidas.

Idem tibi veniet de *chronicis* judicium, sub quibus arcanæ *concretiones*, *glandulæ*, *tubercula* quæ viscera infestant, *artuum lassitudines*, vomendi cupidines aut nauseæ, evacuationum eclypses aut defectus, *tonicorum* conaminum, ecu naturæ laborum non obscura argumenta sunt.

Igitur ad morborum ingenia faciunt fomitum distantiæ, variique caracteres, quos fingunt *solidorum* quibus morbi insident naturæ, & *fluidorum* quæ stagnant indoles. Fomites dicito seu focos morborum, illa viscerum loca in quæ cadunt primi morborum insultus, quæ ut fuerint plùs minùs nervicea, plùsque aut minùs altè condita, ociùs aut serius quæ conceperunt mala manifestant; accedente *fluidorum* conditione, quæ si sanguinalia fuerint, cum emoveri sint faciliora, citiùs & manifestius lædi se significant; secus si *lymphatica*, quæ ut tardigrada sunt aut ad motum inertia, sua serius proferunt vitia, aut tardiora dant læsionum signa. Ad horum normam si quæfieris causas propter quas sub his aut illis morbis adminiculantem obscurius aut apertius videas naturam, eas revelabunt quæ hic delibantur ex partium textu & humorum indole deductæ rationes.

Insuper, conantis naturæ nisus ut intelligas melius, memineris non eò semper tendere illos ut manifesti aliquid edant aut manifestè excernant aliquid; quasi sub morbis, (quod medicinæ peccatum vulgare est) circà humoris alicujus quem morbidum vocitant, evacuationem molendam natura unicè occuparetur: frequentissimè secùs est, ut enim in inordinatione solâ non rarò consistit morbus, in ordine restituendo versetur sæpissimè medicina. Exemplo sit *hysterica passio* quam in famis aliundè mulieribus subitò creat odor, ira, mœror; his ex causis inductæ partibus *ataxiæ* sanguinis circuitum disturbant, hac illacque pulsi aufugere tentant succi, eò versus potissimum contendentes ubi minus resistentiæ sentiunt; sed majora erunt vasa, quæ cum diduci faciliora sint aut dilatari, remeantibus succis vasis paratio a aperiunt hospitia. De *nervorum lympha* idem erit, ut illius *undulationes* plus obicis inveniunt & spatii minus in extremis nervorum quam in illorum caudice, in pectore & cæteris supernis partibus exercebuntur *hysterici* insultus; at ut ut sit, innuunt sic evagantes humores unicam medentis curam, quâ suâ à fugâ revocentur, suisque cum locis, tum circuitibus restituantur.

Imò si contigerit, ut abreptis sic humoribus, horum aliquis sit qui *manifestæ* & ordinariæ secretioni naturâ suâ debitus, aliò evagetur, altera venit medentis cura, ne præcipitantiâ, temeritate aut inconsiderantia, *naturæ* mutet *directiones*, & consilia, attentando per *alvum* evocare, qui per *diaphoresin*, *urinas*, *sputa*, &c. eliminati fuerunt, aut ad partem cogere eos & determinare qui ad aliam affectant viam, ad *cutem*, verbi causa, qui ad *alvum*, ad *alvum* qui ad *uterum*, &c. ibant; sua sic naturæ jura servando, qua inconsulta, tam infesta cedunt quam infausta medentis facinora. Est interim, ubi medico audendum est, ut in consiliis ausum sit oportet, non in operibus, quodque sapientiæ est, usus fructus sit, non opus temeritatis. His conditionibus, suâ ab orbitâ evagantibus succis, a suisque *secretoriis* depulsis, calles alios & exceptoria alia sufficiet medicus, sed ad debitas, quod *Hippocratis* medentium sapientissimi monitum est, *vergentias* illos derivando. Has edocebunt locorum, quò fe-

run-

Digitized by Google

runtur dejecti humores, *enolimata* & devexitates, inflexus & posituræ, tum viarum facilitates, *secernendorum & secretoriorum* rationes, habitudines & naturæ, quæ omnia peregrinantes succos invitabunt. Documento sit impedita *transpiratio*; hinc reflexi non numerabiles succi viscera mergunt & cumulant vasa; hoc in casu prius erit medentis consilium non incompertis artibus ad cutem eos reducendi, quibus intereà elusis, si eò usque pertigerint, ut propriis relictis a tergo & oblitis *secretoriis*, publica versus abdominis *secretoria*, *stomachum* nempè, *renes* aut *alvum* se contulerint, his dextras dabit medicus, eosque *vergentes* illos ducet feliciter. Reipsa, congeneres succi sunt, aut *analogi*, tum qui per *transpirationem* amandantur, tum qui per intestina & renes excernuntur, de seroso laticis prosapia, qui sua sibi singula commodare possunt *secretoriis*. Ea de causa tam infeliçia eorum tentamina sunt qui *hæmorrhoidum & mensium* morbis medentes, sanguinales illorum succos ad alvum aut diaphoresin transferre audent, ut enim affinitatis aut similitudinis est nihil sanguinis inter & *lympha secretoria*, *miscent quadrata rotundis*, ineptos aut inconcinnos humores ad *secretoria* trudendo quæ illos abhorrent.

Itaque sub morbis exleges esse succos opinari, errori litare est; ordinis enim legibus tam obnoxia corporis œconomia, ut vel suis in erroribus ordinetur; ut enim non sic labefactantur functiones, ut omnes insimul violentur partium rationes & concentus, quantumlibet alicubi vitiata videatur harmonia, integra alibi supereſt; sed hic vigent adhuc naturæ leges, quæ regredientes ad se humores aut ad illorum remittunt sedes, aut intra se admittentes, suarum vi motus legum elaborant, viarum suarum *directionibus* regunt, tritusque & collisionum rationibus suum ad ingenium mutant, conficiunt, cicurant, verbo, suis subjiciunt legibus, directionibus mancipant, pronitatibus & posituris.

Ut ergò suæ sunt *reflexionum & refractionum* regulæ, variantes pro missilis impulsu, impetu, distantiis, illapsu, quibus ad *perpendiculum* propius accedit aut longius, huc quoque faciente *mediorum* ceu interjacentium objectorum conditione; similiter repulsorum a suis sedibus succorum ordinata sunt itinera, tempora, spatia, quæ tardius aut celerius illi emetiuntur, pro vario partium ad quas repelluntur *tono elatere*, repulsu, quarum vi & modulo triti tractativè repulsi succi brevius aut longius circulant, temporius aut tardius elaborantur, mitificantur, coquuntur. Hinc morbi spatiorum, temporumvè ordo regularis aut ordinata series, adeò ut solita sint *symptomata* a quibus inchoant morbi, ordinaria undè crescunt, in quibus consistunt, in quæ desinunt. In his omnibus fita est fida morborum historia, sic ut iisdem stipati symptomatis, sub eadem specie & vultu nobis se monstrent, ad quorum effigiem eos delinearunt medicinæ patres. Hinc *crisium* constantia cura tanta & fide illorum scriptis configurata, nusquam non commendata; imò commendabilis adhuc, ni cœpta naturæ inturbare, ejusque prætervertere fines sæculi nostri audentia fuisset aut ambitio. Inde dedecori artis & ægrorum damno periit medenti sagacitas augurandi *crises*, earumque *indices* dies definiendi; at insuper duraret adhuc, *parium & imparium* dierum observandorum doctrina Divino seni familiaris, atque comperta; si missis naturæ conaminibus, aut *conicis* moliminibus oblitis, legum naturæ loco, insana *systematum* dogmata supplere non attentassent: at sua manet naturæ motus constantia, quos despicere potest superbæ mentis temeritas, obscurare non potest: æternæ sunt leges, a Creatore justæ non solùm, at etiam partium *proportionibus*, posituris & rationibus affixæ, tandiù durabiles, quandiù durabit partium ordo, dispositio, *mechanismus*, quæ cum adhucdum perseverent, qualia primum condita sunt, sequitur easdem, quæ olim superstites esse motuum leges. Amplius, cum a mutatis partium *directio-*

nibus novis contingat tantum partes palam est, non corrumpi, proindeque superesse illis vim & *tendentiam* ad se redeundi, eodem sensu, quo coactus *elater* aut compressus laxari nititur: undè liquet, tam esse verum etiamnum perseverare naturæ conamina, quàm verum est adhuc durare motuum leges. Ad has medicina resipiscens observando discet, ut dantur animalis œconomiæ ritus & regulæ, sic suas esse morborum leges, quæ ut illic ita quoque hic conamina sunt, in quibus consistet non inutilis idea morbi. Enimverò annè utilior conceptus, quàm qui genuinas causarum illius notiones aperit? sed ejusmodi est idea morbi ex *tonicis* conaminibus deducta, quæ legitimam retegit tum morbidarum sedem, tum ingenium; sedem quam *solida* præbent; ingenium quod prodit conaminis ratio, quæ cum in vi quadam consistat, vividum aut actuosum quid esse morbi causam edoceret; unde intelligere datur quàm longè absint ab ea infirmitatis, imbecillitatis, frigiditatis, crassaminis & humorum notiones, quas morbis tam sæpè attribuunt, quasi ab infirmatis aut fatiscentibus aut debilitatis partium vel naturæ viribus fierent morbi, quorum secùs haberi originem intelliget animalis œconomiæ rerum non ignarus, quarum in sanis noviſſe rationes, in ægrotantibus illarum errores & vita rescire est. In illis mollis *systaltica* virtutis aut *undulantium* tacitè *oscillationum* motio est ordinata, mitis, constans, regularis, verbo, modulationum *eurythmia*, in his *spasmodica systaltica* vis evibrationum hinc illinc arietantium impetus est aut stimulatio citata, tumultuaria, incondita, præceps, verbo, dissonantia motuum, *ametria* tandem *arythmia*; adeo ut eo hinc dempto quod nimium & inordinatum est, superstes tibi fuerit vis illa naturalis, undè sanitas. Hinc exurgit illa veritas medentis animo nunquam excutienda, eandem in radice vim illam esse, tum quæ sub sanitate *functiones* tuetur & servat, tum quæ sub morbis eas restituit & emendat *symptomata*; quandoquidem aliud nihil *symptomata* sint, quam errata *functionum* aut vitia. At verò si veritatis notaculum & caracter sit simplicitas, profectò quam vera erit quæ hæc exponitur medicina! quæ in unico principio semel & simul ostendit sanitatis & morbi causas, vivendi & sanandi rationes.

CAPUT VI.

Origines morborum & occasiones.

FECIT præjudicata de humoribus opinio, ut inter medicinalis doctrinæ puncta relatum fuerit, jussumque apud medicos aut acceptum, ibi morbidum accreviſſe humorem ubi fuerit morbus, quem proindè *entis novi* nomine designatum inveniens; at secùs iis penès quos corporis rerum accuratior scientia facta est, qui bene conscii, *entis* nihil habere sanitatem, quam corporis *modificationem* esse compererunt, sub qua ordinatæ sunt illius functiones, vice versa de morbo quoque didicerunt nihil aliud esse quam corporis affectionem, sub qua inordinatæ sunt illius functiones: modus ergò est morbus, non *ens*; sed ut ad non eductionem non requiritur causa materialis quæ in effectum suum rei aliquid influere suevit, *non entis* causa erit occasio, rerum nempè, locorum, temporumvè casus, concursus, objectus, quibus datis altera venit rebus series, ordo novus, dispositus alter; hanc ob rationem in exponendis hic aut indagandis morborum originibus, earum quæremus occasiones, non dabimus causas. Et revera, sub idea morbi contineri motus alicujus augmentum, statutum modò est, undè sequitur easdem quæ motuum morborum esse origines,

cum

Digitized by Google

cum motus *communicationes* sint morbi; motuum autem origines sunt corporum occasione facti corporum allisus, affrictus & impulsus, motus edunt multiplices: similiter rerum fiunt occursus cum corporis *fluidis & solidis* partibus quorum occasione allisus & affrictus facti, naturales motus augent mutantque & multiformes dant morbos, *fluidis & solidis* modos inducendos alios ab iis quibuscum nata sunt: at motuum modi quibuscum nata sunt *systaltici* sunt & *oscillatorii*; *oscillationum* ergo, proindequè *elateris* geminatio erit & immutatio morbus; undè morborum origines ei inveniisse erit, cui corporis partium *elateris* augendi pervertendique rationes, modos & occasiones reperire concessum erit. At quàm in lubrico est *elateris* illius status! qui *æquilibrii* status est a *momento* pendens, quod accedens decedensvè omnem illam perdet æquabilitatem; in proclivi autem est accessio istiusmodi, aut decessio; quantùm enim difficile est *elaterem* emoveri, dum in otio vel quiete sua est, tantum emoveri facile est aut tendi ulteriùs illi, qui tendi jam cœpit & moveri non solùm, verùm & qui jugi agitatur motu, quæ *elateris* partium corporis conditio est, adulti potissimùm, in quo cum fibræ mensuram suam attigerunt simul & habent perfectam *oscillandi* vim, eo ipso illarum singulæ suum adeptæ *tonum*, *oscillatorio* motui pares evadunt & æquilibritati; simul instabilitati dices, quandoquidem quò magis æquamenti particeps res est, eò facilius ad inæqualitatem propendet, talique æquilibritatis motui occasiuncula quælibet offendiculo est. Inde augueraberis & deduces mille morborum occasiones, totuplices nempè quotuplicia sunt corpori circumjacentia, amplius quot illius vasis, visceribus, medullis condita sunt; his enim inimicantur etiam domestici illorum succi aut tumultuaria indole aut seditiosa. Huic cautum fuit locorum angustiis, quibus pressim coerciti suis tubulis succi a motu arcentur; adde sanguinem *organicum* quid esse, tantùm artis inter rubram illius & albam partem intercedere vides! tantùmque animadvertis in sanguinis fibrâ mechanismum! posthac fidemnè invenis tanta cum ordinatione convenire turbas aut tumultus? mancipatum sapit meliùs ejusmodi coactus aut incluso, & rèverâ, quidquid motus obtinent succi, precariò tenent a *solidis* undè venit quidquid habent culpæ; ut enim nutu *solidarum* & arbitratu *fluida* reguntur, eorumdem aguntur turbis, ut potè quorum errata luunt, in se recipiunt pecamina. Eà de causâ quæcunque se dant morborum occasiones, *solidis* invident, quæ lacessita primùm famulantia sibi *fluida*, in pugnæ partem trahunt, coguntque belligerare.

Hoc ut palam fiat, memineris morbum esse motus genus, cum genus conaminis sit morbus, undè ibi morbi sedem poni convenit, ubi est motus sedes; ut ab eo ortum morbi repetas, a quo ducis motus originem. Igitur eas omnes ob causas ratione quarum motus principium esse *solida* hactenus statutum est, has ob easdem a *solidis* oriri morbos consequitur. Sed hùc quoque facit *solidorum* positus & ingenium, positus quidem, *fluidorum*, namque involucra ubique sunt, insultibus ergò & injuriis primùm objecta; ingenium autem, tantâ enim aliunde teneritudine nata sunt, ut ad hostilis autæ levioribus occursum contremiscant; nunquid non enim tremoris species est à parte læsâ *undulando* remeans *oscillatio*? quibus si addas non numerabiles nervorum ramos, nec numeranda magis eorum nexus & commercia cùm omnibus *solidis* corporis partibus quæ nervis insternuntur, corporantur, animantur, intelliges *solida* esse simul & primas si insultum spectes, & unicas si *energiam*, morborum origines. Itaque undelibet prodeant occasiones morborum, *solida* sunt, quæ invaduntur primùm, ut pote cùm ea sint quæ adversùs id omne quod inimicum sibi aut hostile est primùm insurgunt; undè occasio morbi id omne erit quod *solidis* adversabitur, origo verò conamen *tonicum* quo *solida* insurgunt in hostem. At verò

Digitized by Google

rò *solidis* quod adversatur, id omne est quod illorum motui impedimento est, obici aut stimulo, cumque *systalticus* sit aut pressorius *solidorum* motus, illi adversarium erit quod pressioni illorum erit impedimento; porrò ab illa pressione veniunt, servanturque nativi vasorum *diametri* aut nativæ capacitates, igitur in immutatis vasorum *diametris* aut capacitatibus imminutis petenda erit morborum originum pars maxima. Revera hinc tardato *fluidorum* motu, quæ strictiores factos canales permeant difficiliùs, pressioni illorum aut *systoli* fit resistentia, in quam nitendo vasorum *elater* iterat ictus & *oscillationes* frequentat; illinc a vasorum impedimento refluentes qui ad solitas sibi vias appellebant succi, aliò suos dirigunt passus, hinc sanguinis circuituum mutatæ directiones, à quibus corporis malorum origines, tam multiplicium sympotamum densa caterva. Posthac causarum morborum nominibus venient, non vitiosi aut degeneres multiplices succi, sed succorum degeneres aut vitiosi situs multiplices, sub quibus corrupti minùs quam disconvenientes humores facti, a strictioribus vasorum diametris respuuntur, his autem occasionibus. Intùs creata cumulati sanguinis quantitas, solitis vasorum quæ circulando permeanda habet diametris majorem intrudendo molem, obicem ponit, tunc oppletæ nimis vasorum capacitates, horum systoli impedimento sunt, hujusque occasione repetiti ingurgitatarum partium nisus, aut exasperata *tonica* conamina in hærentes succos irata insurgunt; hinc a *plethora* morbi, qui tam multi sunt, ut pote cum tam frequentes sint qui ab alicubi facta sanguinis *stasi* enasci solent: aut extrinsecùs adveniens aliquid inimicum (qualis erit frigidioris, siccioris aut aliter intemperati aeris sensus) quod cutem denset aut exasperet, illicò oscillorum aut spiraminum, quibus tam crebrò cutis foratur; occluduntur exitus, quod in confesso est; insuper illius quæ per *transpirationem* diffluenda erat materiæ retrocessio fit, quod adhuc conceditur; at exinde emergit futuri occasio morbi, vasorum enim quæ indè fit astrictio luctam inchoat, qua stimulata *solida* in *fluida* nitantur, ut quas retrocedendo *fluida* conceperunt *stases*, terendo & oscillando crebriùs *solida* eluctentur. Intereà, utrobique videas occasiones morborum & origines poni in violatis *solidorum & fluidorum* mutuis rationibus & posituris, id est, in perdito utrorumque æquilibrio. Annè enascente quodam morbido succo, aut facta entis novi accessione? imò verò inducta solùm modificatione nova aut facta tantum partium habitudinis mutatione, qua pereunte *solida* inter & *fluida* æquabili ordinatione, invertitur in *solidis* organica vis, in *fluidis*que cessant motuum obsequia, quod universam pessundari est corporis œconomiam: ut ut sit quidquid virtutis aut energiæ est in occasionibus morborum aut originibus, id omne ad *solida* pertinet, unde manat tota *tonicorum* conaminum vis, in qua una consistit morbi notio, fluida manente tantùm obsequio, quo *solidorum* potentiis obsecundent.

Alia datur, heu frequens nimium! morborum occasio, quæ ex animi ægritudinibus aut *pathematis* eruitur; quæ cum ad spirituum *ataxias*, ut loqui amabant, spectet, originum morborum rationes aut naturam revelant; hinc enim liquet quantæ sint efficientiæ nervi in producendis morbis, qui cum maxima ex parte ab animi *pathematis* oriantur, palam sit nervorum culpa committi morborum maximam partem; atqui in nervis *solida* consistunt, in *solidis* ergò ponì morborum origines adhuc consequentia. Illud *melancholicum* est, quod difficilioribus morbis subesse observavit *divinus senex*, cæcus, in est, *spasmus*, qui latenter stringendo viscerum, horumque *secretoriorum* fibras aut nervos, vasorum *diametros* cogit, secretionum *directiones* invertit, succorumque ingenia mutat, undè *melancholicorum*, *chronicorum morborum* & omnium qui *Achillei* vocantur, difficultates, tædia, morositates, quibus abblanditi tutius sæpè est aut

sapien-

Digitized by Google

ſapientius, quam obſiſtere, ut pote cum domari reſpuant, ament demulceri. Porrò rationem qua in nervos aut *ſolida* agunt *animi pathemata* aperit illa ſui diſplicentia, in qua verſatur animus mœrens. Mœror enim, qui in exemplum veniet, animæ ſtatus aut conditio eſt, ſub qua ſtringentes ſe *nerveæ* corporis fibræ, & ad infenſæ rei ſenſum horreſcentes; ab *oſcillationum* ſerie nativa aut ordine ſolito declinant; hac de cauſa animam habebis vigilem veluti corporis cuſtodem, nutibus cujus de rerum circumambientium ſtatu admonetur; tergeminus enim in homine conſenſus eſt, corporis nimirum, animæ & externarum rerum; Creatoris legum vi inſtitutus, quæ proportionum & convenientiarum virtus eſt, qua ſtante durantevè lætus ac ſibi placens animus, quem ex externis rebus percipit conſenſum tranſmittit ad corpus, perceptionum communionis & ſenſationum lege, qua poſito mentis in externis rebus ſibi complacentis aſſenſu, nihil diffidens corpus in ſe conquieſcit, partium ſuarum *toni*, oſcillationum & directionum tenax: ſecus erit, ſi ab ingratis rebus externis, quales ſunt injucundæ, triſtes aut nocituræ, moleſtè afficiatur animus, corpus enim ex animi offenſa ſentiens hunc inter & externas res natas eſſe repugnantias aut facta fuiſſet diſſidia, ideoque ruptum fœdus eſſe has inter & illum proportionum aut ordinis legum, ab ordine ipſummet diſcedit; in quantùm enim ab externis mutatur animæ reſpectus ad externas res, in tantùm violatur diſpoſitura corporis ad animam aut ordinatio; undè quæ ex tergemino concentu elabatur illius *eutonia* ruit aut labitur. Hinc *oſcillationum* vitia, directionum errata, *ſecretionum* peccamina, a labefactato nempe corporis & animæ rerum, rationum, reſpectuum & ordinationum æquamento: adeò æquilibrii leges, leges ſunt ſanitatis! Cæterum in nullo apertius quam in toto hoc animi ægritudinum negotio originum & occaſionum morborum rationes ſe produnt, illinc in rerum externarum moleſtiis, quæ ægritudinis animæ occaſioni ſunt, hinc in ægritudine animæ quæ nervorum oſcillationibus & directionibus oſcillationum occaſioni eſt erroris; ex hoc autem diſconveniente commenſuum reſponſu, diſſonans fit partium *tonus*, undè morborum origines, in nervis enim oſcillandi rythmus, in anima perceptiones, in utriuſque reſpectus mutantur; in quibus habes diſcolorum quæ melancholicos deformant morbos ſymptomatum rationes.

Ad hanc normam ſi expenderis morborum quorumlibet ortus & nativitates, nullum invenies quem commiſcerit ſuccus aliquis aſcititius, aut ex aliqua corruptela recens emerſus; quiſquis enim ille fuerit, tituli cujuſcunque coloris aut nominis, natura ſua laudabilis eſt, morbidus ideò factus, quia a patriis ſuis ſedibus exul, id eſt a propriis viſceribus aut *ſecretoriis* dejectus, quas a natura acceperat hujus vel illius *functionis* aut *ſecretionis* gratia exercendas energias, aliò tranſtulit aut ad alia viſcera, quæ cum alterius nata ſint uſus, inconcinna proinde ſunt, huicque adoptando ſucco inepta, qua ineptitudine extraneus, peregrinus, degener, morbiduſque ille evadit. Unde intelligere eſt noxium non eſſe illum ſuccum, quod hujus vel illius ſaporis ſit, quod hujus vel illius humoris, *bilis*, *pituitæ*, *ſeri* particeps ſit, at verò quod hunc vel illum ſaporem, illum vel hunc humorem aliò quam decebat tranſvexit. Rerum, locorum diſſimilitudines ſic oriuntur, quæ in eorum quæ ſecutura ſunt malorum, occaſiones evadunt, undè moleſtatæ partes in quas inſiliit humor extraneus, toto quo pollent elatere inſurgunt, annè ut humorem cicurent, coquant, aut foras eliminent? & hic fortè erit laboris earum fructus, ſed ut in omnibus ſimplex natura eſt, illius conſilium & finis proprius erit dejectos & delirantes a ſuis ſedibus ſuccos, ſuis ſingulos ſecretoriis reddendi, ſic ut quoſcumque moveat tumultus, niſus & conamina ſint, quibus evagantes humores ad ſua ſingulos *ſecretoria* cogat: porrò in his conaminibus animadvertere eſt morborum

rum originem, primum nempè morbidæ animalis œconomiæ punctum, undè ortum ducit, quod ipsissimum est momentum in quo tueri se suscipit natura.

At verò humoris nihilumnè erit, quod in morbi causam admittas? id enim suaderet isthæc potentiæ summa, quæ *solidis* in producendis morbis attribuitur. Quæstionem dirimit causæ nominis acceptio genuina aut non insincera notio, In morbi causam hùc venit illud unum, quod morbi effectivum est, illius nimirum conaminis author, quo expedire se natura nititur ab eo, quod functionum suarum integritati inimicatur; illud autem *elateris* labor aut opus est, *solidorum* ergò vi, energiæ aut effectioni proprium, ea tamen conditione, *solidorum* vim omnem exercendam venire in *fluida*, quibus suum in ordinem, locum, situm, directionemque redigendis allaborant. Ad *fluidorum crasin* restituendam spectare *solidorum* laborem suspicaretur medentium vulgus, at ut *crasi* suæ restitui *fluida* nequeunt, quandiù extrà proprios lares, ceu intra peregrina viscera hospitantur, *solidorum* cura prima erit redintegradi *fluida* intra nativa illorum exceptoria, de reduce *crasi* aliundè securorum, simul atque suis reddita erunt *secretoriis* aut officinis, ubi propriis & aptatis sibi *oscillationum* aut tritus energiis subjecta, dicatam sibi crasin recuperabunt aut ingenia.

Verùm quam parum efficiendo morbis *fluida* contribuunt, in iis edendis tam multum patiendo valent; licet enim in se non habeant, unde animalis œconomiæ motuum authores aut causæ sint, in promptu illis est, undè motibus illis offensæ sint; *fluidorum* enim gratia concinnantur *solida*, ac quorum rationes, respectus, mensuras, proportiones, habitudines texuntur, flectuntur, comparanturvè; duris adeò conditionibus aut eo legum imperio, ut si aliquandò delinquentia aut repugnantia sibi leviter *solida* offendant, turbis mille aut tumultibus occasioni sint; unde liquet, si motuum causæ remotissimæ *fluida* sunt & invalidæ, illorum ordinationis occasiones validissimas esse & proximas. Enimverò quantùm *solidis* obsequibilia *fluida* sint oportet, *fluidis* flexibilia tantùm esse *solida* necesse est; ut autem illa quæ ad *fluida* est *solidorum* ratio commensus est ultrà quem progredi his ægrè datur, ad libitum *fluidorum* pandi dilatarivè *solidis* non licebit; interim *fluidis* venit ea moles, pondus aut impetus, ad quorum rationes, modos aut mensuras fingere se aut accommodari nequeunt diametri vasorum, hincque *resistentiæ*, obices & repagula, quæ dum eluctari *solida* nituntur, morbidas mille molestias creant, quosque indè venturos morbos non faciunt, accersunt saltem. Aliundè ultrà fidem est, quot inter discrimina versari soleant *fluida*, sub quibus ut massæ plus, ita plus ponderis aut impetùs acquirere possunt, quorum omnium instar erunt *lymphæ* circuitus errata, undè densatur sanguis, impeditur, cogitur, solidaturvè in dies his de causis. Palam est, quam ampla manat succi *lymphatici* seges a ciborum ingluvie, qua mersus sanguinis in eum eluxuriatur succum, cui ut lentescere in proclivi est, sic massæ plurimùm & ponderis facere sibi suevit, maximè si subactus malè tritus aut inabsolutus tardigradus factus sit, aut si ex actuosioribus particulis conflatus *elateris* nimirùm contraxerit. At tamen aliundè scaturit adhuc *lymphæ* proventus uberior, undè major accrescit sanguini moles, & massæ illius gravitas major. Ordinarium *lymphæ* reconditorium habentur aut promptuarium commune corporis universi vasorum capillamenta, quorum oscillis dum assiduè ros exudat, quem lambunt *lymphaticæ venæ*, immensam in venas sanguinales exonerant aut revehunt *lymphaticis* laticis copiam; hinc sanguinis mulcedo, necessariumvè purpuratæ illius ceu rotatoriæ portionis pabulum, quandiù mutis & æquabilis fuerit circuitus *lymphæ* redux; secus, si fortiori

facto

facto partium *elatere*, vegetior evadat preſſus illarum, qui *lympham* reducem cogendo premendoque nimium, ſpiſſioris, gravioriſque ſucci copia ſanguinem cumulat; undè albicans & coriacea illa ſuperficies, qua plurimis ſub morbis denſe ſimul & durè veſtitum ſanguinem vides. Hinc remotæ ſanguinis & tardiores, in quas nitendo vaſorum *elater* aut *tonica* partium molimina *oſcillationes* edunt crebriores quidem ſed impotentiores, multùm enim nitendo enituntur nihil, aut parum adeò, ut inexpedita vaſa cumulataque ſuccis, *ſtaſi, ſtagnationibus*, infarctui, inflammationi & *apoſtaſibus* mille ſuppeditent materies infauſtaſque trahant morborum reliquias. Tertia datur intra vaſa *lymphatici* laticis ſcaturigo, ubi videlicet ordinario licet & neceſſario chyli commeatu redintegrata ſanguinis moles, illo abripitur circulationis impetu, ut illam portionis albæ partem auferendo ſecum, quam ſurgere debuiſſent laterales *arteriæ lymphaticæ*, in ſe condat totam, & in unis ſanguinalibus arteriis cozervatam retineat; ſucci præterlapſus eſt a conſtrictis præter morem *lymphaticarum arteriarum diametris* factus, qui *ſpaſmodicè* affecti a ſuo cum præterfluente ſucco commenſu receſſerunt: adeò tamen ut quamvis arctatæ quoque ſint vaſorum ſanguinalium capacitates, quod his ſupererit ſpatium longè majus fuerit, eo quo donari ſueverunt *lymphaticæ arteriæ*, undè id omne quod hæ reſpuerint facilè admittere queant ſanguinales. Sed hic quoque proportionum aut æquilibritatis vitium habes, quo peſſumdatis cum ſanguinalibus *lymphaticarum arteriarum* rationibus, in ſuccorum diſtributionibus error fit & confuſio, id committente mali *ſpaſmodico* illarum ſtimulo, quo percita *ſyſtole* ſanguineæ molis curſum ſic accelerat in vaſis majoribus, ut minora quæ lateralia ſunt ſuo præterfluentium ſuccorum demenſo defraudet.

Hinc depurgandi ſanguinis defectus, tritum illud ore omnium ſanguinis vitium, quod obtrudunt omnes, quod autem interpretari paucis datum eſt, tam longè a mentibus abeſt impurati ſanguinis notio legitima. Corruptelas mille imaginantur, quibus ſordidari vaſa prætendunt, dum ſanguinem conſpurcari eſt indebitis aut non pertinentibus ſuccis, qui nempè alio pertinebant, illum cumulari. Humorum enim ſuis è locis depulſio, corporis immundities eſt, ut pote cujus inordinatione nitor eſt, in ejuſmodi nempe diſpoſitura, qua qui ad *ſecretionem* ad *ſecretionem*, qui ad *excretionem* ad *excretionem* abeant humores, ſua quique ad *ſecretoria*, impetu proprio & juxtà proprias *directiones*: quæ omnia ſi ſerventur, ſua cuique ſucco ſimul *craſi* alitur, ſanguiniſque univerſæ moli ſua aſſeritur ſors, conditura ſua, ſua compages; ſecus *miſcebuntur quadrata rotundis*, id eſt, diſparatorum mixtio fiet aut compactura, rerum quæ revera nec adverſariæ ſunt nec improbæ, ſed quæ inopportunæ ſunt, ut perperam aſſociatæ, *quadratorum* inſtar, quæ ut ut concinnitati rerum ſerviunt, ſi ſuis aptantur locis & parilibus ſibi adunantur, earumdem rerum deformitati erunt, ſi diſparilibus apponantur. At quam portentoſa diſparilitas erit ſuccorum qui cum diſſociationi nati erant, & ad diverſa loca deſtinati, in unum confluunt, in quantum enim boni fuerint illi ſingulares ſucci, ſi ſuas ſinguli ſtationes ſervaverint, in tantùm fient improbi, ſi ſua miſcentes inter ſe officia mutuò ſibi incommodent. Quod enim evenit iis rebus quæ limpidæ factæ ſint, quas obnubilat quidquid extranei iis admiſcetur, etiamſi gemmis & auro extraneum illud foret æſtimabilius, ſimiliter ſanguinem fœdat quidquid *homocomitiæ* illius adverſatur, ceu partium illius parilitati, qua ſibi pondere, numero & menſura in quibus natæ ſunt conſentientes, in unum ergà *ſolidas* partes obſequium conſpirant, ut hæreudo nullibi aut arietando circulationis æquamento nullam objiciant offenſam.

Juxtà hujus conceptus vim ſanguinis ſpurcities eſt ſuccorum illius contur-

Digitized by Google

batio, ab admixtis succis aut intra vasa compressis, aut à partibus quibus destinabantur in vasa refluentibus : igitur appellens chylus intra vasa distribui cessset, pingui succo cumulabitur sanguis non tantùm, insuper succorum reliquiis, quæ universali sanguinis circulatione peracta per cutis peripheriam abundè expirassent, abundantius redundabit. *Cacochymiæ* genus est ceu nutritiorum succorum colluvies, undè malè factus sanguis inconcinnè cumulatur, pinsitur inconditè, crasse compingitur. Hinc impuritates, quarum vim, pondus & incommoda sub morbis sentiunt medentes, rationes autem & causas aperit una animalis œconomiæ scientia, meliùs succorum circuitus æquabilis aut illorum non iniquæ diribitionis cognitio. Quid enim liquoris alicujus impuritiam sapit magis, quàm succorum alienorum admistio, qui saporis, coloris aut ingenii alterius fuerunt, *crasin* illius turbabunt aut corrumpent? casus aut conditio est sanguinis suppressis succis improbè saturati, materies enim *secretionum* sunt, quæ aut peregrinorum saporum seminibus sanguinem imbuendo mille malorum ponent rudimenta, aut molecularum sanguinis massam, pondus & resistentias augendo, circulationis mutabunt velocitates, impetus, directiones, determinationes. Præterea, si cogites succorum illorum partem non minimam elasticis, vividis aut actuosis particulis fetam esse, quot indè emersuros igniculos auguraberis, aut non numerandos *oscillationum* fomites? tot enim elaterum quasi micæ sunt *fluidis* immersæ, quarum compressu occursuvè resiliendo *solida*, ictibus mille concertant, enitendo in succos sanguini peregrinos, quos suis singulos *secretoriis* restituere conantur. Hæc corporis impuritatum ut ratio, ingenium, quoque est, undè ut plurimorum morborum æstimabis origines, ita & occasiones venaberis, sic enim ab admixtis alienigenis succis alienata *fluidorum crasi*, a naturali rythmo alienabuntur partium *oscillationes*, a quibus mutatis trituræ modis, coctionum rationes mutabuntur, sicque inducta nutrica bilis succis aliena forma, animalis œconomiæ simul & sanitatis mutabitur facies. Hinc eorum qui *humorales* dicuntur morborum scaturigo; indidem quoque aliorum, quos spiritibus aut nervis imputabis: verbo hæc tibi veniet utriusque *fluidorum* nempè & *solidorum* familiæ morborum origo. De *fluidorum* morbis obscurum non est, de *solidorum* affectionibus nec ambiguum, horum enim *diametris*, illorum quantitatibus ni perditis, mutatis saltem, allucinationum erratorumvè *secretionibus* genera mille nascentur, undè tot morbi quot rerum vultus erunt, tot symptomatum genera, quot vitia functionum aut succorum adulteria.

At verò si memineris feriari nusquam, nec otiari *solidorum* virtutes, quibus *fluida* continentur, intelligere erit insitam partibus illis potentiam, quæ cumulatam illarum gremio succorum congeriem jugiter agitabit, quæ cum *elastica* sit, pressoria erit: igitur sub ejusmodi pondere gementes illæ partes, stagnantes succos assiduè cogunt, premunt, liquantvè, undè deduces irriguos *undique colliquationum*, fontes, sub iis morbis scatentes qui ab impurato sanguine fiunt; sœdæ enim eliquaminum egeries sunt indubia sorditati sanguinis argumenta, aut inopportunis succis impediti, quos cum regere nequeat natura, nauseando saltem undequaque eructat. Interim si universales sunt universæ sanguinis massæ impuritates, particulares quoque erunt particularium viscerum sordities, ea autem ratione. Sua singulis visceribus data est propria *dunamis*, aut *antelater* proprius, quo simul & demandato sibi præparando succo allaborant & perennandæ propriæ sibi circulationi præficiuntur; quibus officiis si defuerint, in succos graviter peccari observatur. Hinc singula videas viscera quæ succorum suorum *stasis* occupat, humorem aliquem plorantia, undè sanguinis circuitum tardari illic aut elanguere subodorantur medentes. Exemplo sit oculus, si *ophtalmia* occupet madidum lacrymis aut lippitudine sordidasum videbis; idipsum offere

aut

Digitized by Google

aut oſtendit veſica, quæ urinas muco aut *puriformi* ſucco ſordidatas exhibet, ubi *ſtranguria* laboraverit, qui nihil ſunt aliud quam nutricalium veſicæ ſuccorum ejectus, quod glandulæ illius ſtagnante lympha male ſaturatæ expuunt; commune enim membranacearum partium vitium eſt, quæ ſi reſtagnaverint reſidibus ſuccis, viſcos, glutina, *lymphas* & phlegmata egurgitant, atteſtante ſtomacho qui ſtupendum quantos nauſeando eructet ſuccos! teſtibus adhuc narium membranis, quæ ſub *coryza* totæ diffluunt *lympha*. Hic ex exemplis in conſpectum animo veniunt eliquationum rationes quæ *ptyaliſmi*, ſputaminum, dejectionumvè forma ſe produnt, oris enim, faucium, pulmonum, inteſtinorumvè membranarum ejectamina ſunt; at coronidis loco exit *fluoris albi* portentoſa colluvies in quam perditè eluxuriatur uterus, ſic ut non aliundè duces impurati ſanguinis argumentum luculentius.

Iſthæc ut ut fœda ſunt & tædioſa humorum eliquamina, in bonis tamen ducuntur iis comparata malis quæ ſuccedunt ſi ſtagnantes ſucci in eas incidant partes, quarum cæca ſunt ſpiramina, paratis effugiis aliundè deſtitutas, quibus ab illa qua premuntur ſuccorum *ſtaſi* expediant. Status aut conditio eſt *glandularum* quas *conglobatas* dicunt, quæ ſi impuratis aut adulteratis ſuccis ingurgitentur, mille incommodis ægrotantem objiciunt, non habentes qua citò ſe exonerent. Hinc *ſcirrhi*, *ſtrumæ*, *carcinomata*, *tubercula*, ſimileſque glandularum dolores, *durities*, *tumores*, ſolitæque impurorum ſanguinis aſpergines. Enimverò quidquid valoris aut pretii habet *lympha* in œconomiæ animalis regimine, id omne limpiditatis titulo tenet; *lympha* autem ab impuratis ſanguineæ maſſæ fontibus profecta, ad glandulas obnubilata venit, ibique à ſua levitate deſciſcens & facta gravis, circulationi obicem ponit: hinc infarctus primordia, qui cùm intra partes maximè *nerveas* concipiatur, doloribus primò facit initia; ſed inſuper cum (à ſanguine hac ratione diſſimilis) *lympha* abſcedat nuſquam, ut potè cum ſanguis partibus impeditus & hærens in pus abeundo miteſcat & eliquetur, tardando *lympha*, aceſcendo ſævit; hinc ominaberis *glandularum* morborum, *ſtrumarum*, *carcinomatum*que rationes, cauſas aut origines. Primò ſe fiſtit *lymphæ* circuitus impedimentum, in quo habes communem omnium morborum radicem, quæ in ſuccorum circulantium tardato motu conſiſtit; at ulteriùs huc veniunt & ſucci tardati indoles & partium circumſepientium natura, id eſt, propria *fluidorum & ſolidorum* ingenia, quæ collata ſimul, quidquid arcani habent glandularum morbi declarant. Hinc nempè collata indoles ſucci calore non miteſcentis, ſed quiete aut *ſtaſi* exaſperantis ſe, inobſequibiliſque non tantùm aut impatientis vinci, at inſuper recalcitrare geſtientis aut reſilire; quæ lymphatici *glandularum* ſucci conditio eſt, qui, qua benè habente ſe *elaſtica* partium ratione *glandularum* ſervit denſitati, eadem degenere facta harum *fibris ſpaſmodicè* dilatandis, diſtendendiſvè inſervit: illinc collata locorum natura, ſtaminum ſcilicet glandulari, quæ ut potè exſanguia & ut liquuntur *ſpermatica*, tota in *elatere* conſiſtunt; poſthàc hinc illinc comparatis ſuccorum & partium putreſcentium aut eliqueſcentium difficile conditionibus, perpenſiſvè utrinque *elaterum* viribus, intelligere eſt lancinationum, eroſionum, ſimiliumque dolorum tyrannidis illius potentias, quibus ſævire ſolent *glandularum* morbi.

Serpit adhuc penitiùs *lymphaticis* ſuccis impurati ſanguinis labes, ut potè cujus vitium capiat nervorum *lympha*; hæc aura quidem eſt incorporea fermè, tam aerea & levis eſt! materialis tamen, exit enim è materiæ fundo, cujus ingenia refert, & naturas ſapit; affrictam putabis *ſalinis*, *acribus* aut *ſulphureis miaſmatis*, quæ ab impurato ſanguine contraxerit aut particulis imbutam crepitantibus, *exploſivis* & *fulminantibus*, quas a ſanguine malè ſaporo ſuſcoperit?

Digitized by Google

perit? de his rixari nec otium, nec locus est; medicinæ usui satis erit, insinceram agnosci nervorum *lympham*, unde nervorum *spasmos*, *erethismos*, & *cacotonias* intelligere dabitur, pressus enim trituræ & subactus modos in sanguine mutatos concepisse, nervorum lymphæ tenuationis modos esse mutatos consequentia est, eadem ratione qua vitiata semel coctionum prima, posteras omnes coctiones vitiari consequitur, sic ut ex posteris coctionibus nulla habeatur, quæ primæ peccamini remedio esse possit.

Interim ex hac morborum mutatione intelligitur succi illius massæ & ponderi mutationis aliquid factum fuisse; tum & mutatas esse *velocitatum*, *motuum*, *impetuum* & *directionum* rationes, pessundari ergo partium *æquilibrium*: analogismi ratio est, quod enim sanguini usu venit, qui circulando titubat, cespitat, hæret, unde *stases*, *stagnationesve*; circulationi quoque *lymphæ* convenit quæ in nervis circulando lentescit, tardat & hæret; nunquid non vitii plus satis illud est, quo tumultuarias & inconcinnas nervorum *oscillationes* expectes inde nascituras?

CAPUT VII.

Ab ætatum, temporumque mutationibus natæ morborum origines.

Solidorum ergo & *fluidorum* æquilibrii jactura morbus est; sed exinde sequitur tot nascituras origines morborum & occasiones, quot erunt æquilibrii jacturæ, quæ tam multæ se dabunt, quàm frequentes causæ, quæ *solidorum* & *fluidorum* rationibus, potentiis, harmoniæ sunt offendiculo. Itaque sanitatis scopulos intelligere animus est? scrutare rationes ob quas *solida* inter & *fluida* perit concentus, hinc rimando unde augeantur, fatiscant aut impediantur *solidorum* vires, illinc unde augescant aut minuantur *fluidorum* resistentiæ; ex his enim disparilitas rerum quæ morbus erit. Hæc inter si animo lustraveris, quàm incerta, quàm variabilis, quàm inconstans rerum quas inter versamur alternatio, series aut vicissitudo, tot mutationum occasiones habebis, quæ *potentiarum* & *resistentiarum* mutationibus occasioni erunt; ut pote quarum nulla fuerit, quæ partium affectionibus immutandis non sufficiat; revera utrobique animadvertere licebit alternantium *elaterum* vires, mutuò sic sibi invidentes, ut præpollere sibi continuò ambiant, unde alterutrius jactura, alterutrius lucro vertitur. Ejusmodi est tempus edax rerum, ferus ille & assiduus exesor corporis humani, cujus esu vires illius deteruntur indesinenter. Ruinæ illius rationes arcanas, quas ex unis humorum vitiationibus suspicabantur naturæ curiosi, in apertum adduceret *solidarum* partium dum senescimus conditio, has enim tabescere & indurari ut obvium sensibus, sic omnium confessum est: hanc autem senilem partium habitudinem, juniorum corporum laxitati, mollitieive comparasse, intelligere est tam ineptum perennandæ longiùs in senibus vitæ partium textum, quàm huic operi opportuna est in juvenibus mollis partium tractabilitas. Atqui imminuta partium tractabilitas, *elateris* illarum facta inhabilitas est; unde elicitur a partium *elateris* lapsu nasci senescentium corporum ægritudines, senescereque idem erit ac labi sanguinis circuitus vim, quæ cum a *solidorum elateris* potentia tota pendeat, titubare hanc necessum erit simul atque *elateris* virtus cœperit elanguescere. Senectutis ergo vitium in eo positum est quod flexiles factæ minùs partium fibræ (adeo ut in ossea evadant & *tendinosas* in multis) pres-

sioni

sioni succorum & triturae impares fiant; unde culpa duplex, dum enim durescendo *solidae* partes *systaltico* motui nequeunt servire, duplici ratione errabunt circuituum sanguinis leges; segnescendo enim tardabit sanguis, insimulque malè pressus, tritus ruditer, imperfectè subactus lentitudinem contrahet; inde *stasis* hominis universalis, qua prementur partes, vasa stagnabunt, viscera impedientur; hæcque lentescentis sanguinis consectaria mala erunt, unde tota labentis animalis œconomiæ calamitas, hinc enim pressus segnius & languidius expressus sanguis, illinc crassè levigatus, semitritus, inelaboratusque *secretionibus*, *excretionibus*que vacare non poterit. Aliundene plures origines morbis aperiuntur, aut plures dabuntur occasiones? reipsa huc quadrant senilis cujuslibet morbi rationes, omnes enim in aridura sitæ sunt, qua partes & viscera suis carent succis aut defraudantur, sed quæ hinc emergit *solidarum* partium esuries, a compacto & densiori *fluidorum* textu committitur, hoc est a sanguinis spissitudine, quæ in senibus ea est, ut quos ille distribuere solebat & ex se depromere succos, *concentrando*, ut ajunt, in se comprimat. His *coagulari* sanguinem suspicaretur chymia officinalis, quem cogi docet, densarique aut stipari animalis chymia, ars videlicet illa simplex, qua misso *ignium*, *furnorum*, *saliumque* satellitio, quas ruditer exercet illa operationes, sola pressionum, tritus & collisionum vi industriè hæc & sagaciter absolvit. Itaque quod *calculus*, infelix ille senescentis sanguinis fetus, tam fecundè pullulet in senibus, hinc intelliges: otiantes in senibus, qui crescere desierunt, nutricales succi, ampliùs compressis nimiùm stipatisque cutis universæ oscillis, intra arctatas vasorum capacitates coercenturi, ubi *solidorum* ictibus *oscillatoriis* & *systoli* diutiùs subjecti spissescunt, densanturque in duracinas, lentescentes, *polyposas* lapideasque materies. Non enim, quod scobinæ moris est quæ si mollis & levis fuerit mollem & leviſſimam scobem deterit, hic evenit, sed siccior facta & durior *solidorum* compages, in *fluida* duriùs agendo ea deterit, arietaudoque fortiùs, densat atque compingit. Ad hanc normam si cæteros expenderis seniles morbos, eorum ingenia assequi licebit & *aetiologias*; sic enim pigrescens nutritia lympha, ferinæ senum *scabiei* aut *psoræ* rationes ostendit, talem enim sorbendo succum *glandulæ*, quem tardiùs dimittunt aut excernunt, fœdæ illius luis materiaturas in se condunt; indidem repetes *pruritus*, *tussis*, & *stranguriæ* fomites, non infrequentium senilis ætatis aut importunorum aut crudelium tormentorum, tot enim sunt stagnantis & coercitæ lymphæ nutricalis miserabiles fructus, quos edit durior pressus aut strictior systole.

Tanta est exsuccrati semel *systaltici* motus potentia! unde tamen pejores adhuc senibus inferuntur strages, non enim aliunde dimanant seniles *asthmatis* & *apoplexiæ* occasiones. *Stases* sanguinis sunt, quas in senibus committunt infrequentiùs *fluidorum discrasia* quàm impotentiæ *solidorum*, horum scilicet segniores facti *elateres* in fibris arescentibus, ab *oscillatoria* habilitate descisentibus in tantùm, in quantùm a mollitudine senescendo recedunt. Occasus aut decessio est vis illius penès quam in corpore est *fluidorum* motus, quem proinde minui necesse est, statim atque illa labefactatur. Igitur qua proportione durescere in senibus *solida* observantur, sic ut cordis arteriarum tunicæ in os solidescant, ratione non dissimili crescit toto in corpore tunicarum firmitudo, sed hinc impotentiore facto rigentium *solidorum* elatere, imbecilliùs *fluida* premuntur, segniùs teruntur, pelluntur impotentiùs. Quod vitii genus cum sentiendum veniat illis partibus, quæ membranæ sunt essentialiter, mirari desines cur illic pigrescat sanguinis circulatio, ubi plus *membranarum* est; quod cum contigerit *cerebro*, unde *membranarum* omnium origines, tum *pulmonibus*, qui-

quibus ut *veſicularum* conflatura, ita nervorum contextus eſt, rationem tenes ob quam ſeneſcente corpore lenteſcere debeat ſanguis in *cerebro* & *pulmonibus*. *Staſium* aut ſtagnationum, pigritudinumque ſanguinis has cauſas edocent comperta iſthæc *ſolidorum* delicta, ſed quæ non ſola ſunt, his enim compatiendo *fluida* aſymbola non ſunt, ſanguiniſque circuitus tarditati hac ratione contribuunt. Canalibus ſuis preſſus nimiùm ſtrictiùſque coercitus ſanguis, quò denſior fit, eò minùs ductilis evadit, inhabilior proinde ad progreſſum, quo peſſundato in ſe coactus, compreſſus, reçollectuſque ſanguis, circuitui ſuo tantùm obicis ponit, quantùm acquirit reſiſtentiæ, quæ cum ejus *rationis* ſit aut *proportionis* quæ molis maſſæ & ponderis eſt, inde auguraberis ſegneſcentis ſanguinis omnes effectus & cauſas.

Ex hac autçm ſenilium morborum *ætiologia*, infantilium rationes ſe produnt, cogitando quàm mollis, tractitia & ductilis fuerit partium ſubſtantia, quæ ex corpore unius aut alterius pedis in corpus quinque ſexve pedum potuerunt elongari. Inde colligas licet tam flexiles & molles infantium eſſe partes, quam in ſenibus aridæ ſunt & duræ, tantùmque invaletudinis aut mali corporibus infantium ſvenire ex crudo adhuç & inabſoluto partium *elatere*, quàm ab *elatere* nimio venit ſenum corporibus. Namque infantilis ætas, ſi benè obſervaveris, *fluidorum* tempus in œconomiæ animalis regimine eſt, ſub quo nempe ut *fluidorum* uſus ſit major, ita uberior acceſſio fit, cui ſi deſit *ſolidorum elateris* potentia ſufficiens, exuberanti reſiſtentiæ objicitur impar vis, fons & occaſio morborum, quos adoleſcendo infans experietur. *Staſes* erunt ſuccorum, ſtagnationeſve aut ingurgitationes hic illic factæ, quæ ſanguinis circuitui moras injiciendo ægritudinibus cauſas dabunt. Reipſa ab *adiphagia* naſci infantium morbos, ut veteribus compertum erat, ita ab omnibus medendi ſapientibus acceptum fuit, id eſt, a facta ſuccorum nutritiorum aggerie, quam exſatiata vaſa tenere nequeunt aut concoquere; cruditatis genus eſt, non ventriculi, qui quod ſui muneris erat præſtitit, ſed vaſorum quæ tritos rituque ſuo ſubactos ſuccos propellere non poſſunt & diſtribuere. Non infrequens enim in œconomia animalis negotio delictum in adultis eſt, frequentius tamen in infantibus, quo ventriculi potentiæ impar eſt viſcerum virtus, unde fit, ut ſuccus in ventriculo licet ritè ſubactus, factuſque levis, ſtagnet tamen in vaſis atque pigreſcat; tunc temporis ventriculi *duſpepſiæ* imputant cruditatum quas obſervant cauſas, quod medicorum vulgi eſt publicus error, æſtimantis crudi eſſe nihil quod non fecerit *ſtomachus*. Interim nihil tam publicum quàm corpus fartum cruditatibus, in quo bellè & vegetè ſe habere ſtomachum confeſſum aut compertum eſt ex ſignis, unde functione ſua integrum eſſe id viſcus manifeſtè arguitur, maximè cum dum pigritantibus ſuecis & lenteſcentibus impedita viſcera videntur, lingua mollis ſit & humens, vigeat appetitus, fervida ſit & æſtuoſa ventriculi concoctio, flatuoſis ſtipata doloribus (in quo vividioris ſtomachi *elateris* argumentum agnoſces) denique tardet alvus & reſiccetur; quo in caſu quidquid crudi habent viſcera, id propriæ illorum, non ventriculi culpæ dabis. Fortè ſtomachum hac de cauſa redargui voles, quod *elateris* vi vegetior natus, & in terendo promptior alimenta diligentiùs coquat, *chymum*que fundat uberiùs, quàm poſteræ partes admittere queant aut diſtribuere? & iſthæc erit noſtra de ſtomacho querimonia, ſi ea fuerit illius tyrannis, cui ſervire penitùs neceſſum ſit, tunc enim novercale foret & inſidioſum omnino eximiæ illius energiæ munus, quæ nata illi eſſet aut infita futuri morbi teſſera, cum ipſi uberiores laborare ſuccos idem eſſet, ac crebriores cudere morborum origines; ſed huic incommodo, quæ parata ſunt & obvia remedia aliàs traditum eſt, nobis hic ſufficiet,

illam

Digitized by Google

illam (a) a ſtomacho noxam depellendo, veras cruditatum in infantibus ſimul & adultis revelaſſe cauſas. Porro in his adnotabis eundem ſemper & ubique in morborum cauſis *analogiſmum*, in *fluidis* occaſiones, origines in *ſolidis* : occaſiones in *fluidorum* experientia, *ſtaſi*, *reſiſtentia*, in *ſolidorum erethiſmo*, ſtimulatione, *ſpaſmo* origines. Nutricum, matrum & omnis feminarum ſatellitii quæ infantium nutricatus in ſe recipiunt curas, malè ſanus hic ritus eſt, lacte, pulte, offulis, ſimilibuſque molliculis eſcis puſionum ſuorum ſtomachos aut palatum ad ingluviem vellicandi; quæ his ætatulis tot inſidioſæ ſunt artes miſellorum illorum accendendi cupidines, heu crimen! ad cupiditatum tyrocinia informando corrumpere infantium voluntates. Interim hæc pauca, ſi in corrumpendis infantium cibariis conſtitiſſent, at progreſſa eſt ulterius cupediarum inſana lues, potulentorum quoque diſcriminibus objici eos cœptum eſt, vini enim lenociniis aſſuefacere eos jam ferè moris eſt. Quid inde mali in futuros mores redundare queat, nec officii noſtri, nec curæ eſt, at ad medicinam ſpectat quæ inde tenellis infantium partibus inuritur labes & venit habitudo quæ & ſanitati culpæ, & moribus vitio verti poteſt. Igniculi ſunt qui ſtomachi nervos exſuſcitando *elaterem* illius maturiùs erigunt, eò periculoſius quod ventriculus in infantibus præ cæteris partibus *elateris* energiam ſentiat citiùs, temporiùſque exerceat; dum enim cæteræ totæ lacteſcunt adhuc, adeo lacte madent & lympha rorantur! ſolidior eſt ſtomachus & textu firmior, ut pote nervis, fibris & membranis unicè corporatus. Porro ſic evolutam *elateris* vim ſtipulare, currenti calcar addere eſt, licet enim illud tritus aut coctionis organum princeps erigere ſit, cruditatibus aliunde præludere eſt, chymi copiam cumulando, ſufficiendoque uberiorem quàm ut a mollioribus cæterarum partium fibris & *elateribus* ſubigi poſſit & ordinari; ſicque fit, ut aggeſta ſuccorum copia majorem quàm decebat molem objectando, ad *oſcillationes* crebriores ſimul & fortiores *ſolida* cogat, morbidaque moveat conamina.

Conamina, inquam, ceu *tendentias*, quæ poſita in infantibus cæca morborum ſeminia, in adultis evadunt invaletudinum evidentes materiæ apertaque promptuaria: tenella enim & mollia in infantibus partium ſtamina bibulis & emporeticis chartis comparabis, quæ cum cæcis meatibus perviæ ſint & penetrabiles, liquoribus ſe pandunt, quos abſorbendo tacitè coudunt: ſimiliter enaſcentes in infantulis partium fibræ, lenteſcentes & ductitiæ factæ non tantùm, ſed & bibulæ & meabiles, exuberantes ſuccos tacitè ſorbent, unde cæca *plethoræ* & *cacochymiæ* initiamenta, quæ temporibus datis explicando ſe & evolvendo, in occaſiones erumpent morborum quibus conflictabitur adultorum ætas. Partium plicaturæ ſunt, quæ ut vario poſitu ſuo aut inflexu, ſerie ſua aut ordine ſanguinis circuitum tardant aut accelerant, ita directionum mutationes inducendo, *ſtaſibus* ſuccorum aut *ſtagnationibus* focos aut loca parant, aut formaturas effingunt, ad quarum menſuras & rationes formabuntur pluſquam uniuſmodi morbidi affectus. Et revera plùs minus inſuccatæ ſic in infantibus partium fibræ, elateris, diametri & longitudinis plùs minùs capiunt, proindeque plùs minùs eructant materiæ, unde varia morborum tempora, diverſæ durationum cauſæ, variæ denique illorum indoles. Neque illud de fibrarum directionibus, ſitu, poſituris temerè dictum putabis, aut excogitatum verè minùs quàm ſagaciter; neque enim incaſsùm fingi videntur in cerebro *ſubſtantiæ corticalis* liræ, *circumvolutionis* aut gyri, cum ex illorum majori numero aut minori, in-

ge-

(a) *Dans le Traité de la digeſtion.*

Digitized by Google

genii vel sagacitatis in animalibus mensuram definire noverit naturæ sapientium observatio. Itaque quanti sit infantium alituræ modus inde liquet, cum ex alimoniæ quantitate, qualitateve dimanent *fluidorum* conditio, *solidorum*ve modus, unde horum *eutonia* simul & illorum *cacochymia* pendet. Sed quantus exinde niteret fulgor in elucidandis animi morbis? nisi opportunior instaret occasio prodendi, revelandique reconditioris quod aliunde habet sanguinis circuitus arcani.

Corpus infantis crescere aut ali, vegetari est aut insuccari, quod idem est ac farciri, impleri ac turgescere carnium tubulos aut vascula, ex quibus exsurgit universa corporis moles: sed hujus pondus ad centum libras & ampliùs in adultis excrescit, quod cum ad succos aut *fluida* quibus *solida* tument aut vasa, quæ ut pote tenuissima nullius fere densitatis sunt aut gravitatis, pertineat, palàm est a *fluidorum* pondere longè superari *solidorum* gravitatem. Definire igitur (quæ confessa est sanguinis mensura) massam illius esse viginti librarum, errare erit, nisi, quæ veritas rei est, genuinam sanguinis ideam & quantitatem, a *fluidorum* notione & massa secernere noveris. Hoc ut obtineas discerniculi genus, animo tenebis unam & eandem esse in radice molem, quæ sanguinis & cæterorum *fluidorum* massam constituit, sed quæ in officiis varia est; unde disces universæ illius *fluidorum* molis quantitatem quandam aut portionem servire quibusdam officiis in animalibus œconomiæ regimine, dum quæ supereſt altera pars in alios usus insumitur. Pioris sortis est rubra sanguinis portio, meliùs illa *fluidorum* quantitas rubro tincta colore, quæ sanguinalibus vasis continetur; hæc cum per loca sensibus obvia magis sub oculis circulari observatur tam apertè, ut de illa compertum sit quoties intra horam per cor transfluere suevit; hæc, inquam, *fluidorum* pars pro totius sanguinis massa vulgò accipitur, illa enim est quæ manifestè quotidianis functionibus, *secretionibus* & excretionibus impenditur. Nihilominus tamen, supereſt intra arcanos partium tubulos *fluidorum* pars tantò copiosior, quantò præ sanguinalibus numerosiora sunt vasa *lymphatica* sive venosa fuerint, sive arterialia, unde abundantior certè erit *fluidorum* illa pars præ illa quæ vulgò habetur pro sanguinis massa; qua de causa asserere liceret non viginti, sed centum & ampliùs librarum esse in humano corpore *fluidorum* pondus. At ut sua constet medicorum communi asserto veritas, intelligendum illud veniet de ipso sanguine seu *fluidorum* rubore tinctorum proportione, quæ revera fortè fuerit viginti circiter librarum, quæ apertè intra majora vasa circumferri videtur, quæque in dies animalis œconomiæ apertè servit necessitatibus. Interim ut in *hydraulicis* non tantùm mensura quædam aquæ impenditur in quotidianos machinæ hydraulicæ usus, at simul instituitur aquarum promptuarium quod illius aquæ impendiis & jacturæ sarciendis par sit; similiter in humano corpore *fluidorum* conditorium paratum est, quod in dies sanguinis circuitus jacturis & perennitati necessaria sufficiat. Conditorium illud est arcanorum tubulorum compactura, unde in infantibus alescentibus exsurgit carnium moles, parenchymatum compages, ipsaque partium substantia, quæ cum millenorum tubulorum qui pleni sunt textus sit, totuplicium cavitatum, diametrorum & capacitatum coagmentatio erit, tortuosorum, augustorum & compressorum, in quibus tardescentes succi repunt non fluunt, torpescendoque ad suos perveniunt exitus, suaque reptando attingunt emissaria. Exemplar est motus illius pro *lympha* a partium imo redux per *lymphaticas* capillares ad sanguinales venas emeat; circuitus est quo *lymphatici* succi quibus ab ortu opplentur carnium tubuli in venas decapulantur, quo moderamine, ex partium commensu aut rationibus intelliges. Cum *stasis* circuitus succorum pernicies sit; cavendum fuerat ne ab universo partium habitu ad sanguinem refluens

Digitized by Google

refluens *lympha* in venas uberiùs se ingurgitaret & impetuosiùs, sicque *stagnationes* induceret lethiferas aut obstructiones: id mali ne committeretur fecit conditor, ut dum per *insensilem transpirationem* & evidentes *secretiones* plurimos sanguis egurgitaret succos, horum loco sensim succederet refluens *lympha*, hacque arte jugis & continua pergeret, eaque mollis & æquabilis succorum circulantium series.

Tanta ars est illarum corporis partium quæ absque arte compactæ viderentur, carnium scilicet, quæ nihil fere nisi mollioris & inconditi pulpaminis sensibus ostentant, quæ tamen eximium condunt *mechanismum*, maximeque necessarias sanguinis circuitus artes; namque penaria sunt & apothecæ primo ab ortu eluxuriantibus succis coacervandis dicatæ, ut iis qui alendæ sanitati serviunt succenturientur, si hos depasci contingat aut deprædari, unde illic ellychnium vitæ poni facilè dixeris ex quo suum filo vitæ dementum depromatur. Itaque ut fluidorum pars rubicunda quæ per vasa sanguinalia in dies circulatur, evidentibus & quotidianis sanitatis functionibus alendis propria videbitur, altera quæ *lymphatica* merè est, eaque arcano carnium meditullio coercita, ad ultimum usque terminum prorogandæ vitæ destinabitur. *Mechanismi* hujus rationem ut intelligas, memineris oportet totam carnium compacturam nihil habere molis, quàm a canaliculorum unde coagmentantur exporrectione, qui in infantulis adolescendo, eum quem in adultis habent attingunt tumorem: carnes igitur totæ in pressu sunt & *elastico* nisu, vi cujus in *lympham* quam continent enitendo, versùs ea partium loca propellent illam aut expriment, ubi sentitur minùs *resistentiæ*; loca erunt venarum *lymphaticarum* hiatus aut oscilla, quæ pressu carnium expressæ *lymphæ* exitus aperiendo, sinu suo eam admittunt, idque *oscillationum* vi; dum enim a partium *peripheria* venientes illam in *lymphaticas* adigunt, a *lymphaticis* ad sanguinales venas progrediendo huc eam propellent. Sed hac resistentiæ minoris ratione, *lymphaticarum* venarum tunicæ, ut pote molles & faciles dilatari, appellentem *lympham* ultrò admittunt non solùm, sed & natura sua *contractiles* & stringi promptæ, illam rapiunt, trahunt, alliciunt, & ad sanguinem deportant; quàm autem efficaciter & necessariò edocent invehentium cum evehentibus partium necessaria consensio, series, communio, continuitas. Cogites unum & eundem tubulum esse, curvatum ubique, nullibi divisum, continuum semper, unde factæ sunt *arteriæ* & *venæ* omnes, tum sanguinales, tum *lymphaticæ*; similiter idem esse & unum tractitii contenti in illo tubulo succi filum: insimul concipito vim quæ a centro corporis ad *peripheriam*, & reciprocè a *peripheria* ad centrum succum hunc propellat indesinenter; tum & hic illic, inter eundum prætereunti illi succo millenos se dare exitus, consecutio necessaria est incessanter iturum succum ad illos exitus; si memineris a principio ad finem usque tubulo illi jugem adesse vim, *systalticam* nempe, quæ succum a principio ad finem propellat, *suctionis* genus erit partium *oscillatoria* vis, qua a partium meditullio ad corporis habitum & vicissim circulantur sanguis & satellites illius succi.

Porro cum in formanda, alenda, augendave carnium mole impenditur infantilis & juvenilis ætas, id est, in explicandis partium adolescentium fibris, vasis & staminibus, & eorum formandis ductibus, posituris & directionibus, consequitur sanitatis & morborum architectas esse primas vitæ ætates, sub quibus prima ponuntur incolumis aut causarii corporis futuri fundamenta. Et reipsa *musculosa* sunt carnes, nata proinde motuum organa, unde origo morborum nascetur tam frequens & multiplex, quàm variæ corporis motibus venient læsiones & offensæ: præterea ut a *solidorum*, quæ fibræ sunt habitudine pendent *fluidorum* motus, horumque circulationum directiones, hic ubique prima quasi li-

Digitized by Google

ænamina morborum describi putabis, saltem ad errores deflexusve disposituras, pronitates & pericula. Illis erratis ansam præbebunt corporis labores aut exercitia, ictus, vulnera, externa tot offendicula, unde corporis texto, motibus liquorum, horumque *directionibus & circulationibus* errores mille & lapsus venire solent, maximè si his annumeras diætæ errores, quos committere, cum voluptati ducatur, intellexisse est hostium inter mille turbas versari sanitatem; hostium autem infensorum eò magis, quò necessarius magis est eorum convictus, quotidiana necessitudo, ineluctabiliores insultus. Undenam enim quàm ab escarum cupidinibus frequentiores insidiæ, aut insidiantes magis illecebræ? quænam tam assidua aut necessaria, quàm aeris commercia? utrinque certè perennes malorum fontes periculosiores tantò, quantò potentiores, utraque enim sanitatis & vitæ sedes insimul aggrediuntur, *fluida* nempe intra quæ esculenta ingrediuntur, *solida* in quæ jugiter afflatat aer; certè una & eadem, ut ajunt, *fidelia*, geminis vitæ causis minas intentari est. Vita namque motus est, in succorum *fluxilitate* consistens, cui propterea non aliunde tantum impendebit periculi, quàm unde imminebit frequentius periculum spissitudinis; sed aliundene inspissari succi periclitabuntur magis, quàm unde assiduè comprimuntur. Ejusmodi aeris efficientia est, corporis superficies undequaque præmentis, quod idem est ac omnia partium vasa angustari, attendenti maxime ad esculentorum poculentorumque sexcentos sapores, quorum salibus & stimulis perperàm & inopportunè vellicatæ interius vasorum tunicæ *spasmum* contrahunt, sicque suo diametro minuuntur. Enimvero tale nihil suspicari fas erit, quandiu æquabiliter seu pariibus rationibus cum *fluidis solida* luctabuntur, at quantùm disparilitatis affert *fluidis* hominum insana cupiditas, tantumdem *solidis* facessit aeris volubilitas aut inconstantia; quare fit,

CAPUT VIII.

Ubi explicatis brevitatæ hominum vitæ causis, deducuntur esculentorum & aëris in sanitatem insidiarum rationes, quæque indè fiunt origines morborum.

COnditoris ad nutum institutæ creatæ res, Creatoris voluntati, consiliis & ordinationibus ultrò serviissent; fœdus fuisset aut ordo ad cujus normam, institutæ, leges gessissent se naturæ opera, quæ omnia utpote ex uno Creatoris imperio nata, unis & iisdem omnia obsecundassent legibus. Sub hoc universali naturæ suo cum conditore concentu, homini suis cum herbis & animantibus *subjecta* terra, necessitatibus illius minùs quàm vocis fuisset famulata, tantumque dominii homini afferebat suum erga Creatorem creaturæ obsequium; huic interim illa factæ rebellis, illico sensit naturæ rerum (a) *inimicitias* pro *ligno pulchro visu & ad vescendum suavi, spinas & tribulos terra illi germinavit*; factæ sunt humanæ genti *ærumnæ, sudores homini atque labores, mulieri multiplices*

(a) *Genes. c. 3.*

Digitized by Google

ces conceptus (*b*). Totius naturæ rebellionem animadvertis aut turbamentum? utrumlibet ſuſpiceris, perinde tibi hic erit, intelligenti ex rupto ſuo cum Creatore naturæ fœdere, vitiatas quoque rerum creatarum leges, ſic ut ſimul atque a Creatoris imperio receſſit hominis voluntas, ab hominis imperio deſciverit natura, *humus* inprimis *maledicto* tacta ſuis cum *animantibus*, *lignis* & *ſementibus* deſierit illi *ſubjici*. Hinc ægrotare cœpit naturæ univerſitas, unde emerſam *febrium cohortem*, morborumque facta ſeminia ultrò concedes. Et revera ut a proportionibus, rationibus, & convenientiis receſſus eſt morbus, morbum dices a præſtituto ordine naturæ receſſum; quod enim in humano corpore eſt animæ ad corpus ratio, idipſum eſt Creatoris ad rerum creatarum univerſitatem ordo: utrinque æquamentum eſt & harmonia quam alit & tuetur ordinis vis, qua peſſundata vitium fieri aut morbum conſequentia eſt.

Poſthac breviatæ primorum hominum vitæ cauſas aliunde eruere, otiari eſt, id fecit vitii dejecta ſuo ab ordine rerum natura; alteratis enim terræ & herbarum quibuſcum creatæ erant rationibus ad corporum alituras, proportionis aut convenientiæ minùs illis factum eſt. Neque dixeris a commiſſa primi hominis culpa ad diluvium uſque & ultrà duraviſſe primorum hominum longævitatem; ut ut enim concedendum ſit longè longiorem fuiſſe illorum hominum vitam qui ante, quàm eorum qui poſt diluvium fuerunt, verum eſt non minùs a commiſſo primi hominis delicto tantò breviorem factam fuiſſe hominum vitam, quantò fuiſſet longior, ſi Creatoris ordini contraire homo non attentaſſet.

Hinc initia dolorum, morborumque primordia qui humanam gentem cœperunt infeſtare; præterquam quod enim exul a ligno vitæ primus hominum parens, ſanitatis & vitæ quos ab illo ligno obtinuiſſet fomitibus fuerit defraudatus; inſuper ab illo quem incolendum acceperat voluptatis ſimul & vivacitatis loco pulſus, alienum & inſuaviorem ducendum habuit ſpiritum. Igitur nativum linguens ſolum & cælum, peregrinamque & maledictam terram ingreſſus, inexperti aeris fecit periculum, *lignorum*que loco *pulchrorum viſu & ad veſtendum* ſuavium, quibus ſe delectaſſet, *ſpinas*, *tribulos* aut mirabiles *herbas*, ut potè opere multo, inceſſabili labore, ſudore aſſiduo redimendas obtinuit. Iſthæc ſanè paria pluſquam erant afferendis homini mille malis; interim ulterius adhuc graſſata fuit violati ſemel ordinis malitia: hominis a Creatoris ordine aut voluntate receſſus, illicò ulta eſt animalis œconomiæ conturbatio, quos enim ultrò, quaſique inconſcius in inſonte femina excluſiſſet uterus Creatori cultores, dolens & invitus in femina quam culpa tenet, miſellos extrudit, mortique debitos homunciones. Hinc multiplices conceptus, aut multiplicati partus dolores, in quibus mulieris miſeranda ſors. Huic homini, quem in paradiſo ſublime meditantem, aut meditando otiantem præfecerat Deus, juſſa tædia laborum, & injuncta ſudorum faſtidia, quibus terram ad germinandum cogeret. Sed ex his injunctis homini ſimul & terræ tormentis intelligere datur, quantum diſcriminis indè factum fuerit terræ fructibus, quamque longè ab inſtitutione prima fuerit his recedendum. Terra namque quæ ſuis gravidata ſeminibus ſponte ſua, ſoliuſque Creatoris *manu gubernata* fructus ſuos protuliſſet, hominis arti ſubdita facta eſt & laboribus, quibus omiſſis vepres edidiſſet aut herbas.

Effecit enim effatum adeò terræ *maledictum*, ut a ſitu ſuo & iis quas ordinave-

(b) *Ibid.*

Digitized by Google

averat disposituris Creator dejecta terrarum semine, alienos ductus, directionesque varias secuta fuerint, ad quorum normam fructus specie licet non diversos, conditione tamen dissimiles produxerunt. Si cogites adhuc quanta sit terræ cum aere necessitudo, ut pote qui ab illius, ut ui sese habeant, spiraminibus affici soleat, ex mutata simul & inordinata aeris & terrarum facie concipire erit, quam fecunda hinc inde homini venerit morborum origo; eoque uberior, quod quo tempore macrocosmi mutatæ sunt rationes atque respectus, coorta insimul sit microcosmi harmoniæ legum mutatio, quandoquidem dùm a Creatore suo divertit natura universalis, humanæ menti Divinæ illi numinis auræ rebellavit natura particularis, hinc domestica facta in homine dissidia, hostiles appetitus & animi pathemata, undè tam multæ ægritudines aut tam ampla corporis & animi morborum seminia.

Tot inter adversa quibuscum homini concertandum fuit, tot obices & repagula intervidere datur, quibuscum arietando, colluctandovè hominis vita atteri debuit, breviari aut decurtari. Namque observabis vitam esse oscillationis genus, quæ cum in homine, si Creatoris ordini fidus fuisset, intestino nullo aut externò tumultu, rerumvè hostilitate nulla interturbanda erat, nullis circumjacentium rerum oscillationibus contrariis aut insultibus lacessita, placida, non dimota fuisset: secus in homine ordini infido, quem ordini reluctantem undequaque insilit rebellio; cui enim *subjecta* terra, cui mansueverant animantia, fructus, legumina, aer, eidem hæc pugnas moverunt aut lites; fracto que universali rerum fœdere, rerum nulla fuit, quæ intestinis acta non fuerit aut exterioribus turbis. Dissoluta fingito machinamentorum organa, abnormes motus aut dissonantes, quæ quidem in singularibus alere videntur pacem, sed quæ non est pax, a primævo enim Creatoris ordine abalienatio est, a præstituto nempè illo mutuo & æquabili concentu recessus, qui ex Creatoris instituto universali, rerum creatarum harmoniæ præfuisset. In hac universali rerum perversitate aut disparilitate saltem concipere datur, perversas quoque fuisse insitas aut *concreatas* quas illæ in se condidissent proclivitates, appetitus aut *tendentias*; ut enim propter semetipsum, hominem & orbem universum creaverat omnipotens, hominisque causa, aut hujus in obsequium, utilitatesvè creatas res, consequentia est violato hominis ad Deum ordine, una violatas fuisse rerum creatarum ad hominem ordinationes, adeò ut quæ ad vescendum homini apta facta erant, ab hoc officio & conditione desciscendo, de hac virtute & congruentia amiserint; qua de causa terræ, *ligna*, *fructus & herbæ* hominis vitæ producendæ idonea minùs facta erant. Immutationis hujus rationem qui scrutabitur, revelabit earumdem rerum facturæ ratio; has homini subjecerat sic volentis omnipotentis unica vox, *fiat*: has homini subduxit nolentis & irati numinis unica voluntas, *maledicta terra*. (a) Ut ergò perennandæ ad nutum vitæ homini serviissent terrarum edulia, si ordini a Creatore præstituto fidelis fuisset & durasset, illi officio inopportuna fecit ordinis hujus inventura. Revera quidquid tutandæ hominis vitæ boni contulissent edulia, id omne una saporum suorum energia præstitissent; atqui saporum domina est aut magistra Creatoris voluntas, quos occasione data suum ad nutum variari jubet; aquarum illarum exemplo quarum sapores amaros dulces fecit; (b) luculentius adhuc immutationis ejusmodi exhibet argumentum (c) *Hebreorum manna*, simplex illud & *sine labore paratum* edulium, *omne delectamentum in se habens & omnis saporis suavitatem*: (d) *minutum* enim erat *quasi semen coriandri album*, cujus

(a) *Genes. c. 1.* (b) *Exod. c. 15. v. 25.* (c) *Exod. c. 16.*
(d) *Sap. c. 16. v. 10.*

Digitized by Google

jus naturalis erat gustus quasi similæ cum melle; (e) at *Creatori factori suo deserviens creata, uniuscujusque voluntati deserviebat*, (f) *& ad quod quisque volebat convertebatur. Quoniam non nativitatis fructus pascunt homines; sed sermo Creatoris hos conservat.* (g) Ampliùs non in unis eduliorum saporibus invertendis valet Creatoris voluntas, elevandis quoque rerum viribus satis est unum illius verbum, imperio cujus res quælibet in remedia faceſſunt; *enim neque herba, neque malagma*, sed *omnipotentis sermo sanat omnia.* (h) Omnia autem hæc *transfigurata* voluit Creator *horum gratia quos diligebat*, (i) *justorum enim vindex est orbis.* (k) At aliundè *factori suo deserviens creatura*, (l) *exardescit in tormentum adversùs injustos*; quæ sors aut conditio facta fuit hominis suum ergà Creatorem culpa sua facti rebellis & injusti; hunc enim *adversarium* lædere aggressæ sunt ipsissimæ res, quæ commodo illius & conservationi natæ erant aut institutæ: edulia videlicet, quæ cum adeò mansuevissent, ut hominis præcordiorum recessus latenter & inconsciè pervaderent, seditionem ex hominis rebellione didicerunt, sic ut itinerum suorum per corporis penetralia sensus fecerint, posuerintque millena offendiculorum semina aut ægritudinum initiamenta.

Abs renè fuerit facti hominum vitæ compendii causas hic poni? homini enim ita posito tot inter inimicantes res, illas nempè quarum ergà illum mutati sunt amores aut naturales *tendentiæ*, tot illi tolerandi veniunt insultus aut insidiæ, rerum nempè reluctantium sibi aut contranitentium, totis *elaterum* suorum potentiis quibuscum illi concertandum est, id est, mille hinc indè arietantibus oscillationibus, quæ cum hominis vitæ causis (quæ in oscillando quoque positæ sunt) colluctando jugiter, vires illarum deterere debuerunt; *undulationum* illarum exemplo, quas mediis in aquis lapillorum jactu hîc illinc exurgere vides, quarum circulos contrariè aut directionibus contrariis sibi occurrentes frangi brevi vides aut vanescere. Neque ex inimicitiis reveniſſe putabis res, edules imprimis, sic ut illarum oblitæ penitùs pacem cum homine redintegraverint, tam caducarias enim fieri imbibitas semel rebus *antipathias* moris non est. Initur, hodieque homini connivendum est res inter quibuscum illi convenit inopportune; quæque illius ferè ad nutum aut saltem in obsequium illius durassent, oscillassentvè res, uni sibi oscillando, aut proprii commodi, conservationisque privatæ causa oscillant; serie tamen illa & ratione, qua ab hominis obsequio licet desciscentes aliquatenùs, jussum à Creatore obstinatè servant ordinis tenorem, adeò ut dùm perseverat adhùc universalis rerum ad primam causam commensus aut æquilibrium privatum, rerum singularum ergà hominem imminutum sit obsequium, hinc disparilitas & molestia jugis, qua incommodis & ægritudinibus objicitur homo & afficitur,

Sub hoc conceptu hominis vita non secùs ac *militiæ genus* erit, imò in deliquium præceps jugis proclivitas, importunè enim laceſſita circumstantium sibi rerum nisibus contrariis mille, resistentiis aut adversitatibus, ruere in horas aut labi jugiter periclitatur. Revera ut elaterum princeps aer (oscillationum omnium tùm universalium orbis, tùm hominis privatarum parens & origo) cæterarum rerum creatarum exemplo in unum hominis commodum oscillare dedicerit, mirum quam frequentes corpori suas affricabit aut infliget læsuras! cujus oscillantis quot ictus, tot verbera erunt, quæ illud afflictent, macerent, molesteutque. Atqui aer est *spiritus* ille universalis qui omnia *intùs alit*, omnium vita-

(e) *Exod.c.16.v.14.31.* (f) *Sap.c.16.v.21.* (g) *Sap.* 16.v.26.
(h) *Sap.c.10.v.12.* (i) *Ibid.v.25.* (k) *Ibid.v.17.*
(l) *Ibid.v.29.*

Digitized by Google

vitalium motionum causas sufficiendo simul & modos earum *directionesque* tuendo, a quo proindè habent res suos motus non solùm, sed & indè tenent aptatas sibi propriasque motuum rationes & energias: posthac quidquid sive aeris spiramine homini veniet, sive potulentorum esculentorumvè usura, inimicantia tot illi *miasmata* erunt, meliùs adversantium illi potentiarum tot hostiles nisus, quæ quas alunt repugnantias jugiter exercendo, sanitatis & vitæ causis continuò incommodabunt. Hinc vita quæ primævo homini jucunditas fuisset & delectatio, adeò bono suo consentientes res seusisset & voluptati, hodierno homini sudor fit & labor, adeò repugnantes sibi & malè concordes experitur orbis universi rerum energias!

Sub hoc rerum humanarum statu ægrescere hominem, versantem inter medias ægrotantium causas, tentatumque continuis morborum discriminibus portenti minùs habet, quam illum sospitem videri aut superstitem tam multiplicibus injuriis & insultibus, qui exteriùs illum invadunt, aut cotingunt interiùs. Ut enim ordinis ratio est sanitas, undenam periclitabitur frequentiùs, quam ex indefinenti rerum appulsu, contactuvè jugi, quæ cum ab ordine recesserint, ordinis rationes malè tuebuntur, aut infidè reddent. Ejus sortis facta sunt oscilla herbarum aut semina, quæ Creatoris maledicto tacta semel a primævis oscillationum rationibus, *tendentiis* & directionibus deflexerunt, sicque hominis vitæ legibus alendis fuerunt congrua minùs. Cogitabis canalitias illas particulas, quibus jubente sic Creatore feta fuerant primigenia rerum semina, talis primùm fuisse situs aut posituræ, talis disposítus, ordinationis & consonantiæ, ut ad corporis humani *fluida* accedendo, aut *solidis* sociando se, non tam novas sibi fecissent sedes aut intulissent vites, quam proprias contulissent aut protelassent potentias, adeò consona futura fuissent mutua & consentiens in rebus edulibus rationum, situum & potentiarum analogia, communitas & harmonia! verùm ab admissa primi parentis rebellione secùs factum est, violato enim ordine qui hominem inter & Creatorem interfuisset, violatæ quoque factæ sunt rationes, respectus & habitudines quæ res illas inter & hominem concordes durassent. Hinc mille illi labores, tædia, difficultates quibuscum se gerunt alimentorum coctiones, hinc illæ tam multæ tritus molestiæ in dirigendis alimentis tolerandæ, quæ tot nisus & artes sunt, quibus in alimentorum adversitates aut repugnantias insurgitur, ut potè quibus vincendis humano corpori allaborandum est: pro suavitatibus namque quibus in cibando se homo se delectasset, digestionis tormento malè vexatur, quo subigat difficultates, *resistentias* rerum quæ alendæ sanitati, prorogandæque vitæ sponte sua & ad libitum ipsius se dedissent.

Quam multæ hinc emersuræ erant morborum origines palam est, tot videlicet quot expectare licet ex potentiis aut viribus, quæ lacessitæ jugiter, tandemque lassæ fatiscunt aut aberrant; maximè cum ejusmodi sint conditionis illæ potentiæ ut vellicari faciles & a situ dimoveri promptæ, in vitium labiles sint; sed in his recognoscitis corporis virium, potentiarum & facultatum ingenium, *elateres* omnes sunt, quorum vis & operatio in *oscillando* positæ sunt, in ea proinde motus ratione caducaria maximè, quam vel aura levis afficit, mutat interturbant; atqui memineris rem assiduè habendam esse iis potentiis cum rebus quibuscum iis non omninò concordat, aliundenè venient dissidiorum, luctationum, pugnarumque frequentiores causæ, proindeque plures occasiones morborum aut origines!

Est interim undè crevit infelix isthæc causarum morbidarum turba, gulæ enim intemperies, cerealibus (quæ in cibatum hominis fecerat Creator) malè contenta, arsit quoque in inconcessas animalium carnes, undè quam numerosa

Digitized by Google

sola facta morborum originum sedes! & revera in animalium carnes facessita, cerealia, ut sedes, sic & situs novos sibi fecerunt in illis corporata; sed quas in cerealibus corporis humani aliturae gratia posituras instituerat Creator, *tendentias*vè & proprietates, hac corporatione iterato mutari necessum fuit, ut animalium partibus se accommodarent; sed hac de causa succi nutricales, quos sufficient animalium carnes, hominis aliturae altera hac ratione apti minùs erunt, ut potè qui fractas insumptasvè in alendis animalibus cerealium virtutes aut *tendentias*, in hominis alimoniam suppeditabunt a creata sibi indole degeneres, suaque primigenia destinatione caussas: posthac vegetiori, firmiori, aut præ hominibus caducaria minùs valetudine frui animalia miraberis minùs, inditas enim digito Creatoris cerealium virtutes & tendentias in se susceperunt, quas adulteratas aut immutatas in hominis alituram reddunt. Itaque dùm esculenta quælibet ex cerealibus deprompta, ratione hac universali peccant, quod maledicti terræ vi inimicantis aliquid contraxerint, altera illa singulari adhùc depravantur quæ ex animalium carnibus petuntur, quod quas esse sivit superstites Creator in cerealibus ad hominum tendentias, fractas has, detortas & corruptas exhibeant animalium carne in hominis alimoniam. Hujus nutricationis vitium ut animadvertas, comparabis ædificii fabricam in quam vetera rudera insumpta fuerint & antiquatæ materiaturæ, cum alterius structura in quam insumpti fuerint recentes lapides & materiæ novæ; in hoc certè præ illo venustatem laudabis & munditiem, cujus in propatulo ratio est; in altero placet materierum virginum integritas, displicet in altero materierum anteacto usu detritarum facta vitiatio. Ita se habet ex animalium carnibus hominis facta nutricatio, compaginatio est rerum quæ ut suas aliis in operibus insumpserunt energias, jam consumpserunt, fermè obliteratis in partium animalium, quas insuccarunt formaturæ proprietatibus iis & *tendentiis*, quas humani corporis alimoniæ causa a Creatore inditas susceperant: unde cùm eo præstantiores sint res, quo sinceriores eæ sunt virtutes rerum ex quibus coalescere debent, bonitatis minùs fiet humani corporis partibus quæ coaluerint iis ex virtutibus rerum quæ jam expertæ, detritævè, insinceriores factæ sunt, ut potè a natura sua aut indole factæ degeneres.

Insuper ut non facilè consistit accensa semel gulæ cupiditas, ulteriùs adhùc quàm ad carnes se propulit; fatui enim aquæ saporis impatiens, voluptuariis vini saporibus titillari voluit palatum, sed quibus vitæ incommodis, quo pudoris damno, quibus sanitatis discriminibus. Vinum à crimine cœpit, ab ebrietate nimirùm, cujus macula parentem suum aut inventorem aspersit, in cujus commissa nuditate posuit violati pudoris tyrocinia, ampliùs in cujus nepote scelestioris impudicitiæ, duplicis scilicet incestus fixit monimenta. Hæc quidem ad animi ægritudines, at amabo doloris & mali corporibus quid non spondet illud in quo criminum summam cernas aut turpitudinis portentum? posthac a paradiso vinum exulasse intelliges, rerum enim tumultuaria maximè non indigebat pacis locus; nec hujus discriminibus hominem patere decebat, qui ut innocuæ sic tranquillæ & amabili vitæ parabatur. Imò mundo concreatum non fuisse vinum concluditur, edulium enim genus creasse Deum in hominis cibatum, quo cum ad sanitatem malè convenit cum vino, pro argumento est creationis opus vinum non esse. Atqui sanitati nihil adversatur magis, quàm quod alimentorum in ventriculo coctioni officit, quod cum in vinum cadat, cujus usu digestionem ciborum tardari non tantùm, insuper & corrumpi non rarò observatur, a paradiso & ab universa terra primùm abfuisse consequentia est; eò magis, quod si rem ritè perpendas, pro medicamine vinum habeant, non pro alimento sacri codices, quo suos homo sentiet mœrores,

quod

quod cum ita sit, vino carere debuit paradisus a quo procul fuissent omni generis mœrores & morbi: pari de causa indigere vino non potuit homo a Creatore recens, ut futurus (nisi lapsus fuisset) tutus ab omnibus corporis & animi ægritudinibus. Porrò concludendum quid habes ea de re, quam in creando omisit rerum Conditor, cujus indiligens nullibi videtur imò provida ubique mirabiliter sapientia: de illa re fidenter affirmabis, necessariam illam non esse ad sanitatem, amplius minùs rei ille esse utilitatis, quàm alteri quæ a Deo creata legitur: cum enim in necessariis deficere nusquam solitus sit benè providus rerum Conditor, ea re carere debuisse terrarum orbem affirmare licebit, a qua creanda ille abstinuit; atqui creatas fuisse aquas expressis verbis testantur sacri codices, qui de creatione vini altè silent; vinum ergo præ aqua inutile aut noxium esse ratum sit. Sed noxium esse docet creationis ratio, hac enim patet sanitati tam contrarium futurum fuisse vinum, quàm vino contraria aqua est; quod enim Creator servandorum operum suorum indoli convenientem maximè aquam judicaverit, ideo certè quia ejusmodi erat isthæc indoles, quæ aquosorum accessu gauderet magis, proindeque quantæ utilitati aqua fuisset, tam certo vinum fuisset discrimini. At discrimen illud est, cui in dies objicitur hominum sanitas, ex quo in potum vini mos inolevit; imo vini non tantùm, sed & vinosorum liquorum, quos ex fructibus cerealibusve parari docuit erudita nimium palati sagacitas: quæ enim in humido & molli posuit Creator corporis humani partium stamina, mollibus, insulsis & aquosis proinde alenda, hæc eadem mergunt nostri homines duris, salsis, arentibus, urentibusque succis; qua prævaricatione in Creatoris institutum peccatur, simulque in sanitatis res delinquitur. Revera non aliunde venit sanitati periculum majus quàm ex imperfectis aut inabsolutis succorum digestionibus, qui semicrudi aut crassè subacti, ut visceribus repagula parant, *systaltica solidorum* vi molestias mille offerunt & *resistentias*; tum suas cum *excretoriorum* capacitatibus & *diametris* proportiones perdendo & modulationes, *systases*, impedimenta, *stagnationes* committunt & obstructiones, quæ tædia apportant ægrotantibus, medicoque crucem figunt. Hæc omnia vitiatæ primæ digestionis infelices fetus, aut consectaria sunt, primam enim digestionem usu vini lædi, perverti & retardari tam frequens, quàm solitæ stomachi *crudilates*, *ructus*, *flatus*, *vomituritiones*, *colicæ*, *diarrhœæ*, quæ vini potus familiares alumni, cujus usu ut enascuntur, sic illius abstinentia vanescunt. In *acidum* quæ committit vinum malorum causas refundi vulgare est iis, quibus moris est unos rerum sapores accusare, quo titulo nobis quoque vinum damnabile venit; at aliunde pejus audit, a sua enim partium modificatione habet unde sanitati offendiculo sit aut periculo. Salinæ sunt plurimæ vini partes, duræ proinde, rigentes, fragilesve, quas qualitates si conferas cum necessariis ad nutricationem corporis conditionibus, quàm longè ab alituræ scopo illas abesse stupendo miraberis, quàm potens aut firma sit oporteat stomachi virtus, quæ rem tam dissentaneam domat in dies aut domandam habet, quàm adhuc firma constansque *systaltica* vis energia, quæ in terendis, rigidis, duris & fragilibus fuctorum particulis sic superat, ut illas in molles, lentas & ductiles fingat, figurer, levigetque. Huc saltem tendit in terendo naturæ consilium, in hocque uno occupatur illius labor, qui si cassus evadat aut improsper, nutricationi se dant non numerandi obices; hinc enim illinc tum in *solidis*, tum *in fluidis* cumulando se subactæ malè acidæ particulæ, horum & illorum *ductilitati* moræ sunt, quorum utrorumque fluiditati, mollitudini, flexibilitative sunt impedimento. Præter quam quod enim sua rigiditate cogunt partes & indurant, qua ratione illarum dilatationi, productioni, ductilitative obsistunt, hac eadem partium modificatione *systaltica* illarum vi adversantur. Porro de alimento illò

quid

Digitized by Google

quid ſtatuendum putabis, unde alendis partibus ſuus *elater* perit, ſua flexibilitas, nativa denique ſua oſcillandi virtus? de illo affirmabis aptum eſſe maximè ſiccandis indurandiſve partium ſtaminibus, longævitati proinde contrahendæ & accelerando ſenio opportunum: cui ſi addas incommoda, diſcriminave, quæ ex tardata aut imminuta partium oſcillandi vi exſurgunt, cauſas habebis imminutæ aut imminuendæ hominum longævitatis, inſimul & morborum quibus aſſiduè conflictantur origines: quorum malorum prodromi aut argumenta erunt ſtomachi infirmitas, ructus, flatus, vini potus familiares, quæ frigido (ut ait hominum vulgus, qui vulgus hac in parte frequens & multus eſt) ſtomacho attribuunt, ut ut revera rigere incipientium & *ſpaſmodicè* affici fibrarum ſtomachi ſigna ſint; vitia enim ſunt quæ importat vini potus, immediato nudoque ſuo cum ſtomacho contactu, ſiccando, ſtringendo himiam & contrahendo viſcus illud animalis œconomiæ princeps, quod cum ſit omnium membraneum maximè, nervoſo generi univerſo commodo aut incommodo inprimis eſt: hinc ægritudinem ferè quarumlibet origines a ſtomacho naſci tam vera ſuſpicio eſt, quàm certa fides a *ſolidorum* (quæ nervi ſunt) vitio maximam morborum partem oriri.

Ominoſum autem eſt id genus in nervos vini effectus, partium enim fibras vellicando ſemper in contractionem jugiter illos inclinat, unde *ſpaſtica* membranarum *diatheſis* continua, qua in *ſpaſmum* aleſcunt, in quo quot affectionum morbidarum genera radicentur norunt in *hoc piſtrino verſati*, periti nempe medendi artifices; ſed ab iſthac eadem in contractionem aſſidua inclinatione rigere diſcunt nervi, ſicque citiùs induunt ſiccitatem, aut ſuæ denſitatem texturæ, quod anticipatæ ſenectuti præludere eſt. Huic incommodo cautum fuerat a Creatore tuendo terræ paradiſum a vino, unde homini primævo tranquillè & meditando illic otiari ſoſpite vita aut ſanitate licitum fuiſſet; ſed nunc ſecus eſt, præterquam quòd enim lapſo homini laboris pœna juſſa fuit, hæc eadem, concedente Creatore qui ex malo bonum elicere novit, in neceſſarium ſanitatis auxilium verſa illa pœna eſt, imo in remedium adversùs illum malè ſanum vini effectum. Tanti eſt corporis exercitatio! qua excitatæ partium fibræ, a ſtupore, ſiccitate & iguavia præſervantur, quæ vitia nervis vinum invehit; reipſa facit motuum reciprocatio quam alit corporis labor, ut conſtans & firma pergat ingenita partibus *ſyſtaltica* vis, quæ ſic alternata oſcillare ſueſcit melius, molliùs, & diutiùs. Hinc animadvertere eſt diſcriminum frequentiam aut ægritudinum quæ incurruntur diſcrimina, ex quo facta vini familiaritate otio torpere honori ducitur, eodem tempore quo otio mancipari nobilitati licitare eſt. Qua ratione hinc factum ſit vitæ compendium oſtendendum eſt, obſervando fieri ſic ductitia minùs *fluida*, *ſolida*que fragilia magis, quod damnum ut ut ſit graviſſimum, in eo minus, quòd *individuorum*, ut ajunt, conſervationem ſpectet, ſed quod inde enaſcitur alterum in eo majus, quòd ad ſpeciei durationem pertineat, ex duris enim, ſalſis, minùſque tractabilibus particulis coagmentati in viris ſeminales ſucci, iiſdem innutricæ in mulieribus ovorum ſubſtantiæ (hodie num enim vino quoque madere didicerunt mulieres) quid incommodi poſteris venturum non erit? inde duracina facta ſuis in germinibus tenellula partium ſtamina, futuris ſuis accretionibus aut augmentis inobſequentia fiunt, quod quantò poſteris hominibus vertetur detrimento ventura tempora oſtendent, quæ pro hominibus homunciones aut pygmæos, ni fortè pro hominibus puncta hominum aut compendia dabunt. Hæc ſi in minimis habenda videntur, in maximis erit hoc lacrymabile malum, ſegnitas nempe ſexuum aut ſterilitas duplex; in viris quorum organa imbuent prurientes magis & fallaces quàm felices ſucci, in feminis quarum ova inſuccata malè in ſilentia ceſ-

cessent aut subventanea. Malumne gravius dabitur, quo hæredibus familiæ carebunt? hac tamen de causa, gravissimum fiet adhuc, si (quod omen Deus avertat) festinantior inde mundo finis instaret, nisi enim cessareve hominum generationes, extrema urgere mundi tempora augurium erit. Tot ac tanta mala sunt quæ vinum & otia portendunt! quasi parùm illis fuisset iliada morborum mundo invexisse, ni quoque internecionem hujus aut excidium minarentur.

CAPUT IX.

De symptomatum causis, ubi ex secretionum erratis aut allucinationibus deducuntur evacuationum turbamenta, miscellanea succorum & humorum adulteria.

DAtis his morborum originibus, dabitur hæc symptomatum doctrina. Symptomata non erunt exleges aut inconditæ motionum turbæ, succorum enim evagationes quidem sunt aut excursiones, qui a propriis locorum, quibus nati erant, legibus dejecti, ditionis alienæ legibus extraneis subditi fiunt, cujus proinde nutibus & jussis suum posthac præstabunt obsequium; unde si quid tumultus aut turbarum habent symptomata, si quid inopportuni præ se ferunt aut inconditi, non ideo quòd temerè se gerant aut nullis agantur legibus, sed quòd serviant alienis. Nascente morbo *diarrhœa* prorumpunt, vomitiones, *hæmorrhagiæ*, has ut abnormes habebis evacuationes, ut pote cum sub iis cogi naturam, a suisque tramitibus dejici videas? at in hac ipsa inordinatione, ordo est, ordo *solidorum*, *fluidorum* inordinatio; dum enim a suis sedibus emota illa succorum portio, quæ per has evacuationes excernitur, locorum nativorum legibus viduatur, illorum ad quæ appellit obsequitur legibus. Igitur ex *symptomatis*, quidquid præposteri monstrent aut morosi, nulla sunt quæ legem sine exsortia, cum quocunque prorumpant succi, quibusve allabantur oris, semper & ubique in *systalticam* vim incurrant, cujus potentiis aut subigantur aut arceantur, id est, ad sua remittantur loca. In his enim duobus poni tota videtur legum summa, quarum ductu *symptomata* regantur, omnia namque conamina sunt, quibus aut succos suos elaborare nituntur singulæ partes, aut adventitios, quos regere nequiverint, mansuefacere, hos aut eicurando, aut ipsorum restituendo natalibus locis; hæcque insuncera non erit *coctionum* idea, in eo situm, quòd morbidi succi, partium in quas inciderunt potentiis facti obnoxii, mansuescant, potentiis autem quæ tritus, ictus, & vires sunt, ad quarum modos, ritus & leges agi se *fluida* patiuntur, sin minùs facta sibi determinatione aut impetu accito a *systaltica* partium energiæ aucto nisu, ad sua, unde defleverant, loca regrediuntur.

Hos ut intelligas peregrinantium aut aberrantium humorum ad propria reditus, in mentem revocaveris sitam esse omnem animalis œconomiæ *symmetriam* in æquabili, ordinata, constantivè *secretionum* partitione, proindeque in succorum per universa corporis *secretoria* justa distributione; qua sui singulis partibus attributi succi, suas ibi stationes singuli ponunt, a quibus si recesserint, moribus alienis aut legibus illis vivendum venit. Reipsa ut uniuscujusque *secretorii* proprius est *alveus*, sunsque *tritorii* cujusvis modus, ratio aut ritus,

sus, ita singulares sunt vasorum *diametri*, propriæque succorum secernendorum massæ moles aut gravitates, quæ omnia transmutari aut alternari, *quadratis rotunda* aptari est; aliusmodi namque vibrationis aut situs est illa pars, quo transportatur, elocaturve succus, cui proinde ad alienam legem aut normam degendum illi erit: hinc ut partibus alienus veniet & insuetus labor, ita & succis elaborandis forma accedet, aut compositura nova, rerum effingendarum exemplo, quæ pro varia typorum forma, diversa induunt formamenta. Non dissimilis *secretionum* ratio est, succorum species & composituræ sunt, in quas exit partium *oscillatorius aut tritorius* labor, qui quantum sub morbo fit diversus ab eo qui sub sanitate exercetur, tantùm diversi sunt ab illis qui sub sanitate contingunt ii qui sub morbo exeunt effectus.

Ex his intelliges symptomatum sub febribus pullulantium infinitatem; enimvero quot inde nascentur *fluidorum ad solida*, & *solidorum ad fluida* habitudines, tot *symptomatum* erunt species; interim pauca hæc erunt, si animo repetes *nervearum* partium *vibrationes*, *undulationes*, oscillationes, unde tam multæ contingunt animali œconomiæ mutationes, quæ tam multa constituent symptomatum genera. Nec te movebit rerum paucitas, ad una namque *fluida* & *solida* referuntur, quæ gignendis tam variis aut multiformibus, qualia produnt se sub morbis, paria non videbuntur, licet enim *fluidorum* numerum crescere jubeas, secando ea primùm in *sanguinem* & *lympham*, tum in *bilem* & *serum*; addendo quoque *seri* & *lymphorum* species universas, quales erunt illinc *urina*, sudor, *succus pancreaticus*, hinc *lympha gastrica*, *nervorum* & *seminalis*, quò pertinent adhuc in feminis sanguis menstruus & uterina lympha, mucosus ille *lacunarum* succus, factaque mentione muci, omnia mucorum genera, quibus hument, rorantur aut mollescunt partium parietes, *tunicæ*, *membranæ*, si placet invocabis, unde fluidis facias augmentum, certè hæc etiam universa cum symptomatum milliaribus conferre, parva magnis, aut infinitis pauca comparare videberis.

At iniquum est ex numero judicium; quàm enim brevia dixisses ea scripturarum elementa, quæ numero pauciſſima audivisses omnibus præsentibus & futuris voluminibus conscribendis suffectura? de litteris sic est quas viginti quatuor numero nullis non scriptionibus edendis satis esse publicum & compertum est. *Combinationum*, ut loquuntur, aut *copulationum* ars aut modus est, quò fit, ut res suis valeant minùs potentiis, quàm rationibus, naturarum suarum energiis minùs, quàm substantiarum *modificationibus* aut habendi modis; multiplices sunt situum aut posiurarum in rebus respectus, juxtà quos crescit illis virtutis gradus. Hanc ad normam expendendo paucorum ex quibus corpora constant valores, in conspectum venit, quàm multis effectionibus ex se depromendis paria illa sint; duplici ex parte rubra altera, altera alba constare sanguinem, paucum certè est (vix enim inferior datur numerus) attamen ex his duobus solitis sitis variè, diversimodè positis, evocatis aliorsum aut a suis locis & sedibus elocatis, quàm multiplicia varii coloris aut formæ symptomata enasci observabis? quæ sanguinalibus arteriis debetur rubra pars, si *lymphaticas* subeat, hæc se dabunt symptomata, graves *hæmorrhagiæ*, si quæ evagantem partem rubram sorbuerint *lymphaticæ arteriæ* in quasdam cavitates desinant, quales sunt *pulmones*, *nares*, *uterus*, *anus*, quæ sub morbis tam frequentibus *hæmorrhagiis* patent: si verò cæci sunt arteriarum exitus, *stases* sanguinis, *phlogoses*, *erysipelas*, *phlegmone*, *apostases* supervenient. Coloris aut naturæ alius erunt *symptomata*, si quæ *lymphaticis arteriis* debetur alba pars ab *arteriis* sanguinalibus resorbeatur, hinc enim fartus sanguis aut saburratus superflua *lympha*, in glutinosum & pellicum faciſſit, factusque gravis atque lente-

scens *torpores*, *comata*, *lethargos*, *sopores*, *lassitudines* in *acutis* committet, in *chronicis* verò his succrescent *suffocationes*, *asthmata*, *polypi*, *cordis palpitationes*, *obstructiones viscerum*, *tubercula pulmonum*, *glandularum tumores*, *infarctus*, *duritiæ*. Tam multa mala invehit sanguis unus, unarum intra arteriarum limites oberrans, quàm autem plura, si ad alia quæ alterius conditionis sunt vasa, transilierit? hæc nervi fuerint aut nervorum origines, intra quos *lymphatici* roris loco si adigatur pars sanguinis rubra, *stagnationem* latenter alendo, arcanam inducet cerebro *phlogosin*, unde *deliria* & *phrenitides*, ubi si sui elateris arcani œstro fervens *elasticos* exsufflet halitus, intra nervorum canaliculos, *spasticam* faciet *diathesin*, unde *tremores*, *spasmi*, *tendinum subsultus*, ominosa illa malignitatis symptomata, ut pote certa lacessiti aut laborantis cerebri indicia.

Interim si memineris, quàm longè lateque per universam corporis compagem sese diffundant nervi & nervorum appendices, *membranæ*, involucra, *tunicæ*, palam est eadem quæ nervorum incommoda sunt, totius corporis esse mala: quo dato nunquid non intellexisse est, quam multis symptomatis ansam det & originem sanguinis factus ad nervos excursus, quos vel pondere stagnando molestaverit, vel quos incongruis imbiberit halitibus. Cum enim infiniti sint nervorum nexus, undè sua singulis partibus veniunt stamina, partium nullæ erunt quibuscum sua non communicent peccamina, hinc mille dolorum, molestiarum, tædiorumvè sensus, quibus dum ægrotantes angi aperte vides, rationes horum aut causæ in obscuro latent, arcanæ namque sunt *nervosi generis* ægritudines, quas alunt *spirituum ataxiæ*, melius *lymphæ* nervorum *stagnatio*, *stasis*, lentitudo, aut similes *lymphæ* nervorum circulationis inordinatæ errores. Quod enim apud illos fidem non inveniet, quos in definiendis morborum *etiologiis* unicè capit humorum crassaminibus sordidatorum viscerum conceptus, copiam morborum dat maximam isthic humor, cui corporis aut substantiæ vix hilum est, tam parùm habet ille molis & succi, sic ut humoris infrequentius quam spiritus nomine indigitari illum moris sit. Stupendum enim quotuplicia morborum genera sint, quæ a spiritibus (ut loquuntur) exoriuntur, aut quæ desinunt in spiritus, seu in nervos, in quos ut primæ sic & ultimæ cadunt morborum scenæ: si superaddis *acutas* esse & *chronicas* esse nervorum affectiones, statim intelliges quam dense crescere queat morborum numerus qui ad nervos pertinebunt. Paradoxa si cuiquam videbitur hæc opinio, veritatem illius asserit *fluidi*, (cujus conditionis est nervorum lympha) notio, quæ cum dum animalis œconomiæ serviendum fluido venit, in circulatione ponitur, iisdem quibus ipse sanguis circulationis vitiationibus aut erratis obnoxia veniet nervorum lympha. Hùc fortè putares invocandis *salium* aut *sulphurum* copulas, quæ *expositiones* parárent, sed explosis hisce doctè delirantium chymistarum nugis, concepisse satis erit suos esse nervorum *lymphæ* impetus, suas moras, suas velocitates, ad quarum normam sua regat itinera circuitusque suos, ut iisdem, quibus sanguis, circulationis erroribus subjacere intelligatur; porrò quam multipliciter tardari periclitetur & accelerari *lymphæ* nervorum motus, ostendit insignis ille elateris fundus & fomes, quo totum imbuitur nervorum genus, a quo nempè cæteris partibus venit quidquid pressoriæ habent aut *systaltica* virtutis. Ejusmodi sunt *laxi*, *strictivè* varii gradus, juxtà quos tractatus, subactus aut impulsus diversimodè nervorum ille succus, suas aut servat *crases*, aut induit *dyscrasias*, tùm hùc aut illùc fertur, prorepit, inclinatur, undè versis *oscillationibus*, succorum vertuntur sapores, motuum mutantur determinationes, functionum ordo, series naturæ pessundantur. Absinebis enim à salium peregrinorum, quas sæpius fingit medicorum vulgus, miscel-

Digitized by Google

scelis, quibus adulterari tradunt humores, vitio enim huic invehendo satis est tractationis, tritus, elaborationis ritus alter aut novum genus, tam multarum artificialium rerum more, quæ pro varia qua subiguntur ratione, diverso colores induunt sæpè non tantùm, sed & sua perdunt ingenia, & formas mutant. Benè multorum certè symptomatum hæc erunt causæ, sed plura dabit adhùc circuitionis lymphæ nervorum vitiositas, *stasis* præsertim illius, tarditas, & lentitudo, quod culpæ genus cum in sanguine stagnationes committere soleat succo nervoso pigritiem afferendo, similia faciet vitia, ut pote quæ facit succorum facta reses aut ignavior circulatio. Quod enim sanguinalibus arteriis contingit, quarum capillamenta obstructionibus ideò obnoxia fiunt, quod illis solita sit sanguinis tarditas aut *stagnatio*, hoc ipsum incurrunt extrema nervorum fila: quod ut palam sit, observabis nervos esse *arteriarum* genus, cui venarum sanguinalium loco respondent *venæ lymphaticæ*, quæ arrepentem ad membranas nervorum *lympham* resorbendo recolligunt, & ad sanguinales venas reportant. Perpes & facile pergit id commercii genus, quandiù perseverat æquabilis prima ab origine nervorum ad ultimos horum fines succi *nervosi* cursus; at animò fingas, si lubet, a fervidiori sanguine intra nervorum penetralia effiari vividiorem aut elasticum nimis halitum, aut quod a vero abludit minùs, sic intendi nervorum *elaterem*, ut pluries sues geminando pressus, aut suas crebriùs iterando *oscillationes*, lympham suam sua versùs extrema cumulatiùs pellant & festinantiùs, hic illam cespitare, morari, lentescere oportebit, maximè cum lymphæ facto appulsu uberiori, quàm ut resorberi queat, hærendum illi aut stagnandum necessario veniat. Porrò cum id omne quod corporis aut substantiæ habent corporis partes aut membraneum sit ex membranis compactum, aut fundatum in iis, manifestum fit undè venit densæ illius symptomatum catervæ quæ ad membranas attinent scaturigo, lassitudinum imprimis quæ morbos præmuntiant, & comitantur, ut & dolorum omnis generis, *rheumatismorum*, *catarrhorum*, quæ affectionum genera sunt, quas edunt & alunt succi *nervosi* lentores, *stases* & stagnationes, quas ingurgitata faciunt ultima nervorum capillamenta; quò si referas adhùc male sanos impeditæ *transpirationis* effectus, quos accersit membranæ cutis texturæ *spastica diathesis*, principem habebis *symptomatum* originem, tam uberem quam copiosa *transpiratio* est.

Hæc quidem vera sunt, interim cum sub morbis corporis rerum status esse soleat, ut alienati sint, violati, mutatique vasorum & *secretoriorum diametri*, concipi nihil vetat id factum fuisse vitii nervorum meatibus, quò iis aditum concedant succis quos respuissent si quem a natura cotinuerant commensum retinuissent; *miasmata* ergò erunt tenuata suprà modum, *exaltata* & aerea, quæ *arteriarum systoles* excessu evibrata, intra cæca nervorum penetralia adigentur. In exemplum veniet ebrietatis ratio, in eo sita, quod sanguis tumultuantibus & peregrinis sibi vini particulis fetus, in nervos eas egurgitet. Quod autem sub morbis simile quid cerebro contingat, facit ratio triplex, *elateris* nempe cordis, quæ prima est, universæ partium vis *systaltica*, quæ secunda, sanguinis impetus & velocitatis, quæ tertia est. Is enim est corporis sani *mechanismus*, ut *systaltica* vis universo corpori insita, tum cordis elater, ut ut immensæ sint & inenarratæ virtutis, eam solùm inferant nervis & cerebro vim, qua tantillùm dehiscant; ea mensura, ut humorem minùs quam umbram humoris aut halitum admittant, ebibantvè; hunc ad modulum ut isthæc secretio succederet, fecit natura ut mollis esset, ponderosa, deprimique facilis cerebri moles & substantia, imò & conspicua & observabili *elasticitate* destituta, dubio procul ut circumquaque prementi cordis & partium universarum potentiæ faci-

facilem tantùm opponendum *resistentiam*, sponte obsecundaret. De sanguine in corpore sano idem est, ut ut efficax, necessarius & coactus sit illius circuitus, tam crebrò, tamvè multipliciter frangitur, temperatur, tardatur vè, ut passu suspenso & molli ad cerebrum advectus, halituosæ suæ parti tantùm intromittendæ faciat locum aut inveniat; arcana & cæca loca sunt ægrè dilatabilia, quæ proindè nihilum pandi aut dehiscere intelliges, ni accesserit enormis potentiæ vis. At sub morbo perit isthùc pruementis totius corporeæ molis & in cerebrum nitentis potentiæ æquamentum; facto enim per totam illam corpoream molem elateris augmento, cretoque in vasis sanguinis impulsu, tùm eo caret cerebrum unde crescat elatere, quo arietantem in se sanguinem abigat aut adversùs insultus hujus se tueatur, emissitiis omnibus *miasmatibus* patulum se dat atque pervium. Hinc infelices mille mixtionum artes, quibus fœdari possunt aut corrumpi puriores quoque vitæ latices.

Si tam multa symptomata sunt quæ dant violati *secretoriorum* quæ latent diametri, pauciora non sunt quæ edunt violata *secretoriorum* quæ patent oscilla: exemplo sint *bilis*, *succi pancreatici*, *lymphæ stomachalis*, & illius quæ *intestinorum* indigena est *secretoria*, unde veniunt diversi colores, *colliquationes*, quæ *vomitionum & diarrhœarum* formas induunt, tùm & irrita in ejusmodi colliquationes conamina, qualia sunt, *nauseæ*, *cardialgiæ*, *anxietates*, *anorexiæ*, quæ ab impeditis, suppressis, suffocatisvè aut non prorumpentibus ejusmodi succis proveninnt. Enimverò sub universali illa *spastica diathesi*, qua sub morbis laborant viscerum bene multorum *secretoria*, alterutrum aut utrumque accidere consequentia est, videlicet ex illis *secretoriis* alia esse quæ mucnaticios ab aliis succos excernunt, alia quæ proprios & congeneres uberiùs fundunt; utrumlibet contingerit, in his habes non infrequentes liquaminum aut cruditatum scaturigines. Reipsa sic cumulatis suprà partium elateris modum succis, his subigendis impares erunt tritùs potentiæ, quas cum superat materiæ terendæ copia: frustanei tritus fructus fiunt putida, peregrina & alienata succorum eliquamina, quæ pro suis quos præ se ferunt coloribus, vultu & saporibus, hujus aut illius nominis & tituli *symptomata* constituunt.

In his agnosces iniquas succorum copulationes, veraque humorum adulteria, quæ rudibus aut novitiis faciendo fucum, turbas non minùs quam tenebras rebus medicis attulerunt; non enim alias scrutando invenies falsarum aut spuriarum *aetiologiarum*, *indicationum*, *observationum*, curationumvè causas: nec aliundè artis medicæ progressui moræ plus factum est; saltem humoris aut *fluidis* hinc factus honos, ex mirabili enim eliquaminum proventu, quem sub morbis tam uberem, tamque frequentem & assiduum observarunt, opinio & fama fuit ab humoribus committi morbos, sed quanto artis, artificum & ægrotantium damno norunt penes quod discerniculum est medicinæ illius quæ a *solidis*, ab altera quæ a *fluidis* suas leges & sua tenet *theoremata*: revera idem est ac non causam pro causa, pro causis effectus poni; quodquè infelicitatis aut infortuni summa est, tractata sic medicina erroris disciplina aliquandò facta est, potiùs quam veritatis scientia, morbis enim spurios faciendo titulos & falsa damno nomina, illegitimis indicationibus ansam dedit, malèque sanis medicaminibus immerita fecit nomina. Tot mala sunt, quæ invexerunt institutæ male symptomatum causæ, quæ in unis humorum mole & substantiis positæ, ab illo regente sanam simul & ægram corporis œconomiam mirabili mechanismo averterunt medentium animos, qui circa plures humorum nænias miserè occupati, medentis naturæ artes, modos & leges, quæ in *solidis* fundatæ sunt didicere nunquam, aut dedisceræ didicerunt. Humorum corruptelas dixe-

re,

Digitized by Google

re, quæ mera sunt succorum miscellanea, succorum, inquam, putridorum minùs quam a suis *secretoriis* declinantium, peccantium non in eo quod *dyscrasias* conceperint, at in eo quod patrias linquendo sedes ad alias sint evagati, aut ad proprias confluentes & præcipitantius vim illis fecerint: si prius, indigenis viscerum circa quæ declinant succis additi, inauspicatum cum his jungunt conjugium; si posterius, succorum (non quidem peregrinorum) densando molem aut augendo fluentum, in exuberantias præcipitantur aut eliquationes. Exempla sunt hinc *coryza*, *ptyalismus*, *tusses*, illinc *diarrhœæ*, *vomitiones*, *dysenteriæ*; hinc iterum *hæmorrhagiæ narium*, *uteri*, *hæmorrhoidum*, illinc *diabetes*, *gonorrhœæ*, *fluores albi*; sub illis omnibus animadvertis uniusmodi naturæ & nominis succum, qui cumulatiùs ad propria cola affluendo, ejusmodi committit eluvies; sub his intueris succos qui a suis *secretoriis* dejecti ad aliena feruntur, quorum succos mole sua, disparilitate, & consortio fœdant, inficiunt, vitiant. Igitur observabis non aliam esse symptomatum causam quam impetum, qui si juxtà solitas succorum *directiones* feratur familiares erunt succi qui visceribus suis adigentur; secùs fractis *directionibus*; ordinationibus, impetus cæca vi aut incondito pulsu a nativis directionibus dejecti succi, quò non pertinet pellentur, tunc enim ad aliena sibi eunt viscera, quorum cum succis coeuntes in incertas misturas desinunt aut infelices composituras. Arqui impetus a *solidis* venit, horum enim *elastere* exercetur, undè concludes in *solidis* esse *symptomatum* causas, & in *fluidis* symptomatum sedes, cum ipsorum *fluidorum* situs sint, modi & affectiones: affectiones autem quæ modo unius tantùm succi, modo plurium erunt; ita tamen ut morbidi minùs non fiant partium dispositus, maximè cum sive ab unico succo, sive a pluribus qui in culpa fuerint violentur, non minùs vasorum capacitates, *secretoriorum* diametri, & *secretionum* series, tandem æquabilis partium commeatus, mutuumque æquilibrium.

Itaque quod medenti prætereundum non est, symptomatum causas quærere in *fluidorum dyscrasiis*, *fixitate*, *volatilisatione*, muria, salsedine, &c. scopulos & pericula mille inter medendum incurrere erit, dolo enim & errore plenum opus est, debellandam aggredi causam eo in loco, unde abest. Cave tamen contemptui habeas saporum vitia, hæc enim si *symptomatis* præesse sit infrequens, assident non rarò; neque diffiteberis ex symptomatis gravissima esse quæ chronicis morbis accersunt longa tempora, sub quibus longiori facta succorum lentescentium mora, spatii sit satis, ut stagnando acescant, primisque & propriis morbi *symptomatis* secundaria addant & subsidiaria, sed adjuncta hæc sunt & appendices morborum, non legitima *symptomata*, tam parùm illis est similitudinis cum iis symptomatis, quibuscum morbi nascuntur, quæque morbis suadent signacula, proprioque formant caracteres: licet ergo aliquam quoque isthæc symptomata suadeant curam, præcipuam non merentur, namque si discriminis aut molestiæ aliquid ægrotanti facessunt, a prima morbi causa alienum illud est, intutumque medici consiliis, quæ si eò præcipue dirigeret, spe vana deluſus, a vero indicationum scopo evagari periclitaretur.

Tutior incedet in *solidis* ponendo symptomatum causas, quas illi aperiet *systaltica* virtutis culpa, qua sinistrè aut præpostere triti quassativè irruentes succi, in fœda abeunt liquamina, unde tam multiplices illæ & multæ vacuationes quæ medico fucum faciunt, aut facessunt negotium. Fucum, inquam, ad illam enim stupendam humorum eluvionem, qui hàc illac prorumpunt hæreus anceps, ferè adduceretur ut crederet fractas esse microcosmi *cataractas*: saltem suspicio sit lassa esse partium stamina, ita ut gravantis in se humorum molis impatientia, enoti cedant, hiulcaque facta impactos & affluentes succos labi sinant,

nant. *Atoniam* vocitant id vitii genus quod laxitati partium tribuunt, debilitatem enim accusari moris illis est, quoties alicunde præcipitantiùs prorumpunt evacuationes; unde *astringentium, stomachicorum, cardiacorum, spirituum & volatilium* turbæ, quas immodicis evacuationibus curandis adhibere solent, quibus succedunt infelices *hæmorrhagiarum, diarrhœarum, sudorum, gonorrhœarum* & similium evacuationum appendices, exitialiaque confectaria; quæ committit in sistendis evacuationibus cura præcox, aut nimia medentis sedulitas. Meliùs hunc eruditissset ritè meditatus morbidarum partium, status aut factus a morbo partium labor, cujuslibet enim sortis fuerit pars quæ in vitio erit, cujuscunque coloris aut tituli fuerint qui profunduntur succi, utrobique introspicere datur aliquid, quod *erethismum* sapiat. Huc spectat pulsus durus, *serratilis, phlegmonodes*, qui *hæmorrhagiis* comitem se dat, anxietudo, dolor, *borborygmi, diarrhœarum* affectæ non infrequentes, denique cruentatio quam facilè adeo contrahunt qui vacuationibus prorumpunt succi, *serosi* fuerint, *lymphatici*, aut *seminales*, hæc, inquam, omnia deprimi partium *tonum* aut fatiscere minùs ostendunt, quam angi partium fibras, pungi, vellicari. Omnis ergo *colliquationum* ratio (huc enim pertinent & referuntur evacuationum *symptomaticarum* plures causæ) in *spastica solidorum* oscillatione consistit, qua uberiùs ad *secretoria* præcipitati succi, pinsuntur frequentiùs, strictiùs premuntur, exprimunturque celeriùs & copiosiùs; facta enim *stasi* aut ingurgitatione in ultimis *arteriarum* sanguinalium aut *lymphaticarum* capillamentis a fluidis festinantiùs huc accurrentibus, *secretoriorum* capacitatibus major fit quæ appellit *excernendorum* copia, cujus mole & præsentia molestata jugiter *secretoriorum* oscilla, in hanc excutiendam assiduè nituntur & arietant, unde pressus alternans qui non secus ac universalis oscillorum illorum *tenesmus*, stagnantes succos exspuit indesinenter, in hocque habes conaminum, molestiarum & evacuationum symptomaticarum conceptus.

Ad hanc normam si expendas focorum aut fomitum rationes, unde difficilium aut *chronicorum* morborum causas erui volunt, videbis quas vocitant humorum saburras, aliud non esse, præter stagnantium aut lentescentium succorum congestiones, qui suis *secretoriis* hærendo primùm tardantur, tùm cumulati in nidamenta morborum facessunt. Unde elicitur quam iniqua sit & veritatis proxima parùm illa medentium idea, quæ saburras humorum ponit in primis, ut loqui amant, viis, quasi in obviis & spectabilibus cavitatibus cespitarent morbidi humores, dum ubicunque stagnent, communes aut publicas neutiquam occupent cavitates, at suis singuli singularibus *secretoriorum* capacitatibus contineantur, unde per sua singulis oscilla stillandum erit, ubi evacuari indigebunt. Hinc adhuc intelliges quàm longè a morbi nido sua soliti sint adhibere vacuantia, quæ intra *stomachum* & *intestina* morbidos humores aggredi jubentur, qui in cæcis dissiti visceris meatibus densè hærebunt: alibi quàm oculis *collyrium* apponi certè est, at quanto periculo inferes, cum abdominis cavo comparando peripheriam; ex utriusque distantiis intelliges, cujus discriminis & incommodi erit, corporis centro admovere remedium, quod vacuando ei succo debitum est qui intra corporis habitum altè longèque delitescit; quantum aliunde crescet periculum si ex aliis succis coaluerint morbi nidamenta, quàm ex illis qui purgantium imperio obsequiosi sunt! sanguis enim hærebit intra sanguinales *arterias*, dum vacuando *lymphaticarum* succo dicatum jubes remedium; aliundene fluunt frequentiores heu nimiùm! fidi parùm, infelices & præposterè purgantium eventus aut effectus exitiales?

Ad hujus non aspernabilis *aetiologiæ* mentem tolerabilior videbitur notio illa vulgaris, quæ ex *pituitis*, viscis & glutinibus plurium morborum causis titulos

Digitized by Google

culos facit, ejusmodi namque spissitudines aut coagmenta refert aut æmulatur non malè illa lentitudo, de qua profert tam multa exposita hactenùs morborum doctrina. Interim quàm longè hæc ab illa differt comperies observando tantùm esse discriminis sanguinis lentorem inter, quem admittimus, & glutinum, quem reprobamus, cumulum, quantùm interest tubulos inter qui augustissimi sunt *diametri*, intra quos hæret spissigradus sanguis, & cavitates spatii spectabilis quas glutinibus & viscis oppleri docent atque farciri; dum enim his publica itinera attribuunt, aut lata hospitia, intra cæcos vasculorum recessus aut inconspicuas latearas sanguinem lentescere ostendimus. Amplius coagulorum aut *salium* (prosapiæ certè ancipitis aut originis dubiæ) feturæ sunt isthæc glutinum genera, dum sanguinis spissitudo partium pressus, quem palpant videntque sensus, certum opus sit aut necessarium: tandem suis in glutinibus: aut coagulis unas elevant *fluidorum* virtutes, dum in sanguinis lentore in conspectum damus *solidorum* potentias. Verbo definiri cupis positum inter utramque doctrinam discrimen? alio quàm veritatis altera, altera non alio quàm veritatis fulcro fundatur; alterius enim pareus nihilum aut mendacium est, pareus alterius comperta est veritas.

Equidem *symptomata* benè multa alia sunt præter ea quæ in *colliquationibus* aut in evacuationibus consistunt, quæ omnia præterquam quòd per singula persequi fastidio foret, ex illis nullum est quod in *solidorum* potentiis non habeat causam, melius quod ab *elateris* nimietate aut *ataxia* suum non ducat ortum. Huic assertioni fidem faciunt *flatus*, de quibus apud ægrotantes tam publica querimonia est, cum nullus sit morbus, sive de *acutorum*, sive de *chronicorum* numero, sub quo *flatuum* sensus non sit aut opinio. Interim si attendas, hinc quàm parùm corporis aut materiæ quod habet tantilla isthæc aeriæ substantiæ portio, illinc quanta sit illius in distendendo vis, intelligere promptum est, aliunde quàm a *fluidis* proficisci *flatuum* causas; reipsa undenam hæ fluerent quàm unde manant *flatuum* energiæ, quæ quia in *explosione* & *elasticitate* sitæ sunt, repetendæ sunt unde nascitur omnis *elateris* virtus, hoc est, a *solidis* aut horum pressu, qui si aberit, sua peribit *fluidis eclampsis*, suus cadet impetus, nihilominus tamen concedent artis usu periti non paucos esse morbos, sub quibus *flatuosus* manifestè sanguis observatur, de quorum censu erunt *febres albæ* & *hystericæ affectiones*, sub quibus qui mittitur sanguis tanto prosilit impetu, illaque splendet purpura ut arteriarum magis quàm venarum sanguini affinis videatur; *flatulentiis*, ut ajunt, seu *elasticis* spiritibus adeo rutilans aut turgidulus est! at ut huic observationi quoque annuimus, edocet *fluidorum* conditio, quidquid illis sit potentiæ, id omne *solidis* acceptum venire referendum; illorum scilicet impulsui, quo si carerent *fluida*, ut ut spirituum copiis turgerent, ignava jacerent aut inertia. Sed id vitii caperent inprimis tenues *flatuum* halitus, qui convenienti massa destituti fulcro sufficienti carerent, quo in distentionem niterentur. Igitur quod dolorum, distentionum & anxietatum sensibus afficiant flatus, id potentiæ ab *elastico* membranarum pressu aut *spasmo* habent. Posthac a cruditatibus arcessere *flatuum* causas, ut error est, aut malè posita cruditatum notio.

Cruditas aucti sepiùs quàm remissi caloris nomen est, quod si cum politioris physiologiæ eloquio quadrare minùs videatur, ignavi minùs aut fatiscentis, quàm irati aut *spastici elateris* dicitur vitium. Crudum ergo est quod tritum perperam est aut malè subactum, quo sensu cruditas erit præpositeri, celerioris fortè, saltem inconditi tritus effectus; ii namque trituræ sunt ictus, ut si crebriores fiant, festinantiores, fortioresve quàm par est, densent, non pinsant, eliquent non inspissent; eadem ratione, qua coctio mollis, ordinati & regularis

tritus est opus, a qua mollitudine si fiat recessus, dum in ipso vasorum gremio in viscida, lenta & tenacia glomeramina facessit sanguinis alba pars, quæ in levem, dilutam & halituosam *lympham* tenuanda erat, qui sinceri, fluxiles & defecati per *secretoria* effluxissent succi, malè morati excernuntur, præcipitanturve impurati; hinc spuria mille succorum conjugia & infanda humorum adulteria, quæ suis symptomatis tingunt mille coloribus, mille tegunt formis, simulant incerto vultu, ambiguaque vestiunt imagine.

CAPUT X.

De morborum solutionibus, crisi, judicationibus, successionibus. *Ubi de* apostasibus, phlegmonodibus, erysipelaceis, lymphaticis, *&c. Tum de* exanthematis, vibicibus, variolis, purpura, morbillis, *similibusque sanguinis a sua circulatione maligne delirantis asperginibus.*

HÆ sunt spuriæ humorum copulæ, quibus solvendis studet natura, quo sensu nihil aliud est universa morbi periodus, quàm exercitatio naturæ in asserendis, dividendisve ejusmodi succorum coagmentis; cumque hac de causa natæ sint illæ coagmentationes, quòd suas succi deserendo stationes ad alienas transierint, ubi se suasque miscuerunt vires & substantias, in eo versatur omnis curantis naturæ labor, ut ea fiat dissociatio, qua propriis quique succi stationibus aut *secretoriis* restituantur; in hocque morbi *solutionem* habebis aut *judicationem*, operationem videlicet naturæ, qua sensim sua *functionibus* serie reddita, suum ad ordinem redit universa corporis œconomia; ilthæcque fuerit curationum ordinaria ratio, qua intra septimanarum aliquot periodos, quotidie vides per insensilia corporis spiramina finiri morbos, facta nulla crisi, superstite *apostasi* nulla, nullave relicta morbida appendice. Secus erit, si ad propria *secretoria* suo succis negato regressu, horum molle illud naturæ regimen detrectantium impetus fit aut insilitio versùs publica quædam *secretoria*, quò tota mole sua aut copia irrumpendo, diametros cogunt, sibique faciunt exitus per *alvum, urinas, sputa, sudores*, loca nempe ad quæ natura *vergere* suevit, viasque quas sequi amat in instituendis suis crisibus: quæ si parùm succedant, aut infeliciter, in mancas desinunt *crises* & imperfectas, inchoata opera quæ aggrediendo fecit non perfecit natura, *judicatoria* sunt non *judicantia*, unde linquuntur *post morbos reliquiæ* quæ *residivas faciunt*, medicoque & ægro novas figunt cruces; partium, viarum, viscerum aut *glandularum* infarctus erunt, impedimenta, *apostases*, quæ in *metastases, phlogoses*, tumores, inflammationes & *abscessus* exibunt vel in *chronicos affectus*.

In his recognosces felicia heu nimiùm difficillimorum morborum semina, infelices nempe morborum *successiones*, aut secundarios ex primis decidentes morbos, in eo malè moratos futurosque rebelles maximè, quòd aut lassæ, fractæ aut interturbatæ naturæ opera sint, interturbatæ quidem, ut pote quam ab illius scopo, consiliis & finibus præverterit fortè ausum medentis, aut nimia diligentia, quæ naturam ad alias quàm quas meditabatur vias cogendo,

alias

Digitized by Google

alias quàm quas amat jusserit leges; lassæ verò, in quantùm sitis procul aut longè positis vasorum extremitatibus, quò secernendi succi progrediuntur, titubare illis incedendo contingit, unde *solidorum* oscillationibus mora fit & *fluidis* lentor, a quo prima morborum initiamenta. Imminentia hæc in incedendo *fluidis* cespitandi pericula admonent itineris prætercurrendi longitudines, faciscere enim moris est elateri canalis qui longius ducitur: porrò canaliculorum, intra quos circumducuntur secernendi succi, longitudines cogitando assequeris, mente comparando longa quæ sunt a corporis centro ad *peripheriam*, quæ *transpirationis* sedes est, intervalla; si namque ex particula pollice lata, trecentas & ampliùs circumvoluti tubuli ulnas evolvere datur, quot ulnarum milliaria augurari fas erit in tam ampla densave partium intercapedine? valeret minùs hoc argumentum, si canalis esset ductus unici, directionis unius, situs, pronitatis & inclinamenti similis; sed de arteriali canali non sic se res habet, supra numerum omnem sunt quæ facit glomeramina, variæ illius capacitates sunt, diametri diversi, qui in sanguinalibus *conici* sunt, in *lymphaticis cylindracei*, tot inter ambages & repagulorum genera, vix ullas concipies tardandi artes, vix illa motuum scandala, quæ non incurrat sanguinis circuitus, antequàm illi intra cutis spiramina expirare contigerit? interim hæc adhuc pauca erunt, si respicias ad illam non numerabilem tubulorum copiam, sanguinalium & *lymphaticorum* in quos finditur, & *nerveorum* in quos desinit, adeo ut canalis arterialis, fistuloso tubo similis hinc illinc in canaliculos laterales dehiscat, intra quos parata natura posuit tuendæ sanguinis circuitioni varia subterfugia; putabis enim laterales illos canales sua præterfluenti per principem arteriæ caudicem sanguini patula offerre oscilla, quæ ut pote *elastica*, ejusmodi modulationis erunt & diametri, ut sint *sphincterum* instar, quæ quod capacitatibus suis admensum fuerit admittant ultrò, combibantve: at insimul in iisdem cuniculos multiformes in illis recognosces, intra quos se recipiant qui hærebunt cespitabuntve morbidi succi; hique recessus erunt, in quibus nidulabuntur secundariorum morborum fomites, qui primariis succedent, aut qui his se dabunt appendices, in eo ab illis diversi, quòd ad alia quàm quò ibat secretoria transeundo, viduatus *transpiratione* succus, ad loci quò irrepsit ingenium, morbum effingant.

Morbis ergo qui aliis succedunt titulos & nomina dabunt, hinc vasorum conditio, in quibus primas hxerint sedes, illinc succorum indoles qui cuneati fuerint aut adacti; si illius fortis vasa sunt quæ in cavitatem aliquam desinendo dehiscant, in cavitatem confluet qui hærebit succus, suique generis *fluidum* aggerendo, fluido illi congeneres faciet affectus; hinc congestionum, *apostasium* & abscedentium omne genus, inprimis variæ *hydropum* siccorum & humidorum species: enimvero contingat sub *acutis* morbis, quod norunt artis prudentes, ut stagnando diutius sanguis in ultimis *arteriarum* sanguinalium capillamentis, *stasin* illic pariat & alat, pressus vasorum impeditorum fiet & oscillatio crebrior, quæ *resistentiis* ejusmodi frangendis facta impar, absolvendæ ad corporis *peripheriam* cunti circulationi inpar quoque fit; at hoc assiduo pressu eò reflexus qui a tergo venit sanguis; ubi sentit resistentiæ minus, sua tenuiori parte refluit ad obvia facta sibi patulaque *lymphaticarum arteriarum oscilla*, quæ subeundo uberiùs, ad eas confluit partes aut cavitates in quas desinunt, hasque cumulando, *hydropem* committit humidum, si stipatus nondum omnimodè sanguis, succosam adhuc sui partem a se linquit abire, *siccum* verò, si penitiùs inspissatus sanguis, instantibus *oscillationum* verberibus indulget tantùm stabiles materies, quas pressionum vi expressas a se elabi concedit, tumque *colipilarum* ritu, intra sanguinalia vasa, quæ *stasis* hæc occupat, a coercitis halitibus iis-

Digitized by Google

que everberatis, jugiter accensis, & deflagrantibus, flabra ingenerari concipies, quæ ad partium cava aut membranas efflando *tympanitidem*, *emphysemata*, & ejusmodi *flatulentias* mille committunt, quæ acutis morbis accedere observantur aut succedere: sed & horum exemplo, tot non minùs morborum causas habebis qui aut *chronici* sunt aut *chronicorum* appendices, cujus familiæ sunt *asthmaticæ* & *colicæ affectiones* siccæ, tum *hysterici*, *hypochondriaci*, & *splenici* morbi, denique *ructus* & *borborygmi*, quæ omnia aut *flatuosi* morbi, aut *flatulenta* sunt symptomata.

Ejusmodi fit *lymphæ* secessus, quoties ad illa effertur hæc vasa quæ in aliquam cavitatem desinunt, secus autem cum a suis itineribus dejecta lympha occupaverit media vasorum loca, ea nempe quæ ipsam constituunt partium substantiam, antequam fines suos aut exitus attingant, tunc enim mediis vasorum capacitatibus intercluſa, aut mediis carnium *parenchymatis*, ubi *excretionis* aut exitus exsors lympha est, intra flexuosos vasorum ductus textusve lentescendo spissescit eò facilius, quòd mora illius copiaque lassus vasorum turgentium elater fatiscat tandem, unde molles illi & ignavi tumores, quos *œdemata* si particulares, *leucophlegmatias* verò & *anasarcas*, si universales fuerint, nominari vulgare est.

Hæc partis albæ sanguinis a circulantis illius massæ fluento dejectæ malaerunt, quæ acutis expirantibus succedere solent; at sua quoque affert rubra pars, cum ab arteriis sanguinalibus repressa ad *lymphaticas* abripitur, quod *acutorum* initiis accidere familiare est: *hæmorragias* intellige aut sanguinis *excretiones* per *nares*, *pulmones*, *intestina*, *uterum*que, quas hostili cuidam & peregrino *volatili spiritui* imputare amant *humorum* non avari cultores, sed quas revera facit *spastica* facta sub morbis, quæ sub sanitate *systaltica* vis erat. Primus enim *spasmi* morbos inchoantis effectus aut fructus est contractio vasorum, horumque capacitatum facta minoratio, quæ proinde solidæ sanguinis quantitati admittendæ factæ impares, fluento illius aut circuitui obicem ponunt; sub his turbis a vasorum capillamentis ad majora vasa refluxum aut *anadromen* fieri jubet *mechanismi* ratio, qua fit ut alicundè retroversum *fluidum* eò sponte feratur, ubi plus habebitur spatii, imò eò versùs necessum illi est altera de causa, qua *continenti* necessariò convenit ampliùs esse *contento*, undè consequitur strictioribus factis arteriarum capillarium *capacitatibus*, sanguini opus esse, ut ad latiora, si quæ se facilia offerant, spatia se conferat: at ejusmodi sunt hinc majores *arteriæ* sanguinales, illinc *lymphaticæ* quas de se emittunt, quæ cum aquato succo ductui sint, faciles in se præbent ingressus, hique sunt quos subit repulsus sanguis, at qua ratione his exiliat vasis ambigeretur, nisi illius conditionis effet *lymphaticarum* arteriarum pars non minima, quæ in parentes desinit exitus; si enim *lymphaticæ* arteriæ sunt quæ continuo ductùs tractu *in lymphaticas* facessunt venas, hiatibus proindè aut oscillis defectæ quibus *excretionis* vacare queant, de *lymphaticarum arteriarum* numero aliæ sunt non paucæ, quæ ut potè *secretoriæ*, (*viscerum* nempè *serosis*, *mucosis*, & *lymphaticis secretionibus* dicatæ) patulis exitibus & oscillis naturâ suâ donantur, quibus serviant istis *evacuationibus*; hique hiatus erunt, quibus adactus sanguis poterit egurgitare intra *nares*, *pulmones*, *intestina*, *uterum*; loca quippe aut vacua sunt, obsequibilia, destituraque fulcro quod pulso ad se sanguini repagulo esse possit. Porrò sanguineorum *excretionum* ratio fulciminis absentiæ tam propria est, ut quæ illis *secretionibus* obnoxiæ observantur partes, omnes malè fultæ sint, ut potè cavitates, *vesiculas*, lacunas, intercapedines aut constituentes, aut iis applicitæ; hanc ob rationem si sua evacuatione defraudetur uterus, his aut illas partes cruentari videbis, at ex iis nullas quæ ex omni parte solidatæ

sint,

Digitized by Google

ſint, aeri enim aut cavo cnipiam applicantur; illius ſortis ſunt *oculi* & *mammarum papillæ*, quæ ſanguine ſtillabunt; ejuſdem quoque poſituræ ſunt *pulmo* & *ſtomachus*, eos ideòque ſputis & vomitionibus ſanguineis fœdari frequens eſt. Interim cave deſpicias, quod de *anaſtomoſi*, *rhexi*, *diapedeſi*, *diabroſi* tradunt in enarrandis *hæmorrhagiarum* cauſis; artis enim eruditorum *archaiſmi* ſunt non contemnendi, imò ſpectabiles in eo, retinendique quod cum illos invenerit ratis uſus, ſervandos eſſe peritorum artis conſilium ſit: revera quod in *acutis* obſervari negatur, in *chronicis* tritum eſt, ubi ſub *ſtaſi* ſudando ſanguis varia edit ſuccorum ſudamina, quæ eructant violati *excretoriorum* oſcillorum *diametri*; idnè a *diapedeſi* tantùm abhorrebit? ad *anaſtomoſin* autem, *rhexin* & *diabroſin* ſpectabunt multiplices vaſorum vitiationes ſub chronicis factæ a ſtagnantibus ſuccis qui morando *fluorem* patientes, aut in acorem evecti, vaſorum rupturas, attritus, eroſiones, hiatus, diſſociationeſque pariunt, partium enim diſſuta ſunt, aut vaſorum disjunctiones variæ, quas his vocibus innui voluit aut deſignari venerandæ patrum ſapientia. Iterum ad hæc rubræ partis ſanguinis peccamina ſpectant *hæmorhoides*, miſerabilis illa morborum nutrix & ſanitatis enim aut *acutis* quos movet morbis ſæpiſſimè peſſundat, aut *chronicis*, quos alit atterere ſolet. Quod *ſplenitidis* aſſeclas ſe dent *hæmorrhoides melancholico* ſanguini, quodque hic ſit ater, ſanguini uſto attribuuntur, licet revera ſanguinis fortè laudabilis, ſed adacti, cuneatique progenies ſint, cujus omnis vitiatio a morâ venit, ſub quâ reſes factus, circulationis inops & a vitæ penatibus exul, recenti chylo allui non poteſt, nec renovari, quin imò ſic in ultimo coercitis vitæ continuo, ultraque univerſalis *ſyſtaltica* virtutis potentias aut imperium fatiſcens, otiando putret, aut jacet. Hac de cauſa incommoda non pauca ſunt quæ illis corporis quas obſident partibus afferunt *hæmorrhoides*, præterquam quod enim hic ſtagnans, cumulatuſque ſanguis mole ſua & preſſu perdit partium quas occupat *eutoniam*, undè multiplex abſcedentium, ulcerum, fiſtularumve genus; inde ad ſanguinem neceſſario manat juge contagium, abreptæ nimirùm a prætereunte ſanguinis circulantis fluento feculentæ & acentes particulæ, quæ ſanguinis *eucraſiam* corrumpentes, motui illius immutando, tardando, impediendoque anſa fuerint; pejora tamen adhuc impendent hinc ſanitati diſcrimina, exſuperantis enim ſanguinis copiæ non incerta argumenta ſunt *hæmorrhoides*, unde periculum eò majus, quod aperta illæ indicia ſint ideò illuc relegari iſthanc ſanguinis partem, quia illi (tuta ſanitate) intra majora vaſa retinendæ locus defuerit non tantùm, ſed & remeandæ ſpatium fuerit defuturum, adeò ut ſi fortè contigerit ut vaneſcant, vel oblitterentur *hæmorrhoides*, ad januas illicò pulſet morbus; cujus cauſam admonet *hæmorrhoidum* originis hæc ratio. *Melancholicis* propria mala ſunt, id eſt, ſub eo corporis rerum ſtatu fiunt *hæmorrhoides*, ubi fibras aut *ſolida* occupat *ſpaſtica* vis aut preſſoria virtus, melancholiæ enim effectus eſt arcana partium conſtrictio, qua corripi, premique manifeſtè ſe ſentiunt quos invadit iſte animi affectus: at indè conſequi neceſſe eſt vaſorum capacitatis minorationem, quam proindè ſuperabit quæ par autehàc, aut æqualis erat *fluidorum* moles. Hæc facta *fluidorum* cum *ſolidis* æquilibrio jactura, rumpendæ, perdendæve ſanguinis circulationi occaſio fuiſſet, ni huic incommodo adhuc caviſſet manca nullibi naturæ ſagacitas, qua quod de vaſorum latitudine perdit, illud in illorum longitudine lucratur aut recuperat, adeò ut *hæmorrhoidalium* pomœria aut longitudines exporrigat, extremitates horum prorogando, aut faciendo iis appendices, veſiculares nempe aut membraneos ſaccules, in quos prominendo *hæmorrhoidalia* vaſa, reconditoria parant, quæ ſanguini a centro corporis pulſo ſe dent in hoſpitia. *Hæmorrhoidum* aut exemplo diſcrimina diſces, quibus diſcernas eas *apoſtaſes*, quæ

quam-

Digitized by Google

quamvis ab eodem humore, imo ab eadem ejusdem humoris parte committantur, varios tamen exhibent vultus; quæ enim *hæmorrhoides* facit sanguinis rubra pars, hæc eadem inflammationes facit & *erysipelata*, eo discrimine, quod intra unam unius supra modum dilatati vasis capacitatem concluſus sanguis dec *hæmorrhoides*,, sanguis verò intra plurimas vasorum capacitates dispertitus, adactusvè *erysipelata* pariat & inflammationes. Hæ autem ambæ hac altera a se invicem ratione differunt, sanguinis enim flos est qui *erysipelatis* est materies, illius succosa pars quæ in inflammationis materiem cedit: interium utrobique animadvertis varia a suo circuitu sanguinis disjectus genera; hic tenuem, illic crassiorem habes sanguinis partem; quæ hic capacitate unica, illic in pluribus capacitatibus hæret; at ubique sanguinis unus est, imo hujus una rubra pars, quæ a communi circulantis sanguinis fluento recessit. Hinc lex aut norma veniet qua discernas sub morbis sanguinis statum aut crasin, a *staseos* nempe, *stagnationis* aut lentitudinis illius ratione, loco, locique ingenio, unde auguraberis, quos stagnando sanguis faciat sibi sapores, ut ut sincerus, illibatus, aut laudabilis fuerit, quam induat habitudinem, quæ vitia contrahat; hæc enim omnia tibi revelabunt partium singularum quas occupat stagnans humor, singulares oscillandi ritus, modi, consuetudines, unde sui fient stagnantibus succis caracteres, energiæ, potentiæ, sapores; reipsa, qui sub *phlegmone* in pus facessere ambit sanguis; *sphacelum* sub *erysipelate* minatur, putredinum enim, species variæ sunt, quas edunt varii *oscillationum* modi, a quibus ut sua venit humoribus colorum *harmoge*, sua etiam cuique fit indoles, suum cuditur temperamentum.

Sunt & sortis alius, de quibus inter artis peritos conveniet, *apostases*, quarum aliæ *acutis* assident, *chronicis* aliæ; prioris census sunt *parotides*, posterioris *glandulæ* duracinæ, *strumæ*, *carcinomata*; quæ stagnatæ lymphæ opera sunt aut notacula. *Glandulæ* enim *lymphatici* laticis sedes quidem & promptuaria sunt, sic tamen, ut illis cum *lympha* conveniat quæ fluxilis fuerit, sin minùs quod sanguini, hoc ipsum *lymphæ* accidit, *stasis* nempè aut *stagnatio*, undè sui fiunt aut proprii glandulis tumores, quibus ingenia faciunt, naturas & discrimina situs, locorum, tritus & oscillationum differentiæ. Undè quod *tumoribus* qui a sanguine nati sunt, idem illis qui a *lympha* oriuntur, contingere observatur, horum enim alii *pultiformes* in se condunt succos quos unica & ampla cavitas complectitur; quo spectant *atheromata*, *steatomata*, *melicerides* & omnia *panorum* genera, alii stagnatos condunt succos intra tubulos singulares dispertitos, quo pertinent *parotides*, *strumæ*, *carcinomata*, quæ omnia in pus urgere inclinarevè ideò intutum & improsperum est, a quibus sæpe pus non magis, quam a pumice aquam obtinebis. Itaque ut *erysipelas* quod *suppuratoriis* medicaminibus tractaveris in *sphacelum* aut gangrænam verritur; sic in *carcinomata*, *strumas*, hæcque utraque in ulcera *dysepulotica* mutabis, si illa suppurationi subjicere attentaveris. Diversam autem horum tumorum indolem, aut varias in illis naturæ *vergentias* efficit diversa partium quibus insident pressio; fuerint laxæ partes, cujus sunt generis quæ sunt membraneæ, *vesiculares* aut loculosæ, ut potè divelli faciles aut dilatari, tunc *glandulæ* quibus intùs membranarum superficies, *lympham* qua abundè turgent affatim eructando, ex partium loculamentis unum aut alterum tumulant, diffundique cogunt ac dilatari, medioque hoc intervallo aggesta *lympha*, ibique a *membranarum* quibus cinguntur pressoria *systole* distans nimium, ictus illius quibus a corruptela servaretur, non sentit, hinc segnescit, torpet, & abit in *fluorem*, aut in acorem vertitur, a quo vitiata *lymphæ* fibrata pars turbatavè diffluit, in pultisque speciem vertitur: de illa *lympha* non item, si intra privatos aut singulares tubu-

lus

los cuneata disperitur, ut enim densioris compacturæ, & majores esse solent *glandulæ* (quibus *strumæ* v.g. insident) intra strictissimas *vasculorum* capacitates coercitæ, illorum pressoriæ *systoli* vicinius subjicitur, vegetiùsque & immediatiùs, sicque frequentiùs icta, eadem sui parte & eodem loco, sicuvè everberata jugiter fibrata illius pars tam strictè pinsitur, stipaturque adeò ut quod fluidi habebat exuens in *solidum* quid faceſſat, inde duracinæ *glandulæ* & *scirrhosa phymata*, hinc enim elici *scirrhorum* quoque rationes, causas, origines consequentia est. At verò si fluidi illius lentescentis ceu spissescentis *lymphæ* tardantem motum excusitari contingat aut urgeri, progressui motus illa inobediens, suum in vasorum quibus hæret latera impetum vertit, quæ pandit, dilatat, effringit tandem, factumque sic impeditæ *lymphæ* effugium ulceri sedem figit & medico crucem; *spermaticæ* enim geminæ sunt partes quæ in vitio sunt, hinc *fluidæ*, *lympha* videlicet, illinc *solidæ*, tunicæ nempè vasorum; alianè sunt cicatrici obducendæ contraria magis? vasorum enim hiatus aut violatos illorum *diametros* medicaminibus comprimi ultroneum ratione ea est, qua dilatato nimiùm elateri ad se redire est spontaneum; at illorum effracturas sarcire unquam, adunare aut reconcinnare fere inconcessum, ut enim vulneratæ sanguineæ partes suo cum glutine succum eructant, sic ruptæ detritæve *spermaticæ* partes agglutinationi aversum plorant succum, ut pote quem in *acorem* illicò vertit aeris tactus. Porrò causas quæ tardantem *lympham* in motionem exstimulent inopportune, habebis in ultroneo sanguinis impetu qui a tergo pulsus & a corde veniens, in vasa quæ impedit hæreus turgensvè *lympha* arietat, suumque motus impetum affricando *lymphæ* quæ emoveri inepta est, vasorum quorum longitudines progrediendo nescit emetiri, latera perrumpit; ni fortè illum sanguinis impetum refundi, velis in medicaminum *aperientium*, *depurantium*, *traumaticorum* spuriorumque *specificorum* male sanas energias, quæ quos condunt mille *elateres* evolvendo, in sanguine motus effrænes movent aut enormes impetus, qui hærentem urgendo *lympham*, vasa hujus dissilire cogunt.

At res inobservata est, aut observanda magis, ad artis interim felicitatem faciens & artificis sagacitatem, nimirum ex *apostasibus* ejusmodi aut tumoribus, quos post se morbi trahunt, quique in succorum *fixitate*, ignavia aut pigritie fundantur, ex illis vix ulli dantur qui in arteriis non habeant sedem, in iis ergo partibus quæ præ cæteris *elatere* magis pollent & robore; itaque in his tumoribus definiendis, flacciditates partium vel *atonias* prætendere, edentulosq; succos, vel pauperatos *spiritus*, alea & periculo plenum commentum est: sed a *solidorum* pressu nimio & *fluidorum* ingluvie, quod strangulatus genus erit, ejusmodi *obstructionum* causas proficisci, res ipsa loquitur. Hanc adjuvant assertionem aut illustrant *polyporum* formatura, ratio, locus: hos exhibent arteriæ, arteriacive canales & ipsum arteriarum caput, verbo, ea loca quæ affluit arterialis sanguinis copia major, nullibi enim frequentiùs *polypi* occurrunt, quàm in *corde*, *pulmonibus* & cerebri sinubus; quodque ad uterum confluere soleat magna ejusdem sanguinis arteriaci quantitas, *polyposis* concretionibus ingenerandis obnoxius uterus est, quas *molas uterinas* vocitant. Huc quoque facit saxea *facta* sanguinis duritie intra *anevrismata* observabilis, unde non obscurum venit argumentum, ad concrescendum proclivem maximè esse arteriarum sanguinem, eapropter haud dubiè quòd parte alba, quæ nutricalis est, locupletior aut fetus magis, glutine magis abundat, quò facta sibi primùm occasione coalescant illicò partes illius & solidescant: Atqui illa se dat occasio, ubi agitari cessant & a motu feriantur, attestante de sanguine suillo comperta observatione, qua illum a coagulo tueri volentes carnarii, ut suos parent sanguiculos, a mactatione recentem quassant manu, tractant, agitant, ex quo inferes exemplo, *polypo-*

sa-

Digitized by Google

posarum concretionum occasionem esse aut causam agitationis perennis qua omnino opus habet *lympha* sanguinis cessationem, quæ agitatio cum a libera & molli *solidorum systole* exerceri soleat, ab hac coercita cessationem illam committi consectarium est; sed *systoles* illius exercitationem firmiùs coercet nihil aut obstinatiùs quàm *spastica solidorum diathesis*, quæ stringendo vasa & horum arctando capacitates, contentam in iis *fluidorum* partem, quæ relicta sibi in concretionem sponte propendet, inspissabit, solidabitque. Igitur *solidorum* aucta vis erit, eaque in actuosiorem sanguinem exercita, quæ *polypos* committet; quo cum si compares quas hactenùs infarctuum fecerunt causas, *indicationes* quas instituerunt, quæ paraverunt auxilia, vulgi errorum in medicina & medici peccaminum, tædiorumque & infelicitatum quas chronicis morbis succedere moris est, rationes habebis aut causas.

Temporis & operæ plus satis in tractanda infarctuum aut obstructionum doctrina impensum jam fuisset, ni ad partem morborum qui *chronici* sunt, maximam pertineret. Interim ulteriùs adhuc spectat, cum omnis *acuti* etiam morbi causa obstructio aut infarctus sit, quod enim in producendis *chronicis* præstat altera, quæ alba est, sanguinis pars, hoc ipsum agit in gignendis *acutis* tota sanguinis substantia; cujus in arteriarum capillamentis facta *stasis*, stagnatio aut ingluvies, omnia illa infert molimina, a quibus universa fluunt *symptomata*, quæ in febribus, anxietatibus, *colliquationibus*, doloribus &c. consistunt. Hoc ut intelligas meminisse juvabit, totam sanguinis circulantis vim aut impetum, ferri a centro corporis ad vasorum extremitates, hucque unicè eniti omne sanguinis fluentum, ubi si quid obicis senserit aut repaguli, tunc quæ eò ferebantur *oscillationes* ad corporis centrum regrediuntur aut nituntur regredi, hucque secum reflecti cogunt, quos ad habitum corporis dirigebant succos. Cogitabis aereo succosum vorticem, quem constituit hinc nervorum halituosa *lympha*, illinc sanguinis moles, hunc autem vorticem in hoc utroque consistentem, per *arterias* & *nervos* ad corporis *peripheriam* propulsum, ut inde per sanguinales & *lymphaticas* venas ad cor reflectatur; arteriarum fluido angusta viarum objecta erunt, nervorum verò spiritui quasi *pleuritides*, quæ pertranseuntibus fluidis dilatandæ venient aut aperiendæ. At si attendas cujus compacturæ, molis & pondetis sint *carnes*, *membranæ*, *pinguedines*, & similia quæ pandenda se dant, dilatandave & aperienda partium *parenchymata*, quam cæci, tortuosi & multifidi meatus, *porositates* & loculamenta quæ transmeanda sunt ut ab *arteriis* & *nervis* in venas felix integerque fiat *fluidorum* ad cor redeuntium trajectus, palàm veniet quàm sæpe, quamque multiplicibus modis & rationibus tardari, perverti, impedirique possit in vasorum finibus aut capillamentis sanguinis circulatio, qua morante partibus stagnatis succedunt *stases*, ingluvies, infarctus, & obstructiones, quæ morborum erunt *initiamenta*.

Stases sunt adhuc quas sub oculos ponunt *exanthemata*, *petechiæ*, *morbilli*, *variolæ* & quotquot sunt *purpurata* notacula, quæ terrori medicis; ægrotantibus verò exitio sunt aut periculo. Periculi ratio venit a repentina illa sanguinis *ecclampsi*, qua subitò correptus sanguis a se exit, suisque confestim exilit carceribus; suggillationes enim, livores & *ecchymoses* facilè diceres, in quibus cernere liceret sanguinis suo a circuitu dejecti horrenda deliramenta, in eo formidabilia, quòd nativis locis exsiliendo sanguis, propriisque exeundo colliquiis, in alienis sedibus aut peregrinis tubulis transfuga degere cogatur, quos hostiles revera experietur, in quantùm illi alienis moribus vivendum erit intra tramites indebitos incedendo, peregrinos subeundo ritus, factusque consuetudinibus subjectus novis. Ejusmodi novitates sunt, quæ morbis fecerunt *malignitatis*

Digitized by Google

sis nomen, cum enim insuetis oscillationibus non tantum, sed & alienis subditi fiunt succi, insolitos edunt *effectus*, ut potè cum tritus everberationes sint, quæ succorum illorum mitificationi inidoneæ, incoctiles pariunt humores, in quibus *malignitatis* rationem poni asseverant. Nullibi autem succorum translationis ad indebitas sedes exempla habes evidentia magis, quàm in *variolis, morbillis, scarlatinis febribus* &c. quæ enim albore natura sua nitebat universam cutis superficiem, quæ aliunde levis erat, de repente rubore tingi, *papulisque* aut *pustulis* exasperari, intelligere est albi succi loco quo candebant cutis vasa, rubrum iis irrepsisse, subisseque pro vaporante succo alterum qui per ist hæc *secretoria cutis* excerni nequit, quod idem erit ac asseruisse *partis albæ* loco quæ arterias cutis *lymphaticas* replebat unicè, suffectam fuisse sanguinis rubram partem, quæ illarum capacitatibus impropria hæret, unde rubor, hærendoque extuberat, unde *papulæ, morbilli* &c. Interim ut usiusmodi non est illa rubra pars quæ in *lymphaticas arterias* se inserit, ut potè cum non unius sit textus, soliditatis aut substantiæ, accidit ut pro vario conditionis illius gradu, hujus aut illius conditionis faciet *papulas, pustulas*, aut *maculas*, quæ hac aut illa vel ratione solvi amabunt: quodque de *phlegmone* & *erysipelate* observatum est, quod illi scilicet in suppuratum, huic in gangrænam vergere consuetum sit, id ipsum in hæc *ecthymata* competit, quorum aliis, quæ *variolæ* sunt, in pus converti moris est, aliis, quæ purpuratæ aut *scarlatinæ* maculæ sunt, in livores, & *phlictenes*, prodromos *gangrænæ* vel anteambulones defuere periculum: eapropter, quod sub *variolis* succosior sit pinguiorque illa sanguinis quæ *lymphaticis* inseritur rubra pars, quæ levior aut tenuior est sub *morbillis* & affectionibus *scarlatinis*, utrorumque fomites aut causas si comparando concipitur sub *variolis* pruna candens, sub morbillis flamma depascens, illic ignis materies, hic spiritus ignis, unde præsto est cur in pus verti ament *variolæ*, in *diaphoresin scarlatinæ febres, diaphoresin*, inquam, hoc est, *diapnoen* quæ insensilis *transpiratio* erit aut inconspicua evacuatio, non sudatio evidens, qua diffluentes conspici ægrotantes sub ejusmodi morbis, hos cernere est ad Acherontis cymbam enatare.

Insuper ab hinc intacta non præteribit animadversio de *bubonibus* & *carbunculis* superaddenda, ubique enim se prodit *analogismi* ratio non dissimilis; illi in suppurationem sponte inclinant, ad quam vix cogis *carbunculos*, quibus in livores, nigrores & ulcera propensio est: rationem exhibet sanguinis cuneati textus varius aut diversa indoles, dum enim sub *bubonibus* intra suas sanguinales arterias hæret mollior sinceriorque sanguis, sub *carbunculis* spissior facta siccioreque sanguinis portio intra *lymphaticas* adigitur; melius ipsa sanguinis alba pars intra ultimos *lymphaticarum* recessus impetu tanto cuneatur, tam arctè comprimitur, ut suprà *tonum* dilatatis illarum capacitatibus, violatisque *diametris*, pessundetur illarum *systaltica* vis, hinc *lympha* ut potè pressæ arctiùs & pressiùs ladactæ *stasis* aut ingluvies; quæ cum in *nerveas* vel *tendinosas* partes fiat non infrequenter, tergimini illius quod sub *anthracibus* urget symptomatis habes causas, doloris nempe intolerandi, in *sphacelum* facilis lapsus, in suppurationem successus difficilis; & revera quibusnam partibus plùs sensus est quàm nervis? aliundene venit in *gangrænam* propensio, quàm a fracto sanguinis circuitu major? denique aliquidne a suppurato tam alienum est, quàm capillarium vasorum *lympha*, humor ille vaporans, aut ille humens vapor?

Hic nugari juvaret mirabiliter quos capit de causarum arcanis garriendi voluptas; deliciarentur admodum in investigandis contagiorum causis, rationibus, commerciis; tum in quærendis *variolarum* originibus, curiosè scrutando, numne ab aliquo naturali & universali fluerent seminio, quo a matribus imbu-

Digitized by Google

tus, cujusque sanguis in ejusmodi feculentias despumare omnibus necessarium haberet; at ut medenti intelligere causas non definire propositum est, usui artis satis erit, ex partium mechanismo, corporis œconomiæ legibus & sanguinis circuitus regulis subolfactas hic tradidisse morborum origines, cum enim sit eadem tuendæ sanitatis & restituendæ norma, vitæ rationes comperisse, medendi artes obtinuisse est.

CAPUT XI.

De sanitatis servandæ modis, aut arcendis morborum occasionibus; ubi de cibo, potu, exercitationibus & aliis pabulis vitæ ad longævitatem facientibus.

SUas in ovis concreatas esse corporibus partes, temporibus suis conceptu evolvendas, amplificandas ætatibus, & senio intermoriturus, intellexisse erit conditas fuisse eas viribus suis & potentiis instructas, quarum ope motionibus quibusquam servirent, usque dum præstitutum sibi a Creatore terminum attigissent: atqui vitæ munia sunt istæ motiones, hicque terminus ultima vitæ meta, ceu mors; consequitur ergo corpori humano connatas esse virtutes, quibus ad mortem usque in motu pergat: si addas ea esse Creatoris consilia ut errare nunquam possint, ex præordinata ista a Creatore motuum serie & perseverantia inconcussanter concludes, ab eodem provisa creatione subsidia, quæ si ad illius mentem insumpta fuerint, motum & vitam ad debitam metam prorogabunt. Et revera statim a Creatore recens homo, quæ sibi parata sunt audit pabula vitæ; (a) *Ecce dedi vobis omnem herbam .... & universa ligna .... ut sint vobis in escam*; quod ab ipsius Creatoris ore & consilio didicisse erit, quam genuinam ille instituerit & idoneam magis corpori alimoniam, quæ omnis, juxtà illud divinum pronuntiatum, in oleribus aut *herbis*, *lignis* aut arborum fructibus consistit. Neque id temerè dictum aut imprudenter putabis, hominis enim & rerum terræ ut erat ex æquo supremus conditor & moderator sapientissimus, quid in hominis corpore posuerat virtutis callens optimè, quidque terræ rebus energiæ crediderat, hanc cum illa novit componere. Muneris aut indulgentiæ genus id facilè crediderit, penès quem fuerit creationis genuina notio, quæ cum ex nihilo eductæ rei ideam importet, neminem non suaserit donum aut indulgentiam id esse omne quod suo Creator impertit operi; at *hic* benigniùs adhuc suum erga opus ille se gessit, qui cum hominem insigni beneficio dignatur, utiliori admonet consilio. Homo enim pleno fruens, quale concesserat illi Creator, rerum universitatis dominio, ex animantibus tam multis, quadrupedibus, piscibus, volucribus, quæ illi ad nutum erant & ad manum escas sibi fortè fecisset; sed sui Creator gnarus consilii, congruentiarumque cum humano & animantium corporibus, quas *herbis* & *lignis* commiserat benè conscius, ad sanitatem erudivit hominem, de illis eum informando cibis, unde tutiùs quam illi concesserat vitam tueretur, longiùsque prorogaret. Hic autem obser-

(a) *Genes. c. 1. v. 29.*

Digitized by Google

observabis primum quod homini venit sanitatis consilium, quod cum *dietetica* lex aut regula sit & ab ipsomet creante Deo immediatè profectum, in *dietetica* epocham medicinæ ponet aut originem, illiusque primum habebis in Deo parentem. Hanc opinionem adjuvat amœnitas loci quem incolendum homini concesserat Deus, paradisus erat quem exhilarabat rerum suavitas, pulchritudo, amabilitas, unde aberant aeris inclementia, ferarum insultus aut insidiæ, rebellantesque cupidinum ictus aut pugnæ minaces; adde tranquillitatem mentis, pacem animi, scelerisque puri amanda silentia cordis: utrius amabo benignitatis aut potentiæ miraculum in conditore majus! quo tedii aut mœroris, vitæ malorum facilè principis, averteret causas aut præoccuparet origines. Hoc autem alterum est *dietetica* documentum, spectandum maximè, cum in eo fermè consisteret sanitatis summa.

Posthac interrogare cessabis quæ optima erunt tuendæ valetudinis præsidia, hæc enim ecce tibi revelat Creator; dapes nimirùm quas in *herbis* & *lignis* ferax tellus, quarum nominibus fructus accipies, olera, cerealiaque quibus credit sunt innocua pabula vitæ. Delectus autem hujus rationes aperient tibi convenientiæ horum esculentorum aut ingenia, quæ a Creatore modulata sunt ad convenientias & secundùm ingenia partium quæ in humano corpore alendæ sunt, ut potè cùm hujus usus aut officii gratia condita fuerint ejusmodi esculenta; hocque ratiocinationis exiguum sanitatis tutelæ studioso satis erit. Ut ut enim curiosioris physices inops videretur Scriptura Sacra, interim in definiendis rerum necessitatibus curta nusquam erit, veritatis enim cum filia sit, qua laborare videtur inopia verborum, sententiarum pondere pensat: itaque ex brevi hoc Creatoris pronuntiato, *ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen, & universa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui ut sint vobis in escam*, intelliges tam facilè & tam certò concludes quàm ex eruditissimis philosophiæ *systematis*, herbas & arbores fetas esse succis, qui præ omnibus aliis ad animantium alimoniam aptiores sunt; aptiores, inquam, eos enim omnium maximè idoneos fuisse suadet Creatoris in hominem benignitas, quem ille meliori certè alitura dignari voluerit, confirmat autem rerum eventus, cum ex quò carnibus, quas fortè *arboribus* & *herbis* præoptasset homo, uti cœptum est, paulopost mundo & homini durare brevius contingit. Sed pronuntiati illius vim latiùs interpretari adhuc sinit assertoris summa potestas, nostrum ideò jubentis obsequium, quia in escam hominis id cibi genus instituit benè conscius iis omnibus illud donatum fuisse viribus & potentiis, quas illi in alituras corporis humani partium dederat impendendas; si enim cogitaveris congruentiam aut concentum esse totum nutricatus negotium, cujus omnis author est Creator, concipi sequela est de eo concentu ab illo nihil affirmari quod incertum fuerit aut ambiguum, maximè cum & alendi corporis & alimenti factor sit. Itaque quidquid concentus requiretur corpus inter & alimentum illius, ut nutricatio succedat, id omne, asserente utriusque factore, de herbis affirmare non dubitabis. Posthac scientia defuerit, unde sua veniet partibus moles, unde suas sibi facient vasa longitudines immensas ex Creatoris voluntate, intelliges fusiles adeò factas fuisse aut productiles succorum materies, ex quibus fructus & olera conflavit Creator, ut vel in portentosas mensuras exporrigi queant & dilatari. Portentosum reipsa est, quantùm tenuari valeant herbarum succi, bombycis exempio, quæ cum mori foliorum succi unicè fetus sit, in pannorum plures ulnas, unciarum aliquot solo pondere, pandi potest aut evolvi; interim olerum succos tenuationem hanc, ut ut tanta sit, in hominis corpore longissimè superaturos, concedet ille cui comperta erunt potentiarum, quantitatum, pressionum & *elaterum* vis & numerus, quæ in hominis mole sunt, quam in bom-

bycis molecula majora; hoc est, cui compertum fuerit eandem quidem esse tenuandam materiem, sed corporis humani viribus; quæ bombycis corporis potentias tantò superant, quantò illius moles hujus moleculam pandens vincit quantitate. Aliundè, res de facto est, nusquam enim mole & altitudine majora fuerunt, quam quæ ante diluvium vixere hominum corpora, quibus fructus & olera pabulo unicè erant, quodque amplificandis non tantùm illorum corporibus abundè fuit, sed & eorum ætatibus ampliandis, quod ejusmodi esculentorum energiæ singularis argumentum est. Enimverò ad alimenti præstantiam, opus est ut ad justam molem corpus perducat non solùm, at ut adhuc illud in eo quem illi fecit tenore servet, contineatque, hæcque comperta est olerum & fructuum prærogativa, his enim insuccata primævorum hominum corpora ad novem & ampliùs sæcula durabant.

Sed hinc se prodit laudabilis alimenti nota princeps, quæ erit placidus sapor, non fatuus, suavis non acutus, amicabilisque indoles, qua *fluidis* immeando applicandoque se solidis, neutri turbas movebit, licet aliundè hæc & illa augeat mole, imbuat vi, *elasticitate* informet, sic ut cum flexibilitate firmitudinem, cum duramine mollitiem, quietem cum motu aut pacem apportet: quæ singula bona, cum primorum hominum corporibus attulerint ducta ex oleribus & fructibus esculenta, laudabilis cibatus prototypi erunt aut exemplaria, ad quorum normam & similitudines ducentur cibatuum imitamina. Neque hoc adulantis præconium erit, in definiendis enim naturæ rerum utilitatibus, aliorsumnè verti erit animum, si ad authorem naturæ convertatur? qui rerum quæ ad vitam necessariæ sunt aperiendo usus, illarum quæ ad sanitatem præoptandæ sunt delectum edocet & specimina monstrat; porrò ad ejusmodi exempla duci, ad ipsam veritatem educari est.

Faciet fortassis præjudicata de animalium carnibus opinio, ut ejusmodi quoque placidi saporis salubritas & sensus inesse iis videantur, at etiamsi id boni iis indulgeretur, id incommodi præ se ferunt carnes animantium, quod in oleribus non reperies, aliquid nempè pinguis & oleosi, dùm olera nihil nisi succosi habent, quod in illis ad *lympham* gradus vel initium est, quæ succosa aqua est aut aquatus succus, mollis quidem atque lentescens, non interea pinguis aut unctuosus, hocque titulo præ carnibus palma digna erunt olera, quæ cum ad ingenium *lymphæ* propriùs accedant, ad nutricatum erunt paratiora: aliundè adhuc commendabilia magis, quod quantùm, quod supra observatum fuit, ad longævitatem olera faciunt, roscido suo & succoso humore partium *elaterem* alendo, illarumque sic tuendo *tonum*, tantùm ad brevitatem vitæ contribuunt comestæ carnis pingui suo & *sulphureo* succo, quo & *solidorum* fibras moliendo laxant, *atoniam*que accersiunt, tùm in *acidum* quo turgent evolvendo se, *fluida* iis omnibus cumulant *acidis*, quorum fodicationibus & aculeis maximam attribuunt morborum partem. Interim missis etiam iis multiplicibus carnium periculis, ejusdem nec valoris, nec pretii erit ad sanitatis tutelam ille qui suavis videbitur aut innocuus carnium sapor, qui cum his, ab oleribus quibus insuccarunt se animalia, veniat, minoris in animalibus energiæ fiet aut bonitatis quam in ipsis oleribus; præstantiæ enim olerum ratio propria aut singularis, in jusso iis a Creatore ad sanitatem ordine consistit, quò fit, ut in oleribus ad alendas corporis humani partes ordinatæ altilium partium posituræ, velut ad libellam sibi respondeant; qui ordo si alterutrinque a suo commensu declinet, peribit olerum præstantiæ pars maxima: sed carnium edulium hoc vitium est, in carnes enim detortæ quæ in oleribus erant ad corpus convenientiæ, quas integras hominis alendi gratia acceperant olera virtutes, fractas, inversasque in carnibus ad corpus humanum transmittunt, seu dimidiatas; ab animalibus

enim

Digitized by Google

enim in quibus alendis primò fuerunt insumptæ in hominem secundario transeunt. Verùm quo sui damno, aut qua conditionis suæ jactura is fiat conveniatiarum transmissus, ostendit compacturæ carnium in animantibus diversitas, qua alia est caro avium, quadrupedum alia, alia piscium, tandem hominum alia; sed hæc diversitas ab altilium particularum positu nascitur, qui positus alius proindè est in animantibus, in hominibus alius; liquet igitur insitas oleribus ad alendum hominem convenientias, quæ in animantium alituras cesserint, in animalibus in antecessum insumptas fuisse in positus illos, ex quibus exsurgit carnium varietas; undè necessum erit, ut in carnibus oblitterentur illi positus, antequam in hominis alimenta queant facessere. At aliquisnè facilè sibi persuadebit oblitteratis hisce positibus successuras illas convenientias, quas olera hominis gratia a Creatore acceperant, quæ eædem & in integrum restituerentur? certè transmutatio hæc tam fabulatio est, quam *metamorphoseos* fabula; sed quæ reviviscent, aut redibunt convenientias intelliges, ex lanificii operibus, hæc enim ut melioris notæ habebuntur, si fuerint fabricata ex filo virgine, id est, ex lana facta sed inexperta textus, ita nitoris & pretii minoris erunt conflata ex staminео filo quod texturam fuerit passum, ut potè quod ex alterius panni resolutis staminibus dissolutum fuerit; ratione pari ex carnium succis cretum corpus humanum, ex materiebus exsinceratis, dissolutis nempè ex aliis corporibus, in quæ primarias suas proprietates impenderint, inconditè coalescet; è contra si ex olerum succis compactum fuerit corpus, ex sinceris aut virginibus materiis conflabitur, quæ positionibus aut convenientiis quas a Creatore tenent integris adhùc & illibatis fetæ ad Creatoris mentem aut institutum nutrirent corpus, ad longioresque annos perducerent.

Ergonè ad *herbas & lignorum* fructus homini redeundum erit ut suam sustentet vitam? istud nostræ non est medicinæ propositum, eò licet tendere videretur medendi scientiæ consilium. Reipsa qua attenderit ad omnia quæ usurpat & edocet præsidia ad morborum medelas, illa omnia in alimentis versari recognoscet, hisquè oleribus aut oleraceis; siquè ex animantibus quædam delibat, ex quadrupedum partibus exsangues erunt, *lymphatico* & nutricali succo turgidulæ, ex avibus ejurando quæ hujus non fuerint habitudinis aut succi; imò si graviores fuerint & morosiores morbi, in piscibus non infreqnenter, in reptilibus frequentiùs, *caneris* nempè, *vipera*, *cochleis*, *testudinibus* egemonica ponit; quibus si addideris lactis usum, palàm veniet ni sustentandæ, retinendæ saltem diutiùs vitæ præ animalium carnibus convenientiora esse fructus & olera: quæ tam comperta veritas est, ut lac multiplicibus patere damnis observetur, a quibus vacant ex olerum seminibus aut arborum nucleis lactaria, ea certè de causa, quod ad animalibus lac proveniat. Hùc alia quadrat de carnivoris animalibus observatio, quorum carnes illaudabilis succi sunt, ideò quod carnibus pascantur; tandem quæ ad animalia pertinent aves tristes paludum incolæ, aliaùè ratione damnantur aut insalubres sunt, quam quod piscibus, vermibus, insectis sanguinentur.

Itaque sub hac qua hodie miserè gens humana gaudet gulæ insanientis libidine, ne quid sapientiæ nimis imperare videamur, sanitatis aut vitæ studiosis unicum hoc monitum erit; contineant se intra justos earum carnium limites, quæ ex animalibus tenellis & junioribus depromentur, abstinendo a condituris omnibus aut condimentis in quibus malè sanis alimentis excusatio quæritur, salubrioribus ponitur scandalum, ut potè cum meliores corrumpant dapes, sapientiorumque palatis fraudem aut fucum faciant. Tanti est ad sanitatem in cibis simplicitas! in inemptis dapibus collocanda meliùs, tolerandi tamen in carnibus *euchymis*; licet *euchymiam* hanc tam sæpè faciat alimentorum inconfuso-

fusorum aut quæ uniusmodi fuerint parcimonia, quam anxius nimiùm illorum delectus, cui aliundè assuefaciendo se stomachus fastidii & nauseæ incommoda incurrit; hujus autem parcimoniæ bona hinc concipies; in paucis occupata stomachi potentia, dum hæc terendo faciliùs, meliùs domat, subigit ea penitiùs, omnimode liquat, tenuat & comminuit: commodi non dissimilis erit parilsque utilitatis ciborum simplicitas qui uniusmodi fuerint, cùm enim pro variis illorum saporibus aut energiis necesse sit ut titilatus diversimodè stomachus afficiatur variè & in *tritorios* motus se componat; multiplices sunt contactus qui fibras stomachi multiformiter vellicando stringunt eas aut laxant inæqualiter, hinc fibrarum inæqualis pressus, qui alimenta malè amplexando imperfecte coerit, invaletudinumque alta ponit fundamina: quod enim de sua suis cum *menstruis* aut *solutoribus salvendorum* convenientia chymicorum schola edocet, hoc ipsum de stomachi tritu asseret, qui singulis terendis rebus proprius detur ac singularis. Stomachus ergò in corpore veluti modulus est *secretionum* universalis, ad cujus rationes se habent omnium *secretionum* modi, ut potè cum ab hujus operandi ratione *secretoriorum* quorumlibet habilitas, sanguinis & humorum circuitus pendeat: caracter aut tessera est, qua comite aut auspice, chylo datur ad penitiores viscerum recessus transmitti, admittivè. Interim non inferes ad hunc successùm esse satis, si in stomacho exquisita peragatur ciborum tenuatio, cujus ope ad omnes *secretoriorum* diametros, habilis illicò fieret & meabilis, ideòque certa illiùs trajectio; nam inter pericula non mediocre illud chylo veniet, si primo in limine habeat quod ultimo tantùm debet consequi; itaque cum illi fieri in stomacho tenuationis gradum quem in visceribus obtinendum habet, ad infarctus viarum, vasorum impedimenta & *obstructiones* viscerum gradus aut via est, arsque non incerta morandi chylum aut retinendi, arcendique illius ab ultimis quò tendebat vasorum extremitatibus. Enimverò in confesso est, quanti ad motus progressum momenti sint ponderis aut massæ rationes, unde velocitates tardari solent aut accelerari; porrò chylo qui ad longissimas distantias progredi debet, nihilinè erit ponderis illius aut massæ conditio? igitur ut ab illo spissitudo, unde ponderis vel massæ nimium, aberit, ita liquatione aut tenuatione nimia immunem illum esse convenit, ne levior factus aut molis inops, impetum a *solidis* sibi venientem in se susçipere nequeat aut retinere. Ad *euchymiam* igitur, ut ad aliud quodlibet bonum laudatur aurea mediocritas, qua non spissior factus, non fluidor chylus, in circulando neque segnior sit, neque festinantior; idque stomachi fibrarum *eutoniæ* fructus erit, id est, insiti & nativi illarum *toni*, quem tuebitur amanda frugalitas, seu simplicium esculentorum usus, olerum, ni obstiterit consuetudinis tyrannis vel insania gulæ, sin minùs juniorum animantium; in quibus ut potè turgentibus herbarum succis, recentes adhuc aut saltem non penitùs oblitæ, quas inseverat Creator ad hominis alituram convenientiæ revivisçent, ordinemque pacem & *eutaxiam* stomachi illius ad quam natæ erant constanter & benignè tuebuntur.

Frugalitatis comes individua erit sedula a condimentis abstinentia, in quibus vix tuta aut toleranda sobrietas, quandoquidem quæ ex illis parantur ra sunt aut simpliciora, suspicioſa in eo maximè sunt, quòd ex animalibus proveniant, quorum aut partes sunt, aut ex partibus illorum confecturæ; de illorum ergo esculentorum numero, in quibus ex sinceratæ sunt ad hominis alituram convenientiæ, quod primum vitii genus non aspernabile est; alterum erit, quod in se tam parùm habent *lymphatici* succi, quàm parùm habent olera pinguedinis: horum nominibus intelliges *lac*, *ova*, *butyrum*, vulgares illas olerum pestes, ut potè quibus caruisse, suam oleribus salubritatem asseruisse est; cum enim

enim in partium *elateris* firmitudine stet sanitas, in ejusmodi emollientium usu *atoniæ* periculum incurritur, quod vitæ pensum breviare est: aliunde adhuc ova nocent, ut enim venturi animalis graphidem in se condunt, *elaterum* omnium qui in illo futuri erunt compendia iis contineri intelliges, unde in ovo animalis epitomen, insimul & universæ illius virtutis aut potentiæ summam habebis, pugnarum ergo, tumultus & dissidiorum seminia; quæ si compares cum illa corporis rerum, motuum scilicet, *functionum* & *secretionum* amicabili concordia, in qua animalis œconomiæ felicitas omnis aut pulchritudo versabitur, palàm erit quantis discriminibus obnoxia erunt istiusmodi condimenta. Sed ulteriùs serpit illorum condimentorum noxa, non enim stimulando tantùm, pungendo & fodicando ova agunt & lacticinia, quod obvias & externas tantùm partium superficies vellicare fuisset aut lacessere, quod salsis, acribus, acidis & piperatis moris est, ast ipsa penitiùs ingrediuntur vasorum penetralia, quorum succos & sanguinem subeundo, *elasticis*, tumultuantibus & *explosivis* partibus aut copulis illa perfundunt, unde febres, tumultuationes & turbæ, quibus incommodo esse solent lacticinia; quibus ergo defraudari convenit eos quos malè habet æstus stomachi aut præcordiorum teneritudo. Teneritudinis autem nomine cave hic accipias laxitatis quoddam aut *atoniæ* genus, quo laboraret stomachus; quàm rarum enim hoc stomachi vitium sit aut culpa infrequens, arguit stomachicorum remediorum in curandis stomachi morbis infelicitas, quæ dum eruditates illius calore suo emendare pollicentur, cumulant magis: teneritudinem autem dices exquisitiorem stomachi sensum, quem exstimulari promptum est; atqui si observes, quàm multis *elateribus* satum sit lac, aut actuosis fetum particulis, animo tenes quàm promptè, quàm vividè stomachum vellicare debeat, qui hinc crebriùs & fortiùs oscillando, quod tractandum molliter lac susceperat, inconditè quassat, turbat, deturbat, hocque sub conceptu stomachi suscitabulum lac erit. Lac ergo alimonia virgo est, offendi facilis aut temerari: hanc ob rationem, intra singulares glandulas parari lac natura curavit, non secùs ac intra privata loculamenta, in quibus iisque densis & textu firmis coercitum, ab aeris contactu vindicaretur; in stomacho secus est, spatium amplum est, plenum aere, mobilibus cinctum parietibus & acutissimo sensu donatis affectivve: huc appelli edulium actuosum, volubile, tumultuari promptum, aeris energiæ patens & obnoxium, turbarum causas admitti est.

Stomachus enim pendulum & publicum est corporis *oscillum* universæ illius *tonicæ systoli homotonum*, sub quo statu accedens alimentum libraminis loco erit, quod pro molis, saporis & ponderis sui rationibus *oscilli* illius vibrationes modulabitur aut moderabitur oscillationes, quas morabitur aut accelerabit, modò geminabit, minuet modo. Sed hinc se produnt condimentorum incommoda, quæ omnia aut summè sapora aut exquisitè salsa, dùm stomachum mille artibus stimulant & igniculis pungunt; illius oscillationes multiformiter invertunt, vitiant, corrumpunt; his malis, quasi pauca fuerint, alia adhuc succedunt, ciborum enim varietates & ingluviem suadent condimenta, undè factum stomacho pondus, mirum quantùm resistentiæ *elateri* illius objiciatur, undè eruditates & *dyspepsiæ*, cæteraque impediti tritùs aut tardatæ coctionis incommoda. Aliusmodi malorum fons aut causa erit alimentorum levitas, ad cujus rationem decrescens digerendorum ponderis resistentia, ut potentiarum æquabilitati, aut proportioni vitium, sic digestioni primæ infert noxam eò majorem, si ejusmodi sint alimenta quibus molis satis sit, ponderis minùs & densitatis, rarescunt enim in stomacho levia isthæc edulia, ut potè tota aeris particulis turgidula, undè dùm spatii plus occupant aut latitudinis, minus habent ponderis aut massæ. At hæc est lactis conditio, succus enim est, cui

sua

Digitized by Google

ſua venit a rarefactione moles, quam nempè facit aerearum particularum copia, quas ut *elateres* habebis aut animulas, unde tanta lacti ad exæſtuandum proclivitas aut diſpoſitio, hæcque tanta, ut ad ignis odorem ferè aut autam flammæ ferveat in bullas. Cauſa certè erit, quod arcanos lactis *elateres* exſuſcitet actuoſus ignis *elater*, ſed ratione non abſimili lac agit in turbas æſtuans ſtomachus, qui fortioris preſſus intolerantem ſuccum premendo duriùs, inopportunè laceſſit, adeò ut quem molliorum oſcillationum improperatæ tractatione in pultem cicuraſſet, iracundo & feſtinantiori tritu, in liquorem æſtuoſum vertat.

Heu igitur quam longè a ſeipſo receſſit aut inſtituto ſtomachi ingenium! quantùm ab ea quam a Creatore tenebat *eutonia* deſcrivit! id eſt, ab illo molli & placido *elatere*, quo terendis actuoſis minùs quam ſuccoſis, *lymphaticis* magis quam pinguibus eduliis dicabatur. Hæc revera fuit in primævis hominibus ſtomachi antiqua virtus, lac enim *initium fuit rei neceſſariæ hominum vitæ*, hominique tam proprium aut ſingulare alimentum, ut in ſæcula manaverit impoſterum, unum eſſe & idem *comedere butyrum* & hominem eſſe. Annè ſtomachi *mechaniſmum* uſpiam mutaverit Creator? aut illius vim verti voluerit? quin imò *abſque pœnitentia ſua opera Dei*: at dum injunctis ſibi a Creatore limitibus contineri ſe mare paſſum eſt, a gulæ intemperie mores ſuos mutare didicit ſtomachus. Uſus illi & conſuetudo fuerat cum cibis qui dulces erant, obſcuri ſaporis, ſalis aut ſtimuli nullius, quibus ſubigendis ſatis erat oſcillatio mollis, amica vis, aut *tonica* virtus, at frugum uſu in carnium eſum mutato, dediſcendus illi fuit oſcillationis ille ritus, & pro novo ciborum textu, pondere & modo ſuus illi fuit tendendus *elater* & erigendus *tonus*, qui oſcillationes illius ad ciborum novorum rationes, ingenia, conditiones modularetur; ſed ad hæc accedentibus vinis & condimentis quæ invenit palati ſagacitas, ſtomacho factus eſt pro *tonico* & molli, ſpaſticus & durus motus, qui hodiernorum hominum ſtomachi ſtatus & ſitus eſt. Verùm longiſſimè hic abeſt a priſtino illo & molli *tono*, quem ſtomacho fecerat Creator; manifeſte enim inſiti *elateris* auctus eſt aut accretio, quam alit *in dies* carnium, vinorum & condimentorum uſus; hæcque erit brevitatis vitæ cauſa non levis, ut enim citiùs fatiſcit *elateris* virtus qui diutiùs & frequentiùs exercebitur, breviùs ille durabit cujus juge exercitium fuerit; hæc autem conditio ſtomachi fibrarum eſt, ad quarum *tonum* modulatæ & concordantes cæteræ corporis fibræ, ſuum extrà modum hodie poni omnes corporis fibras, hoc eſt, ipſa vitæ ſtamina oſtendunt, quod proprior ad morbos, hincque ad mortem gradus eſt. Poſthac rationem habes, ob quam hodiernorum hominum ſtomacho moris ſit indignè aut morbide ferre lactis uſum, quod deliciabatur primævorum hominum ſtomachus, hanc enim tibi exhibet ultra modum poſitus illius *elater*, hinque factum *toni* illius augumentum, quo fervens ille & exæſtuans, quæ tenella ſunt edulia corripiendo feſtinantiùs & duriùs tractando corrumpit.

De lacte plura hæc fortè videbuntur, at præterquam quod lacticinia in alimenta cedunt aut condimenta omni carniſprivii tempore & omnibus eſurialibus feriis, quibus anni maxima pars continetur, quoque referri decet diætetices diſciplinam, lac erit exemplar, ad cujus normam expendenda medico erunt ſimilis conditionis edulia, quæ præ teneritudine & levitate ſua molliorem poſtulant trituram, ut eam a ſtomacho modulationum obtineant, qua omnibus *diametris & capacitatibus* ſe accomodent, ſinguliſque *functionibus* ſerviant & *ſecretionibus*. Similis ſortis erunt *butyrum*, quod ex oleoſis, æſtuoſis, ſolvique nimium facilibus particulis conſtat; *ova* actuoſa maximè, ut potè quæ ſunt totius animalis ſuccorum & ſtaminum ſummaria; *mel* denique

ſub-

Digitized by Google

ſubſtantia iſthæc aerea, quam fecit florum flos, quam proindè conſtituunt *elaterum* myriades, qui in tantùm *ſpirituum volatilium*, quos ſuos *chymia* jactat, ſubtilitatem ſuperant, in quantùm artis labores aut molimina vincit naturæ ſagacitas; meliùs in quantùm *tritoriorum*, *cohobantium*, *circulatoriorum* & *ſerpentinorum* organorum artes vincit vaſorum, tubulorum aut *ſecretoriorum* illorum exilitas & induſtria, quibus herbarum & arborum flores inſternuntur; undè obſervabis qua cura, quovè præcauto opus ſit, ne tam multæ *volatilium* aut *elaterum* copiæ maturiùs in ſtomacho exſolvantur aut *exaltentur* feſtinantiùs. Attamen ſtomacho nata erant iſthæc alimenta, quæ miti *elatere* ſtomachi tractata, ſuas in hominum alituram, ſpirituum divitias profundebant, adeò ut ad hominis aut vitæ felicitatem faceret una *terra lacte & melle fluens*, aut irrigua; undè liquet quàm alienus hodie ſit ſtomachi *tonus*, ab eo quocum a Creatore conditus ille fuerat. Sed ex hac occaſione documentum capies, quod è medentis animo numquam excidet; nimirùm ex edulis eſſe nulla quæ ſanitati officiant magis, quam ea quæ ſtatim ipſo in limine illum ſibi faciunt ſubtilitatis gradum, quem in exitu ſolùm debuiſſent adipiſci, licet enim magno incommodo ad partium exitus veheretur inattenuatus ſuccus, majori adhuc periculo maturiùs in ſtomacho evolutus, aut illic derepente *exaltatus* ſuccus ad præcordia iter haberet: ſed hic caſus eſt alimentorum quæ ſpiritibus & ſuccis turgidiora ſunt, potulentorum quæ vina ſapiunt, embammatum quæ fervent aromatis & cæpe olent; hinc igitur intelliges exæſtuantium ſtomachorum cauſas, qui ferventium undique eduliorum ſtimulis laceſſiti ſemper, igniariis ſuccis vaſa cumulant, dum ipſi iiſdem quibus ſuccos infeſtarunt ſpiculis perciti, *elatere* toti imbuuntur & iracundè oſcillant.

De potu ſollicitus erit non minùs qui ſanitati ſuæ voluerit provideri; quod negotium ut illi vertat feliciter, in eo ſe quoque geret ad inſtitutum Creatoris, qui cum ad operis ſui, hominis videlicet, tutelam omiſerit nihil, quid illi in potum utiliter ceſſurum foret, docuiſſe illum conſequentia erit: verùm ſi aquam domas, legis nihil in ſacris codicibus, quòd in potum animalium quiverit venire; igitur ipſo ſpiritu interprete concludes, *initium neceſſariæ rei vitæ hominum fuiſſe aquam*. (a) Hinc autem genuinas potoriæ rei conditiones auguraberis, ſaporis, odoris, coloris fuerit expers, *adiaphora* enim, indifferens & neutra erit, amica nullius, ne alicujus eſſet inimica; fluxilis aliundè & flexibilis, ſenſibus ut videretur immota, mobilis tamen & undequaque meabilis, *menſtrui* enim verè univerſalis vices aget non tantùm, quod nulli non rei ſolvendæ par fuerit, ſed & vehendæ per omnes vaſorum receſſus, flexus, diametros & capacitates, cui proindè nihilum habuiſſet quò reſiſteret, proprium illi nihil eſſe debuit præter obſequium; unde quod de cibo obſervavimus, idipſum in potu intueri licet, hunc & illum ejus conditionis a Creatore factum fuiſſe, ut nihil in ſe condant quod ſtomachi naturæ analogum non ſit, quodque texturæ illius & officio non reſpondeat, in quantùm enim ad nervos aut membranas pertinet ſtomachus, quas una rorat & imbuit *lympha*, oſcillationibus ſtomachi perennandis una aqua convenit; inſuper ut aquatici ſunt ſucci frugum quas conſumere homo natus eſt, his ſolvendis aqua congruebat; ut *ſolida* cum *fluidis* inaleſcendo pacem utrinque alant, publicamque (quæ corporis œconomia eſt & æquilibrium) faciant concordiam.

Ergone unis aqua & pane trahenda vita erit? adeone miſellæ manent hominem vitæ ſubſidia? equidem hæc ut ut paupercula videantur, copioſa

(a) *Eccleſ. 39. v. 31.*

Digitized by Google

erunt & locupletissima attendenti, quam multa sint, herbæ nimirùm, fructus, semina, fruges, per quæ diffusa est nutricalis aqua, ita ut cum a *lympha* matre ortum duxerit homo, in hac nutricula *lympha* haberet abundè, unde ab aqua incœptam vitam aqua sustentaret: sed hic de potoria aqua sermo est, in qua una ut tutissimum haberet homo & potentissimum stomacho *menstruum*, cibis quoque distribuendis efficacissimum reperiret vehiculum. Itaque quod de vinis delibandum suaserit tædium stomachi aut aquæ fastidium, non castigandis aquæ cruditatibus paucum istud indulgebitur, sed palati corporibus vellicandis, nihilum detrectata hac diætetices leges; felicissimem nempè fore nusquam aut salubriorem ciborum coctionem, quam eam quam fecerit aqua, hæc enim vinorum aucta saporibus, vitæ minus quam morbi stimulos addet, tot veluti spiculis armata, quæ *solidorum* mordendo fibras & oscillationes turbando, *fluidorum* cursus & circulationes miscent, harumque molles *directiones* in impetus mutando, *animalis œconomia* ordinationem vertunt & leges. His patent insidiis vinorum blanditiæ, quantumvis enim cæli clementia, bonitate soli & uvarum maturatione ab agrestibus *phlegmate* & *sulphuribus* purgatum defecatumque vinum fuerit, arcano *tartaro* imbutum impræguatur, quod ut ut medio illius absconsum gremio suam tegat malitiam, præcordiorum æstuationibus evectum, demolitumque oscillationum ictis verberibus sævit & quaquaversum suos fundit furores, hinc *fluidorum* acores, turbas, liquamina & *præcipitationes* committens. Itaque ut ut mansuefactum vinum videatur, de illo affaras licet, plures esse & certiores quos spondet dolores, quam quas facit voluptates, ut potè quod dum juveniles exhilarat annos, seniles contristat, ludendo illos, hos accelerando; undè sicubi dixeris voluptates esse dolorum semina, de vini lenocinio facilè affirmabis certum esse tædiorum seminarium, cum enim *splenduerit in vitro color ejus*, (b) *ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet*.

Quæ hisce temporibus eviluit sanitatis legem suum ad usum revocabit vivendi cupidus, corporis videlicet exercitationem; (c) quantùm enim *corpus hebetat ignavia, tantùm labor firmat*. Torpendo autem hebescit corpus, ideò obnoxium morbis, quod succis turgeat, quibus segnescere in proclivi est. Id illis imminet periculi a vasorum immensa longitudine, a corde enim distando vasa tantùm, quantùm ad ultimos corporis fines accedunt, *embôli* cordis impulsum non sentient, unde torpente illorum *systole*, languentibusque oscillationibus, succis quos vehunt lentescere necessum erit, ni aliundè ultimorum exsuscitata *systaltica* vis, in revehendis ad cor succis vis illa adjuvetur. Id subsidii genus ultimis corporis finibus necessarium est eò magis, quò plura sunt, densiora & compactiora vasculorum glomeramina, ex quibus coaluere carnes & partium *parenchymata*, in quæ desinunt vasorum extremitates, tot ergò sunt *resistentiæ* quæ regressuro ad cor sanguini vincendæ sunt; quibus si addas, refluendum esse sanguini, quod in descendens proprium pondus contraxit est ut ad cor ascendat, palam fit adjutorio non mediocri opus esse, ut a corporis finibus extremis ad cor remeare possit. Sunt autem qui id auxilii sibi pollicentur ab alimentis egregiè succosis, a meracioribus aut conditis vinis, *vini spiritibus*, imò spiritus vini *alkoolibus*, a quibus cum mirabiliter refocillari se sentiant & incalescere, sanguinis circulationem vel ad ipsos unguium extremos fines promoveri imaginantur; error, aut dolus est eo infelicior, quod contrarius sit qui sequitur effectus, facit enim actuosiorum ejusmodi liquorum

(b) *Prov. c. 23. v. 31.* (c) *Celsus.*

Digitized by Google

rum energia, ut addito *fluidis* œstro, factoque *solidis spasmo*, stringantur vasa intra ipsum corporis centrum, unde coarctatæ mediis visceribus vasorum majorum capacitates, sanguinis *stasin* committunt, quæ sanguini obicem ponendo, in tantùm circuitum illius non adjuvant, ut impediant magis, cordisque tardènt impulsum. De corporis exercitatione secus est, a qua agitatæ partes, carnesque exercitæ, interfluos & refluentes succos premunt fortiùs, excutiunt, ad superioraque exprimunt efficaciùs; idque ad naturæ mentem aut institutum, juxtaque locorum positus & oscillationum *tendentias* aut inclinationes. Enimverò, ex oscillationibus quas accelerari convenit, periculo ferè vacabit, stimùlum iis addere quæ sursum feruntur, quem addidisse iis quæ deorsum eunt, res erit aleæ & periculi plena; hæ namque peraguntur per arterias, quæ in *conum* desinunt, illæ a cono oriuntur; in his ergò exstimulare oscillationes aut accelerare, liquores pellere est a minori in majorem capacitatem, in illis verò, a majori in minorem trudere est liquores. Porrò a majori *diametro* in minorem trudere liquorem, huncque urgere acceleratis ictibus, impeditioni illius *stagnationi* aut *stasi* ansam præbere est aut causam; contra a minori *diametro* in majorem pellere liquorem, hunc eò ducere est ubi resistentiæ minus habetur, præcipuam ergò remoræ causam aut occasionem prævertere. Sed hinc se prodit adhuc exercitationis salubritas, quæ dum in brachiis, totoque corporis habitu musculos exercet & vasa quatit, a *capillaribus venis*, cum *sanguineis*, tum *lymphaticis*, in amplissimos venarum majorum caudices ducit humores, quod facili sanguinis circuitui operam dare est; tandem prompta hac a minoribus ad majores venas trajectione efficitur, ut sanguis ab arteriis in venas pulsus facilem sentiens ingressum, in venas ab arteriis facili & pleno ambulet alveo, undè sanguinis circuitus, diligentia, facilitas, æquabilitas.

Posthàc monuisse sufficiat quantùm tumultus sanguinis circulo impendere debeat ab animi *pathematis*, cupiditatum nempè furoribus, cupidinum furiis, sollicitudinum morsibus, cordis mœrentis pressu & effræni bus deliciorum gaudimoniis, undè molliora nervorum laxamenta, partium segnities aut *atonia*; turbas enim quæ ab illis affectionibus oriri debent admoneri, didicisse est quanta cura, quamque fideli diligentia ab omnibus cupiditatibus homo se tueri debeat aut protegere, si diù & feliciter suam sibi vitam ambiat prorogari.

CAPUT XII.

De curandi intentionibus, ubi morborum motus a moliminibus naturæ discernendo, audere discet medicus aut abstinere.

SED heu! hominem anxium de vita quantumlibet aut sollicitum corripit morbus, mori enim necesse est, moriendique lex ægrotandi fecit necessitatem; interim ut clementia temperatur justitia Creatoris, quos homini voluit ineluctabiles morbos, insanabiles esse, noluit, sed tantummodo *dolores* ejusmodi quos (*d*) *curando medicus mitigaret*; idque beneficii *in mirabilibus suis*

(*d*) *Eccles.c.38.v.7.*

Digitized by Google

poni jussit, (e) ex quibus parabiles essent *confecturæ sanitatis*, id est, medelæ, quæ Creatoris instituto ne defuissent, in ipso homine recondi curavit finceras medendi leges, easque adeò certas, ut cum illis congruere medicam artem opus sit, ut aliqua illi veritas asseratur. Putabis igitur universæ corporis humani fabricæ præfectum a Creatore fuisse medendi magistrum, *mechanismum* videlicet, ceu constantissimas legum, rationum, & proportionum consonantiæ artes, quarum ad normam ut se gerunt, constantque in sanis corporis functiones, sic ad illarum ingenium referri postulant in ægrotantibus & redintegrari. Medicinæ typus est ille *mechanismus* aut medendi artis exemplar, in quo tramites medicus habet quos sequatur, quas imitetur artes, quæ opera, quosvè sibi proponat effectus, denique ducem & consiliarium cujus vocem audiat & vestigia premat. Verè enim vox est universalis illa partium, motuum & functionum ordinatio, mirabilisque conspectus, constanti serie, æquabilitate jugi, perpetua harmonia conspicuus, mentem & oculos erudiens ad ordinem & æquilibrium, ut potè cum in his consistat tota œconomiæ animalis ratio, sanitatisque omne punctum. Tantillùm quod materiæ habet sanitas! tantùm quod habet ordinis! hanc enim facit materiæ modus, non materies, succorum multiplicitas minùs, quàm illorum justa *anadosis*, debita series, æquabilisque per propria vasa & ad proprias sedes singulariaque *secretoria* circuitus. Itaque ad curandum accedens primùm putabis ab his omnibus fieri recessum, tuique minùs muneris esse & officii castigare succos, immutare sapores, restituere *crases*, aut sanguinem retractare, quam succorum singulos nativos ad calles, ad debitas sibi sedes aut destinata viscera revocare. Hoc autem in negotio ut feliciter cedat tibi labor, statim explorabis quæ mali sit prima radix, id est, illius recessus causa princeps; hæcque cum circà motum versetur, motuum qui in corpore exercentur authorem primum, primamque sedem investigabis; & cum in *elatere & solidis* utrumque situm esse liqueat, ad *solida & elaterem* totum te convertes; intelligendo *elateris* & oscillationum culpa mutatos fuisse *fluidorum impetus*, alienas *directiones*, turbatas, mixtas & inquinatas fuisse *secretiones*; quandoquidem *elateris* & oscillationum virtutes sint, undè fluidorum impetus, *directiones & secretiones* temperentur. Culpæ genus quæris? indigitabit genus *symptomatum*, quæ morbum comitabunt, mutataque animalis œconomiæ facies. Habebis pro miti, placido & æquabili, durum, tumultuantem & inæqualem pulsum; pro molli & vaporoso calore, arentem & siccum ardorem; somni loco, vigilias & deliria; vomitu & cardialgia divexatum ægrotantem videbis & æstuosum; humores vel a suis demotos sedibus aut locis depulsos, vel eò impetuosè abreptos & præcipitantius; verbo singulos stationes suas deserendo succos aliò asportari; adeò ut quæ ad habitum sensim ibat roscida *lympha*, quod ad palatum & linguam, ad pulmones & renes membraneumque genus serum ferebatur, tandem quæ ad hepar gradiebatur bilis, hi succi omnes oriente morbo inter sanguinem veluti præfocati, ad hæc vel illa viscera indiscreti trudantur; ubi *erethismo*, *stases*, *phlogoses*, tensiones, *spasmos*, *statulentias*, *meteorismos*, dolores committunt. Hæc sanè plus satis ostendunt, cujus ingenii sint illa *symptomata*, at quantæ potentiæ & roboris sit illa vis unde fluunt, apertiùs declarant vasorum diametris & capacitatibus factæ violationes ejusmodi, ut invita quos coercebant succos eructent, explodant, & a se quaquaversum expellant, unde *hæmorrhagiæ*, *hæmoptyses*, *diarrhœæ*, *colliquationes*, *catarrhorum* omne genus, namque tot sunt evacuatio-

(e) *Lid. v. 6.*

Digitized by Google

tiones coactæ, ſub quibus indiſtincti ſucci vi & incondite eliminari videntur. Poſthàc de genere *ſolidorum* culpæ dubitare ceſſabis, quis enim eò uſque amaret cæcutire, ut ſibi recuſaret *elateris* potentiæ exſuperantiam hic providere? interim cum a naturæ moribus id omne abhorreat quod immodicum eſt, operanti naturæ aut conamini illius ex his operibus nullum imputabit artis prudens, at omnia habebit non ſecùs ac morbi molimina, id eſt, cauſæ morbi, *elateris*, qui *ſolida* ſtimulando fortiùs oſcillationes turbat, arctat capacitates, *ſecretioneſque* intertyrbando omnia miſcet. Contra verò illis auſcultabit motibus quos obſervaverit ad naturæ *rythmum* ambulantes, quales erunt ii qui ſuos intra propria *ſecretoria* ſucos elaborabunt, qui a nativis non deerrando tramitibus, neque a nativa forma, ſolitiſque calores, *craſi*, & habitudine penitùs deſciſcentes, naturæ teſſeram produnt adhuc, aut' caracterem & illius notacula monſtrant. Enimverò medicinæ ſapientem fugiet nuſquam morbum eſſe mixtum quid ex duplici motu, altero qui naturæ ſecernentis, altero qui turbantis morbi eſt, utroque a ſe invicem diſſimili tam parùm, ut incautis fucum faciat, utriuſque enim nomen idem, idem titulus, facies eadem, ut ut diſparis ambo ſint ſcopi & diſſimilis eventus: mixtum iſthuc febris eſt, medicorum vulgò terriculamentum, artis prudentibus gubernaculum; claſſicum enim veluti eſt & ad luctam ſignaculum, quo impetitam ſe admonendo natura, auxilium medentis invocat, huicque confeſtim ſe dat inſtrumentum, cujus ope, & *ſolidorum* tono ille admoneatur, & de *fluidorum* ingenio, *craſi* videlicet, quam alit aut mutat circuitus facilitas aut impeditio: ut enim ex pulſu duro, rigeſcentes aut *ferratili*, miti, molli aut libero intelligit medicus, cujus *toni* aut *elateris* ſint nervi & membraneum omne genus, exinde quoque infert, qualis ſit, cujuſque gradus *ſpaſtica diatheſis*, qua preſſa *ſolida* laborant & impediuntur; æſtimabit quoque ſanguinis conditionem a pulſus duritie, ſi exquiſita illa ſit, hæc enim tunicarum arteriæ arguit *ſpaſmum*, ſimulque interfluì ſanguinis fibræ *ſpaſticam* rigiditatem, unde compacta & ſolideſcens ſanguinis moles, illam induit pelliceam duritiem, quæ *pleuritidi* propria eſt, omnibuſque *rheumaticis & inflammatoriis* affectibus communis; quaque ratione pulſus iſtiuſmodi *phlegmonodes* appellatur ab iis quos ad medendum formavit artis uſus ex eo quod *inflammatoriis* morbis ſingularis ſit, *membranaceum* cognominari illum condonabunt iis quos obſervatio docuerit, pulſum eundem iis morbis eſſe familiarem, ſub quibus *phlogiſta tenſione* laborant partium *membranæ*. Revera in quibus ætatis aut temperamenti ratione macileutiores ſunt, proindeque membranaceæ magis partes, eujuſmodi ſunt *melancholicorum* non pauci & ſenes qui firmioris texturæ ſunt & vegetioris temperamenti, in iis, inquam, omnibus, ſi in morbum inciderint, pulſum durum tumentem & *phlegmonodem* reperiri frequens eſt; adde eos morbos ſub quibus ſingulariter affici ſolent membranæ, de quorum numero ſunt *apoplexia*, ſub quibus *meninges* ſtagnatæ ſanguine reperiuntur & *phthiſes* quæ fiunt vel à *tuberculis phlegmonodibus* intra membraneas pulmonum *veſiculas* congeſtis, vel *apoſtaſibus inflammatoriis* intra *mediaſtinum & pleuram* conſiſtentibus. Porrò hunc de pulſu *phlegmonode* conceptum illuſtrat *hectici* pulſus notio ab ipſis artis parentibus tradita, qua *hecticum ſpiritum* (qui cum oſcillatione *hectica* convenit) ſtabiliebant: tum & obſervatio quotidiana, qua norunt medentes *hecticam* febrem ſolitam eſſe *phthiſeos* appendicem, cum in illam febrem *phthiſin* deſinere obſervent; at *hectica* febris partium ſubſtantiæ febris eſt, ſeu *membranarum & tunicarum*, quæ *erethiſmo* quo ſemel tactæ ſunt penitius imbutæ obſtinatiùs oſcillant, illamque faciunt febrem quæ antiquis *hectica* habebatur, partium enim *exin* occupare illam, ipſiſque *ſolidis* partibus inſidere dogma illis ſolitum erat.

Ve-

Digitized by Google

Verùm quod ad artis usum spectat maximè, scientia *solidorum* est, quæ hinc adjuvatur mirabiliter; quanti enim ad definiendam in ægrotis virium mensuram ponderis aut momenti fuerit antiquis pulsus doctrina, dudùm publicum est, sed longiùs progreditur hic exposita pulsus notio, quæ ut decet perpensa, sinceras medendi intensiones aperit, aut *indicationes*. Pulsum enim qui morbis adest *elateris* aut potentiæ augmentum esse palàm est, quippe qui sit motus illius qui corporis œconomiæ præest potentiæ incrementum, *arteriarum* videlicet, quæ crebriùs aut duriùs pulsando, plus potentiæ factum esse sibi ostendunt, ut laboris plus & operis in se suscipiant; atqui fracta potentiarum res inter æquiparatas æquipollentiâ, inconsonantiam sequi necesse est, unde auctâ arteriarum pulsantium vi, iisdem manentibus, imò angustioribus factis earum diametris aut capacitatibus, quibuscum æquiparabatur arteriarum vis impellens, vim inter & capacitates consonantiam petere consequentia est. Igitur sub morbis dum adest ad impellendum potentia major, ad recipiendum aderit minor capacitas; his in angustiis pulso hinc sanguini, illinc non admisso, repulso undique, & undequaque presso repressovè alterutrum accidat oportet; scilicet ire contendens sed progredi nescius, vel cohærebit, stagnationesque & *stases* committet; vel (quia pressus liquor hac parte exsilit, ubi minùs sentit *resistentiæ*) presso sanguini ad ea vasa efferri necesse erit, in quibus erit *resistentiæ* minùs; ejusmodi autem non erunt vasa quæ cæca sunt, id est expertia exitus & effugii, quales sunt *arteriæ & venæ* sanguinales quæ arteriis continuatæ nullibi hiant, sed ad cor replicantur non interruptæ: hæc ergo vasa repulso sanguini non offerent emissaria: at sui sunt *arteriis lymphaticis* aut *secretoriis* tubulis, qui arteriaci sunt, exitus, quibus aut *insensibilis transpirationis* vapores, aut *secretionum lymphas* excernunt; igitur vasa hæc erunt quæ plus facilitatis hæsitanti sanguini offerendo, hospitia illi parabunt, quæ succis illius in emissaria facessent, hinc multiformes *evacuationes*, *colliquationes*, & *excretiones*, quæ *symptomatica* vocantur, sic enim *determinationum* impetu indiscriminatim pelluntur succi, & ad indebita loca, in quibus indigenis succis addenses se, multi coloris tingunt & fucant humores, qui incautorum mentibus & oculis illudunt. Hic autem morbi molimina & *elateris* exsuperantias dijudicabis a naturæ conaminibus, hic enim agunt *directiones*, illic cogunt *impetus*: hic habes ordinis, regularum & *proportionum* effectiones, illic turbarum, tumultùs & discordiæ fructus. Enimverò ut in corpore sano vasa omnia plena sunt, in ægroto egurgitant omnia; undè quæ in illo vasorum capacitates continebat aut modulabatur *systole* mollis, in hoc stringit eadem & arctat aucta *systoles* potentia; sed hinc contractio locorum & sanguinis hujusque succorum pressus, quiqua fluere deberent nescii, qua queunt aufugiunt.

Interim ut succorum copia non major est quam *lymphaticorum*, tùm cum rubram sanguinis partem longè superet albam, tum cum ad *lympham* pertineant *secretionum* succi, qui omnes in *lympha* fundantur, in propatulo est sub hoc universali pressu *lymphaticis* succi vim maximè fieri, iis inprimis qui in majoribus sanguineis vasis simul cum sanguine confusi sub *elateris* prælo sudant, unde intelligere est maximam *colliquationum* copiam, quæ sub morbis fiunt, a *lympha* venire, quæ undequaque pressa, hac illac ad ea quæ obicis minus habebunt vasa ejicietur: at hæc esse *lymphatica* modò ostensum est, quibus si addas laticis indigenæ quo imbuuntur cum lympha advena affinitatem, concludere erit aufugienti lymphæ nata esse isthæc hospitalia vasa, his aliundè donata emissariis quibus superfluentia eructabunt. Posthac assequi propatulum est perennes illas scaturigines, unde manant sub morbis illæ humorum copiæ, *lympha-*

Digitized by Google

phatica enim sunt arteriæ & arteriales *secretionum* tubuli, ad quos expressi refluentes ex arteriis sanguineis succi, tam immensam *fluidorum* mensuram sufficere possunt, quam ampla est corporis moles, quamque est numerosa *lymphaticarum arteriarum* multitudo, ex quibus illa moles coaluit; ut enim ne quidem unus in toto corpore apex ex vasis conflatus non sit, iisque maximâ per parte *lymphaticis*, sequitur nihil ferè esse toto ex corpore, quod *lympham* fundere non possit; illorum enim *lymphaticorum* nullum est quod indigena non sit aut inquillino succo turgidulum, insuper nullum, quod majoribus continuatum cum iis non communicet: unde verum est, posse esse tam immensam *fluidorum* mensuram, quam ampla est corporis moles: hæc autem in multis est librarum centum & ampliùs, ponduſque suum a *fluidis* quibus turget mutuari eam tam verum est, quam certum visceris alicujus, *hepatis* verbi causa, membraneum textum aut subtegmen elotum exsuccumque, ponderis esse longè minoris pondere succorum quos eluere novit anatomicorum solertia: liquet ergò asserta veritas.

Sed hinc quantum lucis venit *fluidorum* doctrinæ! quorum natales, nomina, mores, sapores & naturas in posterum discernere dabitur & definire; jam enim patescit omnes illos humores in quos miserè liquescit morbosum corpus nihil aliud esse præter elocatos succos, qui a patriis sedibus abrepti ad alienat aufugiunt. Hic *bilis* erit quæ cæteras *secretiones* inficiendo suos illis affricasapores, illas coloribus tingit, titulis vestit, fucat imaginibus; illic erit *transpirationis* materies, quæ ad *pulmonum*, *intestinorum*, *&c. glandulas & secretorios* tubulos *retropressa*, *catarrhorum*, sputaminum, & omnium alvi fluxum causas fuggeret aut fomites: at ex omnibus succorum transmigrationibus tolerabiliores, quorum succi erunt congeneres, nempè *lymphatici* omnes sapore tantùm aut colore differentes, periculosiores verò transmigrationes, si natura diversi prorsus sint qui transmutabuntur succi: hoc ut intelligas, meminisse decet, cujuscunque coloris, nominis, aut vultus fuerint sub morbis *symptomaticæ* evacuationes, ab alterutra sanguinis parte eas unicè derivari; vel ab *alba* quæ a propriis in quibus secreta jam fuerat incerniculis, ad alia *secretoria* effertur, vel a *rubra*, quæ a sanguineis vasis deviando in *lympaticos* tubulos se ingurgiat, ut enim per *arterium* injectus impetuosius liquor per tubulum *secretorium* refluere conspicitur, similiter fortius a corde pulsus per *arterias* sanguineas sanguis, intra *lymphaticas arterias*, aut *arteriacos* tubulos se suamque ingerit & fundit purpuram. Hinc *secretiones* cruentari vides, adeò ut *salivam*, *sputa*, *lacrymas*, *semen*, *urinas*, ipsasque alvi dejectiones sanguine fœdari frequens sit; sed quam plena sunt periculi isthæc *symptomata*, quantumque incutiant terroris edocent *hæmorrhagiæ* narium, quæ morbos quos inchoant ominosos ostendunt aut faciunt; ejusdem periculi est mictio cruenta, quæ sub *variolis* mortem proximè venturam portendit; tum & *mensium fluxus*, causa cujus ut ut comparatæ videantur *arteriæ uteri lymphaticæ*, attamen nulli non morbo incommodo esse solet, ut ut tempore solito se prodat, discriminique gravissimo si extra solitam periodum erumpat; variolarum adhuc exemplo, ubi sæpè ominis ingrati est *mensium* ea eruptio, quæ ordinariæ sexus necessitati servit, infelicis verò prorsus eventus, si inopportunè superveniat & indignata natura; denique his omnibus adjiciendo *sudorum* cruentationes & capillorum, qui sub *plica Polonica* sanguinem stillant, confiteberis, nullum esse symptoma sub quo alienatæ magis sint functiones, vixque aliud supperere argumentum, unde melius intelligas denormari penitus corporis œconomiam.

Sed quid indè redit medicinæ fructus? quid ægrotantibus commodi? permul-

Digitized by Google

multùm sanè, totum enim illud quod a medici sapientia expectabis, quodque prætendere queat humana mortalitas, idque simplicitati, quæ veritatis notaculum est, tam accommodum, ut nihil naturæ proprium magis aut simile. Itaque sub hoc huc usque tradito morborum conspectu, unicum medici munus erit, studium omne, unica cura, corporis rerum alienati ordinis, violati æquilibrii, perditæ consonantiæ redintegratio; sicque ut medicina fiet instrumentum pacis, medicus erit ordinis vindex aut harmoniæ reparator. Ad hanc ergò se componens medendi idem, ex conditione pulsus; functionumque abalienationis genere, unas animalis œconomiæ turbas compescere discèt, optimè guarus intutas esse, infelices aut insidiosas, quæ pacis inimicæ erunt aut alio ducent medendi intentiones. Hoc sensu hostilis erit curandi ratio, quæ ejusmodi suggeret auxilia, undè tranquillitati vel paci (quam spondent non conferunt) metuendum semper est, ut pote quæ pax non vera sit, sed infidæ & fallaces induciæ, tumultus majoris prænuntiæ, aut periculi minaces. Medentem admonebit pulsus firmitudo aut durities, quàm longè a miti, mollique sua habitudine recessit nervosi generis *tonus*, undè a *solidorum spastica* vi repetere discet id omne festinantioris, rapidiorisvè motus quo fluida ferri videt, id ardoris omne quo hæc incaluisse animadvertit. Tum ex locorum, viscerumvè dignitate, positu, distantiis, textu, officiis, viarumque quibus itur, ad ea rediturvè *directionibus*; denique aliarum ex partium quibuscum ipsis convenit aut consentitur rationibus, formabit indicationes, ut ad omnes illas circumstantias sua temperet, dirigatvè consilia; observando insuper, aut a medicinæ partibus observata firmiter tenendo loca, ad quæ sub morbis natura vergit; symptomata quibus utitur, quas sequitur vias, quibus deturbatur impetus, *directiones* quibus duci amat; hæc enim omnia tenuisse, artis tyrocinium exuisse non est, sed magisterium obtinuisse. Quæ res si ita se habuerint, ab illo aucto partium *elatere*, id est; a febrili illa oscillatione metuet minùs medicus, agnoscendo servatas *fluidorum directiones*, quæ nempè eò ferentur, aut ad eo loca & vasa, quæ ad *secretionem* instituta sunt, maximè si succi quibus secernendis a natura dicata sunt, congeneres fuerint advenientibus succis, aut a febre eò *determinatis*; tunc enim humores erunt, quæ castigari minùs aut evacuari postulabunt, quam patriis sedibus restitui. In his autem motibus intueberis exempla motuum qui naturæ motus vocantur, quos prudenter sinere medentis sapientia est; ita tamen prospiciendo, ut si naturæ cespitare contingat, opportunam porrigat manum, secùs erit si eò processerit tumultus, ut ad partes trudantur humores, quæ emissariis defectæ ad excretiones non factæ sunt; hic enim casus diligentiorem exiget manum quæ *stasin* prævertat aut demoliatur, suspensam tamen, nedùm arcere malum præcociùs aggrederetur, impetus & turbas augendo acceleret magis; series enim & ordo est in ipsissimis *symptomatis* quæ insumit natura in vincendis morborum causis, sic ut illorum nonnullis præcedere detur, succedere aliis, igitur sua sic instruere remedia norit medicus, ut eorum quæ priora esse convenit præoccupare loca nusquam concedatur iis quæ ultima esse decet: ad *stimulantia* pertinet hæc medendi regula, quæ ut ut stagnantes aut restitantes succos dissipent feliciter, quando fodicandæ iis offeruntur partes, quæ superfluentibus succis vacuatæ stringi se tutò & prosperè comprimi sinunt, nihilominùs tamen morborum initiis præmaturiùs usurpata, tumentibus & copiosioribus succis præoccupata vasa lacessendo, cuneatos agitant succos, qui ire redirevè nescii, imò *spastica* systoles ictibus iteratis jugiter subjecti spissescunt & indurantur, insuperabilesque morbis obices ponunt.

Reipsa *elateris* augmentum est undè suæ morbis veniunt turbæ, nervorum-

rumque *toni ſpaſmus*, undè morborum ſymptomatis ſua fit pernicies; ſed has diluunt culpas quæ molliendis laxandiſque partibus apta nata ſunt; qui enim illinc naſcuntur impetus frangi minùs amant quam molliri iſtiuſmodi auxliis quæ palantes & disjectos ſuccos ad proprias ſedes reinvitent; qui eorum effectus eſt quæ pandendo fibras dilatandovè vaſorum ampliant capacitates, ſicque reducendis ſuccis ſpatia parant aut aperiunt, ubi ſanguinis fluento redditi ad æquabilitatis ordinem aut æquilibrium redeunt. Itaque remediorum pretia non ab energia inſigni aut actuoſa operandi virtute æſtimabis, ſed a redeunte ſuo partibus *æquilibrio*, quod tranquilli genus, ſi ut a tempeſtate ſudum, ab exhibito remedio conſtanter ſuccedat, legitimum & laudabile nactus eris medicamentum; undè hanc in adhibendis remediis tibi dices legem, ab eo omni cavendum, cujus uſum excipiet incerta tranquillitas, hoc eſt anceps illius allevatio mali, quod ut anxium medicum tenebat, ita præſtantiſſimam poſtulare operam videbatur. Inde ſe dat hæc altera artis regula, medenti abſtinendum eſſe ineuntibus morbis ab omni *ſtimulantium* genere, ut pote quæ *ſpaſticam* partium *diatheſin* augendo, morborum turbas, unde quos movent humores in tantùm non promovent, ut illos cuneent & adigant magis, *ſolidorum tonum & elaterum* intendendo, *fluidorum ſtaſes & ſtagnationes* multiplicando, tandem tardato circuitui obices plures aut remoras ponendo. Ex hac autem medendi idea, hæc adhuc alia ſurgit medendi regula; religione pari abſtinendum eſſe ſub initiis morborum, ab omnibus æſtuoſis, aromaticis, calefacientibus, *cardiacis*, reſiccantibus, imò & *amaris*; in horum enim uſu quantùm delinquitur a medentium non paucis, quos ludit iniquè factum *amaris* nobilius nomen! ut ut enim inſi ingendi, edulcorandi, *perimendi acida*, hæcque *præcipitandi* ſpes & potentias in illis recondi ſpondeat *analyſis chymica*; non fatuum eſſe illorum ſaporem guſtus oſtendit, non ignavas eſſe illorum operandi vires edocet illorum purgandi ſanguinis, aut *depurandi* dicta virtus; denique de *alcalium*, ut loqui moris fuit, familia ſunt, proindeque igneæ, uſtulatæ, calefacientis & æſtuoſæ conditionis; annè ſortis hujus tumultuariæ convenit uſurpari remedia, quo tempore morbi, omnia fervent, tumultuanturè certè tunc temporis quod a *ſtimulantibus* metues *ſolidis* partibus, hoc ipſum *ſolidis & fluidis* reformidabis ab amaris, *erethiſmum* nempè & turbas. Sed hæc culpa eſt non infrequens eorum, in quibus diligentiæ aut præcipitantiæ minùs in adhibendis remediis deſideraretur, qui in medicaminum virtutibus verſari magis quam in capiendis morborum occaſionibus optima remedia incertant, opportunitatum quæ, curationum animæ ſunt inexperti. Hinc cum glorioſis amarorum titulis horum buccas paſſim crepare audis, illorum medendi ritum *amarum* infortuniis infeſtari vides. In cauſa eſt neglectus aut obliviо in qua verſari moris eſt in medendo audaculos; qui medicaminum potentiis inſubidè credentes in his ſpem omnem collocant aut fiduciam, malè memores ex præſentiſſimis imò ex *ſpecificis* eſſe nullum, quod ſpreto corporis *mechaniſmo* proſperare queat. Perpetuus hic eſt artis pædagogus, ad cujus leges qui artis uſum ſpreverit temperare, ſpe ſua cadere ſe non infrequenter, ægrotantiumque ſuorum funera denſari experietur. Sic eſt de infelici *amarorum* uſu, poſthabito quo ineuntibus morbis inflammatoriis *ſolidorum* ſimul & *fluidorum* duplici *ſpaſmo* laborant partes, audaculè oggerunt potiones amaras, quæ partium fibras jam *ſpaſmodicè* tenſas ſua amaroris energia afficiendo validiùs, firmiùs ſtringunt, ſicque ſibi intra vaſa præcludendo aditum, *ſolidorum elaterem* erigunt mirabiliter; indè impetus & velocitatum novi gradus, intereà dum *fluida* illarum infringendi; edulcorandi ac *præcipitandi* potentiis defraudantur: cum è contra traditam a medicantibus fidem liberaſſent illæ potiones,

Digitized by Google

ſi paulò ſerius, nec niſi poſt emollitas *ſolidorum* fibras propinatæ fuiſſent, tunc enim obſequentes offendendo vaſorum aditus & fibras, ſuas omnes *ſolidis* illæſis in *fluida* exercerent virtutes.

Sed *ex ungue leonem*; hoc enim *amarorum* exemplo diſces, quanti momenti ſit ad morbi curam accingenti ſe medico, accommodè ad *ſolidorum tonum* ſe gerere, ut potè cum a primo illo curationis puncto pendeat maximè medicinalis operæ felicitas, pluriumque graviſſimorum ſymptomatum averſio; *diarrhœarum* v. g. quæ tot infeſtant morbos, quarum ideò infauſtæ ſunt curationes, quod dum *ſolidorum* vitio aleſcunt, ad emendanda *fluida* tota ſe componat medentis cura; a quo dum eliminanda ſuſcipitur immenſa *fluidorum* copia, inſubidè habetur ſtomachi fibrarum *ſpaſmodica* contentio, quæ proprios eructat ſuccos, adventitioſque adoptare renuit; tùm maximè tùm *amarorum* aſpredine, importunitate *pulverum*, ſimiliumque rerum hoſtili contacto reniti cogitur ſtomachus & reſilire. Annè igitur medios inter turbarum tumultus meditando ceſſabit medicus? certè feriari illum tolerabilius fuerit, quam aliud aut malè agere. Interim muneris illius erit naturæ tueri partes, morbi componendo fluctus, at eorum opera quæ pandendo, laxandovè *ſolida*, ad ordinem & æquilibrium *fluida* revocabunt: diluentia hæc erunt, demulgentia, ſedantia, mitigatoria quæ erunt obſcuri ſaporis, aut inſaporata, *membranarum* naturæ, aut lymphæ qua imbuntur ingenio *analoga, lymphatica* igitur, aquatica & humectantia, quod erit ad corporis mechaniſmi conſuetudinem & mores; illinc enim paſſim cernere eſt, ſalſi nihil aut ſaporis admitti in nullis illius nobilioribus operis aut functionibus, quas omnes unius *lymphæ* opera exequi novit; ſcilicet, molem illius augendo hic, illic minuendo, gravitatem aut pondus addendo modò, modò demendo, tranſducendo eam per varias locorum declivitates, ſitus, pronitates, inclinationes, tum per multiplices tubulorum capacitates, diametros, oſcillationes, his artibus mille illam tractando, variiſque œconomiæ corporis neceſſitatibus apponendo, uſque dum ſuis omnibus defuncta muniis interareſcat. Sed tot imitamina medenti hæc erunt, qui reconcinnanda ſuſcipiens naturæ laborantis opera, ſolos naturæ modos & rationes æmulando proſperabit. Igitur princeps illi vel una cura erit *fluidis* nativum reddendi *pondus* & propriam *gravitatem*, undè ſuæ veniunt *velocitatibus rationes*, a quibus cum alantur ſanguinis circulationis ordo, æquabilitas & æquilibrium, in his quoque reſtituendis ſuæ *fluidis* reddendæ erunt cum *gravitate velocitatum*, & cum *velocitatibus maſſarum rationes*. Id boni operis conferet medicus, lymphæ motuum & *craſin* redintegrando, cum enim ſanguinis vehiculum *lympha* ſit, intermediique genus aut vinculi quo particularum illius copula & veluti *amalgama* ſit, ſuam *lymphæ* ad motum facilitatem, ſuamque habilitatem ad copulandas, vinciendaſque ſanguinis particulas reddidiſſe, omnes ad æquabiliter circulandum conditiones reſtituiſſe illi eſt. Atqui quæ *lympha* capit vitia, ad ſpiſſitudinem pertinent maximè, in hanc enim ultimò deſinere ſolent, unde tam denſus morborum numerus, ubi ſanguinem ſpiſſo glutinè obductum cernere eſt; medendi igitur conſilium erit, quod in regulam medico faceſſet, diluendi lympham, eamque diluendo tenuandi. *Diluentium* nomine venient potulenta & juſcula, quæ molles, lubricas & flexiles particulas cumulando, hinc *ſolidorum elaterem* mulcent, *ſpaſmum*que laxant, illinc *fluidorum*, *lymphæ* imprimis mergendo particulas, leves has ſervant & faciles ad motum, ſicque a gravitate tuentur & denſitate. Porrò ignavi ſaporis potulenta erunt, ut pote quæ diluendo tantùm prodeſſe debeant, iis fortè medicata radicibus, quæ mulcedinem afferant & flexibilitatem: ſimilis ingenii & condituræ juſcula erunt, & juniorum animalium car-

carnibus, *oryza*, *hordeo & oleraceis herbis* castigata, aut (quod majoribus placuerat) excarnia, ex *hordeo*, *avena*, *oryza* unicè parata; qua ratione, quot *colliquationes*, *diarrhœa*, *nauseæ*, *vomitus*, anxietates & febrium exacerbationes arceantur, compererunt artis prudentes.

Ad *diluentia* spectant aquosæ potiones, *julepi* nempe toti ex aquis constantes, & *emulsiones* quæ lacteſcentes aquæ sunt, ex utroque enim illo aquarum genere venit *solidis* unde molliatur illorum *elater*, *fluidis*, unde *tumultus* eorum compescatur & frangatur impetus. *Diluentium* genera ea sunt adhuc ea quæ (ubi fert morbi conditio) exteriùs admota molli suo & humente contactu cutem laxant; talia sunt *balnea*, *fotus*, *enemata*, hæc enim a mellitis & purgantibus libera, balneæ sunt, quæ interiores intestinorum superficies subluendo fibras laxant, villos hirtos nimiùm flectunt, illùcque desinentia referant vasorum oscilla; hæc ergo omnia laxando nervorum *elateri* idonea ut commendavit usus, prudentia retinebit. Hæc si pauca numero & viribus exigua judicabuntur, recordaberis nec medici, nec medicinæ propriæ virtutis esse curare morbos, officii illorum tantùm esse nosse ea & adhibere, unde curatio succedat, in hocque unico puncto contineri omnem medendi sapientiam. Sanitatis ergo legum administer medicus, non dominus est, legum nempe, quarum nec author, nec parens est, sed custos, quas non in seipso, sed in corpore cui medetur juges habet, obscuratas fortè a morbi tumultu, sed non deficientes, nec invalidas, imo in quibus audiendum obtinet medendi magistrum, efficacemque inveniet medelæ energiam. *Mechanismi* vis ea est, qua instructas corporis partes non secus ac ingenitam illis contemplabitur, & a Creatore sic informatas ut vitam & sanitatem ad præfixum usque ab illo terminum producere valeant; ubinam autem Creatoris benignitatem mirari simul & amare dabitur evidentiùs? qui ne operi suo deesse videretur, tutelæ illius suis ipse legibus incessanter præesse voluit. Unde muneri suo nusquam minùs deerit medicus, quàm cum prudens actor & observator patiens, proprii consilii & remediorum parcus videbitur, tunc enim suorum cessator operum, naturæ intentionum fit explorator, iis agendi occasionibus inhians, quas temporibus suis meditata natura aperit, motibus se manifestando, aut nutibus quibus adjuvari rogat. Sed illius quam hic tractamus medicinæ beneficium aut prærogativa est, *elaterum* exsuperantias sedando, & *fluidorum* molliendo impetus, ea naturæ faciendi temporum intervalla, quibus ad se hoc est ad originem redeat & æquilibrium; non alia ergo est naturæ tam affinis, in sanandisque morbis futura felicior medicina, eundem enim cum illa scopum eligendo, premendo eosdem gressus, mores, opera, modos eosdem æmulando, idem illi est ac sub auspiciis naturæ mereri, meliùs, sub illius oculis & illa duce vincere est.

Interea ex illis naturæ docentis admonitionibus intelligit medicus, qua parte, qua ratione succurri postulet, quibus & quantis auxiliis, num generosa aut remissa manu, addendo, vel subducendo stimulo, vacuando sanguinem, aut purgando, emendando aut eliquando humores, in quibus sunt omnes remediorum intentiones aut effectus, in quorum scientia, usu, moderamine ponitur artis complementum, & medentis honos.

Digitized by Google

CAPUT XIII.

De remediorum neceſſitate, uſu, opportunitate; alterantium, evacuantiumve *temporibus*, abſorbentium, *amarorum*, martialium & narcticorum *utilitatibus aut infortuniis*, *omnium & ſingulorum agendi rationibus*.

SI curtæ nimium futuræ medenti videbuntur traditæ hactenus providentiæ, vel tardandis morborum ingruentium incrementis impares illius curæ, tunc ſe prodit remediorum locus aut neceſſitas, id eſt, manifeſtum ſe dat neceſſarium ad ea confugium, quæ ingraveſcentia ſymptomata potentiùs depellant & efficaciùs; ea tamen conditione, ut quæ ſuccedent remedia, cum iis quæ de *diluentibus* præmonita ſunt omnino conſentiant: ut omnia tum anteacta, tum futura junctis quaſi manibus & agmine facto concordent, in pandendis, laxandis, dilatandiſque partium fibris & vaſorum capacitatibus. Cum enim ſub ſanitate preſſio ſit partium generalis, ſub qua nihil niſi plenum eſt (tam arctè connivent vaſorum parietes!) inferre promptum eſt, quàm arctioribus cancellis coerceri *fluida* oporteat ſub morbo, qui preſſionis accretio eſt, quam facit *ſpaſtica ſolidorum diathefis*, unde ſi in prævertendis *ſolidorum ſpaſmis* inſumendæ ſunt priores curæ, in iis ſolvendis inſumendæ erunt poſteriores, quibus omiſſis circumquaque preſſa, pulſaque *fluida*, indiſcriminatim & temerè hàc illàc diſjecta, quaquaverſum ad hæc vel illa viſcera deturbabuntur; & pro variis reſiſtentiarum rationibus, ad hæc vel illa *ſecretoria* depulſi confluent ſucci. Hinc certè ſanguinis circuitus inordinationes & turbæ a quibus extrema impendebunt vitæ diſcrimina, ſi *fortiori nodo* opus fuerit *cuneus fortior*; is erit *fluidorum* immunitio; qua facta *maſſis* jactura tardabuntur *velocitates*, ſicque frangentur impetus, reddita enim *fluidis* ſua cum ſuis capacitatibus proportione, intra proprium alveum aut retinebuntur *fluida* aut revocabuntur; ſed & aliud affert bonum *fluidorum* facta minoratio qua fit ut quæ anguſtiora erant locorum ſpatia, in latiora faceſſant, unde accidit, ut diminutis *fluidorum mole* & *reſiſtentiis*, ſimul minuatur *ſolidorum* preſſio, proindeque fatiſcant impetus, ſuaque redeat fluidis ſuorum motuum ſeries, ordo, tranquillitas. *Fluidorum* minuendorum ars eſt non contemptibilis, exquiſita diæta, quæ quantò alimoniam reſecat, tantò *fluidorum* minuit molem, hæcque ſuccedere ſolet non infeliciter, ubi præſentius nihil aut promptius exigit morbi conditio; aſt ubi in tantum inſtant pericula, in quantum celeria ſunt morborum tempora, ejuſmodi auxilium adhibebitur, quod reſecandis *fluidis* confeſtim & abundè par erit, nimirum ſanguinis miſſio, quam vincit aut æquat vacuandi ratio nulla, ſive celeriter, ſive copioſè *fluida* minuendi ſit animus. Iterum enim memineris morbum eſſe preſſionis ſtatum, unde intelliges *fluidis* neceſſarium eſſe eo confluere, ubi exitus aperietur, hac non incerta ratione eò versùs pelli quæ premuntur *fluida*, ubi minùs ſentient reſiſtentiæ; qua celeritate concipies ex illa univerſali *ſolidorum* preſſione, ſub qua *ſolidorum* nihil eſt quod non premat, nihil *fluidorum* quod non prematur; qua vero abundantia, aſſequeris cogitando quàm ampla, quàm denſa, quàm lata carnium moles, quàmque ſuccoſa illarum corporatura, quam ex tot vaſis

quot

Digitized by Google

quot lineis compingi ſi cogites, illicò concludes millium mille vaſorum multitudinem eſſe, quæ premuntur, quæque ut omnino & ſemper plena ſunt, incomprehenſam ad majora vaſa, hincque ad apertum exitus locum eructabunt, fundentque immenſam *fluidorum* abundantiam.

In hoc autem *fluidorum* conceptu ut agnoſcere detur exuberantes quarumlibet *colliquationum* & *catarrhorum* fontes, ſic in *fluidorum* imminutione facta artem animadvertere licet ejuſmodi colliquationes aut ſanandi, aut prævertendi, idque ſanguinis miſſionis beneficium erit, qua inanitis venarum ſanguinalium ſpatiis, ab exundatione præſervabuntur arteriæ ſanguinales & *lymphaticæ*. Itaque ſive alba, ſive rubra ſanguinis pars egurgitet, ſanguinis miſſio remedio erit, hinc enim *ſpaſticam diatheſin* molliendo, illinc ſpatia dilatando ſuos intra alveos *fluida* coget aut continebit; hanc ob rationem tantùm levaminis in ſanguine miſſo experti ſunt medendi ſapientes, in coercendis *hæmorrhagiis*, vomitionibus & *diarrhœis*, quæ omnia exæſtuanti (quod exundare eſt) ſanguini attribuere ſueverant.

At quantò potentior & efficacior eſt ſanguinis miſſio in regendis, cogendiſve *fluidorum* motibus, eorumque mutandis aut faciendis *determinationibus*, tantò diligentiùs explorabuntur in mittendo ſanguine locorum pronitates, commoda, opportunitates, ne committatur uſquam, ut fluidorum exundationibus impetum ſequatur aut acceleret miſſio ſanguinis. In hoc monito tota continetur *revulſionum* & *derivationum* doctrina, quam eviluiſſe nimiùm fecit veteris Philoſophiæ magis', quàm veterum ſapientiæ ruditas; ſed illam exponit aut interpretatur feliciùs partium *mechaniſmus*. Quòd namque infauſta adeo ſint a *ranarum* aut *jugularis* ſectione cœptæ anginæ & *apoplexiæ* curationes, efficit ſanguinis impetus ad affectas partes, versùs quas adductus ſanguis, vicinarum illarum venarum ictu, *inflammatoriam ſtaſin* auget. Similis eſt diſcriminis & incommodi miſſio ſanguinis è brachio reſoluto primùm inſtituta, irruenti enim in partem ſanguini calcaria addere eſt, licet illa eadem venæſectio, cæteris è pede, brachio, (fortè etiam è *jugulari*) ſub morbi finem ultimò ſuccedens felicissimi ſit eventus. Cautionibus iiſdem ſubjacet quoque *ſaphenæ* ſectio, quæ ſub *uteri*, *hepatis* & cæterarum abdominis partium *inflammationibus*, *obſtructionibus*, ſimilibuſque impedimentis maturiùs inſtituta, ſanguinem in impeditas partes deturbando impingit magis, & cumulat malum. Unde patrum obſervationi ſua ſtat veritas, ad artis felicitatem opus eſſe, ut *derivationi* anteeat *revulſio*, quaſi diceres, ſanguinis aliquò irrumpentis molliendos eſſe primùm aut divertendos *impetus*, antequàm obſeſſam infarctu partem *topicis* & *derivantibus* remediis expedire tentes: de *topicis* enim lis eadem eſt, quæ ſi *reſolventia* fuerint, aut paris energiæ, affectam partem dilatant magis, patentioremque affluenti ſanguini reddendo, ſuccis cumulant. Hæc ut declines mala ſedulus primùm obſervabis, anceps & intutum eſſe omnino ſanguinem ex aliqua parte ubi ſtagnat dimovendum aggredi, aut ad diffitas ab affecta ſede partes deducendum; iis ſub morbis ubi ſanguis *phlegmonodes* eſt, hoc eſt pelliceo glutine loricatus, tunc enim ut ponderoſus & lenteſcens eſt, mediis itineribus moratur, viſceraque tranſgredi neſcius, alicubi ſedem inopportunè figit illucque ex improviſo infert *apoſtaſin*; exemplo eſt *ſaphenæ ſectio* in pulmonum *inflammatoriis* morbis, quales ſunt *pleuritis*, *peripneumonia* &c. quam aliis *ſtertorem*, aliis præfocationem accerſere non infrequenter obſervatum eſt; qua de cauſa? edocet ſanguinis facta illic compactura, quæ illius venæſectionis invitationi inobſequibilis, in pulmone ſtagnat periculoſiùs, a remeantis enim a partibus inferioribus ſanguinis columna divulſus, ſuo ſic deſtitutus fulcimine, proprioque ponderi relictus, ut pote regredientis ſanguinis impulſu viduatus, in circulando ceſpitat, reſeſque factus,

Digitized by Google

factus, extrema minatur malæ: sed hæc aliunde adhuc ingraveſcent, ſi præcociùs ſecta fuerit *ſaphena*, quo nempe tempore lenteſcente ſanguine oppletum adhuc cerebrum ſtagnatur, ad pulmonem enim ſuccis jam ſaburratum cumulatumve irrumpens è cerebro ſanguis, mole ſua & impetu mutantem jam ſanguinis circuitum gravat, ſiſtit, opprimit.

Itaque generalis medendi regula ſit, ſanguinem (ubi opus eſt) eo ex loco mittendi, quò verſùs fertur minùs exæſtuantibus ſanguinis impetus, & ad quem tutiùs hunc eundem impetum evocari licet, quæ legitima *revulſionis* idea eſt: cumque poſituræ illius & conditionis maximè ſint brachiorum venæ, hæ fuerint a quarum ſectione auſpicaberis morborum curationem. Revera corporis medium tenere videntur, & ad æquilibrium natæ, poſitu ſuo quaſi providentes, ne corporis centrum exuberante ſanguinis affluxu opprimeretur; laterales tubuli ſint aut ſulci, qui elicum inſtar ſanguinem derivando ſuffurandove, tantò præcordia levant & majora vaſa. Denique ſi obſerves, quales ſunt in brachiis vaſorum directuræ, quæ ut plurimùm in longum exporrectæ ſunt, ſaltem in plexus molliores & pauciores intortæ, in his certè obviam habes meabilitatem, parabilemque ad ſanguinis circuitum facilitatem, cujus ope brachii vaſa eadem proclivitate qua ſanguinem accipiunt, eadem reddunt celeritate. Iterum attendas quàm liberæ ſunt in brachiis ſuo ab ortu ad fines ſuos vaſorum diſtantiæ, exſortes ejuſmodi *glomeraminum*, quæ glandulas dicunt, & in quibus ſuos morbi ponunt aut inveniunt nidos, ſuiſque in ſpatiis habentes ex iis viſceribus nulla intra quæ appulſus ſanguis intercideretur; unde intelligere eſt nullas eſſe partes, ad quas ſanguinem tutiùs *revellere* queas.

Neque illi, qui medentium vulgi eſt, ſcopulo illides, qui feminas menſibus defectas ſub febribus, illico è ſaphena ſecant, ignari aut malè memores, *phlegmonodem ſpaſmum* menſium abſentiæ cauſam eſſe ſub febribus non infrequentem, unde conniventes nimis *arteriarum lymphaticarum* diametri ſanguinem menſtruum admittere recuſant; quo in caſu ſanguinis motum ad uterum pedem ſecando provocare, ad cæcos vel impervios exitus ſanguinem cogere eſt, omiſſis nempe è brachio venarum ſectionibus quæ *ſpaſticam diatheſin* relaxando, *ſecretoriorum* oſcilla dilataſſent; argumento eſt *menſium* reditus, qui ſæpe venæſectionem è brachio proximè excipit, quique medici ſimul & ægrotantis implet vota, eoque feliciùs quòd provocantis remedii non effectio ſit, ſed reſipiſcentis naturæ motus ſuiſque redditæ directionibus indicium.

Si te moretur regionibus quibuſdam trita conſuetudo, ubi moris eſt inchoantibus quibuslibet morbis a *ſaphenæ* ſectione curationem auſpicari; noveris hanc culpam inprimis eſſe refundendam in male ſuadam regionum illarum chirurgorum timiditatem, qui ſecare brachia reformidantes, pedum ſectionibus medicos aſſuefecerunt; interim non tam infeliciter, ut enim taceamus quæ tacent infortunia, meliùs, ut prætermittamus, quæ venientia illinc mala tegit aut celat medendi ritus medelæ inexpertus melioris, faciunt incolarum ſobrietas, in aſſumendis carnibus eorum parcimonia, vinorumque mollium aut muſteorum uſus, quæ *acidorum* expertia ſunt, faciunt, inquam, ut fluxilior illorum ſanguis, & ad ſtagnandum ineptior, audaciùs ad inferas partes & præcipitantiùs deturbari queat, meabilis enim eſt, unde hærendo *ſtaſes* committere periclitatur minùs. Gallorum ægrotantium & chirurgorum alia ſors eſt, illi carnibus opiparis & vinis *acido* ſaturis aſſueti, his affatim & licentiùs indulgere amant, propterea que denſo, lenteſcente & glutinoſo ſanguine farciri ſolent; ac aliunde, quod Galliarum chirurgiæ laus eſt, Gallorumque gentis felicitas, chirurgiæ noſtratis confeſſa ſolertia eſt, ſicque ingeniati chirurgorum noſtrorum digiti, ut quæ aliis tundenda obſcurior vena formidini foret, noſtrorum vertatur hono-

Digitized by Google

honori. Posthac non erit unde a *revulsionum* veritate discedatur, hæc enim *derivationi* quæ quasi solvendus curationis nodus est viam parat, ægrotantique & medico spondet felicitatem.

Igitur mutato *fluidorum* impetu, quod procul ab affecta parte sanguinem divertisse fuerit, medentis proxima fit cura, sedem affectam suo ab infarctu expediendi; sed qua ratione irrumpentes succos aliò direxisse, diffitarum venarum sectionis opus fuit aut beneficium, succos parti impactos demoliri simul & amoliri, vicinarum venarum sectionis officium erit: medentis ergo scientiæ sit & usus noviſſe quæ secta vena resolvendæ ejusmodi succorum compacturæ conveniat singulariter, quo in negotio ab anatomia adjuvabitur, a qua didicerit, quæ ab affecta sede revehentes venæ sint, usu aliunde & traditione majorum edoctus, quo sui loco tundi amant, tuisque opitulari consueverunt. Attamen procul a nobis a vulgaribus venarum nomenclaturis delectus, unde singulares venarum certa ad viscera respectus æstimantur, quæ enim ejusdem tractus & directuræ sunt venæ & ab eodem caudice exeuntes, ex eadem parte *derivant* aut *revellunt*; cum enim similis sint situs, aut posituræ, similis sint oportet *diverſionis*, facto tantùm discrimine *diametrorum* & *capacitatum*, quarum rationibus, ut major breviori tempore vacuantur sanguinis quantitas, expeditior, ampliorque, celeriorque fit *diverſio*: *cephalicam* ergo, *medianam*, *basilicam* &c. tundi perinde erit; ab eodem enim caudice exeuntes, ab eodem loco *divertent*. De pedum venis idem judicium erit, sive enim quæ pedis superficiem perreptant, sive quæ malleolis assident secari jubeas, ex abdomine similiter derivabitur, sunt enim ejusdem exortus. Secus autem de vasis, unde a *cerebro*, *oculis*, *auribus* vulgò *derivatur*, licet enim paris sint viciniæ, disparis prosapiæ sunt & officii, *arteriam* intellige & *jugularem*, quæ utraque sectæ *derivant* quidem, hæc sanguinem quem a cerebro revehit educendo, illa sanguinem quò ad partem stagnatam properat suffurando, quod certè eò potentius & promptius auxilium est, quòd in arteriis sit ordinaria *obstructionum* aut *stagnationum* sedes, in illarum nempe extremitatibus conicis, quò impetuosiùs impingendo sanguinis moles hærere & adigi periclitatur frequentiùs, dùm ab anguſtioribus spatiis in latiora ad cor remeando venarum sanguis faciliori alveo currens difficilè tardatur. Hinc *derivandi* ratio opportuna maximè esset arteriarum sectio, quæ cum inconcessa sit & interdicta, illarum venarum sectione suppletur, quæ arterias ad stagnatam partem vehentes sanguine minuunt; unde felix adeo tusæ *saphenæ* eventus in *hepatitide*, *jecoris phlogosi* aut *inflammatione*, nam *venam portæ*, quæ tota *arteriosa* est remeantis sanguinis demenso defraudans, arterialis sanguinis per *venam portæ* ad jecur stagnatum affluentis molem simul & impetum minuit; qua ratione fit, tum ut materiæ minùs ad infarctum locum appellat, tum ut ad expediendum & extricandum se jecori suppetat facilitas major. Idem modus est sectæ *saphenæ* in uteri morbis; *mensium* namque vel *lochiorum* defectus fiat aut *eclipſis*, *arteriarum lymphaticarum* culpa est, sanguinisque facti arterialis hæsitantia, cujus impulsum minuendo & quantitatem, qui ad uterum confluxurus fuisset per sectam *saphenam* eductus sanguis & mali subtrahit fomites & presso ab infarctu utero dilatandi se spatia facit.

Aliæ sunt *derivationum* species, quas operatur in ipso aut viciniori stagnationis loco facta venarum apertio; ejusmodi est *hirudinum* suctus, *varicum* incisio, & sub *ophtalmiis* vasorum quæ sub palpebris sunt incisuræ, quibus si addideris suis cruentatas incisuris *cucurbitulas*, omnes illas habes *derivationum* rationes, quæ tot paratæ sunt incarcerato sanguini & aperta ipsa in stagnata parte effugia. Enimvero inopinanter omissas hic esse *hæmorrhoides* non putaveris, quandoquidem ancipitis ortus eas comperias medicus, de iis dubius, casus ad *venas*, vel ad *arterias* referat.

Reipsa

Reipsa ex *hæmorrhoidibus ficosæ* sunt & *polyposæ*, *marisæ* dictæ, duræ, tu-
mentes, dolorificæ, pallentes aut rubræ minùs, quæ hirundinibus aut scalpello
vulneratæ sanguinis parùm aut nihil eructant, quæque infrequentiùs in suppu-
ratum aut *fistulam* desinunt; hasnè perperam ad stagnatas *lymphaticas arterias*
revocabis? aliæ dantur quæ sponte sua vel ab hirudinibus ictæ, eam profun-
dunt rutili & arteriaci sanguinis copiam, quæ vel ipsi vitæ minari videtur, non-
nè sanguinalium arteriarum hæ quoque soboles erunt, quæ vi aut arte hiantes,
has enormes dabunt evacuationes? ni malueris *lymphaticis arteriis* has adhuc
attribui, quæ uterinarum more exundanti sanguini hæc dabunt emissaria; ma-
ximè cum extremam podicis marginem occupent non pauci arteriales tubuli,
sebaceum succum (qui inspissatæ *lymphæ* genus est) excernentes; porrò ho-
rum tubulorum *lympham*, quod *secretionibus* omnibus accidere ostensum fuit,
ab irruente huc rubra sanguinis parte cruentari posse, nihil vetat. Sed aliæ
sunt vesiculares, varicosæ *hæmorrhoides*, quæ ad venas atro sanguine stagna-
ras manifestiùs pertinere viderentur. At quorsum, inquies, singula hæc *hæ-
morrhoidalium* tumorum discernicula? certè ut observes *arteriotomiæ* genus es-
se posse *hæmorrhoidum* apertionem, ideoque non temerè scalpello instituendam,
tutiùs autem hirudinum suctu, a quo nempe *hæmorrhagiæ* periculum minus;
imò hinc memineris ex *hæmorrhoidibus* mukas esse nec infrequentes, quales
sunt ficosæ, quarum apertione *derivationem* tentare aut periculosum aut fru-
staneum est; inopportunè enim vulneratæ, in ulcera maligna, aut cancris pro-
xima exitialiter desinunt.

In *varicibus* secandis simile nihil discriminis erit, ut enim omnibus in ve-
nis sedes est, vix ulla erit quam intutus ferro pungas, præmissis tamen debitis
venæsectionibus, & omnibus auxiliis, quibus castigata sanguinis moles, aper-
tionis illius ictum innoxiè feret.

Revulsionum, *derivationum*que fructus erit sanguinis circulationis suum
in ordinem restitutio, & succorum evagantium sua ad loca, seriem & *secreto-
ria* reditus, ita ut alba sanguinis parte, quæ a *lymphaticis* aberraverat arte-
riis, suas ad *lymphaticas* regrediente, sanguini misso illam redire videas *coloris
mutationem* a medicinæ patribus observatam, laudatam, traditamque nobis,
non secus ac mittendi sanguinis mensuram, ultrà citraque medenti non eundum
erat, tum suam reddi *linguæ*, *cuti*, *pulsui* & *hypochondriis* tactus mollitiem,
albaque & æqualia urinis *enæoremata*, omnia inchoantis coctionis indicia, ar-
gumenta naturæ vincentis, refloreſcentisque sanitatis pignora.

Non prætereundæ *derivandi* rationes subsidiariæ, quibus locum dabunt
medentis sapientia & morbi indoles. Has offerunt *stimulantia*, hæcque inter
vesicatoria, quæ duplici titulo *derivationi* accommoda sunt; *fluidorum*
enim copiam non mediocrem eliciunt foras, *solidorum*que *oscillationes* inclinant ad se atque convertunt. Illa quidem admittet cultior medicina, obser-
vanda tamen est corporum nostratium teneritudo, & in *spasmum* proclivitas,
præcipuè sub *acutis* morbis, ubi ferventibus præcordiis arent nervi & in *spas-
mum* proximè propendent. His conditionibus usurpabuntur, ubi soporati erut
sensus, vel ubi maligni quo nervi infestantur seri partem diverti convenit aut
præoccupari. Interim concedendum est pauxillum esse seri illud quod *vesican-
tium* morsu extorquetur, unde nihili fermè videretur *derivatio* quæ inde suc-
cederet, sed aliundè quam a *fluidorum* evacuatione æstimanda *derivatio* est,
quam operatur efficaciùs asportatus aliò *solidorum oscillantium* motus, qui
fluidorum impetus mutationem secum importat. Itaque qui parti fit rubor,
quique erit dolor, indicio sunt illuc facti sanguinis confluxus, qui sic a cere-
bro aversus, succorum & molis minùs ad cerebrum feret, quod intellexisse erit

ma-

Digitized by Google

magnam succorum partem, qui vasorum ad caput vehentium capacitates fuissent ingressuri, ad subjectorum vasorum capacitates deturbatam esse, quas subeundo a cerebri semitis alias ingredientur, hasque peragrando trans ea quæ offendent secretoria, maligna quibus imprægnantur morbi *miasmata* foras asportabunt. Vulgaris enim (quæ *humoristarum* est) medicinæ vitium est, unis in *fluidis* poni omnem remediorum effectum, cæcutientis illicò in exponendis illorum virtutibus si acido quodam arcano aut manifesto careat, quod *absorbendum*, *concentrandum*vè in *fluidis* assignare queat; tam altè mentibus insedit præjudicium, una esse *fluida* in quæ suas remedia exercent virtutes! sed hanc deceptionem ostendunt *stimulantium* fructus, tum & *cucurbitularum* siccarum, *frictionum*que energiæ: non in eo felices, quod humores evacuent, sed quod procul & ad opposita eos avertant: hinc non inique suspicaberis, quidquid mutationis aut novi veniat *fluidis* a remediorum usu, id omne ab affectis primùm, lacessitisque *solidis* venire; nequidem demptis *alterantibus* dictis remediis, quæ dum *refrigerant*, *humectant*, *incidunt*, *digerunt*, *coquunt*, *invisceant* tandem, *absorbent* atque *concentrant*, totum id operando in *solida* exsequuntur; imò non audaciùs affirmabis, ea esse *solida* quæ melius attingere queant medicamina, tum quia ea sint quæ medicamentis primùm se contingenda objiciant, tum quia præcipua sint quæ ut *elateris* & motus omnis, sic morborum omnium sustinent causas aut habent. Hæc cum vera sint, *solida* erunt quæ quas in se experientur & excipient primùm remediorum virtutes ad *fluida* transmittent, sic ut quæ hinc sequentur *alterationes fluidorum*, *solidorum* sint harumque oscillationum modulationes, id est, inducti novi tritus modi, a tritu ordinario dissimilis in eo, quod cum restituendæ aut revocandæ solitæ circuitus ordinationi debeatur, in tantùm vegetiorem illum esse oporteat, in quantum sua ab orbita desciverit sanguinis circuitus: idque ad naturæ ingenium erit, quæ ut solita, sic insolita sanitatis munia ad unum & eundem *solidorum* nutum, unaque semper & eadem opera exercebit. Sed *elateris* opus est isthuc exercitii genus, in hoc incumbentis, ut quæ per morbum facta fuit æquabilitati sanitatis aut æquilibrio jactura resarciatur, quo sub respectu librationis genus erit operatio remediorum enitentium restituere quod lapsum est æquilibrium. Porrò totius corporis commune libramen est stomachus, universalis animalis œconomiæ liberator, universæque vis *systaltica* moderator assiduus, ad cujus rythmos gerunt se omnes partium *oscillationes*. Hinc intelliges in stomachi *tono*, viscerum *toni* mensuram poni, quaque ratione suum cæteris cum visceribus stomachus communicat sensum, suum cum iisdem *tonum* communicat. Posthac rationem habes, qua deglutitorum ad *fluida* transmittuntur remediorum vires, author & via est stomachus, cujus modulatus *elater* & regulata *oscillatio* viscerum oscillationibus ponit modum, eò facilius quod cum de æquilibrio restituendo agatur, librili (quod stomachus erit) *momentum* adjecisse sufficiet; *alterans* v. g. remedium, stomacho inditum contactu suo illum afficiet, suoque vel pondere, vel sapore, aut utroque faceret in illud *momentum*: *momenti* enim ingenium induit illicò tantulum materiæ vel virtutis, ubi in procinctu est illa quæ emovenda est & determinanda potentia; sed hujus proclivii est stomachus, cujus ea est sensus acuties, tantavè teneritudo, ut præcæteris corporis partibus affici facilis sit, ut potè ad contactûs hostilis aut peregrini auram illicò immutari promptus. Stomacho autem inimicatur quidquid non injucundi tantum aut mordentis quid habet, sed quod insitum illi advenit aut inexpectatum, hocque ad oscillandum illi fortius aut præter morem signum fit aut veluti classicum, quo ad luctam cum hospite novo insurgens ad victoriam se accingit aut ad pugnam, conamen videlicet sub

Digitized by Google

quo in diligendis morbi fomitibus natura ſudat. Is enim *alterantium*, quæ ideò *digeſtiva* vocantur, labor eſt; in quo obſervabis quam mendax aut idonea ſit *abſorbentium*, *præcipitantium* & *antacidorum* notio, quibus *acidorum* in *fluidis concentrandorum* vim attribuunt, dum id omne quod *alterantia* præſtant boni, vicaria præſtant *ſolidorum* opera. Itaque varia inter *revulſionum*, *derivationum*, *diverſionumque* auxilia, ex *alterantibus amara*, *nitrata*, *teſtacea* ſimiliaque (ex diverſa licet tribu) *digeſtiva* uſurpabis? ex his omnibus venire cogitabis contactus peregrinos aut inexpertos preſſus, qui contactuum, aut preſſionum ritu, quæ pulſatæ campanæ *undulationes*, trepiduli aeris intercipiendo ſonum mutant, ſtomachi mutabunt oſcillationes: hæ autem communionis ratione, ad alias partium oſcillationes illicò ſerpendo; tritus inducent novos, novoſque niſus in *fluida*, qui *alterantium*, aut *digeſtivorum* operationes erunt: his interea operationibus ſubactæ, diviſæque *alterantium* particulæ, in tenuiſſimas ſalium aut materiæ maſſulas abeunt, quæ intra vaſa ſtagnantem ſanguinem quaſſant potentiùs, denſatumque & pelliceum fortiùs divellunt & efficaciùs; ut enim materies habet chymiæ ars, quas abſque *intermedio* bolo diſtillare nequit, iterum ut nuſquam felicior eſt in volucrum ſtomachis, duriorum quæ integra ferè deglutiunt, ſeminum tritus, quam ubi arenulas inſimul illis glutire datur, arte ſimili ſanguini adventantes illæ materierum maſſulæ, veluti cuneoli erunt, in quos feriendo *ſolidorum* tritus & ictus, in *fluida* fortiùs illos adigent, illis enim quaſi armata *ſyſtaltica* vis lentéſcentium ſuccorum nexus ſolvit, frangit copulas & connubia rumpit, ſicque paratur felix humorum fluxilitas, quæ ad *catharſin* tuta via eſt.

Quæ omnia effutita temerè de *alterantium* viribus credere ceſſabis, ex his enim ſingula luſtrando habebis nullum, quod ſapore manifeſto non ſit inſignitum, qui ſive ſit *amarus*, *acidus*, nominiſque aut tituli alterius, ſalis alicujus *evectionem* in ſe apertè prodit aut dominium, ideoque gravantis ſimul & vellicantis rei præſentiam. Qua de cauſa ad *ſtimulantium* claſſem revocari *alterantia* non ineptum fuerit, præterquam quod enim in *ſolida* illorum energias exerceri expoſitum jam fuit, quod ad ſtimulationis opus pertinet, vellicando agunt, in quo ſtimulationis notio præcipua continetur. Re ipſa quidem ex *alterantibus* non pauca habentur, quæ obſcuri ſaporis percipiuntur, unde vix inter *ſtimulantia* mererentur locum, at ex illis plurima quoque ſunt exquiſitè *amara*, *acida*, *acerba*, nec deſunt quæ evidenter *terrea* ſunt, *auſtera*, *calciformia*; porrò ut in illis ſalſedo eminet a qua ſtimulandi vis, in his aut ponderoſæ ſunt particulæ, quæ gravandis partium oſcillationibus pares ſunt, aut igneæ (ut in *calciformibus*) quæ villicandis, ficcandiſque partium fibris ſunt idoneæ. Sed conceſſo quantumlibet intactiles fermè eſſe plurium *alterantium* ſapores, tam occultè *amara*, *acida*, *acerba* ſentiuntur! vellicandis fibris, harumque verteudis, mutandiſvè oſcillationibus plus quam ſatis illorum ſalſedo eſt. Non enim hanc cum illa ſalſedinem comparari hic convenit, at habito ad ſtomachum reſpectu ſalſedinem aliquantam obſervari, hunc enim lædit vel intactilis ſapor, *antimonii* exemplo, quod dum papillis linguæ quæ ſaporibus præſunt inſenſibile eſt, & oculis ſenſuum tenerrimis innocuè adhibetur, ſtomachum turbat, hac certè de cauſa quod hunc tunica ſuccingat ipſa cute tenerior, ejuſdem antimonii ſpicula ſentiens intoleranter, quæ placidè tolerat ſua cuticula mudata cutis; ſed hinc inferes quanta ſagacitate præſtat ſtomachi ſenſus, quem proinde acre debet præſtantia *toni*, eminentia videlicet *elateris*, mirabiliter ſimul & delicatulè in eo protenſi, quod abſque rigiditate firmus ſit, ſine duritie durans, abſque flaccidítate mollis, quique dum univerſo præeſt corporis, *tono*, *tenuis* omnem acumine vincit, adeò ut illum emoveat injucun-

cundæ rei aſpectus aut auditio; unde homines habeas, qui ad ingratos aſpectus nauſeant, alios quibus nauſeam movet, aut *cardialgiam* facit ingratæ rei narratio; denique tam multos, quorum appetitum proſternit dolor cordis aut animi mœror. Ad hanc teneritudinem nihil non momentum eſt, ut potè quam vel hilum lædere poteſt aut temerare, modò ſit vel inſolitum illud, vel peregrinum, tunc enim inaſſuetus aut novus *contactus*, *elateris* illius erit modus alter, fietque novus oſcillandi rythmus. Juxtà hanc non emendicatam aliundè, ſed ex rei viſceribus depromptam ſtomachi mechaniſmi notionem, animadvertere datur, quid energiæ in ſtomachum exerere *alterantia* debeant, quem vel ſuo ſapore titillando, vel ſuo gravando pondere incommodo afficient, *erethiſmi* namque genus excitando, novum facient oſcillandi genus, quod ad cæteras (quibus cum nervorum communione ſociatur ſtomachus) partes ſerpendo illum tacient laborem, quem *alterantium* operationes nomine indigitant.

Interîm ſi hæc ad *alterantium* operationis intemperamentum curta erunt, quæ defuerint ita ſupplebis. In confeſſo eſt quantam in producendis morbis partem obtineat impedita *tranſpiratio*, ſed hanc de ea quæ per cutem exteriùs vaporat unicè intelligi iniquum erit, cum tam vera ſit alcera qua madent interius & fumant viſcera tranſpiratio, quam explorata illa eſt quæ per cutem exhalat. Suadet autem *ſpaſtica diatheſis*, hincque ſecuta ſuccorum *ſtaſis* aut *ſtagnatio*, comprimi quoque ſub morbis internam præcordiorum *tranſpirationem*, hanc ergò reſtitui, ad ſanitatem tam utile erit aut commodum, quam quæ maximè: atqui id boni afferre *alterantia* oſtendit illa horum vellicandi ſimul & eluendi *ſaponaria* virtus, qua *ſolidorum* parietes lavando, everrendoque, thermarum medicatarum inſtar, cæca ſolvent reſerabuntque membranarum ſpiramina, quod idem erit ac impediti ſanguinis obices ſuſtuliſſe; & reipſa id ſolatii expectabis ab *alterantium* aliquatenùs aſperante ſapore, qui vellicando membranas, excretionem illius qua ſtagnantur *tranſpirabilis lympha* obtinebit.

Ampliſſimus hic aperiret ſe differendi locus de variis *alterantium* generibus, quæ tam multa ſunt, quam numeroſa *digeſtiva*, quæ *abſorbentium*, *diaphoreticorum*, *anodynorum* & *amarorum* nominibus continentur, ſed alterius medicinæ ditionis hæc omnia ſunt, medicinæ ſcilicet *chronicorum* morborum, quò tractationem hanc cenſuimus relegandam, interea expoſituri medentis curam, qua meditetur naturæ intentiones, in quibus ſuboderetur ſinceros morborum exitus, evacuationis nempè genus & evacuandi vias, quibus expedire ſe natura ſolet, aut expediendam ſe monſtrat.

CAPUT XIV.

Ubi pergendo in remediorum opportunitatibus, de evacuationis eligendo genere, purgationiſque *definiendis temporibus diſſeritur.*

DUM in illis quæ hactenus traditæ ſunt, medendi curis occupabitur medicus, naturæ motus meditabitur, humorumque inclinationes & facilitates locorum explorabit, intellecturus quas illa ſibi pandit vias, quos parat exitus, ut eadem cum illa conſilia ſecutus & premens veſtigia, indigenæ illius quam corporibus inſevit Creator medicinæ ſequatur regulas, theorema-

Digitized by Google

ta, leges; ſicque illam, quæ in creatam rem cadere poteſt, veritatem medicinæ afferendo, injectam illi malignam incertitudinis & mendacii maculam abſtergat. Noverit ergò ex conſtanti morborum hiſtoria, ex traductis ſapientiam artis obſervationibus & conſentientibus remediorum eventis, quas, ſi aliquas affectat morbus evacuationes, aut quibus ſolvi ſolet aut amat *judicationibus*, quo tempore & quanto, qualia inter ſymptomata, quibus ad ſalutem ire ſuevit aut exire ad mortem. Reipſa nullum non eſſe morbum qui alvinis purgaminibus curari non amet, naturæ majeſtatem inhoneſtare eſt & artis medendi dignitatem, quæ longè ſæpiùs reſtituendo ſanguinis circuitus aut animalis œconomiæ ordini mirabili ſervit, quam alvinis ſedibus evertendis: vulgaris hæc eſt aut frequens nimium opinio, quam ſapit adhuc ſparſus in vulgus de *ſudoriferis* error, quod utrumque ex æquo iniquum aut mendoſum eſt; in illa nempe ſola evacuatione duplici conſiſteretne omne evacuationis genus? dum non infrequenter de *menſibus*, *lochiis*, *lacte*, *hæmorhoidibus*, *ſputaminibus* aut ſimilibus *mucoſis*, *ſeroſis* & *lymphaticis* excretionibus revocandis laboratur; ſed hæc eſt *humoriſtarum* allucinatio opinantium rudem aut infidam futuram fore morbi curationem, quæ abſque humorum evacutione eaque copioſa ſuccederet; inſubidè habitis ſpontaneis illis febrium *judicationibus* quas derepente & feliciter abſolvunt in labiorum marginibus erumpentes *papulæ miliares*. Melius adhuc eruditiſſet eos de aliis febribus publica obſervatio, quas fecerat miliaris, arentiſque fermè *herpetis deliteſcentia*, ſeu inopinanter intrò factus humoris raptus, quas quoque ſanat *herpetis* ad cutem reditus: ſed pleniùs hanc confeciſſet rem altera obſervatio, quos enim commiſerat morbos ſolitæ *arthritis* ſuppreſſo, his remedio eſt *arthritis* revireſcens; unde videas intolerandas *tuſſes*, horrendoſque *aſthmatis paroxyſmos* in iis quos ſolita ſua defecit *arthritis*, quæ derepentè curat *arthritis* erumpens. Itaque ad morbum accedens medicus explorabit primum, illiuſnè generis fuerit, quod manifeſta evacuatione ſolvi ſolet, aut alterius quod inſenſibili excretione judicatur aut nulla? quod ut illi ſuccedat feliciter examen, ulteriùs expendet, an morbus ad *fluida* pertineat, an ad *ſolida*? id eſt, an *humores* vel ad *nervos*? ſi prius, an ad ſanguinales, vel ad *lymphaticos*? ſi poſterius, an ad nervos arentes vel *ſpaſticos*, an ad nervos ſtagnatos ſanguine aut *phlogoſi* tactos? ex his enim omnibus circumſtantiis & diſcrimibus augurabitur medicus an aliqua & quali evacuatione ſolvetur morbus, proindeque eò versùs ſuam in medendo mentem diriget, ſuaque inſtrumenta medendi.

Morborum exitus admonet, ſeu ſolutionis futuræ genus & *judicationis*, tumultationis morbidæ locus, qui ut vaſorum ſic & humorum prodit genus, ubi nidulabitur morbus. Hic autem in diſcerniculum ſe dat pullus, qui febrilem ſe manifeſtando, in ſanguinalibus vaſis, & intra ſanguinales humores turbas haberi indigitat: revera enim perplures nervorum affectus, eoſque graves uſus oſtendit, a quibus abeſt febris, cujus numeri ſunt *ſpaſmodici* affectus, *hyſterica* v. g. & *hypocondriaca paſſio*, *aſthma* ficcum, ſtomachi *colica* convulſiva, *epilepſia*, *tympanitis*, quæ abſque febre ægrotantem conficiunt; quibus addes *melancholicas* ægritudines, quæ ut ut febris expertes diù detinent ægros ac tandem enecat. Indè concludes quantùm ad *fluida* pertinent ſpectare eos qui *ſpaſmodici* ſunt. Porrò ex æſtuantibus humoribus an ſanguinales, an *lymphatici* ſunt internoſces ex his qui exæſtuant, ceu qui emiſſitios egurgitando graviora committunt *ſymptomata*: qualia ſunt *hæmorrhagiæ*, *ſudores*, *diærrhœæ*, *perirrhœæ*, ſputamina, *catarrhi*, tot eliquamina, aut *colliquationes*, quæ catulientium ſuccorum naturas, impetus & potentias oſtendunt. Humorum conditionem monſtrat adhuc partium quæ morbo obſidentur

Digitized by Google

textura, quæ si ex *lymphaticis* compacta sit, *lymphæ stasin* subesse illic attestabitur; unde habes humoris genus a quo fiunt *glandularum* morbi, ex *lymphaticis* enim illas compingi ostendunt parenchymatis illarum color, densitas, & ineptitudo ad *suppurationem*. De nervis supereſt discernendum, cujus (si alicujus) humoris vitio laborent; si alicujus, inquam, humoris, una enim *spastica diathesis spasmodicorum* affectuum, qui *chronici* sunt maximam partem committere solet, hoc est villorum quibus constant nervorum funiculi pessundata mollities, aut perdita flexibilitas, unde facti angustiores illorum *diametri*, *stasi* illius quam vehunt *lympha* occasioni sunt, aut *lymphæ* illius circulationi impedimento, eò facilius: quod cum non unus & rectus sit tubulorum nervorum tractus, sed tortuosus, loculosus, nempè sambuci medullæ instar, stupendum quantùm & quoties in circulando morari periclitetur, aut cespitare nervorum *lympha*! secùs judicabis de nervorum affectionibus *acutis*, quæ nempè sub *acutis* morbis, maximè si *maligni* sunt, nervis supervenire solent, has enim facit ad nervos evibrati fortiùs sanguinis impactio, unde facta *phlogosis*, *spasmodicam* nervorum *tono* affert irrequiem; quam promunt *tendinum carpi*, aut totius corporis inter dormiendum *subsultus*, qui *malignitatis* prodromi sunt aut testes. At quorsum, inquient, universa & singula hæc de morborum differentiis investigari curiosius? ut palam fiat non paucos esse morbos, in quibus parùm est humoris, proindequè in quibus humorum evacuationi parum loci est; attamen cum edocuerit medendi scientia, confirmaveritque medendi usus, utilitatis esse non contemnendæ ipsamet *purgantia*, in curandis illis, imo & *spasmodicis* morbis, colligere juvat aliundè quam a vacuandi virtute repetendas esse purgationis utilitates, quas tradere & persequi suo loco decebit.

Eruitur adhuc ex accuratiori hoc morborum scrutinio, ut suus cuique morbo est humoris modus, sua cuique indoles, sua vacuandi ratio, medicum penès non esse, eandem semper, aut hanc vel illam vacuandi viam morbo jubere, at illius esse sapientiæ & officii continere se intra vacuandi vias, quibus juvari morbis moris est aut judicari, insuper sedulum illum esse in explorando humoris genere & ingenio, in quibus sita est propria morbi causa, observandisque morbis quos natura judicare sueverit. Atqui observatione constat morbos inter, alios esse qui per *diaphoresin* aut *sudores*, alios qui per *hæmorrhagias*, quosdam qui per *perirrhœas*, multos qui per *diarrhœas*, plures qui per *insensilem transpirationem* solventur; hos ergo morbos ad indebitas sibi & alienas evacuationes traducere velle, naturam cogi est, non duci; qua invita infelices sunt aut periculosi medentium successus. Ejusdem infortunii est aut insaniæ *catharsin* unicè obtrudi ad omnes omninò morbos, quasi omnium instar esset isthæc evacuatio; quæ cæteras sola suppleret: itaque morbum aggredi medicus, quem per *sudores* judicari posse usus ostendit, sua sic attemperabit consilia, ut ea admittendo remèdia quæ *diaphoresi* non repugnabunt, ab iis cautus abstineat, quæ *sudores* interpellarent; discernendo interea *sudores* qui una cum enascente morbo prorumpunt, ab iis qui castigatæ morbi causæ & procul a morbi initio succedunt, illi enim morbi diuturnitatem portendunt, aut produnt *malignitatem*, dum hi triumphatæ & subactæ morbi causæ signa sunt & argumenta; undè ut *symptomata* vi morbi exsuscitata illi sudores habebuntur, hi verò ut opera & imitamina naturæ, ad quæ decet medicum collimare. Noverit enim artis prudens ex evacuationibus nullam esse cui *coctione* longiori opus sit quàm *sudoribus*, ut enim *secretionum* omnium postrema est *transpiratio* insensilis, cumque organorum & excretionis similitudine *transpirationem* redoleat sudorum evacuatio, evacuationum nulla est,

ad

BIBLIOTECA DE LA FACULTAD DE MEDICINA
Digitized by Google

ad quam per plures gradus eatur, ut potè cum præviis *secretionibus* plurimis præludendum habeat, antequam felix succedat. Itaque ineunte morbo *sudorifera* confestim jubere, spretis itineribus mediis ad terminum contendere est, omissisque modis ad finem properare; hinc malè sani sudores & abortivi, crudi namque ad habitum corporis propulsi succi, crassiores adhuc & indebitè tenuati, angustioribus vasorum diametris hærent, sicque mediis itineribus morando, viscera stagnant & *inflammationibus* implent, antequam ad habitum corporis pervenerint. Inauspicati adhuc erunt singulares aut dimidiati *sudores* qui hic aut illic strangulari sanguinis, aut in hac vel illa corporis regione sub *stagnatione* gementis indices sunt, a quibus proindè suas elicere *indicationes* medico tam improsperum esset quàm ægrotanti calamitosum. Cum igitur de *sudoribus* verè *judicatoriis* spes aliqua affulgebit, medentis labor erit in molliendis, laxandis, flectendisque *solidis*, ut suis temporibus reseranda se concedant *secretoria*, cum in diluendis *fluidis*, ut idoneo mersa vehiculo ad ultimas vasorum extremitates, hincque ad *secretoria* perveniant: hæcque eò convenientior cura videbitur, quod nullibi morborum tam durus, tenax & pelliceus sit sanguis quàm sub morbis quos *sudoribus* sanari prædicant; illic enim solidescens est, adeò cum *pleuriticorum* sanguine convenit, quem coriaceum esse norunt omnes & confitentur, ejusmodi enim spissitudinis ille est quem vena eductum promunt *rheumatismi*, *catarrhi*, *erysipelas*, *peripneumonia*, *pleuritis* quorum omnium causa *sudorifera* profunduntur: igitur sub horum quoque morborum cura, tractari, ut dictum modo est, *solida* simul & *fluida*, naturæ sufficiet, ut quam ipsa præoptaverit solvendi se viam ultro sequatur; unis interim adjuta *diaphoreticis*, sed iis humentibus, *anodynis* & mulcentibus; observatione enim dignum est aut infida *sudorifera*, quæ absque *anodynorum*, *opiatorum* imprimis consortio exhibebuntur; argumento sanè frustrà esse *fluida* ad *diaphoresin* emoveri, si occlusa esse perseverent *solidorum* spiramina, quæ reserare singulariter apta nata sunt *narcotica*. *Volatilium*, *sulphureorum* & *ardentium spirituum* simile vitium est, quæ cum *evehere fluida* aut accendere soleant, *solidorum elaterem* tendere, quos spondent sudores arcent fæpiùs, aut comprimunt; unde *sudoriferis* ejusmodi calidioribus, *acida* admiscere docuit probavitque usus, ut enim *alcalia* coercent, *sulphurea* quoque castrant & *volatilia* moderantur, cum iis sic agendo, ut vim illorum *diaphoreticam* non extinguendo temperent, non accendendo promoveant; exemplo est *theriaca* quæ ex aceto propinata sudoris imbrem profundere observatur. *Diaphoreticorum* census aut familiæ sunt *hydrotica*, sed ad *chronicos* affectus spectant tam singulariter, ut illa huc, ubi *acutorum* res agitur, transferre, furti crimen esset aut iniquitatis culpa: simili ratione ad *chronicos diuretica* remittimus; de iis omissuri nihil, ubi de *chronicis* differetur. Verum *hæmorrhagias* hic admittimus seu *hæmorrhoias* Hippocrati dictas, evacuationis enim genus est, ut ut medentium vulgo inexploratum sit, tanti aliundè momenti, ut sæpissimè *hæmorrhoia* alicujus *eclipsis* aut absentia sit quæ morbum inchoavit aut alit; ampliùs *hæmorrhoia* est, quæ ut difficiliora morbis dat *symptomata*, sic & medico graviorem crucem figit. De *mensibus* hæc fortè interpretaberis, interim cum *menses* ad *mulierem* affectus propriè pertineant, de illis mentio recurret opportunior, ubi de his sermo instituetur.

Sed suæ sunt viris *hæmorrhoia* familiares adeò, ut hominum pauci sint qui harum aliquas vel adolescentes, vel adulti experti non fuerint, in quibus morborum difficiliorum *epochas* invenies aut origines. Illum enim quoniam vexabat adolescentem narium *hæmorrhagia*, hunc sanguinis sputum, alterum incommodarunt *hæmorrhoides*; alterutra harum *hæmorrhoida* defectus ille erit? stupen-

Digitized by Google

ſtupendum! quam difficiles incurret morbos, quos oblita illorum origine remediis mille improſperè torquebis, ut potè ineptis, ſi aliò tendant, quam ad ſinceram morbi cauſam; hunc enim vel illum humorem eliminandum, hunc vel illum caſtigandum ſaporem fortè ſuſcipies, ubi de reſtituendo aut reſarciendo ſanguinis circuitu res erit; inde tam multa evacuantium, *ſudoriferorum*, *fundentium*, & *purgantium* exitia, in ſanguinem enim qui adeſt, non in humores qui deſunt incidendo, quos vacuant humores, faciunt, at ipſum perdunt ſanguinem, propriis illum exuendo ſuccis, peregrinis induendo. Si igitur ſciſcitando ab ægrotante audias (audies autem frequentiſſimè) *hemorrhoïa* alicui obnoxium illum vel fuiſſe quondam, vel tunc temporis eſſe, monitum te noveris, non in humorum vacuationibus ponendas eſſe tibi medendi *indicationes*; igiturnè in *hæmorrhoicis* remediis? id fermè ſuaderet *emmenagogorum* exemplum, quæ certiſſimè evacuando ſanguini conveniunt ſingulariter, ſed præterquam quod *hæmorrhoica* remedia (quo aloetica pertinent) *plogiſta* ſunt, *hæmorrhoi*que ſerpentis exemplo, ſanguine corpus fortè exinanirent, inſuper in explorata ferè jacent aut infelicia, undè præpoſterè, incertò & periculosè ſervirent revocandis virorum *hæmorrhoiis*; pergere igitur ſatiùs erit in iis quæ modò tradita ſunt, evacuationibus, *diluentibus*, *digeſtivis* aut *alterantibus*, uſque dum perſpecto compertoque impurati altiùs ſanguinis ſtatu, quem ſenſim infecerit, aut a ſuppreſſa aliqua familiari *hæmorrhoïâ*, aut a morbo contracta lenta ſimul & lutulenta materies, de ſanguine purgando cogitabit medicus; cujus errata poſtquam emendare ſtuduerit, in edendis quos ſinu ſuo concepit alitque fetibus abortivis, infelicibus nempè vel imperfectis ſuccis, illum adjuvabit auxiliares admovendo manus, quæ altiùs impactos, hincque ſua ad *ſecretoria* irredinces ſuccos, per omnium maximè publicas vias protrudant.

Purgationis id opus erit, ſeu *purgantium* opera, illorum videlicet remediorum, quæ ſtimuli quo præſtant ratione, ad inſolitas oſcillationes *ſolida* elevant, tum *viqua* valent *colliquante*, *fluida* fundunt. Is autem effectus duplex ad purgandum ſanguinem neceſſarius eſt, hinc enim peregrinis ſuccis imbibitus, ut a ſua *craſi*, ſic a commodulatione nativa receſſit, tumque mutatæ particularum illius gravitates, quantitates & maſſæ, a proportione & commenſu quem cum *ſecretoriorum* ſuorum diametris nactæ erant, illas dimoverunt; vis igitur major accedat oportet, quæ *elaterem ſolidorum* intendant & *fluidorum* reſeret compagem, ut tenuati ſucci tùm ponderis & maſſæ habeant minùs, tum reſiſtentiæ minùs objiciant, ſicque ultrò *præcipitari* ſe patiantur. Sed in his habes *purgantium energias*, aut operandi rationes, ſcilicet hinc in ſtimulandi potentia, illinc in *fundente*, eliquante, *præcipitante*ve virtute, quod ſic interpretaberis. Traditum eſt ut aſpredinis ratione partium fibras vellicando *alterantia oſcillationes* mutant & operationes, purgantia longè plus operantur, ſalinis enim, rigidiſque ſuis ſpiculis ſtomachi inteſtinorum fibras fodicant primùm & ad oſcillationem provocant, tum quem hæ fibræ contraxerunt *ſpaſmum*, quibuſcum continuantur partium fibris communicando, vaſorum *elaterem* intendunt, hincque facta preſſoria vi ex omnibus *ſecretoriorum* oſcillis enormis exprimitur ſuccorum proventus. Hunc adjuvant, intra ſanguinem infimul admiſſa ſalina eadem & rigida purgantium ſpicula, quæ cuneorum non ſolùm (quæ alterantium ars eſt) ſed & aculeorum inſtar & acuminum, hærentes & impactos ſanguinis ſuccos ſcindunt, ſecant & dividunt, ea vi & efficacia qua valent & inſtruuntur acta ſimul adactavè a *ſyſtalticis* oſcillantium fortius *ſolidorum* ictibus, quibus everberata purgantium ſpicula, ſuis cum ſuccis lenteſcentem ſanguinem quaſſant, lacerant, commiſcuunt, & in liquamina fundunt hicque (quod obiter dictum ſit) vides differen-

Digitized by Google

rentiarum rationes quæ sunt alimenta inter & medicamenta, quas tibi exhibeas contactuum, hincque venientes oscillationum rationes variæ: alimentorum enim molles succi rigidarum particularum exsortes, stimuli nihil habent, qui *solidorum* fibras feriendo durius, oscillationes illarum pervertit, quin imò substantiæ suæ lenitate illis abblandiendo, illorum utuntur oscillationibus non abutuntur, sed *directionibus* illorum morem gerendo, ad alituræ loca duci se sinunt, illisque donari; de medicamentis secus est, durioribus constant particulis, quæ *solidorum elaterem* vellicando saltem aut stimulando, illorum exasperant oscillationes, hac de causa suum mutando rythmum, triturum quoque mutant, hanc interim detrectando subigi renuentes medicaminum rigidiores particulæ, sæviunt in *fluida*, quorum particulas a serie, contactu & ordinatione sua dimovendo, alias inducunt iis quam alendi vires, illa enim miscent, turbant, præcipitant.

Itaque *purgantia* noviſſe ea tantùm parte qua vacuando juvant operis illorum aut facti dimidium habere est, ipsa enim vacuationis operatio, *solidorum* ipsorum opus est, ceu fibrarum pressio, quæ *fluida* exprimit & eliminat; insuper cum ex nervis compactum sit universi corporis textum, palam fit cujus effectionis aut potentiæ futura erit nervorum exstimulatio quam edunt *purgantia*, universali enim nervorum communione qua sociantur corporis partes, fiat necesse est, ut sequantur mille partium pressus aut torturæ, quæ sanguinem diversimodè trahendo, congendovè, *diversionum*, aut *derivationum* vices erunt & artes; quæ humores emovendo, hincque & illinc divertendo, hùc & illùc avertent; hæcque *purgantium* energia ea est, ut sola commendet purgantium illud genus, quod in curando primas tenet non infrequenter; *emetica* intellige, ideò ab artis magistris celebrata tantopere, aut tantùm celebranda, quod membranas concutiendo, excutiendoque stagnantes succos, longè lateque illos dispergant, idque tam feliciter, ut si *solidorum phlogosin aut spasmum* præoccupaverint, jucundè forte minùs, citò tamen nec intuto succedant; hoc est, si ab *emeticis* sedulus abstineas quanto tempore *phlogosi* aut *spasmo* rigebunt viscera, quæ posthàc emollita satis, *emeticorum* labores commodè ferent & patienter sustinebunt. Cæterùm non temerè dictos labores putabis *emeticorum* operationes, quantùm enim ab alimentis *alterantia* medicamina distant, quantùmque hæc a *purgantibus*, tantùm a *purgantibus emetica* distant. Hac ratione proxima veneno, cujus deleteriam vim, non quidem attingunt, referunt tamen & æmulantur, affinitate tanta, ut quos enormes & & effrænatos venena edunt effectus, similes sed refractos & mediocres pariant *emetica*, ut *vomitiones* horrendas *lypothymias*, *scotomias*, *hypercatharses*, *spasmos*, frigidos sudores, quæ experiuntur *emeticis* medicati, si fortè tenerioribus viscеribus donati fuerint. Quo præcauto opus sit in ejusmodi medicaminibus adhibendis, hinc observabitur, sed hinc se prodit adhuc *emeticorum* operandi modus, qui in stomacho primùm fereque totum se exerit, a *purgantium* actione dispar, quod hæc in *stomacho* cœpta, in vasis horumque succis, proindeque in *fluidis* absolvatur, dum e contra intra stomachum exorsa *emeticorum* actio, in stomacho & in *solidis* ferè tota insumitur. Hinc *emeticorum* laus & præstantia in *febribus malignis*, *comatosis* affectibus, nervorum morbis & gravioribus *symptomatis*, sub quibus altiùs cuneati humores aut irreduces facti, *egemonicis* opus habent præsidiis, ceu iis quæ principem motus potentiam exsuscitent, ut potè solam a qua *fluida* efficaciùs emoventur; cujusmodi sunt *emetica*, quorum vis cum in *solida* dirigatur, *solidis* quoque medentur efficientiùs, imò & tutiùs, cum enim in *fluida* minùs suas exerceant vires, sanguinis colliquationes committunt rariùs, quosque stimulando fortiùs *eretis-*

mum

Digitized by Google

mum importabunt & *spasmum*, tam facilè mulcebunt exhibita a *purgantibus narcotica*, ut si in evacuando delinquere medico unquam liceret, in nullo fermè futurum esset quam in *emeticis* delictum minus, ut potè cum sit nullum quod facilius possit emendari.

His interim & *purgantibus* dicendæ sunt leges, temporaque præfinienda, de utrisque pronuntiando, longè tutiùs illa exhiberi postquam *fluxilia corpora facta fuerint*, facta autem arte vel a natura, quæ mollia adeò instituerat ab ortu partium stamina, ut ad *erethismum & stimulantiones* inposterùm tolerandas nata fermè viderentur. Reipsa *emeticis* interdum patentia illa experieris, horumque stimulis tam facilia, ut interdùm ineuntibus morbis obsequentia etiam adhuc inveneris, sic ut quos in morbi fomites vasa condiderant succos, sponte eructent, plenoque alveo profundant. Hæc quidem vera sunt, sed ad Creatoris mentem, qui mollia faciendo & *fluxilia* corpora, mollibus eduliis nutrienda statuerat, at ex quo vinorum, embammatum, cupediarum ingluvies invaluit aut luxuries; mutato hinc *solidorum tono*, alienataque *fluidorum crasia*, paucæ raræque hodiè supersunt primævæ corporum *fluxilitatis* aut mollitiei felices reliquiæ, unde intutus factus est non infrequenter & plenus periculi *purgantium & emeticorum* usus in morbis, quorum causas debita tempus & remedia non castigaverint. Igitur post illud corporum naturæ naufragium, ultima restat nec lubrica tabula, quæ generalis est medentium observatio, medendique constans regula, scilicet in purgationis tarditate poni artis securitatem, hic enim cunctando, stupendum quot videas labantes ægro restitutas res! hoc ut intelligas a vulgari errore cavebis, quo in purgantium usu peccatur a medentium non paucis, qui opinari viderentur *purgantia* donari imperio aut omnipotentia in humores, qua illos ad arbritium ducerent educerentve, male memores purgationem excernendi modum esse humores quos paraverit prævia *secretio*; at ex comperto *secretionum mechanismo*, quarum causa laborat incessanter tota animalis œconomia, ut pote cujus artes, conamina, motus omnes ad *secretionis* negotium unice referuntur, concipiendum est, temporis non parùm naturæ impendendum esse in restituenda illa evacuatione, in qua alenda tantùm insumendum habet operæ aut laboris. Igitur ut vis aut virtus eadem in corpore est, quæ in sanis regit, & quæ in ægrotantibus restituit functiones, sequitur plus temporis insumendum esse vi quæ impedita, quam ei quæ libera est, proindeque temporis filia erit purgatio, quæ *secretionis* fetus est, *secretionis* autem impeditæ aut alienatæ, cui temporis intervallo non mediocri opus est, ut extricet se & ad se redeat. Itaque ad ægrum accedentis medici, non secùs ac clavum tenentis tractantisque gubernacula, prima cura erit in servandis observandisque dilationibus naturæ, bene gnari non aliud esse morborum symptomata non pauca, quam naturæ motivosum notacula, intentionumque illius aut voluntatum argumenta, unde eruditur quibus viis aut itineribus sibi incedendum sit. Interea admonitum se sentiat non illicò obtemperandum esse aut serviendum cuilibet humorum motioni, qui cùm inter eundum plura *secretoria* per transennam insultant, quibus aperiendis non studet natura, a reseandis illis per propria eorum evacuantia abstinebit, ne prævertendo naturæ semitas, aliam ab ea quam intendebat vacuationem sufficiendo, abortivam pariat morbi solutionem, inconditis mille malis per reliquum vitæ tempus ægrotanti eluendam. Aberit igitur a medici consiliis inpurgando præcipitantia, ut enim in arte venandi recentis & novitii error esset, si quis quam explosioni paratam gerit catapultam, in obvias quasque a terra aut aquis evolantes aves præcipitanter & temere, cominùsve laxaret, cum artis illius peritiæ sit & sagacitatis, ad justam distantiam aves adduci,

Digitized by Google

ut has non in incertum feriat venator; medentis quoque sapientiæ erit, humores evacuandos non aggredi priùs quam illa attigerint *secretionis* loca, unde per evacuantia non incertum sit illos posse eliminari. Enimverò nihil tam deturpat & funestat medendi artem quam cassa purgatio, qua fit ut in *solida* reflexa quæ in *fluida* irrita fuit purgantis potentia, in partium *spasmos* insumatur, quæ defecationi sanguinis destinabatur aut *depurationi*. Porrò ad irritam purgationem nihil adeò facit, ac omissa ut insufficiens sanguinis missio; sic enim servata tota hujus morbida mole, nulli purganti superanda resistentia crescit. Revera a fibrarum flexibilitate pendet purgationis felicitas, id est; ab *oscillandi* facilitate quam faciunt vasa quæ a *stasi* aut *stagnatione* libera facta sunt, adeò ut hac libertate defecta vasa *purgantibus* frustrà stimulaveris, quæ *stasi* sanguinis adhuc impedita fortioribus aculeis obsurdescent, plenissima enim sunt, ideoque carent illis locorum spatiis & facilitatibus ad oscillandum opus. In accrescendas has facilitates medendi cautè festinandum est, has autem cum fuerit affecutus, quem hactenùs quasi palpando manufecerit humorem, illicò & animosè eliminabit; hic enim purgationis terminus & meta est, quam ultrà citraque transgredi interdicitur in morbis, quos *regulares* nominari suadet medentium observatio communis, illos enim regit *sectionis* non inculta lex, juxtà quam in *digestivorum* usu patienter pergere oportet, usque dum opportuna veniat purgandi occasio, diutiùs vix expectatæ, quæ vix diù satis expectanda est sub *regularibus* morbis, ubi illa mora naturæ seu partium *mechanismo* opus est, ut temporibus suis ad paratiora *secretoria* perducantur excernendi humores. Talia autem erunt alvina *secretoria*, in eo ad purgationem patientia, tùm quod numerosiora sunt, ideoque plures præbeant exitus, tùm quod gracilioribus & quæ *parenchymatis* minùs aut densitatis habent, partibus insideant, tùm denique quod longiùs protendantur; triplici enim illa ratione fit ut illa *secretoria* fulciminis minùs habendo, derivatorum ad se humorum impulsioni objiciant resistentiæ minùs.

Interim, quod medentis memoria nusquam excidet, cum ex immenso tenuationis gradu, quò pertingit quæ ex intestinorum *secretoriis* vaporat *lympha*, intelligere datur, quàm multo tritus labore illi opus est, ut per intestinorum *secretoria* fudet, recordabitur semper in purgando medicus, quandiu subigendus illi veniat humor, quem per cæca intestinorum oscilla expellere meditatur.

Attamen hæc omnia ad purgationem curtæ adhuc erunt, si purgantis nomine indistincto delusus, purgantia medicamina indiscriminatim adhibueris, ut enim ex illorum numero alia sunt quæ *colliquando*, alia quæ *stimulando* evacuant, medici peritiæ & sagacitatis erit internoscere ea quæ morbi ingenio convenire magis edocuerit observatio. Sic *regularibus* morbis qui *sectionum* legibus obsequi solent, *colliquativa* purgantia adhibebis, qualia sunt *tamarindi, cassiæ, mannæ, rhabarbarum, sennæ*, sub illis enim morbis stagnantibus succis cumulata vasa, per ejusmodi *purgantia* ebri indigerit; parùm è contrà *stimulantibus* concedendo sub iis morbis, ubi *nervosum* genus singulariter lacessitum videbitur, qui casus *malignitatis* est, cui propriè adeo *stibiata* conveniunt. Insuper, cum inter *inflammatorios* febres non paucas observabis, quas ad *colliquativarum* classem pertinere ostendunt exundantes & aquei alvi fluxus, dum infirmul clanculum ad nervos serpere malum indicat *tendinum subsultus*, biformi huic malo medeberis binomine medicamento, *stimulante* nimirùm & *colliquativo*; hæcque non illaudabilis ars eorum est, qui cum mulcentibus *cathartica, cassia & manna, stibiata* miscent; hæc enim cassiæ mulcedine vestita, moderamine eo *solida* pungunt, quò hæc blandè lacessendo, ad *oscillationes* naturales

ſales revocent, *fluidorum* eliquationem nihil morando, hanc imo ſinendo, adjuvandoque.

Sed hæc non unica naſcitur *ſtibiatis* opportunitas, quæ ſe quoque dabit quoties alicunde deturbandus erit illico morbidus humor, hicque incoctilium humorum proprius caſus eſt, ceu illorum humorum, quorum evacuandorum in mora periculum erit. Reipſa docuit uſus dari morbos, ſub quibus cuilibet medentis induſtriæ ſic reſiſtit morbidi humoris citatior impetus in partes, aut præcipitantia, ut avertendæ quæ in viſcera imminet *apoplexi* nullum a purgatione ſuperſit auxilium, quo præceps factus humor ad inteſtina, in illorum ſecretoriis quæ innumera ſunt, exitus quos alibi cæcos habuiſſet, patulos inveniat. Neque in hoc curationis articulo te morabitur humorum cruditas aut inabſoluta maturatio, diſcrimen enim ſi forte videbitur, quod ſic indebiti aut ſævientes adhuc ſucci evacuabuntur, id incommodi penſabitur vacuationis ubertate, *euphoria*, aut ferendi facilitate, quam ſpondebit vaſorum ut oportuerit primum & diligenter facta evacuatio, aſſeret autem ſtatim a finita *cathartici* operatione, *narcotici* uſus: qua arte & providentia, quæ præcoci huic evacuationi ſuccedere minabantur *erethiſmus* & turbæ præcavebuntur, ſuaque ſanguinis circuitui facilitas ſervabitur, & ad ſecernendum ceu per *ſecretoria* publica purgandum ſe habilitas. Inde manat medendi duplex regula, illicitam nempe eſſe aut alea plenam præmaturam *cathartici* uſurpationem illi, qui in mittendo ſanguine tardus, debitam *ſolidis* flexibilitatem, neceſſariamque *fluidis* ad motum facilitatem omiſerit inferre; tum reum illum eſſe futurum tumultus omnis & infelicis eventus qui catharſin excipiet, ſi in *narcoticorum* energiis hoſpes, *narcoticum* veſpertinis ipſiuſmet purgationis diei temporibus adhibere ignoraverit.

Altera ars eſt, quam confirmavit uſus, tumultus aut turbas præcavendi, quas movet *catharſis*, quæ ſcientia eſt unà cum *purgantibus* (*ſtibiata* fuerint aut colliquativa) *corticem peruvianum* miſcendi; hujus enim corticis amarore, ſtabilito fibrarum, quas ſtringendo firmat, *tono*, purgantis morſibus ferendis propria magis *ſolida* ſunt, proindeque *atoniis* & *colliquationibus* patentia minùs aut obnoxia; hoeque de *eadem fidelia parietes duos dealbare eſt*, cum eadem qua humorum peccamina foràs pelluntur opera, ſui *ſolidis* integri ſervantur *elateres aut potentia*. Unde *ex ungue leonem*, ex his enim paucis in purgando ſapientium aſtutiis, augurari datur, non exhauriendorum corporum artem eſſe *catharſin*, ſed ſapientiam ea a ſuccorum *ſtaſibus* expediendi, protegendique ab humorum ſuo a circuitu evagantium *ſtagnationibus* aut pigritiis, infimul eadem firmandi adversùs horum inſultus.

Digitized by Google

CAPUT XV.

De morborum chronicorum *remediis*, martialibus, aperientibus, narcoticis, mercurialibus, diureticis, volatilibus, diaphoreticis, cardiacis &c. *tum de horum singulorum energiis, discriminibus, commodis & conditionibus.*

Chronicorum morborum ab *acutis* discrimen a tempore venit, quod dum sub his celeriter, sub illis tardè percurritur; illius ergo durationis rationes habere, illorum & horum morborum causas inveniſſe eſt. Sapientium autem artis pronuntiatum eſt optimè curaturum fore medicum, quem non fefellerit prima origo morbi, unde ex data illius durationis rationum notitia, ſit augurium felicem venturam morborum illorum curationem. De *acutis* hactenus abundè quidem ſatis, ut ad *chronicos* jam ſe ſermo convertat. Maximum certè quod *chronicis* venit a duratione diſcrimen, interim faciet nuſquam ut ſua in radice prima aut eſſentia ab *acutis* illi diſcrepent. Illorum radix prima videtur ſuccorum *ſtaſis*, plus minùs altè ſepulta, ſed quam qui volet ulteriùs ſcrutari, priorem alteram comperit, quam a cæco *ſolidorum ſpaſmo* ſerpiſſe primùm intelliget; unde exſurgit morbo cuivis idea communis, *ſpaſtica* nempe fibrarum, *diatheſis*, ſuccorum committens pigritiem, eamque vel in majoribus vaſis, id eſt, iis quæ a corde diſſita minùs ſunt, vel in vaſculis tenuioribus, id eſt, iis quæ a corde remota ſunt magis: reipſa cum in his ſit a præcipuo circulationis organo diſtantia major, minor autem in illis, motuum celeritatis quæ ſub *acutis*, tarditatis autem motuum quæ ſub *chronicis* obſervatur, rationes obtinuiſſe eſt, tum utrorumque comperiſſe origines. De *chronicis* ergo interroganti reſpondere licebit, affectus eſſe ortos a ſuccis, in iis ſtagnantibus vaſis quæ a cordis vi remota ſunt, unde proprii illorum caracteris, diuturnitatis nempe rationes aſſequi dabitur, cum enim *ſyſtaltica* vis opus ſit humorum coctio (quæ evagantium illorum ad circulationis fluentum reſtitutio eſt) vis autem *ſyſtaltica* caput ſit cor aut organum princeps, conſequitur coctionis tarditati ſubjacere maximè humores illos qui a cordis ictu remotiſſimi ſunt. Atqui remotiſſimi illi ſunt qui in tenuioribus vaſis, ſeu capillaribus ſegneſcunt, ad coctionem ergo tardiores erunt, diuturnoſque parient morbos. Revera ſi ſub ſanitate, ut tam luculenter his nuperis diebus demonſtratum legitur, (a) *circulatio ſit in nonnullis capillaribus arteriis ad aortam ut* 5233. *ad* 1. *adeo ut dum ſanguis in remotiſſimis arteriarum diviſionibus ſpatium unius pedis, in aorta pedes* 5233. *percurrat, quantùm tarditatis aut diuturnitatis morbo continget, qui a* ſuccorum tarditate erit? enimvero ſub ſanitate in iis arteriæ partibus, *in quibus* ſanguis tardiſſimè incedit, illi hora & ſeptem minutis opus eſt ut ſpatium unius pedis percurrat, igitur ſub morbo, ubi incedenti ſanguini a *ſpaſmo* vaſorum injecta mora eſt, horis pluribus integris opus erit, ut percurrat lineas aliquot: por-

(a) *Vid. Keill. tentamina medico phyſica.*

Digitized by Google

porrò hanc inter quæ a morbo & illam quæ a natura fit *capillarium* ſuccis tarditatem, id diſcriminis eſt, quòd ſub ſanitate ad illam innatam ſuccorum tarditatem ordinatur ſanguinis curſus, qui intra majora habetur, unde ſua manet *fluidi* æquilibritas, cum è contrà tam inconcinnè ſe habeat ſub morbo ad adventitiam ſuccorum qui in capillaribus fluunt tarditatem, qui tunc temporis habetur in majoribus vaſis ſuccorum curſus, ut illos inter æquilibrium peſſundetur diſparilitate tanta, ut interea dum intra capillaria portentosè torpeſcunt humores, intra majora vaſa feſtinantiùs currat ſanguis, unde liquet quapropter tam ſæpe in morbis currat inſimul ſanguis atque lenteſcat. At ex duplici hoc & contrario ſimul ſanguinis ſtatu produnt ſe rationes adverſantium ſibi *ſymptomatum* dum hæc inter, alia vides quæ æſtum, turbas & tumultum indicant, alia quæ frigus oſtendunt & ſegnitiem; hujus enim diſſimilitudinis cauſæ ſunt fervidiores & feſtinatæ nimis oſcillationes in majoribus vaſis quæ ſegneſcunt in minoribus; quæ diſcriminis ratio ſi te capit minùs, alteram ſuggerit ſuccorum differentia qui in minoribus, & illorum qui in majoribus vaſis feruntur, tum & tunicarum diſparilitas, ex quibus utraque conſtantur vaſa. Qui minora occupant ſucci *lymphatici* ſunt, proindeque globulis illis deſtituti qui ſanguinis purpuram conſtituunt, quique mirabili ſua volubilitate illum a *confidentia* præſervant, tui ſi addas tunicarum ex quibus illa vaſcula conſtant eximiam tenuitatem, intelliges quam ob cauſam ſpiſſitudini tam obnoxii ſint illi ſucci, qui natura ſua ad ſubſidendum proni ſunt, inſuper illis vaſis coerceri quæ vix *elateris* hilum nacta ſunt: è contra totus globulis ſcatet majorum vaſorum ſanguis, ideoque ad currendum omnino factus, denſis aliunde & tendineis arteriarum fibris preſſus aſſiduè, & quaſſus, alibine tantùm *elateris* intueri? aliundene velocitatis tantùm auguraſi dabitur? ut ut ſit ex his omnibus eruere promptum eſt quàm diuturnos & pertinaces eſſe oporteat *chronicos* affectus; dum enim ſub *acutis* viſcera quaſi ſuperficie tenùs ſtagnantur, ſeu ſecundùm majora ſui vaſa, quæ ſanguinales arteriæ ſunt, ſub *chronicis* viſcerum viſcera ſtagnantur, id eſt, ima illorum penetralia, quæ *lymphatica* ſunt arteriæ. Inde ſi numeres ulnarum milliaria quæ conſtituunt vaſculorum capillarium cirri, in quos glomerantur glandulæ, carnes & intima partium *parenchymata*, palàm fiunt immenſæ locorum diſtantiæ, quæ a vaſorum extremis & partium habitu ſanguini peragendæ ſunt, ut ad cor (quod ſanguinis circuli velut centrum eſt) regrediatur; diſtantiæ autem quæ tantò creſcunt, quantò decreſcunt vaſculorum *diametri*, quorum dum decreſcunt capacitates, reſiſtentiæ creſcunt, quæ proinde ſanguinis circuitui obices erunt, adeo ut *minutorum* loco quæ ad circulandum opus ei erant, neceſſaria ventura ſint horarum intervalla; ſed hic ſtatus vaſculorum eſt ſub *chronicis* morbis, ubi a *ſpaſmo ſolidorum* & *fluidorum ſtagnationibus* preſſæ partes ſtringuntur, arctanturve. Hinc ergo ut *criſium*, cæterarumque ejuſmodi *judicationum* ſub *chronicis* exempla rara, ita curationum erunt tarditates, ubi neceſſariò tardi ſint oportet remediorum ſucceſſus.

In reſerandis viſcerum meatibus & aperiendis illorum *ſecretoriis* unicè occupatur *chronicorum* morborum medicina, interim proſperè cedet in tantùm omnis hic labor, in quantùm laxabuntur ea ipſa quæ *obſtructiones* committunt & alunt repagula. Hinc recognoſcere eſt aut augurari rationem aut cauſam unde fit ut caſſi non infrequenter aut fruſtranei exeant *aperientium* effectus; eò enim *aperientia* dirigunt, ubi *obſtructionum* materiæ ſunt non cauſæ, ad *fluida* videlicet, in quibus diluendis, ſolvendis, fundendis, liquandiſve nulla non inſumitur opera; verùm ut precarius eſt *fluidorum* motus, ut pote totus a *ſolidis* profectitius, a quibus habent aut ab illorum *ſyſtaltica* vi ut premantur, quaſſentur & cogantur ad motum, *ſolidorum* quoque culpa fuerit aut vitium quòd

ſegne-

Digitized by Google

ſegneſcant torpeantve; idque vitium erit *elateris* exceſſus aut ſegnities, unde *ſolidorum ſpaſmus* aut *atonia*, quæ *obſtructionum* radices ſunt aut fomites. Atqui ſi obſervaveris ſub *chronicorum* plurimis, ut rigeant, doleant & angant partes, quàm rutilans & inflammatus ſit qui ducitur ſanguis, quàm acres qui excernuntur humores, quàm tumultuariæ flatuum exploſiones, ultrò ſe prodit undequaque *ſpaſtica* vis ſub *chronicis* affectibus, quæ ſuccorum *ſtagnationibus* & pigritiis præcipuam dat & alit cauſam. Tunc igitur in *aperientia* immergere ſe totum medentem, in occluſa aut obturata oſtia arietare illi eſt.

De aperientibus enim ſic judicaverit, de *mineralium* familia eorum plurima ſunt, ideoque rerum quibus ponderis aut gravitatis plurimum eſt; unde hæc adhiberi ad aperienda viſcera, maſſulas mille ad obſtructa loca propelli aut adigi eſt, quæ ſi inobſequentia experiuntur, illiſu ſuo offendunt, exaſperant & ad *ſpaſmum* inclinant, unde *phlogoſes*, dolores, intumeſcentiæ, febres, *inflammationes*, quodque malorum cumulus eſt ſic affectæ infeliciter aut importunè laceſſitæ partium fibræ ſtringuntur arctiùs, aut fortiùs criſpantur, arctatiſque vaſorum *diametris* dilatari viſcera recuſant, fitque ut ſimplicibus *obſtructionibus* miſerè ſuccedant *ſcirrhi*, *apoſtaſes*, abſceſſus aut *apoſtemata* quæ viſcera vitiant, perdunt, labefactant.

Sed ut ſua *aperientibus* aſſeratur efficacitas, uſus erit & prudentiæ inter eorum uſus admiſcere ea quæ laxant fibras aut fibrarum *criſpationes* ſolvunt, *emmenagogorum*, *hyſtericorum*, *diaphoreticorum*, *diureticorum* &c. exemplo, quæ *anodynis* ſociata, vires ſuas meliùs exerunt aut efficaciùs. Hanc ad mentem *hyſtericis* medicaminibus *papaverina* ſociare *Hippocrati* moris erat, cujus terendo veſtigia poſteri ex antiquis medici, nobilioribus quas inſtituerunt *antidotis*, *opium* ipſum admiſceri voluerunt, adeo ut (quod obſervatione dignum eſt) ex veterum remediis, quorum ad hæc tempora fama durat inculpatior, vix ullum ſit a quo *opium* abeſſe comperiatur, quæque hodie adhuc parantur *confectiones*, *opiatæ* audiunt, non alia certè de cauſa, quàm quòd *opiatæ* veterum *opio* imbui ſolebant. Has inter primas tenet *Theriaca*, *antidotus* illa princeps, *Mithridatium*, *Philonium Perſicum* & *Romanum*, *Ambroſia*, *Athanaſia*, *Paulina* ex *Galeno*; *Tryphera magna*, *Requies* & *Ambroſia Nicolai*, tandem *Sotera* Pauli, in quibus, plura inter *cardiaca*, quæ *chronicis* morbis dicari ſolent *opium* eminere ſolet. Revera ex his *confectionibus* plurimæ in deſuetudinem abierunt, quam ob rationem non liquet ſatis, quandoquidem iis non præſtare videantur illæ quas iis ſubſtituit comptior fortè aut cultior, ſed non felicior, nec ſapientior medendi ratio; interim de illis veterum *confectionibus opiatis* aſſerere licebit, in tantùm præſtabiliores illas habendas eſſe, in quantùm obſervationis & uſus potiùs filiæ videantur, quàm inanis *Phyſicæ* fructus, ideoque veteris Medicinæ non incerta monumenta erunt, nec infida teſtimonia, unde docearis è re eſſe & felicitate remediorum quæ *chronicis* morbis adhibentur, *anodynis* ſociari, ut felicioris ſint eventus & utilioris auxilii.

Itaque artificis in medendo prudentiæ erit *aperientibus anodyna* intermiſcere, vel unà cum *opiatis*, quibus *apozematis aperientibus* aut juſculis medicatis præludi ſolet in curandis *chronicis* affectibus, vel cum *pulveribus* aut *mixturis*, quibus horum *ſtaſes* aut inertias caſtigari volunt; quæ omnes artes ſi ad ægri palatum non ſapiunt aut morbi ingenio congruunt minùs, in *julepis* & *emulſionibus* ultima offertur tabula, iis autem ex *aquis*, *ſyrupis* & ſeminibus *papaverinis*, quæ adventante & facta nocte propinatæ, unà cum ſomno *fluida* pacant & *ſolida* mulcent, ſicque ad *aperientia* faciles dant vias feliceſque eventus parant: faciles, inquam, ſuprà fidem enim ferè eſt, quantò adhibita *opiatorum* opera, promptior expeditiorve ſit *aperientium* effectus, quorum ſic condita mi-

nima

Digitized by Google

nima *dosis* fructum superat alterius longè majoris *opiatorum* operâ destitutæ. Hujus beneficii rationem aperit *chronicorum ætiologiæ* ratio, quæ cum in restituenda perditi *solidorum* cum *fluidis* æquilibrii æquabilitate consistit, tantò succedit meliùs, quantò minor sit majoris *momenti* addendi necessitas, id est, momenti quod majoris sit ponderis aut massæ, hoc autem *opiata* præstant, quæ quantò laxant *solidorum spasmum*, tantò horum resistentiam, gravisque momenti necessitatem minuunt, sic ut hinc aucto (quod *aperientium* opus est) *fluidorum* impulsu, illincque *solidorum elatere*, sponte *solida* cedant, reserarique se patiantur. Inde se prodit *aperientium* agendi modus, *martialium* v. g. quæ *aperientium* Coryphæi sunt, graves enim & ponderosæ moleculæ sunt aut massulæ a ferro soluto intra vasa admissæ, ubi sanguinis globulis additæ, additi *momenti* vices agunt, adactusque illorum vim augendo mirabiliter, idoneos reddunt, qui emollitas *opiatis solidorum resistentias* superent. Igitur *opiatorum* cum *aperientibus* consortii opportunitas in eo sita maximè est, quòd dum in *fluida* agunt *aperientia*, in *solida opiata* operentur, illa quidem sanguinis globulos impellendo fortiùs, hæc autem *succi nervosi* aut *lymphæ nervorum stases* solvendo, dumque in illis *impetus* & *percussionis*, in his *cunei* vires exerceri vides. *Opium* enim cogites ut *mixtum*, quod præ cæteris, *volatilibus* particulis scatet singulariter, pauciſſima enim mixta sunt, quæ *opii* exemplo, libræ unius pondere igni *chymico* subjecta stillando reddant sex circiter *volatilium* particularum uncias; at cum tritu corporis organorum comparata chymicorum *analysis* inabsoluta, solutio aut divisio est; concipere ergo datur *opium* intra corpus admissum, illicò in immensam *volatilium* particularum nubem solvi, in quibus pro cuspide, si illarum habeas minutiem aut tenuitatem, tot cuneoli tibi venient aut cuneiformes particulæ, quæ fulguris instar sanguinem prætergrediendo abditos nervorum recessus attingunt, quorum superando angustias, & præ *spasmo* conniventes strictiùs *diametros* violando, dilatant, pandunt & a *stasibus* liberant.

Equidem hæc *aperientium* rationes non ineptè exponunt, quibus labefactatum sub *chronicis æquilibrium* reſarciunt, interim aliam adhuc offerunt stomachi fabrica, in huncque *martialium* contactus, quæ illas non parùm adjuvabit. Membranaceus omnino ille est, totusque intertextus nervis, tantæ proinde teneritudinis, ut quod oculum afficit nullatenùs, stomachum lædat non modò, sed miserè torqueat, *croci metallorum* testimonio, qui lippienti oculo blanditur, stomachum autem vomitibus emovet. At rerum saporibus tam obnoxius tamque facilè superabilis partis *tonus*, rerum ponderosarum gravitatem, pressum & molestias invictène ferret? hinc certè intelligere decet, hoc ipsum in *stomachum* agere gravantem *ferri* contactum, quod in lyræ chordam & pulsam campanam levis digiti pressus, ut enim hic utriusque sonum corrumpit, sic stomachi tonum *ferri* pressio mutabit; hinc alter oscillandi ritus, qui a stomacho, quò omnes confluunt nervi, ad distitas *nervosi generis* propagines aut origines progrediens, singularem illum quem periti artis observant a *martialibus* effectum edit, purpureum nempe & rutilantem sanguinis colorem quem vel ostendit ægrotantis vultus. Porro triti melius & perfectiùs subacti sanguinis illud argumentum est, qui cum ante *martis* usum lentescendo torpebat, a *marte*, qui segnescentes suscitavit *oscillationes*, cietur in motum, circulandique resumpsit facilitatem; re ipsa anhelosa respiratio, partium stupores, lassitudines &c. familiaria illa propriaque *chronicis*, *hystericis* præsertim affectibus *symptomata*, statim a *martialium* usu vanescunt, adeò resolutæ sunt *fluidorum* stagnationes! sua reddita est *solidis* flexibilitas! adeoque recuperato horum cum illis æquilibrio, sua sanguinis circulationi facilitas reſarcitur, suaque illi rediit æquabilitas aut constantia!

Hunc

Hunc *aperientium* operandi modum astruit *cinnabarinorum* & *narcoticorum* cum *digestivis pulveribus* factum connubium, unde fructus his venit uberior, an alia de causa, quàm quòd a *cinnabarinorum* gravitate additum *fluidis momentum* majus, inductaque a *narcoticis solidis* major *flexilitas*, terendis subigendisque humoribus, quod *coquere* vocant, meliùs inserviant? dormiscentes nempe aut torpidas partium *oscillationes* excusitando, hasque ad solitos & naturales rhytmos revocando; sic enim emendatus fibrarum *tonus*, pristinas reddit *secretoriis* & vasis motuum *directiones*, suas partibus pronitates, nativasque humoribus vergentias. Unde varii morborum *chronicorum* exitus aut *solutiones* a felici enim *aperientium* usu, quæ eclypsim passæ fuerant naturæ evacuationes regredi vides in multis & in aliis qui per morbum evanuerant solitos antehac *herpeticos & erysipelaceos* affectus renasci, qui enim a sedibus aut hospitiis accedente morbo aberraverant succi, iidem sua ad loca morbo recedente remeant.

Sed in energiæ genus patet in nullo evidentiùs quam in *mercurio* inter *aperientia* clarissimo, quem cum commendat gravitas singularis (adeò ut ponderositate cætera vincat *mineralia*) pondere particularum suarum, prodigia quæ inter medendum exhibet, operari facilè judicabis: cui si addis illam qua tam promptè in globulos volubiles incensanter semel effusus, confestim concipies quam multa globulorum milliaria sint, quibus cumulat vasa & sanguinem ditat semel intra corpus admissus, unde intelligere promptum est, illius accessione massulas non tantùm adjungi sanguinis globulis, hincque illis *momentum* addi (quod *martialium* munus est) at insuper ab illo sanguinis globulorum multitudinem venire non mediocrem, qui illorum densant numerum & volubilitatem augent, unde sanguinis globulis & *momento* erunt & adminiculo, quorum impulsus, ponderis & volubilitatis vi remotiores glandularum recessus *mercurialia* cogunt, subeunt, aperiunt.

Hic autem si memineris nullum esse genus morborum (nequidem demptis *acutis*) quod non fecerit aut foveat sanguinis lentor aut *stasis*, in proclivi concludere est *etiologiam* morborum ad *obstructionem* esse referendam; quam cum demoliri aut resolvere *aperientia*, in sanguinis globulos agendo, ostensum fuerit, abs renè erit augurari maximam remediorum partem, quæ præstantioris efficaciæ erunt in globulos sanguinis, ceu portionem illius rubram operari. Asserto huic fidem facit globulorum sanguinis naturalis usus, qui cum sit sanguini suos asserendi intestinos motus & circulationis facilitatem, liquido constat futuros esse eosdem ipsos sanguinis globulos, qui restituendis sanguinis motibus & illius circulationis facilitati reparandæ inservient. Hinc non improbabilis esset *amarorum* isthæc altera operandi ratio, quorum vis omnis fuerint in addendo sanguinis globulis *momento*, cujus potentia adscitia adjuti in rumpendis *solidorum spasmis & fluidorum stasibus* valentiores erunt. Imò, a veritate alienanè erit sententia quæ in eo ponet *amarorum* energiam, quòd iis maximè constent particulis, quæ augendo globulorum sanguinis numero aptæ natæ sunt? revera caloris sanguinis authores esse globulos sanguinis fama est; insuper renovando stagnantis sanguinis calori aut ei excusitando dicata esse *amara* in confesso est, quodque certum adhuc magis argumentum est singularis in portionem sanguinis rubram *amarorum* potentiæ, effectio illorum est, qua in feminis menses movent aut revocant: pauca, imparia aut mancanè hæc erunt unde inferas apta esse *amara* multiplicando sanguinis globulorum numero? sed posthac in conspectum se dat singulare medicaminum ab alimentis discerniculum; illa sanguinis portionis rubræ fomites aut suscitabula erunt, albæ hæc sustentacula. Annè quia *lymphaticis* canalitiisvè particulis destituta

ama-

Digitized by Google

amara forent, unde nutritiæ aut albæ ſanguinis portioni acceſſio fieret, dum aliundè *ſulphureis*, quæ in globulos facilè ſe vertunt, particulis abundè ſcaterent; hinc ſaltem diſcere dabitur, quantùm in ſe habeat periculi *amarorum* abuſus, a quibus cum iis maſſæ ſanguineæ particulis (unde naſcitur calor) motus fiat augmentum, intelligitur æſtuationibus quantis & ardoribus objiciant ſanguinem iis in ægrotantibus, quos inopportuno *amarorum*, *cardiacorum* & *ſudoriferorum* uſu (his enim eadem movenda iis) curare aggredientur. Exinde venit (quod ad artis uſum ſpectat adhuc) medendi monitum aliud, opus videlicet eſſe, inter *amarorum*, *aperientium* &c. uſus, maſſam ſanguineam mollibus rerum particulis cumulare, quæ ſint globulos ſanguinis inter & *amarorum* maſſulas intermediæ, ne tuditantes natura ſua ſanguinis globuli, maſſularum quæ ab *amaris* accedent immediato nimis ictu diriùs feriantur & tumultuoſiùs; cumque nihil ſit unde molliorum ejuſmodi particularum uberiorem ſperabis copiam, quam ab alimentis, hinc ſe prodit Medici neceſſaria ſedulitas in eligenda congruente diæta, quæ ex iis ſit ſeculentis unde illarum mollium particularum proventus fiat ſanguini copioſior. Atqui ejuſmodi ſortis ſunt oleracea, cerealia ex *oryza*, *hordeo*, *avena* &c. talia proide æſtimanda quæ ut ſervandæ, ita & reparandæ ſanitati convenientia erunt magis.

In his quoque animadvertes *lactis* uſus rationes in curandis *chronicis* affectionibus, cum enim lactis utilitas ſe prodat maximè ſub harum finem, id eſt, poſtquam *amarorum*, *aperientium* & *martialium* omne genus uſurpatum eſt, intelligere licet dulces & molles *lactis* particulas. tomenti loco, quo detritæ *fluidorum* & exaſperatæ *ſolidorum* partes mulcentur, reparanturve, adeò ut *lymphaticis* ſuccis de novo farta alba ſanguinis portio, amicabilique muco loricati membranarum parietes, ut priſtinam mollitudinem recipiunt, ſic novas induant vires. Itaque lac (quod remediorum veluti appendix eſſe ſolet) condimenti genus eſt quod *fluidorum* ſimul & *ſolidorum* ſarcit detrimenta; non ſecùs ac a balſamo condituram illud vocant, ſed hæc incongrua erit interpretatio, ni balſami nomine tibi veniat ſarturæ quælibet, qua veteranis pars pauperata ſuccis, recentibus locupletatur, iiſque vî nova, aut novo *elatere* plenis a quibus animatæ *ſolidorum* fibræ priſtinas iterando *oſcillationes*, proprium ſanguinis circulationi reddunt tenorem, ordinem & æquilibrium.

Sub hac idea ſe ſiſtit *diureticorum* operandi modus, quem revelat *acidularum* & *thermalium* aquarum agendi ratio. Compertum & in confeſſo eſt quam copioſa illa ſit urinarum eluvies quam eliminat aquarum harum potus, quo pulſis foras fœdis humorum emiſſitiis, expediri ſolent contumaciores viſcerum infarctus. Inde liquet eam eſſe illarum operam quæ remotiſſimos quoſque & abſtruſos maximè *capillarium* vaſculorum receſſus ſubit, reſerat, aperit, atqui ea vaſcula ſunt, ubi ſub *chronis* latent ſuccorum *ſtaſes*, quorum ſtringuntur diametri & arctantur capacitates, de *acidulis* ergò aſſerere licet tantæ eas, eſſe virtutis, ut hærentium altè & ceſpitantium ſuccorum lentitudines, tenuiſſimorumque tubulorum *ſtricturas* ſolvere poſſint. Poſthac ſi memineris a labefactato *fluidorum* ſimul & *ſolidorum elatere* committi humorum *ſtaſes*; *fluidorum* quidem, id eſt, portionis albæ ſanguinis, cujus inertes & impeditæ fibræ *elatere* caſſæ fiunt; *ſolidorum*, quorum *ſpaſmo* coercitæ fibræ oſcillare ceſſant, ſequatur neceſſe eſt, ut illæ habeant aquæ, unde quod *fluidis* & *ſolidis* periit *elateris*, affatim & abundè ſuppleant. Sed id ipſum eſt quod de *acidulis* edocent publicæ obſervationes, (a) de illis enim produnt uberrimum

(a) *Vid. Frider. Hofman Dec. 2. diſſert. 6.*

Digitized by Google

mineralem ſpiritum, eumque tenuiſſimum, actuoſum & *elatere* pleniſſimum, unde colligere promptum eſt illas aquas eſſe *elaterum* conditoria qui harum vehiculo intra ſanguinem admiſſi, & ſegneſcenti portioni illius albæ calcaria addunt aut *elateres*, & vaſorum fibris dant *elaſticitatem*. Hanc ad normam ſi expendas illorum quæ *chronicis* adhiberi ſolent *diureticorum* vires, facile recognoſces, de eorum ſorte illa eſſe quæ tota turgent *elateribus*, actuoſis nempè, agilibus & impetum facientibus particulis, quæ non ſecùs ac *ætherei* ſpiritus & ſuccorum tarditates accelerare queunt & arctatas nimiùm tubulorum diametros pandendo dilatant. Alia quidem ratio illorum *diureticorum* erit quæ de *acidorum* familia ſunt, in tantum enim *elateribus* aut actuoſis partibus plena non ſunt, ut attemperandis humoribus idonea habeantur, interim dum hæc de illis vera ſunt, conſtat non minùs *diuretica* ejuſmodi ut alterius ditionis ſunt aut conditionis, ita & alterius attributionis eſſe & uſus, *acutorum* enim curationi attribuuntur, aut ejuſmodi morborum quos fecit *inflammatoria* ſanguinis *diatheſis*, ſub qua *urinas* pellunt miſſi ſanguinis ritu refrigentia, faciendo nempè ut deferveſcat ſanguis, ſicque detumendo tunicæ vaſorum in ſe redeant propriumque ad *elaterem*, quo ſe comprimendo, ſerum aut urinas exprimunt. Sed hic *chronicorum* caſus non eſt, ſub quibus cum ſuccorum *ſtaſes* in vaſorum capillamentis factæ, a ſanguinis *ſtagnationibus* quæ fiunt ſub *acutis* in majoribus vaſis, diverſiſſimæ ſint, diverſæ quoque energiæ erunt remedia, quæ horum alterutri adhibebunt. Sed unum prætermittendum non eſt, quod edocet illa *diureticorum elaſtica* vis, cavendum nempè inter medendum, a præmatura illorum uſurpatione, mobilia enim ut ſunt & facilè agitabilia, intelligitur quantas in ſanguinem ſtrages datura ſint, ſi a capillarium aditu repulſam paſſa, in majora vaſa retrogradiendo, ipſum in ſanguinem ſæviant, quod diſcriminis naſcetur quoties recens adhùc nimiùm fibrarum *ſpaſmus*, venientibus *diureticorum elateribus* viam præcludet; hæc autem ad medendum tanti eſt obſervatio, ut ab hujus contemptu veniat *diureticorum* frequens nimiùm infelicitas, facta enim ſub morbis urinam *eclypſi*, illicò ad *diuretica* curritur, non intellecta ſatis *phlogoſi*, quam inter ægrotandum contrahunt partes interim inducta a *phlogoſi* criſpatio *diureticorum* effectioni obicem ponit, ſuaque laude ut eventu defraudat id remedii genus.

Errore ſimili improſperum ſit aliorum remediorum opus, quæ aliunde in *chronicorum* curatione celebrantur, cujus numeri ſunt *hyſterica*, *ſcorbutica* & *volatiles ſpiritus*, quæ omnia ut ut *ſpecifica* dilaudentur, laboris plus aut periculi ægrotantibus ſæpè afferunt quam levaminis aut emolumenti, ea de cauſa quod ſpreto aut intellecto minùs a medentibus *ſolidorum ſpaſmo*, illa offerantur eo videlicet tempore quo fervent maximè aut convelluntur partes. Igitur ab ejuſmodi actuoſis medicaminibus curationem auſpicari, criminis loco erit, quæ alias cedent feliciter, ſi reſoluto aliquatenùs *ſpaſmo*, mollitaque ut decet *criſpatione* uſurpentur. Cautione altera opus eſt in adhibendis *ſpiritibus volatilibus*, hos enim obtrudi indiſcriminatim quovis tempore, ipſorummet etiam morborum quibus conveniunt, malis & incommodis obnoxia medicina eſt: illis locus eſt morbi *paroxyſmus*, quem *volatilium* uſu præoccupare, illum ſæpè invitare eſt aut accelerare, exemplo ſint *hyſteriçi* affectus, *aſthmatici*, *epileptici*, quos ſi extrà *paroxyſmos volatilibus* tractare volueris ſic exaſperas, ut in juges fermè *paroxyſmos* faceſſant, tam crebrò eos recurrere vides! de *volatilibus* enim *ſpiritibus* tenendum memoria eſt, aptos eos eſſe, immenſa qua catuliunt *elaterum* turba, ſolvendis diſſipandiſvè ſuccorum *ſtaſibus*, ſi recentes ſunt aut modò natæ, è contra verò iiſdem movendis aut evocandis idoneos ſi naſcituræ ſint; dum enim recentes ſunt adhuc, vim vi objiciendo diſſipabiles videntur,

ut

Digitized by Google

ut enim subitaneus *spasmus* est, qui sanguinis strangulat motum, subitaneo veniens potentia major, quæ cogat *spasmum* vincatque remedio esse potuerit; sed potentiam fortiorem suffieit enormis volatilium *elasticitas*, fugax & temporaria aliunde est illa quæ in *paroxysmis* fit succorum *stasis*, hanc ergò *volatilium* impetu demoliri posse concipies: secùs erit si impendente (ut *hysterici* moris est) *paroxysmos*, *volatilia* præcavendi causa adhibueris, hinc enim facta *spiritibus* aut nervorum *oscillationibus* *ataxia*, succedunt sanguinis circuitus *anomaliæ*, tum & morbi *paroxysmus*, qui in utroque consistit; sed ut *volatilibus* sua magis asseratur securitas, observabis cujusmodi sit morbus quem tractandum suscipis, de *spasmodicorum*nè an de *inflammatoriorum* genere sit? si prius, *volatilibus* locum dabis, si posterius ab iis tanquam *a leone & angue* cavebis, illic enim quæ hæret materies, præterquam quod, ut potè *lymphatica*, difficiliùs flammat, minimæ molis est, faciliùs proindè dissipabilis, hic autem accendi prompta est materia, *sulphurea* nempè sanguinis pars, maximæ molis, majoris proinde *resistentiæ*, quæ majorem ponet obicem *volatilium* potentiæ, quæ sic cluſa flammanti sanguini comitem se dat, & auget incendium.

Hinc venit medendi lex, aut adhibendorum remediorum regula, nimirùm ex remediis esse alia quæ morbi fundo, alia quæ effectibus morbi debentur, ceu alia morbi causæ, morbi symptomatis alia convenire; meliùs alia quæ ipsis in *paroxysmis*; alia quæ in *paroxysmorum* intervallis usurpanda sunt: publico erit exemplo *cortex Peruvianus* de quo confessum est eum non exhibendum esse in ipso febris *paroxysmo*, adeò ut in febribus continuis quibus congruit, remissionis tempora eligenda sint sub quibus exhibeatur, quæ tanti momenti est observatio, ut in *synochis*, quæ unius tenoris sunt intutus sit aut alea plenus *Peruviani corticis* usus, unde sub *febribus intermittentibus malignis*, quæ intra paucos dies in *synochos* desinunt, cedit infeliciter ille cortex, nisi statim a secundo aut tertio *paroxysmo* illicò exhibeatur, antequam eveniat exitialis illa *metamorphosis*. Huc spectat adhuc corticis illius usus, qui prosper est sub illa febre quæ maturis *variolarum* pustulis aliquando comitem se dat, tunc temporis enim nisi fecerit benè provida medentis sagacitas, ut confestim illam comprimat febrem propriis adhuc exacerbationibus distinctam, antequam (quod prope diem evenit) in *synochum* abeat, cassus fit cortex & perit ægrotans. Non dissimile est quod experiuntur artis prudentes in *narcoticorum* usu, quem felicem comperiunt dolorum febriumvè *paroxysmos* præoccupando, sic ut *narcoticis* tempus operandi concedatur, antequam se prodat qui sedandus suscipitur *paroxysmus*, hæcque est, artis felicitas in *paregoricorum* usu sub *variolarum* curatione, in tantùm enim succedunt, in quantùm maturè propinantur, quinta scilicet aut sexta hora sub vesperam, antequam adveniat exacerbatio febris quæ sub hoc morbo accedente nocte contingere solet; sed *ne extra oleas*.

Porrò, quod ad ea remedia pertinet quæ chronicorum morborum curationi dicantur, de illis monendus Medicus est, ut in iis scautè se gerat & sapienter, actuosa enim ut sunt & in fervorem prona, arcessendo ei quod committi potest in curandis *chronicis* malorum maximo apta nata sunt. Id mali est *chronici morbo* in *acutum* facta conversio, quod cùm non contingat, nisi *exaltata*, (ut ajunt) & in tenuiores partes *evecta*, quæ segnescebat, torpebatve materia, palàm fit quàm proximè ardeat lentescens sanguis iis mediaminibus assiduè tractatus, quæ spirant ignes & flammam minantur? Quod ergo periculum incurrunt, qui temerario, præcoci, aut immodico *febrifugorum* abusu *quartanam* febrem *continuam*, proindèque *chronicum* in *acutum* vertunt? Eidem se objiciunt, qui densa *aromaticorum*, *balsamicorum*, *antiscorbuticorum*, *volatilium* &c. turba *chronicos* torquent affectus, pigrescentes

Digitized by Google

enim ſuccos ſtimulando nimiùm accendunt, *obſtructionumque*, *tuberculorum*, & *ſcirrhorum* loco, *febres*, *inflammationes*, *apoſtemata* acceſſunt; ſic ex *aſthmate peripneumoniam*, ex *catarrho pleuritidem*, *hemoptoen* ex *tuſſi*; *inflammationem* ex *ſcirrho*, ex *diarrhœa dyſenteriam*, denique ex *chronica phthiſi acutam* naſci vides.

CAPUT XVI.

De lacte, acidulis, thermis & balneo.

HActenus de remediis quæ in medendo agmina ducunt, ſequuntur quæ eadem claudunt remediorum agmina. Hæc inter eminet *lac*, publicum illud & univerſale morborum abſolutorium, ut pote quod in expediendis morbis uſurpari moris eſt, moris, inquam, ut plurimùm, vix enim ſapientiæ ſemper, tam infelices lactis aut luctuoſos eventus obſervant, quos ducit magis artis peritia quàm medicandi ritus. Igitur hic quoque ſcientiam a conſuetudine ſeparabis, curationum non medicaminum exempla ſectando. Erroris cauſa jam delibata eſt, ſparſa nempè de lactis natura in vulgus opinio; a morbis enim pauperari ſanguinem proditum fuit, tunc deflagratum hunc in vappam veniſſe opinati ſunt, quod vitii cum non capiat niſi a peſſundatis ſulphuribus, quæ trita illis loquendi erat formula, oleoſis partibus ſcatere lac pronuntiando, in illo latere balſami vires demierunt, quo abundè ſarcirentur ſanguinis jacturæ, ſicque facto lacti perbello balſami titulo, illud eſſe creditum fuit, quo ut ut perdita ſanguinis *eneraſia* non incertò repararetur.

Eruditæ illæ fabellæ erant quæ curioſas paſcebant mentes, quæ ſpurio balſami nomine captæ dicas vel deceptæ, in illo panaceæ energias condi æſtimaverunt, unde ſuos ſanguis perditos ſpiritus recuperaret. Sed aliud longè dictat ſincera lactis in *chronicorum* cutationibus operandi ratio; lac eſſe memineris ſobolem herbarum quibus animalia paſcuntur, ideòque conflatum iis ipſis ex canalitiis particulis, quas in animalium alituras herbæ fundunt, at iis canalitiis particulis integris adhuc, aut nondùm detritis, primævæ nempè naturæ & concreati caracteris adhuc tenacibus, ut pote quas nedum attigit illa tritus ſuprema vis, quæ chylum aut lacteum ſuccum ſubigendo mutat in carnes aut *aſſimilat*. Ad hanc conceptus trutinam ſi revoces in curandis morbis prodigia lactis, facilè concludes in eo poni mirabiles illius in ſanando potentias, quod fetum adhuc ſinceris herbarum ſuccis, quas alendis animalibus dicavit Creator, morbidum ſanguinem nativis ſuis nedum adulteratis rorat ſuccis, ſicque eum ad Creatoris conſilia reficit & redintegrat. Interim quod infeliciter tam ſæpe cedat ægrotantibus lactis uſus, in cauſa eſt *dyſeraſiæ* indoles qua laborant; *exaltatio* eſt aut explicatus ſanguinis quem inſuccarunt comeſtorum animalium carnes, ſuccorum proindè evolutio quos formavit ipſa carnium ſubſtantia; in hoc jam vides quantùm à lactis ingenio diſtat ſuccorum ejuſmodi compactura: verùm ſi obſerves adhuc illos ſuccos ſub morbido ſanguinis ſtatu à ſeipſis alienatos eſſe, duplicem habebis in illis cum lacte diſcrepantiæ rationem, cujus cauſa huic cum illis malè conveniet quapropter amicabilis ex utroque & placida fiet nuſquam conflatura; inde luctæ, diſſidia, febres, ſimileſque anxietatis ſenſus, quos paulò frequentiùs ægrotis apportant inopportuna lactis tentamina. Inopportuna autem ea intellige, quandiu iis in ſuccis durat iſthæc alienatio qua committitur, ut lac appellens, alteram

adhuc

Digitized by Google

adhuc ab illa quam à carnium esu contraxerant sanguinis succi inimicitiam sentiendo, repulsam patiatur. Hanc enim animadversantis lactis rationem assequeris, animadvertendo, quàm hominum multi sint, quibus vel sanis lac inimicatur, adeò ut si illis pauxillum de lacte delibare contigerit, in vomitiones, *cephalalgias*, tormina, *diarrhœas*, confestim impingant. Porrò unde hæc venit hominibus nostris in mala tanta proclivitas a lacte, unde tam facilis & innocua fuit primis hominibus alitura? non aliundè certè quàm à mutato hominum victu hic enim qui in hominum primis parcus, simplex & inemptus erat ex terræ frugibus, in nostris varius, immodicus, opiparus ex animalium carnibus factus est: atqui dictat ratio quàm æquabilis fuerit sanguinem inter & lac congruentia, toto illo tempore quo terræ frugibus usi sunt homines, ipsissima nempè quæ concipitur res inter quæ ex iisdem pabulis coaluerunt; & revera ut ex terræ frugibus consistebat hominum sanguis, ita ex herbis coalescebat animalium lac, factaque sic inter utrumque convenientia venit in apertum quàm amicabilis esse debuerit lactis ad sanguinem accessus; sed ad sanguinem non tantùm, cum enim ejusmodi conditionis sint oportet cum *fluidis solida* corporis, ut pote quæ ex *fluidis* compingantur, consectarium est eandem quæ lac inter & sanguinem, *solida* inter & lac adfuisse congruentiam, ita ut ad lactis rationem se haberet partium *tonus*, & ad illius ingenium oscillarent partium fibræ; unus ergò consensus erat, una conspiratio quæ amicabilia & placida lac inter & sanguinem alebat commercia. Eademnè concipere dabitur in hodiernis corporibus quæ saginant carnes & vina mergunt? certè vividiùs in illis *fluida* pelluntur, duriùs *solida* pulsant, quàm ut lactis, delicatuli illius alimenti blanditiis vinci se aut mulceri patiantur. Eapropter tanta cura medenti opus est, ut votis illius respondeat lactis usus, hic enim eo tantùm temporis momento cedet feliciter, quo sanguini sua restituetur cum lacte congruentia: at cum sub morbo a primæva non tantùm aut *concreata* congruentia descivit sanguis, sed insuper ascititiam a morbida *diathesi* contraxit, quanto longiùs à se recessit, tantò tardiùs ad se revertitur, hinc tandiu castigari indiget pluribus, tam denso *digestivorum*, *diluentium*, *absorbentium* & *amarorum* numero, quæ omnia si ex *vegetabilium* tribu deprompta esse attendas, ut pote cum ex *radicibus*, *herbis*, *floribus* & *seminibus* maxima ex parte selecta sint, confestim fateberis eam qua caret sanguis cum lacte congruentiam, ipsissimam esse a qua facto illi ex carnibus pabulo recessit, eam enim restituta sibi ex terræ frugibus esca resumit.

Scisciantur quod addictos tenet lactis pœna, seu qui solius lactis pabulo suam coguntur macerare vitam, nunquid in fructuum usu fuerit sibi nefas tam inopi quærere solatia vitæ? negant quos occupatos habet de fructuum & olerum insalubritate imbibita altiùs opinio, eà omnia a dieta salubri arcentes quæ carnes non fuerint; interim si de vegetabilium numero illa sunt, quibus in sanandis morbis sua lacti asseritur felicitas, qua rationis infelicitate contingat, ut quod *eucrasiam* sanguini potest reddere, idipsum *dyscrasiæ* illius vertatur. Porrò herbæ sunt, aut herbarum soboles quæ ad faustum lactis usum sanguinem præparant, igitur spes est non mediocris fore ut cœpta ab herbis renascentis valetudinis fundamenta, à fructibus solidescant; imò verò asserti illius publicum argumentum se profert in iis qui *arthritidis* sanandæ causa uno victitant lacte, dum enim eos omnibus animalium carnibus & succis repudium dicere cogit esculentorum ejusmodi non inexperta pernicies, facta sibi fructuum copia valent atque sanescunt.

Metus a fructibus est, si hos audias iniquos fructuum olores, ne quo pleni sunt coagulo, lacti coagulationem inferant, toti enim, ut ajunt, *acido* scatent,

tent, quo densatæ lactis particulæ in grumulos cogantur, formidolosamque omnium maximè lactis vitiationem committunt, coagulationem scilicet, quâ pejor nulla. Inania hæc terricula sunt, quibus credulis mentibus fucum faciunt, quid enim *acidi* nomine terroris non incutitur, unde morborum ilias? at immane quantum interest illud inter *acidum* quod a maturatione succedit, cujus sortis sunt *citriorum*, *aurantiorum*, *limonum*, *mororum* & *grossularum* acida, & illud quod a rerum corruptela venit; illud enim *exaltationis* legitimæ fructus est & perfectionis meta, hoc *dissolutionis* soboles & ruinæ figuraculum: igitur dum ex hoc nihil non diffidii & luctaminis nascetur (in rerum enim jacturam aut perditionem factum est) ex illo expectabis nihil non pacis & boni, *citriorum* exemplo in quibus unis tota ferè *Lusitanorum* medicina est in curandis febribus, quarum insanias, tumultus & ignes aquis ex citriorum succo dilutis certò tutò & jucundè compescunt. Verbo factam hanc *acidis* litem sic dirimes; ab humorum in corpore vitiatorum acoribus metuas quidquid alit mali saporum intemperies, ab acidis verò quæ extrinsecùs adveniunt in corpus, ab iis potissimùm quæ ab esculentis & potulentis erunt, jucunditatis multùm, utilitatis sæpe non parùm sperabis, eò magis quò absconditæ magis, aut inevolutæ erunt aut *exaltatæ* minùs, cujusmodi sunt fructuum *acida*, quæ tam amico fœdere & æquabili mistura cum cæteris fructuum elementis sociantur, ut suavem potiùs quàm salinum saporem constituant; sed hinc vellicato jucundè stomacho, tantùm abest ut ejus sortis *acida* in morborum causas faceſſant, ut è contra stomachi fibras amicè stimulando, *elaterem* illius & *oscillatoriam* vim excusciteut, sicque cruditatibus, acoribusque materiaturas præripiant. Posthàc ab acidis fructuum acores in sanguinem induci æstimabit nemo, stomachum enim roborando, à residibus hacque ratione acescentibus ciborum reliquiis stomachum tuebuntur; proindèque a fructibus lac acescere in ventriculo inanis opinio est, inanitus enim diligentiùs a fructuum esu, ad lac excipiendum subigendumque in tantùm paratior fit & habilior, in quantùm promptiùs coquendo fructus, in vasa expeditiùs dimittat illorum succos, lactis coctioni unicè vacaturus.

Insuper quidquid de coagulatione clamitet hominum vulgus, malorum minimum est quæ a lactis corruptela impendent, ut ut enim sua ægrotanti incommoda afferat lactis coagulatio, incommoda reipsa sunt illis cum stragibus comparata quæ inducit in humano corpore lactis æstuatio, qua sanguis accensus in bilem vertitur: hæc autem vitiatio lactis præ coagulatione vulgatior est, licet observata minùs; observabilis tamen facilè pluribus symptomatis, quæ tumentem ostendendo sanguinem, flammam illum concipere admonent. Flagrantiæ illius prodromus est corporis lassitudo, quam comitatur pulsus fervor, interdùm durities, unde aut febris obscurè præsens aut proximè ventura, quam testantur aut prænuntiant capitis gravitas, inquietes somni, oris amaror aut siccitas, sanguinis ex naribus stillicidium, & in iis qui *hæmoptysi* patent sanguinis spuratio; tetra omnia symptomata, eò damnabiliora, qnò clanculùm serpentia diù, insidiantur vitæ causis, anteactique morbi aut pericula refricant aut novæ febris accersunt discrimina.

Symptoma aliud est, de quo gratulari moris est convalescentibus, alvi nempe purgatio aut laxatio insolens quam experiuntur non pauci, quo tempore lacte utuntur, sic enim purgari sanguinem vulgi ore stabilitum est; interim quid cum lactis natura, medendivè consiliis pugnat magis? hæc enim vacuatio id omne suffuratur succi quod paupertatis sanguinis redintegrationi destinaverat artis consilium; & revera minimum quod inde ægroto redit incommodum

Digitized by Google

modùm temporis & lactis jactura aut perditio eſt, artis enim prudentibus comperta res eſt, vix fructuoſum eſſe lactis ſuavitate, neque illius roris benignitate reſtauratur. Inquirunt in ejuſmodi *diarrhœæ* cauſam, hancque ventriculi imbecillitati imputant, ſed quàm immeritò oſtendit infantium ſtomachi *tonus*, qui cum tener ſit & debilis, lac tamen facilè ſubigit coquitque laudabiliter; quod ergò hoc in caſu malè ſe habeat ad lac revaleſcentium ſtomachus, hinc colligitur; a febris præteritæ turbis recens adhuc, illam quam contraxerat *elateris* nimietatem exuit non ſatis, hinc tractatum duriùs & turbulentiùs agitatum lac, teritur præcipitantiùs & æſtuosè deturbatur; hæcque tam vera eſt *ætiologia*, ut huic ſymptomati remedio ſint aquæ uncîæ aliquot ſtatim ante lac ebibendum propinatæ; quæ ſi non ſatis ſuccedit induſtria, illius aquæ loco, *theriacæ* grana aliquot boli forma porrigentur; ſtomachi animandi cauſa fortè putabis? nil minus, at *opii* quo ſcatet *theriaca* viribus, exaſperatam ab anteacta febre ſtomachi vim illam moderando cicurant & tritum mulcent. Hic enim, id eſt, ſub uſu lactis vix unquam a ſtomachi imbecillitate commiſſum aliquid mali reperies; argumentum erit alterutrum non infrequens incommodum quod poſt ſe trahit lactis uſus: alvi nempè moleſta ficcitas, ſub qua ſenſus vehementioris arteriarum pulſus, hincque natæ vertigines medentis manum poſtulant. Atqui roborandonè ſtomacho admovebitur? impendens malum accelerare eſſet, incaleſcentis enim lactis ſignum eſt, quod actuoſiori tritu elaboratum, in corporis ſublime rapitur; hinc fortè ſe dabit narium hæmorrhagia, ſed omnia inde naſcitura mala avertent, quæ ſanguinem & bilem frænant, moderantur, diluunt, unde non obſcurum venit indicium, non imbecilli fractique ſtomachi ſymptomata eſſe illam ſuis cum ſatellitibus incommodis alvi ſiccitatem. Verùm ut omnia hæc vera ſunt, neque rationi, neque neceſſitati conſona eſt communis illa multorum mentis anxietudo, qua ſub lactis uſu *purgationem* frequentandam eſſe prædicant; dato enim malorum quæ tunc temporis contingunt, maximam partem a fervente nimiùm ſtomachi tritu, hincque facta accenſione ſuccorum manare, vix ullum medicamentum erit quo meliùs quàm purgante carere queat lactis uſus.

Bilis proventum fruſtrà accuſabunt, quod enim bilem vocitant, æſtuantis lactis fetus eſt, quem ſi ferventis (cujus ſortis *cathartica* eſt) medicamenti vi excludere tentas, igni flammam adjicies. In aliud adhuc diſcrimen venit ſub lacte purgationis uſus, quam identidem (quod commendat medicandi ritus) repetere, recentes nedùm nempe glutinatos firmiter ſuccos eradere eſt aut deterere, quod ſanè lactis fructu ægrum defraudare eſt.

Sequitur diſtinctio lactis; frequentioris uſus *aſininum* eſt, infrequentioris *caprillum*, *vaccinum* rarioris. Frequentior fit *aſinini* neceſſitas, ut enim a ſuperſtite in partibus *ſpaſtica diatheſi* veniunt ut plurimùm morborum reliquiæ, reſtante ſcilicet a morbis gravioribus *ſpaſmodico* fibrarum *tono*, quo fit ut abſit a partibus nativa tractabilitas, ſuaque ſanguini facilitas circuitus & *ſecretionum* facilitas, lacte *aſinino* frequenter fit opus, ut ſui ſuavitate ſucci & amica partium energia, *fluidorum* ſimul & *ſolidorum* ſubeundo receſſus, horum & illorum durities vincat, *erethiſmum* eluat, & leniat aſperitates. Ante habetur *caprillum*, ubi laſſatis partibus a crebrioribus aut diuturnis fibrarum *ſpaſmis*, hincque laxato illarum *tono*, iis opus eſt quæ partes firment, harumque ſtabiliant *oſcillationes*, inprimis ſi ejuſmodi prægreſſi morbi ſint, quibus violatæ diutiùs *ſecretoriorum* capacitates egent adjutorio, quo ad ſuos, unde longiùs receſſerunt, *diametros* redire queant; ſed illam præſtat operam *caprillum* lac, quod ut pote dilutum aut aqueum minùs quàm *aſininum*, ponderoſioris maſſæ conſtat particulis, quæ in partes laxantes aut hiantes gra-

ve-

vescendo, eas confidere cogunt, & angustari, quod librationis genus est, quæ partibus ab æquilibrio declinantibus *momentum* additur aut æquipondium, ut ad suam oscillationum libellam sese recipiant: eapropter tam faustus esse suevit *caprilli* lactis usus, in curandis morbis qui in humorum *fluoribus* consistunt, quales sunt *diarrhœa*, *dysenteriæ*, *diabetes*, *fluor albus*, morbi omnes qui postquam medicationi obsurduerunt, lacti *caprillo* victas tandem dant manus.

Alterius considerationis est *vaccinum* lac, quia alterius est intentionis; quantum enim ad castiganda *solidorum* vitia, aut redintegrandas firmandasve oscillationum *directiones* spectant *asininum* & *caprillum*, tantùm ad corrigendas *fluidorum dyscrasias vaccinum* pertinet; hoc ad alimentum, ad medicamentum illa propius accedunt: Itaque universam sanguinis massam imbuit *arthritica* lues, quæ arcanas subiit partium medullas? non hunc vel illum singularem humorem emendandum habes, sed labefactatam omnem humorum molem? reconcinnandum retractandumvè susceptum sanguinem satius erit & tutius, ne *specificis* nomine tenùs, reverà autem deleteriis medicaminibus illum malè torquendo, ipsos misceas, disturbesve sinceros vitæ latices, sicque positis sus deque hujus elementis adulteres sanguinem & in spurium inconditumque liquamen vertas. E contrà, nihil non beneficii spondet hic uno ex lacte diæta, quæ in solius vaccini lactis cibatu continetur; illius plurimas rationes suggerit physicæ sagacitas, sed veram invenies in primo Conditoris instituto, dum enim, in lacte posita novimus nascentis in infantibus vitæ primordia, in eodem admonemur reperiri quoque labentis in adultis semina vitæ. Medentis ergà Creatorem clientelæ genus est, quo in primario numinis opere reficiendo cæcutiens, proprium opus authori reconcinnandum committit; id tamen nec temerè, nec inconsultò, cum enim *arthritis* v.g. quam hic in perpetuum sumimus exemplum, hæreditarius morbus sit, cujus seminarium ipsemet sanguis est, remedii semina quærere convenit eo in succo, in quo conclusit Creator elementa sanguinis aut alimenta, ut dùm ad insuccandum sanguinem conditus fuerit, ad emendationem quoque illius conferat & medelam, idque cedet eò feliciùs, quòd ejusmodi curationis nomine, sanguinis non *depuratio*, ut loqui amant, accipienda sit, sed renovatio illius aut permutatio, qua præsentis loco sanguinis succenturiatur novus; huic autem operæ servietnè meliùs aliquid, quàm lac? quod amicabiliter ad sanguinem assiduè & sensim accedens, illius qui jugiter *transpirando* secedit, loco subrogatus, sicque facto post mensium aut annorum intervallo recens & aliusmodi fit sanguis, *arthritica* contagio aut exutus, aut suo illud condens gremio tam altè sepultum, ut *arthritis* aut minima fiat in posterùm aut nulla.

Utilitatis aut beneficii tantùm a mutuis illis rationibus redundat & convenientiis, quas in lacte ad sanguinem instituit Creator, quæ sub lactea diæta ideò reviviscunt, quòd nullo ex carnibus admixto lacti edulio, utrumque, lac nempe & sanguis, ad ingenitas redeat pronitates, & ad Creatoris recidat consilium, unde sanitatis ille flos, quem homini asseruisset unis ex frugibus alimentum. Lacteæ ergò diætæ regula princeps erit, intermiscere nihil quod ad fruges non attineat; sunt qui admittunt ova, & ex animalibus proveniunt & animalium sunt seminaria; itaque securitatis plus erit fructibus, qui ut pote de vegetabilium numero congruent magis. Altera regiminis illius regula sit parcere quantitati lactis, sic ut non tantùm pro singulari refectu, sed & pro singulis diebus illa sit mediocris; unde redibit commodum duplex, etenim stomachus hac arte pondere levatus, coctionem feliciùs absolvet, quia teret oscillabitque alacriùs; insuper mole minori inde veniens ad sanguinem chyli quantitas, ab ingluvie vasa tuebitur. Et reverà, si omittatur ista hæc regula, lac incalesce-

Digitized by Google

caleſceret brevi, quia brevi obſtruet vaſa, quæ *ſtaſi* ſua premens, ſanguinis circuitui moram facit & *reſiſtentiam* unde lucta morbidumque conamen, a quo febris. Id mali imputant acenti lacti, & *aviarum* impuratarum ſordibus; heu fœdam animalis œconomiæ ideam! incommodi hujus cauſa genuina eſt, lactis in *elaterem* mira proclivitas, ob quam alicubi moratum aut hærens lac, illicò ſe pandit & eluctari nititur: lac ergò, quod frigidum habet hominum vulgus, *elateribus* totum catulit, qui ut per vaſa placidi eant, cavebitur ab illorum ingurgitatione, quam illicò parit lactis ingluvies. Itaque & tertia hæc erit lex regiminis ſolo ex lacte, quæ binembris eſt; liberaliter & calidè bibat, qui impendentia ab illo regimine pericula prævertere voluerit, quibuſque hinc expectantur bonis non defraudari; quantò namque magis pandi amat lac, tantò magis dilui indiget, quod copioſi potus effectio eſt, eò tutior, quòd lactis partes dilatet non modò & *elateres* illius frangat, at & molliat *ſolidorum* fibras, quæ ſic laxatæ vaſorum reſerant vias, pandunt diametros, tumentemque a lacte ſanguinis molem a *ſtaſi* præſervant. Potus ille aquæ erit, quæ tantum potulenta cætera bonitate ſuperat, quantùm altitudine viburna cupreſſi. Creatoris enim opus eſt nedum exſinceratum, inſtitutæ ab antiquo ſimplicitatis monumentum, quod juſſis a Creatore imbutum adhuc virtutibus, illius ad nutum ſervit corporis & vitæ commodis.

Argumento ſunt *acidulæ & thermales* aquæ, numinis ſignaturæ tam fidè tenaces, ut auxiliares Deorum manus habitæ fuerint; ultima ſunt enim poſt naufragia remediorum tabula, ad quam, ut ad ſacram anchoram confugere ſolent, quos tenet corporis imò & animi morbus immedicabilis; num aliud ab aquis auxilium valentius ad *hyſtericas, melancholicas hypochondriacaſque* affectiones? revera creatis ex rebus aliamnè ab aqua invenies quæ afflatu divino tanta plena fuerit? aquæ fuerunt (a) *ſuper quas in principio ferebatur Spiritus Dei*, aura nempè divina quæ aquis accubando eas fecundabat tanta & tam multiplici virtute, ut (b) *omnem animam viventem produxerint aquæ in ſpecies ſuas, & omne volatile ſecundùm genus ſuum*. Facta ſic aquis a Creatore tam larga virtute, ſidemnè ſuperabit ſingularem in illis hodienùm durare potentiam? hanc ſuadet aquarum ſitus, quem *in principio* juſſit Creator, qui quaſi hominum moderationi parùm fidiſſet, (c) *firmamentum fecit, diviſitque aquas quæ erant ſub firmamento, ab his quæ erant ſuper firmamentum*, ut hac caveret providentia, ne aquas omnes temeraret hominum manus aut corrumperet, ſic enim portionem alteram ab hominum poteſtate ſurripiebat, quæ roris aut imbrium facie deſcendendo in terras, alteram portionem ibi ſuperſtitem renovaret, aut fortè pollutam a terrarum inquinamentis repurgaret.

»De aquis enim prætereundum non eſt illarum a ceteris creatis rebus factum hoc a Creatore diſcrimen; terram & truges hominum culturæ, animalia alimentorum neceſſitati ſubjecit; aquas autem ſui unius fecit arbitrii, futuras nempè nullius hominum curæ indigas; unde concipi promptum eſt puritate tanta donatas eſſe a Creatore aquas ut hominum labore opus numquam eſſent habituræ, hanc aliundè in ſe recipiente Creatore providentiam, identidem ex ipſo quod *ſuper firmamentum* fecit aquarum conditorio, concedendi imbres, qui & aquarum quæ *ſub firmamento* relictæ ſunt peccamina eluerent, & harum juſtam hominum neceſſitatibus tuerentur aut repararent quantitatem. Itaque putaveris ſuffiationem illam bullantium aquarum thermalium, ſuperſtitis illius primigenii ſpiritus eſſe effectus; hinc intelliges aquas illas totas eſſe *elateribus* fetas, eodem quo primùm digito Dei agitatis, una videlicet cum illorum im-

(a) *Geneſ. c. 1. v. 2.* (b) *Ibid. v. 21.* (c) *Ibid. v. 7.*

Digitized by Google

preſſis a Creatore *tendentiis* & inclinationibus, ideòque totis adhuc ad *ſecundationem* vigentibus & aptis. Ab *elateribus* ſic animatis expectari licet quidquid pollicentur *ſalium*, *ſulphurum* & *ſpirituum* ſolemniores energiæ, habent enim unde humorum *ſtaſes diſſipent*, partium oſcillationes reſtituant, ſuamque ſanguinis circulationi ſeriem reddant & libertatem; *machinulæ* ſunt enim a primo creationis momento oſcillantes, in quibus ut univerſalis *oſcillatoriæ* virtutis ſeminia ſuſpicari decet, (hinc enim agrorum fecunditas) energias quoque admittendas eſſe conſequitur, unde tardatæ, ſegneſcentes & inordinatæ in animalium corporibus oſcillationes reviviſcant & emendentur. Atqui hoc ipſum eſt quod ad morborum curationes abſolvendas requiritur, torpens enim & quaſi otio ſepulta *ſolidorum ſyſtaltica* vis reſuſcitanda venit, repenteſque & elanguentes *fluidorum* particulæ ad motum revocandæ, cui operi conducet nihil meliùs quàm ejuſmodi particularum intra vaſa admiſſio, quæ minutie ſua & pernicitate ſanguinem non ſolùm, ſed & ipſam nervorum *lympham* permeare poſſunt; cujus conditionis ut ſunt aquarum *elaſtici* ſpiritus, ab illis ſperare convenit id omne quod ad reſeranda viſcera & *obſtructiones* ſolvendas valentius eſt & accommodatius. His omnibus ſi addas nullam eſſe ex (*a*) *acidulis* & *thermalibus* aquam quæ *martiali* aura gravidata non ſit & ſalino ſpiritu feta, illas ſalubres tam mirabiliter eſſe intelliges, non tantùm ex eo quòd *elaſticæ* ſunt & meabiles maximè, at inſuper quòd *ſalis* & *ferri* maſſulas ſinu ſuo vehentes, ſecum una pondera gerant, quæ gravitate ſua partibus *momenta* faciunt, horumque opera æquipollendo morbidæ vi, æquipondium illud reſtituunt aut *æquilibrium*, a quo ſua fit animalis œconomiæ motuum integritas. Hanc autem aſſerit integritatem partium *toni* reſtitutio, quæ reddito partibus æquilibrio ſuccedit; laxationis enim genus eſt æquilibrii reditus, quo a *ſpaſtica* corrugatione ſolutæ quæ criſpatæ erant partes explicantur, unde ceſſant fibrarum obliquitates, curvaturæ, diſtorſiones, ſuæque redeunt ſuccorum ductibus & *ſecretoriis* inclinationes, *vergentiæ*, *directiones*; tandemque reparatis *ſolidorum* cum *fluidis* rationibus mutuis & proportionibus, ictus priſtinos ſuos, ante actaque itinera ſinguli repetunt ſucci, ſua redit ſanguinis circulationi facilitas, ordinatio, æquabilitas, ſuuſque *ſecretionibus* ordo & nativa ſeries.

Plurima hæc bona ſunt quæ ex aquis expectari jubent uno ore facta a ſingulis nationibus aquarum ſuarum encomia, quæ tamen cum grano ſalis accipienda vult ſapiens ſimul, candidus & eruditiſſimus de acidulis & thermalibus aquis monitor, (*b*) non indignus aliunde qui audiatur, ut ut enim moroſus fortè videbitur aquarum *zelatoribus*, is erit qui *veternum* (ſi fuerit) a præoccupatis mentibus excuteret. Nihilominus tamen incuſſum a monitore metum minuet non mediocriter diſcuſſus illius circà virtutes aquarum error; ab his enim maximè timet *mineralium* malitias, quorum *ſpiritibus* (*c*) imbui minùs, quàm *ſubſtantiis* gravidari aquas arbitratur, at hodiè meliùs eruditi habemus quæ nos reddant ſecuriores. Bullantes ipſi oculi vident minerales aquas, unde evidens ducitur argumentum, totas *ſpiritibus* (*d*) fetas illas eſſe; *ſpiritibus*, inquam, non *ſubſtantiis*, (*e*) quàm parùm enim actuoſis illis particulis corporis ſic aut ſubſtantiæ evincit calfactus aquarum, aut illarum translatio, acci-

dit

(a) *Vid. Frider. hofman differt.*

(b) Lamzuverde, *monita ſalutaria &c.*

(c) *Vid. Frider. Hofman. differt. 6. de acidul. & thermal. ratione.*

(d) *Aquæ minerales præſertim martiales, gravidantur adeò ſubtilibus corpuſculis, ut leviores fiant aqua communi.*

(e) Vallerius, *tentamin. phyſico-chymica circa aquas thermales.*

Digitized by Google

dit enim alterutrinque ut exanimes aquæ fiant aut aquarum cadavera, adeò cadunt virtutibus! at verisimilenè est tam caducarias fore aquarum energias, quas alerent substantiæ rerum, mineralium inprimis, quæ fluxæ sic esse non fueverunt, ut labefactet aut perdat illos ignis vis, a qua tantùm acquirere solent potentiæ. Mineralis ergò spiritus est in quo ponitur aquarum vis, aliundè tam aereus ut majorem a medente curam requirat, ne inanem illum abire sinat in auras, aut intra corpus cassum admitti.

Itaque in usurpandis aquis, cautus imprimis erit medicus in temperanda ad ingenium morbi & ægrotantis constitutionem *elateris* potentia, eò formidabili magis, quod in iis major sit aquis quibus frigidarum nomen fecit vulgi error, *acidulas* intellige quæ spiritu minerali præ *thermalibus*(a) turgidiores sunt; ut enim *ferrum* sapiunt, quod de *chalybeatorum* effectu tradiderunt medicinæ periti, inter *acidularum* potus profitentur ægrotantes, caloris nempe sensum, cerebri turbas, vertigines, pulsationes temporum, & importunas arteriarum vibrationes, manifesta tot creatarum *oscillationum* testimonia, unde citata sanguinis circulatio quæ eductum ab aquis secta vena sanguinem purpureum prodit & rutilantem, qui solemnis *chalybeatorum* effectus est. Quapropter missa a mineralium facta perperam formidine curabit medicus in jubendis aquis, ut ab oscillatione febrili ferientur viscera, aut a *spastica* vibratione cessent arteriæ, ne aquarum *elateris* appulsu tacta fortiùs aut offensa quæ a febrili recens est adhuc partium *systole*, derepentè resurgat qui sub cinere doloso malè sepultus ignis erat; qui anteacti morbi revocabit tumultus aut novos dabit. Revera hujus incommoda a *thermalibus* aquis revereri non insuetum est, in tantùm omnes invaserat mentes præconcepta de *thermalium* aquarum *sulphuribus* opinio! quibus nascentes ab illarum potui sanguinis *phlogoses* imputabant, mitiùs de *acidulis* cogitantes, quas refrigerantium titulo laudabant mirabiliter; at ex æquo unum & eundem spiritum esse ostensum est, (b) unde pendet harum & illarum virtus, convenitur utrinque metuendam venire ægrotantibus *elateris* unius energiam, eoque unice dirigendam esse artis industriam, quæ illius decliner pericula vel avertat insultus.

Ex iis quæ hactenus exposita sunt, sponte fluit balneorum *ætiologia*, enimverò si frigida fuerint (c) (his enim neque carere deberet omni sua curandi suppellectili instructa medendi methodus) levamini erunt roborando partes, quarum dejectas aut vacillantes oscillationes firmando, proprium fibris tonum restituent; si calida, cutis nervos, qui supra numerum sunt a superstite *spastica* rigiditate liberando laxabunt; ultimaque *secretoriorum* oscilla referando, impeditam solvent *transpirationem*, unde ut circulationis perennitas, sic & vitæ tenor & constantia sanitatis.

CAPUT XVII.

De symptomatum *curationibus*.

PROPRIA medentis cura est morbi causarum, quas si non enucleasse ad amussim donandum aliquando erit, non intellexisse culpandum semper est; sub

(a) *Vid. Frider. Hofman, dissert. de acidularum & thermalium ratione.*
(b) *Vid Hofman. Ibid.*
(c) *Vid. Flogerum de abusu calid. balneorum.*

Digitized by Google

ſub hac enim in qua phyſica verſatur rerum caligine, intelligendas ambire rerum eſſentias, petulantis humanæ mentis facinus audax quidem nimiùm eſt, rationes verò rerum ignoraſſe negligentes animi ſtupor aut ſupinitas. Has dicito rationes, quas utilitatis noſtræ gratia rebus inſſit Creator convenientias, id eſt, manifeſtas ſeu tactiles proprietates quibus illas vitæ noſtræ tuendæ cauſa donavit, quaſque in humanæ mentis conſpectum dari voluit, ut hominem prorogando ad mentem decretumque Creatoris vitæ ſuæ curriculo, rationes aut inſtrumenta non deficerent. Similiter de animalis œconomiæ rebus judicabis, *mechaniſmi* quo reguntur arcana ſcrutari curioſiùs caſſus animi labor eſt, ſpirituſque medentis afflictio, at medendi ſatis erunt, quas in conſpectum venire juſſit Creator, animalis œconomiæ rerum rationes, ut iis ſuccurrere poſſit; quæ rationes erunt naturæ modi, conamina, ritus, quorum ab ingenio, tendentiis & directionibus medenti venit agendi conſilium aut indicatio; ut enim a terrarum ſpiraminibus & halitibus aquarum, aeris cognoſcuntur temperies & conſtitutiones locorum, ſic ex ſymptomatum conditionibus, morbi cauſarum naturas intueri datur. Sub his exaratam tenes *ſymptomatum* medicinam, in quibus ut decet intellectis, muta medico ſe dant medendi documenta, ex quibus non ambigua ducit tuentis ſe aut dejectæ naturæ argumenta, unde agere diſcat aut quieſcere, artis enim ſæpè ſumma eſt, opportunè ceſſandi ſcientia, imò ſapientia eſt, quandiu ritè exerceri videbuntur *mechaniſmi* vires, non perverti, at ſervari naturæ jura, modi, leges; è contra ignavia erit, aut imperitia, ſi perperam otiatur, dum ultra limites & modum actæ partium potentiæ profundunt laudabiles ſuccos, aut retinent hoſtiles. Hæc quidem alibi expoſita ſunt pleniùs, ſed acervatim & communiter, horumque ſingula perſequi longius aut tædioſum hic videretur, ſed præcipua delibare, medicinæ typos pingere erit aut deſcribere exempla medendi.

Quotquot ſunt ſymptomata (numerum] ſpectes aut ingenium) omnia pertinens ad *colliquationes*, dolores, *hæmorrhagias*, quæ ipſæmet *colliquationum* genera ſunt. *Colliquationum* titulo veniunt ſanguinis deliquia, quæ ſuccorum illius ſunt divortia, qui ſanguis cum duplici parte conſtet, vel ea quæ alba, vel altera quæ rubra eſt eliqueſcit; hinc *colliquationum* ordo duplex, albarum quæ ſanguinis partis albæ eliquatæ propagines erunt, tùm & rubrarum quæ erunt exundantis partis illius rubræ fetus: ſub illis intueri promptum eſt *catarrhos* omnis generis, qualibet parte prorumpant & quolibet colore veſtiti, fluores nempe omnes *ſeroſos*, *lymphaticos*, *pituitoſos*, *phlegmaticos*, *chyloſos*, qui vitiatæ, adulteratæ & *præcipitatæ* partis albæ ſanguinis vel eluvies ſunt, vel finiſtræ, inverſæ aut præpoſteræ *ſecretiones*, quæ quamvis per excretoria *lymphæ* debita fiant, ad ea vel ruunt præcipitantius & uberiùs, vel in ea ſe ingurgitant, quæ ſerum parcius eliminandum natura ſua habent aut dilutius; *tranſpirationis* impeditæ argumento quæ intùs refluens, imparata *viſcerum* aut *glandularum ſecretoria* incautè invadit, hæc autem pleniùs ſatura egurgitant, vicinaſque mergunt partes. Revera quantalibet ubertate profundi videas qualibet ex parte ſuccos, vix unquam a ruptis vaſis exſilire illos animadvertes; proventus ſunt a ſuccis ad *ſecretoria* quæ multiplicia erant ſed cæca impete confluentibus, quorum dilatatæ nimium capacitates & violati diametri tantùm eructant humoris qui tantillùm natura ſua ſudabant vaporis; qua de cauſa, qui intra pulmones v. g. rorem fundebant aut halitum cæci glandularum meatus, facto catarrhi appulſu, aut *lympharum* confluentia, *phlegmata* ſuppeditant. Imò ipſæmet *hæmorrhagiæ* non ab hiantibus alicubi vaſis ſanguinalibus prorumpunt, enimverò cum a ruptis arteriis venirent frequentiùs *hæmorrhagiæ* (ab arteriis enim *obſtructiones* prima ſumunt inicia) inſanabilem aut

le-

Digitized by Google

lethalem esse *hæmorrhagiarum* maximam partem consequens esset, (*d*) quod cum a veritate alienum esse evincat *hæmorrhagiarum* quotidiana curatio, alteram hanc morbi illius ætiologiam esse suadetur. Nimirùm foras excerni sanguinem necesse est, quoties a vasis, quæ unius tenoris sunt, ubique continua, intersecta nullibi, omni exitu & effugiis defecta, ad alia vasa fertur, quæ desinunt in exitus innumerabiles, vel in oscillorum millia exeunt; sed hujus sortis sunt *lymphaticæ* arteriæ, dum sanguinales cùrvantur ubique, nusquam dehiscentes, adeò ut vel in *lymphaticas* desinant, unde sua fiunt *glandulis secretoria*, aut tandem in venas recurventur. Igitur foras excerni sanguinem necessum erit, quoties intra *lymphaticas* illas *arterias* adigetur; quo pullus illa ad *secretoriorum* oscilla, quæ *lymphæ* rorabant partes, in sanguinis imbrem abit, qui pro varia partium conditione singulares faciet *hæmorrhagias*.

Traditæ jam hujus *ætiologiæ* memoriam hic refricari oportuit, ut in apertum veniat in curandis *symptomatis* suscipiendum medenti consilium, quod unicè versabitur in recorrigendis *fluidorum* itineribus, *solidorum* oscillationibus reducendis, & utrorumque restituendis *directionibus*. Mille quidem sunt quibus viscera cruciant remediorum tormenta, ut hos vel illos extorqueant humorum acervos, sed illis *æthiopem lavare est*, etiamsi densas (quas sæpè medicamina faciunt) humorum saburras exhauriant, nisi suæ succis & viis redditæ sint rectitudines, a quibus sanguinis circuitui redit ordo suus, suaque functionibus & animalis œconomiæ non infida pax. Ad hanc medendi normam admetiendo sanguinis fluoribus medicinam, tutus illos compescere disces, aut in ordinem revocare; sic enim mulierum immodicos menses, mensuræ, periodis & temporibus suis reddi videbis; cujus curationis felicitas tota sita in eo est, quod nativo *arteriarum* sanguinalium alveo reddatur, qui ad *lymphaticas* excesserat sanguis, unde restituta sua sanguinis circuitui ordinatione succedit sanitas. In sanandis cæteris *colliquationibus* par successus erit, faciendo nempe, ut qui propria ad *secretoria* uberiùs confluunt succi & præcipitantiùs, aliorsum deriventur, ut ad plures partes dispertiti aggravent nullas. At cum nullum sit spatium, quo tutiùs humores retrahi possint quam majora vasa (capaciora enim sunt) eo versus declinare succos cura erit, quod ut obtineat medicus, dabit operam, ut ille qui humores præcipitat impetus molliatur, nam sic fracta pellentis potentia, pulsi copia & velocitas minuentur, tum cessante vi quæ in *lymphaticas* arterias adigebatur, harum confident parietes, arctabunt se capacitates & diametri connivebunt, idque sibi facient *elateris* quo firment se a violatuque se tueantur. Verùm ut pulsi corporis impetus ab illis massa augetur non mediocriter, pulsorum succorum minutio impetus illorum molliendi ars erit; illud ergò remedium quod succos apprimè minuet, illud certè fuerit, quod illorum impetum molliet efficaciùs; ittiusmodi autem est sanguinis missio, celeriùs enim & faciliùs minuit ipsum succorum fontem, sanguinem videlicet a cujus copia & mole venit succorum vis omnis, & omnis ubertas.

Itaque si ægrotantem torquet vomituritio immanis, si vexat *diarrhœa*, si *dysenteria* fatigat, eo versus præcipitantis se sanguinis impetum ferri putabis, cujus festinata affluentia stagnatæ ventriculi & intestinorum membranæ, *spasmum* contraxere, hicque fibrarum contractione sanguinis circulationi obicem ponendo in *solidis* crispaturas facit, in *fluidis* luctamina, unde *dolores*, *phlogoses*, pressuræ, *colliquationes*. His omnibus mederi cupis? vota implebunt quæ sanguinis molliunt impetum, sic enim ille delinitus solitum intra alveum ta-

(*d*) *Vid. Pitcarn. dissert.*

Digitized by Google

tacitus & liber præterlabitur. Ithæc auxilia erunt quæ sanguinis molem minuunt, ut parcimonia victus, aut jussa ex iis diæta quæ liquida sunt, ex animalium carnibus minùs, magis autem ex cerealibus, herbis & leguminibus parata, quæ cum in se condant *sulphurum* & *elaterum* minùs, placidum magis sanguinem faciunt; insuper humore multo diluta, insuccant illam minus, sed tenuatum magis & meabilem reddunt. Hæc quidem omnia præstare sanguinis missionem publicum est, sed ut ut concedendum sit illis auxiliis suppleri illam non posse, dum urget præsentia mali, hæc illis adjuta rarioris fiet usus & necessitatis. Alterum adhuc adjutorium erit in *anodynorum* medicina, eo præstantius in stomachi morbis, quod statim deglutita morbi sedem illicò contigant; ampliùs, ipsas aspiratione simul & contactu afficiendo fibras quæ *spasmo* furiantur, confestim pacant tumultus sedantque turbas. Cæterùm huic medicinæ iratum neminem teneat prætermissa hactenus purgantium memoria, sic enim ad purgationem aditus parabitur facilior & aperientur viæ meliores; itaque si his omnibus præmissis feculenta vasa videantur, lutulentisque obsita succis, purgationi se dabit opportunitas, *spasmo* enim solutæ partes, quas in se coercebant hostiles succorum reliquias linquent ultrò & sponte fundent, idque ad naturæ mentem & purgationis institutum, quæ morborum curationes finire quondam solebat, non inchoare.

Curandum supereſt tertium *symptomatum* genus, cui *dolorum* fecimus nomen, unde tam varia proindeque tam frequentia incommoda ægrotanti veniunt aut pericula. Hìc enim doloris voce accipiendus est non solùm tristis & excrucians sensus, cujusmodi est *capitis* pulsans aut gravans, *lateris* pungens & *ventriculi* lancinans dolor, sed insuper molestia quævis arcana, inquies & anxietas, sub quibus sæpissimè laborat aut gemit universa ægrotantis natura. *Spastica* est hujus vel illius visceris aut partis *diathesis* nerveas stringens fibras, illarumque partium incolas succos de circulatione detinens, unde artuum *spastici* dolores, lassitudines & molestantes sensus, eò periculosiores, quod inde suspensa *solidorum systaltica* vi, errare cogantur aut deviare *oscillationes*, sicque fatiscente aut aberrante animalis œconomiæ potentia principe, *secretionum* omne negotium languet, segnescitque insita partibus medicina seu tuendi se medica virtus, unde tota pendet & remediorum & medentis fortuna. Inquietant ergò dolor, labor, anxietudo, his miseriis illicò sic succurrere disces; ad *narcotica* enim citò confugere inobservatis morborum temporibus, sæva misericordia est, quæ dantibus falsa sit aut accipientibus intuta pax, medentis enim opprobrio vertitur & vitæ detrimento. Hæc ut declines mala, duo observabis, primùm an una cum morbo enascatur dolor, vel facto jam morbo dolor succrescat, aut adnascatur; si prius, ad *narcotica* properare nefas erit, ut pote cum periculi plenus sit *narcoticorum* usus, ubi adhuc plena & turgida vasa sunt. Neque *observatiunculam* dices sancitam hanc a patribus artis legem, ad fabulas aniles hanc relegando, vel ad contemptibilis aut antiquæ virtutis artifices; rationis enim documentum hoc habeas & observationis monumentum, non in sanguinem sed in nervos exerceri vim opii *sedativam*, quam contra obsistendo plenior sanguinis moles in se sorbet aut præoccupat; non secùs ac enim per spissiorem aerem coruscarent obscuriùs fulgura, densiorem sanguinis molem pertranseundo levior *narcoticorum* aura intra illam intercepta fatiscit, antequam ad nervos usque pertingat; ni fortè in sanguinem ipsum convertendo totam qua valent igneam vim, *phlegmonodem* ipsius augeant *diathesin*, unde *inflammatoria stasis*, quæ somni loco *lethargum* accersit, aut immedicabilem *vetternum*. Itaque una cum morbo nascenti acerbo dolori ut occurras citiùs, rescindæ *fluidorum* molli confestim studebis, ut hinc facta fibris

mol-

Digitized by Google

mollitie *solida* oscillent remissiùs, sicque fiant tantò pla cabilia magis, quantò magis ab ascititia rigiditate sua desciverint, aut morbida *elasticitate*, quibus artibus curata *systaltica* vis, *narcoticorum* energiis non infrequenter carere poterit unis morem gerens *anodynorum*, *mulcentium*, diluentium blanditiis, quorum quæ intra sanguinem manant molliuscula, hebetes & ignavæ particulæ, arteriarum obtundunt ictus & vibrationes molliunt. Interea si ægrotanti optata quies redire recusabit, illicò succedet ex *narcoticis* opportunitas, quæ tutiùs, faciliùs & parciori dosi operabuntur. De *topicis*, quibus foveri dolentes partes moris est, idem observabis, quæ præterita vasorum depletione admoveri, irritum esse non solùm experti sunt artis magistri, sed insuper periculi plenum & incommodi, dum enim vasa turgent, turgendoque rigent, a tensis ultra modum arteriarum tunicis laxamentum frustra expectabis, unde fit dolori levamen.

Frequentissimum symptoma *sudor* est, quod in medendo peritum artificem postulat, stupendum enim quos & quot ludere soleat, quantùmque hic erretur! de sudoribus, quibuscum enascuntur morbi, convenit inter sapientes, plenitudinis testes esse aut argumenta *malignitatis*, morbi ergò non naturæ artes, unde spei parùm & imitamenti nihil. Interim *montes* hinc & *maria* sibi pollicentur ex præjudicio vulgi non ex observatione rerum medicastri, quasi ex profusis sudoribus suspicari fas esset, soluta esse omnia salutis repagula, unde ab evacuando sanguine abstinendum prædicant, de sudorum rivulis unicè solliciti, hancque ob rem invocando omnem *sudorifcrorum* opem, ut pote quibus solis mandari volunt, comittique omnem sanandi curam. Interim sudor ineunte morbo, gementis naturæ ploratus est, cui obsecundare labori illius aut pœnæ connivere est aut assentiri; sed ex præmaturis ejusmodi sudationibus, *plethoræ* vasorum duces argumentum, hinque stagnati sanguinis *lymphæ* quoquoversùm exundantis, quod ut avertas, impensiùs refrigerari sanguinem nusquam committes, iis indulgendo remediis, quæ sanguinem inspissando, in segnitiem præcipitarent, sed media (quam tenuere beati) incedendo via, *diapnoicam diætam* eliges, ex diluentibus ea usurpando, quæ sanguinis partibus vehicula præbebunt & vincula, succos nempe qui solitas *secretiones* promoveant, spurias non sufficiant, sicque hujus prævertant *colliquationes*. Hæc exhibebunt auxilia ex aquis stillatitiis *julepi*, ex *pulveribus mistura*, aquati ex herbarum foliis succi, ex illarum floribus infusa; quæ inter omnia si eligere noveris *papaverina*, aut quæ hujusmodi erunt ingenii, meliorem hujus medicinæ partem fueris assecutus. Interea si illius sortis futurum esse morbum subolfeceris, cujus enascitura proximè *symptomata*, inflammationes datura sunt aut *apostases*, quibus missione sanguinis anteire ostenderit usus, ab illo auxilio avertet te nusquam sudationis præmaturæ status, ut pote cum resorptus hac arte sudor in tantùm ægroti noxæ non est aut detrimento, ut e contra levata natura, quas meditabatur *excretiones* felicius absolvat; ducto a *variolis* exemplo, sub quibus proclives ut ut sint ægroti in sudores, tam prosperè cedit sanguinis missio, ut quæ tardare videbantur aut abortire, festinantiùs erumpant & uberiùs. Verum ut sudationum vitio in gravissima *symptomata* facessere solent *variolæ*, quæ in crises natæ erant, hoc quoque *symptomatum* genus hujus loci erit, eò magis, quod nullum sit quod frequentius sudationis specie ludat incautos. *Variolæ* corporis habitus morbus est, eò enim versus vergit omnis ebullientis in pustulas sanguinis impetus, universalis *solidorum* pressuræ vis est in omnia cutis spiracula, quæ cum de *secretoriorum lymphaticorum* genere, aut familia sint *lymphaticum* quo natura sua turgent *serum* ut primum vellicata eructant, hacque in *excretione* conquiescendo medentium plu-

plurimi, in educendo ſero locant operæ ſuæ felicitatem, confiſi in eo poni *variloſæriſis* eſſentiam. Hinc error, ad ſerum enim evacuandum toti ſe accingentes, ad cutem illud omne trahunt, unde duplicis fons mali, ſic enim ſero ſanguis exutus & vehiculo tardeſcit, lenteſcendo *ſtaſes* mille committit, quam que a flamma arcebatur aqua ſpoliatus, ſævit acrius & accenditur; inſuper dum ſudoriferorum ignibus torquetur ſanguis, vel ſeri loco *colipilarum* more in flatus fervidos efflatur, qui pro puſtulis bullas dant inanes, ſuccovè caſſas, ni fortè ea ſeri copia exuberet quæ ad cutem elicita, pro ſucculentis & lacteſcentibus puſtulis, limpidas proferat, ſeroſas & *veſiculares*, quæ cum coctionis omnis incapaces ſint, cutem malignè depaſcuntur, *negroſique* perdunt. Interim interrupta pendet quæ imminebat *variloſæ* materiæ eruptio, illa videlicet portio ſanguinis quæ in puſtulas ceſſura erat, qua de cauſa impuratus, hærenſque ſanguis, huc illuc *ſtaſes*, *phlogoſes & ataxias* inducit, unde *febres*, *deliria*, *hæmorrhagiæ*, *dyſenteriæ*, *ſpaſmi*, *tendinum ſubſultus*, &c. .... at ecce increbeſcit novitia methodus in *egemonicis* duobus poſita præſidiis, quibus *variolarum immiuentium* curationi præludendo, iſthæc & cætera pejoris notæ *ſymptomata*, verbo omnem illarum malitiam in ovo præfocari audenter affirmant. Ex his præſidiis alterum eſt miſſio ſanguinis è pede, alterum *tartari ſtibiati* uſurpatio, quorum præſtantiam uſque dum confirmaverit longior & felicior uſus, hæc jam incertant non mediocriter. Diſcrimen eſt febrem inter quæ *variolis* propria eſt, & alteram qualis erit continua aut ardens, quod ſub illa totus fermè ſanguis in *ſtaſibus* hæreat aut *apoſtaſibus*, puſtulis nempe quæ univerſam cutem occupant, cum apoſtemata vera illæ ſint circà quæ ſtagnatus a pupblico circulationis orbe deflexit; ſub febre verò continua vulgari, tota ſanguinis moles majora per vaſa rapidiùs acta, per viſcera currit, & ad cerebrum liberè rapitur. Porrò raptum impetu non interrupto ſanguinem ad cerebrum inciſa ſaphena ad inferas partes revocari poſſe edocent viarum libertas, rectitudo, procliuitas, ſicque quæ imminet aut urget *phrenitidem* præverti poſſe aut levari; ſed de *delirio a variolis* imminente ſecùs eſt, hoc enim ab impetu ſanguinis ad cerebrum venit minùs, quam ab illius *ſtaſi*, quæ in *cerebro* non ſecùs ac in omnibus corporis *peripheriæ* punctis facta eſt, unde hærens impedituſque ſanguis revelli nequit; hic enim, illic interrupta ſanguinis a pede ad cerebrum columna, *determinationi*, quæ ab inciſura *ſaphenæ* ſuſcipitur nequit obſecundare: unde liquet (confirmante uſu) præſidii aut levaminis plus expectandum eſſe ineuntibus *variolis*, ab inciſa brachii quam pedis vena, illa enim cum a centro corporis ſanguinem æqualiter evocet, omnes corporis partes juvat æqualiter. Eſt interim etiam ſub *variolis* ſuus *ſaphenæ* inciſioni locus non ommittendus, ubi ſcilicet tanta ſubeſt ſanguinis copia, ut ſuſpicio ſit non levis in puſtulas non totam ſic illam inſumptam fuiſſe, quin inſimul formandæ par ſit adhuc illius ſuccorum columnæ, quæ cerebrum verſus impetuoſe vibrabitur, in quod arietando, contendendovè quaſſabit ſic illud concutietvè, ut *delirium* accerſat, vel *phrenitidem*, quo in caſu tuſa *ſaphena* laudabitur, ut pote quæ dum ſanguinem ad cerebrum exuberantem deprimit, de puſtularum pabulo minuit nihil.

Hæc quæ non contemnenda ſunt pericula minatur *ſaphenæ* inciſio, graviora tamen ſunt adhuc quæ inducit ineuntibus *variolis tartari ſtibiati* uſus, quod quo ſua natura & inſtituto valentius, eò intutum magis præſidium eſt. Vomitum enim movet, quod eam operationem edere eſt, quæ a corporis habitu ad centrum ſanguinem evocat, at ab *variolis* in eo tota natura eſt, ut humores a centro corporis ad habitum expellat; palam ergò fit remedium non dari, quod ſub hoc morbo naturæ votis adverſetur magis, dato nempe nullo, quod naturam

Digitized by Google

ram habeat magis repugnantem : posthac igitur quod sine sub egressu cespitent *variolæ*, quod a naturæ viis, temporibus, periodis, moribus recedunt, aliane de causa erit, quam quod *adverso* (ut ajunt) flumine enatare velint, aut invita minerva prodesse? ad hæc *tartari stibiati* usum suadetnè *phlegmonodes* morbus quem committit magis sanguinis quam humorum luxuries aut error, cujus somes in habitu corporis non in primis viis est? talem affectum stimulantibus & *colliquativis* medicaminibus urgere, tormenta adhiberenè erit aut remedium? saltem tam earum primis viis propria est *variolarum* causa, ut harum elangueat *eruptio*, quandiù ad stomachum illa causa deflectens vomitiones assiduas, alvi fluxum aut *dysenteriam* excitat, silentibus è contra omnibus his *symptomatis*, statim atque illa ad corporis habitum pulsa, turmatim & plenè variolæ erumpunt.

Itaque valere jussa novitia hac variolis medendi methodo, altera supplebitur quæ temporis & usus filia est, quamque rationi consonam esse ostendit non incerta *animalis œconomiæ* ratio; non autem alia hæc est quam diligens medici cura in asserendis naturæ legibus & consiliis, servandisque *secretionum* ingeniis, succorum *directionibus*, omnium temporibus, mensuris & conditionibus. Curæ illius caput erit diligentia non levis in concedendo ad cutem exitu ei succorum portioni, quam *eruptioni* natura damnavit, utrinque cavendo ne aut intrò retineatur tantillum materiæ illius quæ foras eliminari debet, aut ne destinatum exterminandæ illius materiæ demensum ultra modum naturæ crescat; sic enim se habet materiæ variolarum conditio, ut pullulet facillimè, adeò ut iis tractata remediis, quæ *evehendis exaltandisque* sanguinis partibus, hoc est tenuandis illius succis apta nata sunt immense possit multiplicari, eo infelici successu ut quæ relicta naturæ manibus in *discretum genus* erupisset, ignifluis & ustulantibus acta medicamentis in *confluentium genus* derepentè transeat, Aliud medentis munus erit assiduè invigilandi succorum excernendorum *directionibus*, faciendo non tantùm ut illud succi excernatur genus quod excernendum natura suscipit, at insuper ut illud succi genus excretionis suæ metam & locum attingat; laborabit ergò assiduus in educendo sic a centro ad habitum illo succo qui erumpendus est, tramite tam continuo; ut inter eundum non cespitet in hæc vel illa viscera declinando, in quibus hæc vel illa movet *symptomata*, vomitiones v. g. *diarrhœas*, *dysenterias*, *hæmorrhagias*, *deliria*, *lethargos*, quæ singula singulares in hoc vel illo viscere *stases* arguunt; deviationis adhuc gravioris argumentum erit *tendinum subsultus*, ad nervorum enim arcanos aditus deviasse *variolarum* succum indicium est. Hæc omnia ut prævertat medicus pericula, hinc a *fluidis* tumultum arcebit, illinc in *solidis eutoniam* stabiliet; quæ ut obtineat, eluxuriantium arborum exemplo quas putari convenit, exundare periclitantem sanguinem resecari oportet, ut sic facto sanguini majori loco; pleniùs circulet & liberiùs, suoque alveo contineatur, & ad sua *secretionis* loca recta tendat, quod sanguinis missionis beneficium erit. Id autem opus adjuvabit perficietvè medicus enitendo ut ad suum a quo *solida* descivere *tonum* se recipiant, quod locorum pronitates, & humorum *tendentias* reparare est: porrò *toni* partium vitia emendat nihil tam citò, tam jucundè, tam tuto quam *anodynorum* inprimis *papaverinorum* usus, unde fracta fibrarum *elateris* morbida nimietate, rigere cessant, a *spasmo* liberantur, sicque ad suas se recipiunt *directiones*. Reipsa norunt qui artifices sunt, quam stupendos simul & felices dent *papaverina* succus sub *variolarum* curatione, quibus quod febribus præstat *cortex Peruvianus*, hoc ipsum afferre *papaverina* fermè assereres; licet enim *variolas* tam celeriter non expediant, tam faustus esse solet, quo *variolas* ducunt exitus, ut *specifici* titulo fermè glo-

Digitized by Google

riarentur, ut pote cum quæ graviora sunt *variolarum* symptomata sanent singulariter. Enimverò si tumultum sanguinis compescendum, si comprimendam alvum, si stomachum placandum, si sedandum delirium, si *spasmos* tendinum sanandos habes, singula hæc exsequuntur *papaverina*. Si *hæmarrhagia* urget, si deest *ptyalismus*, aut maturiùs declinat, decumente maturiùs facie, nec succedente manuum pedumvè tumore, his quoque *papaverina* remedio erunt horum enim opera fit, ut aut prodeat *ptyalismus*, aut solito longiùs protrahatur; sin minùs declinanti *ptyalismo* succedit primo manuum, tum pedum tumor quod induciarum genus est, nam interea dum sic redundantibus succis fit hospitium, pure albent pustulæ, defervet sanguis, vincitur tandem morbus & natura vincit. Cæterum *papaverina cortici Peruviano* comparasse, injuriæ non tantùm habet aut iniquitatis, in eo enim ambo conveniunt, quod iterato exhiberi postulent, ut succedant constantius, adeò ut medenti minùs erit *papaverinorum* usu prima præoccupasse *variolarum* erumpentium tempora, ni illorum doses exiguas plus minùs frequentiores pro morbi *malignitate* iterare noverit, ea interdùm audentia, ut etiam quinta quaque hora juberes eas non vereatur. Revera a *narcoticis* metuet minùs, qui noverit nihil esse, unde tantùm juvetur *diaphoresis & diaphoreticorum* virtus, undè intelligere promptum est de *cardiacorum* genere *narcotica* esse, eorum proinde de familia remediorum quæ in curandis *variolis specifica* fermè audiunt; idoneaque maximè quæ *cardiacis mixturis* admisceantur, *volatilibus* enim, actuosis & *aromaticis* particulis turgent, id est, *oleoso volatili spiritu*, quarum opera suis a *stasibus* sanguis sese expediet. Fortè metues ne accessione sanguis incandescat, undè facto febris augmento, non mediocre variolis fieret periculum, sed huic incommodo anteibis, *acidulando narcotica*, quod *papaverinis acida* admiscere est, quæ ex *citreis*, limoniis malis mutuaberis, ex his enim parati *syrupi*, præterquam quod cardiaci habentur, suis ab *acidis* habent, unde *narcoticorum volatilia* infringant & moderentur, dum ab iisdem *volatilibus* accipiunt, unde a figendo sanguine se contineant: felices copulæ sunt & amica rerum connubia, quæ suas sociando vires sanguinis alunt motum, non exasperant, circulationem promovent non dimovent, hocque *diaphoresin* movere est, quam adjuvabis additis iis *absorbentibus* quæ mulcendo sedant, quæque non vitiaverit sanguis. Hanc *diapnoicam diathesin* sanguini plenam asserit *diluentium* liberalis usus, facta nempè potus alicujus idonei copia, unde suus *ptyalismo* tenor & cursus comparatur, sanguinique tepor qui ad *transpirationem* invitatio est; aliud tamen adhuc a potu calente liberali venit *variolis* beneficium, maximè intervenerit *narcoticorum* usus, sub hoc enim morbo, ubi ab imo corporis centro ad ultimum corporis habitum ducendi sunt humores, immensè ductilem esse sanginem oportet; sed id a potulentis facilè expectabis, quæ sanguinem diluendo pandunt, dilatant, protendunt, & ad remotiores corporis limites producunt.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XVIII.

De instituenda medendi ratione pro vario, quod morbi ab ætatibus, sexu, vitæ genere, partium situ, natura sibi fecerint ingenio.

FUerit infans aut senex, vir aut femina, nupta innuptavè, quos teneat febris; hoc vel illud sit viscus quod obsidet inflammatio, servus aut princeps quem affligit morbus, ejusdem tituli morbus erit, diversi autem ingenii; vultus exemplo, cujus eadem lineamenta easdem repræsentando partes, diversas exprimunt similitudines; non ideò tamen quòd causæ *conjunctæ* variæ fiunt, ubique enim *stases* erunt, *spasmi*, perversæ *oscillationes*, *fluidorum* tarditates, moræ, spissitudines, *solidorum ataxiæ*, *crispationes*, *anomaliæ*; at ut modus est in rebus, horum etiam omnium multiplices modi sunt, ad quos suam modulabitur medicus curandi rationem. Nihilominùs tamen innui hic putaverit nemo singulares *idiosyncrasias*, de quibus prodigia observantur, ut ut enim frequentes se prodant maximè in feminis, quarum morbi *prothei* sæpè sunt, ideòque medenti non aspernabiles, infrequentiæ erunt præ quotidiano & communi dissimilitudinum numero, quas in dies medico offerunt vulgares quique morbi. Infans namque & senex eodem genere morbi laborent, tantùm in utroque differre morbum illum necesse est, quantùm videlicet sanguis infantis a sanguine senis; insuper quantùm partes quas alit recens sanguis a partibus quas fovet sanguis exsuccus. Sed hinc secum conferet medicus, quàm diversus erit morbus quem committit sanguis recens ab eo quem facit sanguis edentulus, augurabitur enim alium esse in hoc quàm in illo *elaterem*, tum diversas esse in utroque partium *fluidarum* simul & *solidarum* energias, quibuscum illi in medendo res erit. Itaque si in infante sanguinem mittendum habeat, intelliget mustulentum esse succum, tantum *elateribus* fetum, quantum est quod pandendo se replere potest spatium, hoc autem immensum est, comparando eas quas occupat in infante capacitates, cum iis quas in sene repleturus erit; palam ergò fiet quantus sit virium fundus vel in ipso nascente sanguine, in quo conditum habes quidquid insumetur virtutis ampliandæ corporis moli. Sed quod naturæ prodigium est, tantæ cum sit capax energiæ hic succus, non turbulentus, non æstuans, non tumultuarius, sed mitis, benignus, lacteus & mollis, tantùm potentiæ lento & viscoso tegmine condit, sequaci tamen, eam nempè sensim suisque temporibus enixurus. Itaque quidquid *elateris*, molis, & corporaturæ sumunt augescendo *solidæ* partes, succi illius fructus aut feturæ sunt, unde suspicaberis quæ hinc in infante *solidis* partibus fiet indoles aut conditio, quas teneras maximè & flexibiles futuras intelliges & *elasticas*. At inquies quò hæc omnia ad medendi rationem? eò primùm, ut in apertum veniat ratio propter quam infantibus necessaria esse potest sanguinis missio, toti enim turgent succo spiritibus & *elateribus* pleno, qui ut œconomiæ corporis incommodare potis est, corporis quoque viribus sustentandis abundè par est; secundo causam hic habes ob quam infantes *catarrhis* (a) facilè ferunt, habet enim ille succus lentus ut est & viscosus, unde a *colliquatio-*

(a) *Vid. Harris, de Infant. morbis.*

Digitized by Google

va cathartici virtute se tueatur, tum & quæ hinc alescunt *solidæ* partes ut molles sunt, *cathartici* spicula minùs sentiunt, & *erethismo* obsurdescunt magis. Insuper obscurum hinc non est, quare *absorbentium* vires tam patienter ferant infantes, hument enim undique, proindè habentes, unde ingenitum illorum sorbendi appetitum expleant: imò postulant non infrequenter partium infantis mollities & flexibilitas eorum medicaminum usum quæ siccitatis habent non parùm, ut tonum suum illæ forment, firment & tueantur. Igitur qua ratione tam utiliter serviunt infantium morbis *rhabarbarina*, quæ illis veluti specifica habentur, siccantia licet sint & astringentia, altera non absimili *absorbentia* iis proficiunt, roboris enim & firmitudinis tantùm inducendo fibris quantùm illis addunt ponderis & gravitatis, illas ab *atonia* præservant, *atoniæ* aut laxitati patere infantium fibras ostendit spuria illa *hydropis* species, qua tam fæpe, dum febre ardent, tumet universum infantium corpus, id enim *symptoma* non aliunde venit, quàm hinc ab aucto ultrà modum fibræ sanguinis *elatere*, illinc dilatatis nimium vasorum *diametris*, sic enim a pandentis se sanguinis vi depulsis a *tono* fibris laxantur partes, æstuantisque *lymphæ* impulsui cedentes locum tumere coguntur. Hanc in infantium fibris laxandi se propensionem suaderet non aspernabilis a *narcoticis* metus (quem sub infantium morbis medentium animis incusserunt medendi magistri) si revera comperta erat de *narcoticorum* frigiditate vulgata opinio, sed hanc exuit nec immeritò medicina recens, quæ infantibus *narcotica* quoque novit exhibere, non incomitata tamen, sed iis sociata, conditavè quæ aliunde *cardiaca* audiunt, quæque roborantibus, aromaticis & astringentibus sociata sunt & adunata. ut fibrarum tonum firmando, *oscillationes* earum a segnitie servent, ad quam inclinant in infantibus partes tardigrada *lympha* imbutæ semper; istiusmodi est *theriaca*, cujus unicum granum infantulorum enormes *diarrhœas* compescit. Adhuc alterum est, unde fermè erueres istam in nervis laxandi se facultatem, *rachitis* nempè, incomperta illa medicinæ patribus infantium lues, sub qua distortas videndo plures illorum partes, laxitati fibrarum imputares id morbi genus; sed si observaveris pelliceum & *pleuriticum* sanguinem mitti sub hoc morbo; lassitudinis & dolorum multiplices esse sensus quibus torquentur miselli illi infantes? inhis ut plurimùm ætatem præoccupare judicium (*rachitidis* enim comes non infrequens est maturitas judicii aut mentis sagacitas) si addas quanto illis levamini esse soleat missio sanguinis, quanto emolumento *narcotica*, *nitrata*, *opii*que ipsius usus, quantovè damno *cathartica*; denique si attenderis ut pulsus in *rachiticis* celer, durus & *phlegmonodes* sæpè est, ut semper illorum arcuantur ossa, in illorum sanguine spiritus & ardoris subesse multùm, in fibrisque eorum multùm sicci, duri & *spastici*, hincque in curando illo morbo peccari quantùm possit facilè intelliges; neque posthàc concedes difficilius, vix ullum dari morbi genus quod non committat aut alat *spastica diathesis*, quandoquidem hæc faciat foveatvè morbos infantium, in quibus sanguinis temperies & corporis conditio in humido & molli totæ positæ sunt.

Econtrà in sicco posita sunt senum corpora, unde liquet senem totum esse sua a natura morbum, ut potè qui totus in *spastica diathesi* consistat. Indicio forent aut argumento ætati illi familiares rugæ, quæ fibrarum corrugationes sunt, aut *crispaturæ*, hæ autem continui *spasmi* effectus, unde sequitur jugem esse morbum senis vitam, ni dicere malis assiduam morbi causam, quæ omnia infert senectutis incommoda, quæ ad rei veritatem expensa stringentium se fibrarum, *secretoriorum* proindè fructus sunt. Itaque a frigescentibus, frigescentibusvè partibus aut frigerato sanguine deducere seniles morbos allucina-

Digitized by Google

cinatio est, sed quod rebus malleolo tusis diutiùs evenit quæ sensim densantur, tandemque durescunt, hoc ipsum corporis humani partibus accidit, cum enim statim ab utero oscillare incipiunt, tunduntur assiduè, longioriſque vitæ tractu densantur, deperditaque fibrarum suarum nativa mollitie in oscillando segnescunt; inde *fluxionum*, *catarrhorum*, *rheumatismorum* origines. Verum cum nullibi tam frequentia sint quàm in cute *secretoria*, illic quoque stagnatorum succorum frequentiora se stant indicia, multiplices nempe expressi seri, vel tardatæ *lymphæ* sudationes, unde senum pruritus importuni, scabies ferina, serpens *herpes*, quæ omnia si *topicis* comprimere tentes, in *asthmata*, *apoplexias*, similesvè truces affectus, senes præcipitant. Sed silentio prætereundum non est suffocationis in senibus genus insolens, quod nec *spasmum* referes, nec ad humorum vitium aut cumulum, sed ad eduram, *ossiformem*que arteriarum *diathesin*, inductam nempè harum fibris siccitatem, unde laborata *systaltica* aut pressoria vi cessat illarum *elater* aut languet admodum, hinc que sanguis urgeri cessans in arteriis, in circulando moratur in pulmonibus. Hujusmodi suffocationi *bechica*, *diaphoretica*, *cardiaca* periculosè admodis aut frustrà, sanguini enim in pulmones ingurgitanti se stimulos addere erit, cassumque fluidis ad *solida* impetum facere, quæ ut pote nativi *elateris* sui maxima parte defraudata oscillare recusant, fluidorumque impulsibus & invitamentis obsurdescunt: igitur cum ejusmodi sanguinis *stasin* medicaminibus ullis resolvere nequeat medentis industria, *fluidorum* copiam minuere supereſt, quæ ad pulmones minori mole appellendo, illos ab ingurgitatione tueatur; missi autem sanguinis opera hæc erat, qua exinanitis centri corporis maximis vasis, illuc a pulmonibus refluere sanguinem necesse est.

Sed hinc se prodit ratio ob quam senibus sanguinem mitti decet & profi cuum observatur, senescendo enim partes *elatere* minuuntur, quæ ne sanguinis moli circumagendæ impares sint, labori illarum sic parcere oportebit. Interea nec sola, nec optima ratio hæc est senibus sanguinis mittendi, alteram suggerit sanguinis quem necessariò cumulant senes exuberantia; in his enim evidentes sunt *vasorum consistentiæ*, seu minutæ a siccitate & coarctatione capacitates vasorum non solùm, sed & membranarum quæ *secretoriorum* oscilla comprimendo, *secretiones* minuunt, insensilem *transpirationem* inprimis, quæ cum omnium uberrima esse consuevit, enormem si comprimatur succorum copiam intra vasa cumulabit. Hic autem est senii status, sub quo minutam adeò vides *transpirationem*, ut (quod de impedita *transpiratione* vulgare est) parcimoniæ illius pœnas luere soleat *vesica*, unde non secus ac ab impedita *transpiratione* crescere solet urinæ fluxus, a minuta illa in senibus succedere vides urinarum aut vesicæ vitia, *dysurias*, *strangurias*, *calculum*, *ischurias*, ingrata sed propria senectutis pignora. Nec aliunde derivandi fontes mucorum illorum, seri & humorum quibus sordent ex senibus non pauci, exuberantium enim succorum eliquamina sunt, quæ siccescendo, constringendoque se eructant *secretoriorum* oscilla; unde patet quàm gravis sit error in quo versatur non rara medentium gens, qui circà senum mucos, *lymphas* & cruditates occupati, eliciendis senum humoribus studeat unicè, siccandis proindè partibus quarum omne vitium in sicco est, unde senilium morborum augendo causas, insanabilibus morbis addicunt senes. Simile peccatum eorum est qui obviis quibuslibet senum morbis vinum obtrudunt, præclaro senum lactis titulo quo vinum decorant, dum interim totum urit & siccitate pollet: hinc vulgaris medicinæ senum error triplex, in mittendo sanguine parca est, in siccando audax, in purgando præceps. In castigandis his medendi intentionibus laborabit, qui in curandis senum morbis laudis plus & felicitatis assequi voluerit: faciet

primùm

primùm ut emendetur instituta vulgò ex calidis, siccantibus, laromaticis, vinosisque senum diæta, ea illis temperando alimenta, quæ ab ea longiùs non sint indole, quam corporibus nostris insevit Creator, quam cum in molli, humido & flexibili omnem poni voluerit, non dissimilis esse conditionis & ingenii curabit quæ concedet senibus esculenta. Hæc inter ea prohibebit quæ plùs habent spiritus & saporis quàm succi, ut potè cum talia macra sæpe sint aut sicca, ideòque aliena a flexibilitate illa quæ partium elateri ceu *systaltica* vi alendæ vel reparandæ apta creata sunt. De alimentorum qualitate illa monita sint, hæc autem de quantitate, quæ parva erit; sic anteeundo inutilibus alimentorum reliquiis, quæ cum per *transpirationem*, quæ in senibus perit in dies foràs excerni non possint, in inutiles succos, & morborum semina facessunt; revera hinc fit sanguini pondus, illiusque circulationi nascuntur *resistentiæ*, quæ innumeras dant *stases*, unde senum invaletudines tam multæ, sed eò plures, quòd sub his *stagnationibus* lentescentem sanguinem in aciditates & salsedines mille verti contingat, quæ senilium morborum matrices & pabula sunt. Hæc tam multa mala antevertit victus parcimonia, quæ sufficiendo alimentorum, non quantùm terere potest aut concoquere stomachus, sed solummodò quantùm distribui debet per universum corpus, quantùmque singulis partibus apponi indigetur, efficit ut a residibus succis liberæ partes satis adhuc superstitis sibi servent *elateris*, quo & sanguinis circulationem absolvant, & a supervacaneis humorum superamentis se præservent.

His omnibus non obstantibus si in morbum incidat senex, illius vires non ætatem explorabit medicus, ea adhibiturus remedia quæ necessitas morbi postulabit, aut symptomatum gravitas. Cavebit inprimis ne sit in sanguine mittendo pusillanimis, in purgando temerarius, utrinque providendo ne malè parcat senum sanguini, nevè succorum necessarium fundum profundat, maximè cum quanto hic siccescendo decrescat tantò ille crescat senescendo; quod ut ut superare fidem videretur, effutitum temerè solus putaverit corporis œconomiæ inerudítus. Tabis enim speciem esse senectutem ostendit partium senescentium siccitas, quam infert vasorum considentia, seu tubulorum quibus constant carnes pressus aut coarctatio; sed pleni illi tubuli succis, qui horum comprimentibus se parietibus expressi, eò versùs aufugient, ubi resistentiæ sentient minùs; versùsnè erit cutis effugia? at hæc sub senectute comprimi modò ostensum est, unicum ergò iis ad cor & majora vasa supereſt per circulationis semitas iter, quò confluendo sanguinis densabunt fluentum. Posthàc providæ tenes naturæ consilia, in densa pingui & succosa partium textura & habitudine, quam ad illarum decorem compositam unicè credunt, interim quæ in illis intueris veſiculæ & utriculi, conditoria sunt, apothecæ & loculamenta in quibus recondi voluit succos, qui futuras sanguinis jacturas sarcirent, quos si vasculis summè longis contineri memineris, quorum ductu ad sanguinem circulando remeant, typum tenes aut speciem tusi vitæ fomitibus assiduis imprægnati, qui tremula & molli partium oscillatione ad majora vasa devolvuntur. Itaque virium thesauros solo in sanguine poni cogitare cessabis, hoc enim vitæ avulso non deficit alter, succus nempè ille subsidiarius, carnium tubulis conditus, qui sanguinis elapsi locum occupat & officium. Posthàc anxium te nimiùm non tenebit factum aliquando librarum aliquot sanguinis dispendium, illam enim levabit sollicitudinem sanguinis majorum vasorum ad succos minimorum instituta comparatio, quæ superabundat triplo & ampliùs majorem esse horum quàm sanguinis copiam, ex eo quod in minimis carnium vasis recondi eam succorum amonam, cujus una tertia pars vel restituendæ toti (si unquam periret) sanguinis massæ sufficeret.

Ex

Digitized by Google

Ex hac eadem computatione sequitur, quantò major fiat inter senescendum sanguinis copia, quantò nempe decrescat transpiratio, cujus defectu factus ad sanguinem succorum a cute repulsorum confluxus, auctarii in sanguine facti mensura est, unde ferè concluderes, sanguinis fluentum in sene, qui lautè epulabitur, crescere magis quàm in juvene, ea de causa, quòd dum æqualiter cum sene repletur; depleatur inæqualiter. Huic afferto fidem facit medendi usus, quo comperta est tanta missi in senibus sanguinis utilitas, ut prosper illius præsidii adhibiti eventus, argumento sit ab illo omisso manare tam crebra medicinæ senum infortunia.

Hæc cum vera sint, *mechanismi* effectus est senectus, seu mechanica corporis necessitas, quemadmodùm enim corpus adolescit, dum prima illius stamina evolvendo se sensim & exporrigendo ad debitum sibi extensionis gradum pervenerint, in quo consistit naturalis partium *tonus* & vitæ tenor, eo temporis puncto senescit, quo ab illo gradu desciscendo tensæ partes retendi incipiunt, *elateris* exemplo qui ad suum gradum protensus sponte remittitur. Igitur in curandis senum morbis, ad *solidorum* conditionem singulariter medenti attendendum erit; cavendone *solidorum* remissionis nomide, *atoniam* interpretetur, a qua seniles morbos induci concluderet; hic enim remittendo se *solida* se contrahant, unde pressus & coarctatio, quæ angustando vasorum capacitates, sanguinis circuitum tardant & cursum, sub quibus angustiis gemendo senum sanguis, hàc illàc catarrhos sudat, in varios exprimitur succos, colliquaturque multipliciter.

Indenè inferes purgationi debere exterminandos tam multos humores? ab hac decipula se tuebitur qui observaverit, quanto humidi & mollis dispendio fiat *solidorum* illa laxatio, in se enim redeundo fibræ, textumque densando, quo humere amant roscidum succum a se excludunt, hinc stipatio, siccitas, rigiditas; isthæcnè cum *purgantium* stimulis benè conveniunt? vellicarinè *spasmodicè* sustinebunt imperturbatæ quæ sic affectæ sunt partes? insuper sub hac stipatione partium & siccitate suis a *secretoriis* abalienantur humores, qui a densatis partibus intra vasa expressi, ad alias quàm ad purgationis vias inclinantur, nam unà cum sanguine remixti, hujus sortiuntur evacuandi rationes & vias: & revera eliminandis iis utiliorem præ venæsectione nullam probavit aut invenit usus. Non ideò tamen quasi purgationi repudium dicat senum medicina, sed ut laudem, locum quoque illi dabit, aliena tantùm ab illorum instituto quos tenet purgandi pruritus aut ritus, qui seniles affectus in crudis vel frigeratis humoribus fundatos existimantes, insanabiles illos pronuntiant, quos exasperavit non expedivit saltem purgationis incessabilis usus.

CAPUT XIX.

In iisdem pergitur.

A Senili ætate mutuaberis rationem textus partium, ad quam medicus suas dirigendas habet indicationes, cum enim summa sit morborum moderatrix *solidorum* vis aut *systaltica* virtus, singularis conditionis erit partium textura, quæ pro vario flexibilitatis gradu vividiùs oscillant aut remissiùs, unde sanguinis circuitus tarditas aut facilitas, æqualitas aut perversio, *secretionum* libertas, *excretionum* redintegratio, *coctionum*, *depurationum* & *judicationum* complementum. Sic in morbis senum, ubi a fibrarum flexibilita-

re

Digitized by Google

te deflexerunt partes, tardantes sunt humorum *coctiones*, hacque de causa in medicaminum usurpatione lentè festinandum esse sibi intelliget medicus, maximè cum minùs sequacem habeat naturam, seu partium *systalticam* vim, quæ rigentes fibras agitando difficiliùs, in terendo segnescit, digerit lentè, tardè *secernit*. At senilium morborum exemplo judicabis de morborum quorumlibet ingenio, qui nervosas & *membraneas* partes occupant, sic enim se habent sub senili ætate corporis resiccatæ partes, ut textus ratione membranas aut nervos non malè referant; porrò hinc se produnt rationes propter quas in curando difficiles ii morbi sint, longi & ancipitis eventus, iis enim insident partibus, quas ut pote *spermaticas* (sic enim has vocitabant) pro frigidis habebant veteris medicinæ antistites, hac ratione, quòd partes illas alluere videatur sanguinis copia minor. Reipsa autem morbi illarum partium difficilis sunt curationis, quòd textus sicci sint, durioris &; exsucci, cujus ratione *rigiditatis* nimiùm habent, flexibilitatis parùm; unde dum quos imbiberunt succos obstinatiùs retinent, ea *systalticæ* vis copia defectæ sunt, qua promptè terendo ab iis sese expedirent. Itaque istiusmodi sunt illæ partes, quæ morbidas *stases* tolerant diutiùs, tardiùs autem digerunt, resolvunt aut concoquunt; hisce cum rationibus si conferas *vesicæ* & *cutis* morborum, *arthritidis*, *rheumatismorum*, *affectionum spasmodicarum* &c. causas & eventus, vel ictu oculi animadvertes curationum illarum molestias, pericula, tarditates. Huius tardantis medicinæ medicina erit medentis sagacitas, ponenda tota in laxanda illa affectarum partium *rigiditate* nimia, ut illarum fibræ a *spasmo* resipiscentes oscillent expeditiùs, Id boni expectabis a *topicorum*, *resolventium*, *anodynorum* usu? & quidem hæc non omittenda erunt, sed faciendum maximè ut remoto, aversovè eo unde turgent, rigent atque partes, frangatur partis affectæ *spasmus*, sanguine scilicet, cujus missio deplendo vasa, circumsitarum & sanguinalium partium *tonum* debilitat, hincque detumentes nervosæ partes, defraudatæ scilicet roscidi quem a sanguine sorbet copia succi, mollescunt & ad oscillandum terendumque se accingunt, quod humorem mitificare, digerere, concoquere est!.

Ejusdem industriæ erit majora deplere vasa sub viscerum morbis, in quorum minimis vasis stagnat, hæretque sanguis, tunc enim alicubi partium æquilibrium molliri juvat, ut illic facto exitu, eò versùs suam sanguis hærens vertat circulationem, hæcque ratio est repetitæ multoties venæsectionis in quibusdam morbis, sub quibus non admodùm vitiari sanguis videtur, sed imo in viscere hæret, undè amoveri recusabit, usque dum dilatatis alicubi vasorum spatiis, eò versùs necessaria partium consecutione, aut inclinatione locorum efferri cogatur, unde evenit ut qui crebrò iteratis sanguinis missionibus obsurduerat morbus, sanguinis missioni ultimò repetitæ cedat tandem, vincique se patiatur. Tanti est medico frangendi opportunè æquilibrii scientia! qua profuso, ut videtur vivifico succo, vitæ causis revera parcitur.

Alterum inde tibi sumes documentum ad morbos quibus pro causa est sanguinis *albæ partis*, vel *succi nervosi stasis*, id est in *glandulis* aut nervis *lymphæ* lentor, cum enim ex harum partium medullis hærentes succos educi immediatè non possibile sit, illos suis in fontibus, ipso scilicet in sanguine expedit continere, tùm ut arceantur a glandularum & nervorum ingressu, tum ut intra majora vasa coerciti remediorum operationi propiùs objiciantur, & ad debita ferantur *secretoria*, tandem unà cum sanguine queant eliminari. Moniti hujus veritatem ostendit adhibita sanguinis missio ad curandos *glandularum* tumores, sive simplices fuerint, sive *strumarum* aut *carcinomatis* minaces, quibus resolvendis in tantùm medicamina prosunt, in quantùm sanguine misso resecta primùm

Digitized by Google

mùm fuerit & intra ſanguinem revocata morbida materies, quæ in tumorum augmentum ceſſura erat, dùm interea ab appellente a tergo nova materie libera facta tumida pars, ab illa qua ſtagnat ſeſe expedit. Nec diſparis ſucceſſus erit venæſectio ad *ſpaſmodicos* & *hyſtericos* affectus, quæ hoſtilem auram a ſanguine ad nervos intra vaſa comprimendo, a *ſpaſtica ditaheſi* tuetur aut liberat nervos.

Has ſuadet artis aſtutias mutabilis & varia partium textura, quam cum immutet adhuc neceſſariò victus ratio, ad hanc quoque ſua medicus modulabitur conſilia. Quidquid enim ardoris, intemperiei & acredinis ſanguini ab alimentis olim reformidare moris erat, id omne *ſolidis* metuere ab alimentis hodie ſapientia eſt, ab his enim venit illis quidquid habent *elateris*, virtutis aut potentiæ, quæ omnia elevant plùs minùs aut deprimunt varia eſculentorum potulentorumvè genera. Itaque de victus genere ſedulus interrogabit medicus, ut ad *ſolidorum* rigiditatem mollitiemvè ſuas temperet indicationes, ubi potiſſimùm de illis medicaminibus res erit, quorum ſucceſſus aut operatio pendet a debito partium *tono*; cujus ſortis ſunt *purgantia*, *diaphoretica*, *aperientia*, quæ ſi fibras rigidas nimiùm aut plùs æquo renitentes offendant, caſſa evadent non tantùm (quod hic infelicitatis pars minima eſt) at inſuper turbas movent, vertunt oſcillationes, & directiones mutant, miſcent *ſecretiones*, perdunt, adulterant.

Nec minori cura inter medendum explorabitur ægrotantis vitæ genus, ſtatus aut conditio, ut enim ignavia hebetat corpus quod labor firmat, ita quoque diverſum *ſolidis* tonum, hincque variam *fluidis craſim* faciet vitæ ſtatus; ſi igitur ſtataria vita ſit aut cellularia, ſi in ruris aut negotiorum laboribus occupata fuerit & exercita, diverſæ erunt in utriſque hominibus nervorum habitudines; in his enim nervorum faſciculi majores in artuum muſculis inſumpti, firmiores erunt & vegetiores, idonei proinde qui oſcillationum *directiones* a declinatione præſervent, eò efficacius quod iſtiuſmodi hominibus laſſatæ minùs in meditando cerebri molles *fibrillæ*, oſcillationum *ataxias* non ſubjiciantur; in illis autem quos poſſidet ſollicitudo mentis, aut diſcendi cupido, debilitatum cogitabis fibrarum cerebri *elaterem*, unàque ſegnitie langueſcentem *nervorum* qui ad artus pertinent *tonum*; unde dum in his qui laboribus deditam agunt vitam firma habebis viſcera, in aliis qui ſtudiis aut meditationi vacant *nervorum* teneritudinem eam inter medendum experieris, quæ poſtquam ſanitatem eorum oſcillationum titubantiis mille objecit, eorum quoque morbos nullis non medicaminibus (maximè quæ de *ſtimulantium* familia fuerint) reddit intractabiles; inde enim *hyſtericarum*, *melancholicarum* & *hypochondriacarum affectionum* origines, quæ illorum hominum vitas non numerabilibus infeſtant dolorum ſuppliciis, medentiumque labores & artem crucibus afflictant, dedecorantvè opprobriis. Pohſtàc non erit unde ſtupeas ad protheiformes morborum vultus, qui muliebrium, litteratorum & *melancholicorum* morborum curationes incertant, omnes enim *nervoſi generis* turbarum & *erethiſmi* ſoboles ſunt, in quibus ſubeſt *ſpaſmi* plus aut irritationis quàm humoris aut ſucci, ideòque in quibus in alterando, mulcendo & *concentrando*, ſtimulando aut purgando. De his morbis iterùm obſervatur, curam illorum temporis frequentiùs aut induſtriæ filiam eſſe quàm multiplicis aut operoſæ medicationis, in illis enim de ordine rerum, ſerie & tranquillo ſarciendis maximè agitur, in quibus conſilio magis quàm opere, mente potiùs quàm manu opus eſt.

Hæc quidem benè multa ſunt artis offendiculæ, pauca tamen cum illis comparata quæ ſexus objicit, muliebris potiſſimùm quandoquidem ſexcentorum

rum morborum author sit uterus. Uterus enim ut ut minimum viscus videatur si molem spectes, magnum est si potentiam, maximum si destinationem; generis enim humani conditorium est, unde depromendi quotquot futuri sunt hominum singuli; sed quantis heu & quàm multiplicibus feminarum incommodis, laboribus, periculis! quæ inter versantur vel ipsæ virgines, quæ malè sani quem inconsciæ sortitæ sunt uteri peccaminum pœnas immeritæ luunt; supplicii enim genus est infelix illa quam puellæ experiuntur invaletudo, si naturæ consiliis malè parendo cæca uteri vascula mensium evacuationi sese recusant. Ut ut sit totum illud committit malum strictior fibrarum *tonus*, a quo negato sibi meatu sanguis aliò rapitur insaniens in hoc vel illud viscus insiliendo. Tunc medicus qui naturæ propositi memor fuerit melius quàm consilii, in *emmenagoga* tuet se præceps & incautus, scilicet ad impervia loca sanguinem temerè adigens, quæ eum laxitatis gradum explicando se nondùm attigerunt, quo sanguinis impulsibus morem gerant. Ut ergò in juvenculis facit non rarò præcox corporis vel animi sensus, ut ad uterum præmaturè accelerentur oscillationes, procacis aut stimulatæ diligentius quàm languentis naturæ argumentum erit in multis mensium defectus; saltem festinantis se nimium naturæ & ad inconcessa properantis frequens signum est, quæ regi a medente continerique magis opus habet, quam stimulari. Inde rationem intelliges ob quam utilitatis tantæ aut necessitatis sint *anodyna* in feminarum morbis, quæ cum lædi vel affici faciles sint, teneræque ad animi *pathemata*, vel ad ea proclives, iis indigent maximè auxiliis quæ *fluidorum* impetus coerceant, *solidorum* regant oscillationes, harumque directiones restituant.

Nuptui dantur, tumet uterus; altera cura. A conceptu infestant *vomitiones*, *nauseæ*, *pica*, *malacia*, *fastidia* ciborum, tota morborum cohors quos humorum cumulo imputari vulgare est, interim qui hos alit morbos cumulus, sanguinis est, qui ab utero quem strinxit conceptus, ad majora vasa redundans, hic illic *stases* in visceribus facit, quas solvit sanguinis missio; hunc enim a sui circuitus orbita evagantem revocando a stagnatione liberat, potissimùm in gravidis, ut potè quarum morbis cum ansam præbeat & materiem sanguinis evacuatio delitescens, illis remedio est suppleta sanguinis evacuatio, qua de causa gravidarum sanitatem adeò juvat venæsectio, ut omnia arcendæ tibiarum intumescentiæ sub ultimis mensibus contribuat non tolùm, at illam quoque natam dissipet. Inde patet quale sit oportet in curandis feminarum morbis medentis propositum, tuendi nempe uterum inter & corpus feminæ illud æquilibrium quo unanimis servetur reciprocus inter utrumque sanguinis circuitus; sed hanc unanimitatem lædi necesse est, quoties in alterutro resistentia surget; igitur a conceptu illam suspicari convenit, quo tempore in continendo se occupatus est unicè uterus; at eo in casu de frangenda resistentia cogitare periculum est; unicum ergò in minuendo sanguine supererit remedium, quo quæ a certa nimis in reliquo corpore sanguinis mole venirent tubæ præverrantur.

Interim præcavendæ huic sanguinis redundantiæ provident quoque natura pandendo dilatandovè vasculosam uteri fundi substantiam, ubi velut *in promptuario* coacervat sensim sanguinis superamenta; sed sensim & successivè fit isthæc congestio; sanguinem ergò mitti oportet, ne crescat citiùs intra corporis quam intra uteri vasa sanguinis moles. Cæterùm tibi erit illa membranarum uteri dilatatio, *elateris antagonistæ* tensionis instar, qui ideò pandi se patitur, ut in corporis libramentum evadat; fibrarum ergo uteri *toni* veluti modulatio est, qua alterutrinque ab utero ad corpus & vicissim reciprocatur sanguinis circuitus; sed antequam ad congruum æquilibrii gradum pervenerit uterus, feminæ metuendum magnopere foret a pullulante in dies sanguinis co-

Digitized by Google

pia, quæ proinde diligenter & in anteceſſum venæſectione reſecanda eſt.

Urget eò magis ſub illo tenſionis ſtatu venæſectionis neceſſitas, quod illius opera ſit quæ arcere poteſt maxima quæ ex illius elateris remiſſione futura ſunt pericula, partus nempe tempore, quo retendi elaterem illum tam neceſſe eſt, quam uterum in ſe contrahi ut detumeat; intereſt enim non mediocriter, ut modulatè, hoc eſt nec ſegniùs, nec præcipitantiùs retendatur uterus, ne ab elateris impotentia fatiſcens uterus, quem congeſtum in ſe condit ſanguinem retineat, unde *lochiorum* defectus; aut ne actuoſò nimis animatus elatere vividiùs detumeſcat aut præcipitantiùs, unde *hæmorrhagiæ* illæ enormes & ſubitaneæ, quibus interdùm puerperæ ſtatim a partu fundunt cum ſanguine vitam: a preſſoria quoque & feſtinata nimis oſcillatione ſæva illa torminа, quæ frequentius illas cruciant miſerabiliter. Tam diris aut periculoſis incommodis occurrit venæſectio, quæ ſub graviditate identidem repetita, ab exſuperantia illa ſanguinem præſervat qua in uteri dilatabilia vaſa ſe ingurgitando, fibrarum illius elateri objiceret eam quam vincere non poſſet reſiſtentiam; qua ratione factus imbecillior uterus ad expellendum congeſtum ſanguinem ſegneſceret. Similiter ad prævertendos puerperarum dolores & hæmorrhagias utilitatis eſt in gravidis venæſectio, quæ *fluidorum* molem & energiam minuendo, *ſolidorum* quoque *vim ſyſtalticam* temperat, unde molliores factæ partium oſcillationes, *ſpaſticis* preſſionibus & *erethiſmo*, unde dolores & *hæmorrhagiæ* minùs patent & infrequentiùs.

Ex illa morborum puerperarum ætiologia, imprimis ex uteri illarum *diatheſi* concipies remediorum diſcrimina, quæ puerperarum morbis adhibenda ſunt; partùs enim vi ruptis humorum cataractis qui ad uterum confluxerunt, cataclyſmi impendet periculum, ſuccorum nempe impetus vel præcipitantiæ eam in partem irruentium, quæ jam ſatura ſuccis fluxa undique & pertuſa eſt. Iſte namque uteri puerperarum ſtatus eſt, qui poſtquam toto novem menſium ſpatio ſanguine fartus eſt, facto partus tempore, mille ſui locis dehiſcit; rimarum enim aut hiatuum genera ſunt illa omnia quæ a diſſolutione *placentæ* aperta ſtillant ab utero oſcilla, *ſecretoriorum* nempe innumerabiles exitus, quibus perpluit totus interior uteri ſpecus. De venæſectione dubitatio præcipua eſt, illam puerperii temporibus è pede inſtituendam eſſe uno ore clamat medentium vulgus, interim non conſentitur ab iis qui ad partem affectam, turgentemque ſuccis humorum confluxum reformidare didicerunt, aliunde eruditi *colliquationis* impendere minas parti quæ forata undique fluxionibus humorum aut effluviis undique obvia & pervia erit. Ut ut ergo lochia reſtitent, quantumvis turgeat tormínum lævitiès, norunt illi veteris medendi uſus magiſtri, *ſpaſmo, phlogoſi, & erethiſmo* laborare uterum, malis quæ omnia cumulabit è tuſa pedis vena ſanguinis illapſus; nihilominus tamen ſi in ſanitatis rebus hominum moroſitati ſervire licet, ſi præjudicio fas eſſet litare, curabitur larga ſit & liberalis è pede venæſectio quæ huic quod committit malo utcumque medeatur, quem ad uterum præcipitat ſanguinem una & eadem opera evacuando.

Oſtendit adhuc ille turgentis ſanguine uteri ſtatus, quantùm a legitima medendi ratione abhorreat damnabilis illa conſuetudo pulmentis, vino, *panatellis*, ovis & carnibus recentes a partu mulieres paſcendi, quid enim mali non portendit aut affert ſuccorum alibilium fartura, ubi vaſa tota ſub humorum *ſtaſi* aut pondere gemunt; ſanguini igniculos, *phlogoſi* fomites, & lentitudini ſuccorum repagula addere eſt, quo tempore dilui, temperari & tenuari indiget ſanguis; ſervarique ab iis quæ circulationis illius obici forent autoneri. Aliundenè fluunt *dolores, febres, diarrhœa*, abdominis tenſiones, *meteoriſmi, inflammationes*, quæ omnia infert aut auget ſuccorum ingluvies, qua,

cum luctando iracundè ſtimulata *ſolidorum ſyſtaltica* vis angores mille parit *ſpaſmos & colliquationes*. Indulgeretur, ſi naturali conditionis ſuæ officio addicendo ſe matres, ad lactationem infantium ſuorum hac diætæ culpa ſe accingerent, ſaltem enim effugii genus eſſet, quod pararent ad mammas, quæ eluxuriantibus alibilibus ſuccis exitus aut *ſecretoria* commodarent; at dum ad pauperculas, ruſticanas, mercede vili conductas mulieres id muneris ablegant, id ſiccandis mammis occupantur. Illarum erga infantes impietatis venia qualiſcunque fuegint, interea delicti illius ſolvant ultrices ægritudines tam multæ quæ puerperii appendices aut infauſtæ ſunt aut periculoſæ; cauſa eſt alibilis ſucci quem in alienos uſus, infantium ſcilicet, inſumendum matribus natura dederat, in proprios illarum uſus converſio, attamen damno illarum vertitur, naturali enim quem per mammas inveniſſet, defraudatus exitu, ad ſanguinem remeat, in quo quantitatem illius aut menſuram augendo ſuperpondii potentiam æmulatur, qua ratione functionum aut œconomiæ corporis harmoniam, ordinem aut æquilibrium vertit. Hinc ab omiſſo nempe lactationis officio, morborum *chronicorum* ſemina qui puerperia ſæpiùs excipiunt, *phthiſis* inprimis ſimiliumque pulmonis affectuum, tum *carcinomatum & glandularum* quæ in mulierum mammas incidunt, quæ omnia a ſuperante ſucco alibili ad pectus refluo naſcuntur. Inde quoque puerperii frequens nimiùm & ſingularis morbus ille *acutus*, lactis diſperſus nomine, qui exundantis ſucci alibilis per partes interluvies aut reſtagnatio eſt. Nullis parcit partibus, interim brachia ſed femora maximè invadere ſolet, quæ in tumorem horrendum attolit *eryſipelatodem* plùs minùs aut *phlegmonodem*, comitibus febre, horroribus, gravioribuſque febris continuæ *ſymptomatis*, quæ omnia disjuncto lacti ſic imputari conſueverunt, ut *catharticis* præcipuam committant illius morbi curam, ſed perperam ideoque infeliciter, ultimis enim vaſorum capillamentis adactus morbidus humor purgantium ictus eludit, dum illius reſtagnatione & mora laceſſitæ partes ſpaſmum contrahunt, ſeque ſtringendo ſanguinem ſuffocant; hinc arcanæ ſuppurationes quæ cuniculatim depaſcendo carnes funerea tandem promunt ſymptomata. Cedit feliciùs venæſectio, quæ humorem vel altioribus & remotiſſimis vaſorum alveis coercitum ſanguinis circumeuntis fluento reſtituit; ſuccum ergo lacteum extremis hærentem vaſis ſanguinis circuitui ſubigendum reddendo comminuit, accedentibus poſtliminio *cortice peruviano & catharticis*, quæ ſi quid feculenti aut malè ſubacti ſuperaverit ejicient foras.

Denique morborum qui a lactatione fiunt ingenium ſic recognoſces, ſub hac enim ab utero ad mammas peregrinatur ſanguis, qui in illo ſecerni ſolitus, in hist nunc temporis alteram operatur *ſecretionem*, qua ex alternatione, certam formari morbis indolem conſectarium eſt. Præterquam quod enim ab illorum humorum trajectu multi committi poſſunt *ſecretionum* errores aut allucinationes ſuccorum (teſte ea quæ a lacteſcentibus puerperarum mammis fit febre) abalienatus ſemper eſt ſanguinis circuitus, ab utero nempe ad mammas; revera viduatum ſub lactatione propria ſibi circuitus ratione uterum non incommodari obſervatur, at ex illius ad partes ſuperiores trajectu, nihilnè pulmonibus & mammis reformidandum affirmares? reſtagnationem fieri ad illas partes neceſſum eſt, ſed inde nihilnè minarum aut diſcriminis impendebit delicatulo & *veſiculato* pulmonum texto, *glanduloſæ*que mammarum compoſituræ? hinc intelliget medicus quales aut cujus ingenii erunt lactantium morbi, ut ad illorum rationes dirigat ſuas accommodetvè medendi intentiones, hinc plenè eruditus illis producendis contribuere non mediocriter ſanguinis circuitus errorem, qui aliò quam ad uterum ſuas transferendo quiſquilias, morborum illùc tranſmittit materies.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XX.

De Recidivis, Epigeneſi, Metaſtaſi & eorum curationibus.

ET morbi ſoboleſcunt! nam *& nato morbo nati ſunt, & qui naſcentur ab illis*; artiſnè medendi fuerit vel artificis culpa? edocet genuina morborum hiſtoria, quos inter numerabis alios qui natura ſua *primarii* ſunt, alios qui natura ſua ſunt *ſecundarii*. Illius cenſus unicus fortè erit, *febris* ſcilicet, quæ nullius non morbi caput eſt, ſi (quod a vero non admodùm abhorret) febris nomine intelligis ſolitum naturæ conamen, a quo primùm hæc materiæ morbificæ exterminationem orditur; unde qui hinc alicubi ſe dabit effectus, aut quod caput exeret, hic vel illic *ſymptomata* princeps, morbus *ſecundarius* fuerit. Verùm quorum palato ſapiet minus iſthæc morborum *ſecundariorum* acceptio, ad vulgi mentem *ſecundarios* morbos vocabunt, qui priores ſemper a tergo ſequuntur; quique ſi ejuſdem nominis, naturæ aut loci ſint, ad *recidivas* pertinebunt, ſi autem alterius tituli ſint aut ingenii morborum *ſucceſſiones* erunt. Obſervabis adhuc ſuamnè mutet vel retineat ſedem morbus, ſi prius, *metaſtaſim* dices, ſi poſterius, *epigeneſin*.

Omnia hæc & ſingula oculis quaſi ſubjiciet febris; hæc enim *cortice Peruviano* pulſa regreditur? recidiva eſt; de repente tumultuando in pectus præcipites fundit ſuccos? hinc *catarrhus* qui febri adnaſcens *epigeneſin* faciet, quo ſpectant adhuc *hæmorrhagiæ & alvi fluxus*, qui materiæ febrilis propagines ſunt, ſed febre ſuperſtite, hæc enim ſi ſubducat ſe aut alterius morbi ſpeciem induendo deliteſcat; *metaſtaſis* erit; ad quem nonnè pertineret illiud *variolarum* benignarum genus, ſub quo ſtatim ab eruptione peracta, ceſſat febris; niſi malueris *metaſtaſis* exemplum ab *arthritide* mutuari, in quam non rarò videas febrem deſinere. Hic *morborum ſucceſſiones* non malè exponi videbuntur, quas tamen meliùs exprimunt morborum illæ appendices & infelices reliquiæ, quæ anteactos morbos recipere conſueverunt, cujuſmodi ſunt *caſhexiæ* tam variæ ſpecies, in quas tam plures morbi terminantur. Placebunt fortè magis horum omnium diſſoluta per varios morbos exempla; *recidivæ* ergò ſunt morborum, quorum vis nuper curatorum regreſſus, cujus ſortis ſunt *diarrhœæ*, *catarrhi*, *apoplexiæ*, *rheumatiſmi*, *hæmorrhagiæ*, *hyſtericæ*, *hypochondriacæ & ſcorbuticæ affectiones*; quibus *hydropem aſcitem* addes, ut enim hic non paucis a *paracenteſi* ſeptimanis recrudeſcere ſuevit, illis omnibus ut videbatur percuratis redire brevi non inſolitum eſt. *Epigeneſin* exhibent *ſanguinis ſputo puris ſputum*, *puris ſputo tabes*, *peripneumonia pleuritidi*, *anginæ catarrhus* in pulmones, *diarrhœæ dyſenteria*, *aſthmati hydrops*, *morbillis hæmoptyſis*, *variolis petechiæ* adnaſcentes. *Metaſtaſin* recognoſces in *paralyſi* quæ *apoplexiam*, in *pareſi* quæ *colicam*, *hyſtericos & ſcorbuticos* dolores, in *phthiſi* quæ tuſſim, ſputum ſanguinis aut *peripneumoniam*, in *tuſſi*, *aſthmate* quæ *hæmorrhoides*, in *chloroſi* quæ ſuppreſſos menſes excipiunt. Singula hæc pro privatis aut ſingularibus ſingulorum *morborum ſucceſſionibus* haberi poſſunt, at publica quoque datur aut generalis *ſucceſſio morborum*, quæ privata nulli, omnibus morbis communis eſt. Hinc morborum vix ullus eſt, habito nullo ſexus, ætatis, temperamenti, aut conditionis diſcrimine, qui tandem in *hydropem* deſinere non poſſit; cui ſi adjicias *tabem & diarrhœam*, generales omnes habebis *morborum ſucceſ-*

Digitized by Google

ceſſiones; ſic graves capitis morbi in *apoplexiam* deſinunt, pectoris in *phthiſim*, abdominis in *hydropem*, *ſcirrhos* aut *obſtructiones*, ſtomachi in *diarrhœas*, uteri in *chloroſin* & *hyſtericos* affectus, veſicæ in *iſchuriam*.

Sed quod nec omittendum, ſui ſunt & ætatum morbi *ſuccedendi* ritus, infantium invaletudo in *glandularum* infarctus aut in *rachitidem* ſæpè deſinunt; adultorum febres in viſcerum *apoſtaſes*; ſenum ægritudines in cutis & membranarum affectus. Inde *ſtrumæ*, aut *gladularum* tumores infantibus, aduitis viſcerum *phlegmone*, ſenibus pruritus & *iſchuria* familiares ſunt. Interea (quod medenti monitum erit) non damnabiles omnes, ut pote quæ non omnes damnoſæ illæ morborum mutationes, ex iis enim ſunt quæ juvant. Sic in morbos qui præpoſterè curati ſunt, relabi profuit; unde *arthritidem*, *hæmorrhoides*, *herpetem*, *eryſipelas*, quæ intempeſtivè retroceſſerint rurſus evocare artis induſtria eſt. Nec illaudabile illud *epigeneſis* genus, quo ſub *variolis* a facie ad manus & hinc ad pedes *intumeſcentia* propagatur, tanto ægrotantis juvamini, ut ſi ſuis temporibus defuerit, non incertæ mortis teſſera ſit. Obſervabilis non minùs *ptyaliſmus* in adultis, tum alvi fluxus in infantibus qui ſub *variolis* adhuc tanti ad ſalutem momenti ſunt, ut ſi ſuum non contribuant vacuandæ putris *lymphæ* demenſum, præſens vitæ periculum impendeat. Ejuſdem ſortis adhuc eſt ſub illis *perirrhœa*, quæ prædictæ *intumeſcentiæ* & *ptyaliſmi*, ſi defuerint, bona ſupplet nonnunquam & officia. Denique bono eſt *diarrhœa febribus malignis* ſuperveniens, aut morbis qui cerebrum petunt, ſerum enim acre quo ſub illis madere periclitatur aut infeſtari *nervoſum genus* ad inteſtina derivando, tendinum *ſpaſmos*, *ſubſultus*, *tremores*, ampliùs *lethargum*, *comata*, hiſque affines *ſoporoſos* affectus prævertit.

Neque ex omni parte mala eſt *metaſtaſis*, quæ interdùm ſit bonis ægroti rebus. Hujus conditionis eſt omnis a nobili parte ad ignobiliorem cauſæ morbidæ trajectus, ſi potiſſimum plenus adeò aut integer fuerit, ut illam liberet penitùs & expediat. Talis eſt *paralyſis* illabens in artus quæ *apoplexiam* ſolvit; neque infelix qui ſub *aſthmate* & ſimili pulmonum ſuffocante affectus ad pedes fit tumor, pulmonibus tam proprius & ſingularis ut in hoc caſu pedibus *pulmoneorum* nomen faciat; revera quæ in pulmonibus latebat humorum ſtagnatio ad pedes non tantùm ſic tranſmittitur, ſed & hinc fit vaſculorum hiatus, unde ſerum ſudat, quod cutem ſuſtollens in veſicas pandit aut *hydatides*, quæ *lymphæ* rivulos innumerabiles aperiendo, morbi cauſam ſimul ſiccant & *ſymptomata* ſanant. Exitiales habentur ex rubro liventes *ſcorbuticorum* maculæ, & reipſa infelicis ſæpè omnis ſunt & exitus; ditat tamen ratio quam confirmat uſus, his quoque ſubeſſe *metaſtaſis* rationem, qua ſanguis ad extremas corporis partes eructat acre *ſerum*; *depurationis* enim modus erit & ſalutis, ſi ad operantis naturæ mores, ſuam noverit medicus artem accommodare. Quod ſic enim nigrore hac illac diſperſo cutis albor deturpetur, in cauſa eſt conamen naturæ quæ ſuccum a circuitus ordine dejectum extrudere nititur, qui ſuccus alius non eſt ab ipſa ſanguinis rubra parte, quæ a ſanguinalibus *arteriis*, quarum ductum & tramitem ſequi debuiſſet, ad *lymphaticas arterias* deliravit; hæc autem natura ſua ſanguinalibus debita vaſculis, illis adacta quæ ad cutem vehunt albam ſanguinis partem, cutem ſuo quo rubet maculat colore, quamdiù in ea terenda extrudendaque natura laboret, *ſyſtaltica* virtutis energia, quæ ſucci illius rubedinem vincendo in flavum mutat; id autem cum *lymphæ* ſuas ad arterias regreſsùs ſignum prodromum ſit, vaporantis illius ſucci præſens argumentum eſt, ſanitatiſque proximè futuræ teſtimonium. Ætiologiæ non diſſimilis eſt, ſimiliique rationis illud *gangrenæ* genus quod ſub *acutis* febribus maximè malignis, in lumborum, adjacentiumque partium carnes cadit, putredinem

Digitized by Google

nem fermè diceres a pressu partium unicè contractam, dum revera sanguinis rubræ partis eò versùs adactus est, maximè intra *lymphaticas* cutis arterias, ad quas a sanguinalibus expressa deflexit; in quo enitentis expedientisque se naturæ labores observabis, quibus quidquid hostile sentit quaquaversum amolitur. Sua quoque est *chronicorum* morborum *gangræna*, *sphacelus* nempe ille *siccus*, qui veteraſcentes, (præsertim in senibus) morbos nonnunquam excipit; sed hujus *gangræna* aliusmodi causa est, partis enim albæ sanguinis, lymphæ scilicet *nervorum*, seu *succi nervosi* vitio dabitur, qui cum sanguinis exemplo suas in circulando experitur tardirates, suas quoque patitur *stases* inprimis sub hominum aut morborum senio, ubi siccescentibus *solidis* partibus, *fluida* insimul siccescendo spissescunt; cumque morando sanguis, illa quæ incolit stagnatque vasa, similiter tardando nervorum *lympha* oppilat nervos, horumque sistit oscillationes, quaque ratione mollem facit humentemque *gangrænam* stagnata in carnibus sanguinis rubra pars, quæ sanguinis circuitui injicit moram, altera non dissimili *gangrænam* facit *siccam* stagnata in nervis sanguinis pars alba, unde *succi nervosi* circulationi *stasis* fit & impedimentum.

Facilem obtinebit veniam materiæ affinitas, si *gangrænarum* occasione *panaritii* seu *paronychiæ aetiologia* hùc adducatur, nervosarum enim partium veluti sideratio est, quam humoris aura magis aut umbra committit quam humoris corpus aut substantia; *ichorosus* quippe abscessus est, vel tenuis salini & depascentis seri a sanguine discessus, excretio & *metastasis*; quod malè morati succi expressio est. Sub hoc autem conceptu animo venit naturæ conaminis idea, *systaltica* nempe vis energiæ, peregrinum aut hostile aliquid a se amoliri nitentis, cujus labosis author est laticis nervosi *stasis*; quæ dum sui ipsius circulationi obicem facit, *solidis spasticam*, *fluidis* verò exundationem infert, sudationem nempè humoris circumquaque pressi simul & expressi.

Ad morbos spectant quæ hactenus memoratæ sunt transmutationes, sed & suæ sunt *symptomatum* variantiæ, quæ medenti observabiles sunt non minùs. Qui vanuerat lateris dolor revirescit? quæ cessaverat denuò erumpit *hæmorrhagia*? qui siccatus fuerat redit alvi fluor? particulares sunt & *symptomatum*, recidivæ. Hinc illinc aliquo adrepit morbi causa? *epigenesin* habes quæ novi *symptomatis* propago erit. Sic quid cerebrum gravabat *catarrhus* serpit ad *pulmones*? succedent tussis, spirandi difficultas, suffocatio: ad *stomachum* propagatur serosi laticis liquamen? anxietates se dabunt, *cardialgiæ*, *vomitiones*: ad intestina descendit? alvi fluxus, tormina & dysenteriæ prorumpunt. Hæc illac aufugere nescius morbidus humor, sanguini confusus intra vasa coercetur? tunc itineris anceps hùc vel illùc rapitur impetus præda factus; cæcoque *solidorum* elateri obnoxius, molimine hujus vel impulsu arteriarum sanguinalium tramites & pomœria linquendo ad *lymphaticas* repit, harumque ductu ad nervorum in quas desinunt origines transfertur; hinc omnia quæ ad nervos spectant *symptomata*, tendinum subsultus, tremores, rigores, partium tensiones, quidquidque *spasmum* sapit. Alias hoc defraudatus effugio morbidus humor, vasorum quibus incarceratur *spastico* pressu undique pulsus, hùc aut illùc ejicitur exul; unde in *symptomatis metastases*, *eclipses* nimirùm, deliquia, obscurationes, *delitescentiæ*, pro quibus alicubi nova renasci vides aut inexpectant *symptomata*. Sic *phrenitidi lethargum* succedere observatur, *punctorio* lateris dolori suffocationem, *ictero* febri, *mensibus* suppressis *hæmoptyses*, vomitiones cruentas, vel similes præposteros sanguinis fluores; *hæmorrhoidum* eclipsi *vertigines*, nauseas, *asthmata*, *palpitationes*; *renum* vitiis *vesicæ* affectiones; sic ab arenulis expediendo se *renes*, *calculo*, *dysuriæ* & similibus sævis urinarum difficultatibus vesicam objicient; has *diureticorum* simul & *narcoticorum*

usus

usurpatione mulcere contendunt, sed inauspicatò, hinc enim suus perit vesicæ fibrarum *tonus*, quarum labefactatus *elater atoniæ* locum dat aut immedicabili vesicæ stupori.

Quæ relinquuntur post febres recidivas facere consueverunt: (a) *Hippocratis* effatum est, unde ut *recidivarum* causas, ita iis medendi artes intelligere datur, hinc enim palam fit ideò fieri *recidivas*, quod quædam in corpore a morbo supersint, horum autem naturas qui ad observandi normam explorare voluerit, illas ab illo summo observationum doctore vel magistro sic accipiet. *Febricitantem*, inquit, *nisi diebus paribus febris reliquerit recidivare solet*, id est, *nisi judicatoriis* diebus desierit. (b) *Febris enim si alio die quam judicatorio desierit, recidivam metuere oportet.* (c) Porrò *judicatorios* dies nuncupabis in quibus se produnt signa *solutionis*, quæ coctionis signa sunt, cum coctiones judicii celeritatem ostendit. (d) *Quibus febres cessant non apparentibus solutionis signis, his recidiva expectanda.* (e) Itaque a morbis in corpore fiunt reliquiæ cum iis diebus desinunt qui *judicatorii* non sunt, id est, in quibus suas natura coctiones expedire non assuevit, adeo ut cessare morbum; intutum quoque sit, si vel invita, vel inconsulta natura curatio succedere videatur: revera ejusmodi curas consequuntur *citra febrem vehementem vigiliæ, aut turbulenti, aut corporis robur resolvitur aut singulorum membronum adsunt dolores*, (f) quæ omnia recidivas prænuntiant, hac de causa, quod medicationum, vi cura præcoci aut temeritate inabsolutæ sint coctiones; hoc est quod neque quod artem decebat, tono suo *solida*, neque sedibus suis & *directionibus fluida* redditta sint; enimverò quod campanis quæ diutiùs pulsatæ sunt convenit, quæ cum vel a sono silent; longo post tempore fremunt adhuc, vel tacitè tinniunt, similiter agitata fortiùs febrilium oscillationum vibrationibus *solida*, diù nutant adhuc cum ab agitatione cessare videntur, & clam tremere pergunt. Non dissimilis est *fluidorum* sors, quæ si stimulantium vi ad nativa a quibus deflexerunt *secretoria* propulsa fuerint, ad illas quas contraxerant deliriationes morbidas redire propendent semper aut affectant, quoties iis naturæ vestigia, aut tramites proprios relegendi tempus inconcessum fuerit. Sed cum hæ sint morborum reliquiæ quæ recidivas faciunt, hæ quoque fuerint circà quas in recidivis curandis medicus occupetur.

Sunt quorum mentes de facto in visceribus humorum cumulo invasit error, quibus si ex hoc cumulo vel una mica superstes a morbo esse videatur, recidivis inde originem fieri assertum est; sed horum de numero cavene fueris, purgantibus enim partes a febre teneras fodicandoque (quæ illorum medicatio est) tantùm malorum exsuscitabis quantùm *spasmi* inferes aut *eretismi*. Recidivas ergò curaturus maximè cogitabis de restituendo (quod iterùm solutum est) partium æquilibrio; hinc *fluidorum* ordinationes dirigendo meliùs, illinc *solidorum* oscillationes meliùs ordinando, illisque præsidiorum generibus quæ sanguinis circuitus æquamento serviunt. Unde memineris vix unquam auspicatò inchoari a purgantibus recidivæ curam; ut ut enim ante *recidiva* in eo fuerit morbus temporis puncto, cui convenisset purgatio, docet recidivæ ratio, illud jam præteriisse punctum, proindeque inopportunam esse & cessuram infeliciter tunc temporis purgationem. Itaque medendi lex sit, nullibi tam inopportunam esse quam recentibus *recidivis* purgationem. Argumento erit febris *a cortice Peruviano* regressus, hanc enim provocat non tantùm purgatio absentem,

(a) *Aph. sect.II.2.* (b) *Sect.IV. Aph.62.* (c) *Coac.90.*
(d) *Epid.lib.1.p.960.* (e) *Coac.146.* (f) *Lib.de judicat.p.69.*

Digitized by Google

tem, sed & præsentem firmat: & reipsa revalescentium a morbo delictum in cibis, vino, exercitationibus vulgare est, quibus nimiùm aut præcipitantiùs indulgent, verùm hæcnè sunt quæ humores illicò pariant cumulentvè? quin imò ejus sunt virtutis, quæ sanguinis copiam auget & *elateris* potentias, quibus minuendis tam idonea videtur purgatio, quam igni restinguendo admotus ignis. A ciborum quidem ingluvie (unde chyli luxuries, succorum ubertas) facta sanguinis *stagnatione*, vel *stasi*, humorum fiet egurgitatio, quæ *catharsin* requirit & indigitat, at progressi non incipientis morbi id opus est. Hanc ob rem tanti esse observatur sanguinis missio ad enascentes *recidivas*, a tumultuantis enim sanguinis exsuperantia veniunt ut ab illius aucto *elatere*; illud ergò primum in curatione postulant remedium quod adversabitur illi causæ quæ medenti prima se sistit, aut primùm objicitur, sanguinis nempe copiæ, *elasticitati* & æstuationi, non autem illi qui nondùm comparet nec editus est morbi partui futuro, nascituræ nimirum humorum colluviei.

Inde patet opinionis vulgi iniquitas, cui vel morborum ad nervos aut sanguinem singulariter pertinentium *recidivas*, purgationi neglectæ vel omissæ imputare moris est, inde fit enim ut ex *inflammatoriis* & *spasmodicis* affectibus plurimi ipsa etiam medicatione exacerbentur non rarò, hac de causa quod in unis purgantibus illa consistat, sanguinem enim *depurandum* aggrediendo, qui vacuandus erat, hacque ratione a *stasi* solvendus, sicque non causam pro causa habendo, *pro Junone nubem* amplectuntur, frustraneasque sectantur curationes aut spurias obtinent. Inde tam multæ ægritudines additæ, quæ *recidivis* ordinariè succedunt, quasi *recidiva* foret labefactatæ sanitatis argumentum, nec incerta futuræ invaletudinis tessera. Sic *asthmate*, *catarrhis*, *arthritide* semel & iterùm lacessitus, *asthmaticus*, *arthriticus*, *causarius* vivit, horum enim morborum *recidivas* humoribus attribuendo, purgantibus torquent, quæ sanguinem eliquando vitiant, corrumpunt, inquinant, futurisque languoribus semina sufficiunt aut materies.

Idque præconcepti semel erroris consectarium est, postquam enim a *catharsi* morbos illos expeditos animadverterunt, ab illo remedii genere inchoarâ posse illorum sanationem credidere, a quo illam absolvi observarunt, malè memores vix aliquando sub nascente *recidiva* in illo esse statu animalis œconomiæ res, in qua sub anteacti morbi declinatione versabantur. Igitur, quod in *dierum criticorum* computatione fieri solet, quæ facta *recidiva* a prima morbi origine repetitur, similiter recidivi morbi curatio, ad primarii normam aut ingenium instituetur, *recidivam* non ut exspirantis morbi exitum habendo, sed ut, si non nascentis, renascentis saltem, sibiquè similis semper morbi initium; non ideò tamen, quasi in adhibendis remediis ejusdem audientiæ esse queat medicus, sed non dissimilis consilii, quod illius *indicationes* finget, reget & animabit.

Rem elucidat curationis ratio, quæ *epigenesi*, & *metastasi* convenit. Harum alterutra superveniente, novum enasci morbum non cogitabis, at eidem morbo accessionem fieri aut appendicem *symptomatis* novi; proindeque non novos putabis succrescere humores, sed ejusdem fieri humoris modificationes novas, situs & motus novos, quibus *indicationes* aptare, magna medentis solertia est, non mutare sapientia major. Ergonè iisdem hærendum remediis, quæ sub morborum curationibus iterari tantùm licitum erit, mutari nefas? quin imò, sed quantùm medentis opera mutari juvat, tantùm operum consilia mutari nocet. Enimverò suus est cuique morbo caracter ad cujus ingenium sua medicus attemperabit opera; *spastica* fuerit aut *inflammatoria diathesis* a qua sibi fecerit morbus initia, alterutram aut utramque animo intuebitur mediçus ut suas formet aut attemperet *indicationes*, ita ut cujuscunque coloris aut tituli fuerit *sym-*

pramatis aut morbi transmutatio, *spastica* aut *inflammatoriæ* illius *diathesis* meminerit semper in adhibendis remediis quæ illis conveniant, quandoquidem, in quamcumque partem insilierit *metastasis*, primigeniæ morbi causæ indolem eò tulerit, hancque mutato vultu, situ, motuvè retineat semper. *Scorbutus* est, *melancholia*, vel *hysterica passio*, unde cepit *morbus*? quolibet modo hinc pullulaverit, *diarrhœas*, *dysenterias*, *hæmorrhagias*, *dolores*, *spasmos*, *febres* progenerando, in his omnibus *scorbutici*, *melancholici* aut *hysterici* quid subesse memento, ad cujus ingenium si tuam contemsperis modulari medicinam, ægri damno verteretur, & artis opprobrio. Quam latè autem posteros inficiat morbos prima origo morbi, manifestat *venereæ luis* contagio; stupendum enim quantum influat in omnes quæ hinc aut aliundè nascentur ægritudines, incondita illius aut manca curatio; tetra enim *mephitis* est nihil non in microcosmo infestans. Illis de causis, artis sapientibus solitum est multis in morbis *antiscorbutici* modo, modò *narcotici* (ut loquuntur) *specifici* cujusdam aliquid suis remediis admiscere ut una & eadem (ut ajunt) *fidelia duos dealbent parietes*, præcipuam nempe & adjunctam simul morbi causam oppugnando.

Observabis adhuc morborum genus duplex, in quibus ejecta in *glandulas* morbi causa emortua videretur, cujusmodi *strumæ* sunt, *carcinomata* & *scirrhi*, sub quibus induratæ partes totam in se imbibisse morbidam causam significarent, nihilominus tamen *miasmatis* aliquid hinc affricatur sanguini, quod sub illis corporis constitutionibus contumaciores morbos facit aut difficiliores; melius, non hinc a *glandulis* sorpta aut exhausta penitùs *diathesi* morbida, de hac intra sanguinem adhuc supereat satis, ut suum quoque in morborum *genesi* conferat symbolum. Inde *topicorum* medicaminum infelicitas aut inefficacia, quæ partibus exteriùs applicita ferventes, salinos, vel aliter malè moratos humores illùc evocant, talibus enim succis imbuta adhuc sanguinis massa, in fontem malorum perennem facesset, qui præsentem morbum alit accersitquè novos. Simile est quod incurritur delictum, cum *operatio* chirurgica suscipitur quo tempore adhuc eo gravidus est sanguis humore, qui *tumorem*, *apostasin* aut *metastasin* facit, hinc enim febres, puris tarditas aut malitia, quod artifici inhonorificum est & ægrotanti luctuosum. Verùm his omnibus occurret malis, qui ad horum originem sedulus attendet, sanctè enim affirmaveris communem esse & obviam non tantùm *epigenesis*, & *metastasis*, sed & recidivæ cujuslibet causam, mancam nempe & inabsolutam sub anteacti morbi curatione stagnati sanguinis aut humorum *stasi* resolutionem; medicaminum enim præcoci, inopportuno & præpostero usu illinc pulsi, stimulati & fugati humores, hinc una cum sanguine (cui parcitum nimis fuerit) intra vasa coerciti illi cumulativè, impetu sibi & mole factis aliqua erumpunt, in viscus aliquod, ubi vasorum diametros dilatando sedem sibi figunt & medico crucem. Itaque vel imperitiæ medici, adulationis aut ignaviæ, vel ægroti morositatis aut pervicaciæ, denique vel erroris vulgi testis aut argumentum sæpe erit *apostasis* a morbis selecta; eos interea excipies, qui natura sua sic *judicari* amant; quis enim sanæ mentis medico inde movebit litem, quod febrium species sint quæ in pustulas *variolas*, *miliares*, vel *vesiculares*, aliæ quæ in maculas *morbillosas*, *petechiales*, vel *scarlatinas* erumpant? indignabiturnè aliquis medentis operibus, quæ obtinebunt nunquam, ut *carbunculi* & *bubones* absint ab ejusmodi pestifera lue quæ illorum satellitio uti solet? *malignas* quoque *febres* observabis, quæ in *parotides* natura sua desinunt, *asthmata* quæ in pedum tumores, *apoplexias* quæ in *hemiphlegias*, *colicas* quæ in *paralyses*; sed hi omnes succedanei affectus, non secùs ac a parentibus nepotes, ferus necessarii sunt; tum & *epigenesis*, *metastasis*, aut *apostasis* genera, quibus curandis non arcendis medicina præficitur:

citur : nam quod de prævertenda *variolarum* eruptione plebi fidenter promissum est, infidæ medicastrorum artis ars est, cui dedisse fidem, morti vitam dedidisse fuit. Cæterùm sive necessitate causæ, sive medici culpa morbis fiant reliquiæ aut nascantur successores, medentis tutela indigent aut cura quam ex illa quæ *morborum successionibus* debetur medicina discere juvat.

CAPUT XXI.

De Morborum successionibus.

MEDENDI scientiam navigandi arti assimilabis, in quâ interdum lucro vertitur jactura; ut enim armamenta navis, si sæviat immaniter procella propriis nautarum manibus medios in fluctus projici magna naucleri laus aut peritia est, qua supellectilis damno navis corpus emergit, sic ubi ab *acuto* aut gravi morbo periculum præsens vitæ imminet, de sanitate aliquid minui medicus annuit, ut ipsa vita ponatur in tuto. Hujus scientiæ genus est, quam permittit vel adjuvat transmutatio morbi, illius nempe qui lethalis & urgens in alterum qui dabit inducias, vel qui laboris plus habebit quàm periculi. Id autem naturæ medicatricis exemplo, quæ cum morbi causam a nobili parte ad ignobilem amandando soleat se sublevare, sic medicus ipsi naturæ auxiliatur, morbum qui ad mortem festinat in alterum qui tolerabilis vitæ erit convertendo. Inabsolutâ quidem isthæc curatio, verùm ut perituram modò navem arenis allisisse salutis genus est, ita vitam morti vicinam in ancipitem transire sanitatem, consanescere erit. Morbi impetum frangere illud erat veteribus artis antistibus, idque consilii medenti capessendum suadebant, ubi præceps aut vehemens nimiùm morbus contineri statim indigebat aut cicurari, ne qua in ægrotantis perniciem currebat præcipitantia vel præsentissima artis præsidia anteverteret. Hanc ad mentem eruditus medicus *apoplexiæ paralysin* succedere concedit, quin imò simile quid promovere curabit, si *frictionum*, *sinapismorum*, *epispasticorumvè* stimulis, vellicationibus & puncturis obtineat, ut loco nobili decedens humor ignobiliorem occupet: arte pari huic *hæmorrhoides*, *diarrhœas* alteri invocabit, modoque *herpetem*, *arthritidem* modò optabit aliis, hæc enim tolerabiliora indulgendo mala, *cerebrum*, *pulmones* similisque momenti viscera a periculosioribus expedit vel tuebitur. Tanta est medendi sapientiæ dexteritas! quæ vel nocendo juvat, ipsamet quæ permittit mala ægrotantium saluti vertendo; sic enim facto ut in ignobiliori parte hospitetur humor, tempus conceditur, sub quo viscerum tutelæ provideatur.

Hic si sua bona noverit medicus, ubi se prodant opera naturæ, utiles illic agnoscet morborum *successiones*, ut pote alienas ab illis quæ a morbis labefactatam relinquunt sanitatem. Harum si numerum & nomina spectes, curationes exponere immensi operis fuerit; verùm ut omnes singulatim persequi nobis non animus est, generales illarum notiones tradendas suscipimus, idoneas tamen regendis medentium operibus.

Quilibet fuerit corporis affectus ab aliquo morbo superstes, a *cacopragia* viscerum venit aut partium *cachexia*, ita ut quamlibet sedem occupet isthæc invaletudo, *cachexiæ* genus sit, hoc est inversa partium habitudo, quâ a sua *symmetria*, textu, situ, ordinatione, proportione disjectæ sunt, unde mutatis directionibus nativis & pronitatibus, perveruntur oscillationes, coctiones vitiantur, alienantur *secretiones*, a sequè mutatur œconomiæ animalis harmonia. Harum turbarum causam habes in labefactato *tono* partium, aut æquili-

Digitized by Google

brio, cujus indaginem ulteriùs investigando, illam in arcana *stasi* quadam poni reperies. Ergonè ad *fluida* pertinebunt *morborum successiones*? has quidem mora sua aut *stagnatione* alunt *fluida*, atqui inde veniunt *morborum successiones* unde *stagnationum* causæ, quæ cum a *solidorum spasmo*, pressu & astrictione fiant, exinde quoque repetere convenit *successionum* morborum causas. Itaque hic *cachexia* nomine intelliges partium textus mutationem, quam *spasmus* induxit, sic enim a situ nativo desciscentes fibræ, suam mutant ordinationem & *tonum*; inde alter oscillandi rhythmum, aliaque *undulationum* directio; porrò his vibrationum anomaliis subjecta jugiter, quæ illic hærent stagnanturque *fluida*, diversam simul indolem induere coguntur, peregrinosque premere calles, alienis denique servire determinationibus. Aliundene melius exponitur *cachexia* conceptus? qui humorum aut sanguinis saporum motusque concipitur segnities vel abalienatio.

At unde ille *spasmus* qui sub finem morborum *solidis* advenit? quodnam illud *fluidorum* genus quod contrahit *stasin*? utrumque aperit solitum naturæ sub morbis conamen; totum contendit in exterminationem morbidæ materiæ, quam ad *secretoria* amoliri nititur; *secretoria* autem illa ad *lymphaticas* arterias pertinent, morbidaque materies ad *lympham*, unde concludere promptum est *lympham* esse, seu sanguinis albam partem non rubram quæ declinante morbo *stasin* concipit, *lymphaticasque* esse *arterias* quæ *spasmum* contrahunt; his rationibus *lympha* genus est a cujus subactu auspicatur sub morbis naturæ lucta, succus nempe nutritius præ exuberantia vacans aut superfluus, quem ineunte morbo subigendum suscipit oscillatio febrilis, enitendo ut eum tenuatum satis & debitè comminutum lymphaticarum arteriarum diametris aptet, accommodetque *secretoriorum* oscillis. Interea si committat *solidorum* vividior & incompositus *elater*, hincque factæ oscillationum turbæ, ut crudus vel imperfectè comminutus ille succus ad *lymphaticas arterias* pellatur, nata hinc ingluvies *stasin* inchoabit & succedaneorum morborum nidamenta; hinc aliundè sanguinis circuitui fit resistentia, in quem vincendum *solida* vel colluctando *spasmodicè* oscillabunt, vel succi illius tardati adactione impedita *tonicè* se ingurgitabunt. Indè latentes aut cæcæ per viscera disseminatæ *stagnationes* succorum, quæ *obstructionum, tumorum, scirrhorum*, similiumque morborum successionum sunt initiamenta.

Hæc si ad singulas corporis regiones adhibeas, palam fiet ratio propter quam in his vel illis visceribus morborum fiunt successiones; enimverò viscera quælibet singulares vasorum compacturæ sunt, quorum ut ut mirabilis *symmetria* videatur, interim non æqualis *toni* sunt aut *elateris*; in humano enim corpore, non secus ac in eleganti quolibet ædificio cujus partes ut ut perbellè ordinatæ inæqualis sunt firmitudinis, *inæquale* quoque est *partium robur*, ratione cujus sub morbis disparilis fiunt virtutis ad reddendam *sordi* tantam succorum mensuram, quantam ab aucto sanguinis circuitu receperunt, unde in cæcis viscerum recessibus fœculentæ subsidunt, cumulanturque succorùm reliquiæ, quæ præsenti morbo succedaneum parant: hoc autem sub casu si vasa illa in quæ ruet & subsidebit morbidus humor, & intrà quæ germinabit *apostasis*, aperta habeant effugia, hæc in *excretoria* evadent, quibus aufugiet morbidus humor; sicque qui succedet morbus ad *catarrhales* aut *colliquativos* pertinebit: verùm si propriis effugiis careant, aut ea sui parte illa stagnentur quæ ab exitus loco longiùs absunt, ad *inflammationes*, abscendentia, *scirrhos*, *tubercula*, *apostases* spectabit qui succeder morbus.

Quotquot enim sunt *successiones* morborum, ad horum alterutrum omnes

refe-

Digitized by Google

referuntur, ad tumores nempe vel ad *colliquationes*, tabes enim aut *atrophia* in quam tam multi exeunt morbi, *colliquationis* quoque effectio est & *tuberculorum* comes, adeò ut qui in medendo ab utroque ægrotantem tueri noverit, strpitùs resecare didicerit futuras morborum *successiones*. Prima ergò medici cura sit, sanguinem suo in alveo ita continendi, ne debitis vasis ad alia exsiliat priusquam sua ad *secretoria* pervenerit; quod ut obtineat sanguinis ita diriget cursum & moderabitur, ut nullibi inter eundum tardescat, ne morantis illius circulationis causa, dissociati sanguinis inquilini succi hinc illinc dissiliant, quo sub tumultu, præterquam quod stagnatæ partes *obstructiones* incurrunt, suis a *secretoriis* proprii disjiciuntur succi, vel alieni ad *secretoria* pelluntur. Præterea cum a transmutatis *secretionibus*, vitiatisque, permixtis vel confusis succis enascantur secundarii morbi, his occasiones præscindet medicus, sanguinis enim circuitui æquabilitatem conciliabit, qua servato suo sanguinis cursui tenore, ad propria currunt *secretoria* qui purgandi, seu, ut ajunt, *depurandi* sunt succi, defecatoque ut decet, sub primario morbo sanguine, sicque depulsis omnibus morborum reliquiis, secundarii præoccupantur materies aut relcinditur.

Hanc asserit curandi felicitatem sanguinis aut *fluidorum* molis facta mediocritas, semel enim ineunte morbo permissa sanguini tota qua tumet mole, futuris stagnationibus præludere est, & morborum *successionibus* dare primordia, observantibus melioris notæ medentibus, non aliundè nec frequentiùs pullulascere morbos aut regerminare, quàm ex neglectis iis quæ sub morborum initiis sanguinis moli minuendæ serviunt. Morbus enim pressionis status est, sub quo sanguinis moles tubulo conico coercita, a capacioribus locis ad angustiora jugiter urgetur; tunc ergò tubulorum illorum capacitates rainui non mediocriter concipitur, sed quanto periculo manifestat corporis humani tubulorum conditio, hi enim omnes sub sanitate pleni sunt, in ingluviem proinde illico proclives, statim atque *fluidis* quæ continent fiet accessio molis; hoc autem nascente morbo crescit periculum, ubi tubulorum illorum capacitates, quæ certæ solùm fluidorum mensuræ continendæ pares erant arctantur, eòque magis quòd a supervacaneorum succorum redundantia oriri soleat morborum pars non minima. Itaque hinc creta sanguinis mole, minutis illinc tubulorum capacitatibus, quantùm ineuntibus morbis sanguinis circuitui cumulabitur impedimenti! quod si amovere confestim omiserit medicus, socius & consors erit futuræ omnis morborum difficultatis, malitiæ & periculi, ut pote supinitate sua, vel ignorantia factus author *stasis* & *inflammationum*, quas currente morbo inducet visceribus; sanguinis spissitudo, tum & infelicium omnium quæ illi succedent mali appendicum.

Stupendum insuper, quàm densa *catarrhorum*, fluxionum, *colliquationumve* omnis generis, coloris aut naturæ invadat cohors, ab illo medentis delicto! hinc enim a tumente intrà majora vasa sanguinis mole obice facto refluæ *a lymphaticis lymphæ*, hujus hùc illinc eluviem fieri necesse est, juxtà hanc sanguinis circuitus legem: dum per venas sanguinales ad cor remeat assiduè pars rubra sanguinis, per *lymphaticas* ad sanguinem regreditur illius alba pars; at huic regressui obicem ponet cumulata isthæc intra venas sanguinis moles, unde aliorsùm reflecti *lymphæ* necessum erit, ad hæc nempe vel illa *secretoria*, imprimis ad *glandulosum* omne genus, unde maximè constant viscerum & carnium compacturæ. An alicundè deduces feliciùs *serosæ colluviei* fontes, qui declinantibus morbis has vel illas mergunt partes? hucque spectant multiplicia feri ejectamenta, succorum fluores, *diarrhœæ*, *catarrhi*, *hydropes*, in quæ exire tot morbis consuetum est. Hic *acida* quæ *lymphæ* a sanguine *præcipitant*,

tant, dissociantvè accusare amant ubi solas *determinationum directionumvè* mutationes accusandas ostendit *secretionum* lex, juxtà quam impeditus alicubi succus aliò refluit, illàc *excerni* præceps ubi paratos inventurus erit exitus.

Sed hinc æstimabitur quàm iniqua sit & immerita vulgi exprobatio, qua in sanguinis missionem *hydropis* causam refundunt, dum evincit animalis œconomiæ ratio ab illa omissa manare *serosæ colluviei* originem. Fateatur enim necesse est penès quem fuerit partium corporis vera cognitio medium inter aquas, & aquarum periculis subjectum hominem vivere, qui cogitabit quantò *solidorum* pondus superat *fluidorum* quantitas, tantò uberiorem esse & locupletiorem *seri* aut *lymphæ* fundum quem si adhuc cum sanguinis rubra parte collatum, hanc triplo & ampliùs superare agnoveris, ultrò concludes nihil esse in universo corpore, quod præ *sero* & *lympha* exuberet magis. Cæterorum loco sufficit unum ex *solidorum* conflatura ductum argumentum; ex vasculis *solida* constant, quæ vascula cum omnia *fluido* quodam plena sint, consequitur maxima parte *fluidum* esse, unde exsurgit carnium moles & habitudo.

Igitur si hæc moles fuerit 100. librarum, 50. fortè erunt *fluidi* libræ, quas in se habebit: atqui singularum partium stamina *spermatica* sunt, id est, ex vasculis *lymphaticis* coalita: *fluidi* ergò quo *solida* surgent pars maxima *lymphatica* est. Præterea memineris non otiari hanc *lympham*, neque inutilem in illis partium latebris hospitari, quin imò subsidiarium esse succum qui circuitu perenni ad sanguinem venit reditque, ut illum diluat, ditet, renovetque omnia bona, quæ manente succi illius appulsu expectabis; si autem adeò tumeat intra vasa sanguinis exuberans moles, ut quæ venturæ illi *lymphæ* debita erant præoccupet loca, tunc repulsam hæc passa, quasi indignata aliò reflectitur, eluviones commissura.

Quæ cum ita sint, librationis genus erit sanguinis massam inter quæ intra majora vasa circumfertur, & succorum molem quæ intra carnium tubulos circumeundo repit. Hic enim reptatus ad sanguinem vergens, eò versùs nisus aut conamen juge est, quod facto alicubi repagulo recedens irritum, lymphæ rivulos aliò reportat, qui in fluxionum flumina, omne nempe *catarrhorum* genus faciunt. In curandis ergò morbis cautus attendet medicus, ne sua vel morbi culpa illam cadere sinat librationem, sua diligentia faciendo, ut ad sanguinis vasa facilis semper & liber *lymphæ* appellenti pareat aditus, idque vasa levando a sanguinis nimia mole, a qua memoratum modò nascerentur *lymphæ* repagulum, morbisque infelices successiones.

Sunt sanguinis cultores avari, qui spretis illis quas malè norunt æquilibrii rationibus, diligentis & generosæ purgationis opera *serosæ colluviei* proventum omnem præscindi volentes, venæsectionis locum purgationi concedunt, sicque morborum quaslibet *successiones* præverti docent, quo successu, meliùs quà curationis infelicitate, aperit ipsissima purgantium operatio, quæ (si inprimis, ut hodie moris est, *stibiata* sint) ad stimulantium genus pertinentia, tota in vellicando erunt, vellicando autem ultimas *secretoriorum* extremitates, a quibus extorquendo aliquantam illo reflexe *lymphæ* portionem, effectum morbi intacta causa rescindunt quidem, interea dum siccando omne serum, omnis *lymphæ* siccant fontes; quod tabescere est, & revera *atrophiæ* nulla tam fecunda parens, quàm immanis purgatio, cujus pericula docet *cholera morbus*, quo vel athleticum corporis habitum paucis horis colliquescere vides.

Hinc observare licet a sanguinis missionis neglectu manare non solùm infaustas *morborum successiones*, sed & *apostasis* omne genus, quod currente morbo se profert, tot enim consectaria sunt *stagnationum* sanguinis, quas hujus circuitus mora sub morborum initiis inchoat, cumulat autem sectio venæ neglectæ

Digitized by Google

glecta, ut pote quæ sola sit quæ efficaciùs nascentes sanguinis *stases* resolvit. Rationem qui investigabit, illam inveniet in illo jugi *lympharum* ad sanguinem circuitu, a quo cum sanguini redeat perennis succorum proventus, exuberantem jam sanguinis molem, & impedimenta illius crescere statim necessum est; aliundènè enim veniret pellicea illa superficies qua obductus videtur sanguis sub *pleuritide* & *inflammatoriis* affectibus, quibus singulare sit notaculum? certè gluten illud *lymphaticum* proximè accedit ad *lymphaticum* illum succum qui a partium omnium *lymphaticis* ad sanguinem refluit, hæreusque & viscosa isthæc materies: idonea maximè est ad impediendas, obstruendasque partes, tum formandos quaslibet *tumorum*, *glandularum*, *inflammationum* & *abscessuum* species, quæ graves comitantur morbos aut consequuntur. In hoc rerum statu sanguinis missionem præteriisse, ad pessima quæque morborum symptomata, & infelices illorum *successiones* pandere iter est, aut horum congerere materiaturas.

Quo ergò in pretio habenda sit venæsectio ad *morborum successiones* intelligitur eo melius, quò videtur accommodatio ad prævertendas illarum causas; quod enim futurarum illarum fomites præscindat, valoris illius pars non maxima est, nam aliunde præcavet adhuc *secretionum* turbas & succorum confusiones, a quibus morborum & curationum difficultates, *indicationum* dubitationes & pericula remediorum: sed quod medenti observabile magis est, sæpe nullum in curandis morborum factis *successionibus*, tam præsens quàm in venæsectione experietur auxilium; enimverò cujuslibet sortis aut formæ sit succedaneus morbus medentis animo non repræsentat aliud, quàm lentescentis alicubi, hærentisque & impediti sanguinis factam *stasin*; quo sub conceptu, cum succi alicujus expedire se nitentis irritum conamen intelligitur, quod naturæ molimen est minùs, quæ incudi suæ morbidum succum subjectum teneret & obnoxium, quàm *spasticæ* partis impeditæ oscillationis inquies adversùs hostilis succi ictus malè se tuentis, erit medici cura princeps in cavendo ne præ succi eluctantis renixu inflata rumpantur aut dehiscant vasa; quemadmodum enim a coorto camini incendio periculi nihil vicinæ domui est, modò sibi constet caminus ardens, hujusque firma sit structura, similiter quantumvis gravis sit succedaneus morbus, qualibet ratione sæviat hærens humor, spe non cadet medicus, quandiù manebit spes fore ut arietantis humoris vi & copiæ firma obsistant stagnatorum vasorum latera. Ad hæc autem quid tam idoneum quàm missio sanguinis, quæ insimul a *stasi* absolvit vasa aut ab ingluvie liberat; quæ hærentem succum a sanguinisque circulo alienatum circuitus fluento reddit, restituit tandem proprium vasis *tonum*, nativamque oscillandi facultatem. Sanguineæ enim molis minoratione ampliora facta in vasis sanguinalibus spatia, refluenti ab ultimis partibus *lymphæ* liberiorem reditum concedunt, eademque opera a *spasmo* solutæ partium fibræ faciliùs oscillant; alterutrum ergo emergere bonum necessum est, vel enim hærens in vasorum extremitatibus humor, apertum sibi sentiens ad inanita sanguinalia vasa aditum, eò confluet, vel versùs *secretoria* longiùs ille adactus, ad illud quod contingit propiùs *secretorium* emittetur, ex *judicatoriis* eam producturus evacuationem quæ morbi aut naturæ ingenio congruet magis: id autem procurante omne bonum reddita sua vasis oscillandi libertate, quæ huc aut illùc pro suis pronitatibus, facilitatibus, & distantiis suos distribuunt succos. Reipsa enim *criticæ* solutionis genus est illa stagnatorum succorum resolutio, qua vel communi sanguinis fluento redditus morbidus succus incudi naturæ elaborandus redditur, vel ad congrua amandatus *secretoria* utiliter evacuatur.

Sunt & alia auxilia quæ in curandis morborum *successionibus* venæsectionis

nis operam adjuvant non mediocriter, *diluentia* nempe ex aperientium decoctis, *apozemata* vocant, quæ stipata *martialibus*, *fluida* massulis armant, quarum munita mole, in stagnata vasa impetum faciendo arietant, horumque dilatando capacitates aperiunt; sicque omnes succorum *stases* dissipant, reserant *obstructiones*, circuitusque sanguinis ordinem restituunt & æquabilitatem.

Quidquid enim energiæ spondeant quæ in absolvendis morbis dilaudantur præsidia, in tantùm cedunt feliciter, in quantùm partibus ab æquilibrio disjectis *momenta* adjiciunt, sic *momenti* genus erit *ferri* seu *Martis* molecularum factum cum sanguinis fibra connubium, hujus enim mutatis pondere & massa, adversùs *solidorum* ictus *resistentias* illius mutari consequitur, hinc alius oscillationum *rhytmus* exsurgit, hicque ad æquilibritatem inclinans, sanguinem enim solvendo ad circuitum facit parabiliorem.

Alium æstimabis purgantium effectum, etenim qua pollent stimulandi virtute, pacem in qua conquiescerat declinante morbo *systaltica* vis assiduè disturbant, unde liquet quàm parùm habeant securitatis ad curandas morborum *successiones*, partes enim ab æquilibrio jam alienatas importunè pungendo alienant ampliùs, morbosasque oscillationes alendo morbum perennant. Hinc non desunt eos inter medendi artifices quos docuit usus, qui in curandis *chronicis* & succedaneis morbis, *purgationi* missionem sanguinis sustituere nonnunquam didicerunt. Ratio ducitur ex intellecta malè (ut jam anteà monitum est) aut perperàm exposita *cachexiæ* ejusmodi morborum altricis idea, quam a sordescentibus primis viis mutuando non pauci, purgationum vi & frequentia exhauriendam autumant, quam è contrà in alta arcanaque sanguinis ipsius in interioribus vasis *stasi* alii ponendo, sanguinis missione solvendam edocent. Hinc sæpe *hydropicorum* infelicitas, qui tam rarò convalescunt medicantium non infrequenti culpa, qua illum morbum *purgatibus* lacessunt assiduis, qui sæpissimè *catharsi* indiget minùs, ne quidem *ascite* dempto, sub quo viscera submersa aquis ab *hydragogis* horrent, a quibus tam dirè lædunturt, ut ab illorum potentiis colliquescendo, immedicabilem contrahant labem.

Revera supra fidem est circà *hydropis* causam vulgi portentosus error; *mensibus* defecta mulier, *hæmorrhoidibus* defraudatus vir, a malè *judicata* febre convalescens homo quilibet, hi omnes a morbo suo perperàm suffocato in *hydropem* labuntur? hunc a pituita, ferovè oriri pronuntiant, in hisque siccandis aut exhauriendis humoribus anxiè sudando, morbum reddunt insanabilem; interim evidens hæc allucinatio est, a qua facili, obvio & simplici hoc cogitatu declinare promptum erat, sanguinis enim *stasis* insolubilis fuit quæ priorem morbum fecit, sanguinis ergò stasis insoluta est, quæ secundarium morbum alit; maximè cum insolutam esse prioris morbi causam tam evidens sit quàm manifestum nec suos mulieri *menses*, nec viro *hæmorrhoides* sedisse, insuper nec solutam ut docebat febris causam.

Superesse ergò a morbo obstinatam sanguinis *stasin* in arteriis sanguinalibus palam est; at hærente in arteriis sanguinalibus sanguine, ad *lymphaticas* (quæ sanguinalium propagines sunt) restagnare *lympham* consequentia est, medentis ergò officii erit ad sanguinis *stasin* resolvendam attendere simul & ad siccandam *lymphæ* eluviem; bene memoris cedere nusquam feliciter, ut ut feliciter institutam stagnantis seri exsiccationem, quandiu durat sanguinis *stasis* in sanguinalibus vasis, isthæc enim cæca illa est viscerum labes, qua præsente infaustam pronuntiarunt artis sapientes immanem quamvis factam sub *hydrope* seri evacuationem, ut pote quæ ægrotum ab effectu morbi non

a cau-

Digitized by Google

a causa levat. Hæc interim non omittenda, juvabit enim tum expediendo viscera ab humorum pondere, a quo compressis vasis periculum fit, ne illorum *tonus* fatiscat, tum paratos tuendo ultimos *secretoriorum* exitus, ut dùm *aperientium*, *amarorum*, *martialium* (fortassis & *venæ sectionis*) opera resolvetur in majoribus vasis facta succorum *stasis*, in vasis minoribus libera inveniant & aperta effugia resoluti succi.

Interea hinc discat medicus perpendendum esse sibi in curandis morborum *successionibus*, qualis sit sanguinis albæ partis circuitus ratio, conditio nempe, situs, mutatio; a *lympha* enim nascitur succedaneorum morborum pars maxima, & a *lymphæ* qualitate, loco, habitu, motu, veniunt morbi *successionum* discrimina. *Lymphæ* est a qua fiunt omnes non tantùm *hydropis*, *œdematis*, fluxionumque & *catarrhorum* species, sed & viscerum *obstructiones*, *scirrhi*, tubercula tumores, & *glandularum* duramina, tot enim vasis adactæ *lymphæ* fructus sunt, ubi vasculorum angustiis pressa compactaque in ejusmodi tubera emergit; si adhuc observes arteriaca esse illa vascula intra quorum parietes densata isthæc *lympha* coercetur, intelligere erit *arterias* esse obstructionum sedes, adeò ut in *arteriis* sanguinalibus fiat partis rubræ sanguinis *stasis* & in *lymphaticis* partis albæ sanguinis mora, utrobique enim arteriales tubi sunt ad ingluviem proclives, quoties superiores illorum uberiùs præoccupaverit humor, tunc enim irruentis humoris progressui obsistendo ipsius moles, illum moratur, densat, induratque; indurat, inquam, pressa enim lympha (quæ cogi facilis est, indèque densari prompta) forti, jugique arteriarum *elatere*, lanæ ritu quæ pressu concrescit, in coagmentum arctè densatur, durescit, corporatur: Hæc forte curiosè magis quàm utiliter investigata viderentur: verùm qui cogitabit sub illa sanguinis alba parte latere sanguinis fibram, quæ de *solidorum* familia est seu de villorum numero qui *contractiles* natura sua sunt aut *elastici*; insuper qui meminerit, quanti *elateris* sint *arteriarum* tunicæ, docebitur qua cautione indigeat *scirrhorum*, *glandularumque* durescentium cura, seu morborum ejusmodi quos fatui aut emortui succi fovere videntur; revera enim a succo pendent qui in radice *elater* est, eoque intrà *elaterem* coercito: unde ratio se prodit propter quam audentiùs aut temerè tractati ejusmodi tumores, dolorem sæpe contrahunt, & interdùm *carcinomatis* induunt naturam.

Insuper, quod coronidis loco hic erit, in *lymphæ* pressu, attrituvè habes non insinceram illius morbi causam, quam aliis bene multis succedere non insuetum est, partium nempe maciei, *tabis* aut *atrophiæ*; cum enim hi affectus alibilis succi vitio enascantur, num aliquando delinquit graviùs alibilis succus; quàm cum a nativa *diathesi* desciscit? tale autem est succi nutritii qui actiùs premitur delictum, sic enim canalitiæ (unde constat) particulæ depressæ nimiùm, solidescunt, suisquè defectæ cavitatibus nutricationi ineptæ fiunt, impares nempe farciendis detritarum partium, quæ canaliculorum compacturæ sunt, canalitiis particulis. Neque hæc est animi in comminiscendo lascivientis inutilis idea, quam astruit tabidis medendi ratio solemnis, usus enim ostendit nihil conferre magis ad illorum medicinam, quàm ea in quibus integræ magis sunt, quas insevit creator, canalitiæ particulæ, qualia sunt ex avena, oryza, hordeo pulmenta; enimverò si ex iis quæ ad animalia spectant non nulla sunt, quæ ad has curationes laude aliqua digna sunt, lactaria erunt vel animalium lactes, seu lactariæ partes, exsangues saltem, ut sunt vulpini pulmones & vitulini, pullorumque juniorum carnes, quibus addes *limaces*, *ranas*, *testudines*, *ostrea*, *cancros fluviatiles*, ex piscibusque non paucos, edulia omnia, in quibus *lympha* quasi pro succo est, proindeque a carnibus in tantùm alienis,

& canalitiis primordialibus particulis in tantùm adhuc turgentibus, in quantùm partem ſanguinis rubram participant minùs.

CAPUT XXII.

ET ULTIMUM.

De morborum incurabilium curationibus, ubi de medicina negativa, ſeu de non agendis in medicina.

UT ut miſerabile malum, levius ſit patientia; quæ ideò extremis rebus aut extremè arduis pro præſenti remedio habetur; igitur incurabilibus morbis patientiæ inveniſſe remedia aut tolerantiæ inſtrumenta ſuppeditaſſe, illis mediciuam adhibuiſſe eſt: ut enim indeclinabili morti ſolatio eſt *euthanaſia*, ſic in curabili morbo remedio eſt ferendi illius facta facilitas. Id boni ut ægrotanti commodet medicus, in curando attendet ad inſanabiles morbi cauſas, ut quas ſuperare non novit, cicurare diſcat; eaſinè laceſſendo remediis? *crabrones* ſæpe *irritare* erit, illius enim non rarò ingenii ſunt aut *hoſpitii*, quò uſque aut nullatenùs aut periculosè remedia pertingunt, adeò diſtantes, teneræque ſunt vel faciles lædi quas incolunt ſedes! tam moroſus impatienſque tangi qui illas alit humor! de incurabilium enim morborum cauſis obſervabile eſt, eas ut plurimum aut occupare nervos, aut in *lymphæ* poni, quod idem illis eſt ac penitiores ſuccos & ſedes occupare; ſed ſi hinc proferat ſe minùs adhuc curationis difficultas aut periculum, memineris nulla eſſe tam inemendabilia quàm *nervorum* & *lymphæ* vitia. Verùm quæ aperto marte aggredi inutum fuerit, clàm & ſenſim illa debilitari fuerit conſultum, iis nempe pabula reſecando.

Diætæ munus hoc erit atque potèſtas, quæ vel ſubtrahendo ſuccos, mineram minuet mali, vel huic adverſantes ſuppeditando caſtigabit ſenſim & ad meliorem adducet frugèm. Quantumvis enim altè inſideat *lympha*, imo etiam *glandularum* & nervorum meditullio, vel ipſis oſſium medullis, a ſanguine uno pendet ut aleſcat; ſanguinem ergò immutari, *lympham* emendari erit, eò tutiùs & feliciùs, quòd cum circulationis conditioni ſubjecta ſit, *depurationis* quoque, aut *tranſpiratinis* ſerviat neceſſitati, ſic ut intereadùm ſuccorum alibilium benignitate morbida *lympha* demulcebitur in dies, *tranſpirando* in dies renovabitur. Quoſvis ergò receſſus arcanos illa præoccupaverit, *ſpaſmo* quantumvis rigeant nervoſæ partes, innocuum fit in alimento medicamentum, vel alimentum ſimplex, nativa ſuâ benignitate creatoris digito medicatum.

Et reipſa ſub ejuſmodi curationum ambagibus, ubi rerum obſcuritate obnubilata cæcutit humana mens aliquidnè medico conſultius erit, quàm eò confugère, ubi durant adhuc ad vitæ tutelam inſtitutæ creatoris leges, hoc eſt ad inemptas dapes, ſimplices cibos aut inartificiales, medicamentoſos eò magis, quò medicati minùs ſunt, leves enim ſunt, tenues, inſaporati, ſicque exquiſitis ſaporibus defecti, neutri ſunt, *adiaphori*, ad naturæ nutum, ad hunc vel illum effectum parati; verbo remediorum matrices, naturaleſquè medicaminum moduli, qui a medente eò tutiùs uſurpabuntur, quòd in futuras vitæ neceſſitates a ſummo conditore tam veridico, quàm vero proviſi fuerint. Hæc ſua per nomina aut titulos definire, peritiæ medentis erit aut ſapientiæ, intereà monuiſſe juvabit, congruentia magis futura eſſe ea quæ de diluentium claſſe

erunt

Digitized by Google

erunt, quæ tum aquarum more vasculorum permeent receſſus, tum affinitate ſubſtantiæ cum *lympha* coeant aut corporentur.

Sic eliqueſcens fluxavè morbida *lympha* ad circulandum paratior fit, fruſtrà tamen adhuc, ni aliunde ad id etiam determinetur, ut enim illam in vaſorum capillamentis hærentem ad centrum corporis aut majora vaſa evocari neceſſum eſt, ut publico ſanguinis fluento reddita, ad *ſecretoria* feratur, ad illa majora vaſa pandendum illi hoc iter eſt. Venæſectionis officium illud erit, quam qui ad incurabilium curationes modulari ſcitè noverit, ultrà fidem eſt, quot mala, quot pericula, quot labores antevertet, quàm diùque nec moroſus cauſariam tolerabit ægrotus vitam; enimverò cavet ſub incurabilibus identidem ſecta vena, ne ad ſtagnatum *lymphâ* locum tantùm humoris confluat, facitque ut ſanguis depleta ſentiendo vaſa, prementiaque minùs diffletur meliùs, tandemque cum *ſolidis* contranitendo minùs, minùs laborum ægroto pariat: attendendum quoque ſub incurabilibus morbis latere ſæpe contagium aliquod, ſexui modò, modò familiæ, regioni interdùm proprium, unde ſuas in curando medicus mutabit aut mutuabitur *indicationes*, ſic ægrè invenias in feminis difficiles morbos, quibus admixtum non obſerves aliquid *hyſtericæ paſſionis*; quapropter morborum ejuſmodi remediis *caſtorei* aliquid admiſceri ſapientis apud *italos* magiſtri conſilium eſt. (a)

Iiſdem familiaris eſt *menſium* alicujuſmodi vitiatio, ſive quantitate, ſive qualitate delinquant, ſive aſſeclam, comitem, aut vicarium habeant *albumfluorem*; quæ ſcrutari medicus interrogando ſi omiſerit, officio artis & ægrotæ deerit ſolatio. Similiter familiæ ſunt quas aut *arthritis*, *phthiſis*, *nephritis*, *hæmorrhoides* aut *melancholia* infeſtat, quod ſi ſciſcitando recognoveris, pro comperto habeas, ex his affectibus alterutrum venire in partem incurabilium morborum, qui cadunt in illius familiæ nepotes. Denique *endemii* morbi ſunt, & terrarum aut regionum peccamina, quæ ad morbos incolarum incurabiles facere non mediocriter, obſervabis: hinc quid *ſcorbutici* ſubeſſe incurabilibus littoralium morbis confeſſa res eſt; nec infrequentia exempla aliorum ſunt, qui *volicæ* obnoxii ſunt quia terras incolunt ex quibus alba proveniunt aut maſcula vina; aliorum qui *dyſuriæ*, quia illas incolunt terras quibus pro potu ordinario *cereviſia* eſt: porrò in his omnibus morbidam *diatheſin* latere intelliges, unde malitiæ non parum incurabilibus morbis affricabitur, hincque ſe dant non infrequenter morborum aut morbi cauſarum circumſtantiæ, quæ ſanguinem mitti poſtulant, ut qui inſanabilis eſt morbus tolerandus veniat; id autem obtinetur ab ægrotante arcendo *phlogoſes*, dolores, ſimiliaque graviora *ſymptomata*, imprimis humorum *colliquationes*, quæ difficilium morborum peſtes ſunt, ut pote quos, ficcando vitæ fontes, aut incurabiles reddunt, aut lethales; ſed humorum *deliquia* vel eluvies præcavet nihil tam efficaciter, quàm venæſectio, quæ ſuccorum ut copiam, ſic & preſſiones minuendo, *ſolidorum elaterem* mollit, *fluidorum* frangit impulſus, proindeque humorum *præcipitationes* antevertit.

Nihilominùs tamen ut ut nullum tam præſens eſt remedium quàm venæſectio, ubi præcipitis alicujus eliquationis præſentia urgent, ſic ubi (veluti ſub incurabilibus) tempus aut otium conceditur, alterum præſto eſt tutumque auxilium, ope cujus humorum exſuperantiæ & *præcipitationibus* certò occurritur, victus nempe ſobrietas aut parcitas alimentorum, qua ut utilius nihil & potentius ad ſanitatis tutelam, animi vim & corporis longævitatem, ita

(a) *Baglivi.*

Digitized by Google

accommodatius ea nihil & tutius ad infelicem insanabilium morborum cura-tionem. Semper enim plenum est corpus humanum, ut pote compactum ex vasis seu tubulis qui semper pleni sunt; sed nusquam illud tam plenum est quàm cum morbo laborat, quo tempore humoribus stagnatur; igitur sub morbido corporis statu (potissimùm in adultis) succis satiatæ sunt corporis partes, sic autem satiatæ, ut quibus turgent succi eam longè superent quantitatem, quæ perennandæ sanguinis circulationi, proindeque servandæ vitæ sufficeret; nam pulpæ unde tument in sanis partes, pinguedines quibus insuccantur carnes, ventres quibus prominent *musculi*, tot nata sunt subsidiariis succis promptuaria, qui congesti illic in sanis ad partium nitorem & venustatem, ad farciendas in futurum humorum jacturas reservantur. Vacantium autem aut vicariorum illorum succorum quanta sit mensura concipitur ex innumerabilibus membranarum punctis unde scaturiunt illa vasa, *lymphatica* scilicet, quæ succos illos undequàque sorbent ad majores venas eos revecturа: tanta est copia succorum qui jugiter ab habitu corporis ad centrum, seu a capillaribus vasis ad majora vasa remeant! sed ea ipsa est quæ coorto morbo intra habitus corporis capillaria intercipitur ab interrupto ab habitu ad centrum circulationis commercio; porrò in illa habetur succorum fundus insignis, qui cum de nutritiorum genere sint, sobrietatis jura, necessitatem, commodaque stabiliunt, ut pote sufficientes corporis viribus sustentantis, quandiù lentescentes & impediti, hinc a circuitu ad majora vasa, illinc a *transpiratione* per minima cohibentur.

Posthàc non aliunde quàm ex illo succorum fundo mutuaberis origines omnis generis alluvionum quæ sub morbis hinc & inde prorumpunt, *diarrhœarum*, *catarrhorum*, *coryzæ*, sputaminum, *fluoris albi* forma, quibus in uno majorum vasorum sanguine inutiles quæsieris fontes; maximè cum paucas illius sanguinis libras brevi sicearent enormes illæ colliquationes, dum è contrà non ferè minùs quàm totius corporis succorum pondus exhauriendum offerunt illa vasa quæ ad majora vasa *lympham* revehunt: in eodem fundo invenies adhuc cruentarum *excretionum*, nominatim *hæmorragiarum* causas & materies, postquam enim diù sudatum est in definiendo, undenam materiæ satis veniret, quæ tam profusis evacuationibus alendis sufficeret, ecce illam abundè suppeditat una *lymphaticorum* egeries, omnia enim illa ejectamina, *lymphæ* sunt aut ex *lympha* latices, quæ cum hoc vel illo humore facto sibi connubio, hoc vel illud fecit sibi nomen, hunc vel illum saporem induit aut calorem.

Sed, quod rei caput est, inde cesset oportet iniqua adversùs venæsectionem querimonia; nunquid enim erit unde tantùm a venæsectione metuas corporis viribus? has enim ex una majorum vasorum sanguinis quantitate metiendo, venæsectione brevi exhaustum iri clamabant, sed ut succus nutritius *lymphæ* est, facto hujus ad sanguinem jugi appulsu, ipsius sanguinis augmentum vel proventus est, quæ cum venæsectionis effectio sit, qua resecti sanguinis locum occupat *lympha*, aut corradetur aliundè adversùs venæsectionem exprobrationis materies, aut honori suo illam restitui vult justitiæ lex.

Hæc quidem bona affert venæsectio in curandis incurabilibus morbis, sed neque contemnenda ea quæ contribuet sapienter adhibita purgatio; quidquid enim languoris & pauperiei succorum opponere videatur de morbis illis præjudicata opinio vulgi, sub illis suspicari medicum decet, lentescentium suis in vasis succorum luxuriem, quos identidem suffurari convenit, ne vel mora accescendo *spasticam* inferant, aut augeant *diathesin*, vel ne multitudine sua aut pondere *solidorum elaterem* vincant, partiumvè perdant *æquilibrium*. Hæc autèm arcet mala facta laxitas alvi, illis præsertim præsidiis quæ intestina vel-

Digitized by Google

vellicando magis, quam ſtimulando, *ſecretoriorum* (quæ hic innumera ſunt) oſcilla officii admoneant; *epicraſin* illud dixere majores qua volebant molliri partes non pungi, ſuo artis uſu eruditi, quantùm ab *ereſthiſmo* metuendum ſit iis ſub morbis, ubi expeditas & liberas ſemper eſſe opus eſt partium oſcillationes, ut indeſinenter ſanguinis *depurationi* allaborent.

At infelix erit naturæ & artis omnis ille labor, omiſſa *digeſtionum* aut *coctionum* cura, quæ cruditates prævertat, hinc enim *ſtaſis* omnis principium, ſeu lenteſcentis ſanguinis cauſa. Coctionis nomine vulgò intelligunt ſtomachi operationem: vitio cujus cruditates in corpore cumulari docent, hujus axiomatis authoritate veneranda fulti; (a) *ventris torpor omnium conturbationem & vaſorum impuritatem affert*, attamen licet concedendum certè ſit conferre non mediocriter ad morbos ſtomachi delictum, inconſequentia eſt a crudo ſtomacho magnam enaſci morborum partem, aut ab illius cruditatibus deducendas eſſe morborum cauſas, hinc enim prætermiſſa quæ antea tradita fuit cruditatis vera notione. *Hippocratis* ſtamus decreto, *ventris torpor ..... impuritatem affert*, agnoſcentes cum illo a *ventriculi* torpore fieri vaſorum impuritates; hoc eſt *ſtaſin* aut lentorem ſuccorum in vaſis fieri, cum ea ratione laborat ſtomachus, qua tritus illius vividior factus, chylum agit eo impetu; qui dum a ſuo recedit principio remittitur; inde enim fit, ut chylus ſtomacho alacer & levis exſiliens, tardus incedat in vaſis, in hiſque ſtagnando pariat cruditates; nihil enim in uſu medico frequens magis, quam, una cum ſtomachi errore adeſſe ſimul fervidam viſcerum *diathefin*, quod calidum hepar ſtomacho frigido adjunctum nominabunt, quaſi a frigiditate veniret quilibet ſtomachi error; illius autem ſtomachi erroris effectus eſt, ex delinquente *anadoſi* vitiata *diadoſis*, quæ iniqua eſt, aut inæqualis ſucci nutritii per minima vaſa diſtributio, unde *ſtaſis*, ſanguinis circuitus inæqualitas & *ſecretionum* confuſio, quæ omnia valent tam ſingulariter ad inſanabiles morbos faciendos, fovendoſvè.

Hinc autem rationem habes medendi veteris uſus, ad ſtomachum nempe attendendi maximè in curandis difficilioribus morbis; cujus obſervationis malefidi æmulatores non pauci, pro remediis ſtomachum juvantibus unicè habent ea quæ calida ſunt, & *aromatica*, ſed a talium energia fortiori citatior facta ſtomachi *oſcillatio*, hoſtilem chylo, quia fortiorem, facit impetum; unde tutius erit ea adhibere, quæ ſtomachi firmando *tonum*, ſimul moderantur, ut quem ſemel a ſtomacho chylus acceperit motum, æqualem illum & conſtantem ad vaſa progrediendo conſervet; quod cum a *toni ſolidorum* moderamine pendeat, in quo *anodynorum* virtus & prærogativa eſt, artis arcanum tibi erit in curandis inſanabilibus morbis, ejuſmodi uſurpare *ſtomachica*, quæ inſimul anodyna erunt; hæc autem inter, laudabilia experieris & innocua *diaſcordium* & *theriacam*, vel ſpreto caliditatis periculo, hoc enim nomine perperam damnabuntur, ſi mediocri doſi; fortè etiam *acidis* modò; modò *nitratis* ſociata adhibeantur.

Hactenùs de iis quæ agenda ſunt ad morborum inſanabilium curationes; ſed minoris non ſunt momenti, nec prætereunda ſunt quæ non agenda; rem enim ad obſervationis crutinam inveſtiganti palam erit, ex inſanabilibus morbis eſſe plures, quos inſanabiles fecit alicujus rei quæ omittenda erat uſurpatio. Medicina namque *negativa* eſt, ſeu a remediis continentia laudabilis, medentibus nimiùm inobſervata, qua vel nihil agendo proficerent, dum agendo aliud aut malè agunt, idque quod protelandum erat accelerando. vel adhibendo

(a) Hippoc. *Epid. lib. vj. ſect. III.*

Digitized by Google

do quod erat prætermittendum. Sic delinquunt quos non capit medentis verè idea vera, qua constituitur speculator naturæ, cujus officium non in operando, sed meditando consistit. Reipsa ab opere ferè dehortaretur provida illa sapientia, quæ in humano corpore omnia moderatur ordine eo, eaque constantia & certitudine, ut nullus motus sit cujus tramites, vestigia & fines, jussa non sint aut ordinata; unde non ineptè putaveris sui ipsius medicum esse natum humanum corpus, cujus motuum sub sanitate leges, ut admirabilis œconomiæ leges sunt, sic in illas leges sub morbis motuum illorum *tendentia*, veræ sunt medicinæ leges, quas in medendo non æmulari, in medendi artem prævaricari est.

Itaque prima sit medicinæ *negativæ* regula, audere nihil quod scopo naturæ, moribus aut consiliis adversabitur; quod admonuisse est propriam medici scientiam esse morborum historiæ cognitionem, qua genuinorum morbi *symptomatum* eruditus, ad eorum nullum incautus stupeat, vel hæreat ignarus. Igitur ut providentiæ est per periculosa loca itinerantis, de insidiantium latebris præmoneri, ut ab illis se tueatur, & de viarum cautaminibus edoceri, ut illorum effugiis evadat, sapientiæ medentis est de morborum *symptomatis*, discriminibus & insidiis erudiri, ut sciat quibus possit habere fidem aut recusare.

Hinc altera sequitur regula, prudentis esse medici ab omnibus abstinere remediis, quandò anceps adhuc & ambigua est cognitio morbi, in illis intereà unicè conquiescentis, quæ præsens aut futurum morbi impetum frangere possunt aut prævertere. Hæc autem cautio adversus eos erit qui futuræ *malignitatis* formidine tacti in *stibiata & cardiaca* medicamina illico se ruunt, pessimo errore & infelici, ut pote quo non venturam *malignitatem* non infrequenter accersunt.

Negativæ medicinæ præceptum adhuc est, non invertere seriem aut ordinem remediorum; sic venæsectioni *catharsin* præmittere, ubi utraque necessaria sunt præsidia, in confessam medendi peccare est. Hæc eadem medicina vetat è pede mitti sanguinem præter missio brachio, aut è jugulo, pede & brachio præteritis. Interciditur non minùs inversio remediorum qua ea adhibentur ineuntibus morbis, quæ his progredientibus aut absolutis succedere solent; cujusmodi delictum est *catharsin* nascente morbo jubere quæ illi declinanti debetur; cum *orgasmi* casus, præterquam quòd rarus sit, regulæ hujus sit exceptio: tandem docuit observatio nefas esse exhiberi ineunte *dysenteria*, vel sanguinis fluxu radicem *Brasilienſem*, quæ veteraſcentibus illis morbis feliciter adhibetur interdicitur præcocior usus *bechicorum*, *incidentium & expectorantium* sub *tussis* & pectoris morborum primis temporibus, tunc enim partes affectas inopportunè stimulando frustrà provocant, humoremque crudum aut imperfectè subactum perperam lacessendo non obtinent, tantumque abest ut cicurent eum, quem acuunt & eliquant magis. Pari patet periculo *aperientium* & *martialium* usus, qui nascentibus viscerum obstructionibus prohibetur, profuturus tamen insigniter iis ipsis progredientibus. Supereſt remediorum genus duplex, in quorum usu sanctè servanda similis interdicti lex; alterum est *cortex Peruvianus*, qui a febrium initiis arcendus est, tutior enim & felicior esse solet postquam febres proprio marte deflagraverint; alterum *astringentia*, quæ a fluxionum principiis prorsùs removenda sunt, maturiùs enim usurpata periculosi sunt eventus, *hæmorrhagiarum* exemplo, quæ *astringentibus* maturiùs compressæ mille mortis inducunt causas: prosunt enim *astringentia* minùs coercendo *fluidorum* excursiones, quam firmando, restituendoque *solidorum* tonum. Negat adhuc medicina sub paroxysmorum temporibus auxilia, quæ illigra-

Digitized by Google

factis necessaria sunt aut proficua; hujus sortis est *cortex Peruvianus*, cujus usum durante paroxysmo intermitti necesse est; huc & spectant ex carnibus jusculà, quorum locum tempore paroxysmi utilius occupabunt ex *hordeo*, *oryza* aut *avena* decocta, sorbitiones aut pulmenta, *emulsionesve* ex amygdalis dulcibus aut ex seminibus frigidis parat. Jusculorum autem mentione facta recordaberis neganda ægris illa esse quæ succosa nimium sunt, nimirum ex multa & multiplici carne coalita, hinc enim fomites, unde longiores morbi fiunt aut difficioleres.

Quod enim ad medendi usum observabile maximè est, non aliunde plura quam ex diæta proveniunt medicinæ *negativæ* dogmata; his de causis, quod cum a laudabilibus alimentis sanitati veniat id omne quod habet boni, ab inopportuna alimonia oriuntur perplura morborum incommoda, unde diætam ut decet castigasse, morborum radices & fructus præcidi putaveris. Optima enim ut medicina est negatus opportunè cibus, præsentissimum morbis sit remedium apta diæta; sed hac aptior judicabitur nulla, quam ea quæ creatoris instituto & naturæ votis congruit magis, ut pote quæ illa naturalis unicè sit, vitæ simul & sanitatis in se semina condens, proindeque non carnaria, eum a primorum hominum alimentis exulaverint carnariæ dapes, qua de causa ab ægrotantium victu has quoque exulare jubebit, qui *Hippocratis* cibandi ritus in morbis non ignarus, noverit non solùm, quot nauseas, vomitiones, *diarrhœas* similesque humorum *colliquationes* amoveat ab ægris diæta ex *oryzæ*, *hordei*, *avenæ cremoribus* aut pulmentis ordinata, sed insuper quantùm ægrotantium sanguini & humoribus parceretur, hoc est quam parcior foret venæsectionis & purgantium usus, si ab ægrotantium victu abessent ex animalium carnibus elixa, saporatata, insuccatave edulia. At quia felicitatis tantum sperare vetat carnium usus ad morborum curationes facta consuetudo, hic valebit solùm medicina negans ad minuendum quod resecari voluisset malum nimirùm carnes quas ab ægrotantium victu arceri præoptasset sic temperando, ut nec ex unius, nec ex succosis nimium carnibus fiat jusculà ægrotantium, sed partim ex junioribus, ferè adhùc lactescentibus, partim ex *oryza*, *hordeo*, *avena* simul admixtis, vel quod adhuc optabilius erit, quia efficacius, diæta erit tum ex ejusmodi jusculis, tum ex *oryzæ* aut *hordei* cremoribus secunda quaque hora intercalatis, sic ut singulis post jusculum secundis horis, alteruter ejusmodi cremor interponatur. Ars hæc erit ad ægrotantium usus cicurandi carnes, sic enim carnium quæ ad hominis victum suppositiciæ sunt viribus æquipollentes factæ alimentorum naturalium magis potentiæ, illarum ni mutant, alterant saltem aut æquiparant ingenia.

Hæc ut in universum de omnibus morbis vera sunt medicinæ negantis præcepta, ad nonnullorum curationes nominatim necessaria sunt, ut potè cum ab illorum contemptu proficiscantur gravissima quæ post se trahere solent symptomata. Morbi illi aut affectus *convalescentium* sunt, *puerperarum* & *infantium*, quibus succosa aut validiora edulia negare, a diuturnis incommodis tueri illos aut expedire est. De convalescentibus confessa res est, ex his permultos recidivis, ideò objici, quod de cibis quibuslibet aut nimium illis indulgeatur, aut de succosis concedantur valentiores; hinc insidiæ, imparibus enim adhuc *solidorum* oscillationibus vincendæ illi succorum moli, subigendisque vel ordinandis vividioribus illorum *elateribus*, indomitæ superant materierum reliquiæ, quæ *resistentias* hac illac per viscera disseminando, *stasibus*, impedimentis & *obstructionibus* ponunt initia, hoc autem aut ad *chronicos* affectus iter aperire est, aut prægressos morbos, *acutissimos* fortè reinvitare. Igitur postquam a solita *Hippocrati* diæta recedere moris est, valescit hoc medendi dogma, in-

ciban-

cibandis convalescentibus levius esse delictum in paulò parciori, quam pleniori paulò victu, hocque simplici magis aut saporato minus, quam exquisito nimis aut succoso magis, dum enim pauca sunt & tolerauda quæ convalescentibus affert incommoda ciborum esuries, frequentia sunt & infensa quæ dat illorum satietatis. Exinde intelligitur adhuc quantùm a vino & similis energiæ potulentis periculi impendeat convalescentibus, cum enim ut oscillationum, sic febricitationum suscitabulum vinum sit; ab illius festinatione indulgentia repetes non infrequentes convalescentium labores.

De puerperis res non comperta minùs, quarum dolores, tormina, febres, diarrhœas, mammarumque affectus qui radicitùs investigaverit, horum omnium origines in pleniori aut valentiore cibatu inveniet, videlicet in jurulentarum offarum, ovorum & vinorum licentia, quibus præmaturè, primis nempe puerperii diebus superobruta sanguinis moles, lacessitave *systaltica* vis, spasmos *solidis* inducunt, & multiformia *fluidis* turbamenta; his autem carere consueverunt quæ parcioribus pacatioribusque eduliis cibatæ fuerint puerperæ, talia ergo illis negare alimenta, artis sapientia est, ægrotæ salus, medentis honos.

A cruditatibus enasci infantium morbos una omnium vox aut opinio est, dum morbi nulli sunt, quibus plura indulgeantur ex iis quæ cruditates dant aut alunt; enimverò suis in embryonibus latent adhuc aut languent in infantibus partium *elateres*; adeò ut totus mustulentus sit sanguis, inevolutæque oscillandi potentiæ; hoc sub statu nihil non arcendum foret negandumve ex iis quæ molles illas & enascentes potentias aut obruere statim valerent, aut maturiùs exsuscitare: interea is ipse fructus aut effectus est vulgaris infantium diætæ, qua tenella isthæc & lactescentia corpuscula, carnium, bubularum etiam & ovillarum jusculis & vino insuccant, malo sanè consilio, sic enim densiores sanguini materies sufficiendo aut crassiores fomites, valentioribus succis vasa cumulant, unde veniente *fluidis* pondere nimio, momentum exsurgit potentiùs; *solidorum* vi *systaltica* insuperabile eò magis, quod vini saporibus imbuta ebriave tota nervorum substantia, molliscant minùs, segniùsque oscillent; certè non aliundè elicies meliùs cruditatum, *cachexiarumque* causas, a quibus initia sibi faciunt aut incrementa infantium morbi, quorum ergò labores finiret aut præverteret negata illis carnium & vini licentia.

Hinc discant quibus cordi sunt artis felicitas, hominumque vitæ tutela a vino & valentioribus succis abstinere in tuenda infantium valetudines; quæ si morbis offensa curam medentis postulaverit, ea amabit tractari diæta, quæ consistet in jusculis ex juniorum animalium carnibus, quæ ut pote diluta leniaque, tenellis infantis partibus lactescentibusque illius succis affinia sunt, unde utrorumque junctis viribus alacriùs accingit se natura ad humoris delinquentius tritum, emendationem, concoctionem, quæ ut artis felicitas, sic & artificis victoria est.

Supra numerum sunt quæ similia ille sensit, sentietve medicinæ negantis dogmata, quem erudierit observatio rerum; hic enim compererit verbis unis duobus contineri posse totam medendi sapientiam; *timere & abstinere*; insignia proin quæ scuto medicinæ inscribenda erunt aut gentilitia verba; *timere* ab agendis, a non agendis *abstinere*: hancque ad mentem medici propria laus erit ad agendum tarditas quæ ad non agendum diligentia erit.

Porrò nec indecorum, nec intutum habebitur istuc ignaviæ genus, fultum enim est indefinenti medicinæ interioris labori, quæ cum sub sanitate corporis saluti jugiter allaboret, in sanitatis reditum sub morbo tendit assiduè, & sedula conatur. Hæc medicina est, medicantis naturæ regimen, seu naturalis œconomiæ

niæ legum disciplina, jugiter enitens in protegendas sanitatis causas dum integræ sunt, redintegrandas verò cum labefactantur; cum autem ex creatoris instituto eò unicè tendant illæ leges, in servandas *fluidorum directiones*, oscillationesque *solidorum*, certum in illis medicus habet præsidium, cui tucus suas & ægroti credet sæpè fortunas, ea confidentia, ut rebus in arduis sanationis rarò spes una illi superfit in inviolatis istis legibus, in quas nempe peccatum non fuerit (quod abstinentis aut *negativæ* medicinæ opus & beneficium est) hoc enim sub statu ægrotanti sæpe redit insperata salus, cum tandem aliquando alicunde evacuatio prorumpens, vel subortus naturæ similis eventus, vel clanculùm facta concoctio, hincque ordini suo restitutæ *secretiones* præter omnem medentis expectationem, insuperabilem arti morbum solvunt. Ideòne ergò medicus naturæ auditor tantùm, & ab ore illius pendens tam obnoxius ut agendo reponere fit illi interdictum? a medicina certè abest longissimè tam illiberale obsequium, at noverit se medicus suæ non dominum artis sed discipulum, naturæ nempe candidatum, qui illi assidendo motus illius explorat, auscultat vestigia, nutus interrogat, ut naturæ fiat non infidelis echo, illi enim sic accinere fuescens agere discit, discit & abstinere.

FINIS.

UNIVERSID. MADRID. FACULT. MEDIC. BIBLIOTECA

Digitized by Google

INDEX
CAPITUM PARTIS SECUNDÆ, *quæ Pathologica est.*

CAPUT I. TOtius animalis œconomiæ conſpectus naturalis: ceu Naturæ typus, ad cujus intuitum ut naturæ diſciplinam, ſic artis ſuæ partes intelliget medicus & officia diſcet. *Pag.* 1.
Cap. II. Expoſita pergit earumdem rerum ſeries. 8
Cap. III. De morborum cauſis. 16
Cap. IV. De febre morborum omnium radice aut cauſa univerſali. 23
Cap. V. Quæ notio ſit, aut idea morbi. 30
Cap. VI. Origines morborum & occaſiones. 36
Cap. VII. Ab ætatum, temporumque mutationibus natæ morborum origines. 44
Cap. VIII. Ubi ex datis breviatæ hominum vitæ cauſis, deducuntur eſculentorum & aeris in ſanitatem inſidiarum rationes, quæque inde fiunt origines morborum. 50
Cap. IX. De ſymptomatum cauſis, ubi ex ſecretionum erratis & allucinationibus deducuntur evacuationum turbamenta, miſcellanea ſuccorum & humorum adulteria. 58
Cap. X. De morborum ſolutionibus, criſi, judicationibus, ſucceſſionibus. Ubi de apoſtaſibus phlegmonodibus, ereſipelaceis, lymphaticis, &c. Tum de exanthematis, vibicibus, variolis, purpura, morbillis, ſimilibuſque ſanguinis a ſua circulatione malignè delirantis aſperginibus. 66
Cap. XI. De ſanitatis ſervandæ modis, aut arcendis morborum occaſionibus; ubi de cibo, potu, exercitationibus & aliis pabulis vitæ ad longævitatem facientibus. 74
Cap. XII. De curandi intentionibus, ubi morborum motus a moliminibus naturæ diſcernendo, audere diſcet medicus aut abſtinere. 83
Cap. XIII. De remediorum neceſſitate, uſu, opportunitate, alterantium, evacuantiumve temporibus, abſorbentium, amarorum, martialium & narcoticorum utilitatibus aut infortuniis, omnium & ſingulorum agendi rationibus. 92
Cap. XIV. Ubi pergendo in remediorum opportunitatibus, de evacuationis eligendo genere, purgationiſque definiendis temporibus diſſeritur. 99
Cap. XV. De morborum Chronicorum remediis, martialibus, aperientibus, narcoticis, mercurialibus, diureticis, volatilibus, diaphoreticis, cardiacis &c. tum de horum ſingulorum energiis, diſcriminibus, commodis & conditionibus. 108
Cap. XVI. De lacte, acidulis, thermis & balneo. 116
Cap. XVII. De ſymptomatum curationibus. 123
Cap. XVIII. De inſtituenda medendi ratione pro vario, quod morbi ab ætatibus, ſexu, vitæ genere, partium ſitu, natura, ſibi fecerint ingenio. 131
Cap. XIX. In iiſdem pergitur. 135
Cap. XX. De Recidivis, Epigeneſi, Metaſtaſi, & earum curationibus. 141
Cap. XXI. De morborum ſucceſſionibus. 147
Cap. XXII. De morborum incurabilium rationibus, ubi de medicina negativa, ſeu de non agendis in medicina. 154

IN-

Digitized by Google

INDEX RERUM

In novi Medicinæ Conſpectûs parte ſecunda, quæ Pathologica eſt contentarum.

A

Abſtinentia a condimentis. 79
Acidularum & thermalium aquarum virtutes. 121
——— in chronicis utilitas. 113
Acutorum morborum idea. 20
Ægri quomodo cibandi. 199
Ægritudinum familiarium intuta ſanatio. 32
Ægrotantis vitæ generis, ſtatus aut conditionis habenda ratio. 137
Æquilibrium corporis in quo conſiſtit. 15
Aer & alimenta morborum fere omnium origines. 50
Albicans & coriacea ſanguinis ſuperficies unde. 40. 84. 191
Alimenta veræ hominis. 75
——— a medicamentis in quo differunt. 103
Alimenti laudabilis ſigna. 75
Alterantia remedia in ſolida agunt. 97
——— quomodo agunt. 97
Alterantium energia in ſtomachum. 98
Alvi ſiccitas ſub lactis uſu, ſtomachi imbecillitati non debetur. 119
Amara, quomodo agunt. 112
——— ineuntibus morbis intuta. 88
Anaſarca, unde. 68
Animi pathematum effectus. 39
Anodynis ſociari debent remedia chronicis morbis dicata. 110
Aperientium in chronicis morbis ſucceſſus infelix unde. 110
——— agendi modus. 111
Apoſtaſes cujus indolis. 70
Apoſtaſis a morbis relicta unde ſæpiſſime pendet. 146
Apoſtaſium variæ ſpecies. 70
Arteriarum ſectio optima derivandi ratio. 96
Atrophiæ cauſa lymphæ preſſus & attritus. 193
——— medendi ratio. 193
Atrophiam inducit immaginis purgatio. 191

B

Balneorum uſus. 123
Bubonum cauſa. 73

C

Cachexia, quid. 148
Cacochymia, quid. 20
Canalis unicus in corpore primùm. 7
Carbunculorum cauſa. 43
Carnes unde minùs alendo corpori conveniunt. 55
Carnoſarum partium mechaniſmus. 49
Cauſa morbi, quid. 42
——— morborum omnium communis ſuccorum lentor. 43
Cauſa morborum. 37
Cautiones in uſurpandis aquis. 122
Chronici morbi in quo ab acutis differunt. 108
——— in quo cum acutis conveniunt. 108
Chronicorum morborum idea. 108
Ciborum ſimplicitas utilis. 78
Coctio humorum, quid. 31
Colliquationes, quid. 87. 124
Colliquationum maxima pars a lympha. 86

Digitized by Google

curandarum ratio. 125
Colluvei ferosi fontes declinantibus morbis. 149
Convalescentes quare recidivis obnoxii. 195
Corporum fluxilitas ad purgationem requiritur. 104.107
Corpus humanum totum elater est. 1
—— virtutem suam aut potentiam creatione habet. 4
—— totum vasis aut canaliculis constat. 6
—— a fluidis quibus turget pondus suum mutuatur. 57
Cortex Peruvianus in ipso febris paroxismo non exhibendus. 115
—— synochis non convenit. Ibidem.
—— intermittentibus malignis quando convenit. Ibidem.
—— maturis variolarum pustulis supervenienti febri utilis. Ibidem.
—— purgantibus utiliter admiscetur. 107
Crises & judicationes, unde. 26
Crisium inconstantia, unde. 35
Crudum, quid. 65
Cucurbitæ & frictiones, quomodo agunt. 94

D

Derivationi anteire debet revulsio. 93
Derivationum variæ species. 95
Diæta qualis ad vitæ tutelam. 82
—— sub amarorum & aperientium usu. 112
Diæretica epocha medicinæ. 74
Diarrhœa a lactis usu stomachi imbecillitati non debetur. 119
Diluentia, quando utilia. 90
—— qualia. 90
Diluentium liberalis usus esse debet in variolis. 130
—— utilitas in curandis morborum successionibus. 195
Dissociatio corporis rerum, quid. 17
Dissociationis varia exempla. 17
Diuretica, quomodo agunt. 113
—— acida acutis conveniunt. 113
—— maturius non usurpanda. 113
Dolor, quid. 120
Dolori mulcendo quando narcotica adhibenda. 126

E

EMeticorum ratio. 104
—— a purgantium actione differt. 104
—— delicta narcoticis facilè emendantur. 105
Epigenesis variæ species. 141
—— Methastasis & recidivæ cujuslibet causa. 146
—— curatio. 145
Erethismus datur in omni morbo. 64
Excretiones symptomaticæ unde. 86
Exercitatio corporis confert ad sanitatem. 82

F

FEbris, quid. 24. 144
—— omnium morborum causa. 24
—— solidis propria. 25
—— in quolibet morbo curationis illius instrumentum. 27
Febres adultorum in viscerum apostases vulgò desinunt. 142
Febriles affectus ad fluida pertinent. 101
Feminæ sub febribus mensibus defectæ non statim è saphena secandæ. 94
Flatuum causæ. 65
Fluida ipsa canalitia sunt. 6
—— in edendis morbis patiendo multùm valent. 40
Fluidorum alterationes ab usu remediorum, solidorum novis oscillationibus debentur. 97
Fructuum esus sub lactis usu an concedendus. 117
—— acida ab aliis acidis differunt. Ibidem.

G

GAngrænæ ætiologia. 142
Glandularum morbi unde. 43

mor-

Digitized by Google

——— morbis non semper convenit per chirurgicum. 146
Gravidarum sanitatem asserit venæsectio. 138
Guiæ intemperies morborum plurium causa, 154

H

Hæmorragia narium morbos quos inchoat periculosos ostendit. 87
——— non semper a vasorum ruptione. 125
Hæmorrhoïdæ variæ species viris familiares ubi suppressæ quid agendum. 103
Hæmorrhoïdum variæ species. 96
——— pericula. 68
Hydrops successio omnibus morbis communis, privata nulli. 141
——— etiam ascites purgationem non admittit. 192
Hydropem non accersit venæsectio. 170
Hydropis humidi & sicci causa. 67
Humorales morbi quales. 42
Humores varii qui bilis &c. species secernuntur sunt seri varia nomina. 10

I

Impuritas sanguinis, quid. 41
Incurabilium morborum causæ in nervis aut lympha ponuntur. 194
——— fontes. 194
——— medicina in alimento. Ibidem.
Incurabilibus morbis venæsectio opitulatur. 195
——— victus sobrietas aut parcitas alimentorum prodest. 195
——— conveniunt diluentia. 194
——— purgatio per epicrasin quando convenit. 196
——— stomachica simul & anodyna adhibenda. 197
Infantes catharsin facilius ferunt. 131
Infantibus convenit aliquando venæsectio. Ibidem
——— absorbentia non nocent. Ibidem
——— narcotica quandoque exhibenda cardiacis admixta. 135
Infantilium morborum ætiologia. 76
Infantium morbos committit aut alia spastica diathesis. 131
——— morbi in glandularum tumores aut in rachitidem desinunt. 141
——— plurimi a dieta. 200
Jusculæ ægris non concedantur nimium succosæ. 199

L

Lac unde sub chronicorum finem adhibetur. 112
——— balsamum audit. 116
——— qua ratione prodit. 117
——— nocet. Ibidem
——— asininum quibus convenit. 119
——— caprillum quibus convenit. 119
——— asinium & caprillum solidorum vitia emendant. Ibidem
——— vaccinum fluidorum dyscrasias corrigit. Ibidem
——— authoritas prodest. 119
Lactantium morbi. 140
Lactea dieta leges. 120
Lactis, ovorum & butyri novæ. 79
Lactis coagulatio sub ipsius usu non tam metuenda, quam æstuatio. 118
——— usum hodiernorum hominum stomachus ægrè fert, quare. 80
——— quæ sequitur diarrhœa ut potè noxia, quibus curatur. 119
——— nulla interturbare debet aut sequi purgatio. 119
——— differentiæ. 119
——— dispersum à puerperio sanat venæsectio, purgatio infelicem reddit, 140.
Leucophlegmatia unde. 68.
Lympha quoque nervorum stagnat & hæret. 22
——— declinante morbo stasin concipit, unde morborum successiones. 148
Lympha nervorum stagnatio plurimos & difficiles morbos parit. 22
——— motum & crasin in morbis redintegrare oportet diluentibus, 99

Mar

M.

Martialium virtus unde. 195
Mechanismus medicinæ typus est. 84
Medicina sincera notio. 5
—— munus & Medici officium in quo ponuntur. 17.48.91
Mel hodie vix impunè stomachus admittit. 81
Membranarum vitii incommoda. 42
Menstrum eruptio sub variolis periculosa. 87
Metastasis in quo ab Epigenesi differt. 141.
—— exempla. 141
—— non semper mala. 142.
Miliis eruenda sub variolis mortem portendit. 87
Mœroris effectus. 42
Morbi solutio aut judicatio, quid. 66
—— puerperia excipientes unde. 140
—— dantur primarii. 142
—— —— secundarii. Ibidem
—— secundarii quinam. Ibidem
Morbo cuilibet sua datur febris. 27
Morborum omnium publica aut universalis causa. 27
—— causa, decedentes à suis secretoriis succi. 23
—— origines & occasiones sunt elateris augmentum aut immutatio. 37
—— successiones, unde. 67
—— —— —— à solidis. 147
—— —— omnes ad tumores vel colliquationes referuntur. 133
—— —— —— —— à neglecta venæsectione nascuntur. 148
Morbus quid. 17.24.25.32.44
—— primarius unicus febris. 141
—— modus est non ens. 37
Motus unicus in corpore orbicus seu circularis. 11
—— fluidi cum orbico coit. 11
—— in morbo duplex. 84
Mulierum morbi unde. 138
—— in morbis quid Medico agendum. 138.
Mutationes morborum quandoque utiles. 142.

N.

Narcotica ipso purgationis die adhibenda, quare. 107
—— quo tempore exhibenda. 115
—— unde in variolarum curatione felicia. Ibidem
—— de genere cardiacorum. 126
—— acidis quando miscenda. 126
Natura unde nunc obscuriùs, nunc apertiùs in morbis adversùs eos insurgit. 34.
—— non semper evacuationem aliquam in morbis molitur. Ibidem
—— sæpè in ordine restituendo versatur. Ibidem
Negativa medicinæ prima regula, nihil audere quod naturæ adversetur. 200.
—— —— altera regula, nondùm cognito morbo ab omnibus abstinere remediis. 200
—— —— præceptum, non invertere seriem aut ordinem remediorum. Ibidem.

O

Occasio morbi, quid. 37
Occasiones morborum in fluidis. 46
Oeconomia animalis in quo posita. 16
Oedematis causa. 46
Origo morbi, quid. 68
Origines morborum in solidis. 37
Oscillatorius motus solus functiones omnes absolvit. 15
Otium morbos producit. 57

P.

Panaritii seu Paronychiæ ætiologia. 143.
Parcimonia in victu euchymiam facit. 78.
Pars unica unde cætera conluerunt. 15.
Pathemata animi moderari oportet. 83
Polyposarum concretionum causa. 71
Ptyalismus in variolis promovendus. 129.
Puerperarum in morbis saphenæ sectionis

Digitized by Google

nis pericula. 139
—— *varii affectus à pleniore aut valentiore cibo.* 200
—— *tenuior esse debet dieta.* 139
—— *Morbos præcavet venæsectio gravidationis tempore identidem celebrata.* 200
Pulsus durus sanguinis conditionem indicat. 84.88
—— —— *inflammationis signum.* 84
—— —— *membranaceus appellandus.* Ibidem.
Pulsuum varietatis unde. 26
Punctum saliens, quid operatur. 6
Purgantia colliquativa regularibus morbis conveniunt. 106
—— —— *stimulantibus juncta quibus morbis conveniunt.* 106
—— *stimulantia malignis.* Ibidem
Purgantium effectus duplex. 103
Purgatio infantibus utilis. 101
Purgationis tarditas securitatem ipsius asserit. 105
—— *opportunitas.* 126

R

Recidivæ, quid. 141
—— *dantur non morborum solùm, sed & symptomatum.* 143
—— *cura à purgantibus non inchoanda.* 144
—— —— *à venæsectione incipienda.* Ibidem.
—— *purgationi neglectæ aut omissæ non debentur.* Ibidem
Recidivas & successiones inter discrimen. 141
—— —— *non facit superstes aliquis humor in visceribus.* 144
Recidivis obnoxii morbi. Ibidem
Remedia æstuosa, aromatica, calefacientia, cardiaca, reficcantia & amara sub initiis morborum non conveniunt. 88
Remediorum effectiones febrem morborum curationis instrumentum esse suadent. 27
—— *infelix usus quem sequitur incerta tranquillitas.* 88
—— *deglutitorum vires quomodò ad fluida transmittuntur.* 96
Revulsionis idea. 94
Rhabarbarina infantium morbis specifica. 131

S

Saburra humorum non datur in primis viis. 64
Sanguinis nomine quid intelligendum. 6
—— *circuitus duplex.* 12
—— *massa viginti librarum est, fluidorum multò major.* 48
—— *lentor non glutinum cumulus vera morborum causa.* 65
—— *missionis utilitas.* 93.126.
—— —— —— *in glandularum tumoribus.* 136
—— —— —— *in spasmodicis & hystericis affectibus.* 137
Sanguifer canalis cur non unius posituræ aut declivitatis. 15
Sanguis mittendus ex eo loco quò versùs fertur minus ipsius impetus. 91
Sanitas, quid. 17.36
Saphenæ sectio in pulmonum morbis periculosa. 93
—— *quibus morbis convenit.* 95
Senescere, quid. 44
Senectutis vitium. Ibidem
Seniles morbi unde. 44.133
Senum morbis convenit venæsectio. 133
—— *medicinæ error triplex.* 133
—— *agritudines in cutis & membranarum affectus desinunt.* 141
Spasmodici affectus ad solida pertinent. 131.
—— —— —— *chronici in spastica nervorum diathesi ponuntur.* 101
—— —— —— *acuti à sanguine fortiùs ad nervos evibrato pendent.* Ibidem.
Specifica chronicorum remedia quare sæpe infelicia. 115
Specificorum chronicis dicatorum pericula. 115
Stibiatorum opportunitas. 107.
Stimulantia ineuntibus morbis non adhibenda. 88.
Stimulantium maturiùs usurpatorum pericula. 88

Digitized by Google

Stomacho frigido non debentur ructus, flatus &c. 56
Stomachus quaramlibet ferè agritudinum origo. 56
Succedanei dantur affectus necessarii. 146.
——— *utiles.* 147
Succus unicus in corpore. 11
Sudor incunte morbo quibus remediis sanandus. 127
Sudorifera infida narcoticis non sociata. 101.
Sudoriferorum adhibendorum opportunitas. 101
——— *variolis ineuntibus pericula.* 127
Symptomata morborum, quid. 58
——— *sunt conamina partium.* 58
——— *secundaria quæ.* 64
Symptomatum causæ sunt solidæ. 64
——— *sedes fluida.* Ibidem
——— *variæ species.* 124

T

Tendentiæ, quid. 16
Teneritudo stomachi, quid. 79
Timendum ab agendis, à non agendis abstinendum. 201
Topicorum unde infelicitas in morbis glandularum. 146

V

Varices quando secandæ. 69
Variolæ, morbilli, scarlatina febres succi sunt ad indebitas sedes translati. 103
Variolarum eruptio remediis non prævertitur. 146
Variolis imminentibus an saphenæ sectio, & tartarum stibiatum. 217
Vas omne corporis humani sanguine plenum. 6
——— *illud unicum est.* 10
Venæsectionis præstantia ad morborum successiones. 191
Ventriculo benè se habente, viscera nonnunquam succis crudis impediuntur. 46.
Vesicatoria duplici ratione derivationi accommodo. 46
——— *quando adhibenda.* Ibidem
Victus ratio præscribenda in morbis. 137
Vini usus ad sanitatem non necessarius. 56.
——— *multorum morborum causa.* 56.77
——— *senibus parùm utilis.* 133
——— *sanguinis circuitum non promovet.* 82
Vis unica, elastica nempè succorum circulationem absolvit. 13
——— *eadem quæ sub sanitate functiones tuetur, sub morbis eas restituit.* 36
Vitæ brevitatis causæ. 51.80
Ulceris causa. 70
Volatilia ipso paroxysmi tempore adhibenda. 114
——— *spasmodicis affectibus conveniunt.* 114.
——— *inflammatoriis affectibus nocent.* Ibidem.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google